
कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

कविकुलगुरू कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्रं M-2771 विषय धर्मशास्त्र

नाव श्रीमद् देवी भागवत नवम स्कंध

लेखक/लिपीकार

पृष्ठ 89 काळ - पुर्ण/ अपुर्ण

॥ अथ श्रीमद्देवीभागवते नवमस्कंधः प्रारभ्यते ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीदेव्यैनमः ॥ काश्मीरांबिंदुभालांकरुणाशृंगारसारसीमांताम् ॥ सीमंतबद्धचंद्रामुन्निद्रांभोरुहाननांवंदे ॥ १ ॥ स्कंधेऽस्मिन्नवमेपंचप्रकृतीनांप्रपंचनम् ॥ तत्प्रसंगेनचान्या सांक्रियतेविस्तरेणव ॥ २ ॥ अर्थाधिकाष्टपंचाशत्संयुतैःशतपद्यकैः ॥ संक्षेपेणनवशक्तीनांवर्णनंतावदुच्यते ॥ ३ ॥ ननुनवमोऽप्ययंनवमस्कंधोऽध्यायतोग्रंथानुपूर्वीतश्चब्रह्मवैवर्तांतर्गतप्रकृतिखंडेनसमानएव ॥ क्वचित्क्वचिद्भेदोपिप्रायशः कथंजातइतिचेत्सत्यं किंतावदत्राश्चर्यंकारणं कुत्रचिदेतादृशंसमानानुपूर्वीकत्वेननदृष्टमितिचेत्तदसत् ॥ शिवरहस्योक्तप्रदोषपूजाध्यायस्यब्रह्मोत्तरखंडस्थप्रदोषपूजाध्यायेनसमानानुपूर्वीकत्वदर्शनात् ॥ तथानारदपुराणीयमंत्रखंडस्थवचनानांतंत्रराजस्थवचनैःसमानत्वात् ॥ तथातंत्रेषुबहुषुतंत्रांतरस्थपटलानांसमानानामुपलंभात् तथावेदेपिरुद्राध्यायस्यशतशाखासुसमानत्वात् ॥ पुरुषसूक्तादिसूक्तानांचशाखांतरेषुसमानानुपूर्वीकत्वस्यस्पष्टमुपलभ्यमानत्वात् ॥ तथाचयथासर्वत्रसमानानुपूर्वीकत्वमन्यत्रदृष्टंतथादेवीभागवतेऽपिनवमस्कंधस्यप्रकृतिखंडसमानानुपूर्वीकत्वमस्तु किमाश्चर्यम् ॥ ननुतथाप्यत्रपूर्वापरविरोधःस्पष्टएव ॥ तथाहि ॥ पूर्वत्रतृतीयस्कंधेब्रह्मविष्णुरुद्राणांसाम्यावस्थमायोपाधिकब्रह्मणोभगवतीपदवाच्यादुत्पत्तिरभिहिता ॥ तथागौरीलक्ष्मीसरस्वतीनांचभगवतीसकाशादेवोत्पत्तिरुक्ता ॥ भगवत्यैवताःशक्तयस्तेभ्योदत्ताइत्युक्तम् ॥ नवमस्कंधेतुगोपालसुंदरीरूपश्रीकृष्णमूर्तेर्ब्रह्मादीनामुत्पत्तिस्तथागौर्यादीनामुत्पत्तिस्ताश्चशक्तयोब्रह्मादिभ्योदत्ताःश्रीकृष्णेनैवेत्यादिकमुक्तम् ॥ अन्यच्च क्वचिदस्मिन्स्कंधेपूर्वविरुद्धमेवोक्तम् ॥ तथाचपूर्वापरविरोधःस्पष्टएवेतिचेन्न ॥ भिन्नवक्तृकत्वात् ॥ पूर्वग्रंथस्यवक्ताव्यासोनवमस्कंधस्यवक्तानारायणइतिभिन्नवक्तृकत्वात् कल्पभेदेनोभयमप्युपपद्यते ॥ यथापुराणेषुक्वचिच्छिवाद्ब्रह्मविष्ण्वोरुत्पत्तिः क्वचित्तुब्रह्मणःसकाशाच्छिवविष्ण्वोः क्वचिद्गणेशादेतेषांत्रयाणाम् ॥ तथासूर्यादेतेषांत्रयाणांकल्पभेदेनोत्पत्तिरभिहिता ॥ तथैवात्राऽपिकल्पभेदेनउभयार्थस्याऽपिसंभवात् ॥ ननुपुराणभेदेनतत्रभिन्नाभिन्नासृष्टिप्रक्रियाअभिहिता ॥ अत्रत्वेकस्मिन्नेवपुराणेभिन्नाप्रक्रिया

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ गणेशजननीदुर्गाराधालक्ष्मीःसरस्वती ॥ सावित्रीचसृष्टिविधौप्रकृतिःपंचधास्मृता ॥ १ ॥

भिहितेतिजनमेजयस्यैकस्यश्रोतुर्व्यामोहःस्यादितिचेन्न ॥ महाभारतेशिवमाहात्म्यप्रकरणेशिवस्यब्रह्मविष्णुकारणत्वम् ॥ विष्णुमाहात्म्यप्रकरणेविष्णोरेवब्रह्मरुद्रकारणत्वमितिमर्यादायाएकस्मिन्नपिपुराणेदृष्टत्वात् ॥ एवमेवकूर्मपुराणादिषुकल्पभेदेनसृष्टिभेदस्यैकपुराणेएवदृष्टत्वाच्च ॥ ननुतथापिश्रोतुर्व्यामोहःकथंनभवतीतिचेन्न ॥ उभयोर्विरुद्धयोःप्रतिपादनेनसृष्टेर्मायिकत्वेनमिथ्यात्वान्मिथ्यापदार्थे श्रुतेःपुराणादीनांचनाग्रहइतिश्रोतुर्बोधसंभवात् ॥ यथेंद्रजालंकस्मादुत्पन्नमितिविमर्शे नतत्रकिंचित्कारणंमायातिरिक्तंलभ्यते ॥ तथाऽत्राऽपिसृष्टेर्मायैवमुख्यंकारणमितिबोधनार्थमेवव्यासेनतथोक्तत्वाच्च ॥ यद्येकविधैवसृष्टिस्तस्याश्चकारणमेकविधमेवप्रतिपाद्येत तदाजगतःसत्यत्वशंकाऽपिस्यात् सामाभवतु किंत्वनिर्वचनीयमेवजगद्भवतीत्यनिर्वचनीयत्वज्ञानार्थंविविधसृष्टिप्रतिपादनस्यविविधकारणप्रतिपादनस्यावश्यकत्वाच्च ॥ तदुक्तंगौडपादाचार्यैः ॥ मृल्लोहविस्फुलिंगाद्यैः सृष्टिर्याचोदितान्यथा ॥ उपायःसोवतारायनास्तिभेदःकथंचनेति ॥ व्याख्यातंचभगवद्भिर्भाष्यकारैर्मृल्लोहविस्फुलिंगादिदृष्टांतोपन्यासैः ॥ सृष्टिर्याचोदिताप्रकाशिताऽन्यथाऽन्यथाचससर्वसृष्टिप्रकारोजीवपरमात्मैकत्वबुद्ध्यवतारायोपायोऽस्माकम् ॥ यथाप्राणसंवादेवागाद्यासुरपाप्मवेदाख्यायिकाकल्पिताप्राणमुख्यत्वबोधनाय ॥ तदप्यसिद्धमितिचेन्न ॥ शाखाभेदेष्वन्यथाऽन्यथाचप्राणादिसंवादश्रवणात् ॥ यदिसंवादःपरमार्थएवाऽभूदेकरूपएवसंवादःसर्वशाखास्वश्रोष्यद्विरुद्धानेकप्रकारेणनाश्रोष्यत् ॥ श्रूयतेतुतस्मान्नतादर्थ्यंसंवादश्रुतीनांतथोत्पत्तिवाक्यानिप्रत्येतव्यानीति ॥ तत्राऽष्टमस्कंधांतेनारायणेनअथाऽन्यदपिवक्ष्यामिप्रकृतेःपंचकंपरमितिप्रतिज्ञातंप्रकृतिपंचकंनिर्दिशति नारायणउवाच गणेशजननीदुर्गेति ॥ गणेशजननीदुर्गेत्येकादेवता ॥ प्रकृतिःपंचधेतिगुणत्रयसाम्यावस्थात्मकमायाशबलब्रह्मरूपाप्रकृतिः ॥ प्रकृतिश्चप्रतिज्ञादृष्टांतानुरोधादितिब्रह्मसूत्रप्रतिपादिता ॥ अपरेयमितस्त्वन्यांविद्धिमेप्रकृतिंपराम् ॥ जीवरूपांमहाबाहोययेदंधार्यतेजगदितिस्मृतिप्रतिपाद्याच ॥ सैवपंचधापंचविधदुर्गादिविग्रहरूपेणस्मृता ॥ एकस्याभगवत्यामूलप्रकृतेरेवैतेदुर्गादयःपंचावताराइत्यर्थः ॥ सृष्टिविधौसृष्टिविधानेसृष्टिसमयेइत्यर्थः ॥ सृष्ट्युपकारार्थमितिवार्थः तथाचैतासांपूजनेऽपिमूलप्रकृतेःश्रीभुवनेश्वर्याएवपूजाजायतइतिबोद्धव्यम् ॥ १ ॥

प्रकृतिपंचकनामश्रवणमात्रेणसंजातहर्षोनारदः पृच्छति नारदउवाच आविर्बभूवेति ॥ केननिमित्तेनसापंचधाआविर्भूतायाचाऽऽविर्भूतासाकावाजडावाचेतनावा ॥ जडायामायायाब्रह्मणश्चप्रकृतित्वस्यशास्त्रेश्रवणादाशंकायुक्तैव ॥ यदिजडायदिवाचेतनाकिंवातस्यालक्षणंज्ञापकम् ॥ साचपंचधाकथंकेनप्रकारेणबभूव ॥ साक्षादेवगंवावताराग्रहीताउतरूपांतरद्वारेणेतिप्रश्नार्थः ॥ तदेतत्संशयचतुष्टयंव्याख्यातुमर्हसीत्यर्थः ॥ २ ॥ किंचसर्वासांदुर्गादीनांचरितमवतारचरितंपूजाविधानंपूजाप्रकारः ईप्सितोगुणोयस्यादेवतायाउपासनेयोयोगुणःफलंभवतिसगुणः कस्याअवतारःकुत्रकैलासेगावैकुंठेव तिष्ठति तच्चव्याख्यातुमर्हसीत्यर्थः ॥ ३ ॥ उत्तरमाह नारायणउवाच प्रकृतेरिति ॥ क्षमोभवेत्तस्याअनादित्वादनिर्वचनीयत्वात्तदुत्तरंजायमानानांपरिच्छिन्नानामस्माकमल्पपरिच्छिन्नबुद्धेरविषयत्वाच्चतस्यालक्षणंयथावद्वक्तुंनकोऽपिसमर्थइत्यर्थः ॥ ४ ॥ तत्रप्रथमतस्तटस्थलक्षणमाह प्रकृष्टवाचकइति ॥ प्रापूरणइतिधातोःपचाद्यचिनिष्पन्नःप्रशब्दः ॥ कृतिशब्दस्यव्यापारसामान्यार्थकत्वात्सृष्टिव्यापारार्थकत्वम् ॥ तथाचप्राप्रकृष्टामुख्याकृतौसृष्टौयासाप्रकृतिरितिव्यधिकरणपदबहुव्रीहिणात्वेतस्यार्थस्यलाभः ॥ पृषोदरादित्वात्प्राशब्दस्यह्रस्वत्वम् ॥ तथाचमुख्यत्वेनसृ

नारदउवाच ॥ आविर्बभूवसाकेनकावासाज्ञानिनांवर ॥ किंवातल्लक्षणंसाधोबभूवपंचधाकथम् ॥ २ ॥ सर्वासांचरितंपूजाविधानंगुणईप्सितः ॥ अवतारःकुत्रकस्यास्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥३॥ श्रीनारायणउवाच ॥ प्रकृतेर्लक्षणंवत्सकोवावक्तुंक्षमोभवेत् ॥ किंचित्तथापिवक्ष्यामियच्छ्रुतंधर्मवक्त्रतः ॥ ४ ॥ प्रकृष्टवाचकःप्रश्चकृतिश्चसृष्टिवाचकः ॥ सृष्टौप्रकृष्टायादेवीप्रकृतिःसाप्रकीर्तिता ॥ ५ ॥ गुणेसत्त्वेप्रकृष्टेचप्रशब्दोवर्ततेश्रुतः ॥ मध्यमेरजसिकृश्चतिशब्दस्तमसिस्मृतः ॥६॥ त्रिगुणात्मकस्वरूपायासाचशक्तिसमन्विता ॥ प्रधानासृष्टिकरणेप्रकृतिस्तेनकथ्यते ॥७॥ प्रथमेवर्ततेप्रश्चकृतिश्चसृष्टिवाचकः ॥ सृष्टेरादौचयादेवीप्रकृतिःसाप्रकीर्तिता ॥८॥ योगेनात्मासृष्टिविधौद्विधारूपोबभूवसः ॥ पुमांश्चदक्षिणार्धांगोवामार्धाप्रकृतिःस्मृता ॥ ९ ॥

ष्टिकर्त्रीयासाप्रकृतिरित्यर्थः ॥५॥ स्वरूपलक्षणमाह गुणेसत्त्वेइति ॥ प्रकृष्टेसत्त्वेगुणेप्रशब्दोवर्तते ॥ व्युत्पत्तिस्तुपूर्ववदेव ॥ मध्यमेरजसिमध्यमःकृशब्दोवर्ततेमध्यमत्वसादृश्यात् ॥ तमसितमोगुणेचरमेचरमस्तिशब्दोवर्ततेचरमत्वतादित्वसादृश्यादित्यर्थः ॥६॥ पदार्थमुक्त्वाविशिष्टार्थमाह त्रिगुणात्मेति ॥ निरतिशयावरणविक्षेपादिशक्तिरहितागुणत्रयसाम्यावस्थात्मिकासृष्टिकरणेप्रधानायासाप्रकृतिशब्देनोच्यतइत्यर्थः ॥ तथाचप्रसंयुक्तःकृःप्रकृः सत्त्वेनगुणेनसहितोरजोगुणइत्यर्थः ॥ शाकपार्थिवादित्वात्संयुक्तपदलोपः ॥ पुनःप्रकृयुक्तस्तिः सत्त्वगुणरजोगुणेनयुक्तस्तिस्तमोगुणोयस्यांवर्ततेइति बहुव्रीहिणागुणत्रयात्मिकेत्यर्थः ॥ पृषोदरादित्वात्साधुत्वम् ॥७॥ पुनर्लक्षणांतरमाह प्रथमेवर्ततइति ॥ प्रशब्दव्युत्पत्तिःपूर्ववत् ॥ तथाचप्राप्रथमासृष्टेर्यासाप्रकृतिःसृष्टेरादिभूतेत्यर्थः ॥ व्यधिकरणबहुव्रीहिःपृषोदरादित्वात्साधुत्वम् ॥ ८ ॥ एतेनकिंवातल्लक्षणंसाधोइतिप्रश्नस्योत्तरमुक्तम् ॥ गुणत्रयसाम्यावस्थात्मिकावर्ततइतिलक्षणेनजडावर्ततइत्युक्तम् ॥ तेनकावासेतिप्रश्नस्योत्तरमुक्तम् ॥ इतःपरमाविर्बभूवसाकेनबभूवपंचधाकथमित्यस्योत्तरमाह योगेनात्मेति ॥ सृष्टिविधौसृष्टिविधाननिमित्तं योगेनमायाशक्त्यापूर्वोक्तलक्षणयाप्रकृत्यायुक्तआत्मापरमात्माद्विधारूपोऽर्धनारीश्वररूपोबभूवेत्यर्थः ॥ तस्मिन्देहेपुरुषभागस्त्रीभागयोर्देशमाह पुमांश्चेति ॥ मायाशबलब्रह्मणोभगवतीपदवाच्यादर्धनारीश्वरःकृष्णःसमुत्पन्नइतिवक्ष्यमाणग्रंथादवसेयम् ॥ ९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥७॥

ननुमायाशक्तिर्जडा निर्विकारापरमात्मा पिनि र्विकारइत्यनयोर्विभिन्नयोर्निर्विकारयोर्योगः कथंघटेतेत्याशंक्याह साचब्रह्मस्वरूपाचेति ॥ यथावन्हेर्दाहिकाशक्तिर्नवन्हेर्भिन्नातिष्ठति किंतु वन्ह्यभेदेनैवति ष्ठति ॥ तथेयमपिब्रह्मशक्तिर्नततोभिन्नातिष्ठति किंतु ब्रह्मस्वरूपाब्रह्माभेदेनैवतिष्ठतीत्यर्थः ॥ तथाचनित्यसंबद्धत्वादुभयोर्योगः कथंघटेतेतिनशंकनीयम् ॥ शक्तेः केवलायाजडत्वान्निर्विकारत्वेपिचैतन्य रूढायास्तस्याः सविकारत्वस्यसर्वश्रुतिष्वभ्युपगमाल्लोहचुंबकवद्दृष्टांतसंभवाच्चमायाशक्तेर्निर्विकारत्वंनसंभावनीयमितिभावः ॥ नित्यामोक्षपर्यंतस्थायिनी ॥ सनातनीअनादिरित्यर्थः ॥ तेनचाना दिसांतेतिबोधितम् ॥ यस्मादनयोर्नित्यसंबंधस्तस्मादात्मोपासनायांशक्तेरुपासनाजातैव ॥ तथाशक्त्युपासनयाप्यात्मपूजाजातैवेतियथात्मनोमहिमासर्वोत्तरस्तथैवतच्छक्तेरपीत्याह यथात्माच तथाशक्तिरिति ॥ यथावन्हौहोमेवन्हिशक्तौहोमोऽर्थसिद्धोभवति ॥ तथावन्हिशक्तौहोमेपिवन्हौहोमोर्थसिद्धइतिशक्तिशक्तिमतोरीषदपिनकिंचिद्भेदकमस्तीतिभावः ॥ १० ॥ अतएवेति ॥ यतः शक्तेः शक्तिमतश्चनभेदोऽतएवयोगींद्रैर्विवेकिभिः स्त्रीपुंभेदइयंस्त्रीअयंपुमानितिभेदोनमन्यते ॥ किंतुस्त्रीवापुरुषोवाद्वयमपिमायाविशिष्टंब्रह्मैवास्तीतिमन्यतइत्यर्थः ॥ अयंभावः ॥ मायाविशिष्टंब्रह्मैवब्रह्मवि ष्ण्वादिपुरुषरूपेणगौरीलक्ष्म्यादिस्त्रीरूपेणचभासते ॥ तथाचोभयोरपिमायाविशिष्टब्रह्मात्मकत्वमविशिष्टमितिनतेषांस्त्रीपुरुषत्वेपितत्त्वतः कश्चिद्भेदइत्यर्थः ॥ एतेनगौरीलक्ष्म्यादिशक्तीनामुपासना यांकेवलमायाशक्तेरेवोपास्यत्वंब्रह्मविष्ण्वाद्युपासनायांतुमायाविशिष्टब्रह्मणउपास्यत्वमितिवदंतः परास्ताः ॥ शक्त्युपासनायामपिशक्तेर्ब्रह्मानतिरेकात्केवलायाउपासनायाअसंभवेनमायाविशिष्टब्र ह्मणएवतत्रोपास्यत्वात् ॥ तदेवाह सर्वंब्रह्ममयमिति ॥ मायाविशिष्टब्रह्ममयमित्यर्थः ॥ ब्रह्मन्निति संबोधनम् ॥ ११ ॥ केननिमित्तेनपंचधाजातातत्राह स्वेच्छामयस्येति ॥ स्वंप्रकृतिस्तस्याया

साचब्रह्मस्वरूपाचनित्यासाचसनातनी ॥ यथात्माचतथाशक्तिर्यथाग्नौदाहिकास्थिता ॥ १० ॥ अतएवहियोगींद्रैः स्त्रीपुंभेदोनमन्यते ॥ सर्वंब्रह्ममयंब्र ह्मञ्छश्वत्सदपिनारद ॥ ११ ॥ स्वेच्छामयस्येच्छयाचश्रीकृष्णस्यसिसृक्षया ॥ साऽऽविर्बभूवसहसामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ १२ ॥ तदाज्ञयापंचविधासृष्टि कर्मविभेदिका ॥ अथभक्तानुरोधाद्वाभक्तानुग्रहविग्रहा ॥ १३ ॥ गणेशमातादुर्गायाशिवरूपाशिवप्रिया ॥ नारायणीविष्णुमायापूर्णब्रह्मस्वरूपिणी ॥ १४ ॥

इच्छासैवेच्छापरमात्मनोऽपिभवत्युभयोरभिन्नत्वात् ॥ ततः स्वेच्छामयस्यश्रीकृष्णस्यपरमात्मनइच्छया ॥ किमात्मिकया सिसृक्षयासर्जनेच्छात्मिकया ॥ सापराशक्तिः पंचमहाभूतोत्पत्त्यनंतरंपंच भूतांशान्गृहीत्वाप्रथमंकृष्णरूपेणाविर्बभूवेत्यर्थः ॥ नहिपंचभूतोत्पत्तिंविनादेहधारणंसंभवति तस्मात्तदुत्पत्त्यनंतरमेवकृष्णस्योत्पत्तिः श्रीभगवत्याकृतेतिबोध्यम् ॥ अयंचोत्पन्नः कृष्णोगोपालसुंद रीरूपइतिवक्ष्यति ॥ ततोनवैष्णवमतप्रवेशइतिबोध्यम् ॥ ननुश्रीकृष्णपदंयोगरूढ्यागोलोकवासिदेवतापरमस्ति तत्कथंश्रीकृष्णस्यसिसृक्षयेत्यत्रपरमात्मपरंजातमितिचेन्न ॥ केवलयोगस्यतत्रस्वीकारात् ॥ योगेनतुसर्वेशब्दाः परमात्मपराः संभवंतीतिदोषाभावात् ॥ यद्वास्वेच्छामयस्यपरमात्मनइच्छयेत्यन्वयः ॥ किमात्मिकयाश्रीकृष्णस्यसिसृक्षयाश्रीकृष्णकर्मकसर्जनात्मिकयेत्यर्थः ॥ १२ ॥ अनंतरं तदाज्ञयापरमात्माज्ञयाश्रीकृष्णस्यस्वेनगृहीतावतारस्यशरीरात्पंचविधापंचप्रकारादुर्गादिभेदेनसृष्टिकर्मविभेदिकातत्कर्मणोनानाभेदेनकर्त्रीप्रादुर्बभूवेत्यर्थः ॥ श्रीकृष्णशरीरेयः स्वकीयांशः स्थितस्त मंशंसृष्ट्युपयोगार्थंपंचधादुर्गादिभेदेनाकरोदितिपिंडितोर्थः ॥ तत्रविकल्पमाह अथभक्तानुरोधाद्वेति ॥ भक्तकार्यार्थंवापंचविधाजातेत्यर्थः ॥ अत्रयद्यपिस्वाज्ञयैवस्वयंप्रकृतिः पंचधाजाता नतुपर मात्माज्ञया तस्यनिर्विकारत्वात् ॥ तथापिसास्वकीयाज्ञैवपरमात्मनोऽपिभवति द्वयोरप्येकत्वात्तस्मात् ॥ तदाज्ञयेत्युक्तम् तत्रपंचविधरूपधारणेस्वेच्छारूपंनिमित्तंभक्तानुग्रहविधावतारमनिमित्तं सृष्ट्युपयोगरूपंनिमित्तंचोक्तंभवति ॥ कृष्णावतारद्वारापंचविधाजातेत्यनेनबभूवपंचधाकथमितिप्रश्नस्योत्तरंचोक्तंभवति ॥ १३ ॥ पंचध्येदुर्गावतारमहिमानमाह गणेशमातेति ॥ कृष्णोगणेशरू पेणजनितस्तस्यमातापूर्णब्रह्मस्वरूपिणी ॥ मायाविशिष्टब्रह्मरूपिण्यादुर्गायाः स्वस्वरूपावरणाभावात्पूर्णत्वम् ॥ १४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ १५ ॥ धर्मसत्या धर्मःप्रजापालनादिरूपः सत्योव्यभिचाररहितोयस्याःसा ॥ १६ ॥ तदधिष्ठातृदेवता तच्छब्देनकृष्णस्यअंतःकरणरूपंतेजोगृह्यतेतस्याधिष्ठात्रीदेवता ॥ तदुक्तमुत्तरत्रद्वितीयाध्याये ॥ बुध्यधिष्ठातृदेवीसाकृष्णस्यपरमात्मनइति ॥ तत्रापिबुद्धिशब्देनांतःकरणम् ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ सर्वशक्तिस्वरूपेति ॥ बुद्धेःसर्वशक्तिमत्त्वात्कृष्णस्यबुद्धेरधिष्ठात्र्यादुर्गायाःसर्वशक्तिरूपत्वंयुक्तमेव ॥ २० ॥ उक्तःश्रुतौश्रुतगुणइति ॥ श्रुतौवेदेयःश्रुतगुणःप्रसिद्धोगुणोऽस्ति दुर्गायाः सगुणोयथागममागमाननतिक्रम्यातिस्वल्पोमयोक्तः वेदोक्तागुणाःसर्वेमयानोक्ताइत्यर्थः ॥ कुतइतिचेद्दुर्गायाअनंतगुणवत्त्वस्यवेदेप्रतिपादनात् ॥ तावद्गुणप्रतिपादनेशक्त्यभावादित्याह गुणोऽस्त्यनंतइति ॥ गुणइतिजात्यैकवचनम् ॥ अपरामितिपंचप्रकृत्यवतारमध्येएकोवतारउक्तो

ब्रह्मादिदेवैर्मुनिभिर्मनुभिःपूजितास्तुता ॥ सर्वाधिष्ठात्रीदेवीसाशर्वरूपासनातनी ॥ १५ ॥ धर्मसत्यापुण्यकीर्तिर्यशोमंगलदायिनी ॥ सुखमोक्षहर्षदात्रीशोकार्तिदुःखनाशिनी ॥ १६ ॥ शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणा ॥ तेजःस्वरूपापरमातदधिष्ठातृदेवता ॥ १७ ॥ सर्वशक्तिस्वरूपाचशक्तिरीशस्यसंततम् ॥ सिद्धेश्वरीसिद्धिरूपासिद्धिदासिद्धिरीश्वरी ॥ १८ ॥ बुद्धिर्निद्राक्षुत्पिपासाछायातंद्रादयास्मृतिः ॥ जातिःक्षांतिश्चभ्रांतिश्चशांतिःकांतिश्चचेतना ॥ १९ ॥ तुष्टिःपुष्टिस्तथालक्ष्मीर्धृतिर्मायातथैवच ॥ सर्वशक्तिस्वरूपासाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ २० ॥ उक्तःश्रुतौश्रुतगुणश्चातिस्वल्पोयथागमम् ॥ गुणोऽस्त्यनंतोऽनंतायाअपरांचनिशामय ॥ २१ ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपायापद्मासापरमात्मनः ॥ सर्वसंपत्स्वरूपासातदधिष्ठातृदेवता ॥ २२ ॥ कांताऽतिदांताशांताचसुशीलासर्वमंगला ॥ लोभमोहकामरोषमदाहंकारवर्जिता ॥ २३ ॥ भक्तानुरक्तापत्युश्चसर्वाभ्यश्चपतिव्रता ॥ प्राणतुल्याभगवतःप्रेमपात्रंप्रियंवदा ॥ २४ ॥ सर्वसस्यात्मिकादेवीजीवनोपायरूपिणी ॥ महालक्ष्मीश्चवैकुंठेपतिसेवारतासती॥२५॥स्वर्गेचस्वर्गलक्ष्मीश्चराजलक्ष्मीश्चराजसु ॥ गृहेषुगृहलक्ष्मीश्चमर्त्यानांगृहिणांतथा ॥ २६ ॥ सर्वप्राणिषुद्रव्येषुशोभारूपामनोहरा ॥ कीर्तिरूपापुण्यवतांप्रभारूपानृपेषुच॥ २७ ॥वाणिज्यरूपावणिजांपापिनांकलहांकुरा ॥ दयारूपाचकथितावेदोक्तासर्वसंमता ॥ २८ ॥ सर्वपूज्यासर्ववंद्याचाऽन्यांमत्तोनिशामय ॥ वाग्बुद्धिविद्याज्ञानाधिष्ठात्रीचपरमात्मनः ॥ २९ ॥ सर्वविद्यास्वरूपायासाचदेवीसरस्वती ॥ साबुद्धिःकवितामेधाप्रतिभास्मृतिदानृणाम् ॥ ३० ॥

द्वितीयावतारंनिशामयशृण्वित्यर्थः ॥ २१ ॥ शुद्धसत्त्वेति ॥ याशुद्धसत्त्वस्वरूपापद्मालक्ष्मीः सापरात्मनोद्वितीयाशक्तिःद्वितीयशक्त्यवताररूपा सर्वसंपत्स्वरूपातदधिष्ठातृदेवतापरमेश्वरसंपत्तेरधिष्ठात्रीत्यर्थः ॥ इदमप्यग्रेवक्ष्यति ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ सर्वसस्यात्मिकासर्वधान्यात्मिकेत्यर्थः ॥ सर्वशस्तात्मिकेतिपाठेसर्वप्रशस्तपदार्थरूपेत्यर्थः ॥ वैकुंठेइति ॥ इयंवैकुंठवासिनीत्यर्थः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ सैवलक्ष्मीःपुण्यवतांधर्मायभवति पापिनांतुपापायभवतीत्याह पापिनामिति ॥२८॥ अन्यांपंचसुमध्येतृतीयांज्ञानाधिष्ठात्रीं तच्चज्ञानंपरमात्मनः परमेश्वरस्यबुद्धिवृत्तिरूपंगृह्यते ॥ सरस्वत्याविद्याधिष्ठातृत्वात् ॥ २९ ॥ तदेवाह सर्वविद्यास्वरूपेति ॥ कवितापदरचनारूपकविताकारिणी कवितारूपावा॥ मेधाग्रंथधारणसामर्थ्यम्॥ प्रतिभाविषयस्फुरणम् ॥ ३० ॥

नानाप्रकारायेसिद्धांतभेदास्तेषांयेऽर्थाविषयास्तेषांकलनाआकालनरूपेत्यर्थः॥३१॥स्वराःसप्तस्वराःषड्जादयस्तद्विशिष्टंसंगीतंगानंतस्यसंधानेनानुसंधानेनयस्तालस्तस्यकारणंतत्प्रतिपादकंशास्त्रं तस्यकारिणी ॥ ३२ ॥ विषयज्ञानरूपावाग्रूपाचेत्यर्थः ॥ प्रतिविश्वोपजीविनी सर्वजीवसंजीविनीत्यर्थः ॥३३॥३४॥३५॥३६॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ब्रह्मणःप्रियेत्यनेनगायत्रीब्रह्मलोकवासिनी त्युक्तम् ॥ ४० ॥ ४१ ॥ तदधिष्ठातृदेवताब्रह्मतेजोजीवरूपश्चिदाभासस्तदधिष्ठात्रीत्यर्थः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ पंचप्राणाधिदेवीराधा ॥ पंचप्राणाधिष्ठात्रीत्यर्थः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

नानाप्रकारसिद्धांतभेदार्थकलनामता ॥ व्याख्याबोधस्वरूपाचसर्वसंदेहभंजिनी ॥३१॥ विचारकारिणीग्रंथकारिणीशक्तिरूपिणी ॥ स्वरसंगीतसंधानतालकारणरूपिणी ॥३२॥ विषयज्ञानवाग्रूपाप्रतिविश्वोपजीविनी ॥ व्याख्यावादकरीशांतावीणापुस्तकधारिणी ॥३३॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपाचसुशीलाश्रीहरिप्रिया ॥ हिमचंदनकुंदेंदुकुमुदांभोजसन्निभा ॥३४॥ यजंतीपरमात्मानंश्रीकृष्णंरत्नमालया ॥ तपःस्वरूपातपसांफलदात्रीतपस्विनाम् ॥३५॥ सिद्धिविद्यास्वरूपाचसर्वसिद्धिप्रदासदा ॥ ययाविनातुविप्रौघोमूकोमृतसमःसदा॥३६॥देवीतृतीयागदिताश्रुत्युक्ताजगदंबिका॥यथागमंयथाकिंचिदपरांत्वंनिबोधमे ॥३७॥ माताचतुर्णांवर्णानांवेदांगानांचछंदसाम् ॥ संध्यावंदनमंत्राणांतंत्राणांचविचक्षणा ॥३८॥ द्विजातिजातिरूपाचजपरूपातपस्विनी ॥ब्रह्मण्यतेजोरूपाचसर्वसंस्काररूपिणी ॥३९॥ पवित्ररूपासावित्रीगायत्रीब्रह्मणःप्रिया ॥ तीर्थानियस्याःसंस्पर्शंवांछंतिह्यात्मशुद्धये ॥४०॥शुद्धस्फटिकसंकाशाशुद्धसत्त्वस्वरूपिणी ॥ परमानंदरूपाचपरमाचसनातनी ॥४१॥ परब्रह्मस्वरूपाचनिर्वाणपददायिनी ॥ ब्रह्मतेजोमयीशक्तिस्तदधिष्ठातृदेवता ॥४२॥ यत्पादरजसापूतंजगत्सर्वंचनारद ॥ देवीचतुर्थीकथितापंचमींवर्णयामिते ॥४३॥ पंचप्राणाधिदेवीयापंचप्राणस्वरूपिणी ॥ प्राणाधिकप्रियतमासर्वाभ्यःसुंदरीपरा॥४४॥ सर्वयुक्ताचसौभाग्यमानिनीगौरवान्विता ॥ वामांगार्धस्वरूपाचगुणेनतेजसासमा॥४५॥परावरासारभूतापरमाद्यासनातनी ॥ परमानंदरूपाचधन्यामान्याचपूजिता ॥४६॥ रासक्रीडाधिदेवीश्रीकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ रासमंडलसंभूतारासमंडलमंडिता ॥४७॥रासेश्वरीसुरसिकारासावासनिवासिनी ॥ गोलोकवासिनीदेवीगोपीवेषविधायिका ॥४८॥ परमाह्लादरूपाचसंतोषहर्षरूपिणी ॥निर्गुणाचनिराकारानिर्लिप्ताऽऽत्मस्वरूपिणी॥४९॥ निरीहानिरहंकाराभक्तानुग्रहविग्रहा ॥ वेदानुसारिध्यानेनविज्ञातासाविचक्षणैः ॥५०॥ दृष्टिदृष्टानसाचेशैःसुरेंद्रैर्मुनिपुंगवैः ॥ वन्हिशुद्धांशुकधरानानालंकारभूषिता ॥ ५१ ॥ कोटिचंद्रप्रभापुष्टसर्वश्रीयुक्तविग्रहा ॥ श्रीकृष्णभक्तिदास्यैककराचसर्वसंपदाम् ॥ ५२ ॥

गोपीवेषविधायिका गोपिकारूपाणांजनयित्रीत्यर्थः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ वेदानुसारिध्यानेनवेदोक्तध्यानेनविज्ञाताध्यातेत्यर्थः ॥५०॥ दृष्टिदृष्टेति ॥ ईशैरीश्वरैरपिसुरेंद्रैर्मुनिपुंगवैश्चसादृष्टिदृष्टाचक्षुषादृष्टानभवतीत्यर्थः ॥ वन्हिशुद्धांशुकधरा वन्हौत्यक्तमपिनदग्धंभवत्येतादृशंयत्तंतुविशेषस्यांशुकंवस्त्रंतद्वन्हिशुद्धांशुकमित्युच्यते तत्परिधानकर्त्रीत्यर्थः ॥ ५१ ॥ पुष्टापूर्णायासर्वश्रीः ॥ श्रीकृष्णस्ययेभक्तिदास्येतयोः करा संपदांचकराकर्त्रीत्यर्थः ॥ ५२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

अवतारेचवाराहेइति ॥ वराहावतारेवाराहकल्पेइत्यर्थः ॥ तस्मिन्कल्पेवृषभानुर्व्रजस्थःकश्चनगोपस्तस्यसुताचयाभवतीत्यर्थः ॥ ५३ ॥ याब्रह्मादिभिरप्यदृष्टासासर्वैर्भारतेखंडेवृंदावनेदृष्टेत्यर्थः ॥ ॥५४॥ यथांबरेइति ॥ अंबरेविद्यमानोयोनवघनस्तरुणघनोनिबिडघनस्तस्मिन्यासौदामनीविद्युल्लतातद्वच्छोभतेइत्यर्थः ॥५५ ॥५६॥ अयंभावः मूलप्रकृतिस्तावत्सर्वेश्वरीमायाविशिष्टब्रह्मरूपिणी ॥ यथासमष्टिव्यष्टींद्रियाणामधिष्ठात्रीर्देवतादिग्वातार्कप्रचेतोश्विवन्हींद्रोपेंद्रमित्ररूपाविनिर्ममे ॥ तथैवसमष्टिव्यष्ट्यंतःकरणानामधिष्ठात्रींदुर्गांसमष्टिव्यष्टिसंपत्त्यधिष्ठात्रींलक्ष्मींसमष्टिव्यष्टिबुद्ध्यधिष्ठात्रींज्ञानाधिष्ठात्रीं सरस्वतींसमष्टिव्यष्ट्यात्मब्रह्मतेजोरूपजीवाधिष्ठात्रींसावित्रींतथैवपंचप्राणाधिष्ठात्रींराधांचश्रीकृष्णस्वरूपंधृत्वातत्स्वरूपस्थितशक्तितोनिर्ममे ॥ आसांचपंचदेवीनांमूलप्रकृत्यवतारत्वात्सर्वव्यापकत्वंमूलप्रकृतिसमानमहिमत्वंचास्तीति ॥ मूलप्रकृतेर्मायाविशिष्टब्रह्मरूपिण्याअधिष्ठातृरूपंतुश्रीभुवनेश्वरीतितृतीयस्कंधेउक्तंनविस्मर्तव्यम् ॥ यद्यपिपदार्थमात्रस्यमूलप्रकृतिरूपत्वात् ब्रह्मविष्ण्वादिपुरुषाअपिमूलप्रकृतिरूपास्तदंशाएव ॥ तथापिस्त्रीषुप्रसवधर्मित्वरूपस्यविशेषगुणस्याधिकस्यसत्त्वादतएवस्त्रीलिंगप्रयोगस्यतत्रैवसत्त्वाच्चस्त्रीष्वेवतदंशव्यवस्थितिरुक्ता ॥ परमार्थत

अवतारेचवाराहेवृषभानुसुताचया ॥ यत्पादपद्मसंस्पर्शपवित्राचवसुंधरा ॥ ५३ ॥ ब्रह्मादिभिरदृष्टायासर्वैर्दृष्टाचभारते ॥ स्त्रीरत्नसारसंभूताकृष्णवक्षस्थलेस्थिता ॥ ५४ ॥ यथांबरेनवघनेलोलासौदामनीमुने ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिप्रतप्तंब्रह्मणापुरा ॥ ५५ ॥ यत्पादपद्मनखरदृष्टयेचात्मशुद्धये ॥ नचदृष्टंचस्वप्नेपिप्रत्यक्षस्यापिकाकथा ॥५६॥ तेनैवतपसादृष्टाभुविवृंदावनेवने ॥ कथितापंचमीदेवीसाराधाचप्रकीर्तिता ॥ ५७ ॥ अंशरूपाःकलारूपाःकलांशांशांशसंभवाः ॥ प्रकृतेःप्रतिविश्वेषुदेव्यश्चसर्वयोषितः ॥ ५८ ॥ परिपूर्णतमाःपंचविधादेव्यःप्रकीर्तिताः ॥ यायाःप्रधानांशरूपावर्णयामिनिशामय ॥ ५९ ॥ प्रधानांशस्वरूपासागंगाभुवनपावनी ॥ विष्णुविग्रहसंभूताद्रवरूपासनातनी ॥ ६० ॥ पापिपापेध्मदाहायज्वलदग्निस्वरूपिणी ॥ सुखस्पर्शास्नानपानैर्निर्वाणपददायिनी ॥ ६१ ॥ गोलोकस्थानप्रस्थानसुखसोपानरूपिणी ॥ पवित्ररूपातीर्थानांसरितांचपरावरा ॥ ६२ ॥ शंभुमौलिजटामेरुमुक्तापंक्तिस्वरूपिणी ॥ तपःसंपादिनीसद्योभारतेषुतपस्विनाम् ॥ ६३ ॥

स्तुपुरुषाअपिमूलप्रकृत्यंशरूपाएव ॥ तदुक्तमाचार्यैःप्रपंचसारेप्रथमपटले ॥ पुन्नपुंसकयोस्तुल्याप्यंगनासुविशिष्यतेइति ॥ सर्वंदेवीमयंजगदितिच ॥ श्रुतिश्च ॥ मायांतुप्रकृतिंविद्यान्मायिनंतुमहेश्वरम् ॥ तयोर्विभूतिलेशोवैजगदेतच्चराचरमिति ॥ ५७ ॥ ननुकिमेतावत्यएवदेव्योनेत्याह अंशरूपाइति ॥ काश्चिद्देवताआभ्योऽन्याःप्रकृतेरंशभूताअर्धांशभूताबह्व्यःसंति ॥ तथाकाश्चित्कलारूपाअर्धांशार्धांशरूपाः ॥ तथाकाश्चित्कलांशरूपाःकाश्चित् कलांशांशरूपाः ॥ काश्चित्कलांशांशांशरूपाबह्व्यःसंतीत्यर्थः ॥ ताःक्वसंतीतिचेत्प्रतिविश्वेषुसर्वलोकेषुयादेव्योयाश्चसर्वयोषितस्तद्रूपेणसंतीत्यर्थः ॥ ५८ ॥ तर्हिपंचैवेतिकथमुक्तमितिचेत्पंचदेव्यःप्रकृतेःपूर्णाअवताराःसंतीत्यभिप्रायेणोक्तमित्याह परिपूर्णतमाइति ॥ पंचदेव्योदुर्गादयः ॥ तत्रकाश्चिदंशरूपादेवीर्दर्शयति प्रधानांशेति ॥ प्रधानंमूलप्रकृतिस्तदंशभूतायायास्तावर्णयामीत्यर्थः ॥५९॥ प्रधानांशेति ॥ अत्रप्रधानशब्देनमूलप्रकृतिस्तदंशभूतागंगेत्यर्थः ॥ याप्रधानांशसंभूतासाप्रधानाभिन्नविष्णुविग्रहसंभूताजातैवेत्यभिप्रायेणाह विष्णुविग्रहेति ॥ अनेनचसर्वदेवतानांनकेवलशक्तिरूपत्वं किंतु शक्तिविशिष्टब्रह्मरूपत्वमितिस्पष्टमेवोक्तमितिबोध्यम् ॥ ६० ॥ पापरूपकाष्ठदाहंकर्तुंज्वलदग्निरेवेत्यर्थः ॥ ६१ ॥ प्रस्थानंगमनं सोपानंनिश्रेणिका ॥ परंभिन्नंतीर्थमवरंकनिष्ठंयस्याः ॥ ६२ ॥ जटारूपोमेरुः ॥ मुक्तापंक्तिस्वरूपिणीश्वेतवर्णत्वात् ॥ ६३ ॥

॥ ६४॥ प्रधानांशसंभूतांतुलसीमाह प्रधानांशेति ॥ इयंचतुलसीवृक्षाधिष्ठात्रीस्त्रीमूर्तिर्वर्तते एवंगंगापिस्त्रीमूर्तिरस्तीतिबोध्यम् ॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥ प्रधानांशसंभूतांमनसादेवींवर्णयति ॥ मनसाकश्यपात्मजेति शंकरस्यप्रियशिष्यभूतेत्यर्थः ॥ शंकरेणोपदेशोमनसादेव्यैदत्तइत्यर्थः ॥ अतएवमहाज्ञानविशारदा ॥७१॥७२॥७३॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ कृष्णांशस्यजरत्कारुमुनेः पत्नीत्यर्थः ॥ इयंकथापूर्वमुक्तासर्पसत्रप्रसंगे ॥ ७७ ॥ प्रधानांशसंभूतांदेवसेनांवर्णयति ॥ प्रधानांशेति ॥ ७८ ॥ षष्ठीनाम्नोहेतुमाह षष्ठांशरूपाप्रकृतेरिति ॥ देवसेनेतिषष्ठीतिचन मद्वयमस्याइत्य

चंद्रपद्मक्षीरनिभाशुद्धसत्त्वस्वरूपिणी ॥ निर्मलानिरहंकारासाध्वीनारायणप्रिया ॥ ६४ ॥ प्रधानांशस्वरूपाचतुलसीविष्णुकामिनी ॥ विष्णुभूषणरूपाचविष्णुपादस्थितासती ॥ ६५ ॥ तपःसंकल्पपूजादिसंघसंपादिनीमुने ॥ सारभूताचपुष्पाणांपवित्रापुण्यदासदा ॥ ६६ ॥ दर्शनस्पर्शनाभ्यांचसद्योनिर्वाणदायिनी ॥ कलौकलुषशुष्केध्मदहनायाग्निरूपिणी ॥ ६७ ॥ यत्पादपद्मसंस्पर्शात्सद्यःपूतावसुंधरा ॥ यत्स्पर्शदर्शनेचैवेच्छंतितीर्थानिशुद्धये ॥ ६८ ॥ ययाविनाचविश्वेषुसर्वकर्मचनिष्फलम् ॥ मोक्षदायामुमुक्षूणांकामिनीसर्वकामदा ॥ ६९ ॥ कल्पवृक्षस्वरूपायाभारतेवृक्षरूपिणी ॥ भारतीनांप्रीणनायजातायापरदेवता ॥ ७० ॥ प्रधानांशस्वरूपायामनसाकश्यपात्मजा ॥ शंकरप्रियशिष्याचमहाज्ञानविशारदा ॥ ७१ ॥ नागेश्वरस्यानंतस्यभगिनीनागपूजिता ॥ नागेश्वरीनागमातासुंदरीनागवाहिनी ॥ ७२ ॥ नागेंद्रगणसंयुक्तानागभूषणभूषिता ॥ नागेंद्रवंदितासिद्धायोगिनीनागशायिनी ॥ ७३ ॥ विष्णुरूपाविष्णुभक्ताविष्णुपूजापरायणा ॥ तपःस्वरूपातपसांफलदात्रीतपस्विनी ॥ ७४ ॥ दिव्यंत्रिलक्षवर्षंचतपस्तप्त्वाचयाहरेः ॥ तपस्विनीषुपूज्याचतपस्विषुचभारते ॥ ७५ ॥ सर्वमंत्राधिदेवीचज्वलंतीब्रह्मतेजसा ॥ ब्रह्मस्वरूपापरमाब्रह्मभावनतत्परा ॥ ७६ ॥ जरत्कारुमुनेःपत्नीकृष्णांशस्यपतिव्रता ॥ आस्तिकस्यमुनेर्माताप्रवरस्यतपस्विनाम् ॥ ७७ ॥ प्रधानांशस्वरूपायादेवसेनाचनारद ॥ मातृकासुपूज्यतमासाषष्ठीचप्रकीर्तिता ॥ ७८ ॥ पुत्रपौत्रादिदात्रीचधात्रीत्रिजगतांसती ॥ षष्ठांशरूपाप्रकृतेस्तेनषष्ठीप्रकीर्तिता ॥ ७९ ॥ स्थानेशिशूनांपरमावृद्धरूपाचयोगिनी ॥ पूजाद्वादशमासेषुयस्याविश्वेषुसंततम् ॥ ८० ॥ पूजाचसूतिकागारेपुराषष्ठदिनेशिशोः ॥ एकविंशतिमेचैवपूजाकल्याणहेतुकी ॥ ८१ ॥ मुनिभिर्नमिताचैषानित्यकामाप्यतःपरा ॥ मातृकाचदयारूपाशश्वद्रक्षणकारिणी ॥ ८२ ॥ जलेस्थलेचांतरिक्षेशिशूनांसद्मगोचरे ॥ प्रधानांशस्वरूपाचदेवीमंगलचंडिका ॥ ८३ ॥ प्रकृतेर्मुखसंभूतासर्वमंगलदासदा ॥ सृष्टौमंगलरूपाचसंहारेकोपरूपिणी ॥ ८४ ॥

र्थः ॥ ७९ ॥ वृद्धरूपानतुतरुणी ॥ पूजाद्वादशमासेष्विति ॥ प्रसूतिकालमारभ्यद्वादशमासपर्यंतंप्रतिमासमित्यर्थः ॥ ८० ॥ अत्राशक्तंप्रत्याह षष्ठदिनेशिशोरिति ॥ तत्राप्यसंभवेआह एकविंशतिमेइति ॥८१॥८२॥ सद्मगोचरेगृहस्थानेप्रधानांशभूतांमंगलचंडिकांवर्णयति प्रधानांशेति ॥८३॥ प्रकृतेर्मुखसंभूतेति ॥ प्रकृतेर्व्यापिकायामुखस्यासंभवेऽपिप्रकृतेःपूर्णावताररभूतायादुर्गायामुखंग्राह्यम्॥मंगलचंडीतिनामनिरुक्तिमाहसृष्टाविति॥चंडिकोपइत्यस्यचंडीतिरूपम्॥सृष्टिसमयेमंगलरूपत्वादतिशांतिरूपत्वात् सहारकालेकोपनत्वात् मंगलचंडीतिनाममंगलाचासौचंडीचमंगलचंडी ८४

॥ ८५ ॥ ८६ ॥ प्रधानांशसंभूतांकालींवर्णयति कालीति ॥ ८७ ॥ दुर्गाललाटेति ॥ यथाब्रह्मणोललाटाद्रुद्रउत्पन्नस्तथादुर्गाललाटात्प्रधानमूलप्रकृत्यंशभूताकालीउत्पन्नेत्यर्थः ॥ दुर्गार्धांशेति ॥ दुर्गायाःपूर्णावतारत्वात्तस्याअर्धांशत्वोक्तौमूलप्रकृत्याअपिअर्धांशत्वमुक्तमितिबोध्यम् ॥दुर्गायागुणेनतेजसाचेत्यन्वयः ॥ ८८ ॥८९॥ परमायोगरूपिणीत्यत्रपरमासिद्धयोगिनीत्यपिपाठः ॥९०॥ ॥ ९१ ॥ ननुविश्वासमात्रेणयदिब्रह्मांडसंहर्त्रीतदापामरैर्दैत्यैःसहकिमर्थंयुद्धंकृतवतीतिचेत्तत्राह रणमिति ॥ लोकशिक्षयेत्यत्रलोकरंजयेत्यपिपाठः॥ लोकरंजनार्थंयुद्धंदैत्यैःसमंकृतवतीत्यर्थः॥९२॥

तेनमंगलचंडीसापंडितैःपरिकीर्तिता ॥ प्रतिमंगलवारेषुप्रतिविश्वेषुपूजिता ॥ ८५ ॥ पुत्रपौत्रधनैश्वर्ययशोमंगलदायिनी ॥ परितुष्टासर्ववांछाप्रदात्रीसर्वयोषिताम् ॥ ८६ ॥ रुष्टाक्षणेनसंहर्तुंशक्ताविश्वंमहेश्वरी ॥ प्रधानांशस्वरूपासाकालीकमललोचना ॥ ८७ ॥ दुर्गाललाटसंभूतारणेशुंभनिशुंभयोः ॥ दुर्गार्धांशस्वरूपासागुणेनतेजसासमा ॥ ८८ ॥ कोटिसूर्यसमाजुष्टपुष्टजाज्वल्वविग्रहा ॥ प्रधानासर्वशक्तीनांबलाबलवतीपरा ॥ ८९ ॥ सर्वसिद्धिप्रदादेवीपरमायोगरूपिणी ॥ कृष्णभक्ताकृष्णतुल्यातेजसाविक्रमैर्गुणैः ॥ ९० ॥ कृष्णभावनयाशश्वत्कृष्णवर्णासनातनी ॥ संहर्तुंसर्वब्रह्मांडंशक्तानिश्वासमात्रतः ॥ ९१ ॥ रणंदैत्यैःसमंतस्याःक्रीडयालोकशिक्षया ॥ धर्मार्थकाममोक्षांश्चदातुंशक्ताचपूजिता ॥ ९२॥ ब्रह्मादिभिःस्तूयमानामुनिभिर्मनुभिर्नरैः ॥ प्रधानांशस्वरूपासाप्रकृतेश्चवसुंधरा ॥ ९३ ॥ आधाररूपासर्वेषांसर्वसस्याप्रकीर्तिता ॥ रत्नाकरारत्नगर्भासर्वरत्नाकराश्रया ॥ ९४ ॥ प्रजाभिश्चप्रजेशैश्चपूजितावंदितासदा ॥ सर्वोपजीव्यरूपाचसर्वसंपद्विधायिनी ॥ ९५ ॥ ययाविनाजगत्सर्वंनिराधारंचराचरम् ॥ प्रकृतेश्चकलायायास्तानिबोधमुनीश्वर ॥ ९६ ॥ यस्ययस्यचयापत्नीतत्सर्वंवर्णयामिते ॥ स्वाहादेवीवह्निपत्नीप्रतिविश्वेषुपूजिता ॥९७॥ ययाविनाहविर्दानंनग्रहीतुंसुराःक्षमाः ॥ दक्षिणायज्ञपत्नीचदीक्षासर्वत्रपूजिता ॥ ९८ ॥ ययाविनाहिविश्वेषुसर्वकर्महिनिष्फलम् ॥ स्वधापितॄणांपत्नीचमुनिभिर्मनुभिर्नरैः ॥ ९९ ॥ पूजितापितृदानंहिनिष्फलंचययाविना ॥ स्वस्तिदेवीवायुपत्नीप्रतिविश्वेषुपूजिता ॥१००॥ आदानंचप्रदानंचनिष्फलंचययाविना ॥ पुष्टिर्गणपतेःपत्नीपूजिताजगतीतले ॥ १०१ ॥ ययाविनापरिक्षीणाःपुमांसोयोषितोऽपिच ॥ अनंतपत्नीतुष्टिश्चपूजितावंदिताभवेत् ॥२॥ ययाविनानसंतुष्टाःसर्वलोकाश्चसर्वतः ॥ ईशानपत्नीसंपत्तिःपूजिताचसुरैर्नरैः ॥ ३ ॥ सर्वेलोकादरिद्राश्चविश्वेषुचययाविना ॥ धृतिःकपिलपत्नीचसर्वैःसर्वत्रपूजिता ॥ ४ ॥

प्रधानांशस्वरूपांवसुंधरांवर्णयति वसुंधरेति ॥ ९३ ॥ सर्वशस्यप्रसूतिकेत्यपिपाठः ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ अथप्रकृतेःकलावतारानाह कलायायाइति ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ दीयतेविमलंज्ञानंक्षीयतेकर्मवासना ॥ तेनदीक्षेतिसाप्रोक्तेत्युक्तलक्षणादीक्षापदवाच्यासायज्ञस्यपत्नीत्यर्थः ॥ दक्षिणायज्ञपत्नीतिश्रुतेर्दक्षिणादीक्षाचयज्ञपत्नीत्यर्थः॥ यज्ञपूरुषोमूर्तिमान्दक्षिणाचमूर्तिमतीतिबोध्यम् ॥ एवमेवसर्वत्र ॥ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ आदानंप्रतिग्रहः प्रदानंद्रव्यस्यदानं उभेअपिस्वस्तीत्युक्तेसफलेभवतइत्यर्थः ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ १०३ ॥ १०४ ॥

॥५॥यत्रसत्यशक्तिर्नास्तितत्राविश्वासान्मनुष्यःस्नेहंनकरोतीतिबंधुतारहितोभवतीतियुक्तमेव ॥ मोहपत्नीति ॥ यत्रमोहोस्तितत्रदयायाःसत्त्वाद्दयामोहपत्नी॥ ६॥७॥जीवन्मृतसमंप्रतिष्ठाभावेजीवतो पिमृतप्रायत्वात् ॥८॥ उद्योगोयत्नः॥९॥विधिहीनंक्रियाभावेतत्स्वरूपविधेरप्यभावः ॥१०॥ विधिनिर्मितंईश्वरनिर्मितंसर्वंजगद्भूतसमुदायरूपमुच्छिन्नंभवति ॥ मिथ्याभाषणाभावेधूर्तत्वस्याभावान्मि थ्यावक्ताहिधूर्तः॥ युगभेदेनास्याःस्थितिमाह सत्यइति॥११॥१२॥इयंमिथ्याकपटेनभ्रात्रासहिताप्रतिगृहंभ्रमतीत्यर्थः ॥१३॥१४॥ धर्मपत्नीमूर्तिःसाचकांतिरूपाशोभारूपेत्यर्थः ॥१५॥ शोभांविना

सर्वेलोकाअधैर्याश्चजगत्सुचययाविना ॥ सत्यपत्नीसतीमुक्तैःपूजिताजगतीप्रिया ॥ ५ ॥ ययाविनाभवेल्लोकोबंधुतारहितःसदा ॥ मोहपत्नीदयासाध्वीपू जिताचजगत्प्रिया ॥ ६ ॥ सर्वेलोकाश्चसर्वत्रनिष्फलाश्चययाविना ॥ पुण्यपत्नीप्रतिष्ठासापूजितापुण्यदासदा ॥ ७ ॥ ययाविनाजगत्सर्वंजीवन्मृतसमं मुने ॥ सुकर्मपत्नीसंसिद्धाकीर्तिर्धन्यैश्चपूजिता ॥ ८ ॥ ययाविनाजगत्सर्वंयशोहीनंमृतंयथा ॥ क्रियातूद्योगपत्नीचपूजितासर्वसंमता ॥ ९ ॥ ययावि नाजगत्सर्वंविधिहीनंचनारद ॥ अधर्मपत्नीमिथ्यासासर्वधूर्तैश्चपूजिता ॥ १० ॥ ययाविनाजगत्सर्वमुच्छिन्नंविधिनिर्मितम् ॥ सत्येअदर्शनायाचत्रेता यांसूक्ष्मरूपिणी ॥ ११ ॥ अर्धावयवरूपाचद्वापरेचैवसंवृता ॥ कलौमहाप्रगल्भाचसर्वत्रव्यापिकाबलात् ॥ १२ ॥ कपटेनसमंभ्रात्राभ्रमतेचगृहेगृहे ॥ शांतिर्लज्जाचभार्येद्वेसुशीलस्यचपूजिते ॥ १३ ॥ याभ्यांविनाजगत्सर्वमुन्मत्तमिवनारद ॥ ज्ञानस्यतिस्रोभार्याश्चबुद्धिर्मेधाधृतिस्तथा ॥ १४ ॥ याभि र्विनाजगत्सर्वंमूढंमत्तसमंसदा ॥ मूर्तिश्चधर्मपत्नीसाकांतिरूपामनोहरा ॥ १५ ॥ परमात्माचविश्वौघोनिराधारोययाविना ॥ सर्वत्रशोभारूपाचल क्ष्मीर्मूर्तिमतीसती ॥ १६ ॥ श्रीरूपामूर्तिरूपाचमान्याधन्याऽतिपूजिता ॥ कालाग्निरुद्रपत्नीचनिद्रासासिद्धयोगिनी ॥ १७ ॥ सर्वेलोकाःसमाच्छन्ना ययायोगेनरात्रिषु ॥ कालस्यतिस्रोभार्याश्चसंध्यारात्रिर्दिनानिच ॥ १८॥ याभिर्विनाविधाताचसंख्यांकर्तुंनशक्यते ॥ क्षुत्पिपासेलोभभार्येधन्येमान्ये चपूजिते ॥ १९ ॥ याभ्यांव्याप्तंजगत्सर्वंनित्यंचिंतातुरंभवेत् ॥ प्रभाचदाहिकाचैवद्वेभार्येतेजसस्तथा ॥ २० ॥ याभ्यांविनाजगत्स्रष्टुंविधातुंचनहीश्व रः ॥ कालकन्येमृत्युजरेप्रज्वारस्यप्रियाप्रिये ॥ २१ ॥ याभ्यांजगत्समुच्छिन्नंविधात्रानिर्मितंविधौ ॥ निद्राकन्याचतंद्रासाप्रीतिरन्यासुखप्रिये ॥ २२॥ याभ्यांव्याप्तंजगत्सर्वंविधिपुत्रविधेर्विधौ ॥ वैराग्यस्यचद्वेभार्येश्रद्धाभक्तिश्चपूजिते ॥ २३ ॥ याभ्यांशश्वज्जगत्सर्वंयज्जीवन्मुक्तिमन्मुने ॥ अदितिर्देवमा ताचसुरभीचगवांप्रसूः॥२४॥दितिश्चदैत्यजननीकद्रूश्चविनतादनुः॥उपयुक्ताःसृष्टिविधौएतास्तुकीर्तिताःकलाः॥२५॥ परमात्मापिनिराधारोनिरर्थकोभवतीत्यर्थः

॥१६॥१७॥रात्रिषुयोगेनसंबंधेनसंध्यारात्रीवद्दिनानामपिकालाधीनत्वात्॥स्त्रीसदृशत्वात्स्त्रीत्वम्॥१८॥१९॥ चिंतातुरंक्षुत्पिपासानाशकान्नजलाचिंतातुरमित्यर्थः ॥२०॥ जरावन्मृत्योरपिकालादुत्प न्नत्वात्कन्यासदृशत्वात्कन्यात्वम्॥ तेमृत्युजरेकालस्यकन्ये॥प्रज्वारस्यप्रकृष्टज्वरस्यप्रियाप्रियेपत्न्यौभवतःप्रियातोऽपिप्रियेअतिशयितप्रियेइत्यर्थः ॥२१॥ समुच्छिन्नंनष्टम् ॥ निद्राकन्येति ॥ नि द्रायाःकन्याएकातंद्रा अन्याद्वितीयाकन्याप्रीतिः ॥ उभेअपिसुखस्यपुरुषस्थानीयस्यप्रियेपत्न्यौभवतः ॥ २२ ॥ २३ ॥२४ ॥ उपयुक्ताइति ॥ एताःकलाःसृष्टावुपयुक्ताइत्यर्थः ॥ २५ ॥

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ अंबिकाप्रसूः पार्वतीमातामेनका ॥ २९ ॥ ३० ॥ वृषभानोः पत्नीराधायामाता ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ भृगोः परशुरामस्य ॥ रामोबलरामस्तस्यमाता ॥१३५॥
कृष्णभगिनीदुर्गाविंध्यवासिनीत्यर्थः ॥ एकनंदाच सैवएकनंदाचकाचिदन्यावा ॥ एवमन्याअपिकलाः संतीत्याहबह्व्यइति ॥ ३६ ॥ एवंकलावतारदेवतास्वरूपमुक्त्वाकलांशांशावत रदेवता
स्वरूपमाह प्रतिविश्वेषुयोषितइति ॥ प्रतिलोकेषुयाः स्त्रियः संतिताइत्यर्थः ॥ ३७ ॥ यस्मात्सर्वाअपिस्त्रियः प्रकृत्यंशभूतास्तस्मात्तासामवमानेप्रकृतेरेवावमानइत्याह योषितामवमानेइति ॥ पराभवो

कलाअन्याः संतिबह्व्यस्तासुकाश्चिन्निबोधमे ॥ रोहिणीचंद्रपत्नीचसंज्ञासूर्यस्यकामिनी ॥ २६ ॥ शतरूपामनोर्भार्याशचींद्रस्यचगेहिनी ॥ ताराबृहस्पतेर्भार्यावसिष्ठस्याऽप्यरुंधती ॥ २७ ॥ अहल्यागौतमस्त्रीसाऽप्यनुसूयाऽत्रिकामिनी ॥ देवहूतीकर्दमस्यप्रसूतिर्दक्षकामिनी ॥ २८ ॥ पितॄणांमानसीकन्यामेनकासांऽबिकाप्रसूः ॥ लोपामुद्रातथाकुंतीकुबेरकामिनीतथा ॥२९॥ वरुणानीप्रसिद्धाचबलेर्विंध्यावलिस्तथा ॥ कांताचदमयंतीचयशोदादेवकीतथा ॥ ३० ॥ गांधारीद्रौपदीशैब्यासाचसत्यवतीप्रिया ॥ वृषभानुप्रियासाध्वीराधामाताकुलोद्वहा ॥ ३१ ॥ मंदोदरीचकौसल्यासुभद्राकौरवीतथा ॥ रेवतीसत्यभामाचकालिंदीलक्ष्मणातथा ॥३२॥ जांबवतीनाग्नजितिर्मित्रविंदातथापरा ॥ लक्ष्मणारुक्मिणीसीतास्वयंलक्ष्मीः प्रकीर्तिता ॥३३॥ कालीयोजनगंधाचव्यासमातामहासती ॥ बाणपुत्रीतथोषाचचित्रलेखाचतत्सखी ॥ ३४ ॥ प्रभावतीभानुमतीतथामायावतीसती ॥ रेणुकाचभृगोर्मातारममाताचरोहिणी ॥ १३५ ॥ एकनंदाचदुर्गासाश्रीकृष्णभगिनीसती ॥ बह्व्यः सत्यः कलाश्चैवप्रकृतेरेवभारते ॥ ३६ ॥ यायाश्चग्रामदेव्यः स्युस्ताः सर्वाः प्रकृतेः कलाः ॥ कलांशांशसमुद्भूताः प्रतिविश्वेषुयोषितः ॥ ३७ ॥ योषितामवमानेनप्रकृतेश्चपराभवः ॥ ब्राह्मणीपूजितायेनपतिपुत्रवतीसती ॥ ॥ ३८॥ प्रकृतिः पूजितातेनवस्त्रालंकारचंदनैः ॥ कुमारीचाष्टवर्षायावस्त्रालंकारचंदनैः ॥ ३९ ॥ पूजितायेनविप्रस्यप्रकृतिस्तेनपूजिता ॥ सर्वाः प्रकृतिसंभूताउत्तमाधममध्यमाः ॥ ४० ॥ सत्त्वांशाश्चोत्तमाज्ञेयाः सुशीलाश्चपतिव्रताः ॥ मध्यमारजसश्चांशास्ताश्चभोग्याः प्रकीर्तिताः ॥ ४१ ॥ सुखसंभोगवश्याश्चस्वकार्यतत्पराः सदा ॥ अधमास्तमसश्चांशाअज्ञातकुलसंभवाः ॥ ४२ ॥ दुर्मुखाः कुलहाधूर्ताः स्वतंत्राः कलहप्रियाः ॥ पृथिव्यांकुलटायाश्चस्वर्गेचाप्सरसांगणाः ॥ ४३ ॥ प्रकृतेस्तमसश्चांशाः पुंश्चल्यः परिकीर्तिताः ॥ एवंनिगदितंसर्वंप्रकृतेरूपवर्णनम् ॥ ४४ ॥ ताः सर्वाः पूजिताः पृथ्व्यांपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ पूजितासुरथेनादौदुर्गादुर्गार्तिनाशिनी ॥ १४५ ॥

ऽवमानः ॥ तासांपूजनेप्रकृतेः पूजाभवतीत्याह ब्राह्मणीति ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ सत्त्वांशानांलक्षणंपतिव्रताइति ॥ रजोंशानांलक्षणंभोग्याइति ॥ विषयासक्ताइत्यर्थः ॥ ४१ ॥ ताः पूजयानवश्याः स्युः किंतुभोगेनैवेत्याह सुखसंभोगेति ॥ अज्ञातकुलसंभवास्ताश्चाधमाइत्यर्थः ॥४२॥ कुलहाः कुलहंत्र्यः ॥४३॥४४॥ एवंत्रैविध्येऽपिपूजार्हाएवताः ॥ सर्वाइतिफलतारतम्यंतुसात्त्विक्यादिपूजायामस्त्येव ॥ अधुनापंचप्रकृतीनांसर्वैः पूज्यत्वमाह पूजितेति ॥ पृथ्व्यांसुरथेनादौपूजितातेनदेवादिभिर्देवलोकेनिरंतरंकृतायांपूजायामपिनदोषः ॥ सुरथोनामराजा ॥ १४५ ॥

॥ ४६ ॥ दुर्गैवदक्षकन्यारूपेणोत्पन्नेत्याह जातादाविति ॥४७॥ स्वयंकृष्णइति ॥ श्रीकृष्णएवपूर्णावतारःपार्वत्याःपुत्रोगणेशरूपेणजातः ॥ स्कंदस्तुविष्णुकलोद्भवः ॥ विष्णंवंशजन्यानतुपूर्णावतारः ॥ ४८ ॥ मंगलभूपेनमंगलाभिधराज्ञा ॥ ४९ ॥ अश्वपतिनाराज्ञा ॥ क्वचित्सावित्रींचसरस्वत्याइत्यपिपाठः ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ प्रथमंदेवीति ॥ भूतलेप्रथमंराधादेवीसुयज्ञेनराज्ञापूजितेत्यर्थः ॥ ५५ ॥ उपदिष्टेनविधिनेतिशेषः ॥५६॥५७॥१५८॥ यस्मादेवंतस्मादेतादेवतानियमेनपूज्याइतितात्पर्यम् ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

ततःश्रीरामचंद्रेणरावणस्यवधार्थिना ॥ तत्पश्चाज्जगतांमातात्रिषुलोकेषुपूजिता ॥ ४६ ॥ जातादौदक्षकन्यायानिहत्यदैत्यदानवान् ॥ ततोदेहंपरित्यज्ययज्ञेभर्तुश्चनिंदया ॥ ४७ ॥ जज्ञेहिमवतःपत्न्यांलेभेपशुपतिंपतिम् ॥ गणेशश्चस्वयंकृष्णःस्कंदोविष्णुकलोद्भवः ॥ ४८ ॥ बभूवतुस्तौतनयौपश्चात्तस्याश्चनारद ॥ लक्ष्मीर्मंगलभूपेनप्रथमंपरिपूजिता ॥४९॥ त्रिषुलोकेषुतत्पश्चाद्देवतामुनिमानवैः ॥ सावित्रीचाऽश्वपतिनाप्रथमंपरिपूजिता ॥१५०॥ तत्पश्चात्त्रिषुलोकेषुदेवतामुनिपुंगवैः ॥ आदौसरस्वतीदेवीब्रह्मणापरिपूजिता ॥ ५१ ॥ तत्पश्चात्त्रिषुलोकेषुदेवतामुनिपुंगवैः ॥ प्रथमंपूजिताराधागोलोकेरासमंडले ॥ ५२ ॥ पौर्णमास्यांकार्तिकस्यकृष्णेनपरमात्मना ॥ गोपिकाभिश्चगोपैश्चबालिकाभिश्चबालकैः ॥ ५३ ॥ गवांगणैःसुरभ्याचतत्पश्चादाज्ञयाहरेः ॥ तदाब्रह्मादिभिर्देवैर्मुनिभिःपरयामुदा ॥५४॥ पुष्पधूपादिभिर्भक्त्यापूजितावंदितासदा ॥ पृथिव्यांप्रथमंदेवीसुयज्ञेनैवपूजिता ॥ ५५ ॥ शंकरेणोपदिष्टेनपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ त्रिषुलोकेषुतत्पश्चादाज्ञयापरमात्मनः ॥ १५६ ॥ पुष्पधूपादिभिर्भक्त्यापूजितामुनिभिःसदा ॥ कलायायाःसमुद्भूताःपूजितास्ताश्चभारते ॥ ५७ ॥ पूजिताग्रामदेव्यश्चग्रामेचनगरेमुने ॥ एवंतेकथितंसर्वंप्रकृतेश्चरितंशुभम् ॥ १५८ ॥ यथागमंलक्षणंचकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ समासेनश्रुतंसर्वंदेवीनांचरितंप्रभो ॥ विबोधनायबोधस्यव्यासेनवक्तुमर्हसि ॥ १ ॥ सृष्टेराद्यासृष्टिविधौकथमाविर्बभूवह ॥ कथंवापंचधाभूतावदवेदविदांवर ॥ २ ॥ भूतायायांशकलयातयात्रिगुणयाभवे ॥ व्यासेनतासांचरितंश्रोतुमिच्छामिसांप्रतम् ॥ ३ ॥ तासांजन्मानुकथनंपूजाध्यानविधिंबुध ॥ स्तोत्रंकवचमैश्वर्यंशौर्यंवर्णयमंगलम् ॥४॥

अष्टाशीतिमहापद्यैः पंचप्रकृतिसंभवः ॥ प्रोच्यतेविस्तरेणैवतद्वतॄणांचसंभवः ॥ १ ॥ पृष्टवतेनारदायसर्वोऽपिनवमस्कंधोक्तोर्थःसंक्षेपेणसूत्रभूतवाक्यैर्भगवतावर्णितस्तमर्थंसामान्यरूपेणज्ञातंविशेषाकारेणज्ञातुंपुनर्नारदःपृच्छति नारदउवाच समासेनेति समासेनसंक्षेपेणबोधस्यसामान्याकारेणबोधविषयस्यपूर्वोक्तार्थस्यविबोधनायविशेषाकारेणबोधनायव्यासेनविस्तारेण ॥१ ॥ विशेषार्थविषयंप्रश्नंस्वयमेवकरोतिसृष्टेरिति ॥ सृष्टेर्द्वैतप्रपंचस्यकार्यभूतस्याद्याकारणरूपामूलप्रकृतिर्मायाशक्तिपरादिशब्दवाच्यासृष्टिविधौसृष्टिक्रियायांप्रथमतःकथमाविर्बभूवोत्पन्ना ॥ पश्चाच्चकथंपंचधाभूतापंचप्रकारेणदुर्गादिरूपेणभिन्नाकथंवाजातातद्वदेत्यर्थः ॥२॥ किंचभूतेति॥भवेसंसारेतयात्रिगुणयाप्रकृतेरंशकलयायाभूतासंभूताशक्तिर्गंगातुलस्यादिरूपिणीतासांचरितमित्यर्थः॥३॥किंचतासामिति॥तासांतुलस्यादीनाम् ॥४॥

नारायणः प्रथमंप्रकृतेःस्वरूपमाह नारायणउवाच नित्येति ॥ नित्यआत्मायथातथाप्रकृतिर्नित्येत्यर्थः ॥ आत्माऽत्रचिदाभासोजीवः ॥ अस्यमोक्षपर्यंतमवस्थानान्नित्यत्वम् ॥ नत्वत्रात्मशब्देनप
रमात्मा तस्यग्रहणेतस्मिन्परमात्मनित्रिकालाबाध्यत्वरूपनित्यत्वस्यसत्त्वात्तद्वन्नित्यत्वंमायायांबोधितंभवेत्तच्चमायायांनसंभवति ॥ असत्त्वमरजस्कमतमस्कममायमितितापनीयश्रुत्यामोक्षदशा
यांमायायानाशाभ्युपगमात् तस्माज्जीवएवात्मशब्देनग्राह्यः ॥ तदग्रहणेतस्यमोक्षपर्यंतमवस्थानान्मायायाश्चमोक्षपर्यंतमवस्थानादुभयोःसमानयोगक्षेमंनित्यत्वंसिध्यतीति नभःकालदिशादीनामपि
प्राकृतप्रलयपर्यंतमवस्थानान्नित्यत्वमापेक्षिकमेवबोद्धव्यम्॥विश्वानांभूरादिलोकानांगोलकंब्रह्मांडमित्यर्थः ॥५॥ तदेकदेशइति॥तदेकदेशोगोलोकैकदेशः नम्रभागानुसारकोगोलोकान्नम्रदेशेस्थितो
वैकुंठइत्यर्थः॥परमार्थतोनित्यस्तुपरमात्मैव॥एकमेवाद्वितीयंब्रह्म नेहनानास्तिकिंचनेत्यादिश्रुतेः॥६॥ननुसाप्रकृतिःसांख्यशास्त्रोक्तप्रधानवदात्मनोभिन्नास्वतंत्रावास्तिकिंतत्राह यथाग्नौदाहिकेति ॥
यथावह्नौदाहिकाशक्तिःशश्वन्निरंतरंयुक्तासंयुक्तैववह्निनानभिन्नावह्नेःकदापि ॥ यथावाचंद्रेपद्मेचशोभानित्यंसमवेतैवनभिन्ना ॥ यथावारवौप्रभातदभिन्नैवनभिन्नाकदाचिदपि ॥ तथैवेयंशक्तिःपरा
त्मनितदभेदेनैवतिष्ठति ॥शक्तेःशक्तव्यतिरेकेणाऽदर्शनात् ॥ तथाचश्वेताश्वतरश्रुतिः ॥ परास्यशक्तिर्विविधैवश्रूयतेस्वाभाविकीज्ञानबलक्रियाचेति ॥ तंत्रेष्वपिशक्तिश्चशक्तिमद्रूपाद्व्यतिरेकंनवांछ

श्रीनारायणउवाच ॥ नित्यआत्मानभोनित्यंकालोनित्योदिशोयथा॥विश्वानांगोलकंनित्यंनित्योगोलोकएवच॥५॥तदेकदेशोवैकुंठोनम्रभागानुसारकः॥
तथैवप्रकृतिर्नित्याब्रह्मलीलासनातनी ॥ ६ ॥ यथाग्नौदाहिकाचंद्रेपद्मेशोभाप्रभारवौ ॥ शश्वद्युक्तानभिन्नासातयाप्रकृतिरात्मनि ॥ ७ ॥ विनास्वर्णं
स्वर्णकारःकुंडलंकर्तुमक्षमः ॥ विनामृदाघटंकर्तुंकुलालोहिनहीश्वरः ॥८॥नहिक्षमस्तथात्माचसृष्टिंस्रष्टुंतयाविना ॥ सर्वशक्तिस्वरूपासायायाचशक्तिमा
न्सदा॥९॥ऐश्वर्यवचनःशश्चक्तिःपराक्रमएवच॥तत्स्वरूपातयोर्दात्रीसाशक्तिःपरिकीर्तिता॥१०॥ज्ञानंसमृद्धिःसंपत्तिर्यशश्चैवबलंभगः ॥ तेनशक्तिर्भगवती
भगरूपाचसासदा॥११॥तयायुक्तःसदात्माचभगवांस्तेनकथ्यते॥सचस्वेच्छामयोदेवःसाकारश्चनिराकृतिः॥१२॥

ति ॥ तादात्म्यमनयोर्नैत्यंवह्निदाहिकयोरिवेति ॥
तस्मान्नभिन्नाजडास्वतंत्रा ॥ किंतुचेतनाधिष्ठिता चेतनेवभवतीतिभावः ॥ तदुक्तम् ॥ चिच्छायावेशतःशक्तिश्चेतनेवविभातिसेतिसूतसंहितायाम् ॥ ७ ॥ ननुसाशक्तिर्यदिपरमात्मनोनभिन्नाकिंतुतद
भिन्नातदापरमात्मैवजगत्करोतु किमर्थंशक्तिस्तदेतिचेत्तदाह ॥ विनास्वर्णमिति ॥ ८ ॥ नहिक्षमइति ॥ शक्तिरहितस्यनिर्गुणस्यनिर्विकारस्यनिरवयवस्याऽऽत्मनोनजगत्कर्तृत्वमुपपद्यते ॥
तस्मात्सर्वजननकर्त्रीसाऽपेक्षितैवेतिभावः ॥९॥ शक्तिशब्दस्यनिर्वचनमाह ऐश्वर्येति ॥ शशब्दोमंगलवाचकत्वादैश्वर्यवचनः ॥ क्तिशब्दस्यपृषोदरादित्वाद्दकारलोपेक्तिशब्दः पराक्रमवाचकः ॥
शयुक्ताक्तिर्यस्यामितिव्युत्पत्त्याशक्तिशब्दःप्रकृतिवाचकः ॥ पृषोदरादित्वाद्युक्तपदलोपः तत्फलितमाह तत्स्वरूपेति ॥१०॥ भगवतीपदव्युत्पत्तिमाह ज्ञानमिति ॥ज्ञानादिबलांतानांपदार्थानांवाच
कोभगशब्दःतेनकारणेनशक्तिर्भगवतीपदेनोच्यतइत्यर्थः ॥भगानिसंत्यस्यामितिव्युत्पत्तेः॥ननुभगानिपराशक्तेर्भिन्नानिकस्मादागतानितत्राह भगरूपाचसेति ॥ भगान्यपितस्याएवविकाराइत्यर्थः
॥११॥ननुतर्हिपरमात्माकथंभगवच्छब्देनोच्यतेइतिचेत्ताहशभगवतीशक्तियोगादेवेत्याह तयायुक्तइति॥तस्यागुणाएवपरमात्मनोगुणाभवंतिपरस्पराध्यासादित्यर्थः ॥इत्थंपराशक्तिंवर्णयित्वातदव
च्छिन्नंचैतन्यरूपंपरमात्मानंवर्णयति सचस्वेच्छामयइति ॥ प्रकृतेरिच्छैवैतस्येच्छानभिन्नेति ॥ प्रकृतीच्छयैवस्वेच्छामयइत्युच्यते अयंचपरमात्मानिराकारःसाकारश्चभवतीत्यर्थः ॥ १२ ॥

निराकारस्वरूपंवर्णयति तेजोरूपमिति ॥ चिद्रूपंस्वप्रकाशंतेजोरूपमित्यर्थः ॥ इदमेवपरंब्रह्मेतिवदंति ॥१३॥ इत्थंनिराकारंपरमात्मरूपंयोगिनोज्ञानिनोवेदांताश्रयद्यपिवदंति तथापितद्रूपंवैष्णवाः स्थूलमूर्त्यभिमानिनोनमन्वते इत्यरुचिपूर्वकमाह वैष्णवास्तन्नमन्वतइति ॥ १४ ॥ तोकिंवदंतितत्राह वदंतीति ॥ भवद्भिर्यत्तेजःस्वीक्रियतेतत्तेजस्तेजस्विनाविनाकस्यसंभवेत् नकस्यापि ॥ नहिचंद्रिकाप्रभादीनिचंद्रसूर्याद्याश्रयरहितानिक्कचिदुपलभ्यंते ॥ ततोऽन्यथाऽनुपपत्त्याकाचननित्यासावयवामूर्तिःस्वीकर्तव्येतितेवदंतीत्यर्थः ॥ कीदृशीमूर्तिःस्वीकर्तव्येतितां दर्शयति तेजोमंडलेति ॥ १५ ॥ १६ ॥ किशोरोबालः ॥ १७ ॥ शोभायामोचनेनाशनेलोचनेयस्य ॥ मुक्ताछविर्विनिंद्यायययाएतादृशीयाएकाऽविरलामध्येऽव्यवधानरहितादंतपंक्तिस्तयामनोरमम् ॥ १८ ॥ १९ ॥ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ निमेषोनेत्रमीलनम् ॥ २३ ॥ कृष्णपदंनिर्वक्ति कृषिस्तद्भक्तीति ॥ कृषधातोर्भजनवाचकाद्भावेक्तिप्रत्ययेकृष्शब्दोनिष्पन्नःसःतद्भक्तिवचनःकृष्णभक्तिवाचकइत्यर्थः ॥

तेजोरूपंनिराकारंध्यायंतेयोगिनःसदा ॥ वदंतिचपरंब्रह्मपरमानंदमीश्वरम् ॥ १३ ॥ अदृश्यंसर्वद्रष्टारंसर्वज्ञंसर्वकारणम् ॥ सर्वदंसर्वरूपंतंवैष्णवास्तन्नमन्वते ॥ १४ ॥ वदंतिचैवतेकस्यतेजस्तेजस्विनाविना ॥ तेजोमंडलमध्यस्थंब्रह्मतेजस्विनंपरम् ॥ १५ ॥ स्वेच्छामयंसर्वरूपंसर्वकारणकारणम् ॥ अतीवसुंदरंरूपंबिभ्रतंसुमनोहरम् ॥ १६ ॥ किशोरवयसंशांतंसर्वकांतंपरात्परम् ॥ नवीननीरदाभासधामैकंश्यामविग्रहम् ॥ १७ ॥ शरन्मध्याह्नपद्मौघशोभामोचनलोचनम् ॥ मुक्ताछविविनिंद्यैकदंतपंक्तिमनोरमम् ॥ १८ ॥ मयूरपिच्छचूडंचमालतीमाल्यमंडितम् ॥ सुनसंसस्मितंकांतंभक्तानुग्रहकारणम् ॥ १९ ॥ ज्वलदग्निविशुद्धैकपीतांशुकसुशोभितम् ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंरत्नभूषणभूषितम् ॥ २० ॥ सर्वाधारंचसर्वेशंसर्वशक्तियुतंविभुम् ॥ सर्वैश्वर्यप्रदंसर्वस्वतंत्रंसर्वमंगलम् ॥ २१ ॥ परिपूर्णतमंसिद्धंसिद्धेशंसिद्धिकारकम् ॥ ध्यायंतेवैष्णवाःशश्वद्देवदेवंसनातनम् ॥ २२ ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिशोकभीतिहरंपरम् ॥ ब्रह्मणोवयसायस्यनिमेषउपचर्यते ॥२३॥ सचाऽऽत्मासपरंब्रह्मकृष्णइत्यभिधीयते ॥ कृषिस्तद्भक्तिवचनोनश्चतद्दास्यवाचकः ॥ २४ ॥ भक्तिदास्यप्रदातायःसचकृष्णःप्रकीर्तितः ॥ कृषिश्चसर्ववचनोनकारोबीजमेवच ॥ २५ ॥ सकृष्णःसर्वस्रष्टाऽऽदौसिसृक्षन्नेकएवच ॥ सृष्ट्युन्मुखस्तदंशेनकालेनप्रेरितःप्रभुः ॥ २६ ॥

णमधातोरपिप्रह्वत्ववाचकाद्भावेडप्रत्ययेकृष्णदास्यवाचकोनशब्दः ॥ तथाचकृट्चनंचकृष्णे तेदातृत्वेनवर्ततेयस्मिन्नित्यर्थेऽर्शआद्यच्पृषोदरादित्वात्वकारश्रवणम् ॥ २४ ॥ तत्फलितमाह भक्तिदास्येति ॥ व्युत्पत्त्यंतरमाह कृषिश्चेति ॥ कृष्यतेआकृष्यतेकारणादुत्पत्तिकालेइतिकृट्सर्वंजगत् ॥ कर्मणिक्विप् बाहुलकात् ॥ णीञ्प्रापणेइत्यस्मात्डप्रत्ययेननयतिकार्यात्मतांप्रापयतिसनोबीजंकारणमित्यर्थः ॥ कृषःसर्वकार्यप्रपंचस्यनःबीजमित्यर्थः ॥२५॥ ॥ फलितमाह सकृष्णइति ॥ सकृष्णइत्यभिधीयतइतिशेषः ॥ एतावत्पर्यंतंवैष्णवमतमुपपादितम् ॥ तत्रवैष्णवास्तन्नमन्वतइत्यनेनबोधितयारुच्यैवमततिरस्कारोदर्शितः ॥ तत्रयुक्तिस्त्वित्थम् ॥ नह्यस्माभिश्चंद्रसूर्यतेजोवद्ब्रह्मतेजःस्वीक्रियते येनतदाश्रयस्याकांक्षास्यात् ॥ किंतुशुद्धत्वात्तेजःसदृशंस्वयंप्रकाशंज्ञानरूपमेवतेजःपदेनोच्यते ॥ नहितस्यसर्वाधारस्याधारापेक्षास्ति ॥ अनवस्थापत्तेः ॥ सभगवःकस्मिन्प्रतिष्ठितःस्वेमहिम्नीतिश्रुत्याचनिराधारस्यैवात्मनःप्रतिपादनात् ॥ किंचयामूर्तिःसावयवाभवद्भिःस्वीक्रियते तस्यानित्यत्वंनस्यात् यद्यत्सावयवंतत्तन्नश्वरमितिव्याप्तेः ॥ किंचयाभवतामभिमतामूर्तिः साकिंपांचभौतिकीवातद्रहितावा ॥ यदिपांचभौतिकीतदाऽनित्यत्वप्रसंगः यदितद्रहितातर्हितस्यादृश्यत्वाभावःस्यात् ॥ तथाचतस्याःसत्त्वेप्रमाणाभावः ॥

नचवेदएवकृष्णमूर्तेर्ब्रह्मत्वप्रतिपादकःप्रमाणमितिचेन्न ॥ कृष्णमूर्त्यंतर्गतब्रह्मरूपप्रतिपादकत्वेनाऽपिवेदवाक्यस्यविषयलाभेनचारितार्थ्यात् ॥ अतएवसर्वंखल्विदंब्रह्मेतिसामानाधिकरण्यप्रतिपाद
कश्रुतिश्चरितार्था ॥ किंचभवद्भिःकृष्णमूर्तिप्रतिपादकायाश्रुतिरुच्यते साकिमुपासनाकांडस्थावाज्ञानकांडस्था ॥ यद्युपासनाकांडस्थातर्हिसर्वश्रुतीनामुपक्रमोपसंहारादिषड्विधतात्पर्यलिंगेनाऽद्वैतेब्र
ह्मणिसमन्वयान्निर्गुणब्रह्मप्रतिपादकश्रुतिभ्योह्युपासनाकांडस्थश्रुतीनांदुर्बलत्वात्तन्मूर्त्यंतर्गतब्रह्मवर्णनप्रतिपादनेनापितासांश्रुतीनांसार्थक्याच्चनतदुक्तार्थप्रामाण्यम् ॥ यदिज्ञानकांडस्थातदपिन
संभवति नहिज्ञानकांडेब्रह्मरूपंनिर्गुणंविहायक्वचिदपिसगुणंरूपंसावयवंपरिच्छिन्नंप्रतिपादितमस्ति ॥ तस्मान्मूलप्रकृतेर्हिरण्यगर्भोत्पत्तिद्वारापंचमहाभूतसृष्ट्युत्तरंपंचमहाभूतांशमादायहिरण्यगर्भरू
पाभगवतीनानारूपाणिधारयामासेत्येवसर्वश्रुतिसिद्धांतः ॥ तदुक्तंनृसिंहतापनीयेंतिमेखंडे ॥ उपद्रष्टाऽनुमंतैषआत्मासिंहश्चिद्रूपएवाऽविकारोह्युपलब्धासर्वत्रनह्यस्तिद्वैतसिद्धिरात्मैवसिद्धोद्वितीयो
माययाह्यन्यदिवसवाएषआत्मापरएवैषसर्वंतथाहिप्राज्ञेसैषाविद्याजगत्सर्वमात्मापरमात्मैवस्वप्रकाशोप्यविषयज्ञानत्वाज्जानन्नेवह्यत्रनविजानात्यनुभूतेर्मायाचतमोरूपानुभूतेरित्यादि ॥ एवमेवैषामा
यास्वाऽव्यतिरिक्तानिक्षेत्राणिदर्शयित्वा जीवेशावाभासेनकरोति मायाचाऽविद्याचस्वयमेवभवतिसैषाचित्रासुदृढाबह्वंकुरागुणभिन्नांकुरेष्वपिगुणभिन्नासर्वत्रब्रह्मविष्णुशिवरूपिणीचैतन्यदीप्ता तस्मा
दात्मनएवत्रैविध्यंसर्वत्रयोनित्वमप्यभिमंताजीवोनियंतेश्वरः ॥ सर्वाऽहंमानीहिरण्यगर्भस्त्रिरूपईश्वरवत्व्यक्तचैतन्यःसर्वगोह्येषईश्वरः ॥ क्रियाज्ञानात्मासर्वंसर्वमयंसर्वेजीवाःसर्वमयाः सर्वावस्थासुत
थाऽप्यल्पाःसवाएषभूतानींद्रियाणिविराजंदेवताःकोशांश्चसृष्ट्वाप्रविश्यामूढोमूढइवव्यहरन्नास्ते माययैवतस्मादद्वयएवात्मेति ॥ ननुतर्हिप्रथमाध्याये स्वेच्छामयस्येच्छयाचश्रीकृष्णस्यसिसृक्षया ॥
साविर्बभूवसहसामूलप्रकृतिरीश्वरीतिवाक्येश्रीकृष्णस्येच्छयेतिकथमुक्तम् परमात्मनइच्छयेतिवक्तव्यमितिचेच्छृणु ॥ कृष्णशब्दोहियोगरूढ्यागोलोकवासिदेवतायांरूढः ॥ केवलयोगार्थमादायतु
परमात्मनिप्रयुक्तः ॥ एवमेवसर्वेऽपिशब्दायोगरूढ्यातत्तद्विशेषपदार्थवाचकाअपियोगार्थमादायसर्वेब्रह्मवाचकाअपिभवंतीतिनदोषः ॥ ननुतर्हिसाम्यावस्थमायोपाधिकसर्वकारणब्रह्मणःकिंमु
ख्यंयोगरूढंनामेतिचेदुच्यते ॥ केवलब्रह्मणोनिर्गुणब्रह्मप्रतिपादकश्रुतिषु सत्यंज्ञानमनंतंब्रह्मेत्यादिवाक्येषुप्रतिपादितानिसत्यंज्ञानमित्यादीनिनामानिमुख्यानि तदतिरिक्तनामानिशिवविष्णुब्रह्मेत्यादीनियौगिकानि तेषांतत्तद्गुणोपाधिचैतन्येरूढत्वेनैकत्रक्लृप्तशक्त्यानिर्वाहेऽन्यत्रशक्तिकल्पनेप्रमाणाभावाद्गौरवाच्च ॥ तत्तद्गुणरूपोपाधिषुशिवविष्ण्वादिनाम्नांशक्तिस्तुमैत्रायणी
यश्रुतावभिहिता ॥ योहखलुवावास्यसात्त्विकोंशः सविष्णुर्योहखलुवावास्यतामसोंशः सयोयंरुद्रइत्यादिवाक्यैः ॥ कृष्णादिशब्दास्तुरूढ्याविष्णुतत्त्वस्यैववाचकाः ॥ तत्तदुपनिषत्सुतथैवप्रतिपा
दनात् ॥ सगुणशबलकारणब्रह्मणःसाम्यावस्थमायांतःप्रविष्टस्यतुमुख्याःशब्दामायाशक्तिप्रकृतिपराभगवतीदेवीत्यादयः ॥ यथागजादिशरीरेप्रविष्टस्यचैतन्यस्यगजादिसंज्ञामुख्यास्तद्वत् ॥ तदुक्तं
श्वेताश्वतरे ॥ देवात्मशक्तिंस्वगुणैर्निगूढामिति ॥ आत्मरूपांशक्तिमित्यर्थः ॥ सूतसंहितयांसौरसंहितायांकूर्मपुराणेच ॥ चिन्मात्राश्रयमायायाःशक्त्याकारेद्विजोत्तमाः ॥ अनुप्रविष्टायासंविन्निर्वि
कल्पास्वयंप्रभा ॥ साशिवापरमादेवीशिवाभिन्नाशिवंकरीति ॥ तस्मात्कारणब्रह्मणोऽपिमायाशक्त्यादिसंज्ञाएवमुख्याः ब्रह्मविष्ण्वादिसंज्ञास्तुगौणाः ॥ तत्तद्गुणोपाधिषुतेषांशक्तेःक्लृप्तत्वेनान्यत्र
शक्तिकल्पनेप्रमाणाभावाद्गौरवाच्च ॥ तस्मात्कारणब्रह्मोपासकेनमायाशक्तिपरामूलप्रकृतिभगवतीदेवीत्यादिमुख्यशब्दैरेवकारणंब्रह्मोपास्यम् नतुब्रह्मविष्ण्वादिशब्दैरित्येवतत्त्वम् ॥ अतएवकारणब्र
ह्मणः शक्तितत्त्वमितिसंज्ञाशैवसिद्धांतेप्रसिद्धा शाक्तदर्शनेचेत्यलमप्रसक्तानुप्रसक्त्या ॥ वस्तुतस्तुपूर्वत्रपरमात्मनइच्छयेत्येवपूर्ववचनार्थः ॥ श्रीकृष्णस्येत्यस्यसिसृक्षयेत्यनेनान्वयइतिपूर्वंव्याख्या
तंतदानकोपिदोषः ॥ इत्थंवैष्णवमतमरुच्याविनिंद्याऽधिष्ठातृदेवीनांदेवानांचसाकारमूर्तीनांनिराकारब्रह्मणोमायाविशिष्टादुत्पत्तिमाह सर्वस्रष्टाऽऽदाविति ॥ आदौप्रथमंसर्वस्रष्टामायाशबलः परमे
श्वरोऽपंचीकृतभूतात्मकहिरण्यगर्भोत्पत्तिद्वारापंचमहाभूतात्मकब्रह्मांडोत्पत्त्यनंतरमित्यर्थाद्बोध्यम् ॥ सिसृक्षन्स्रष्टानांपदार्थानामधिष्ठातृदेवताः स्रष्टुमिच्छन्परमात्मनोंशइवतस्मिन्विद्यमा
नेनकालेनप्रेरितःसन् ॥ २६ ॥ ॥ ध ॥ ॥ ध ॥ ॥ ध ॥ ॥ ध ॥ ॥ ध ॥ ॥ ध ॥ ॥ ध ॥ ॥ ध ॥ ॥ ध ॥ ॥ ध ॥ ॥ ध ॥

स्वेच्छामयोयतोभवतिततोहेतोःस्वेच्छयाशक्त्याऽर्धनारीश्वररूपेणद्विधाबभूवेत्यर्थः ॥ तत्रस्वेच्छामयःस्वेच्छयेतिपदद्वयेनद्विधाभवनंप्रकृतेरेवकार्यम् ॥ तत्प्रकृतेःकार्यमात्मन्यारोपेणभासतइत्युक्तं भवति ॥ तथाचाऽर्धनारीश्वररूपेणमूलप्रकृतिरेवपरिणामंप्राप्ताइत्यर्थः ॥ साचप्रकृतिश्चैतन्यरहितानैर्वतिष्ठतीतितदधिष्ठानंविवर्तकारणंसर्वत्राऽनुगतमेव ॥ २७ ॥ उत्पत्त्यनंतरंवृत्तमाह तांददर्शेति ॥ २८ ॥ चंद्रबिंबविनिंदयंस्यताहशमेकंमिलितंनितंबयुगुलंयस्याः ॥ कदलीस्तंभोनिंदितोययातयाश्रोण्यालक्षणयाश्रोण्यधोभागेनसुंदरी ॥ २९ ॥ श्रीफलंबिल्वफलम् ॥ मौलौपुष्पैर्जुष्टांसेविताम् ॥ ३० ॥ वक्रलोचनांकटाक्षवतीम् ॥ ३१॥ ३२ ॥ कस्तूरीबिंदुनेति॥सीमंतसन्निधौसिंदूरबिंदुस्तदधःकाश्मीरचंदनबिंदुस्तदधःकस्तूरीतिफलितोर्थः ॥ ३३ ॥

स्वेच्छामयःस्वेच्छयाचद्विधारूपोबभूवह ॥ स्त्रीरूपोवामभागांशोदक्षिणांशःपुमान्स्मृतः ॥ २७॥ तांददर्शमहाकामीकामाधारांसनातनः ॥ अतीवकमनीयांचचारुपंकजसन्निभाम् ॥ २८ ॥ चंद्रबिंबविनिंद्यैकनितंबयुगुलांपराम् ॥ सुचारुकदलीस्तंभनिंदितश्रोणिसुंदरीम् ॥ २९ ॥ श्रीयुक्तश्रीफलाकारस्तनयुग्ममनोरमाम् ॥ पुष्पजुष्टांसुवलितांमध्यक्षीणांमनोहराम् ॥ ३० ॥ अतीवसुंदरींशांतांसस्मितांवक्रलोचनाम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधारांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ ३१ ॥ शश्वच्चक्षुश्चकोराभ्यांपिबंतींसततंमुदा ॥ कृष्णस्यमुखचंद्रंचचंद्रकोटिविनिंदितम् ॥ ३२ ॥ कस्तूरीबिंदुनासार्धमधश्चंदनबिंदुना ॥ समंसिंदूरबिंदुंचभालमध्येचबिभ्रतीम् ॥ ३३ ॥ वक्रिमंकबरीभारंमालतीमाल्यभूषितम् ॥ रत्नेंद्रसारहारंचदधतींकांतकामुकीम् ॥ ३४ ॥ कोटिचंद्रप्रभामृष्टपुष्टशोभासमन्विताम् ॥ गमनेनराजहंसगजगर्वविनाशिनीम् ॥ ३५ ॥ दृष्ट्वातांतुतयासार्धंरासेशोरासमंडले ॥ रासोल्लासेसुरसिकोरासक्रीडांचकारह ॥ ३६ ॥ नानाप्रकारश्रृंगारंश्रृंगारोमूर्तिमानिव ॥ चकारसुखसंभोगंयावद्वैब्रह्मणोदिनम् ॥ ३७॥ ततःसचपरिश्रांतस्तस्यायोनौजगत्पिता॥ चकारवीर्याधानंचनित्यानंदेशुभक्षणे ॥ ३८ ॥ गात्रतोयोषितस्तस्याःसुरतांतेचसुव्रत ॥ निःससारश्रमजलंश्रांतायास्तेजसाहरेः॥ ३९॥ महाक्रमणक्लिष्टायानिःश्वासश्चबभूवह ॥ तदावव्रेश्रमजलंतत्सर्वंविश्वगोलकम् ॥ ४०॥ सचनिःश्वासवायुश्चसर्वाधारोबभूवह ॥ निःश्वासवायुःसर्वेषांजीविनांचभवेषुच॥ ॥ ४१ ॥ बभूवमूर्तिमद्वायोर्वामांगात्प्राणवल्लभा ॥ तत्पत्नीसाचतत्पुत्राःप्राणाःपंचचजीविनाम् ॥ ४२ ॥ प्राणोपानःसमानश्चोदानव्यानौचवायवः ॥ बभूवुरेवतत्पुत्राअधःप्राणाश्चपंचच ॥ ४३ ॥ घर्मतोयाधिदेवश्चबभूववरुणोमहान् ॥ तद्वामांगाच्चतत्पत्नीवरुणानीबभूवसा ॥ ४४ ॥

वक्रिमंकुटिलम् ॥ कबरीकेशसन्निवेशः ॥ ३४ ॥ पुष्टशोभापूर्णशोभा॥ राजहंसगजयोर्गर्वस्यगमनाभिमानस्यविनाशिनीम् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ शृंगारंकुर्वन्नितिशेषः ॥ आब्रह्मणोदिनपरिमितकालपर्यंतम् ॥ ३७ ॥ शुभक्षणेशुभकाले ॥ ३८ ॥ श्रमजलंघर्मजलम् ॥ ३९ ॥ महाक्रमणंमहालिंगनंपंचीकृतपंचमहाभूतात्मकंविश्वगोलकंपूर्वमेवजातंतत्सर्वंश्रमजलंवव्रेआवृणोदित्यर्थः ॥ अतोपिज्ञापकात्पंचमहाभूतोत्पत्त्यनंतरमेवेयमधिष्ठातृदेवतानामुत्पत्तिरितिबोध्यम् ॥ ४० ॥ जीविनांप्राणिनाम् ॥ ४१ ॥ मूर्तिमद्वायोरित्यनेनतस्मिन्नेवसमयेप्रकृत्यासर्वप्राणिनांनिःश्वासवायोरधिष्ठात्रीमूर्तिरपिप्रकटीकृतेतिबोध्यम् ॥ पत्नीचमूर्तिमती प्राणाःपंचपुत्राअपिपंचप्राणानामधिदेवामूर्तिरूपाएव ॥४२ ॥ अधःप्राणाःकनिष्ठायेप्राणाः नागादयःपंचतेषामप्यधिदेवाःपंचतदैवोत्पादिताइत्याह बभूवुरेवेति ॥ एतेदशप्राणाधिदेवावायुपत्नीतउत्पन्नाइत्यर्थः ॥ ४३ ॥ घर्मस्यतोयस्यचाधिदेवोवरुणोबभूव प्रकृत्याउत्पादितइत्यर्थः ॥ ४४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥

॥ ४५ ॥ ४६ ॥ डिंभंबालकम् ॥ ४७ ॥ व्यदूयतभयंकरंमहांतंबालकंदृष्ट्वाहृदयेनांतःकरणावच्छेदेनचकंपइत्यर्थः ॥ यथाऽभिलषितसुकुमारबालकाभावप्रयुक्तसंजातकोपेनब्रह्मांडगोलकेयज्जलं तस्मिन्नुत्ससर्ज ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ जिह्वाग्रात्कृष्णवधूजिह्वाग्रादित्यर्थः ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ साचेति ॥ कृष्णस्त्रीत्यर्थः ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ वाणींजिह्वाग्राज्जातां कृष्णोद्विभुजः ॥ अस्य चतुर्भुजनारायणस्य मानिनीराधाअत्रैवमन्निकटेएवस्थास्यति ममपत्नीभविष्यतीत्यर्थः ॥ यतोमानिनीततस्तवैतस्याश्चैकपतित्वेसामानाधिकरण्यंनसंभवेदित्यर्थः॥५६ ॥ ताभ्यांलक्ष्मीसरस्वतीभ्या

अथसाकृष्णचिच्छक्तिःकृष्णगर्भंदधारह ॥ शतमन्वंतरंयावज्ज्वलंतीब्रह्मतेजसा॥४५॥कृष्णप्राणाहिदेवीसाकृष्णप्राणाधिकप्रिया॥कृष्णस्यसंगिनीशश्वत्कृष्णवक्षःस्थलस्थिता ॥४६॥ शतमन्वंतरांतेचकालेतीतेपिसुंदरी ॥ सुषावडिंभंस्वर्णाभंविश्वाधाराल्यंपरम् ॥४७॥ दृष्ट्वाडिंभंचसादेवीहृदयेनव्यदूयत ॥ उत्ससर्जचकोपेनब्रह्मांडगोलकेजले ॥४८॥ दृष्ट्वाकृष्णश्चतत्त्यागंहाहाकारंचकारह ॥ शशापदेवींदेवेशस्तत्क्षणंचयथोचितम्॥४९॥ यतोऽपत्यंत्वयात्यक्तंकोपशीलेचनिष्ठुरे ॥ भवत्वमनपत्याऽपिचाद्यप्रभृतिनिश्चितम् ॥ ५० ॥ यायास्त्वदंशरूपाश्चभविष्यंतिसुरस्त्रियः ॥ अनपत्याश्चताःसर्वास्त्वत्समा नित्ययौवनाः ॥५१॥ एतस्मिन्नंतरेदेवीजिह्वाग्रात्सहसाततः ॥ आविर्बभूवकन्यैकाशुक्लवर्णामनोहरा॥ ५२ ॥ श्वेतवस्त्रपरीधानावीणापुस्तकधारिणी॥ रत्नभूषणभूषाढ्यासर्वशास्त्राधिदेवता ॥ ५३ ॥ अथकालांतरेसाचद्विधारूपाबभूवह ॥ वामार्धांगाच्चकमलादक्षिणार्धाच्चराधिका ॥ ५४॥ एतस्मिन्नंतरे कृष्णोद्विधारूपोबभूवसः ॥ दक्षिणार्धश्चद्विभुजोवामार्धश्चचतुर्भुजः ॥ ५५ ॥ उवाचवाणींकृष्णस्तांत्वमस्यकामिनीभव ॥ अत्रैवमानिनीराधातवभद्रंभविष्यति ॥ ५६ ॥ एवंलक्ष्मींचप्रददौतुष्टोनारायणायच ॥ सजगामचवैकुंठंताभ्यांसार्धंजगत्पतिः ॥ ५७॥ अनपत्येचतेद्वेचजातेराधांशसंभवे ॥ भूतानारायणांगाच्चपार्षदाश्चचतुर्भुजाः ॥ ५८ ॥ तेजसावयसारूपगुणाभ्यांचसमाहरेः ॥ बभूवुःकमलांगाच्चदासीकोट्यश्चतत्समाः ॥ ५९ ॥ अथगोलोकनाथस्यलोम्नांविवरतोमुने ॥ भूताश्चाऽसंख्यगोपाश्चवयसातेजसासमाः ॥ ६० ॥ रूपेणचगुणेनैवबलेनविक्रमेणच ॥ प्राणतुल्यप्रियाःसर्वेबभूवुःपार्षदाविभोः ॥६१ ॥ राधांगलोमकूपेभ्योबभूवुर्गोपकन्यकाः ॥ राधातुल्याश्चताःसर्वाराधादास्यःप्रियंवदाः ॥ ६२ ॥ रत्नभूषणभूषाढ्याःशश्वत्सुस्थिरयौवनाः ॥ अनपत्याश्चताःसर्वाःपुंसःशापेनसंततम् ॥ ६३ ॥ एतस्मिन्नंतरेविप्रसहसाकृष्णदेवता ॥ आविर्बभूवदुर्गासाविष्णुमायासनातनी ॥ ६४ ॥

म् ॥ ५७ ॥ अनपत्येपूर्वोक्तशापाद्यतोराधांशसंभवेततः ॥ नारायणांगाद्वैकुंठाधिपतेश्चतुर्भुजात् ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ गोलोकनाथस्यद्विभुजकृष्णस्यभूताजाताः ॥ ६०॥६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ एतस्मिन्नंतरइति ॥ राधाकृष्णशरीरविभागसमयेविष्णोःपरमात्मनोमायाशक्तिर्दुर्गारूपेणप्रादुर्बभूवेत्यर्थः ॥ यथालक्ष्मीसरस्वत्यौराधावतारौतथादुर्गानराधावतारः ॥ किंतुमूलप्रकृतेरेवसाक्षादवतारइतिभावः ॥ लक्ष्मीसरस्वत्यौराधावतारावपिमूलप्रकृतेःपूर्णावतारावेव ॥ प्रथमाध्यायस्थवचनात् ॥ साक्षान्मूलप्रकृतेर्दुर्गा राधातस्तु लक्ष्मीसरस्वत्यावेतावानेवविशेषः ॥ ६४ ॥

साक्षादवतारत्वेनाधिकंमहिमानंदुर्गायावर्णयति देवीत्यादिना ॥ नारायणीलक्ष्मीस्तत्स्वरूपत्वादियमपिनारायणी ॥ बुद्ध्यधिष्ठात्री अत्रबुद्धिशब्देनांतःकरणंपरमात्मनोगृह्यते ॥ सरस्वत्याः पृथग्बुद्ध्यधिष्ठातृत्वेनाभिधानात्परमात्मनइत्युपलक्षणंव्यष्टिजीवानामपि ॥ तथाचसमष्टिव्यष्ट्यंतःकरणाधिष्ठात्रीदुर्गेत्यर्थः ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७॥६८॥ लोकाःब्रह्मादयः माययायस्यामाययेत्यर्थः ॥ तेनमायाविशिष्टब्रह्मरूपिणीयमितिस्पष्टमेवोक्तंभवति ॥ ६९ ॥ कृष्णभक्तिप्रदात्रीकृष्णशब्दोयौगिकार्थेनपरमात्मवाचकः ॥ तथाचस्वस्वरूपभूतपरमात्मनोभक्तेर्दात्रीत्यर्थः ॥ वैष्णवानामुपा

देवीनारायणीशानासर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ बुद्ध्यधिष्ठात्रीदेवीसाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ६५ ॥ देवीनांबीजरूपाचमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ परिपूर्णतमातेजः स्वरूपात्रिगुणात्मिका ॥ ६६ ॥ तप्तकांचनवर्णाभाकोटिसूर्यसमप्रभा ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यासहस्रभुजसंयुता ॥ ६७ ॥ नानाशस्त्रास्त्रनिकरंबिभ्रतीसात्रिलोचना ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानारत्नभूषणभूषिता ॥६८॥ यस्याश्चांशांशकलयाबभूवुःसर्वयोषितः ॥ सर्वेविश्वस्थितालोकामोहिताःस्युश्चमायया॥६९॥ सर्वैश्वर्यप्रदात्रीचकामिनांगृहवासिनाम् ॥ कृष्णभक्तिप्रदायाचवैष्णवानांचवैष्णवी ॥ ७० ॥ मुमुक्षूणांमोक्षदात्रीसुखिनांसुखदायिनी ॥ स्वर्गेषुस्वर्गलक्ष्मीश्चगृहलक्ष्मीर्गृहेषुच ॥ ७१ ॥ तपस्विषुतपस्याचश्रीरूपातुनृपेषुच ॥ यावह्नौदाहिकारूपाप्रभारूपाचभास्करे ॥ ७२ ॥ शोभारूपाचचंद्रेचसापद्मेषुचशोभना ॥ सर्वशक्तिस्वरूपायाश्रीकृष्णेपरमात्मनि॥७३॥ययाचशक्तिमानात्माययाचशक्तिमज्जगत् ॥ययाविनाजगत्सर्वंजीवन्मृतमिवस्थितम् ॥७४॥ याचसंसारवृक्षस्यबीजरूपासनातनी ॥ स्थितिरूपाबुद्धिरूपाफलरूपाचनारद॥७५॥क्षुत्पिपासादयारूपानिद्रातंद्राक्षमाधृतिः ॥ शांतिलज्जातुष्टिपुष्टिभ्रांतिकांत्यादिरूपिणी ॥ ७६ ॥ साचसंस्तूयसर्वेशंतत्पुरःसमुवासह ॥ रत्नसिंहासनंतस्यैप्रददौराधिकेश्वरः ॥ ७७ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रसस्त्रीकश्चचतुर्मुखः ॥ पद्मनाभेर्नाभिपद्मान्निस्ससारमहामुने ॥ ७८ ॥ कमंडलुधरःश्रीमांस्तपस्वीज्ञानिनांवरः ॥ चतुर्मुखैस्तंतुष्टावप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ ७९ ॥ सातदासुंदरीसृष्टाशतचंद्रसमप्रभा ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानारत्नभूषणभूषणा ॥ ८० ॥ रत्नसिंहासनेरम्येसंस्तूयसर्वकारणम् ॥ उवासस्वामिनासार्धंकृष्णस्यपुरतोमुदा ॥ ॥ ८१ ॥ एतस्मिन्नंतरेकृष्णोद्विधारूपोबभूवसः ॥ वामार्धांगोमहादेवोदक्षिणेगोपिकापतिः ॥ ८२ ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशःशतकोटिरविप्रभः ॥ त्रिशूलपट्टिशधरोव्याघ्रचर्मांबरोहरः ॥ ८३ ॥ तप्तकांचनवर्णाभोजटाभारधरःपरः ॥ भस्मभूषितगात्रश्चसस्मितश्चंद्रशेखरः ॥ ८४ ॥ दिगंबरोनीलकंठःसर्पभूषणभूषितः ॥ बिभ्रद्दक्षिणहस्तेनरत्नमालांसुसंस्कृताम् ॥ ८५ ॥

स्यावैष्णवीलक्ष्मीस्तद्रूपेत्यर्थः ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥७३॥ ७४ ॥७५॥७६॥ सर्वेशंमूलप्रकृतेःपूर्णावतारंस्वस्मात्प्रथमतःप्रादुर्भूतंवयसाधिकंश्रीकृष्णंसंस्तूयेत्यर्थः ॥ ७७ ॥ निःससारेतिसस्त्रीकःसावित्रीस्त्रियासहितउत्पन्नइत्यर्थः ॥ ७८ ॥ तंस्वापेक्षयावयसाज्ञानेनचाधिकंश्रीकृष्णंतुष्टावेत्यर्थः ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ एकएवकृष्णोद्विधाभूतइत्यर्थः ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ रत्नमालांरत्न निर्मितांजपोपयोगिनीमक्षमालांसुसंस्कृतांमालासंस्कारोदितविधिनासुसंस्कृतांदक्षिणहस्तेनबिभ्रत् ॥ ८५ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

ब्रह्मज्योतिर्मायाशबलसर्वकारणमूलप्रकृत्यात्मकब्रह्मज्योतिर्मंत्रंप्रणवमायाबीजादिरूपंजपन्नित्यर्थः ॥ सत्यस्वरूपंश्रीकृष्णंसंस्तूयेत्यन्वयः ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ यतः श्रीकृष्णोमृत्योरपिमृत्युर्मारकस्त
तस्तदभिन्नस्यशिवस्यापिमृत्युंजयेतिसंज्ञाइत्यर्थः ॥ अत्रदुर्गास्त्रीत्वेनमहादेवायदत्ताश्रीकृष्णेनेत्येतदनुक्तमपिनारदपुराणादवगंतव्यम् ॥ ८८ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेद्वितीयोऽ
ध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ द्विषष्टिश्लोकवर्यैश्चसृष्टंयद्दैवतादिकम् ॥ व्यवस्थितिस्तस्यसम्यग्यथावदभिधीयते ॥ १ ॥ अथडिंभइति ॥ डिंभोऽपिबालिशेबालेइतिमेदिनीकोशात् ॥ डिंभो
बालोयोराधयापूर्वंस्वस्माज्जातोजलेप्रक्षिप्तः सयावद्ब्रह्मणोवयस्तावत्परिमितकालपर्यंतंजलेतिष्ठन् ततःसबालकःकालेपरिपूर्णसमयेजातेसतिद्विधाभूतोबभूव ॥ तदंडंनिर्भिद्यबहिर्निर्गतइत्यर्थः ॥
अनेनचग्रंथेनपूर्वंराधायाउदरात्पक्ष्यंडवदंडरूपेणनिर्गतः ॥ सचबृहदंडरूपोभयात्तयाजलेक्षिप्तस्तदंडंबहुनाकालेनपुनर्भिन्नंसद्द्विधाजातंतन्मध्येपुरुषोबालकरूपोऽयंस्थितइतिप्रतिभाति ॥ पुराणांत

प्रजपन्पंचवक्त्रेणब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ सत्यस्वरूपंश्रीकृष्णंपरमात्मानमीश्वरम् ॥८६॥ कारणंकारणानांचसर्वमंगलमंगलम् ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिशोकभीतिहरंपरम्॥८७॥संस्तूयमृत्योर्मृत्युंतंयतोमृत्युंजयाभिधः ॥ रत्नसिंहासनेरम्येसमुवासहरःपुरः॥८८॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ अथडिंभोजलेतिष्ठन्यावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ततःसकालेसहसाद्विधाभूतोबभूवह ॥१॥ तन्मध्येशिशुरेकश्चशतकोटिरविप्रभः ॥ क्षणंरोरूयमाणश्चस्तनांधःपीडितःक्षुधा ॥ २ ॥ पित्रामात्रापरित्यक्तोजलमध्येनिराश्रयः ॥ ब्रह्मांडासंख्यनाथोयोददर्शोर्ध्वमनाथवत् ॥ ३ ॥ स्थूलात्स्थूलतमःसोऽपिनाम्नादेवोमहाविराट् ॥ परमाणुर्यथासूक्ष्मात्परःस्थूलात्तथाऽप्यसौ ॥ ४ ॥ तेजसाषोडशांशोऽयंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ आधारःसर्वविश्वानांमहाविष्णुश्चप्राकृतः ॥ ५ ॥ प्रत्येकंलोमकूपेषुविश्वानिनिखिलानिच ॥ अस्याऽपितेषांसंख्यांचकृष्णोवक्तुंनहिक्षमः ॥ ६ ॥ संख्याचेद्रजसामस्तिविश्वानांनकदाचन ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांतथासंख्यानविद्यते ॥ ७ ॥ प्रतिविश्वेषुसंत्येवंब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ पातालाद्ब्रह्मलोकांतंब्रह्मांडंपरिकीर्तितम् ॥ ८ ॥ ततऊर्ध्वंचवैकुंठोब्रह्मांडाद्बहिरेवसः ॥ ततऊर्ध्वंचगोलोकःपंचाशत्कोटियोजनः ॥ ९ ॥

रेतदंडमुदकेशयमित्यादिनातथैवप्रतिपादनाच्च ॥ १ ॥ तदेवाऽऽह तन्मध्येशिशुरेकश्चेति ॥ स्तनांधइति ॥ स्तनावेवांधोभक्ष्यमाणमन्नंयस्यसस्तनांधः मात्रात्यक्तत्वात्स्तनपानरहितः ॥ क्षुधाक्षु
धयापीडितोरोरूयमाणः पुनःपुनःरोदनकर्ताभवदित्यर्थः ॥ २ ॥ अनाथवदितिसर्वेश्वराद्भुत्पन्नःस्वयमसंख्यब्रह्मांडनाथःसन्नपिएतादृशींदुर्दशांप्राप्तवांस्तदाऽन्यस्यकाकथाऽस्मिन्संसारे ॥ तस्माद्वि
गयंसंसारइतिसंसाराद्विरज्येतेत्युक्तंभवति ॥ ऊर्ध्वंददर्शकोममपालयितास्यादित्यभिप्रायेण ॥ ३ ॥ परमाणुरिति ॥ यथापरमाणुःसूक्ष्मादपिपरःसूक्ष्मस्तद्वदयंस्थूलात्स्थूलइत्यर्थः ॥ ४ ॥ अयंवि
राट्कृष्णस्यषोडशांशोभवतीत्याह तेजसेति ॥ शक्त्येत्यर्थः ॥ प्राकृतःराधाप्रेकृतेरुत्पन्नः ॥ ५ ॥ विराजंवर्णयति प्रत्येकमिति ॥ सर्वस्यस्थूलसमष्टिप्रपंचस्याधिपतित्वादेतद्वर्णनंयुक्तमेव ॥ ६ ॥
संख्याचेदिति ॥ चेदितिनिपातोयथाशब्दार्थकः ॥ यथाविश्वानांविश्वसंबंधिरजसांयथासंख्यानकदाचनास्ति ॥ तथाऽस्यशरीरेविद्यमानानांब्रह्मविष्णुशिवादीनांसंख्यानविद्यतइत्यर्थः ॥ ७ ॥
प्रतिविश्वेषुप्रतिब्रह्मांडेषुयतःसंतिततस्तेषांसंख्यानंनविद्यतइत्यभिप्रायः ॥ प्रसंगेनब्रह्मांडस्वरूपमाह पातालादिति ॥ ८ ॥ ९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

तथाऽप्ययंतथैवाऽयम् ॥ प्राकृतप्रलयपर्यंतमेतस्यावस्थानान्नित्यत्वंनतुपरमार्थतोनित्यत्वम् ॥ एकमेवाद्वितीयंब्रह्मेतिश्रुतिविरोधात् ॥ ब्रह्मांडस्वरूपंविशदयति सप्तद्वीपेति ॥ १० ॥ ११ ॥ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ तद्विनाशेब्रह्मांडविनाशेजलबुद्बुदवन्मायिकत्वात् ॥ १५ ॥ नित्याविति ॥ प्रलयपर्यंतमवस्थितत्वात् ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ चराचराः ॥ एतत्सर्वंब्रह्मांडांतर्गतमेवाऽस्तीत्यर्थः ॥१९॥ ऊर्ध्वंदृष्ट्वाडिंभस्यांतरेअंडस्यांतरेमध्येशून्यमेवददर्शद्वितीयंकिंचननददर्शेत्यर्थः ॥२०॥ ज्ञानंप्राप्येति ॥ पूर्वकल्पस्थएवकश्चिज्जीवोज्ञानकर्मवशात्प्रजापतिभावमापद्यतइति ॥

नित्यःसत्यस्वरूपश्चयथाकृष्णस्तथाऽप्ययम् ॥ सप्तद्वीपमितापृथ्वीसप्तसागरसंयुता ॥१०॥ ऊनपंचाशदुपद्वीपासंख्यशैलवनान्विता ॥ ऊर्ध्वंसप्तस्वर्गलोकाब्रह्मलोकसमन्विताः ॥ ११ ॥ पातालानिचसप्ताधश्चैवंब्रह्मांडमेवच ॥ ऊर्ध्वंधरायाभूर्लोकोभुवर्लोकस्ततःपरम् ॥ १२ ॥ततःपरश्चस्वर्लोकोजनलोकस्तथापरः ॥ ततःपरस्तपोलोकःसत्यलोकस्ततःपरः ॥ १३ ॥ ततःपरंब्रह्मलोकस्तप्तकांचनसन्निभः ॥ एवंसर्वंकृत्रिमंचबाह्याभ्यंतरमेवच ॥ १४ ॥ तद्विनाशेविनाशश्चसर्वेषामेवनारद ॥ जलबुद्बुदवत्सर्वंविश्वसंघमनित्यकम् ॥ १५ ॥ नित्यौगोलोकवैकुंठौप्रोक्तौशश्वदकृत्रिमौ ॥ प्रत्येकंलोमकूपेषुब्रह्मांडंपरिनिश्चितम् ॥ १६ ॥ एषांसंख्यांनजानातिकृष्णोऽन्यस्याऽपिकाकथा ॥ प्रत्येकंप्रतिब्रह्मांडंब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ १७ ॥ तिस्रःकोट्यःसुराणांचसंख्यासर्वत्रपुत्रक ॥ दिगीशाश्चैवदिक्पालानक्षत्राणिग्रहादयः ॥ १८ ॥ भुविवर्णाश्चचत्वारोऽप्यधोनागाश्चराचराः॥अथकालेत्रसविराडूर्ध्वंदृष्ट्वापुनःपुनः॥१९॥ डिंभांतरेचशून्यंचनद्वितीयंचकिंचन ॥ चिंतामवापक्षुद्युक्तोरुरोदचपुनःपुनः ॥ २० ॥ ज्ञानंप्राप्यतदादध्यौकृष्णंपरमपूरुषम् ॥ ततोददर्शतत्रैवब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ २१ ॥ नवीनजलदश्यामंद्विभुजंपीतवाससम् ॥ सस्मितंमुरलीहस्तंभक्तानुग्रहकातरम् ॥ २२ ॥ जहासबालकस्तुष्टोदृष्ट्वाजनकमीश्वरम् ॥ वरंतदाददौतस्मैवरेशःसमयोचितम् ॥ २३ ॥ मत्समोज्ञानयुक्तश्चक्षुत्पिपासादिवर्जितः ॥ ब्रह्मांडासंख्यनिलयोभववत्सलयावधि ॥ २४ ॥ निष्कामोनिर्भयश्चैवसर्वेषांवरदोभव ॥ जरामृत्युरोगशोकपीडादिवर्जितोभव ॥२५॥ इत्युक्त्वातस्यकर्णेसमहामंत्रंषडक्षरम् ॥ त्रिःकृत्वश्चप्रजजापवेदांगप्रवरंपरम् ॥ ॥ २६ ॥ प्रणवादिचतुर्थ्यंतंकृष्णइत्यक्षरद्वयम् ॥ वह्निजायांतमिष्टंचसर्वविघ्नहरंपरम् ॥ २७ ॥ मंत्रंदत्त्वातदाहारंकल्पयामाससवैविभुः ॥ श्रूयतांतद्ब्रह्मपुत्रनिबोधकथयामिते ॥ २८ ॥ प्रतिविश्वंयन्नैवेद्यंददातिवैष्णवोजनः ॥ तत्षोडशांशोविषयिणोविष्णोःपंचदशाऽस्यवै ॥ २९ ॥

सोबिभेत्सनैवरेमेइत्यादिनाबृहदारण्यकेप्रतिपादितम् ॥ तथाचसजीवोबालकःपूर्वंकृतश्रवणपरिपाकेनतत्संस्कारवशादस्तिकश्चिदीश्वरइतिस्मृत्वातंदध्यौध्यातवानित्यर्थः ॥ २१ ॥ २२ ॥२३॥ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ प्रणवादीति ॥ वह्निजायास्वाहा ॐकृष्णायस्वाहेत्येवंमंत्रः ॥ २७ ॥ २८ ॥ प्रतिविश्वमिति ॥ प्रतिविश्वंप्रतिब्रह्मांडंयोवैष्णवोजनोनैवेद्यंददातितस्यषोडशांशोविषयिणोविषयोवैकुंठरूपोदेशस्तद्व्रतस्तत्पतेर्विष्णोः कल्पितइतिशेषः ॥ पंचदशभागाअस्यविराट्पूरुषस्यकल्पिताइतिशेषः ॥ २९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

स्वस्यनित्यतृप्तत्वान्नस्वार्थंनैवेद्यःकल्पितइत्याह निर्गुणस्येति ॥ ३० ॥ सचेति ॥ सचलक्ष्मीनाथोवैकुंठपतिर्विष्णुर्विराट्चेत्यर्थः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ येनात्मनाऽयं जीवोजीवितस्तमेवात्मानंनहिमन्यतेयस्तस्यजीवितंकृतघ्नस्येवव्यर्थमित्यर्थः ॥ ३७ ॥ आत्मनांजीवितत्वमेवोपपादयति यावदात्मेति ॥ ३८ ॥ सचत्वंचेति ॥ हेकृष्णसचात्मात्वमेवासीत्यर्थः ॥ ॥३९॥ ४० ॥ ब्रह्मणोसंख्यपातेचेति ॥ अनेकब्रह्मदेवपातेनाशेपितवनाशोनभविष्यतीत्यर्थः ॥ अनेकब्रह्मांडाभिप्रायेणेयमुक्तिः ॥ ४१ ॥ अंशेनेति ॥ त्वंस्वांशेनप्रतिब्रह्मांडंक्षुद्रविराडल्पोविराड्भव प्रतिब्रह्मांडंभिन्नोभिन्नोविराड्रूपोभवेत्यर्थः ॥ तेनचायंविराडनेककोटिब्रह्मांडांतर्गतविराड्रूपाणांसमष्टिरधिपतिरस्तीतिबोधितम् ॥४२ ॥४३॥तेषुएकादशरुद्रेषुएकःकालाग्निरुद्रइत्यर्थः ॥ वि

निर्गुणस्यात्मनश्चैवपरिपूर्णतमस्यच ॥ नैवेद्यैश्चैवकृष्णस्यनहिकिंचित्प्रयोजनम् ॥ ३० ॥ यद्यद्ददातिनैवेद्यंतस्मैदेवाययोजनः ॥ सचस्वादतितत्सर्वंलक्ष्मीनाथोविराट्तथा ॥ ३१ ॥ तंचमंत्रवरंदत्त्वातमुवाचपुनर्विभुः ॥ वरमन्यंकिमिष्टंतेतन्मेब्रूहिददामिच ॥ ३२ ॥ कृष्णस्यवचनंश्रुत्वातमुवाचविराड्विभुः॥ कृष्णंतंबालकस्तावद्वचनंसमयोचितम् ॥ ३३ ॥ बालकउवाच ॥ वरोमेत्वत्पदांभोजेभक्तिर्भवतुनिश्चला ॥ सततंयावदायुर्मेक्षणंवासुचिरंचवा ॥ ३४ ॥ त्वद्भक्तियुक्तोलोकेऽस्मिन्जीवन्मुक्तश्चसंततम् ॥ तवभक्तिहीनोमूर्खश्चजीवन्नपिमृतोहिसः ॥ ३५ ॥ किंतज्जपेनतपसायज्ञेनपूजनेनच ॥ व्रतेनचोपवासेनपुण्येनतीर्थसेवया ॥ ३६ ॥ कृष्णभक्तिविहीनस्यमूर्खस्यजीवनंवृथा ॥ येनात्मनाजीवितश्चतमेवनहिमन्यते ॥ ३७ ॥ यावदात्माशरीरेऽस्तितावत्सशक्तिसंयुतः ॥ पश्चाद्यांतिगतेतस्मिन्स्वतंत्राःसर्वशक्तयः ॥ ३८ ॥ सचत्वंचमहाभागसर्वात्माप्रकृतेःपरः ॥ स्वेच्छामयश्चसर्वाद्योब्रह्मज्योतिःसनातनः ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वाबालकस्तत्रविरराम चनारद ॥ उवाचकृष्णःप्रत्युक्तिंमधुरांश्रुतिसुंदरीम् ॥ ४० ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सुचिरंसुस्थिरंतिष्ठयथाऽहंत्वंतथाभव ॥ ब्रह्मणोऽसंख्यपातेचपातस्तेनभविष्यति ॥ ४१ ॥ अंशेनप्रतिब्रह्मांडेत्वंचक्षुद्रविराड्भव ॥ त्वन्नाभिपद्माद्ब्रह्माचविश्वस्रष्टाभविष्यति॥४२॥ललाटेब्रह्मणश्चैवरुद्राश्चैकादशैवते ॥ शिवांशेनभविष्यंतिसृष्टिसंहरणायवै॥४३॥ कालाग्निरुद्रस्तेष्वेकोविश्वसंहारकारकः ॥ पाताविष्णुश्चविषयीक्षुद्रांशेनभविष्यति ॥ ४४ ॥ मद्भक्तियुक्तःसततंभविष्यसिवरेणमे ॥ ध्यानेनकमनीयंमांनित्यंद्रक्ष्यसिनिश्चितम् ॥ ४५ ॥ मातरंकमनीयांचममवक्षःस्थलस्थिताम् ॥ यामिलोकंतिष्ठवत्सेत्युक्त्वासोंतरधीयत ॥ ४६ ॥ गत्वास्वलोकंब्रह्माणंशंकरंसमुवाचह ॥ स्रष्टारंस्रष्टुमीशंचसंहर्तुंचैवतत्क्षणम् ॥ ४७॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सृष्टिंस्रष्टुंगच्छवत्सनाभिपद्मोद्भवोभव ॥ महाविराड्लोमकूपेक्षुद्रस्यचविधेशृणु ॥ ४८ ॥

षयीविषयभोगवान् ॥ क्षुद्रांशेनअल्पांशेन ॥४४॥४५ ॥ यामीति ॥ हेवत्सत्वमत्रतिष्ठ अहंलोकंस्वलोकंगोलोकंयामिगच्छामीत्युक्त्वासकृष्णोंतरधीयतांतर्धानंगतवानित्यर्थः॥४६॥स्वलोकंगत्वा स्रष्टारंब्रह्माणंस्रष्टुंशंकरमीशंसंहर्तुंचोवाचेत्यर्थः ॥ इमौब्रह्मशंकरौयौपूर्वंकृष्णशरीरान्निर्गतौताविति बोध्यम् ॥ ४७ ॥ किमुवाचतदाह सृष्टिंस्रष्टुमिति ॥ प्रतिब्रह्मांडंयेविराट्पुरुषाअसंख्याःसंतितेषांनाभिपद्मोद्भवोभवनाभिपद्मादुत्पन्नोभव ॥ किमर्थंसृष्टिंस्रष्टुमुत्पादयितुम् ॥ तेविराट्पुरुषाःक्वसंतितत्राह महाविराडिति ॥ सर्वविराड्रूपाणांसमष्टिभूतोयोमहाविराट्तस्यलोमकूपेषुयान्यनेकानिब्रह्मांडानितत्रयोयःक्षुद्रविराट्तस्यनाभिपद्मेंशेनहेविधेत्वंभवइदंमद्वचनंत्वंशृण्वित्यर्थः॥ ४८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥

शिवंप्रत्याह गच्छेति ॥ हेशिववत्सअनेकब्रह्मांडांतर्गतानेकब्रह्मदेवललाटात्त्वमंशेनजगत्संहर्तुमुत्पन्नोभव ॥ स्वयंचत्वंसुचिरंबहुकालंतप तपश्चर्यांचकुर्वित्यर्थः ॥ ४९ ॥ विधेःसुत हेनारद॥ ५० ॥ इदंब्रह्मरुद्रौप्रतियथोक्तवांस्तथाचतुर्भुजमपिविष्णुंपालनार्थमुक्तवानेवेदंचानुक्तमप्यर्थाद्बोध्यम् ॥ पूर्वंविराजंप्रतितथैवप्रतिज्ञानात् ॥ तदुक्तमधुनैवपाताविष्णुश्चविषयीक्षुद्रांशेनभविष्यतीति ॥ ब्रह्मरुद्रौयावत्कालपर्यंतंतत्रनगतौततःपूर्वमेवमहाविराट्क्षुद्रविराड्रूपेणप्रतिब्रह्मांडंभिन्नोभिन्नोबभूवेत्याह महाविराडिति ॥ विराडंशेनस्वांशेनेत्यर्थः ॥ ५१ ॥ तस्यरूपमाह श्यामइति ॥ ५२ ॥ बभ्राममूलशोधनार्थम् ॥ ५३ ॥ पितातवेतिनारदंप्रत्युक्तिः॥५४॥क्षुद्रंविराजम् ॥५५॥ महाविराजं तंचतत्परमीश्वरंक्षुद्रंविराजंचददर्शेत्यर्थः ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ क्षुद्रस्यवामपार्श्वतः क्षुद्रविराजोवामभागादित्यर्थः ॥ सवामभागान्निर्गतोविष्णुः श्वेतद्वीपेऽवसन्निवासंकृतवानित्यर्थः ॥ ५९ ॥ ६० ॥ क्षुद्रविराडल्पविराट् ॥ ६१ ॥ अत्रेदंबोध्यं प्रथमस्कंधे तस्यास्तुसात्त्विकीशक्तीराजसीतामसी

गच्छवत्संमहादेवब्रह्मभालोद्भवोभव ॥ अंशेनचमहाभागस्वयंचसुचिरंतप ॥ ४९ ॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथोविररामविधेःसुत ॥ जगामब्रह्मातंनत्वाशिवश्चशिवदायकः ॥ ५० ॥ महाविराड्लोमकूपेब्रह्मांडगोलकेजले ॥ बभूवचविराट्क्षुद्रोविराडंशेनसांप्रतम् ॥ ५१ ॥ श्यामोयुवापीतवासाःशयानोजलतल्पके ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्योविश्वव्यापीजनार्दनः ॥ ५२ ॥ तन्नाभिकमलेब्रह्माबभूवकमलोद्भवः॥संभूयपद्मदंडेचबभ्रामयुगलक्षकम् ॥५३॥ नांतंजगामदंडस्यपद्मनालस्यपद्मजः ॥ नाभिजस्यचपद्मस्यचिंतामापपितातव ॥ ५४ ॥ स्वस्थानंपुनरागम्यदध्यौकृष्णपदांबुजम् ॥ ततोददर्शक्षुद्रंतंध्यानेनदिव्यचक्षुषा ॥ ५५ ॥ शयानंजलतल्पेचब्रह्मांडगोलकाप्लुते ॥ यल्लोमकूपेब्रह्मांडंतंचतत्परमीश्वरम् ॥ ५६ ॥ श्रीकृष्णंचाऽपिगोलोकंगोपगोपीसमन्वितम् ॥ तंसंस्तूयवरंप्रापततःसृष्टिंचकारसः ॥ ५७ ॥ बभूवुर्ब्रह्मणःपुत्रामानसाःसनकादयः ॥ ततोरुद्रकलाश्चाऽपिशिवस्यैकादशस्मृताः ॥ ५८ ॥ बभूवपाताविष्णुश्चक्षुद्रस्यवामपार्श्वतः ॥ चतुर्भुजश्चभगवान्श्वेतद्वीपेसचाऽवसत् ॥ ५९ ॥ क्षुद्रस्यनाभिपद्मेचब्रह्माविश्वंससर्जह ॥ स्वर्गंमर्त्यंचपातालंत्रिलोकींसचराचरम् ॥ ६० ॥ एवंसर्वलोमकूपेविश्वंप्रत्येकमेवच ॥ प्रतिविश्वेक्षुद्रविराड्ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ६१ ॥ इत्येवंकथितंब्रह्मन्कृष्णसंकीर्तनंशुभम् ॥ सुखदंमोक्षदंब्रह्मन्किंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ६२ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेतृतीयोऽध्यायः॥ ३ ॥

तथा ॥ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीतितास्त्रियः ॥ तासांतिसृणांशक्तीनांदेहांगीकारलक्षणः ॥ सृष्ट्यर्थंचसमाख्यातःसर्गःशास्त्रविशारदैः ॥ हरिद्रुहिणरुद्राणामुत्पत्तिस्तुततःस्मृता ॥ पालनोत्पत्तिनाशार्थंप्रतिसर्गःस्मृतोहिसइत्यनेनप्रतिज्ञातोयःसर्गःप्रतिसर्गश्चप्रथमस्कंधेपंचमस्कंधेचमधुकैटभवधमहिषासुरशुंभनिशुंभवधप्रसंगेनमहाकाल्याद्युत्पत्तिकथनेन ॥ तथातृतीयस्कंधेगुणत्रयेणसमस्तजगतोपंचीकृतभूतमहाभूतसृष्टिकथनोत्तरंब्रह्मविष्ण्वाद्युत्पत्तिकथनेनतेषांसृष्टिस्थितिसंहृतिव्यापारेआज्ञाकरणेनचप्रतिपादितः॥पुनश्चसएवसर्गःप्रतिसर्गश्चकल्पांतरभेदेनभिन्नःप्रकारांतरेणनवमस्कंधेउच्यते॥तन्निष्कर्षस्त्वित्थंप्रथमंमूलप्रकृतिर्मायाविशिष्टब्रह्मरूपिणीस्वतंत्रास्वेच्छयाप्राणिकर्मवशेनापंचीकृतपंचभूतोत्पत्त्यनंतरंपंचमहाभूतोत्पत्तिंतृतीयस्कंधोक्तप्रकारेणेंद्रियप्राणांतःकरणानामुत्पत्तिंपंचमहाभूतांशान्गृहीत्वाऽनंतकोटिब्रह्मांडोत्पत्तिंचप्रथमंचकार॥ततस्तेषांब्रह्मांडानामधिपत्याकांक्षायांपंचमहाभूतांशान्गृहीत्वास्वयमेवप्रकृतिःसर्वाधिपत्यर्धनारीश्वरश्रीकृष्णरूपेणप्रादुर्बभूव यांगोपालसुंदरींवदंति ॥

एवंसर्वाधिपतिः श्रीकृष्णोऽर्धनारीश्वरउत्पादितः ॥ तदनंतरंचतयाऽर्धनार्यासकृष्णोमिथुनीभूयस्वषोडशांशेनाऽनंतकोटिब्रह्मांडानियस्यरोमकूपेषुस्थास्यंतितादृशंसर्वब्रह्मांडानामधिपतिंमहावि राजंश्रीमूलप्रकृतिप्रेरणयैवजनयामास ॥ ततः श्रीकृष्णार्धभागिनीपराशक्तिःसमष्टिव्यष्टिज्ञानाधिष्ठात्रींसरस्वतींस्वजिह्वाग्राज्जनयामास ॥ ततःकालांतरेकृष्णार्धभागिनीशक्तिर्द्विधाबभूव ॥ वामभा गेनलक्ष्मीरूपेणदक्षिणभागेनराधारूपेण ॥ तत्रलक्ष्मीः समष्टिव्यष्टिसंपत्त्यधिष्ठातृत्वेनकल्पिता ॥ राधातुसमष्टिव्यष्टिप्राणाधिष्ठातृत्वेनकल्पिता ॥ मूलप्रकृतिप्रेरणयैव ततोऽर्धभागरूपः श्रीकृष्णो ऽपिमूलप्रकृतीच्छयैववामभागेनविष्णुरूपेणदक्षिणभागेनश्रीकृष्णरूपेणद्विधाजातः ॥ तदनंतरंवाणींलक्ष्मींचचतुर्भुजायविष्णवेस्त्रीत्वेनददौ ॥ राधांतुस्त्रीत्वेनस्वयमेवकृष्णोजग्राह ॥ ततोमूलप्रकृतेः सकाशात्सहस्रभुजादुर्गादेवतासमष्टिव्यष्ट्यंतःकरणाधिष्ठात्रीसमुत्पन्ना ॥ ततःपद्मनाभेश्चतुर्भुजस्यविष्णोर्नाभिकमलात्सावित्रीस्त्रीसहितोब्रह्मदेवःसमुत्पन्नोमूलप्रकृतिरूपएव ॥ तत्रसावित्रीसर्वजीवा त्माधिष्ठात्रीदेवता ॥ ततः श्रीकृष्णोद्विभुजोऽपिपुनर्वामभागेनमहादेवरूपेणदक्षिणभागेनश्रीकृष्णरूपेणद्विधाजातः ततःसादुर्गादेवतामहादेवायस्त्रीत्वेनदत्तेत्येतदत्राऽनुक्तमपिनारदपुराणादवगंत व्यम् ॥ एतेसर्वेकृष्णादयःपुरुषाः दुर्गादयः पंचप्रकृतयश्चमूलप्रकृतेःपूर्णावताराएव ॥ ततःश्रीकृष्णाज्ञयामहाविराट् प्रतिब्रह्मांडंभिन्नभिन्नविराड्रूपेणबभूव ॥ ततः श्रीकृष्णाज्ञयामूलभूतश्चतुर्मु खोब्रह्मासस्त्रीकोभिन्नभिन्नरूपैस्तत्तद्ब्रह्मांडांतर्गतविराट्पुरुषनाभिकमलात्प्रादुर्बभूव महादेवोऽपिश्रीकृष्णाज्ञयातत्तद्ब्रह्मांडांतर्गतचतुर्मुखललाटाद्भिन्नभिन्नरूपैः प्रादुर्बभूव ॥ ततःश्रीकृष्णाज्ञयाचतु

नारदउवाच ॥ श्रुतंसर्वंमयापूर्वंत्वत्प्रसादात्सुधोपमम् ॥ अधुनाप्रकृतीनांचव्यस्तंवर्णयपूजनम् ॥ १ ॥ कस्याःपूजाकृताकेनकथंमर्त्येप्रचारिता ॥ के नवापूजिताकावाकेनकावास्तुताप्रभो ॥ २ ॥ तासांस्तोत्रंचध्यानंचप्रभावंचरितंशुभम् ॥ काभिःकेभ्योवरोदत्तस्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३ ॥ श्रीना रायणउवाच ॥ गणेशजननीदुर्गाराधालक्ष्मीःसरस्वती ॥ सावित्रीचसृष्टिविधौप्रकृतिःपंचधास्मृता ॥ ४ ॥ आसांपूजाप्रसिद्धाचप्रभावःपरमाद्भुतः ॥ सुधोपमंचचरितंसर्वमंगलकारणम् ॥ ५ ॥ प्रकृत्यंशाःकलायाश्चतासांचचरितंशुभम् ॥ सर्वंवक्ष्यामितेब्रह्मन्सावधानोनिशामय ॥ ६ ॥ कालीवसुंध रागंगाषष्ठीमंगलचंडिका ॥ तुलसीमनसानिद्रास्वधास्वाहाचदक्षिणा ॥ ७ ॥

र्भुजोविष्णुरपितत्तद्ब्रह्मांडांतर्गतविराट्पुरुषवामभागाद्भिन्नरूपैःप्रादुर्बभूव ॥ तदेवंप्रकारेणप्रतिब्रह्मांडंब्रह्मविष्णुमहेश्वराःसस्त्रीकाःसृष्टिस्थित्यंतकारिणोभिन्नाः ॥ विराट् पुरुषोऽपिभिन्नोमूलभूता विराड्ब्रह्मविष्णुमहेश्वरास्तुसकलब्रह्मांडांतर्गतविराट्चतुर्मुखविष्णुरुद्राणामधिपतयस्तेषांसर्वेषामधिपतिर्वक्ष्यमाणरीत्यागोपालसुंदरीरूपश्रीकृष्णस्तस्याऽप्यधिपतिः॥सकलमूलभूतामूलप्रकृतिर्मा याशबलब्रह्मरूपिणीतदभिमानिनीदेवतातुश्रीभुवनेश्वरीतितुतृतीयस्कंधेभिहितम् ॥ ताःपंचप्रकृतयस्तेकृष्णब्रह्मादिपुरुषाश्चपरस्परमभिन्नाएव॥नतत्रन्यूनाधिकभावःकेनचित्कर्तव्यः॥न्यूनाधिकभावे ननरकपातश्रवणात्॥तदेवंप्रकारेणसर्वंस्त्रीपुरुषात्मकंचजगन्मूलप्रकृतिमयंमूलप्रकृत्यधीनंचेतिसैवमूलप्रकृतिःसर्वदासर्वैःसर्वरूपोपास्येतितत्त्वमिति ॥६२॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेतृती योऽध्यायः॥३॥ ॥एकाधिकैश्चनवतिश्लोकैरथसमासतः ॥ सरस्वतीस्तोत्रपूजाकवचादिकमुच्यते ॥ १ ॥ अधुनानारदःपूर्वोक्तानांदेवतानांपूजादिकंपृच्छति नारदउवाच श्रुतंसर्वमिति ॥ व्यस्तंभि न्नंभिन्नम् ॥ १ ॥ कस्याःपूजाकेनपुरुषेणकृतामर्त्यलोकेकथंकेनप्रकारेणतस्यादेवतायाःपूजाप्रचारितासंचारिताकेनवामंत्रेणकादेवतापूजिताकेनवास्तोत्रेणकादेवतास्तुतातत्सर्वंवदेत्यर्थः ॥ २ ॥ ॥ ३ ॥ ४ ॥ आसांपूजेति ॥ आसांपंचदेवतानांपूजास्तोत्रमंत्रचरित्रादिकंसर्वंप्रसिद्धमेवसर्वत्रवेदपुराणतंत्रादिषुविद्यतेऽतस्तन्मयानोच्यते ॥ किंतु याःप्रकृत्यंशभूताःकलास्तासांपूजा दिकंचसर्वंवक्ष्यामीत्याह प्रकृत्यंशाइति ॥ ५ ॥ ६ ॥ कास्ताःकलास्तदाह कालीवसुंधरेति ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

संक्षिप्तमासामिति आसामेतादृशीनांदेवतानांचरितंप्रसगेनजीवकर्मविपाकंचवैराग्यार्थंवक्ष्यामीत्यर्थः॥८॥किंचदुर्गायाइति ॥ चरितमनुष्ठानविधिंसंक्षेपतःपश्चादंतेप्रवक्ष्यामीत्यन्वयः ॥ ९ ॥ १० ॥ कृष्णयोषितोराधायाः ॥ देवीसरस्वती ॥ वक्त्रतोजिह्वाग्रात् ॥ इयंकथापूर्वमुक्ता ॥ इयेषकृष्णमिति ॥ पतित्वेनकृष्णमियेषेत्यर्थः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ कांते हेसरस्वति ॥ ममराधापत्नी त्वत्तोबलवत्यधिकामानिनीभवत्यतस्तवमत्पत्नीत्वेसपत्नीजन्यदुःखेनभद्रंनभविष्यतीत्यर्थः॥१५॥ननुतांपत्नींशिक्षयेतिचेत्तत्राह योयस्मादिति॥हेवाणि॥यःपुरुषोयस्मान्निर्बलाद्बलवान्भवति तस्मान्निर्बलात्सकाशाद्रक्षितुमन्यंससबलःक्षमोभवति ॥ नाहंराधातोबलवांस्ततश्चराधातोरक्षितुंत्वांनक्षमोऽस्मीत्यर्थः ॥ कथंक्षमोनकथमपीत्यर्थः ॥ तत्रप्रसिद्धंन्यायमाह कथमिति ॥ साधयतिरक्षति

संक्षिप्तमासांचरितंपुण्यदंश्रुतिसुंदरम् ॥ जीवकर्मविपाकंचतच्चवक्ष्यामिसुंदरम् ॥ ८ ॥ दुर्गायाश्चैवराधायाविस्तीर्णंचरितंमहत् ॥ तद्वत्पश्चात्प्रवक्ष्यामि संक्षेपक्रमतःशृणु ॥ ९ ॥ आदौसरस्वतीपूजाश्रीकृष्णेनविनिर्मिता ॥ यत्प्रसादान्मुनिश्रेष्ठमूर्खोभवतिपंडितः ॥ १० ॥ आविर्भूतायथादेवीवक्त्रतः कृष्णयोषितः ॥ इयेषकृष्णंकामेनकामुकीकामरूपिणी ॥११॥ सचविज्ञायतद्भावंसर्वज्ञःसर्वमातरम् ॥ तामुवाचहितंसत्यंपरिणामेसुखावहम् ॥ १२ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ भजनारायणंसाध्विमदंशंचचतुर्भुजम् ॥ युवानंसुंदरंसर्वगुणयुक्तंचमत्समम् ॥ १३ ॥ कामज्ञंकामिनीनांचतासांचकामपूरकम् ॥ कोटिकंदर्पलावण्यंलीलालंकृतमीश्वरम् ॥ १४ ॥ कांतेकांतंचमांकृत्वायदिस्थातुमिहेच्छसि ॥ त्वत्तोबलवतीराधानभद्रंतेभविष्यति ॥ १५ ॥ योयस्माद्बलवान्वाणिततोऽन्यंरक्षितुंक्षमः ॥ कथंपरान्साधयतियदिस्वयमनीश्वरः ॥ १६ ॥ सर्वेशःसर्वशास्ताऽहंराधांबाधितुमक्षमः ॥ तेजसामत्समासाच रूपेणचगुणेनच ॥ १७ ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवीसाप्राणांस्त्यक्तुंचकःक्षमः ॥ प्राणतोपिप्रियःपुत्रःकेषांवास्तिचकश्चन ॥ १८ ॥ त्वंभद्रेगच्छवैकुंठंतवभद्रंभविष्यति ॥ पतिंतमीश्वरंकृत्वामोदस्वसुचिरंसुखम् ॥ १९ ॥ लोभमोहकामक्रोधमानहिंसाविवर्जिता ॥ तेजसात्वत्समालक्ष्मीरूपेणचगुणेनच ॥२०॥ तयासार्धंतवप्रीत्याशश्वत्कालःप्रयास्यति ॥ गौरवंचहरिस्तुल्यंकरिष्यतिद्वयोरपि ॥ २१ ॥ प्रतिविश्वेषुतांपूजांमहतींगौरवान्विताम् ॥ माघस्यशुक्लपंचम्यांविद्यारंभेचसुंदरि ॥ २२ ॥ मानवामनवोदेवामुनींद्राश्चमुमुक्षवः ॥ वसवोयोगिनःसिद्धानागागंधर्वराक्षसाः ॥२३॥ मद्वरेणकरिष्यंतिकल्पेकल्पेलयावधि ॥ भक्तियुक्ताश्चदत्वावैचोपचाराणिषोडश ॥ २४ ॥ कण्वशाखोक्तविधिनाध्यानेनस्तवनेनच ॥ जितेंद्रियाःसंयताश्चघटेचपुस्तकेऽपिच ॥ २५ ॥

॥ १६ ॥ सर्वशास्ताऽहंयद्यपीत्यर्थः ॥ १७ ॥ प्राणतोऽपीति ॥ केषामपिपुरुषाणांकश्चनकोऽपिपुत्रःप्राणतोऽपिकिंप्रियोऽस्तिनास्तीत्यर्थः ॥ तथाचपुत्रेभ्योऽपिप्रियःप्राणस्तत्प्राणरूपांराधांत्यक्तुंकथमहंक्षमइत्यर्थः ॥ १८ ॥ तर्हिममकागतिस्तत्राह त्वंभद्रेइति ॥ १९ ॥ ननुतत्रापिलक्ष्मीःसपत्नीवर्ततइतिचेन्नसालक्ष्मीराधासदृशीमानिनी किंत्वतिशांताऽस्तीत्याह लोभेति ॥ २० ॥ २१ ॥ प्रतिविश्वेषुप्रतिब्रह्मांडम् ॥ तांपूजामित्यस्यकरिष्यंतीत्यनेनान्वयः ॥ माघस्यशुक्लपंचम्यामित्यनेनतद्दिनेसरस्वत्यामहोत्सवोबोधितः ॥ तद्दिनस्यविद्यारंभइतिविशेषणंतुशास्त्रेतद्दिनेविद्यायाआरंभः कर्तव्यइतिश्रवणात् ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ कण्वशाखोक्तेति ॥ यद्यपिसविधिरधुनोपलब्धशाखायांनास्ति तथाप्युच्छिन्नशाखासुवर्ततइतिबोध्यम् ॥ घटेपुस्तकेवाआवाह्येत्यर्थः ॥ २५ ॥

सुवर्णगुटिकामिति ॥ भूर्जपत्रेकवचमष्टगंधेनसंलिख्यस्वर्णगुटिकायांधारयेत्तांचगुटिकांकंठादिषुधारयेदित्यर्थः ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ समयंसंकेतम् ॥ ३३ ॥
॥ ३४ ॥ अभीष्टांसरस्वतीम् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ इक्षुंसंपूर्णंखंडंवा ॥ स्वस्तिककमिति ॥ स्वस्तिकोमंगलद्रव्यचतुष्कगृहभेदयोरितिमेदिनीकोशान्मंगलद्रव्यंयच्चत्तत्सर्वंग्राह्यम् ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

कृत्वासुवर्णगुटिकांगंधचंदनचर्चिताम् ॥ कवचंतेग्रहीष्यंतिकंठेवादक्षिणेभुजे ॥ २६ ॥ पठिष्यंतिचविद्वांसःपूजाकालेचपूजिते ॥ इत्युक्त्वापूजयामास तांदेवींसर्वपूजिताम् ॥ २७ ॥ ततस्तत्पूजनंचक्रुर्ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ अनंतश्चाऽपिधर्मश्चमुनींद्राःसनकादयः ॥ २८ ॥ सर्वेदेवाश्चमुनयोनृपाश्चमा नवादयः ॥ बभूवपूजितानित्यासर्वलोकैःसरस्वती ॥ २९ ॥ नारदउवाच ॥ पूजाविधानंकवचंध्यानंचापिनिरंतरम् ॥ पूजोपयुक्तंनैवेद्यंपुष्पंचचंदना दिकम् ॥ ३० ॥ वदवेदविदांश्रेष्ठश्रोतुंकौतूहलंमम ॥ वर्ततेत्हृदयेशश्वत्किमिदंश्रुतिसुंदरम् ॥ ३१ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिकण्व शाखोक्तपद्धतिम् ॥ जगन्मातुःसरस्वत्याःपूजाविधिसमन्विताम् ॥ ३२ ॥ माघस्यशुक्लपंचम्यांविद्यारंभेदिनेऽपिच ॥ पूर्वेऽह्निसमयंकृत्वातत्राऽह्निसंय तःशुचिः ॥ ३३ ॥ स्नात्वानित्यक्रियाःकृत्वाघटंसंस्थाप्यभक्तितः ॥ स्वशाखोक्तविधानेनतांत्रिकेणाऽथवापुनः ॥३४॥ गणेशंपूर्वमभ्यर्च्यततोऽभीष्टांप्र पूजयेत् ॥ ध्यानेनवक्ष्यमाणेनध्यात्वाबाह्यघटेध्रुवम् ॥ ३५ ॥ ध्यात्वापुनःषोडशोपचारेणपूजयेद्व्रती ॥ पूजोपयुक्तंनैवेद्यंयच्चवेदनिरूपितम् ॥ ३६ ॥ वक्ष्यामिसौम्यतत्किंचिद्यथाधीतंयथागमम् ॥ नवनीतंदधिक्षीरंलाजांश्चतिललड्डुकम् ॥ ३७ ॥ इक्षुमिक्षुरसंशुक्लवर्णपक्वगुडंमधु ॥ स्वस्तिकंशर्कराशु क्लधान्यस्याऽक्षतमक्षतम् ॥ ३८ ॥ अस्विन्नशुक्लधान्यस्यपृथुकंशुक्लमोदकम् ॥ घृतसैंधवसंयुक्तंहविष्यान्नंयथोदितम् ॥३९॥ यवगोधूमचूर्णानांपिष्टकं घृतसंयुतम् ॥ पिष्टकंस्वस्तिकस्याऽपिपक्वरंभाफलस्यच ॥ ४० ॥ परमान्नंचसघृतंमिष्टान्नंचसुधोपमम् ॥ नारिकेलंतदुदकंकसेरुंमूलमार्द्रकम् ॥४१॥ पक्वरंभाफलंचारुश्रीफलंबदरीफलम् ॥ कालदेशोद्भवंचारुफलंशुक्लंचसंस्कृतम् ॥ ४२ ॥ सुगंधंशुक्लपुष्पंचसुगंधंशुक्लचंदनम् ॥ नवीनंशुक्लवस्त्रंचशंखंच सुंदरंमुने ॥ ४३ ॥ माल्यंचशुक्लपुष्पाणांशुक्लहारंचभूषणम् ॥ यादृशंचश्रुतौध्यानंप्रशस्यंश्रुतिसुंदरम् ॥ ४४ ॥ तन्निबोधमहाभागभ्रमभंजनकारणम् ॥ सरस्वतींशुक्लवर्णांसस्मितांसुमनोहराम् ॥ ४५ ॥ कोटिचंद्रप्रभामुष्टपुष्टश्रीयुक्तविग्रहाम् ॥ वन्हिशुद्धांशुकाधानांवीणापुस्तकधारिणीम् ॥ ४६ ॥ रत्नसारेंद्रनिर्माणनवभूषणभूषिताम् ॥ सुपूजितांसुरगणैर्ब्रह्मविष्णुशिवादिभिः ॥ ४७ ॥

स्वस्तिकस्यापियस्यकस्यापिमंगलद्रव्यस्यपिष्टकंघृतसंयुतमित्यर्थः ॥ पक्वरंभाफलस्यशुष्कस्यपिष्टकमित्यर्थः ॥ ४० ॥ परमान्नंपायसम् ॥ कसेरुः प्रसिद्धः ॥ मूलंमूलकम् ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥
॥ ४४ ॥ ४५ ॥ कोटिचंद्रप्रभामुष्टाऽपत्हतायेनतादृशः ॥ पुष्टश्रीपूर्णश्रीयुक्तःयुतोविग्रहोयस्याः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

॥ ४८ ॥ नित्याक्रियेति ॥ सर्वेषांजनानांविद्यारंभेवर्षांतेपंचमीदिनेमाघशुक्लपंचम्यामियंक्रियानित्यावश्यंकर्तव्येत्यर्थः ॥ ४९ ॥ मूलंचसर्वस्यमूलभूतमित्यर्थः ॥ ५० ॥ येषांपुरुषाणांयेनहेतुनो पदेशोजातस्तेनहेतुनातेषांसमत्रएवसंर्वस्यमूलोमूलभूतइत्यर्थः ॥५१॥ मंत्रोयमिति॥श्रींह्रींसरस्वत्यैस्वाहेतिवैदिकोमंत्रःकल्पवृक्षइत्यर्थः॥५२॥५३॥५४॥५५ ॥५६॥बलिसंसदिबलिसभायाम् ॥५७॥

वंदेभक्त्यावंदितांचमुनींद्रमनुमानवैः ॥ एवंध्यात्वाचमूलेनसर्वंदत्वाविचक्षणः ॥ ४८ ॥ संस्तूयकवचंधृत्वाप्रणमेद्दंडवद्भुवि ॥ येषांचेयमिष्टदेवीतेषांनि त्याक्रियामुने ॥ ४९ ॥ विद्यारंभेचवर्षांतेसर्वेषांपंचमीदिने ॥ सर्वोपयुक्तोमूलंचवैदिकाष्टाक्षरःपरः ॥ ५० ॥ येषांयेनोपदेशोवातेषांसमूलएवच ॥ स रस्वतीचतुर्थ्यंतंवह्निजायांतमेवच ॥ ५१ ॥ लक्ष्मीमायादिकंचैवमंत्रोऽयंकल्पपादपः ॥ पुरानारायणश्चेमंवाल्मीकायकृपानिधिः ॥ ५२ ॥ प्रददौजा न्हवीतीरेपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ भृगुर्ददौचशुक्रायपुष्करेसूर्यपर्वणि ॥ ५३ ॥ चंद्रपर्वणिमारीचोददौवाक्पतयेमुदा ॥ भृगोश्चैवददौतुष्टोब्रह्माबदरिकाश्र मे ॥ ५४ ॥ आस्तिकस्यजरत्कारुर्ददौक्षीरोदसन्निधौ ॥ विभांडकोददौमेरौऋष्यश्रृंगायधीमते ॥ ५५ ॥ शिवःकणादमुनयेगौतमायददौमुदा ॥ सूर्य श्चयाज्ञवल्क्यायतथाकात्यायनायच ॥ ५६ ॥ शेषःपाणिनयेचैवभारद्वाजायधीमते ॥ ददौशाकटायनायसुतलेबलिसंसदि ॥ ५७ ॥ चतुर्लक्षजपेनै वमंत्रःसिद्धोभवेन्नृणाम् ॥ यदिस्यान्मंत्रसिद्धोहिबृहस्पतिसमोभवेत् ॥ ५८ ॥ कवचंश्रृणुविप्रेंद्रयद्दत्तंब्रह्मणापुरा ॥ विश्वस्रष्टाविश्वजयंभृगवेगंधमादने ॥ ५९ ॥ भृगुरुवाच ॥ ब्रह्मन्ब्रह्मविदांश्रेष्ठब्रह्मज्ञानविशारद ॥ सर्वज्ञसर्वजनकसर्वेशसर्वपूजित ॥ ६० ॥ सरस्वत्याश्चकवचंब्रूहिविश्वजयंप्रभो ॥ अया तयामंमंत्राणांसमूहसंयुतंपरम् ॥ ६१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ श्रृणुवत्सप्रवक्ष्यामिकवचंसर्वकामदम् ॥ श्रुतिसारंश्रुतिसुखंश्रुत्युक्तंश्रुतिपूजितम् ॥ ६२ ॥ उक्तंकृष्णेनगोलोकेमह्यंवृंदावनेवने ॥ रासेश्वरेणविभुनारासेवैरासमंडले ॥ ६३ ॥ अतीवगोपनीयंचकल्पवृक्षसमंपरम् ॥ अश्रुताद्भुतमंत्राणांसमूहैश्च समन्वितम् ॥ ६४ ॥ यद्धृत्वाभगवाञ्छुक्रःसर्वदैत्येषुपूजितः ॥ यद्धृत्वापठनाद्ब्रह्मन्बुद्धिमांश्चबृहस्पतिः ॥ ६५ ॥ पठनाद्धारणाद्वाग्मीकवींद्रोवाल्मि कोमुनिः॥स्वायंभुवोमनुश्चैवयद्धृत्वासर्वपूजितः ॥ ६६ ॥ कणादोगौतमःकण्वःपाणिनिःशाकटायनः॥ग्रंथंचकारयद्धृत्वादक्षःकात्यायनःस्वयम् ॥६७॥ धृत्वावेदविभागंचपुराणान्यखिलानिच ॥ चकारलीलामात्रेणकृष्णद्वैपायनःस्वयम् ॥ ६८ ॥ शातातपश्चसंवर्तोवसिष्ठश्चपराशरः ॥ यद्धृत्वापठनाद्ग्रंथं याज्ञवल्क्यश्चकारसः ॥ ६९ ॥ ऋष्यश्रृंगोभरद्वाजश्चास्तिकोदेवलस्तथा ॥ जैगीषव्योययातिश्चधृत्वासर्वत्रपूजिताः ॥ ७० ॥ कवचस्याऽस्यविप्रेंद्रऋषि रेवप्रजापतिः ॥ स्वयंछंदश्चबृहतीदेवताशारदांबिका ॥ ७१ ॥ सर्वतत्त्वपरिज्ञानसर्वार्थसाधनेषुच ॥ कवितासुचसर्वासुविनियोगःप्रकीर्तितः ॥ ७२ ॥

॥ ५८ ॥ विश्वजयंतन्नामकम् ॥ ५९ ॥ ६० ॥ अयातयामंनिर्दोषम् ॥ ६१ ॥ श्रुतिसुखंकर्णमधुरम् ॥ ६२ ॥ मह्यंब्रह्मणे ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ शारदा शारंशीर्णंशरीरसमूहंद्यतिखंडयतिसाशारदादेवता ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

प्रथममंत्रेश्रीबीजंमायाबीजंक्रमेणाऽऽदौवर्ततेश्रीबीजाद्योद्वितीयः ॥ ७३ ॥ तारमायाद्यस्तृतीयः ॥ तारश्रीमायाद्यश्चतुर्थकः ॥ ७४ ॥ वाग्भवमायाद्यःपंचमः ॥ तारमायाद्यःषष्ठः ॥ ७५ ॥ तारश्रीमायाद्यःसप्तमः ॥ वाग्भवाद्योऽष्टमः ॥ ७६ ॥ तारश्रीमायाद्योनवमः ॥ श्रीबीजाद्योदशमः ॥ तारमायाद्योमंत्रएकादशः ॥ ७७ ॥ तारमायाद्योद्वादशः ॥ तारमायाकामबीजाद्यस्त्रयोदशः ॥७८॥ तार

श्रींह्रींसरस्वत्यैस्वाहाशिरोमेपातुसर्वतः ॥ श्रींवाग्देवतायैस्वाहाभालंमेसर्वदाऽवतु ॥ ७३ ॥ ॐह्रींसरस्वत्यैस्वाहेतिश्रोत्रेपातुनिरंतरम् ॥ ॐश्रींह्रींभगवत्यैसरस्वत्यैस्वाहानेत्रयुग्मंसदाऽवतु ॥७४॥ ऐंह्रींवाग्वादिन्यैस्वाहानासांमेसर्वदाऽवतु ॥ ॐह्रींविद्याधिष्ठातृदेव्यैस्वाहाचोष्ठंसदाऽवतु ॥ ७५ ॥ ॐश्रींह्रींब्राह्म्यैस्वाहेतिदंतपंक्तिंसदाऽवतु ॥ ऐमित्येकाक्षरोमंत्रोममकंठंसदाऽवतु ॥ ७६ ॥ ॐश्रींह्रींपातुमेग्रीवांस्कंधौमेश्रींसदावतु ॥ ॐह्रींविद्याधिष्ठातृदेव्यैस्वाहावक्षःसदाऽवतु ॥ ७७ ॥ ॐह्रींविद्याधिस्वरूपायैस्वाहामेपातुनाभिकाम् ॥ ॐह्रींक्लींवाण्यैस्वाहेतिममहस्तौसदाऽवतु ॥७८॥ ॐसर्ववर्णात्मिकायैपादयुग्मंसदाऽवतु ॥ ॐवागधिष्ठातृदेव्यैस्वाहासर्वंसदाऽवतु ॥ ७९ ॥ ॐसर्वकंठवासिन्यैस्वाहाप्राच्यांसदाऽवतु ॥ ॐसर्वजिह्वाग्रवासिन्यैस्वाहाऽग्निदिशिरक्षतु ॥ ८० ॥ ॐऐंह्रींश्रींक्लींसरस्वत्यैबुधजनन्यैस्वाहा ॥ सततंमंत्रराजोऽयंदक्षिणेमांसदाऽवतु ॥ ८१ ॥ ऐंह्रींश्रींत्र्यक्षरोमंत्रोनैर्ऋत्यांसर्वदाऽवतु ॥ ॐऐंजिव्हाग्रवासिन्यैस्वाहामांवारुणेऽवतु ॥ ८२ ॥ ॐसर्वांबिकायैस्वाहावायव्येमांसदाऽवतु ॥ ॐऐंश्रींक्लींगद्यवासिन्यैस्वाहामामुत्तरेऽवतु ॥ ८३ ॥ ऐंसर्वशास्त्रवासिन्यैस्वाहेशान्यांसदाऽवतु ॥ ॐह्रींसर्वपूजितायैस्वाहाचोर्ध्वंसदाऽवतु ॥ ८४ ॥ ह्रींपुस्तकवासिन्यैस्वाहाऽधोमांसदाऽवतु ॥ ॐग्रंथबीजस्वरूपायैस्वाहामांसर्वतोऽवतु ॥ ८५ ॥ इतितेकथितंविप्रब्रह्ममंत्रौघविग्रहम् ॥ इदंविश्वजयंनामकवचंब्रह्मरूपकम् ॥ ८६ ॥ पुराश्रुतंधर्मवक्त्रात्पर्वतेगंधमादने ॥ तवस्नेहान्मयाख्यातंप्रवक्तव्यंनकस्यचित् ॥ ८७ ॥ गुरुमभ्यर्च्यविधिवद्वस्त्रालंकारचंदनैः ॥ प्रणम्यदंडवद्भूमौकवचंधारयेत्सुधीः ॥ ८८ ॥ पंचलक्षजपेनैवसिद्धंतुकवचंभवेत् ॥ यदिस्यात्सिद्धकवचोबृहस्पतिसमोभवेत् ॥ ८९ ॥ महावाग्मीकवींद्रश्चत्रैलोक्यविजयीभवेत् ॥ शक्नोतिसर्वंजेतुंचकवचस्यप्रसादतः ॥ ९० ॥ इदंचकण्वशाखोक्तंकवचंकथितंमुने ॥ स्तोत्रपूजाविधानंचध्यानंचवंदनंशृणु ॥ ९१ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ वाग्देवतायाःस्तवनंश्रूयतांसर्वकामदम् ॥ महामुनिर्याज्ञवल्क्योयेनतुष्टावतांपुरा ॥ १ ॥ गुरुशापाच्चसमुनिर्हतविद्योबभूवह ॥ तदाजगामदुःखार्तोरविस्थानंसुपुण्यदम् ॥ २ ॥ संप्राप्यतपसासूर्यंलोलार्केदृष्टिगोचरे ॥ तुष्टावसूर्यंशोकेनरुरोदचमुहुर्मुहुः ॥ ३ ॥

मायाद्यौचतुर्दशपंचदशौ ॥७९॥ ताराद्यौषोडशसप्तदशौ ॥८०॥ तारवाग्भवमायाश्रीकामबीजाद्योऽष्टादशः ॥८१॥ वाग्भवमायाश्रीबीजाद्यऊनविंशः ॥ तारवाग्भवाद्योविंशः ॥८२॥ ताराद्यएकविंशः ॥ तारवाग्भवश्रीकामाद्योद्वाविंशः ॥८३॥ वाग्भवाद्यस्त्रयोविंशः ॥ तारमायाद्यश्चतुर्विंशः ॥८४॥ मायाद्यःपंचविंशः ॥ ताराद्यःषड्विंशः ।८५॥८६॥८७॥८८॥८९॥९०॥९१॥ ॥ इतिश्रीदे० नवमस्कंधेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ अर्धाधिकैश्चद्वात्रिंशत्पद्यैर्धर्मात्मजःपरम् ॥ सरस्वत्यामहास्तोत्रंनारदायोक्तवान्स्फुटम् ॥ १ ॥ नारायणउवाच वाग्देवतायाइति ॥ १ ॥ रविस्थानंलोलार्कम् ॥ २ ॥ ३ ॥

सूर्यस्तमिति ॥ देवःसूर्यस्तंयाज्ञवल्क्यंवेदंवेदांगंचपाठयामासेत्यर्थः ॥ ४ ॥ ५ ॥ दुःखितंपाहीतिशेषः ॥ ६ ॥ सुशिष्यंसुमतिष्ठितंमह्यंदेहीत्यन्वयः ॥ ७ ॥ ८ ॥ तत्रदृष्टांतोयथाभस्मन्यप्यंकुरंदेव
तासर्वेश्वरःकदाचित्करोतितद्वन्मयिसर्वंलुप्तंसाधयेत्यर्थः ॥ ९ ॥ विसर्गबिंदुमात्रास्विति ॥ विसर्गबिंदुमात्रासुयदधिष्ठानंसर्वाक्षराणितदाश्रयाहिविसर्गबिंदुमात्राः ॥ तेषामक्षराणामधिष्ठात्रीत्यर्थः

सूर्यस्तंपाठयामासवेदंवेदांगमीश्वरः ॥ उवाचस्तौहिवाग्देवींभक्त्याचस्मृतिहेतवे ॥ ४ ॥ तमित्युक्त्वादीननाथोऽप्यंतर्धानंचकारसः ॥ मुनिःस्ना
त्वाचतुष्टावभक्तिनम्रात्मकंधरः ॥ ५ ॥ याज्ञवल्क्यउवाच ॥ कृपांकुरुजगन्मातर्मामेवंहततेजसम् ॥ गुरुशापात्स्मृतिभ्रष्टंविद्याहीनंचदुःखितम् ॥ ६ ॥
ज्ञानंदेहिस्मृतिंविद्यांशक्तिंशिष्यप्रबोधिनीम् ॥ ग्रंथकर्तृत्वशक्तिंचसुशिष्यंसुप्रतिष्ठितम् ॥ ७ ॥ प्रतिभांसत्सभायांचविचारक्षमतांशुभाम् ॥ लुप्तंसर्वंदैव
योगान्नवीभूतंपुनःकुरु ॥ ८ ॥ यथांकुरंभस्मनिचकरोतिदेवतापुनः ॥ ब्रह्मस्वरूपापरमाज्योतीरूपपासनातनी ॥ ९ ॥ सर्वविद्याधिदेवीयातस्यैवाण्यैनमो
नमः ॥ विसर्गबिंदुमात्रासुयदधिष्ठानमेवच ॥ १० ॥ तदधिष्ठात्रीयादेवीतस्यैनित्यैनमोनमः ॥ व्याख्यास्वरूपासादेवीव्याख्याधिष्ठातृरूपिणी ॥ ११ ॥
ययाविनाप्रसंख्यावान्संख्यांकर्तुंनशक्यते ॥ कालसंख्यास्वरूपायातस्यैदेव्यैनमोनमः ॥ १२ ॥ भ्रमसिद्धांतरूपायातस्यैदेव्यैनमोनमः ॥ स्मृतिशक्ति
ज्ञानशक्तिबुद्धिशक्तिस्वरूपिणी ॥ १३ ॥ प्रतिभाकल्पनाशक्तिर्याचतस्यैनमोनमः ॥ सनत्कुमारोब्रह्माणंज्ञानंपप्रच्छयत्रवै ॥ १४ ॥ बभूवमूक
वत्सोऽपिसिद्धांतंकर्तुमक्षमः ॥ तदाजगामभगवानात्माश्रीकृष्णईश्वरः ॥ १५ ॥ उवाचसचतांस्तौहिवाणीमिष्टांप्रजापते ॥ सचतुष्टावतांब्रह्माचाऽऽज्ञ
यापरमात्मनः ॥ १६ ॥ चकारतत्प्रसादेनतदासिद्धांतमुत्तमम् ॥ यदाप्यनंतंपप्रच्छज्ञानमेकंवसुंधरा ॥ १७ ॥ बभूवमूकवत्सोऽपिसिद्धांतंकर्तुमक्षमः
॥ तदातांसचतुष्टावसंत्रस्तःकश्यपाज्ञया ॥ १८ ॥ ततश्चकारसिद्धांतंनिर्मलंभ्रमभंजनम् ॥ व्यासःपुराणसूत्रंचपप्रच्छवाल्मीकिंयदा ॥ १९ ॥ मौनी
भूतश्चसस्मारतामेवजगदंबिकाम् ॥ तदाचकारसिद्धांतंतद्वरेणमुनीश्वरः ॥ २० ॥ संप्राप्यनिर्मलंज्ञानंभ्रमांधध्वंसदीपकम् ॥ पुराणसूत्रंश्रुत्वाचव्यासः
कृष्णकलोद्भवः ॥ २१ ॥ तांशिवांवेदद्ध्यौचशतवर्षंचपुष्करे ॥ तदात्वत्तोवरंप्राप्यसत्कवींद्रोबभूवह ॥ २२ ॥ तदावेदविभागंचपुराणंचचकारसः ॥
यदामहेंद्रःपप्रच्छतत्त्वज्ञानंसदाशिवम् ॥ २३ ॥ क्षणंतामेवसंचिंत्यतस्मैज्ञानंददौविभुः ॥ पप्रच्छशब्दशास्त्रंचमहेंद्रश्चबृहस्पतिम् ॥ २४ ॥

॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ आजगामेतिच्छेदः ॥ १५ ॥ १६ ॥ सिद्धांतम् ब्रह्मसिद्धांतम् ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ सस्मारवाल्मीकिः ॥ पुराणसूत्ररचनाशक्त्यर्थंस्मृतवानित्य
र्थः ॥ हेदेवि त्वद्वरेणतदासवाल्मीकिर्भ्रमरूपांधकारध्वंसदीपरूपंज्ञानंसंप्राप्यसिद्धांतंपुराणसूत्रभूतंचकार ॥ तत्पुराणसूत्रंव्यासःकृष्णकलोद्भवःकृष्णकलांशःश्रुत्वातदर्थंकवितारूपेणस्पष्टीकर्तुंत्वां
शिवांवेदद्ध्यौध्यातवांश्चेत्यर्थः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ सदाशिवंपप्रच्छ किंपप्रच्छतत्राह तत्त्वज्ञानमिति ॥ २३ ॥ २४ ॥

सबृहस्पतिः ॥ २५ ॥ शब्दशास्त्रंव्याकरणंतस्यार्थंचोवाच ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ अर्धाधिकैः
सप्तषष्टिश्लोकैरथसमासतः ॥ लक्ष्मीगंगाभारतीनांशापाज्जन्मोच्यतेभुवि ॥१॥सरस्वतीतुवैकुंठेइति॥स्वयंपूर्णरूपेणवैकुंठेतिष्ठतीत्यर्थः॥ पश्चाद्गंगायाःशापेनकलयांशेनभारतेखंडेसरित्सरस्वतीनाम्नी

दिव्यंवर्षसहस्रंचसत्वांदध्यौचपुष्करे ॥ तदात्वत्तोवरंप्राप्यदिव्यवर्षसहस्रकम् ॥ २५ ॥ उवाचशब्दशास्त्रंचतदर्थंचसुरेश्वरम् ॥ अध्यापिताश्चयेशिष्या यैरधीतंमुनीश्वरैः ॥ २६ ॥ तेचतांपरिसंचिंत्यप्रवर्ततेसुरेश्वरीम् ॥ त्वंसंस्तुतापूजिताचमुनींद्रैर्मनुमानवैः ॥ २७ ॥ दैत्येंद्रैश्चसुरैश्चाऽपिब्रह्मविष्णुशिवादिभिः ॥ जडीभूतःसहस्रास्यःपंचवक्त्रश्चतुर्मुखः ॥ २८ ॥ यांस्तोतुंकिमहंस्तौमितामेकास्येनमानवः ॥ इत्युक्त्वायाज्ञवल्क्यश्चभक्तिनम्रात्मकंधरः ॥ २९ ॥ प्रणनामनिराहारोरुरोदचमुहुर्मुहुः ॥ ज्योतीरूपामहामायातेनदृष्टाऽप्युवाचतम् ॥ ३० ॥ सुकवींद्रोभवेत्युक्त्वावैकुंठंचजगामह ॥ याज्ञवल्क्यकृतंवाणीस्तोत्रमेतत्तुयःपठेत् ॥ ३१ ॥ सकवींद्रोमहावाग्मीबृहस्पतिसमोभवेत् ॥ महामूर्खश्चदुर्बुद्धिर्वर्षमेकंयदापठेत् ॥ ३२ ॥ सपंडितश्चमेधावीसुकवींद्रोभवेद्ध्रुवम् ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारायणउवाच ॥ सरस्वतीतुवैकुंठेस्वयंनारायणांतिके ॥ गंगाशापेनकलहात्कलयाभारतेसरित् ॥ १ ॥ पुण्यदापुण्यरूपाचपुण्यतीर्थस्वरूपिणी ॥ पुण्यवद्भिर्निषेव्याचस्थितिःपुण्यवतांमुने ॥ २ ॥ तपस्विनांतपोरूपातपसःफलरूपिणी ॥ कृतपापेध्मदाहायज्वलदग्निस्वरूपिणी ॥ ३ ॥ ज्ञानात्सरस्वतीतोयेमृतायेमानवाभुवि ॥ तेषांस्थितिश्चवैकुंठेसुचिरंहरिसंसदि ॥ ४ ॥ भारतेकृतपापश्चस्नात्वातत्रचलीलया ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकेवसेच्चिरम् ॥ ५ ॥ चातुर्मास्यांपौर्णमास्यामक्षयायांदिनक्षये ॥ व्यतीपातेचग्रहणेऽन्यस्मिन्पुण्यदिनेऽपिच ॥ ६ ॥ अनुषंगेणयःस्नातोहेतुनाश्रद्धयाऽपिवा ॥ सारूप्यंलभतेनूनंवैकुंठेसहरेरपि ॥ ७ ॥ सरस्वतीमनुंतत्रमासमेकंचयोजपेत् ॥ महामूर्खःकवींद्रश्चसभवेन्नाऽत्रसंशयः ॥ ८ ॥ नित्यंसरस्वतीतोयेयःस्नायान्मुंडयन्नरः ॥ नगर्भवासंकुरुतेपुनरेवसमानवः ॥ ९ ॥ इत्येवंकथितंकिंचिद्भारतेगुणकीर्तनम् ॥ सुखदंकामदंसारंभूयःकिंश्रोतुमिच्छसि ॥१०॥ सूतउवाच ॥ नारायणवचःश्रुत्वानारदोमुनिसत्तमः ॥ पुनःपप्रच्छसंदेहमिमंशौनकसत्वरम् ॥ ११ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ कथंसरस्वतीदेवीगंगाशापेनभारते ॥ कलयाकलहेनैवबभूवपुण्यदासरित् ॥ १२ ॥ श्रवणेश्रुतिसाराणांवर्धतेकौतुकंमम ॥ कथामृतेनमेतृप्तिःकेनश्रेयसितृप्यते ॥ १३ ॥

सरिज्जातेत्यर्थः ॥ १ ॥ यस्यास्तीरेपुण्यवतांस्थितिरित्यर्थः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ अक्षयायांतिथावक्षयनवम्याम् ॥ ६ ॥ अनुषंगेणाऽन्यकार्यार्थमागतोमध्येतीर्थंपतितमस्तीतिस्नानमपिकर्तव्यमितिबुद्ध्याहेतुनाऽन्येनवाकारणेनद्रव्यग्रहणरूपेणअश्रद्धयाऽपीतिच्छेदः ॥ ७ ॥ तत्रसरस्वतीतीरे ॥ ८ ॥ मुंडयन्नेकवारंप्रथमतोमुंडनंकुर्वन् ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ श्रुतेःसाराणांसारभूतानांकथानांश्रवणेइत्यन्वयः ॥ मेतृप्तिःकथामृतेनैवास्ति ॥ केनश्रेयसितृप्यते नकेनाऽपीत्यर्थः ॥ १३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

दे.भा.टी. ॥ १९ ॥

॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ तद्दृष्ट्वाविष्णोर्हास्यंदृष्ट्वालक्ष्मीःक्षमांचकार नक्रोधम् ॥ सरस्वतीतुनक्षमांचकार किंतु क्रोधम् ॥ १९ ॥ तांक्रुद्धांसरस्वतीम् ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ सौभाग्यंप्रेमा ॥ गंगालक्ष्म्योस्तवप्रेमाऽस्ति मयिनास्तीत्यर्थः ॥ २३ ॥ गंगायाइति ॥ यदिलक्ष्म्यांगंगातुल्यातवप्रीतिर्नस्यात्ततोगंगयासार्धंलक्ष्म्याः प्रीतिर्नैवभवेत् ॥ प्रीतिस्तुवर्ततेयतस्तेनहेतुना प्रीतिसद्भावहेतुनाविपरीतमिदंसपत्नीहास्यंतवदृष्ट्वाक्षमांचकारहरिप्रिया तस्मात्क्षमयातयोः प्रीतिर्निश्चीयते ॥ तयाप्रीत्याचतयोःसमःप्रेमातवनिश्चीयतइत्यर्थः ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

न. अ. ६

कथंशशापसागंगापूजितांतांसरस्वतीम् ॥ सातुसत्त्वस्वरूपायापुण्यदाशुभदासदा ॥१४॥ तेजस्विनोर्द्वयोर्वादकारणंश्रुतिसुंदरम् ॥ सुदुर्लभंपुराणेषुतन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥१५॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिकथामेतांपुरातनीम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणसर्वपापात्प्रमुच्यते ॥१६॥ लक्ष्मीःसरस्वतीगंगातिस्रोभार्याहरेरपि ॥ प्रेम्णासमास्तास्तिष्ठंतिसततंहरिसन्निधौ ॥१७॥ चकारसैकदागंगाविष्णोर्मुखनिरीक्षणम् ॥सस्मिताचसकामाचसकटाक्षंपुनःपुनः ॥१८॥ विभुर्जहासतद्वक्त्रंनिरीक्ष्यचक्षणंतदा ॥ क्षमांचकारतदृष्ट्वालक्ष्मीर्नैवसरस्वती ॥१९॥ बोधयामासपद्मातांसत्त्वरूपाचसस्मिता॥ क्रोधाविष्टाचसावाणीनचशांताबभूवह ॥२०॥ उवाचवाणीभर्तारंरक्तास्यारक्तलोचना ॥ कंपिताकामवेगेनशश्वत्प्रस्फुरिताधरा ॥२१॥ सरस्वत्युवाच ॥सर्वत्रसमताबुद्धिःसद्भर्तुःकामिनींप्रति ॥ धर्मिष्ठस्यवरिष्ठस्यविपरीताखलस्यच ॥२२॥ ज्ञातंसौभाग्यमधिकंगंगायांतेगदाधर ॥ कमलायांचतत्तुल्यंनचकिंचिन्मयिप्रभो ॥२३॥ गंगायाःपद्मयासार्धंप्रीतिश्चाऽस्तिसुसंमता ॥ क्षमांचकारतेनेदंविपरीतंहरिप्रिया ॥ २४ ॥ किंजीवनेनमेऽत्रैवदुर्भगायाश्चसांप्रतम् ॥ निष्फलंजीवनंतस्यायापत्युःप्रेमवंचिता ॥ २५ ॥ त्वांसर्वेसत्त्वरूपंचयेवदंतिमनीषिणः ॥ तेचमूर्खानवेदज्ञानजानंतिमतिंतव ॥ २६ ॥ सरस्वतीवचःश्रुत्वादृष्ट्वातांकोपसंयुताम् ॥ मनसाचसमालोच्यसजगामबहिःसभाम् ॥ २७ ॥ गतेनारायणेगंगामुवाचनिर्भयंरुषा ॥ वागधिष्ठातृदेवीसावाक्यंश्रवणदुष्करम् ॥ ॥ २८ ॥ हेनिर्लज्जेहेसकामेस्वामिगर्वंकरोषिकिम् ॥ अधिकंस्वामिसौभाग्यंविज्ञापयितुमिच्छसि ॥ २९ ॥ मानचूर्णंकरिष्यामितवाऽद्यहरिसन्निधौ ॥किंकरिष्यतितेकांतोममैवंकांतवल्लभे ॥ ३० ॥ इत्येवमुक्त्वागंगायाःकेशंग्रहीतुमुद्यता ॥ वारयामासतांपद्मामध्यदेशंसमाश्रिता ॥ ३१ ॥ शशापवाणीतांपद्मांमहाबलवतीसती ॥ वृक्षरूपासरिद्रूपाभविष्यसिनसंशयः ॥ ३२ ॥ विपरीतंततोदृष्ट्वाकिंचिन्नोवक्तुमर्हसि ॥ संतिष्ठतिसभामध्येयथावृक्षोयथासरित् ॥ ३३ ॥ शापंश्रुत्वातुसादेवीनशशापचुकोपह ॥ तत्रैवदुःखितातस्थौवाणींधृत्वाकरेणच ॥ ३४ ॥

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ मध्यदेशंतयोर्मध्यभागेगत्वा ॥ ३१ ॥ शशापवाणीतांपद्मांसपत्नीपक्षपातिनीयमितिमत्वातांपद्मांवृक्षरूपाभविष्यसिसरिद्रूपाचभविष्यसीतिशशापेत्यर्थः ॥ ३२ ॥ विपरीतमिति ॥ यतःकारणाद्यथासभामध्येवादेप्राप्तेवृक्षःसरिद्वाजडत्वान्नकिंचिद्वदति किंतु केवलंतिष्ठत्येव ॥ तथात्वंविपरीतमन्याय्यंगंगायादृष्ट्वाकिंचिदपिवक्तुंजडवन्नार्हसिनयोग्याऽसि तस्माज्जडात्मकवृक्षसरिद्रूपा भवेत्यर्थः ॥ ३३ ॥ नशशापनचुकोपचेत्यर्थः ॥ शांतत्वादितिभावः ॥ वाणींधृत्वेति ॥ परस्परताडननिवारणार्थंकरेणवाणींधृत्वातस्थावित्यर्थः ॥ ३४ ॥ ॥ ६९ ॥

॥ १९ ॥

अत्युन्नतामत्युन्मत्तांतांवाणीम् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ स्वबलमिति ॥ यद्यस्मात्कारणात्स्वबलंममबलंचेयंज्ञातुमिच्छतितस्मान्मुंचेत्यर्थः ॥ ३८ ॥ सादेवीगंगा ॥ ३९ ॥ यासरस्वतीत्वांपद्मां शशाप सासरस्वतीसरिद्भवत्वित्यर्थः ॥ ४० ॥ तांगंगाम् ॥ ४१ ॥ लभिष्यसिलप्स्यसे ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ सामयिकींसमयोचितां धर्मध्वजोराजा कलयांशेन ॥ ४५ ॥ भूमौस्थिताभूमेरु

अत्युन्नतांतुतांदृष्ट्वाकोपप्रस्फुरिताधराम् ॥ उवाचगंगातांदेवींपद्मांचारक्तलोचनाम् ॥ ३५ ॥ श्रीगंगोवाच ॥ त्वमुत्सृजमहोग्रांचपद्मेकिंमेकरिष्यति ॥ दुःशीलामुखरानष्टानित्यंवाचालरूपिणी ॥ ३६ ॥ वागधिष्ठात्रीदेवीयंसततंकलहप्रिया ॥ यावतीयोग्यताचास्यायावतीशक्तिरेवच ॥ ३७ ॥ तथाकरोतुवादंचमयासार्धंचदुर्मुखी ॥ स्वबलंयन्ममबलंविज्ञापयितुमिच्छति ॥ ३८ ॥ जानंतुसर्वेह्युभयोःप्रभावंविक्रमंसति ॥ इत्येवमुक्त्वासादेवीवाण्यैशापंददाविति ॥ ३९ ॥ सरित्स्वरूपाभवतुसायात्वांचशशापह ॥ अधोमर्त्येसाप्रयातुसंतियत्रैवपापिनः ॥ ४० ॥ कलौतेषांचपापानिग्रहीष्यतिनसंशयः ॥ इत्येवंवचनंश्रुत्वातांशशापसरस्वती ॥ ४१ ॥ त्वमेवयास्यसिमहींपापिपापंलभिष्यसि ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रभगवानाजगामह ॥ ४२ ॥ चतुर्भुजश्चतुर्भिश्चपार्षदैश्चचतुर्भुजैः ॥ सरस्वतींकरेधृत्वावासयामासवक्षसि ॥ ४३ ॥ बोधयामाससर्वज्ञःसर्वज्ञानंपुरातनम् ॥ श्रुत्वारहस्यंतासांचशापस्यकलहस्यच ॥ ४४ ॥ उवाचदुःखितास्ताश्चवाचंसामयिकींविभुः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ लक्ष्मित्वंकलयागच्छधर्मध्वजगृहंशुभे ॥ ४५ ॥ अयोनिसंभवाभूमौतस्यकन्याभविष्यसि ॥ तत्रैवदैवदोषेणवृक्षत्वंचलभिष्यसि ॥ ४६ ॥ मदंशस्याऽसुरस्यैवशंखचूडस्यकामिनी ॥ भूत्वापश्चाच्चमत्पत्नीभविष्यसिनसंशयः ॥ ४७ ॥ त्रैलोक्यपावनीनाम्नातुलसीतिचभारते ॥ कलयाचसरिद्भावंशीघ्रंगच्छवरानने ॥ ४८ ॥ भारतंभारतीशापान्नाम्नापद्मावतीभव ॥ गंगेयास्यसिपश्चात्त्वमंशेनविश्वपावनी ॥ ४९ ॥ भारतंभारतीशापात्पापदाहायपापिनाम् ॥ भगीरथस्यतपसातेननीतासुकल्पिते ॥५० ॥ नाम्नाभागीरथीपूताभविष्यसिमहीतले ॥ मदंशस्यसमुद्रस्यजायाजायेममाज्ञया ॥ ५१ ॥ मत्कलांशस्यभूपस्यशंतनोश्चसुरेश्वरि ॥ गंगाशापेनकलयाभारतंगच्छभारति ॥ ५२ ॥ कलहस्यफलंभुंक्ष्वसपत्नीभ्यांसहाऽच्युते ॥ स्वयंचब्रह्मसदनेब्रह्मणःकामिनीभव ॥ ५३ ॥ गंगायातुशिवस्थानमत्रपद्मैवतिष्ठतु ॥ शांताचक्रोधरहितामद्भक्तासत्त्वरूपिणी ॥ ५४ ॥ महासाध्वीमहाभागासुशीलाधर्मचारिणी ॥ यदंशकलयासर्वाधर्मिष्ठाश्चपतिव्रताः ॥ ५५ ॥ शांतरूपाःसुशीलाश्चप्रतिविश्वेषुपूजिताः ॥ तिस्रोभार्यास्त्रिशीलाश्चत्रयोभृत्याश्चबांधवाः ॥ ५६ ॥

त्पन्नेत्यर्थः ॥ ४६ ॥ शंखचूडस्यकामिनीपत्नी ॥ ४७ ॥ तुलसीतिनाम्नापश्चान्ममपत्नीभविष्यसीत्यन्वयः ॥ कलयांशेनसरिदपिभव ॥४८॥ पद्मामुक्त्वागंगामाह॥गंगेइति॥४९॥५०॥जायेःभवेः ॥ यद्वा हेजाये समुद्रस्यजायाभवेत्यर्थः॥५१॥शंतनोश्चकारणवशाज्जायाभवेत्यर्थः॥सरस्वतीमाहगंगाशापेनेति॥५२॥सपत्नीभ्यांसहकलहस्येत्यन्वयः॥स्वयंचेति॥अंशेनभारतेसरिद्भव स्वयंचपूर्णरूपेणब्रह्मलोकेब्रह्मणःपत्नीभवेत्यर्थः॥५३॥गंगायात्विति ॥ गंगाप्यंशेनसरिद्भवतु पूर्णरूपेणतुशिवस्थानंयातुतस्यपत्नीभवतु॥अत्रमन्निकटेतुपद्मैवतिष्ठतु यतःशांतेत्याह शांताचेति॥५४॥५५॥स्वंखेदंवर्णयति तिस्रइति॥त्रिशीलाभिन्नस्वभावाः॥त्रिशीलेतिसर्वत्रान्वेति॥५६

एतेत्रयोवेदविरुद्धावेदानुमत्यविषयाः ॥ येषांगृहेपुंवत्पुरुषवत्प्रधानास्त्रीभवतीत्यर्थः ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ भस्मांतंमरणांतंशौचंपवित्रता अध्रुवंनभवतीत्यर्थः ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ अर्धाधिकैश्चतुःपंचाशद्भिःपद्यैरतःपरम् ॥ शापोद्धारप्रकारश्चतिसृणांसम्युगुच्यते ॥ १ ॥ विरराम चनारदे

ध्रुवंवेदविरुद्धाश्चनह्येतेमंगलप्रदाः ॥ स्त्रीपुंवच्चगृहेयेषांगृहिणांस्त्रीवशःपुमान् ॥ ५७ ॥ निष्फलंचजन्मतेषामशुभंचपदेपदे ॥ मुखेदुष्टायोनिदुष्टायस्य स्त्रीकलहप्रिया ॥ ५८ ॥ अरण्यंतेनगंतव्यंमहारण्यंगृहाद्वरम् ॥ जलानांचस्थलानांचफलानांप्राप्तिरेवच ॥ ५९ ॥ सततंसुलभातत्रनतेषांगृहएवच ॥ वरमग्नौस्थितिर्हिंस्रजंतूनांसन्निधौसुखम् ॥ ६० ॥ ततोऽपिदुःखंपुंसांचदुष्टस्त्रीसन्निधौध्रुवम् ॥ व्याधिज्वालाविषज्वालावरंपुंसांवरानने ॥ ६१ ॥ दुष्टस्त्रीणांमुखज्वालामरणादतिरिच्यते ॥ पुंसांचस्त्रीजितांचैवभस्मांतंशौचमध्रुवम् ॥ ६२ ॥ यदह्निकुरुतेकर्मनतस्यफलभाग्भवेत् ॥ निंदितोऽत्रपरत्रे वसर्वत्रनरकंव्रजेत् ॥ ६३ ॥ यशःकीर्तिविहीनोयोजीवन्नपिमृतोहिसः ॥ बह्वीनांचसपत्नीनांनैकत्रश्रेयसेस्थितिः ॥ ६४ ॥ एकभार्यःसुखीनैवबहुभा र्यःकदाचन ॥ गच्छगंगेशिवस्थानंब्रह्मस्थानंसरस्वति ॥ ६५ ॥ अत्रतिष्ठतुमद्गेहेसुशीलाकमलालया ॥ सुसाध्यायस्यपत्नीचसुशीलाचपतिव्रता ॥ ॥ ६६ ॥ इहस्वर्गेसुखंतस्यधर्मोमोक्षःपरत्रच ॥ पतिव्रतायस्यपत्नीसचमुक्तःशुचिःसुखी ॥ ६७ ॥ जीवन्मृतोशुचिर्दुःखीदुःशीलापतिरेवच ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथोविरराम चनारद ॥ अतीवरुरुदुर्देव्यः समालिंग्यपरस्परम् ॥ १ ॥ ताश्चसर्वाःसमालोक्यक्रमेणोचुस्तदेश्वरम् ॥ कंपिताःसाश्रुनेत्राश्चशोकेनचभयेनच ॥ २ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ विशापंदे हिहेनाथदुष्टमाजन्मशोचनम् ॥ सत्स्वामिनापरित्यक्ताःकुतोजीवंतिताःस्त्रियः ॥ ३ ॥ देहत्यागंकरिष्यामियोगेनभारतेध्रुवम् ॥ अत्युन्नतोहिनियतंपातु मर्हतिनिश्चितम् ॥ ४ ॥ गंगोवाच ॥ अहंकेनाऽपराधेनत्वयात्यक्ताजगत्पते ॥ देहत्यागंकरिष्यामिनिर्दोषायावधंलभ ॥ ५ ॥ निर्दोषकामिनीत्यागं करोतियोनरोभुवि ॥ सयातिनरकंघोरंकिंतुसर्वेश्वरोऽपिवा ॥ ६ ॥ पद्मोवाच ॥ नाथसत्त्वस्वरूपस्त्वंकोपःकथमहोतव ॥ प्रसादंकुरुभार्येद्वेसदीशस्य क्षमावरा ॥ ७ ॥ भारतेभारतीशापाद्यास्यामिकलयाह्यहम् ॥ कियत्कालंस्थितिस्तत्रकदाद्रक्ष्यामितेपदम् ॥ ८ ॥ दास्यंतिपापिनःपापंसद्यःस्ना नावगाहनात् ॥ केनतेनविमुक्ताऽहमागमिष्यामितेपदम् ॥ ९ ॥ कलयातुलसीरूपंधर्मध्वजसुतासती ॥ भुक्त्वाकदालभिष्यामित्वत्पादांबुजमच्युत ॥ ॥ १० ॥ वृक्षरूपाभविष्यामित्वदधिष्ठातृदेवता ॥ समुद्धरिष्यसिकदातन्मेब्रूहिकृपानिधे ॥ ११ ॥

ति ॥ नारदंप्रतिनारायणोक्तिः ॥ १ ॥ २ ॥ प्रथमंसरस्वतीप्रार्थनांकरोति विशापमिति ॥ ३ ॥ अत्युन्मत्ततायाःफलंमयालब्धमित्याह अत्युन्नतोहीति ॥ ४ ॥ तदनंतरंगंगोवाच अहंकेनेति ॥ सरस्वत्याअपराधःकृतोमयातुनकृतइतिभावः ॥ तेनकारणेननिर्दोषायास्त्वंवधंलभ लभस्वेत्यर्थः ॥ ५ ॥ सर्वेश्वरोऽपियदिस्यात्तथापि ॥ ६ ॥ द्वेभार्येप्रतीत्यर्थः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ भारतीकलयैकांशेननदीभवतुअर्धांशेनब्रह्मसदनंगच्छतु पूर्णांशेनवैकुंठेतिष्ठतु ॥ तथैवगंगाऽपितेनममवाक्यमपिसत्यंजातंवैकुंठवासेनतिसृणांसमताचजा ताभविष्यतीति ॥ १७ ॥ १८ ॥ तत्रैवेति ॥ एकांशावतारेएवेत्यर्थः ॥ नतुतस्याःसरस्वतीवदर्धांशावतारइत्यर्थः ॥ तदपेक्षयाऽस्यान्यूनापराधत्वात् ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ हेपद्मभवे ॥ २२ ॥

गंगासरस्वतीशापाद्यदियास्यतिभारते ॥ शापेनमुक्तापापाच्चकदात्वांचलभिष्यति ॥ १२ ॥ गंगाशापेनवावाणीयदियास्यतिभारतम् ॥ कदाशापाद्विनि मुच्यलभिष्यतिपदंतव ॥ १३ ॥ तांवाणींब्रह्मसदनंगंगांवाशिवमंदिरम् ॥ गंतुंवदसिहेनाथतत्क्षमस्वचतेवचः ॥ १४ ॥ इत्युक्त्वाकमलाकांतपादं धृत्वाननामसा ॥ स्वकेशैर्वेष्टनंकृत्वारुरोदचपुनःपुनः ॥ १५ ॥ "उवाचपद्मनाभस्तांपद्मांकृत्वास्ववक्षसि ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्योभक्तानुग्रहकातरः" ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ त्वद्वाक्यमाचरिष्यामिस्ववाक्यंचसुरेश्वरि ॥ समतांचकरिष्यामिशृणुत्वंकमलेक्षणे ॥ १६ ॥ भारतीयातुकलयासरिद्रूपाचभा रते ॥ अर्धासाब्रह्मसदनंस्वयंतिष्ठतुमद्गृहे ॥ १७ ॥ भगीरथेनसानीतागंगायास्यतिभारते ॥ पूतंकर्तुंत्रिभुवनंस्वयंतिष्ठतुमद्गृहे ॥ १८ ॥ तत्रैवचंद्रमौले श्चमौलिंप्राप्स्यतिदुर्लभम् ॥ ततःस्वभावतःपूताऽप्यतिपूताभविष्यति ॥ १९ ॥ कलांशांशेनगच्छत्वंभारतेवामलोचने ॥ पद्मावतीसरिद्रूपातुलसी वृक्षरूपिणी ॥ २० ॥ कलेःपंचसहस्रेचगतेवर्षेचमोक्षणम् ॥ युष्माकंसरितांचैवमद्गेहेचागमिष्यथ ॥ २१ ॥ संपदाहेतुभूताचविपत्तिःसर्वदेहिनाम् ॥ विनाविपत्तेर्महिमाकेषांपद्मभवेभवे ॥ २२ ॥ मन्मंत्रोपासकानांचसतांस्नानावगाहनात् ॥ युष्माकंमोक्षणंपापाद्दर्शनात्स्पर्शनात्तथा ॥ २३ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिसंत्यसंख्यानिसुंदरि ॥ भविष्यंतिचपूतानिमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ २४ ॥ मन्मंत्रोपासकाभक्ताविश्रमंतिचभारते ॥ पूतंकर्तुंतारि तुंचसुपवित्रांवसुंधराम् ॥ २५ ॥ मद्भक्तायत्रतिष्ठंतिपादंप्रक्षालयंतिच ॥ तत्स्थानंचमहातीर्थंसुपवित्रंभवेद्ध्रुवम् ॥ २६ ॥ स्त्रीघ्नोगोघ्नःकृतघ्नश्चब्रह्म घ्नोगुरुतल्पगः ॥ जीवन्मुक्तोभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ २७ ॥ एकादशीविहीनश्चसंध्याहीनोऽथनास्तिकः ॥ नरघातीभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्श नात् ॥ २८ ॥ असिजीवीमसीजीवीधावकोग्रामयाचकः ॥ वृषवाहोभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ २९ ॥ विश्वासघातीमित्रघ्नोमिथ्यासाक्ष्यस्यदा यकः ॥ स्थाप्यहारीभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ३० ॥ अत्युग्रवाग्दूषकश्चजारकःपुंश्चलीपतिः ॥ पूतश्चपुंश्चलीपुत्रोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ३१ ॥ शूद्राणांसूपकारश्चदेवलोग्रामयाजकः ॥ अदीक्षितोभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ३२ ॥ पितरंमातरंभार्यांभ्रातरंतनयंसुताम् ॥ गुरोःकुलंचभगिनीं चक्षुर्हीनंचबांधवम् ॥ ३३ ॥ श्वश्रूंचश्वशुरंचैवयोनपुष्णातिसुंदरि ॥ समहापातकीपूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ३४ ॥

मन्मंत्रोपासकानामिति ॥ इदमुपलक्षणं ब्रह्मनिष्ठशैवशाक्तगाणेशसौराणांभक्तानामपि तेषामपिपुराणांतरेषुतीर्थादिपावकत्वस्यश्रवणात् ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ धावकइति ॥ रजककर्मकर्ताब्राह्मणइत्यर्थः ॥ २९ ॥ ३० ॥ पूतश्चभवतीत्यर्थः ॥ ३१ ॥ सूपकारःपाककर्ता ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ कीदृशानराधमास्तानाह हरिभक्तीति ॥ ३९ ॥ कीदृशावैष्णवास्तानाह पुनंतीति ॥ क्षणादहोइत्येतत्पर्यंतंलक्ष्मीप्रश्नः ॥ ४० ॥ ४१ ॥ अम्मयानिजलमयानी त्यर्थः ॥ ४२ ॥ श्रेष्ठोपचक्रमेइत्यत्रश्रेष्ठेतिलुप्तप्रथमांतंआर्षत्वात् ॥ श्रेष्ठउपचक्रमेइत्यर्थः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ विष्णुमंत्रइति ॥ इदमुपलक्षणं शिवशक्तिगणेशसूर्यमंत्राणामपि ॥ ४६ ॥

अश्वत्थनाशकश्चैवमद्भक्तनिंदकस्तथा ॥ शूद्रान्नभोजीविप्रश्चपूतोमद्भक्तदर्शनात् ॥ ३५ ॥ देवद्रव्यापहारीचविप्रद्रव्यापहारकः ॥ लाक्षालोहरसानांच विक्रेतादुहितुस्तथा ॥ ३६ ॥ महापातकिनश्चैवशूद्राणांशवदाहकः ॥ भवेयुरेतेपूताश्चमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ३७ ॥ श्रीमहालक्ष्मीरुवाच ॥ भक्तानां लक्षणंब्रूहिभक्तानुग्रहकातर ॥ येषांतुदर्शनस्पर्शात्सद्यःपूतानराधमाः ॥ ३८ ॥ हरिभक्तिविहीनाश्चमहाहंकारसंयुताः ॥ स्वप्रशंसारताधूर्ताःशठाश्च साधुनिंदकाः ॥ ३९ ॥ पुनंतिसर्वतीर्थानियेषांस्नानावगाहनात् ॥ येषांचपादरजसापूतापादोदकान्मही ॥४०॥ येषांसंदर्शनंस्पर्शंयेवावांछंतिभारते ॥ स र्वेषांपरमोलाभोवैष्णवानांसमागमः ॥ ४१ ॥ नह्यम्मयानितीर्थानिनदेवामृच्छिलामयाः ॥ तेपुनंत्यपिकालेनविष्णुभक्ताःक्षणादहो ॥ ४२ ॥ सूतउ वाच ॥ महालक्ष्मीवचःश्रुत्वालक्ष्मीकांतश्चसस्मितः ॥ निगूढतत्त्वंकथितुमपिश्रेष्ठोपचक्रमे ॥ ४३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भक्तानांलक्षणंलक्ष्मिगूढंश्रुति पुराणयोः ॥ पुण्यस्वरूपंपापघ्नंसुखदंभक्तिमुक्तिदम् ॥ ४४ ॥ सारभूतंगोपनीयंनवक्तव्यंखलेषुच ॥ त्वांपवित्रांप्राणतुल्यांकथयामिनिशामय ॥ ४५ ॥ गुरुवक्त्राद्विष्णुमंत्रोयस्यकर्णेपतिष्यति ॥ वदंतिवेदास्तंचाऽपिपवित्रंचनरोत्तमम् ॥ ४६ ॥ पुरुषाणांशतंपूर्वंतथातज्जन्ममात्रतः ॥ स्वर्गस्थंनरकस्थंवामु क्तिमाप्नोतितत्क्षणात् ॥ ४७ ॥ यैःकैश्चिद्यत्रवाजन्मलब्धंयेषुचजंतुषु ॥ जीवन्मुक्तास्तुतेपूतायांतिकालेहरेःपदम् ॥ ४८ ॥ मद्भक्तियुक्तोमर्त्यश्चसमुक्तोम द्गुणान्वितः ॥ मद्गुणाधीनवृत्तिर्यःकथाविष्टश्चसंततम् ॥ ४९ ॥ मद्गुणश्रुतिमात्रेणसानंदःपुलकान्वितः ॥ सगद्गदःसाश्रुनेत्रःस्वात्मविस्मृतएवच ॥ ५० ॥ नवांछंतिसुखंमुक्तिंसालोक्यादिचतुष्टयम् ॥ ब्रह्मत्वममरत्वंवातद्वांछाममसेवने ॥ ५१ ॥ इंद्रत्वंचमनुत्वंचब्रह्मत्वंचसुदुर्लभम् ॥ स्वर्गराज्यादिभोगंचस्वप्ने ऽपिचनवांछति ॥ ५२ ॥ भ्रमंतिभारतेभक्तास्तादृग्जन्मसुदुर्लभम् ॥ मद्गुणश्रवणाःश्राव्यगानैर्नित्यंमुदान्विताः ॥ ५३ ॥ तेयांतिचमहींपूत्वानरंती र्थममाऽऽलयम् ॥ इत्येवंकथितंसर्वंपद्मेकुरुयथोचितम् ॥ ५४ ॥ तदाज्ञयातास्तच्चक्रुर्हरिस्तस्थौसुखासने ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनव मस्कंधेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ सरस्वतीपुण्यक्षेत्रमाजगामचभारते ॥ गंगाशापेनकलयास्वयंतस्थौहरेःपदे ॥ १ ॥

॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ स्वात्मास्वदेहोभक्तिवशतयाविस्मृतोयेन ॥ वाहिताग्न्यादिषुइत्यनेनसाधुत्वम् ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ श्राव्यगानैर्मधुरगानैः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ इतिश्रीदेवीभागवत तिलकेनवमस्कंधेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ दशोत्तरशतैःपद्यैर्गंगादीनांचभारते ॥ कथयित्वासमुत्पत्तिंकलौवर्तनमुच्यते ॥१॥ पूर्वाध्यायेतदाज्ञयातास्तच्चक्रुरित्यनेनसरस्वत्यादयोनदीरूपाअभव न्नित्युक्तं तदेवस्पष्टयति नारायणउवाच सरस्वतीति ॥ गंगायाःशापेनसरस्वतीकलयांशेनभारतेखंडेआजगाम ॥ स्वयंपूर्णरूपेणहरेःपदेवैकुंठेतस्थौस्थितवतीत्यर्थः ॥ १ ॥

सरस्वतीनाम्नांनिरुक्तिमाह भारतीति ॥ भारतखंडेनदीरूपेणाऽऽगमनाद्भारतीत्वं अर्शआद्यजंताद्गौरादिपाठान्ङीष् ॥ ब्रह्मणःप्रियात्वाद्ब्राह्मी ब्रह्मणइयमित्यस्मिन्नर्थेऽणिब्राह्मोजातावितिनिपा तनाट्टिलोपेकृतेऽण्णंतत्वान्ङीप् ॥ वाण्यधिष्ठात्रीति ॥ वाण्याअधिष्ठातृत्वाल्लक्षणयावाणीतिनाम ॥ २ ॥ सरोवाप्यामिति ॥ हियतःसरसिवाप्यांस्रोतस्सुअन्यत्राऽपिसर्वत्रदेशेहरिर्दृश्यतेसर्वत्र व्यापकत्वात् तेनहेतुनासरसिविद्यमानत्वाद्धरिःसरस्वान्भवति ॥ तस्येयंशक्तिः यतस्तेनहेतुनानाम्नासरस्वतीयंकथ्यतइत्यर्थः ॥ सरस्वच्छब्दस्यलक्षणयासरस्वत्संबंधिनीशक्तिरित्यर्थेउगितश्चे तिङीपिसरस्वतीशब्दःसिद्धः ॥ ३॥४ ॥ सरस्वत्युत्पत्त्यनंतरंगंगोत्पत्तिमाह ॥ पश्चादिति ॥ वाणीशापेनकलयांशेनजगाम ॥५॥ तत्रैवेति ॥ ऊर्ध्वदेशादधःपतनसमयेएवतस्याधारायावेगमसह मानायाभुवःप्रार्थनयावेगंसोढुंशक्तःसमर्थःशिवःशिरसातांगंगांदधारेत्यर्थः ॥ ६ ॥ पद्मेति ॥ यापद्माकलयाजगामसापद्मावतीनाम्नानदीअभवदित्यर्थः ॥ स्वयंपूर्णरूपेणहरेःपदेवैकुंठेतस्थाविति

भारतीभारतंगत्वाब्राह्मीचब्रह्मणःप्रिया ॥ वाण्यधिष्ठातृदेवीसातेनवाणीप्रकीर्तिता ॥ २ ॥ सरोवाप्यांचस्रोतस्सुसर्वत्रैवहिदृश्यते ॥ हरिःसरस्वांस्तस्येयं तेननाम्नासरस्वती ॥ ३ ॥ सरस्वतीनदीसाचतीर्थरूपाऽतिपावनी ॥ पापिनांपापदाहायज्वलदग्निस्वरूपिणी ॥ ४ ॥ पश्चाद्भागीरथीनीतामहींभगीरथे नच ॥ साचैजगामकलयावाणीशापेननारद ॥ ५ ॥ तत्रैवसमयेतांचदधारशिरसाशिवः ॥ वेगंसोढुमयंशक्तोभुवःप्रार्थनयाविभुः ॥ ६ ॥ पद्माजगाम कलयासाचपद्मावतीनदी ॥ भारतंभारतीशापात्स्वयंतस्थौहरेःपदे ॥ ७ ॥ ततोऽन्ययासाकलयालेभेजन्मचभारते ॥ धर्मध्वजसुतालक्ष्मीर्विख्यातातुल सीतिच ॥८॥ पुरासरस्वतीशापात्पश्चाच्चहरिशापतः ॥ बभूववृक्षरूपासाकलयाविश्वपावनी ॥९॥ कलेःपंचसहस्रंचवर्षंस्थित्वाचभारते ॥ जग्मुस्ताश्चसरि द्रूपंविहायश्रीहरेःपदम् ॥ १० ॥ यानिसर्वाणितीर्थानिकाशींवृंदावनंविना ॥ यास्यंतिसार्धताभिश्चवैकुंठमाज्ञयाहरेः ॥ ११ ॥ शालग्रामःशक्तिशिवौ जगन्नाथश्चभारतम् ॥ कलेर्दशसहस्रांतेत्यक्त्वायांतिनिजंपदम् ॥१२॥ साधवश्चपुराणानिशंखानिश्राद्धतर्पणे ॥ वेदोक्तानिचकर्माणिययुस्तैःसार्धमेवच ॥ ॥ १३ ॥ देवपूजादेवनामतत्कीर्तिगुणकीर्तनम् ॥ वेदांगानिचशास्त्राणिययुस्तैःसार्धमेवच ॥ १४ ॥ संतश्चसत्यधर्मश्चवेदाश्चग्रामदेवताः ॥ व्रतंतपश्चा ऽनशनंययुस्तैःसार्धमेवच ॥ १५ ॥ वामाचाररताःसर्वेमिथ्याकपटसंयुताः ॥ तुलसीरहितापूजाभविष्यतिततःपरम् ॥ १६ ॥

पूर्ववत् ॥ ७ ॥ ततोऽन्ययेति ॥ एकांशेनयथानदीजातातद्वत्तदनंतरंअन्ययाकलयाद्वितीययाकलयाभारतेखंडेजन्मलेभे ॥ तज्जन्म धर्मध्वजोदरेजातमितिधर्मध्वजसुतेति तथालक्ष्म्यंशत्वाल्ल क्ष्मीति तथातुलसीतिचनाम्नाविख्याताऽभवदित्यर्थः॥ ८ ॥ पुरेति सालक्ष्मीःपुरापूर्वंयःसरस्वतीशापउपपादितस्तस्मात् पश्चाचहरिशापोजातस्तस्माच्चमनुष्यरूपिणीतुलसीतिनाम्नास्थिताऽपिवृ क्षरूपाबभूवेत्यर्थः ॥ तवकेशसमूहश्चपुण्यवृक्षोभविष्यतीतिचतुर्विंशाध्यायेवक्ष्यमाणोहरिशापः ॥ ९ ॥ एतानद्यःकियत्पर्यंतमत्रस्थास्यंतीतिचेत्तत्राऽऽह कलेरिति॥जग्मुर्गमिष्यंतीत्यर्थः ॥ हरेःपदं वैकुंठम् ॥ १० ॥ काशींवृंदावनंविनेति ॥ इदंक्षेत्रद्वयंतुप्रलयपर्यंतंलोकोद्धारायभूमावेवस्थास्यतीतिभावः ॥ ११ ॥ जगन्नाथःपुरुषोत्तमः ॥ शक्तिशिवौशक्तिशिवमूर्तिस्थापनानस्यादित्यर्थः ॥ भारतंभारतखंडंत्यक्त्वेत्यन्वयः निजंपदंस्वस्थानम् ॥ १२ ॥ साधवश्चेति ॥ शाक्तशैववैष्णवाद्याःसाधवः ॥ शंखानिकंबीवत्वमार्षम् ॥ ययुर्यास्यंतीत्यर्थः ॥ १३ ॥ देवपूजादेवादीनांपूजा तेषामेव नामतेषामेवकीर्तीनांगुणानांचकीर्तनम् ॥ १४ ॥ अनशनंव्रतम् ॥ १५ ॥ वामाचारोमद्यमांसनिषेवणादिः ॥ कामाचाररताइत्यपिपाठः ॥ यथेष्टाचाररताइतितत्पक्षेर्थः ॥ १६ ॥ ॥ ७॥

॥ १७ ॥ पुंसांपरस्परंभेदोमित्रत्वाभावइत्यर्थः ॥ यद्वा स्त्रीपुंभेदएवकेवलंस्थास्यतिनतुजातिभेदइत्यर्थः ॥ अतएव जातिभेदाभावाद्विवाहःसर्वस्त्रीभिःसहसर्वपुरुषाणांनिर्भयःस्यादित्यर्थः ॥ स्वस्वामिभेदइति ॥ पितुर्वस्तुपितुरेव पुत्रस्यवस्तुपुत्रस्यैव नपरस्परंदास्यंतीत्यर्थः ॥ १८ ॥ १९ ॥ भृत्याधिकोभृत्यापेक्षयाऽप्यधिकोऽधमोगृहीगृहस्वामीत्यर्थः ॥ वध्वाःस्नुषायाःश्वश्रूः चेटीसमादासीसमा ॥ श्वशुरश्चदाससमःस्यादित्यर्थः ॥ २० ॥ योनिसंबंधिनःस्त्रीसंबंधिनोबांधवागृहेषुकर्तारोनस्वबांधवाः ॥ विद्यासंबंधिभिःसतीर्थ्यैः ॥ २१ ॥ यथापरिचितेति ॥ पुंसोगृह

शठाःक्रूरादांभिकाश्चमहाहंकारसंयुताः ॥ चोराश्चहिंसकाःसर्वेभविष्यंतिततःपरम् ॥ १७ ॥ पुंसोभेदश्चस्त्रीभेदोविवाहोवाऽपिनिर्भयः ॥ स्वस्वामिभेदोवस्तूनांभविष्यतिततःपरम् ॥ १८ ॥ सर्वेस्त्रीवशगाःपुंसःपुंश्चल्यश्चगृहेगृहे ॥ तर्जनैर्भर्त्सनैःशश्वत्स्वामिनंताडयंतिच ॥ १९ ॥ गृहेश्वरीचगृहिणी गृहीभृत्याधिकोऽधमः ॥ चेटीदाससमौवध्वाःश्वश्रूश्चश्वशुरस्तथा ॥ २० ॥ कर्तारोबलिनोगेहेयोनिसंबंधिबांधवाः ॥ विद्यासंबंधिभिःसार्धंसंभाषापिनविद्यते ॥ २१ ॥ यथाऽपरिचितालोकास्तथापुंसश्चबांधवाः ॥ सर्वकर्माक्षमाःपुंसोयोषितामाज्ञयाविना ॥ २२ ॥ ब्रह्मक्षत्रविट्शूद्राणांजात्याचारविवर्जिताः ॥ संध्याचयज्ञसूत्रंचभवेल्लुप्तंनसंशयः ॥ २३ ॥ म्लेच्छाचाराभविष्यंतिवर्णाश्चत्वारएवच ॥ म्लेच्छशास्त्रंपठिष्यंतिस्वशास्त्राणिविहायच ॥ २४ ॥ ब्रह्मक्षत्रविशांवंशाःशूद्राणांसेवकाःकलौ ॥ सूपकाराधावकाश्चवृषवाहाश्चसर्वशः ॥ २५ ॥ सत्यहीनाजनाःसर्वेसस्यहीनाचमेदिनी ॥ फलहीनाश्चतरवोऽपत्यहीनाश्चयोषितः ॥ २६ ॥ क्षीरहीनास्तथागावःक्षीरंसर्पिर्विवर्जितम् ॥ दंपतीप्रीतिहीनौचगृहिणःसत्यवर्जिताः ॥ २७ ॥ प्रतापहीनाभूपाश्चप्रजाश्चकरपीडिताः ॥ जलहीनामहानद्योदीर्घिकाकंदरादयः ॥ २८ ॥ धर्महीनाःपुण्यहीनावर्णाश्चत्वारएवच ॥ लक्षेषुपुण्यवान्कोऽपिनतिष्ठतिततःपरम् ॥ २९ ॥ कुत्सिताविकृताकारानरानार्यश्चबालकाः ॥ कुवार्ताकुत्सितःशब्दोभविष्यतिततःपरम् ॥ ३० ॥ केचिद्ग्रामाश्चनगरानरशून्याभयानकाः ॥ केचित्स्वल्पकुटीरेणनरेणचसमन्विताः ॥ ३१ ॥ अरण्यानिभविष्यंतिग्रामेषुनगरेषुच ॥ अरण्यवासिनःसर्वेजनाश्चकरपीडिताः ॥ ॥ ३२ ॥ सस्यानिचभविष्यंतितडागेषुनदीषुच ॥ प्रकृष्टवंशजाहीनाभविष्यंतिकलौयुगे ॥ ३३ ॥ अलीकवादिनोधूर्ताःशठाश्चाऽसत्यवादिनः ॥ प्रकृष्टानिचक्षेत्राणिसस्यहीनानिनारद ॥ ३४ ॥ हीनाःप्रकृष्टाधनिनोदेवभक्ताश्चनास्तिकाः ॥ हिंसकाश्चदयाहीनाःपौराश्चनरघातिनः ॥ ३५ ॥ वामनाव्याधियुक्ताश्चनरानार्यश्चसर्वतः ॥ स्वल्पायुषोगदायुक्तायौवनैरहिताःकलौ ॥ ३६ ॥

स्वामिनोबांधवायथापरिचयरहितालोकास्तथाभविष्यंतीत्यर्थः ॥ सर्वकर्माक्षमाःसर्वकर्माणिकर्तुमक्षमाअसमर्थाः ॥ २२ ॥ जात्याचारविवर्जितास्तेतेवर्णाइत्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ सूपकाराः शूद्राणामन्नपाचकाइत्यर्थः ॥ तेषामेवधावकावस्त्रक्षालकाः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ दीर्घिकाअल्पनद्यः ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ह्रस्वकुटीकुटीरः ॥ ३१ ॥ करपीडिताः राजग्राह्योभागःकरः ॥ ३२ ॥ तडागेषुअन्यत्रवृष्ट्यभावात्तेषुभविष्यंति प्रकृष्टवंशजाःकुलीनाहीनानीचाभविष्यंति ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ येदेवभक्तास्तेनास्तिकाभविष्यंति ॥ अदेवभक्ताइतिवाच्छेदः ॥ ३५ ॥ गदैरोगैरायुक्ताः संबद्धाः ॥ ३६ ॥

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ वधूः स्नुषा एतासां जारैरुपेतानि दत्तान्यन्नानि तेषां भक्षकाः ॥ ३९ ॥ हरेर्नाम जपित्वा तज्जन्यं पुण्यं द्रव्यं गृहीत्वा विक्रेष्यंतीत्यर्थः ॥ ४० ॥ स्वयमुत्सृज्येति ॥ प्रथमतो दानं कीर्त्यर्थं करिष्यति न त्वीश्वरप्रीत्यर्थं ततः पश्चादनंतरं यद्दत्तं गवादिकं दानं तत्स्वयमुल्लंघयिष्यति ॥ मया न ब्राह्मणाय दत्तमित्युक्त्वा ब्राह्मणादपहरिष्यति ॥ ४१ ॥ देववृत्तिं देवजीविकाम् ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ पत्नीनामिति ॥ कस्य का पत्नी तस्याः को वा भर्तेति न निर्णयः ॥ सर्वेषां परस्परं पत्नीभर्तृभावात् ॥ वस्तूनां च विशेषतो न निर्णय इत्यर्थः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ कुहूरात्रि

पलिताः षोडशे वर्षे महावृद्धाश्च विंशतौ ॥ अष्टवर्षा च युवती रजोयुक्ता च गर्भिणी ॥ ३७ ॥ वत्सरांतप्रसूता स्त्री षोडशे च जरान्विता ॥ पतिपुत्रवती काचित्सर्वा वंध्याः कलौ युगे ॥ ३८ ॥ कन्याविक्रयिणः सर्वे वर्णाश्चत्वार एव च ॥ मातृजायावधूनां च जारोपेतान्नभक्षकाः ॥ ३९ ॥ कन्यानां भगिनीनां वा जारोपात्तान्नजीविनः ॥ हरेर्नामविक्रयिणो भविष्यंति कलौ युगे ॥ ४० ॥ स्वयमुत्सृज्य दानं च कीर्तिवर्धनहेतवे ॥ ततः पश्चात्स्वदानं च स्वयमुल्लंघयिष्यति ॥ ४१ ॥ देववृत्तिं ब्रह्मवृत्तिं वृत्तिं गुरुकुलस्य च ॥ स्वदत्तां परदत्तां वा सर्वमुल्लंघयिष्यति ॥ ४२ ॥ कन्यकागामिनः केचित्केचिच्च श्वश्रुगामिनः ॥ केचिद्वधूगामिनश्च केचिच्च सर्वगामिनः ॥ ४३ ॥ भगिनीगामिनः केचित्सपत्नीमातृगामिनः ॥ भ्रातृजायागामिनश्च भविष्यंति कलौ युगे ॥ ४४ ॥ अगम्यागमनं चैव करिष्यंति गृहे गृहे ॥ मातृयोनिं परित्यज्य विहरिष्यंति सर्वतः ॥ ४५ ॥ पत्नीनां निर्णयो नास्ति भर्तॄणां च कलौ युगे ॥ प्रजानां चैव ग्रामाणां वस्तूनां च विशेषतः ॥ ४६ ॥ अलीकवादिनः सर्वे सर्वे चौराश्च लंपटाः ॥ परस्परं हिंसकाश्च सर्वे च नरघातिनः ॥ ४७ ॥ ब्रह्मक्षत्रविशां वंशा भविष्यंति च पापिनः ॥ लाक्षालोहरसानां च व्यापारं लवणस्य च ॥ ४८ ॥ वृषवाहा विप्रवंशाः शूद्राणां शवदाहिनः ॥ शूद्रान्नभोजिनः सर्वे सर्वे च वृषलीरताः ॥ ४९ ॥ पंचयज्ञविहीनाश्च कुहूरात्रौ च भोजिनः ॥ यज्ञसूत्रविहीनाश्च संध्याशौचविहीनकाः ॥ ५० ॥ पुंश्चली वार्धुषा जीवा कुट्टनी च रजस्वला ॥ विप्राणां रंधनागारे भविष्यति च पाचिका ॥ ५१ ॥ अन्नानां नियमो नास्ति योनीनां च विशेषतः ॥ आश्रमाणां जनानां च सर्वे म्लेच्छाः कलौ युगे ॥ ५२ ॥ एवं कलौ संप्रवृत्ते सर्वं म्लेच्छमयं भवेत् ॥ हस्तप्रमाणे वृक्षे च अंगुष्ठे चैव मानवे ॥ ५३ ॥ विप्रस्य विष्णुयशसः पुत्रः कल्किर्भविष्यति ॥ नारायणकलांशश्च भगवान्बलिनां वरः ॥ ५४ ॥ दीर्घेण करवालेन दीर्घघोटकवाहनः ॥ म्लेच्छशून्यां च पृथिवीं त्रिरात्रेण करिष्यति ॥ ५५ ॥ निर्म्लेच्छां वसुधां कृत्वा चांतर्धानं करिष्यति ॥ अराजका च वसुधा दस्युग्रस्ता भविष्यति ॥ ५६ ॥

रमावास्यारात्रिः ॥ ५० ॥ कुट्टनीत्यत्र कुष्ठिनीत्यपि क्वचित्पाठः ॥ तदा कुष्ठवतीत्यर्थः ॥ रंधनागारे पाकशालायाम् ॥ ५१ ॥ योनीनां स्त्रीणां जनानामाश्रमाणां च न नियम इत्यर्थः ॥ ५२ ॥ मानवे मनुष्ये अंगुष्ठे अंगुष्ठप्रमाणे ॥ वृक्षे च हस्तप्रमाणे जाते सति कलियुगशेषे वृक्षमनुष्या एतत्प्रमाणा भविष्यंतीत्यर्थः ॥ ५३ ॥ विष्णुयशो नामा कश्चिद्ब्राह्मणः ॥ ५४ ॥ घोटकोऽश्वः ॥ ५५ ॥ कल्केरंतर्धानोत्तरं वृत्तमाह अराजकेति ॥ ५६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

स्थूलास्थूलरूपामहीअप्रमाणाबहुविस्तीर्णेत्यर्थः ॥ षड्गात्रमत्यंतसंयोगेद्वितीया ॥ षड्गात्रव्यापकवर्षधाराभिराप्लुतासतीलोकशून्येत्यर्थः ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ इत्थंकलेरवसानेजातेपश्चात्पुनःकृतयुगंप्र वर्ततेत्याइह कलौगतेइति ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ सर्वेऽपिकृतयुगेदेवीभक्ताःसर्वकारणमूलप्रकृतिभक्ताःभविष्यंतीत्यर्थः ॥ देवीमंत्रामायाबीजादयस्तस्मिन्निरताः ॥ तथादेवीध्यानंतृतीय स्कंधादिषूक्तंतत्परायणाः ॥ तच्चानेकविधम् ॥ तदुक्तंयामले ॥ स्त्रीरूपांचिंतयेद्देवींपुंरूपांवाविचिंतयेत् ॥ अथवानिष्कलंध्यायेत्सच्चिदानंदविग्रहमिति ॥ पुंरूपांविराड्रूपामित्यर्थः ॥ ६३ ॥ पू र्णोधर्मःकृतयुगेधर्मःपूर्णश्चतुष्पादित्यर्थः ॥ ६४ ॥ उत्तरोत्तरमेकैकपादह्रासइत्याह धर्मस्त्रिपादिति॥६५॥अधुनाकालस्वरूपमाह वाराःसप्तेति ॥ वारशब्दोरव्यादिवासरपरः ॥६६॥ पक्षौशुक्लकृष्णा ख्यौ दक्षिणायनमुत्तरायणम् ॥ ६७ ॥ वर्षंपंचविधंतच्चाऽष्टमस्कंधेउक्तम् ॥संवत्सरपरिवत्सरेडावत्सरादिभेदैः ॥ यथाचाऽऽयांतियांत्येवेति ॥ यथादिनान्यायांतियांतिच ॥ तथादिनात्मक

स्थूलाऽप्रमाणाषड्गात्रंवर्षधाराप्लुतामही॥लोकशून्याद्वृक्षशून्याग्रहशून्याभविष्यति॥५७॥ततश्चद्वादशादित्याःकरिष्यंत्युदयंमुने ॥ प्राप्नोतिशुष्कतांपृथ्वी समातेषांचतेजसा ॥ ५८ ॥ कलौगतेचदुर्धर्षेप्रवृत्तेचकृतेयुगे ॥ तपःसत्त्वसमायुक्तोधर्मःपूर्णोभविष्यति ॥५९॥ तपस्विनश्चधर्मिष्ठावेदज्ञाब्राह्मणाभुवि पतिव्रताश्चधर्मिष्ठायोषितश्चगृहेगृहे ॥६०॥ राजानःक्षत्रियाःसर्वेविप्रभक्तामनस्विनः ॥ प्रतापवंतोधर्मिष्ठाःपुण्यकर्मरताःसदा ॥ ६१ ॥ वैश्यावाणिज्य निरताविप्रभक्ताश्चधार्मिकाः ॥ शूद्राश्चपुण्यशीलाश्चधर्मिष्ठाविप्रसेविनः ॥ ६२ ॥ विप्रक्षत्रविशांवंशादेवभिक्तिपरायणाः ॥ देवीमंत्ररताःसर्वेदेवीध्यान परायणाः॥६३॥श्रुतिस्मृतिपुराणज्ञाःपुमांसऋतुगामिनः॥लेशोनास्तिह्यधर्मस्यपूर्णोधर्मःकृतेयुगे ॥६४॥ धर्मस्त्रिपाच्चत्रेतायांद्विपाच्चद्वापरेततः॥कलौवृ त्तेचैकपाच्चसर्वलुप्तिस्ततःपरम् ॥६५ ॥ वाराःसप्ततथाविप्रतिथयःषोडशस्मृताः ॥ तथाद्वादशमासाश्चऋतवश्चषडेवच ॥ ६६ ॥ द्वौपक्षौऽचायनेद्वेचचतु र्भिःप्रहरैर्दिनम् ॥ चतुर्भिःप्रहरैरात्रिर्मासस्त्रिंशद्दिनैस्तथा ॥६७॥ वर्षंपंचविधंज्ञेयंकालसंख्याविधिक्रमे ॥ यथाचाऽऽयांतियांत्येवयथायुगचतुष्टयम् ॥ ॥ ६८ ॥ वर्षेपूर्णेनराणांचदेवानांचदिवानिशम् ॥ शतत्रयेषष्ट्यधिकेनराणांचयुगेगते ॥ ६९ ॥ देवानांचयुगंज्ञेयंकालसंख्याविदांमतम् ॥ मन्वंतरं तुदिव्यानांयुगानामेकसप्ततिः ॥ ७० ॥ मन्वंतरसमंज्ञेयमायुष्यंचशचीपतेः ॥ अष्टाविंशतिमेचेंद्रेगतेब्रह्मदिवानिशम् ॥ ७१ ॥ अष्टोत्तरशतेवर्षेगतेपा तश्चब्रह्मणः ॥ प्रलयःप्राकृतोज्ञेयस्तत्राऽदृष्टावसुंधरा ॥ ७२ ॥

त्वाद्युगानांतान्यप्यायांतियांतिचेत्यर्थः ॥ ६८ ॥ मनुष्यदिनादीनांस्वरूपमुक्त्वादेवदिनादिस्वरूपमाह वर्षेपूर्णेइति ॥ मनुष्यवर्षमेवदेवानामेकदिनंभवति ॥ नराणांषष्ट्युगाधिकशतत्रययुगविशि ष्टेयुगेयुगसमूहात्मकेकालेगतेसतीत्यर्थः ॥ तावत्कालोदेवानामेकंयुगंज्ञेयम् ॥ ६९ ॥ देवानामेकसप्ततियुगात्मकःकालएकंमन्वंतरमित्युच्यते ॥ ७० ॥ एवमष्टाविंशतिमेशचीपतौगतेसतितावत्परि मितःकालोब्रह्मणोहिरण्यगर्भस्यैकंदिनंभवतीत्यर्थः ॥ ७१ ॥ एवमष्टोत्तरशतवर्षात्मकेकालेगतेब्रह्मापतति तदाप्राकृतःप्रलयोभवतीत्यर्थः ॥ तत्रक्रममाह तत्रादृष्टेति ॥ भुवंजलेजलंवह्नौवह्निंवायौ नभस्यमुम् ॥ विलाप्यखमहंकारेमहत्तत्त्वेऽप्यहंकृतिम् ॥ महांतंप्रकृतौमायामात्मनिप्रविलापयेदित्येवंक्रमेणोत्तरोत्तरभूतेषुपूर्वपूर्वभूतानांलयोभवति ॥ तथाचजलेधरायानिमग्नत्वाल्लीनत्वात्तत्रतस्मि न्कालेवसुंधराऽदृष्टाज्ञानविषयोनभवतीत्यर्थः ॥ ७२ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

कवसुंधरालीनेतिचेत्तत्राह जलप्लुतानीति ॥ विश्वानिब्रह्मांडानिसर्वाणिवसुंधरासहितानिजलेलीनानीत्यर्थः ॥ तदुत्तरंजलमपिवह्नौलीनमित्यनुक्तमप्यर्थाद्बोध्यम् ॥ ब्रह्मादयस्तुज्ञानित्वाच्चिदात्मनि लीनाभवंतीत्याह ब्रह्मविष्णिवति ॥ ७३ ॥ तत्रैवेति ॥ चिदात्मन्येवप्रकृतिर्लीनातदभेदेनैवतिष्ठतीत्यर्थः ॥ तत्रतस्मिन्कालेसलयःप्राकृतइत्युच्यते ॥ प्रकृतेरपिब्रह्मणिलीनत्वात् ॥ ७४ ॥ अयं प्राकृतप्रलयपर्यंतंसर्वोऽपिकालःपरमेश्वर्यामूलप्रकृतेर्निमेषमात्रमुच्यतइत्याह निमेषमात्रमिति ॥ श्रीदेव्यामायाविशिष्टब्रह्मरूपिण्यामूलप्रकृतेः ॥ ७५ ॥ पुनर्निमेषमात्रेणश्रीमूलप्रकृतेर्निमेषमात्रेण सृष्टिक्रमेणाऽनंतानिब्रह्मांडानिभवंतीत्यत्रगणनासृष्टिप्रलयानांनास्तीत्याह निमेषांतरकालेनेति ॥ तदुक्तमुमासंहितायाम् ॥ निमेषमात्रतोयस्याब्रह्मांडानांचकोटयः ॥ जायंतेऽपिचनश्यंतिसैषा भगवतीशिवेति ॥ ७६ ॥ गतायाताआदौगताःपश्चादायाताइत्यर्थः ॥ ७७ ॥ ब्रह्मांडेइतिजातावेकवचनम् ॥ अनंतब्रह्मांडेष्वनंतब्रह्मविष्ण्वादीनांसत्त्वान्नतेषांसंख्याऽस्तीत्यर्थः ॥ तर्हिसर्वेषाम

जलप्लुतानिविश्वानिब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ऋषयोज्ञानिनःसर्वेलीनाःसत्येचिदात्मनि ॥ ७३ ॥ तत्रैवप्रकृतिर्लीनातत्रप्राकृतिकोलयः ॥ लयेप्राकृतिके जातेपातेचब्रह्मणोमुने ॥ ७४ ॥ निमेषमात्रंकालश्चश्रीदेव्याःप्रोच्यतेमुने ॥ एवंनश्यंतिसर्वाणिब्रह्मांडान्यखिलानिच ॥ ७५ ॥ निमेषांतरकालेनपुनः सृष्टिक्रमेणच ॥ एवंकतिविधासृष्टिर्लयःकतिविधोऽपिवा ॥ ७६ ॥ कतिकल्पागतायाताःसंख्यांजानातिकःपुमान् ॥ सृष्टीनांचलयानांचब्रह्मांडानांचना रद ॥ ७७ ॥ ब्रह्मादीनांचब्रह्मांडेसंख्यांजानातिकःपुमान् ॥ ब्रह्मांडानांचसर्वेषामीश्वरश्चैकएवसः ॥ ७८ ॥ सर्वेषांपरमात्माचसच्चिदानंदरूपधृक् ॥ ब्रह्मादयश्चतस्यांशास्तस्यांशश्चमहाविराट् ॥ ७९ ॥ तस्यांशश्चविराट्क्षुद्रःसैवेयंप्रकृतिःपरा ॥ तस्याःसकाशात्संजातोऽप्यर्धनारीश्वरस्ततः ॥ ८० ॥ सैवकृष्णोद्विधाभूतोद्विभुजश्चचतुर्भुजः ॥ चतुर्भुजश्चवैकुंठेगोलोकेद्विभुजःस्वयम् ॥ ८१ ॥ ब्रह्मादितृणपर्यंतंसर्वंप्राकृतिकंभवेत् ॥ यद्यत्प्राकृतिकंसृष्टंस र्वंनश्वरमेवच ॥ ८२ ॥ एवंविधंसृष्टिहेतुसत्यंनित्यंसनातनम् ॥ स्वेच्छामयंपरंब्रह्मनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ८३ ॥ निरुपाधिनिराकारंभक्तानुग्रहकातरम् ॥ करोतिब्रह्माब्रह्मांडंयज्ज्ञानात्कमलोद्भवः ॥ ८४ ॥ शिवोमृत्युंजयश्चैवसंहर्तासर्वसत्त्ववित् ॥ यज्ज्ञानाद्यस्यतपसासर्वेशस्तुतपोमहान् ॥ ८५ ॥ महा विभूतियुक्तश्चसर्वज्ञःसर्वदर्शनः ॥ सर्वव्यापीसर्वपाताप्रदातासर्वसंपदाम् ॥ ८६ ॥

पीश्वरःकस्तत्राह ब्रह्मांडानांचेति ॥ ७८ ॥ महाविराडिति ॥ अनेकब्रह्मांडांतर्गतक्षुद्रविराड्रूपाणांपूर्वोक्तानांसमष्टिभूतोमहाविराडपिपरमात्मनोंशइत्यर्थः ॥ ७९ ॥ ननुपूर्वंमूलप्रकृतेःकारणत्व मुक्तमधुनापरमात्मनःकारणत्वंकथमुच्यतेतत्राह सैवेयंप्रकृतिःपरेति ॥ नकेवलंनिर्गुणस्यात्मनःकारणत्वंसंभवति किंतुमायाविशिष्टस्यैव ॥ तथाचयथागजशरीरेप्रविष्टंचैतन्यंगजइत्युच्यते ॥ त थैवमूलप्रकृतौप्रविष्टंप्रथमतश्चैतन्यंमूलप्रकृतिरित्युच्यतेइतिनतयोर्भेदइत्यर्थः॥तस्याइति ॥ तस्याःमूलप्रकृतेःसकाशाच्छ्रुत्युक्तप्रकारेणपंचमहाभूतोत्पत्त्यनंतरंपांचभौतिकोर्धनारीश्वरोगोपालसुंदरीसं ज्ञकःश्रीकृष्णोजातइत्यर्थः ॥ ८० ॥ ८१ ८२ ॥ तस्मात्कृष्णाद्ब्रह्मादयोदेवाउत्पन्नाइतिपूर्वमुक्तमेव ॥ तदेवंप्रकारेणसर्वंजगद्ब्रह्मरूपेणसत्यमस्तीत्याह सत्यंनित्यमिति ॥ ८३ ॥ तस्यैवमूलप्रकृ तेःस्वरूपस्यमहिमानमाह करोतीति ॥ ८४ ॥ तपस्तपश्चर्या शिवश्चकारेतिशेषः ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ७९ ॥

॥ ८७ ॥ ८८ ॥ पूर्वोक्ताःपंचप्रकृतयोऽपिमूलप्रकृत्याराधनादेवमहत्त्वंप्रापुरित्याह सावित्रींचेति ॥ वेदज्ञाजातेत्यर्थः ॥ ८९ ॥ सर्वविद्याधिदेवीसरस्वतीपूज्याजातेत्यर्थः ॥ यत्सेवयायस्यामूलप्रकृतेःसेवया एवंयज्ज्ञानाद्यत्तपसेत्यत्राऽपिसर्वत्रबोध्यम् ॥ ९० ॥ सर्वसंपत्प्रदायिनीलक्ष्मीःयज्ज्ञानाद्यत्तपसासर्ववंद्याजातेत्यर्थः ॥ ९१ ॥ दुर्गासर्वसंस्तुतायत्सेवयाजातेत्यर्थः ॥ यत्सेवयाराधिकाऽप्येवंगुणविशिष्टाजातेत्याह कृष्णवामांसेति ॥ ९२ ॥ शक्तिसेवयामूलप्रकृतिसेवयेत्यर्थः ॥ ९३ ॥ कदाकुत्रवाराधिकयामूलप्रकृतेःसेवाकृतातदाह तपश्चकारेति ॥ ९४ ॥ किमर्थंतपश्चकारतदाह

विष्णुःसर्वेश्वरःश्रीमान्यद्भक्त्यातस्यसेवया ॥ महामायाचप्रकृतिःसर्वशक्तिमयीश्वरी ॥ ८७ ॥ सैवप्रोक्ताभगवतीसच्चिदानंदरूपिणी ॥ यज्ज्ञानाद्यस्यतपसायद्भक्त्यायस्यसेवया ॥ ८८ ॥ सावित्रीदेवमाताचवेदाधिष्ठातृदेवता ॥ पूज्याद्विजानांवेदज्ञायज्ज्ञानाद्यस्यसेवया ॥ ८९ ॥ सर्वविद्याधिदेवीसापूज्याचविदुषांपरा ॥ यत्सेवयायत्तपसासर्वविश्वेषुपूजिता ॥ ९० ॥ सर्वग्रामाधिदेवीसासर्वसंपत्प्रदायिनी ॥ सर्वेश्वरीसर्ववंद्यासर्वेषांपुत्रदायिनी ॥ ॥ ९१ ॥ सर्वस्तुताचसर्वज्ञासर्वदुर्गार्तिनाशिनी ॥ कृष्णवामांससंभूताकृष्णप्राणाधिदेवता ॥ ९२ ॥ कृष्णप्राणाधिकाप्रेम्णाराधिकाशक्तिसेवया ॥ सर्वाधिकंचरूपंचसौभाग्यंमानगौरवे ॥ ९३ ॥ कृष्णवक्षःस्थलस्थानंपत्नीत्वेप्रापसेवया ॥ तपश्चकारसापूर्वंशतशृंगेचपर्वते ॥ ९४ ॥ दिव्यवर्षसहस्रंचपतिप्राप्त्यर्थमेवच ॥ जातेशक्तिप्रसादेतुदृष्ट्वाचंद्रकलोपमाम् ॥ ९५ ॥ कृष्णोवक्षःस्थलेकृत्वारुरोदकृपयाविभुः ॥ वरंतस्यैददौसारंसर्वेषामपिदुर्लभम् ॥ ९६ ॥ ममवक्षःस्थलेतिष्ठममभक्ताचशाश्वता ॥ सौभाग्येनचमानेनप्रेम्णाचगौरवेणच ॥ ९७ ॥ त्वंमेश्रेष्ठाचज्येष्ठाचप्रेयसीसर्वयोषिताम् ॥ वरिष्ठाचगरिष्ठाचसंस्तुतापूजितामया ॥ ९८ ॥ सततंतवसाध्योऽहंवश्यश्चप्राणवल्लभे ॥ इत्युक्ताचजगन्नाथश्चकारललनांततः ॥ ९९ ॥ सपत्नीरहितांतांचचकारप्राणवल्लभाम् ॥ अन्यायायाश्वतादेव्यःपूजिताःशक्तिसेवया ॥ १०० ॥ तपस्तुयादृशंयासांतादृक्तादृक्फलंमुने ॥ दिव्यंवर्षसहस्रंचतपस्तप्त्वाहिमाचले ॥ ॥ १०१ ॥ दुर्गाचतत्पदंध्यात्वासर्वपूज्याबभूवह ॥ सरस्वतीतपस्तप्त्वापर्वतेगंधमादने ॥ २ ॥ लक्षवर्षंचदिव्यंचसर्ववंद्याबभूवसा ॥ लक्ष्मीर्युगशतंदिव्यंतपस्तप्त्वाचपुष्करे ॥ ३ ॥ सर्वसंपत्प्रदात्रीचजातादेवीनिषेवणात् ॥ सावित्रीमलयेतप्त्वापूज्यावंद्याबभूवसा ॥ ४ ॥ षष्टिवर्षसहस्रंचदिव्यंध्यात्वाचतत्पदम् ॥ शतमन्वंतरंतप्तंशंकरेणपुराविभो ॥ ५ ॥ शतमन्वंतरंचैवब्रह्माशक्तिंजजापह ॥ शतमन्वंरंविष्णुस्तप्त्वापाताबभूवह ॥ १०६ ॥

पतिप्राप्त्यर्थमेवचेति ॥ गोपालसुंदरीरूपःश्रीकृष्णोमेपतिर्भवत्वेतदर्थमित्यर्थः ॥ ततःशक्तेःप्रसादेजातेश्रीकृष्णःपतिरभवदित्याह दृष्ट्वाचंद्रकलोपमामिति ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ अन्यायायाइति ॥ पंचप्रकृतिव्यतिरिक्तायायादेव्यःपूर्वंकलारूपाःकलांशांशरूपावोक्तास्ताःसर्वाअपिशक्तिसेवयामूलप्रकृतिसेवयैवपूजिताजाताइत्यर्थः ॥ १०० ॥ कयाकतिवर्षपर्यंतंतपःकृतंतदाह दिव्यंवर्षसहस्रमिति॥ १०१ ॥ तत्पदंमूलप्रकृतिपदम्॥ २ ॥ दिव्यंदेवानांलक्षवर्षमित्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ पंचप्रकृतिवद्ब्रह्मादिभिरपिमूलप्रकृत्याराधनादेवतत्तत्पदंलब्धमित्याह शतमन्वंतरमिति॥ ५ ॥ १०६ ॥

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ एवंप्रकारासर्वोत्तमासर्ववंद्यासर्वकारणंमूलप्रकृतिर्भवतीत्यर्थः॥११०॥इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ५ ॥ त्रिषष्टिश्लोकवर्यैस्तुश त्युत्पत्तिप्रसंग
तः ॥ भूमिशक्तेःसमुत्पत्तिर्यथावदभिवर्ण्यते॥१॥अग्रेप्रश्नार्थंपूर्वाध्यायोक्तार्थंसंक्षेपेणानुवदति देव्यानिमेषेति॥१॥अदृष्टाजलेलीनेत्यर्थः ॥२॥ कथंपुनरिति ॥ जलेलीनापुनःकथमुत्पन्नेत्यर्थः ॥३॥४॥
तत्रप्रसंगादसदुत्पत्तिवादंखंडयन्सदुत्पत्तिवादमवलंब्योत्तरयति सर्वादिसृष्टाविति॥इतिश्रुतिरिति॥मायावाएषानारसिंहीसर्वमिदंसृजतीत्यादि॥नतस्यकार्यंकरणंचविद्यतेपरास्यशक्तिर्विविधैवश्रूयते
इत्यादि ॥ सर्वेवैदेवादेवीमुपतस्थुः कासित्वंमहादेवीसाब्रवीदहंब्रह्मरूपिणीमत्तःप्रकृतिपुरुषात्मकंजगदित्यादिश्रुतयऊह्याः॥तत्रोत्पत्तिर्नामनाऽपूर्वोद्भवोवंध्यापुत्रादेरप्युत्पत्तिप्रसंगात् ॥ किंतुसतांमू
लप्रकृत्याऽऽत्मनाविद्यमानानामेवाविर्भावउत्पत्तिस्तिरोभावोनाशइत्यभिप्रायेणाऽऽह आविर्भावइति ॥ ५ ॥ ६ ॥ भूजन्मविषयेपरमतमुपन्यस्यखंडयति ॥ अहोकेचिदिति ॥ मधुकैटभयोर्मरणे

दशमन्वंतरंतस्वाश्रीकृष्णःपरमंतपः ॥ गोलोकंप्राप्तवान्दिव्यंमोदतेऽद्याऽपियत्रहि ॥ ७ ॥ दशमन्वंतरंधर्मस्तप्त्वाचभक्तिसंयुतः ॥ सर्वप्राणःसर्वपूज्यःस
र्वाधारोबभूवसः ॥ ८ ॥ एवंदेव्याश्चतपसासर्वेदेवाश्चपूजिताः ॥ मुनयोमनवोभूपाब्राह्मणाश्चैवपूजिताः ॥ ९ ॥ एवंतेकथितंसर्वंपुराणंसयथागमम् ॥
गुरुवक्त्राद्यथाज्ञातंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ११० ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम० नवमस्कंधेशक्तिप्रादुर्भावेनारदनारायणसंवादेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥
श्रीनारदउवाच ॥ देव्यानिमेषमात्रेणब्रह्मणःपातएवच ॥ तस्यपातःप्राकृतिकःप्रलयःपरिकीर्तितः ॥ १ ॥ प्रलयेप्राकृतेचोक्तातत्राऽदृष्टावसुंधरा ॥ ज
लप्लुतानिविश्वानिसर्वेलीनाःपरात्मनि ॥ २॥ वसुंधरातिरोभूताकुत्रवासाचतिष्ठति ॥ सृष्टेर्विधानसमयेसाऽऽविर्भूताकथंपुनः ॥ ३ ॥ कथंबभूवसाधन्या
मान्यासर्वाश्रयाजया ॥ तस्याश्चजन्मकथनंवदमंगलकारणम् ॥ ४ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ सर्वादिसृष्टौसर्वेषांजन्मदेव्याइतिश्रुतिः ॥ आविर्भावस्तिरो
भावःसर्वेषुप्रलयेषुच ॥ ५ ॥ श्रूयतांवसुधाजन्मसर्वमंगलकारणम् ॥ विघ्ननिघ्नकरंपापनाशनंपुण्यवर्धनम् ॥६ ॥ अहोकेचिद्वदंतीतिमधुकैटभमेदसा ॥
बभूववसुधाधन्यातद्विरुद्धमतःशृणु ॥७॥ ऊचतुस्तौपुराविष्णुंतुष्टौयुद्धेनतेजसा ॥ आवांवधोनयत्रोर्वीपाथसासंवृतेतिच ॥८॥ तयोर्जीवनकालेनप्रत्यक्षा
साऽभवत्स्फुटम् ॥ ततोबभूवमेदश्चमरणानंतरंतयोः ॥ ९ ॥ मेदिनीतिचविख्यातेत्युक्तमेतन्मतंशृणु ॥ जलधौताकृतापूर्ववर्धितामेदसायतः ॥ १० ॥

तयोःशरीरान्मेदउत्पन्नंजलोपरिस्थितमेवसूर्यकिरणैर्घनीभूतंमेदिनीपदवाच्यंभवतीत्यर्थः ॥ तन्मतमतोवक्ष्यमाणात्कारणाद्विरुद्धंभवति किंतत्कारणंतर्हिशृणु ॥ ७॥ ऊचतुरिति ॥ हेविष्णोतवयु
द्धेनतेजसाऽऽवांतुष्टौस्वोवरंवृणु ॥ ततोमत्तोभवतोर्मरणंभवत्विवितिविष्णुनावृतेयत्रोर्वीपाथसाजलेननसंवृतानयुक्तातत्रावयोर्वधस्त्वयाकार्यइतितावूचतुरित्यर्थः ॥ यदितयोर्मरणात्पूर्वमुर्वीनास्तिल
दानयत्रोर्वीतिकथनमसंगतमेवस्यात् ॥ किंचमेदसोरसत्त्वेनजलसंबंधेसूर्यशतैरपितस्यशुष्कताऽऽपादनस्याऽसंभवश्चस्यादितिभावः ॥ ८ ॥ तस्मात्पूर्वोक्तंमतंनयुक्तं किंत्वेतदित्याह तयोर्जीवने
ति ॥ तयोर्जीवनकालेमेदिनीजलेनिमग्नास्थितताताभ्यांज्ञाताचसाप्रत्यक्षातुनासीत् तज्ज्ञात्वाताभ्यामुर्व्यभावान्मरणंनभविष्यतीतिविचिंत्यनयत्रोर्वीपाथसासंवृतेतिवाक्यमुक्तम् ॥ तदनंतरंजघन
रूपायामुर्व्यांतयोर्नाशेकृतेमेदउत्पन्नंतज्जलोपरिस्थितम् ॥ पश्चाद्वराहेणधरोद्धारेजलात्कृतेसतिमेदःसंबंधोधरायांजातस्ततोमेदोयुक्तत्वान्मेदिनीतिनामाऽभवदित्यर्थः ॥ ९ ॥ एतन्मतमेवमुख्यंसंग्र
हेणोच्यते तच्छृण्वित्याह मतंशृण्विति ॥ संग्रहवाक्यंवदति जलधौतेति ॥ यतोजलान्निष्कासनानंतरंमेदसावर्धितातत एवमेदिनीजातेतिशेषः ॥ १० ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

इत्थंस्वमतमुपपाद्यधरोत्पत्तिमाह कथयामीति सार्थकंसप्रयोजनम्॥११॥ महाविराजःपूर्वोक्तस्य मनःसर्वांगव्यापकंबभूव ॥ ततस्तन्मनोलोम्नांविवरेषुप्रविष्टमास ॥ततःपंचीकरणसमयेयामहापृथ्वीजा तातस्याअनेकान्खंडान्कृत्वालोमविवरेषुजलमध्येखंडशःपृथ्वीस्थापिता साप्तृष्टिकालेआविर्भूताभवतिजलात्॥प्रलयकालेतिरोभूताजलेएवभवतीत्यर्थः॥१२॥१३॥१४॥१५॥प्रतिब्रह्मांडंविद्यमानांव सुधांवर्णयति प्रतिविश्वेष्विति॥१६॥१७॥१८॥पातालसप्तंपातालसप्तकमित्यर्थः॥१९॥विश्वानिलोकाइत्यर्थः॥कृत्रिमाणिमिथ्याभूतानीत्यर्थः॥२० ॥२१॥ नित्यौ प्रवाहरूपेणनित्यौनतुपरमार्थनित्यौ

कथयामितेतज्जन्मसार्थकंसर्वमंगलम् ॥ पुराश्रुतंयच्छ्रुत्युक्तंधर्मवक्त्राच्चपुष्करे ॥ ११ ॥ महाविराट्शरीरस्यजलस्थस्यचिरंस्फुटम् ॥ मनोबभूवकालेनस र्वांगव्यापकंध्रुवम् ॥ १२ ॥ तच्चप्रविष्टंसर्वेषांतल्लोम्नांविवरेषुच ॥ कालेनमहतापश्चाद्बभूववसुधामुने ॥ १३ ॥ प्रत्येकंप्रतिलोम्नांचकूपेषुसंस्थितासदा॥ आविर्भूतातिरोभूतासजलाचपुनःपुनः ॥ १४ ॥ आविर्भूतासृष्टिकालेतज्जलोपर्युपस्थिता ॥ प्रलयेचतिरोभूताजलस्याऽभ्यंतरेस्थिता ॥ १५ ॥ प्र तिविश्वेषुवसुधाशैलकाननसंयुता ॥ सप्तसागरसंयुक्तासप्तद्वीपसमन्विता ॥ १६ ॥ हेमाद्रिमेरुसंयुक्ताग्रहचंद्रार्कसंयुता ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्चसुरैर्लो कैस्तदाज्ञया ॥ १७ ॥ पुण्यतीर्थसमायुक्तापुण्यभारतसंयुता ॥ कांचनीभूमिसंयुक्तासप्तस्वर्गसमन्विता ॥ १८ ॥ पातालसप्तंतदधस्तदूर्ध्वंब्रह्मलोक कः ॥ ध्रुवलोकश्चतत्रैवसर्वंविश्वंचतत्रवै ॥ १९ ॥ एवंसर्वाणिविश्वानिपृथिव्यांनिर्मितानिच ॥ नश्वराणिचविश्वानिसर्वाणिकृत्रिमाणिवै ॥ २० ॥ प्रल येप्राकृतेचैवब्रह्मणश्चनिपातने ॥ महाविराडादिसृष्टौसृष्टःकृष्णेनचाऽऽत्मना ॥ २१ ॥ नित्यौचस्थितिप्रलयौकाष्ठाकालेश्वरैःसह ॥ नित्याधिष्ठातृदेवीसा वाराहेपूजितासुरैः ॥ २२ ॥ मुनिभिर्मनुभिर्विप्रैर्गंधर्वादिभिरेवच ॥ विष्णोर्वराहरूपस्यपत्नीसाश्रुतिसंमता ॥ २३ ॥ तत्पुत्रोमंगलोज्ञेयोघटेशोमंगला त्मजः ॥ नारदउवाच ॥ पूजिताकेनरूपेणवाराहेचसुरैर्मही ॥ २४ ॥ वाराहेचैववाराहीसर्वैःसर्वाश्रयासती ॥ मूलप्रकृतिसंभूतापंचीकरणमार्गतः ॥ २५॥ तस्याःपूजाविधानंचाऽप्यधश्चोर्ध्वमनेकशः ॥ मंगलंमंगलस्याऽपिजन्मव्यासंवदप्रभो ॥ २६ ॥ नारायणउवाच ॥ वाराहेचवराहश्चब्रह्मणासंस्तुतःपुरा ॥ उद्दधारमहींहत्वाहिरण्याक्षंरसातलात् ॥२७॥ जलेतांस्थापयामासपद्मपत्रंयथाह्रदे॥तत्रैवनिर्ममेब्रह्माविश्वंसर्वंमनोहरम् ॥२८॥दृष्ट्वातदधिदेवींचसकामां कामुकोहरिः ॥ वाराहरूपीभगवान्कोटिसूर्यसमप्रभः ॥ २९ ॥ कृत्वारतिकलांसर्वांमूर्तिंचसुमनोहराम् ॥ क्रीडांचकाररहसिदिव्यवर्षमहर्निशम् ॥ ३० ॥

स्थितिप्रलयौ ॥ नित्याधिष्ठात्रीति ॥ नित्याप्रवाहरूपेण नित्यापृथिवीतस्याअधिष्ठात्रीदेवीमूर्तिमतीवाराहेवाराहकल्पेभूम्युद्धारानंतरंपूजितेत्यर्थः॥२२॥साधरामूर्तिर्वाराहस्यविष्णोःपत्नीत्यर्थः ॥ २३ ॥ तत्पुत्रोवराहात्पृथ्वीदेवतायागर्भेजातोमंगलस्तत्पुत्रोघटेशइत्यर्थः॥२४॥वाराहीपृथ्वी ॥ पृथ्व्याविशेषणंमूलप्रकृतिसंभूतेति ॥ केनप्रकारेणमूलप्रकृतेःसंभूतातत्राह पंचीकरणमार्गतइति ॥ २५॥ अधः पृथ्व्यामूर्ध्वंस्वर्लोकेयथापूजाविधानंभवतितत्व्यासंविस्तारेणयथास्यात्तथाकथय जन्माऽपिकथयेत्यर्थः ॥ २६ ॥ हिरण्याक्षंहत्वेत्यर्थः ॥ २७ ॥ २८ ॥ अधिदेवींपृथ्वीस्वामिनीं सुंदरींस्त्रियम् ॥ २९ ॥ मूर्तिमिति ॥ वराहोरतियोग्यांस्वमूर्तिंकृतवानित्यर्थः ॥ ३० ॥

॥ॐ॥ ॥ॐ॥ ॥ॐ॥

विदग्धायाविरहिण्याः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ वराहरूपंधृत्वातेनरूपेणतांदेवींध्यात्वापूजांचकारेत्यर्थः ॥ ३३ ॥ ३४॥३५ ॥ अंबुवाचीत्यागेति ॥ आर्द्रानक्षत्राद्यपादावच्छेदेनपृथिवीऋतुमतीतिष्ठति तस्यारजस्वलायाःपृथ्व्याअंबुवाचीतिसंज्ञातत्त्यागदिनेतद्भिन्नदिनेतवपूजांकरिष्यंतीत्यन्वयः ॥ तद्दिनस्यनिषिद्धत्वंकृत्यतत्वेज्योतिःशास्त्रेउक्तम् ॥ मृगशिरसिनिपातेरौद्रपादेंऽबुवाचीऋतुमतीस्व

सुखसंभोगसंस्पर्शान्मूर्च्छांसंप्रापसुंदरी ॥ विदग्धायाविदग्धेनसंगमोऽतिसुखप्रदः ॥ ३१ ॥ विष्णुस्तदंगसंश्लेषाद्बुबुधेनदिवानिशम् ॥ वर्षांतेचेतनांप्राप्यकामीतत्याजकामुकीम् ॥ ३२ ॥ पूर्वरूपंवराहंचदधारसचलीलया ॥ पूजांचकारतांदेवींध्यात्वाचधरणींसतीम् ॥ ३३ ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैःसिंदूरैरनुलेपनैः ॥ वस्त्रैःपुष्पैश्चबलिभिःसंपूज्योवाचतांहरिः ॥ ३४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सर्वाधाराभवशुभेसर्वैःसंपूजितासुखम् ॥ मुनिभिर्मनुभिर्देवैःसिद्धैश्चदानवादिभिः ॥ ३५ ॥ अंबुवाचीत्यागदिनेगृहारंभप्रवेशने ॥ वापीतडागारंभेचगृहेचकृषिकर्मणि ॥ ३६ ॥ तवपूजांकरिष्यंतिमद्वरेणसुरादयः ॥ मूढायेनकरिष्यंतियास्यंतिनरकंचते ॥ ३७ ॥ वसुधोवाच ॥ वहामिसर्ववाराहरूपेणाऽहंतवाऽऽज्ञया ॥ लीलामात्रेणभगवन्विश्वंचसचराचरम् ॥ ३८ ॥ मुक्तांशुक्तिंहरेरर्चांशिवलिंगंशिवांतथा ॥ शंखंप्रदीपंयंत्रंचमाणिक्यंहीरकंतथा ॥ ३९ ॥ यज्ञसूत्रंचपुष्पंचपुस्तकंतुलसीदलम् ॥ जपमालांपुष्पमालांकर्पूरंचसुवर्णकम् ॥ ४० ॥ गोरोचनंचंदनंचशालग्रामजलंतथा ॥ एतान्वोढुमशक्ताऽहंक्लिष्टाचभगवञ्छृणु ॥ ४१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ द्रव्याण्येतानियेमूढाअर्पयिष्यंतिसुंदरि ॥ यास्यंतिकालसूत्रंतेदिव्यंवर्षशतंत्वयि ॥४२॥ इत्येवमुक्त्वाभगवान्विरराम चनारद ॥ बभूवतेनगर्भेणतेजस्वीमंगलग्रहः ॥ ॥ ४३ ॥ पूजांचक्रुःपृथिव्याश्चतेसर्वेचाऽऽज्ञयाहरेः ॥ कण्वशाखोक्तध्यानेनतुष्टुवुश्चस्तवेनते ॥ ४४ ॥ ददुर्मूलेनमंत्रेणनैवेद्यादिकमेवच ॥ संस्तुतात्रिषुलोकेषुपूजितासाबभूवह ॥ ४५ ॥ नारदउवाच ॥ किंध्यानंस्तवनंतस्यामूलमंत्रंचकिंवद ॥ गूढंसर्वपुराणेषुश्रोतुंकौतूहलंमम ॥ ४६ ॥ श्रीनारायणउवाच॥आदौचपृथिवीदेवीवराहेणचपूजिता॥ततोहिब्रह्मणापश्चात्पूजितापृथिवीतदा॥४७॥ततःसर्वैर्मुनींद्रैश्चमनुभिर्मानवादिभिः ॥ ध्यानंचस्तवनंमंत्रंशृणुवक्ष्यामिनारद ॥ ४८ ॥ ॐह्रींश्रींक्लींवसुधायैस्वाहेत्यनेनमंत्रेणविष्णुनापूजितापुरा ॥ श्वेतपंकजवर्णाभांशरच्चंद्रनिभाननाम् ॥ ४९ ॥ चंदनोक्षितसर्वांगींरत्नभूषणभूषिताम् ॥ रत्नाधारांरत्नगर्भांरत्नाकरसमन्विताम् ॥ ५० ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांसस्मितांवंदितांभजे ॥ ध्यानेनाऽनेनसादेवीसर्वैश्चपूजिताऽभवत् ॥ ५१ ॥ स्तवनंशृणुविप्रेंद्रकण्वशाखोक्तमेवच ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ जयजयेजलाधारेजलशीलेजयप्रदे ॥ ५२ ॥

लुप्तृथ्वीवर्जयेत्त्रीण्यहानि ॥ नस्वाध्यायोवषट्कारोनदेवपितृपूजनम् ॥ नाऽपिपाठोबीजवापोनवाभूखननादिकमित्यादि ॥ ३६ ॥३७॥ अहंरूपेणस्वरूपेणेत्यर्थः ॥ ३८ ॥ अर्चांप्रतिमांशालग्रामंच ॥ शिवांदेवीप्रतिमाम् ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ प्रणवमायाश्रीकामबीजपूर्वकोवसुधायैस्वाहेतिमंत्रः ॥४९ ॥५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥

॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥५८॥५९॥ भूमिदानहरणात्पापादित्यर्थः ॥ अंबुवाचीभूकरणेति॥अंबुवाचीपूर्वोक्तलक्षणारजस्वलाभूःपृथिवीतस्याःकरणात्खननादित्यर्थः॥६०॥ अन्यकूपेइ ति ॥ अन्येनकृतेनिर्जलेकूपेतस्याऽऽज्ञांविनातस्यकूपस्यखननजन्यात्पापादित्यर्थः ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ त्रिंशत्पद्यैर्धरादेव्याअपरा

यज्ञसूकरजायेचजयंदेहिजयावहे ॥ मंगलेमंगलाधारेमांगल्येमंगलप्रदे ॥ ५३ ॥ मंगलार्थमंगलेशेमंगलंदेहिमेभवे ॥ सर्वाधारेचसर्वज्ञेसर्वशक्तिसमन्वि ते ॥ ५४ ॥ सर्वकामप्रदेदेविसर्वेष्टंदेहिमेभवे ॥ पुण्यस्वरूपेपुण्यानांबीजरूपेसनातनि ॥ ५५ ॥ पुण्याश्रयेपुण्यवतामालयेपुण्यदेभवे ॥ सर्वसस्यालये सर्वसस्याढ्येसर्वसस्यदे ॥ ५६ ॥ सर्वसस्यहरेकालेसर्वसस्यात्मिकेभवे ॥ भूमेभूमिपसर्वस्वेभूमिपालपरायणे ॥ ५७ ॥ भूमिपानांसुखकरेभूमिंदेहि चभूमिदे ॥ इदंस्तोत्रंमहापुण्यंप्रारुत्थाययःपठेत् ॥ ५८ ॥ कोटिजन्मसुसभवेद्बलवान्भूमिपेश्वरः ॥ भूमिदानकृतंपुण्यंलभ्यतेपठनाज्जनैः ॥ ५९ ॥ भूमिदानहरात्पापान्मुच्यतेनाऽत्रसंशयः ॥ अंबुवाचीभूकरणपापात्समुच्यतेध्रुवम् ॥ ६० ॥ अन्यकूपेकूपखननपापात्समुच्यतेध्रुवम् ॥ परभूमिहरा त्पापान्मुच्यतेनाऽत्रसंशयः ॥ ६१ ॥ भूमौवीर्यत्यागपापाद्भूमौदीपादिस्थापनात् ॥ पापेनमुच्यतेसोऽपिस्तोत्रस्यपठनान्मुने ॥ ६२ ॥ अश्वमेधशतं पुण्यंलभतेनाऽत्रसंशयः ॥ भूमिदेव्यामहास्तोत्रंसर्वकल्याणकारकम् ॥ ६३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ नारदउ वाच ॥ भूमिदानंकृतंपुण्यंपापंतद्धरणेनच ॥ परभूहरणात्पापंकूपेकूपखननेतथा ॥१॥ अंबुवाच्यांभूखननेवीर्यस्यत्यागएवच ॥ दीपादिस्थापनात्पापं श्रोतुमिच्छामियत्नतः ॥ २ ॥ अन्यद्वापृथिवीजन्यंपापंयत्पृच्छतेपरम् ॥ यदस्तितत्प्रतीकारंवदवेदविदांवर ॥३॥ श्रीनारायणउवाच ॥ वितस्तिमात्रभू मिंचयोददातिचभारते ॥ संध्यापूतायविप्रायसयातिशिवमंदिरम् ॥ ४ ॥ भूमिंचसर्वसस्याढ्यांब्राह्मणायददातिच ॥ भूमिरेणुप्रमाणाब्दमंतेविष्णुपदे स्थितिः ॥ ५ ॥ ग्रामंभूमिंचधान्यंचब्राह्मणायददातियः ॥ सर्वपापाद्विनिर्मुक्तौचोभौदेवीपुरस्थितौ ॥ ६ ॥ भूमिदानंचतत्कालेयःसाधुश्चाऽनुमोदते ॥ सचप्रयातिवैकुंठेमित्रगोत्रसमन्वितः ॥ ७ ॥ स्वदत्तांपरदत्तांवाब्रह्मवृत्तिंहरेत्तुयः ॥ सतिष्ठतिकालसूत्रेयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ ८ ॥ तत्पुत्रपौत्रप्रभृतिर्भूमिही नःश्रियाहतः ॥ पुत्रहीनोदरिद्रश्चघोरंयातिचरौरवम् ॥ ९ ॥ गवांमार्गंविनिष्कृष्ययश्चसस्यंददातिच ॥ दिव्यंवर्षशतंचैवकुंभीपाकेचतिष्ठति ॥ १० ॥

धेकृतेसति ॥ नरकादिफलप्राप्तिर्जायतेचेतिकथ्यते ॥ १ ॥ भूमिदानेति ॥ १ ॥ २ ॥ पापफलंतत्प्रतीकारंचवदेत्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ उभौदातृप्रतिग्रहीतारौदेवीपुरस्थितौदेवीलोकवासिनौ भवतइत्यर्थः ॥ ६ ॥ ७ ॥ वृत्तिंवेतनम् ॥ ८ ॥ ९ ॥ गवांमार्गंविनिष्कृष्येति ॥ धर्मशास्त्रेग्रामाद्बहिर्गोप्रचारदेशंविहायसस्यक्षेत्रंकर्तव्यमितिनियमस्तत्रयःपुरुषस्तंगवांमार्गंगोप्रचारदेशंविनिष्क ष्यगृहीत्वातस्मिन्देशेसस्यंकृत्वातत्सस्यंधान्यंक्षेत्रंब्राह्मणायददातीत्यर्थः ॥ १० ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

गोष्ठंतडागमिति॥यत्रदेशेगावोवर्षातपादिनिवृत्त्यर्थं वर्षातपादिबाधारहितेदेशेतिष्ठंतिसदेशोगोष्ठम्॥तंदेशं तथातडागंचनिष्कृष्याऽऽकृष्योपमृद्यतस्मिन्मार्गेस्थानेसस्यंकृत्वाददातीत्यर्थः॥११॥पंच पिंडान्मृत्तिकायाः॥ परकूपे इदमुपलक्षणंतडागादेः ॥ १२ ॥ वर्षमितिजात्यैकवचनंवर्षाणीत्यर्थः ॥ १३॥ अंबुवाचीपूर्वोक्तलक्षणारजस्वलापृथिवीतस्यांभूकरणाद्भूखननादित्यर्थः॥ १४॥ कूपंमूढइ ति ॥ तत्कूपस्वामिनआज्ञांविनेत्यर्थः॥ तदाज्ञयाकरणेतुजीर्णोद्धारफलस्यसत्त्वान्नदोषः ॥ तथैवलुप्तायांपुष्करिण्यांतत्स्वामिनआज्ञांविनापुष्करिणींकृत्वेत्यर्थः ॥ तदाज्ञयाकरणेतुपुण्यमेव॥ १५ ॥

गोष्ठंतडागंनिष्कृष्यमार्गेसस्यंददातियः॥ सचतिष्ठत्यसिपत्रेयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ११ ॥ पंचपिंडाननुधृत्यपरकूपेचस्नातियः॥ प्राप्नोतिनरकंचैवस्नानंनि ष्फलमेवच ॥ १२॥ कामीभूमौचरहसिवीर्यत्यागंकरोतियः ॥ भूमिरेणुप्रमाणंचवर्षंतिष्ठतिरौरवे ॥ १३ ॥ अंबुवाच्यांभूकरणंयःकरोतिचमानवः ॥ स यातिकृमिदंशंचस्थितिस्तत्रचतुर्युगम् ॥ १४ ॥ परकीयेलुप्तकूपेकूपंमूढःकरोतियः ॥ पुष्करिण्यांचलुप्तायांपुष्करिणींददातियः ॥ १५ ॥ सर्वंफलंपरस्यै वतप्तकुंडंव्रजेत्सः ॥ तत्रतिष्ठतिसंतप्तोयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १६ ॥ परकीयेतडागेचपंकमुद्धृत्यचोन्मृजेत् ॥ रेणुप्रमाणवर्षंचब्रह्मलोकेवसेन्नरः ॥ १७ ॥ पिंडंपित्रेभूमिभर्तुर्नप्रदायचमानवः ॥ श्राद्धंकरोतियोमूढोनरकंयातिनिश्चितम् ॥ १८ ॥ भूमौदीपंयोऽर्पयतिसचांधःसप्तजन्मसु ॥ भूमौशंखंचसंस्थाप्य कुष्ठंजन्मांतरेलभेत् ॥ १९ ॥ मुक्तांमाणिक्यहीरौचसुवर्णंचमणिंतथा ॥ पंचसंस्थापयेद्भूमौसचांधःसप्तजन्मसु ॥ २० ॥ शिवलिंगंशिवामर्चांयश्चाऽर्पय तिभूतले ॥ शतमन्वंतरंयावत्कृमिभक्षस्सतिष्ठति ॥ २१ ॥ शंखंयंत्रंशिलातोयंपुष्पंचतुलसीदलम् ॥ यश्चार्पयतिभूमौचसतिष्ठेन्नरकेध्रुवम् ॥ २२ ॥ जपमालांपुष्पमालांकर्पूरंरोचनंतथा ॥ योमूढश्चाऽर्पयेद्भूमौसयातिनरकंध्रुवम् ॥ २३ ॥ भूमौचंदनकाष्ठंचरुद्राक्षंकुशमूलकम् ॥ संस्थाप्यभूमौनरकेव सेन्मन्वंतरावधि ॥ २४ ॥ पुस्तकंयज्ञसूत्रंचभूमौसंस्थापयेन्नरः ॥ नभवेद्विप्रयोनौचतस्यजन्मांतरेजनिः ॥ २५॥ ब्रह्महत्यासमंपापमिहवैलभतेध्रुवम् ॥ ग्रंथियुक्तंयज्ञसूत्रंपूज्यंचसर्ववर्णकैः ॥ २६ ॥ यज्ञंकृत्वातुयोभूमिंक्षीरेणनहिसिंचति ॥ सयातितप्तभूमिंचसंतप्तःसप्तजन्मसु ॥ २७॥ भूकंपेग्रहणेयोहिकरो तिखननंभुवः ॥ जन्मांतरेमहापापोह्यंगहीनोभवेद्ध्रुवम् ॥ २८ ॥ भवनंयत्रसर्वेषांभूमिस्तेनप्रकीर्तिता ॥ काश्यपीकश्यपस्येयमचलास्थिररूपतः ॥२९॥ वि श्वंभराधारणाच्चाऽनंतानंतस्वरूपतः ॥ पृथिवीपृथुकन्यात्वाद्विस्तृतत्वान्महामुने ॥३०॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेदशमोऽध्यायः॥१०॥

॥१६॥पंकमुद्धृत्योन्मृजेत्स्नायात्॥१७॥पिंडंपित्रेइति॥पिंडमित्युपलक्षणंकिंचिद्द्रव्यंयथासंभवंभूमिभर्तरिजीवतितत्पित्रादेस्तस्मिन्मृतेसतितत्सहितस्यश्राद्धोद्देशेनब्राह्मणायनप्रदायश्राद्धंकरोतीत्यर्थः ॥ इदंयन्मौल्येनगृहंनगृहीतंतद्विषयंमौल्येनगृहीतेतुनतत्रतदुद्देशेनतद्देयमिति ॥ १८ ॥ १९ ॥ मणिंमाणिक्यादिकम् ॥२०॥ शिवांदेवीमूर्तिम्॥अर्चांशालग्रामम् ॥ २१॥ शंखादीनांपुनरुपादानम तिनिषिद्धत्वावबोधनार्थम् ॥ २२ ॥ २३ ॥२४॥ २५॥ सर्ववर्णकैःसर्ववर्णैः॥पूज्यंनकेनाऽप्यवमानःकर्तव्यइतिप्रसंगादुक्तम् ॥यद्वा यतःपूज्यंततोभूमौयःस्थापयेदितिपूर्वेणान्वयः॥२६॥२७॥२८॥ भूम्यादिपदानांनिरुक्तिमाह भवनमिति॥ २९ ॥ पृथोराज्ञःकन्यात्वाद्विस्तृतत्वाद्वापृथिवीत्यर्थः॥पृषोदरादित्वात्साधुत्वम्॥३०॥इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

॥ पंचसप्ततिपद्यैस्तुगंगोत्पत्तिःसमुच्यते ॥ यस्यास्तुश्रवणेनैवचित्तशुद्धोभवेन्नरः ॥१॥ पृथिव्युपाख्यानानंतरंगंगोपाख्यानंपृच्छति नारदउवाच॥श्रुतंपृथिव्युपाख्यानमिति॥१॥भारतीशापात्पूर्वमु पपादितात् ॥२॥ ॥३॥ ॥४॥ शैब्यायांशिबेरपत्यकन्यायाम् ॥ असमंजास्तन्नामकःपुत्रोजातः ॥५॥ अन्यावैदर्भीनाम्नीराजकामिनी ॥६॥ रुरोदेति ॥ किमिदंत्वयाफलंदत्तमित्यभिप्रायेण ॥ ७ ॥ ॥ ८ ॥ ९ ॥ कपिलस्येति ॥ सगरेअश्वमेधार्थंप्रवृत्तेतंयज्ञीयमश्वमपहृत्यैंद्रोध्याननिष्ठस्यकपिलस्यपृष्ठदेशेबबंधपश्चाद्राजपुत्राःसगराअश्वान्वेषणेचलितास्तत्रदेशेकपिलसंनिधावश्वंदृष्ट्वंतस्ततोऽय मेवाऽश्वहर्ताचोरोऽस्तीत्यूचुः ततोमुनिनाशापेनभस्मीकृताइतिकथापुराणांतरेप्रसिद्धा ॥ १० ॥ असमंजाद्वितीयोराजपुत्रः सापत्नभ्रातॄणांशापदग्धानामुद्धारार्थंगंगानयनोद्देशेनतपश्चकारेत्यर्थः ॥

नारदउवाच ॥ श्रुतंपृथिव्युपाख्यानमतीवसुमनोहरम् ॥ गंगोपाख्यानमधुनावदवेदविदांवर ॥ १ ॥ भारतेभारतीशापात्साजगामसुरेश्वरी ॥ विष्णु स्वरूपापरमास्वयंविष्णुपदीतिच ॥ २ ॥ कथंकुत्रयुगेकेनप्रार्थितापेरितापुरा ॥ तत्क्रमंश्रोतुमिच्छामिपापघ्नंपुण्यदंशुभम् ॥३॥ श्रीनारायणउवाच ॥ राजराजेश्वरःश्रीमान्सगरःसूर्यवंशजः ॥ तस्यभार्याचवैदर्भीशैब्याचद्वेमनोहरे ॥४॥ तत्पत्न्यामेकपुत्रश्चबभूवसुमनोहरः ॥ असमंजाइतिख्यातःशैब्या यांकुलवर्धनः ॥ ५ ॥ अन्याचाऽऽराधयामासशंकरंपुत्रकामुकी ॥ बभूवगर्भस्तस्याश्चहरस्यचवरेणह ॥६॥ गतेशताब्देपूर्णेचमांसपिंडंसुषावसा ॥ तं दृष्ट्वासाशिवंध्यात्वारुरोदोच्चैःपुनःपुनः ॥ ७ ॥ शंभुर्ब्राह्मणरूपेणतत्समीपंजगामह ॥ चकारसंविभज्यैतत्पिंडंषष्टिसहस्रधा ॥८॥ सर्वेबभूवुःपुत्राश्चमहाब लपराक्रमाः ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तंडप्रभामुष्टकलेवराः ॥ ९ ॥ कपिलस्यमुनेःशापाद्बभूवुर्भस्मसाच्चते ॥ राजारुरोदतच्छ्रुत्वाजगामगहनेवने ॥ १० ॥ त पश्चकाराऽसमंजागंगानयनकारणात् ॥ लक्षवर्षंतपस्तप्त्वामममारकालयोगतः ॥ ११ ॥ अंशुमांस्तस्यतनयोगंगानयनकारणात् ॥ तपःकृत्वालक्षवर्षंम मारकालयोगतः ॥१२॥ भगीरथस्तस्यपुत्रोमहाभागवतःसुधीः ॥ वैष्णवोविष्णुभक्तश्चगुणवानजरामरः ॥१३॥ तपःकृत्वालक्षवर्षंगंगानयनकारणात् ॥ ददर्शकृष्णंग्रीष्मस्थसूर्यकोटिसमप्रभम् ॥१४॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंकिशोरंगोपवेषिणम् ॥ गोपालसुंदरीरूपंभक्तानुग्रहरूपिणम् ॥१५॥ स्वेच्छामयंपरं ब्रह्मपरिपूर्णतमंप्रभुम् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्चस्तुतंमुनिगणैर्नुतम्॥१६॥निर्लिप्तंसाक्षिरूपंचनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यंभक्तानुग्रहकारणम् ॥१७॥ वह्निशुद्धांशुकाधानंरत्नभूषणभूषितम् ॥ तुष्टावदृष्ट्वानृपतिःप्रणम्यचपुनःपुनः॥१८॥लीलयाचवरंप्रापवांछितंवंशतारणम् ॥ कृत्वाचस्तवनंदि व्यंपुलकांकितविग्रहः ॥ १९ ॥

॥ ११ ॥ तत्पुत्रोंशुमानप्येवंममारेत्याह अंशुमानिति ॥ १२ ॥ १३॥ ॥ १४ ॥ गोपालसुंदरीरूपमिति ॥ कदाचिदाद्याललितापुंरूपाकृष्णविग्रहेतितंत्रराजेऽस्याऽवतारस्यस्पष्टत्वात् ॥ ध्यानंचतंत्रांतरेस्पष्टमेव गोपालसुंदर्याःगोलोकेअधिष्ठात्रीदेवतामुख्यत्वेनगो पालसुंदर्येवसृष्टेरादौमूलप्रकृतेर्गोपालसुंदरीउत्पन्ना ततोन्याःशक्तयस्ततएवाऽस्मिन्भागवतेगोपालसुंदरीरूपश्रीकृष्णस्यपुनःपुनर्महिमाप्रोच्यतेइतिबोध्यम् ॥ सखीवेषधारीश्रीकृष्णोगोपालसुंदरी ॥ १५ ॥ १६ ॥ प्रकृतेःपरमितिवास्तविकात्मरूपेणवर्णनम् ॥ १७ ॥ १८ ॥ दर्शनोत्तरंस्तवनंकृत्वावांछितंवंशतारणंवरंत्वत्पूर्वजोद्धारार्थंगंगांददामीत्येवंरूपंप्रापेत्यन्वयः ॥ १९ ॥

इत्थंगोपालसुंदरीरूपः श्रीकृष्णोवरंदत्वागंगांयदुक्तवांस्तदाह श्रीभगवानुवाच भारतंभारतीशापादिति ॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥ किंचिदिति ॥ पुण्याहदिवसस्नानजंफलंवेदायत्किंचिदे वबुद्धेरविषयत्वाद्वदंतीत्यर्थः॥२७॥संकल्पंस्नानसंकल्पजन्यंफलमित्यर्थः ॥२८॥ संकल्परहितमुसलस्नानतोविधिरहितस्नानतोयत्फलं पूर्वोक्तंतस्माद्दशगुणंसंकल्पपुरःसरस्नानतोभवतीत्यर्थः॥२९॥ ॥३०॥अक्षयायामक्षय्यनवम्याम्॥३१॥स्नानफलमुक्त्वादानफलमाह सामान्यदिवसेति॥शतगुणमिति॥सामान्यदिवसस्नानाच्छतगुणंगंगातीरेदानात्फलंभवतीत्यर्थः॥३२॥ ३३ ॥ हरेर्नवम्यांरामनव

श्रीभगवानुवाच ॥ भारतंभारतीशापाद्गच्छशीघ्रंसुरेश्वरी ॥ सगरस्यसुतान्सर्वान्पूतान्कुरुममाऽऽज्ञया॥२०॥त्वत्स्पर्शवायुनापूतायास्यंतिममंदिरम् ॥ बिभ्रतोममर्मूर्तीश्चदिव्यस्यंदनगामिनः ॥२१॥ मत्पार्षदाभविष्यंतिसर्वकालंनिरामयाः ॥ समुच्छिद्यकर्मभोगान्कृतान्जन्मनिजन्मनि ॥२२॥ कोटि जन्मार्जितंपापंभारतेयत्कृतंनृभिः ॥ गंगायावातस्पर्शेननश्यतीतिश्रुतौश्रुतम् ॥२३॥ स्पर्शनाद्दर्शनाद्देव्याःपुण्यंदशगुणंततः ॥ मौसलस्नानमात्रेणसामा न्यदिवसेनृणाम् ॥२४॥ शतकोटिजन्मपापंनश्यतीतिश्रुतौश्रुतम् ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥२५॥ जन्मसंख्यार्जितान्येवकामतोऽपि कृतानिच ॥ तानिसर्वाणिनश्यंतिमौसलस्नानतोनृणाम् ॥२६॥ पुण्याहस्नानतःपुण्यंवेदानैववदंतिच ॥ किंचिद्वदंतितेविप्रफलमेवयथागमम् ॥२७॥ ब्रह्म विष्णुशिवाद्याश्चसर्वेनैववदंतिच ॥ सामान्यदिवसस्नानसंकल्पंशृणुसुंदरि ॥२८॥ पुण्यंदशगुणंचैवमौसलस्नातःपरम् ॥ ततस्त्रिंशद्गुणंपुण्यंरविसंक्रमणेदिने ॥२९॥ अमायांचाऽपितत्तुल्यंद्विगुणंदक्षिणायने ॥ ततोदशगुणंपुण्यंनराणामुत्तरायणे ॥३०॥ चातुर्मास्यांपौर्णमास्यामनंतंपुण्यमेवच ॥ अक्षयायांचत त्तुल्यंचैतद्वेदेनिरूपितम् ॥३१॥ असंख्यपुण्यफलदमेतेषुस्नानदानकम् ॥ सामान्यदिवसस्नानाद्दानाच्छतगुणंफलम् ॥३२ ॥ मन्वंतराद्यायांतिथौयुगाद्या यांतथैवच ॥ माघस्यसितसप्तम्यांभीष्माष्टम्यांतथैवच॥३३॥अथाप्यशोकाष्टम्यांचनवम्यांचतथाहरेः ॥ ततोऽपिद्विगुणंपुण्यंनंदायांतवदुर्लभम्॥३४॥द शहरादशम्यांतुयुगाद्यादिसमंफलम्॥नंदासमंचवारुण्यांमहत्पूर्वेचतुर्गुणम् ॥३५॥ ततश्चतुर्गुणंपुण्यंद्विमहत्पूर्वकेसति ॥ पुण्यंकोटिगुणंचैवसामान्यस्ना नतोऽपियत् ॥३६॥ चंद्रोपरागसमयेसूर्येदशगुणंततः ॥ पुण्यमर्धोदयेकालेततःशतगुणंफलम् ॥३७॥ इत्येवमुक्त्वादेवेशोविरराम तयोःपुरः ॥ तमुवाचततो गंगाभक्तिनम्रात्मकंधरा ॥३८॥ गंगोवाच ॥ यामिचेद्भारतंनाथभारतीशापतःपुरा ॥ तवाऽऽज्ञयाचराजेंद्रतपसाचैवसांप्रतम् ॥३९॥ दास्यंतिपापिनोमह्यं पापानियानिकानिच ॥ तानिमेकेननश्यंतितमुपायंवदप्रभो॥४०॥ कतिकालंपरिमितंस्थितिर्मेतत्रभारते ॥कदायास्यामिदेवेशतद्विष्णोःपरमंपदम्॥४१॥

म्यां नंदायांतवेति तवदशहरायांयानंदाप्रतिपत्तिथिस्तस्यामित्यर्थः॥३४॥नंदापूर्वोक्तामहत्पूर्वेपुल्लिंगमार्षम्॥महावारुण्यामित्यर्थः ॥३५ ॥ द्विमहत्पूर्वकेसतीति ॥ द्विमहच्छब्दपूर्वकत्वेवारुणीशब्द स्यसतीत्यर्थः॥तेनमहामहावारुणीतिसिद्धम् ॥३६॥चंद्रोपरागसमयेसामान्यस्नानफलात्पूर्वोक्तात्कोटिगुणफलंभवतीत्यर्थः॥सूर्येसूर्यग्रहेचंद्रग्रहणाद्दशगुणमित्यर्थः॥ततःसूर्यग्रहफलात् ॥३७॥ तयोर्गं गाभगीरथयोः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

ममान्यद्वांछितमिति ॥ भूतलेममपतिःकोवाभविष्यतीत्येतद्रूपंवांछितंलज्जयावक्तुंनशक्नोमीतिभावः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ विदग्धायाविरहिण्याः ॥ ४४ ॥ सौभाग्यामुख्येत्यर्थः ॥ ४५॥४६॥४७॥४८॥ ॥४९॥५०॥ प्रकृतेर्मूलप्रकृतेर्भुवनेश्वर्याभक्तस्यसंस्पर्शादित्यर्थः ॥ ५१ ॥ पापिनांसहस्राणांशवानांस्पर्शेनचयत्पापंत्वयिभविष्यतितदपितन्मंत्रोपासकस्नानात्तस्यामूलप्रकृतेर्भुवनेश्वर्यामंत्रामायाबी

ममाऽन्यद्वांछितंयद्यत्सर्वंजानासिसर्ववित् ॥ सर्वांतरात्मन्सर्वज्ञतदुपायंवदप्रभो ॥४२॥ श्रीभगवानुवाच ॥ जानामिवांछितंगंगेतवसर्वंसुरेश्वरि ॥ पतिस्ते द्रवरूपायाल्लवणोदोभविष्यति॥४३॥ सममांशस्वरूपश्चत्वंचलक्ष्मीस्वरूपिणी ॥ विदग्धायाविदग्धेनसंगमोगुणवान्भुवि॥४४॥ यावंत्यःसंतिनद्यश्चभा रत्याद्याश्चभारते ॥ सौभाग्यात्वंचतास्वेवलवणोदस्यसौरते ॥४५॥ अद्यप्रभृतिदेवेशिकलेःपंचसहस्रकम्॥ वर्षंस्थितिस्तेभारत्याःशापेनभारतेभुवि॥४६॥ नित्यंत्वमब्धिनासार्धंकरिष्यसिरहोरतिम् ॥ त्वमेवरसिकादेविरसिकेंद्रेणसंयुता ॥ ४७ ॥ त्वांस्तोष्यंतिचस्तोत्रेणभगीरथकृतेनच ॥ भारतस्थाजनाःस र्वेपूजयिष्यंतिभक्तितः ॥ ४८ ॥ कण्वशाखोक्तध्यानेनध्यात्वात्वांपूजयिष्यति ॥ यःस्तौतिप्रणमेन्नित्यंसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ ४९ ॥ गंगागंगेतियोब्रू याद्योजनानांशतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ५० ॥ सहस्रपापिनांस्नानाद्यत्पापंतेभविष्यति ॥ प्रकृतेर्भक्तसंस्पर्शाद्देवतद्धिवि नंक्ष्यति ॥ ५१ ॥ पापिनांतुसहस्राणांशवस्पर्शेनयत्त्वयि ॥ तन्मंत्रोपासकस्नानात्तदघंचविनंक्ष्यति ॥ ५२ ॥ तत्रैवत्वमधिष्ठानंकरिष्यस्यघमोचनम् ॥ सा र्धंसरिद्भिःश्रेष्ठाभिःसरस्वत्यादिभिःशुभे ॥ ५३ ॥ तत्तुतीर्थंभवेत्सद्योयत्रतद्गुणकीर्तनम् ॥ त्वद्रेणुस्पर्शमात्रेणपूतोभवतिपातकी ॥ ५४ ॥ रेणुप्रमाणवर्षं चदेवीलोकेवसेद्ध्रुवम् ॥ ज्ञानेनत्वयियेभक्त्यामन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ ५५ ॥ समुत्सृजंतिप्राणांश्चतेगच्छंतिहरेःपदम् ॥ पार्षदप्रवरास्तेचभविष्यंतिहरेश्चि रम् ॥ ५६ ॥ लयंप्राकृतिकंतेचद्रक्ष्यंतिचाऽप्यसंख्यकम् ॥ मृतस्यबहुपुण्येनतच्छवंत्वयिविन्यसेत् ॥ ५७ ॥ प्रयातिसचवैकुंठंयावदह्नःस्थितिस्त्वयि ॥ कायव्यूहंततःकृत्वाभोजयित्वास्वकर्मकम् ॥ ५८ ॥ तस्मैददामिसारूप्यंकरोमितंचपार्षदम् ॥ अज्ञानीत्वज्जलस्पर्शाद्यदिप्राणान्समुत्सृजेत् ॥ ॥ ५९ ॥ तस्मैददामिसालोक्यंकरोमितंचपार्षदम् ॥ अन्यत्रवात्यजेत्प्राणांस्त्वन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ ६० ॥ तस्मैददामिसालोक्यंयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ अन्यत्रवात्यजेत्प्राणांस्त्वन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ ६१ ॥ तस्मैददामिसारूप्यमसंख्यंप्राकृतंलयम् ॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणयानेनसहपार्षदैः ॥ ६२ ॥ सद्यःप्र यातिगोलोकंममतुल्योभवेद्ध्रुवम् ॥ तीर्थेप्यतीर्थेमरणेविशेषोनास्तिकश्चन ॥६३॥ जन्मप्रभृतयस्तदुपासकस्यस्नानात्तदघंनंक्ष्यतीत्यर्थः ॥ तदुक्तंमुंडमालायाम् मदंशौश्चवयेभूता

स्तेशैवानात्रसंशयः ॥ त्वदंशाश्चैवशाक्ताश्चसत्यंवैगिरिनंदिनीति ॥५२॥५३॥ तद्गुणकीर्तनंमूलप्रकृतिगुणकीर्तनमित्यर्थः ॥५४॥ देवीलोकेमणिद्वीपेतृतीयस्कंधोक्ते ॥५५॥ ५६ ॥ ५७ ॥ कायव्यूह मनेकंदेहम् ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ पूर्वत्रनामस्मृतिर्यथाकथंचित् ॥ द्वितीयवचनेतुभक्तिपूर्विकाततोविशेषः ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ मन्मंत्रोपासकानांतुतवनोपयोगःकिंतु तेस्वयमेवपूताअतएवपापि संबंधजन्यंत्वयिविद्यमानंपापंतेऽपहरंतीतिपूर्वमुक्तंनविस्मर्तव्यमित्यभिप्रायेणाऽऽह तीर्थेऽप्यतीर्थेइति ॥ ६३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥छ॥

मन्मंत्रोपासकानामितिगोपालसुंदरीमंत्रोपासकानामित्यर्थः ॥ इदमुपलक्षणंशैवशाक्तब्रह्मनिष्ठगाणपत्यसौरभक्तानामपि ॥ तदुक्तंमुंडमालायाम् ॥ राजानमाश्रितानांतुचौराद्यावशगायथा ॥ तथैव देवीभक्तानांकामक्रोधादिशत्रवः ॥ राजचिन्हांकितंदृष्ट्वासामंताःपर्युपासते ॥ देवीभक्त्यंकितंदृष्ट्वाब्रह्माद्याःसमुपासते ॥ यमेनाऽपिस्वदूतास्तुशप्ताअतिभयेनच ॥ शाक्तेषुदेवीभक्तेषुनवोदृष्टिःपत त्विति ॥ शाक्तास्तुसर्वतीर्थानिपुनंतिनिजवैभवादिति ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ कौथुमोक्तेनकौथुमिशाखोक्तेन ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ वन्हिमग्निहोत्रस्थितम् ॥ ७२ ॥ ७३॥ शौ

मन्मंत्रोपासकानांतुनित्यंनैवेद्यभोजिनाम् ॥ पूतंकर्तुंसशक्तोहिलीलयाभुवनत्रयम् ॥ ६४॥ रत्नेंद्रसारयानेनगोलोकंसंप्रयांतिच ॥ मद्भक्ताबांधवायेषांते ऽपिपश्वादयोऽपिहि ॥ ६५ ॥ प्रयांतिरत्नयानेनगोलोकंचाऽतिदुर्लभम् ॥ यत्रयत्रस्मृतास्तेचज्ञानेनज्ञानिनःसति ॥ ६६ ॥ जीवन्मुक्ताश्वतेपूतामद्भक्तेः संविधानतः ॥ इत्युक्त्वाश्रीहरिस्तांचप्रत्युवाचभगीरथम् ॥ ६७ ॥ स्तुहिगंगामिमांभक्त्यापूजांचकुरुसांप्रतम् ॥ भगीरथस्तांतुष्टावपूजयामासभक्तितः ॥ ६८ ॥ कौथुमोक्तेनध्यानेनस्तोत्रेणाऽपिपुनःपुनः ॥ प्रणनामचश्रीकृष्णंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ६९ ॥ भगीरथश्वगंगाचसोऽतर्धानंचकारह ॥ नारदउवाच ॥ केनध्यानेनस्तोत्रेणकेनपूजाक्रमेणच ॥ ७० ॥ पूजांचकारनृपतिर्वदवेदविदांवर ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ स्नात्वानित्यक्रियांकृत्वाधृ त्वाधौतेचवाससी ॥ ७१ ॥ संपूज्यदेवषट्कंचसंयतोभक्तिपूर्वकं ॥ गणेशंचदिनेशंचवह्निंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ ७२ ॥ संपूज्यदेवषट्कंचसोऽधिकारी चपूजने ॥ गणेशंविघ्ननाशायआरोग्यायदिवाकरम् ॥ ७३ ॥ वह्निंशौचायविष्णुंचलक्ष्म्यर्थंपूजयेन्नरः ॥ शिवंज्ञानायज्ञानेशंशिवांचमुक्तिसिद्धये ॥ ॥ ७४ ॥ संपूज्यैतांल्लभेत्प्राज्ञोविपरीतमतोऽन्यथा ॥ दध्यावनेनध्यानेनतद्ध्यानंशृणुनारद ॥ ७५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेएकादशोऽ ध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ध्यानंचकण्वशाखोक्तंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ श्वेतपंकजवर्णाभांगंगांपापप्रणाशिनीम् ॥ १ ॥ कृष्णविग्रहसं भूतांकृष्णतुल्यांपरांसतीम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ २ ॥शरत्पूर्णेंदुशतकमृष्टशोभाकरांपराम्॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांशश्वत्सुस्थि रयौवनाम् ॥ ३ ॥ नारायणप्रियांशांतांतत्सौभाग्यसमन्विताम् ॥ बिभ्रतींकवरीभारंमालतीमाल्यसंयुतम् ॥ ४ ॥ सिंदूरबिंदुललितंसार्धंचंदनबिंदु भिः ॥ कस्तूरीपत्रकंगंडेनानाचित्रसमन्वितम् ॥५॥ पक्वबिंबविनिंद्याच्छचार्वोष्ठपुटमुत्तमम् ॥ मुक्तापंक्तिप्रभामुष्टदंतपंक्तिमनोरमम् ॥ ६ ॥

चायशुद्ध्यर्थमित्यर्थः ॥ लक्ष्मीप्राप्त्यर्थंविष्णुंपूजयेदित्यर्थः ॥ मुक्तिसिद्धयेमोक्षार्थंशिवांमूलप्रकृतिंदेवींपूजयेदित्यर्थः ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ एकोनाशीतिपद्यैस्तुराधाकृष्णांगसंभवा ॥ गोलोकेप्रथमंगंगासमुद्भूतेतिचोच्यते ॥ १ ॥ नारायणोगंगायाध्यानंवदति नारायणउवाचध्यानमिति ॥ १ ॥ कृष्णविग्रहसंभूतांकृष्णशरीरोद्भवाम् ॥ इयंकथावक्ष्यमाणाध्यायेस्पष्टा ॥ २ ॥ इंदुशतकस्यमृष्टाशुद्धायाप्रभातस्याश्चाकरांखनिम् ॥ ३ ॥ ४ ॥ नानाचित्रसमन्वितंबिभ्रतीत्यर्थः ॥ ५ ॥ बिंबफलंविनिंद्यंयस्यैतादृशमच्छंचार्वोष्ठपुटंबि भ्रतीत्यर्थः ॥ मुक्तापंक्तिप्रभामुष्टाऽपहृताययादंतपंक्त्या ॥ ६ ॥

॥७॥ रंभास्तंभोविनिंदितोययास्वकीयोरुद्वयशोभयेतिशेषः ॥ पदपद्मयुगंबरंवस्त्रंतत्पर्यंतंबिभ्रतीतिशेषः ॥८॥ रत्नपादुकेत्यारभ्यसर्वभोगदमित्येतत्पर्यंतंपादपद्मस्यविशेषणानि ॥ यावकंपादभूषणं तत्सहितम् ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ उपचाराणिदत्त्वेत्यन्वयः ॥ नपुंसकत्वमार्षम् ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ शिवसंगीतेति ॥ इदंसर्वमनुपदोक्तकथायांस्पष्टीभविष्यति ॥

सुचारुवक्त्रनयनंसकटाक्षंमनोहरम् ॥ कठिनंश्रीफलाकारंस्तनयुग्मंचबिभ्रतीम् ॥७॥ बृहच्छ्रोणिंसुकठिनांरंभास्तंभविनिंदिताम् ॥ स्थलपद्मप्रभामुष्ट पदपद्मयुगंबरम् ॥ ८ ॥ रक्तपादुकसंयुक्तंकुंकुमाक्तंसयावकम् ॥ देवेंद्रमौलिमंदारमकरंदकणारुणम् ॥ ९ ॥ सुरसिद्धमुनींद्रैश्चदत्तार्घसंयुतंसदा ॥ तपस्विमौलिनिकरभ्रमरश्रेणिसंयुतम् ॥ १० ॥ मुक्तिप्रदंमुमुक्षूणांकामिनांसर्वभोगदम् ॥ वरांवरेण्यांवरदांभक्तानुग्रहकारिणीम् ॥ ११॥ श्रीविष्णोःपददात्रींचभजेविष्णुपदींसतीम् ॥ इत्यनेनैवध्यानेनध्यात्वात्रिपथगांशुभाम् ॥ १२ ॥ दत्त्वासंपूजयेद्ब्रह्मन्नुपचाराणिषोडश ॥ आसनंपाद्यमर्घंचस्नानीयंचाऽनुलेपनम् ॥ १३ ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यंतांबूलंशीतलंजलम् ॥ वसनंभूषणंमाल्यंगंधमाचमनीयकम् ॥ १४ ॥ मनोहरंसुतल्पंचदेयान्येतानिषोडश ॥ दत्त्वाभक्त्याचप्रणमेत्संस्तूयसंपुटांजलिः ॥ १५ ॥ संपूज्यैवंप्रकारेणसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ नारदउवाच ॥ श्रोतुमिच्छामिदेवेशलक्ष्मीकांतजगत्पते ॥ १६ ॥ विष्णोर्विष्णुपदीस्तोत्रंपापघ्नंपुण्यकारकम् ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिपापघ्नंपुण्यकारणम् ॥ १७ ॥ शिवसंगीतसंमुग्धश्रीकृष्णांगसमुद्भवाम् ॥ राधांगद्रवसंयुक्तांतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ १८ ॥ यज्जन्मसृष्टेरादौचगोलोकेरासमंडले ॥ सन्निधानेशंकरस्यतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ १९ ॥ गोपैर्गोपीभिराकीर्णेशुभेराधामहोत्सवे ॥ कार्तिकीपूर्णिमायांचतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २० ॥ कोटियोजनविस्तीर्णादैर्घ्येलक्षगुणाततः ॥ समावृतायागोलोकंतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २१ ॥ षष्टिलक्षयोजनायाततोदैर्घ्येचतुर्गुणा ॥ समावृतायावैकुंठेतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २२ ॥ त्रिंशल्लक्षयोजनायादैर्घ्येपंचगुणाततः ॥ आवृताब्रह्मलोकेयातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २३ ॥ त्रिंशल्लक्षयोजनायादैर्घ्येचतुर्गुणाततः॥ आवृताशिवलोकेयातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २४ ॥ लक्षयोजनविस्तीर्णादैर्घ्येसप्तगुणाततः ॥ आवृताध्रुवलोकेयातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २५ ॥ लक्षयोजनविस्तीर्णादैर्घ्येपंचगुणाततः ॥ आवृताचंद्रलोकेयातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २६ ॥ षष्टिसहस्रयोजनायादैर्घ्येदशगुणाततः ॥ आवृतासूर्यलोकेयातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २७ ॥लक्षयोजनविस्तीर्णादैर्घ्येपंचगुणाततः ॥ आवृतायातपोलोकेतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २८ ॥

शिवसंगीतेनसंमुग्धोमोहितोयःश्रीकृष्णस्तस्यांगसमुद्भवांराधांगद्रवेणसंयुतांराधांगजलेनसंयुताम् ॥ १८ ॥१९॥ कार्तिक्यांपौर्णमास्यांराधामहोत्सवेयज्जन्मप्रथमतोऽभूदितिपूर्वाऽनुवृत्त्यायोजनीयम्॥२०॥कोटियोजनेति॥अतिदीर्घातिविस्तृतेत्येवतात्पर्यंबोध्यम्॥नतुतावद्योजनदीर्घविस्तृतत्वे असंभवात्॥एवमेवोत्तरत्राऽपि॥ग्रंथार्थस्तुस्पष्टएव॥२१॥आयामेनषष्टिलक्षयोजनेत्यर्थः॥एवमुत्तरत्रबोध्यम् ॥ २२ ॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ अथनारायणेउपरतेप्रथमंगंगायाजन्मगोलोकेकार्तिक्यांपौ

सहस्रयोजनायामादैर्घ्येदशगुणाततः ॥ आवृताजनलोकेयातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २९ ॥ दशलक्षयोजनायादैर्घ्येपंचगुणाततः ॥ आवृतायामहर्लो
केतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ ३० ॥ सहस्रयोजनायामादैर्घ्येशतगुणाततः ॥ आवृतायाचकैलासेतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ ३१ ॥ शतयोजनविस्तीर्णादै
र्घ्येदशगुणाततः ॥ मंदाकिनीयेंद्रलोकेतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ ३२ ॥ पातालेभोगवतीचैवविस्तीर्णादशयोजना ॥ ततोदशगुणादैर्घ्येतांगंगांप्रणमाम्य
हम् ॥ ३३ ॥ क्रोशैकमात्रविस्तीर्णाततःक्षीणाचकुत्रचित् ॥ क्षितौचाऽलकनंदायातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ ३४ ॥ सत्येयाक्षीरवर्णाचत्रेतायामिंदुस
न्निभा ॥ द्वापरेचंदनाभायातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ ३५ ॥ जलप्रभाकलौयाचनाऽन्यत्रपृथिवीतले ॥ स्वर्गेचनित्यंक्षीराभातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥
॥ ३६ ॥ यत्तोयकणिकास्पर्शेपापिनांज्ञानसंभवः ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंकोटिजन्मार्जितंदहेत् ॥३७॥ इत्येवंकथिताब्रह्मन्गंगापद्यैकविंशतिः ॥ स्तोत्र
रूपंचपरमंपापघ्नंपुण्यजीवनम् ॥ ३८ ॥ नित्यंयोहिपठेद्भक्त्यासंपूज्यचसुरेश्वरीम् ॥ सोऽश्वमेधफलंनित्यंलभतेनाऽत्रसंशयः ॥ ३९ ॥ अपुत्रोलभते
पुत्रंभार्याहीनोलभेत्स्त्रियम् ॥ रोगात्प्रमुच्यतेरोगीबंधान्मुक्तोभवेद्ध्रुवम् ॥४०॥ अस्पष्टकीर्तिःसुयशामूर्खोभवतिपंडितः ॥ यःपठेत्प्रातरुत्थायगंगास्तो
त्रमिदंशुभम् ॥ ४१ ॥ शुभंभवेच्चदुःस्वप्नेगंगास्नानफलंलभेत् ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ स्तोत्रेणाऽनेनगंगांचस्तुत्वाचैवभगीरथः ॥ ४२ ॥ जगामतांगृ
हीत्वाचयत्रनष्टाश्चसागराः ॥ वैकुंठंतेययुस्तूर्णंगंगायाःस्पर्शवायुना ॥ ४३ ॥ भगीरथेनसानीतातेनभागीरथीस्मृता ॥ इत्येवंकथितंसर्वंगंगोपाख्यानमु
त्तमम् ॥ ४४ ॥ पुण्यदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ नारदउवाच ॥ कथंगंगात्रिपथगाजाताभुवनपावनी ॥ ४५ ॥ कुत्रवाकेनविधिनातत्स
र्वंवदमेप्रभो ॥ तत्रस्थाश्चजनायेयेतेचकिंचक्रुरुत्तमम् ॥ ४६ ॥ एतत्सर्वंतुविस्तीर्णंकृत्वावक्तुमिहाऽर्हसि ॥ नारायणउवाच ॥ कार्तिक्यांपूर्णिमायांतु
राधायाःसुमहोत्सवः ॥ ४७ ॥ कृष्णःसंपूज्यतांराधामुवासरासमंडले ॥ कृष्णेनपूजितांतांतुसंपूज्यहृष्टमानसाः॥४८॥ऊषुर्ब्रह्मादयःसर्वेऋषयःशौनका
दयः ॥ एतस्मिन्नंतरेकृष्णसंगीताचसरस्वती ॥ ४९ ॥ जगौसुंदरतालेनवीणयाचमनोहरम् ॥तुष्टोब्रह्माददौतस्यैरत्नेंद्रसारहारकम्॥५०॥शिवोमणींद्रसारं
तुसर्वब्रह्मांडदुर्लभम्॥कृष्णःकौस्तुभरत्नंचसर्वरत्नात्परंवरम्॥५१॥अमूल्यरत्ननिर्माणंहारसारंचराधिका॥नारायणश्चभगवान्ददौमालांमनोहराम् ॥५२॥

र्णिमायांश्रीगोपालसुंदरीरूपकृष्णशरीरात्कथंजातमित्यादिकंपृच्छति नारदउवाच ॥ कथंगंगात्रिपथगेति ॥ ४५ ॥ तत्रस्थास्तल्लोकस्थाः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ऊषुःसंपूज्यस्थिताइत्यर्थः ॥
कृष्णसंगीताकृष्णसंबंधिनीसंगीतशास्त्राधिष्ठात्रीत्यर्थः ॥ ४९ ॥ हारकंरत्नहारमित्यर्थः॥५० ॥ मणिसारंसर्वोत्तमंमणिम् ॥ ५१ ॥ हारसारंहारश्रेष्ठम् ॥ ५२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७॥

विष्णुमायाब्रह्ममायामूलप्रकृतिर्मूलप्रकृतेःसाक्षादुद्भवान्मूलप्रकृतित्वम् ॥ ५३ ॥ ब्रह्मभक्तिंपरमात्मभक्तिंभवेप्रपंचे ॥ ५४ ॥५५॥ कृष्णसंगीतंरासोल्लासस्यवर्णनंयस्मिंस्तादृशंगोपालसुंदर्यात्मककृष्णोद्देश्यकंसंगीतंगानमित्यर्थः ॥ एतस्यकृष्णस्यगोपालसुंदर्यात्मकत्वेनपूर्वमभिधानान्नवमस्कंधेसर्वत्रकृष्णशब्देनगोपालसुंदर्यात्मकृष्णस्यैवाऽत्रग्रहणमितिबोध्यम् ॥५६ ॥ ५७ ॥ सर्वंतीर्थमिति ॥ लोकोद्धारार्थंराधाकृष्णस्तीर्थरूपोजातइत्यर्थः ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ अयमेववांछितोवरइत्यर्थः ॥ ६० ॥ सर्वात्माऽहमिति ॥ अहंसर्वात्मासर्वव्यापकोऽस्म्येव नकदाचिन्ममभवतांचवियोगोऽस्ति तथेयंराधिकाशक्तिरपिसर्वव्यापिकाऽस्त्येवेतिनतयाऽपिभवतांवियोगोऽस्ति केवलमावयोर्देहेनैवभवतांवियोगोजातस्तत्रमिथ्यादेहेनकिंकर्तव्यंभवतामस्ति नकिंचिदपीत्यर्थः ॥ ६१ ॥ अथाऽपि

अमूल्यरत्ननिर्माणंलक्ष्मीःकनककुंडलम् ॥ विष्णुमायाभगवतीमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ ५३ ॥ दुर्गानारायणीशानाब्रह्मभक्तिंसुदुर्लभाम् ॥ धर्मबुद्धिंचधमैश्वयशश्वविपुलंभवे ॥ ५४ ॥ वह्निशुद्धांशुकंवह्निर्वायुश्चमणिनूपुरान् ॥ एतस्मिन्नंतरेशंभुर्ब्रह्मणाप्रेरितोमुहुः ॥ ५५ ॥ जगौश्रीकृष्णसंगीतंरासोल्लाससमन्वितम् ॥ मूर्छांप्रापुःसुराःसर्वेचित्रपुत्तलिकायथा ॥ ५६ ॥ कष्टेनचेतनांप्राप्यददृशूरासमंडले ॥ स्थलंसर्वंजलाकीर्णंराधाकृष्णविहीनकम् ॥ ५७ ॥ अत्युच्चैरुरुदुःसर्वेगोपागोप्यःसुराद्विजाः ॥ ध्यानेनब्रह्माबुबुधेसर्वंतीर्थमभीप्सितम् ॥ ५८ ॥ गतश्चराधयासार्धंश्रीकृष्णोद्रवतामिति ॥ ततोब्रह्मादयःसर्वेतुष्टुवुःपरमेश्वरम् ॥ ५९ ॥ स्वमूर्तिंदर्शयविभोवांछितंवरमेवनः ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रवाग्बभूवाऽशरीरिणी ॥ ६० ॥ तामेवशुश्रुवुःसर्वेसुव्यक्तांमधुरान्विताम् ॥ सर्वात्माऽहमियंशक्तिर्भक्तानुग्रहविग्रहा ॥ ६१ ॥ ममाऽप्यस्याश्चदेहेनकर्तव्यंचकिमावयोः ॥ मनवोमानवाःसर्वेमुनयश्चैववैष्णवाः ॥ ६२ ॥ मन्मंत्रपूतामांद्रष्टुमागमिष्यंतिमत्पदम् ॥ मूर्तिंद्रष्टुंचसुव्यक्तांयदीच्छथसुरेश्वराः ॥ ६३ ॥ करोतुशंभुस्तत्रैवंमदीयंवाक्यपालनम् ॥स्वयंविधातस्त्वंब्रह्मन्नाज्ञांकुरुजगद्गुरुम् ॥ ६४ ॥ कर्तुंशास्त्रविशेषंचवेदांगंसुमनोहरम् ॥ अपूर्वमंत्रनिकरैःसर्वाभीष्टफलप्रदैः ॥ ६५ ॥ स्तोत्रैश्चनिकरैर्ध्यानैर्युतंपूजाविधिक्रमैः ॥ मन्मंत्रकवचस्तोत्रंकृत्वायत्नेनगोपनम् ॥६६॥ भवंतिविमुखायेनजनामांतत्करिष्यति ॥ सहस्रेषुशतेष्वेकोमन्मंत्रोपासकोभवेत् ॥६७॥ जनामन्मंत्रपूताश्चगमिष्यंतिचमत्पदम्॥अन्यथानभविष्यंतिसर्वेगोलोकवासिनः॥६८॥निष्फलंभवितासर्वंब्रह्मांडंचैवब्रह्मणः॥जनाःपंचप्रकाराश्चयुक्ताःस्रष्टुंभवेभवे ॥६९॥

ममभक्तानांदर्शनार्थंमन्मूर्तिरपेक्षितेतीच्छथयदि तदायन्मयोच्यतेतत्कर्तव्यमित्याह मनवइति ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ स्वयंविधातरिति ॥ हेविधातस्त्वंजगद्गुरुंशिवंप्रत्याज्ञांकुरु ॥ ६४ ॥ किंविषयामितिचेत्तत्राह कर्तुमिति ॥ शास्त्रंसात्वतंतंत्रमित्यर्थः ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ भवंतीति ॥ येनगोपनेनजनाःपापिष्ठामयिविमुखाभविष्यंतितद्गोपनंकरिष्यतिकरोत्वित्यर्थः ॥ सर्वथागोपनेशास्त्रप्रणयनंव्यर्थमेवस्यादितिचेत्पुण्यवतांसाधूनामग्रेप्रकाशंकरोत्वित्यभिप्रायेणाह सहस्रेष्विति ॥ ६७ ॥ अन्यथाममशास्त्राभावे ॥ ६८ ॥ ननुकेषांचिदग्रेप्रकाशनेऽपिपरंपरयासर्वत्रप्रकाशोभविष्यतिततश्च सर्वेऽपिगोलोकवासिनोभविष्यंतितदाब्रह्मांडंनिष्फलंप्राणिनामभावात्स्यादितिचेत्त्वंहेब्रह्मन्पंचप्रकारान्सात्विकादिभेदेननानाविधाञ्जनान्कुरु॥ कर्मवशात्तदातेजनाःपापबाहुल्यात्प्रकाशमानमपितंत्रंनग्रहीष्यंति ततश्चनब्रह्मांडांतर्गतलोकानामभावेनब्रह्मांडंनिष्फलंस्यादित्यभिप्रायेणाह निष्फलंचेति. ॥ ६९ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

हेब्रह्मन्निदंमच्छास्त्रंकर्तुंशिवोयदिप्रतिज्ञांकरिष्यतितत्तोमन्मूर्तेर्दर्शनंस्यादित्याह इदंकर्तुमिति ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ स्वीकारमिति ॥ गंगाजलंहस्तेगृहीत्वाशपथपुरःसरंप्रतिज्ञांकृतवानित्यर्थः॥ प्रतिज्ञास्वरूपमाह संयुक्तमिति ॥ विष्णुमायायाराधायामंत्रौघैःसहितंशास्त्रंविष्णुमंत्रविषयंवेदसारंवेदाविरुद्धंकरिष्यामीत्यर्थः ॥ ७३ ॥ गंगाजलेनशपथंकृत्वातत्कार्याकरणेमहाननर्थइतिदर्शयितुंशिवेनगंगाजलंगृहीतमित्यभिप्रायेणाऽऽह गंगातोयमिति। ७४॥हेब्रह्मन्हेनारदेतिनारायणोक्तिः॥७५॥७६॥मुक्तिदीपंमुक्तिप्रकाशकंसात्वतंतंत्रमित्यर्थः॥७७ ॥ सएवश्रीकृष्णएवद्रवरूपागंगेत्युच्य

पृथिवीवासिनःकेचित्केचित्स्वर्गनिवासिनः ॥ इदंकर्तुंमहादेवःकरोतिदेवसंसदि ॥ ७० ॥ प्रतिज्ञांसुदृढांसद्यस्ततोमूर्तिंचद्रक्ष्यति ॥ इत्येवमुक्त्वागगनेविररामसनातनः ॥ ७१ ॥ तच्छ्रुत्वाजगतांधातातमुवाचशिवंमुदा ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वाज्ञानेशोज्ञानिनांवरः ॥ ७२ ॥ गंगातोयंकरेकृत्वास्वीकारंचचकार सः ॥ संयुक्तंविष्णुमायायाँमंत्रौघैःशास्त्रमुत्तमम् ॥ ७३ ॥ वेदसारंकरिष्यामिप्रतिज्ञापालनायच ॥ गंगातोयमुपस्पृश्यमिथ्यायदिवदेज्जनः ॥७४॥ सयातिकालसूत्रंचयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ इत्युक्तेशंकरेब्रह्मन्गोलोकेसुरसंसदि ॥७५॥ आविर्बभूवश्रीकृष्णोराधयासहितस्ततः ॥ तंसुदृष्ट्वाचसंहृष्टास्तुष्टुवुःपुरुषोत्तमम् ॥ ७६ ॥ परमानंदपूर्णाश्चचक्रुश्चपुनरुत्सवम् ॥ कालेनशंभुर्भगवान्मुक्तिदीपंचकारसः ॥ ७७ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंसुगोप्यंचसुदुर्लभम् ॥ सएवद्रवरूपासागंगागोलोकसंभवा॥७८॥राधाकृष्णांगसंभूताभुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ स्थानेस्थानेस्थापितासाकृष्णेनचपरात्मना॥७९॥कृष्णस्वरूपापरमासर्वब्रह्मांडपूजिता ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ कलेःपंचसहस्राब्देसमतीतेसुरेश्वर॥ क्वगतासामहाभागतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ भारतंभारतीशापात्समागत्येश्वरेच्छया ॥ जगामतत्रवैकुंठेशापांतेपुनरेवसा ॥ २ ॥ भारतीभारतंत्यक्त्वातजगामहरेःपदम् ॥ पद्मावतीचशापांतेगंगासाचैवनारद ॥ ३ ॥ गंगासरस्वतीलक्ष्मीश्चैतास्तिस्रःप्रियाहरेः ॥ तुलसीसहिताब्रह्मंश्चतस्रःकीर्तिताःश्रुतौ॥४॥नारदउवाच ॥केनोपायेनसादेवीविष्णुपादाब्जसंभवा ॥ ब्रह्मकमंडलुस्थाचश्रुताशिवप्रियाचसा॥५॥बभूवसामुनिश्रेष्ठगंगानारायणप्रिया॥ अहोकेनप्रकारेणतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥६॥ श्रीनारायणउवाच॥पुराबभूवगोलोकेसागंगाद्रवरूपिणी ॥ राधाकृष्णांगसंभूतातदंशातत्स्वरूपिणी ॥७॥

तइत्यर्थः॥७८॥७९॥इतिश्रीदेवीभा॰तिलकेनवमस्कंधेद्वादशोध्यायः ॥१२॥ ॥ षट्त्रिंशदधिकैःपद्यैःशतसंख्यैस्तुजाह्नवी ॥ नारायणप्रियाजाताविस्तरादेतदुच्यते ॥ १ ॥ कलेःपंचसहस्रांतेभुवंत्यक्त्वावैकुंठेगंगागमिष्यतीत्युक्तंतत्रगोलोकोद्भवागंगागोलोकंविहायकिमितिवैकुंठेगमिष्यतीत्यभिप्रायेणपृच्छति नारदउवाच कलेरिति ॥ क्वगतेति ॥ वैकुंठेइतिपूर्वमुक्तमपितन्मोषणंकृत्वेयमुक्तिः ॥१॥२॥पद्मावतीगंगाचोभेनद्यौवैकुंठेगतेइत्यर्थः॥३॥ननुगोलोकंविहायकिमितिवैकुंठंगताइतिचेद्वैकुंठवासिनोनारायणस्ययतएताश्चतस्रःस्त्रियोभवंतितततइत्याहगंगेति॥४॥तत्रगंगाकथंविष्णुपदाब्जान्निर्गताकथंवानारायणस्त्रीजाताब्रह्मणाकथंकमंडलौस्थापिता।शिवेनकथंमस्तकेधृतातत्सर्वंवर्णयेत्याह नारदउवाच केनोपायेनेति॥शिवप्रियाशिववधूःकथंजाता ॥५॥६॥ तदंशाराधाकृष्णांशा॥ ७ ॥

द्रवोजलंतत्स्वामिनी ॥ ८ ॥ तप्तकांचनेति ॥ पूर्वंस्फटिकरूपत्वेनवर्णनंत्वतिशुद्धत्वाभिप्रायेण ॥ ९ ॥ सुपीनाकठिनाश्रोणिर्यस्याः ॥ सुनितंबयुगंबरंवस्त्रंयस्याः ॥ १० ॥ अथद्वितीयांतानांप

द्रवाधिष्ठातृदेवीयारूपेणाऽप्रतिमाभुवि ॥ नवयौवनसंपन्नासर्वाभरणभूषिता ॥ ८ ॥ शरन्मध्याह्नपद्मास्यासस्मितासुमनोहरा ॥ तप्तकांचनवर्णाभाशरच्चंद्रसमप्रभा ॥ ९ ॥ स्निग्धाप्रभाऽतिसुस्निग्धाशुद्धसत्त्वस्वरूपिणी ॥ सुपीनकठिनश्रोणिःसुनितंबयुगंबरा ॥ १० ॥ पीनोन्नतंसुकठिनंस्तनयुग्मंसुवर्तुलम् ॥ सुचारुनेत्रयुगलंसकटाक्षंसुवंक्रिमम् ॥ ११ ॥ वंक्रिमंकबरीभारंमालतीमाल्यसंयुतम् ॥ सिंदूरबिंदुललितंसार्धंचंदनबिंदुभिः ॥ १२ ॥ कस्तूरीपत्रिकायुक्तंगंडयुग्मंमनोरमम् ॥ बंधूककुसुमाकारमधरोष्ठंचसुंदरम् ॥ १३ ॥ पक्कदाडिमबीजाभदंतपंक्तिसमुज्ज्वलम् ॥ वाससीवह्निशुद्धेचनीवीयुक्तेचबिभ्रती ॥ १४ ॥ सासकामाकृष्णपार्श्वेसमुवाससुलज्जिता ॥ वाससामुखमाच्छाद्यलोचनाभ्यांविभोर्मुखम् ॥ १५ ॥ निमेषरहिताभ्यांचपिबंतीसततंमुदा ॥ प्रफुल्लवदनाहर्षान्नवसंगमलालसा ॥ १६ ॥ मूर्छिताप्रभुरूपेणपुलकांकितविग्रहा ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रविद्यमानाचराधिका ॥ १७ ॥ गोपीत्रिंशत्कोटियुक्ताकोटिचंद्रसमप्रभा॥कोपेनारक्तपद्मास्यारक्तपंकजलोचना॥ १८॥पीतचंपकवर्णाभागजेंद्रमंदगामिनी ॥अमूल्यरत्ननिर्माणनानाभूषणभूषिता॥ १९॥ अमूल्यरत्नखचितममूल्यंवह्निशौचकम् ॥ पीतवस्त्रस्ययुगलंनीवीयुक्तंचबिभ्रती ॥ २० ॥ स्थलपद्मप्रभामुष्टंकोमलंचसुरंजितम् ॥ कृष्णदत्तार्घ्यसंयुक्तंविन्यसंतीपदांबुजम् ॥ २१ ॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणविमानादवरुह्यसा ॥ सेव्यमानाचऋषिभिःश्वेतचामरवायुना ॥ २२ ॥ कस्तूरीबिंदुभिर्युक्तंचंदनेनसमन्वितम् ॥ दीप्तदीपप्रभाकारंसिंदूरंबिंदुशोभितम् ॥ २३ ॥ दधतीभालमध्येचसीमंताधःस्थलोज्ज्वले ॥ पारिजातप्रसूनानांमालायुक्तंसुवंक्रिमम् ॥ ॥ २४ ॥ सुचारुकबरीभारंकंपयंतीसुकंपिता ॥ सुचारुरागसंयुक्तमोष्ठंकंपयतीरुषा ॥ २५ ॥ गत्वोवासकृष्णपार्श्वेरत्नसिंहासनेशुभे ॥ सखीनांचसमूहैश्वपरिपूर्णाविभोःप्रिया ॥ २६ ॥तांदृष्ट्वाचसमुत्तस्थौकृष्णःसादरपूर्वकम् ॥ संभाष्यमधुरालापैःसस्मितश्चससंभ्रमः ॥ २७ ॥ प्रणेमुरतिसंत्रस्तागोपानम्रात्मकंधराः ॥ तुष्टवुस्तेचभक्त्याचतुष्टावपरमेश्वरः ॥ २८ ॥ उत्थायगंगासहसास्तुतिंबहुचकारसा ॥ कुशलंपरिपप्रच्छभीताऽतिविनयेनच ॥ २९ ॥ नम्रभागस्थितात्रस्ताशुष्ककंठोष्ठतालुका ॥ ध्यानेनशरणायत्ताश्रीकृष्णचरणांबुजे ॥ ३० ॥ तांत्दृत्पद्मस्थितांकृष्णोभीतायैचाऽभयंददौ ॥ बभूवस्थिरचित्तासासर्वेश्वरवरेणच ॥ ३१ ॥ ऊर्ध्वंसिंहासनस्थांचराधांगंगाददर्शसा ॥ सुस्निग्धांसुखदृश्यांचज्वलंतींब्रह्मतेजसा ॥ ३२ ॥

दानांबिभ्रतीत्यनेनाऽन्वयः ॥ वंक्रिमंवामम् ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ द्रवरूपिणींगंगा मूर्तिंधृत्वाकृष्णसन्निधौकामातुरास्थितेतिसमुदायार्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ गंगांपत्नीमिवलोक्यराधाकोपिताजातेत्याह कोपेनेति ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ नम्रभागेनीचस्थानम् ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

द्वादशवर्षवयोवतीकन्याचासावभिनवयौवनाचेत्यर्थः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ महालक्ष्मींराधाम् ॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४ ॥ ४५ ॥ कृष्णेनपूर्वंकृतानपराधाननुवदतिदृष्ट

असंख्यब्रह्मणःकर्त्रीमादिसृष्टेःसनातनीम्॥सदाद्वादशवर्षीयांकन्याभिनवयौवनाम्॥३३॥विश्ववृंदेनिरुपमांरूपेणचगुणेनच ॥शांतांकांतामनंतांतामाद्यंत रहितांसतीम्॥३४॥शुभांसुभद्रांसुभगांस्वामिसौभाग्यसंयुताम् ॥ सौंदर्यसुंदरींश्रेष्ठांसर्वासुसुंदरीषुच ॥३५॥कृष्णार्धांगींकृष्णसमांतेजसावयसात्विषा॥ पूजितांचमहालक्ष्मींलक्ष्म्यालक्ष्मीश्वरेणच ॥ ३६ ॥ प्रच्छाद्यमानांप्रभयासभामीशस्यसुप्रभाम् ॥ सखीदत्तंचतांबूलंभुक्तवतींचदुर्लभम् ॥ ३७ ॥ अ जन्यांसर्वजननींधन्यांमान्यांचमानिनीम् ॥ कृष्णप्राणाधिदेवींचप्राणप्रियतमांरमाम् ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वाराकेश्वरींतृप्तिंनजगामसुरेश्वरी ॥ निमेषरहिताभ्यां चलोचनाभ्यांपपौचताम् ॥ ३९ ॥ एतस्मिन्नंतरेराधाजगदीशमुवाचसा ॥ वाचामधुरयाशांताविनीतासस्मितामुने ॥ ४० ॥ राधोवाच ॥ केयंप्राणे शकल्याणीसस्मितात्वन्मुखांबुजम् ॥ पश्यंतीसस्मितंपार्श्वेसकामावक्रलोचना ॥ ४१ ॥ मूर्च्छांप्राप्नोतिरूपेणपुलकांकितविग्रहा ॥ वस्त्रेणमुखमाच्छा द्यनिरीक्षंतीपुनःपुनः ॥ ४२ ॥ त्वंचाऽपितांसंनिरीक्ष्यसकामःसस्मितःसदा ॥ मयिजीवतिगोलोकेभूतादुर्वृत्तिरीदृशी ॥ ४३॥ त्वमेवचैवदुर्वृत्तंवारंवारं करोषिच ॥ क्षमांकरोमिप्रेम्णाचस्त्रीजातिःस्निग्धमानसा ॥ ४४ ॥ संगृह्येमांप्रियामिष्टांगोलोकाद्गच्छलंपट ॥ अन्यथानहितेभद्रंभविष्यतिव्रजेश्वर ॥ ४५ ॥ दृष्टस्त्वंविरजायुक्तोमयाचंदनकानने ॥ क्षमाकृतामयापूर्वंसखीनांवचनादहो ॥ ४६ ॥ त्वयामच्छब्दमात्रेणतिरोधानंकृतंपुरा ॥ देहंतत्या जविरजानदीरूपाबभूवसा ॥ ४७ ॥ कोटियोजनविस्तीर्णाततोदैर्घ्येचतुर्गुणा ॥ अद्याऽपिविद्यमानासातवसत्कीर्तिरूपिणी ॥४८॥ गृहंमयिगतायांच पुनर्गत्वातदंतिके ॥ उच्चैरुरोदविरजेविरजेचेतिसंस्मरन् ॥ ४९ ॥ तदातोयात्समुत्थायसायोगात्सिद्धयोगिनी ॥ सालंकारामूर्तिमतीददौतुभ्यंचद र्शनम् ॥ ५० ॥ ततस्तांचसमाक्षिप्यवीर्याधानंकृतंत्वया ॥ ततोबभूवुस्तस्यांचसमुद्राःसप्तएवच ॥ ५१ ॥ दृष्टस्त्वंशोभयागोप्यायुक्तश्चंपककानने ॥ सद्योमच्छब्दमात्रेणतिरोधानंकृतंत्वया ॥ ५२ ॥ शोभादेहंपरित्यज्यजगामचंद्रमंडले ॥ ततस्तस्याःशरीरंचस्निग्धंतेजोबभूवह ॥ ५३ ॥ संविभज्यत्व यादत्तंहृदयेनविदूयता ॥ रत्नायकिंचित्स्वर्णायकिंचिन्मणिवरायच ॥ ५४ ॥ किंचित्स्त्रीणांमुखाब्जेभ्यःकिंचिद्राज्ञेचकिंचन ॥ किंचित्किसलयेभ्यश्चपु ष्पेभ्यश्चाऽपिकिंचन ॥ ५५ ॥ किंचित्फलेभ्यःपक्वेभ्यःसस्येभ्यश्चाऽपिकिंचन ॥ नृपदेवगृहेभ्यश्चसंस्कृतेभ्यश्चकिंचन ॥ ५६ ॥

स्त्वमिति॥विरजानाम्नीकाचिद्गोपी॥४६॥देहंतत्याजेति॥राधात्रासादित्यर्थः॥४७॥कोटियोजनेति ॥इयमुक्तिरतिशयदीर्घविस्तृतत्वेएव नतुतावत्प्रमाणदीर्घविस्तृतत्वेतात्पर्यम्॥४८॥तदंतिकेविरजा नदीसमीपेत्वंपुनर्गत्वेत्यर्थः ॥४९॥५०॥समाक्षिप्यआकृष्यमिथुनीभूय॥सप्तसमुद्रास्तदधिष्ठातारःपुरुषाः॥५१॥द्वितीयमपराधमाह दृष्टस्त्वमिति॥५२॥स्निग्धंशीतलंकोमलंवा॥५३॥५४॥५५॥५६॥

वृतीयमपराधमाह दृष्टस्त्वमिति ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ चतुर्थमपराधमाह शांतीति ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ मयिराधिकायाम् ॥६८ ॥ ६९ ॥ पंचममप

किंचिन्नूतनपत्रेभ्योदुग्धेभ्यश्चाऽपिकिंचन ॥ दृष्टस्त्वंप्रभयागोप्यायुक्तोवृंदावनेवने ॥५७॥ सद्योमच्छब्दमात्रेणतिरोधानंकृतंत्वया ॥ प्रभादेहंपरित्यज्य जगामसूर्यमंडले ॥५८॥ ततस्तस्याःशरीरंचतीव्रंतेजोबभूवह ॥ संविभज्यत्वयादत्तंप्रेम्णाप्ररुदतापुरा ॥५९॥ विस्पष्टंचक्षुषोःकृष्णलज्जयामद्भयेनच ॥ हुताशनायकिंचिच्चयक्षेभ्यश्चाऽपिकिंचन ॥६०॥ किंचित्पुरुषसिंहेभ्योदेवेभ्यश्चाऽपिकिंचन ॥ किंचिद्विष्णुजनेभ्यश्चनागेभ्योऽपिचकिंचन ॥६१॥ ब्राह्मणेभ्योमुनिभ्यश्चतपस्विभ्यश्चकिंचन ॥ स्त्रीभ्यःसौभाग्ययुक्ताभ्योयशस्विभ्यश्चकिंचन ॥६२॥ तत्तुदत्त्वाचसर्वेभ्यःपूर्वंप्ररुदितंत्वया ॥ शांतिगोप्यायुतस्त्वंचदृष्टोऽसिरासमंडले ॥६३॥ वसंतेपुष्पशय्यायांमाल्यवांश्चंदनोक्षितः ॥ रत्नप्रदीपैर्युक्तेचरत्ननिर्माणमंदिरे ॥६४॥ रत्नभूषणभूषाढ्योरत्नभूषितया सह ॥ तयादत्तंचतांबूलंभुक्तवांश्चपुराविभो ॥६५॥ सद्योमच्छब्दमात्रेणतिरोधानंकृतंत्वया ॥ शांतिर्देहंपरित्यज्यभियालीनात्वयिप्रभो ॥६६॥ ततस्तस्याःशरीरंचगुणश्रेष्ठंबभूवह ॥ संविभज्यत्वयादत्तंप्रेम्णाप्ररुदतापुरा ॥ ६७ ॥ विश्वेतुविपिनेकिंचिद्ब्रह्मणेचमयिप्रभो ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपायैकिंचिल्लक्ष्म्यैपुराविभो ॥६८॥ त्वन्मंत्रोपासकेभ्यश्चशाक्तेभ्यश्चाऽपिकिंचन॥ तपस्विभ्यश्चधर्मायधर्मिष्ठेभ्यश्चकिंचन ॥६९॥ मयापूर्वंचत्वंदृष्टोगोप्याचक्षमयासह॥ सुवेषयुक्तोमालावान्गंधचंदनचर्चितः ॥७०॥ रत्नभूषितयागंधचंदनोक्षितयासह ॥ सुखेनमूर्छितस्तल्पेपुष्पचंदनचर्चिते ॥७१॥ श्लिष्टोनिद्रितयासद्यःसुखेननवसंगमात् ॥ मयाप्रबोधितासाचभवांश्चस्मरणंकुरु ॥ ७२ ॥ गृहीतंपीतवस्त्रंचमुरलीचमनोहरा ॥ वनमालाकौस्तुभश्चाऽप्यमूल्यंरत्नकुंडलम् ॥ ७३ ॥ पश्चात्प्रदत्तंप्रेम्णाचसखीनांवचनादहो ॥ लज्जायाकृष्णवर्णोभूद्भवान्पापेनयःप्रभो ॥७४॥ क्षमादेहंपरित्यज्यलज्जयापृथिवींगता ॥ ततस्तस्याःशरीरंचगुणश्रेष्ठंबभूवह ॥७५॥ संविभज्यत्वयादत्तंप्रेम्णाप्ररुदतापुनः ॥ किंचिद्दत्तंविष्णवेचवैष्णवेभ्यश्चकिंचन ॥७६॥ धार्मिकेभ्यश्चधर्मायदुर्बलेभ्यश्चकिंचन ॥ तपस्विभ्योऽपिदेवेभ्यःपंडितेभ्यश्चकिंचन ॥७७॥ एतत्तेकथितंसर्वंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ त्वद्गुणंचैवबहुशोनजानामिपरंप्रभो॥७८॥ इत्येवमुक्त्वासाराधारक्तपंकजलोचना ॥ गंगांवक्तुंसमारेभेनम्रास्यांलज्जितांसतीम्॥७९॥ गंगारहस्यंविज्ञाययोगेनसिद्धयोगिनी ॥ तिरोभूयसभामध्येस्वजलंप्रविवेशसा ॥८०॥ राधायोगेनविज्ञायसर्वत्राऽवस्थितांचताम् ॥ पानंकर्तुंसमारेभेगंडूषात्सिद्धयोगिनी ॥८१॥ गंगारहस्यंविज्ञाययोगेनसिद्धयोगिनी ॥ श्रीकृष्णचरणांभोजेविवेशशरणंययौ ॥ ८२ ॥ गोलोकेसाचवैकुंठेब्रह्मलोकादिकेतथा ॥ ददर्शराधासर्वत्रनैवगंगांददर्शसा ॥ ८३ ॥

राधमाह मयापूर्वमिति ॥ ७० ॥ ७१ ॥ इतिपूर्वजातंसत्यंवानवेतिस्मर ॥ ७२ ॥ गृहीतंमयेतिशेषः ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७॥७८॥७९ ॥स्वजलंपूर्वमुत्पन्नम्॥८०॥८१॥८२॥८३॥

जलशून्यंचेति ॥ गंगाजलस्यकृष्णेलीनत्वात् ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥

सर्वत्रजलशून्यंचशुष्कपंकंचगोलकम् ॥ जलजंतुसमूहैश्चमृतदेहैःसमन्वितम् ॥ ८४ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवानंतधर्मेंद्रेंदुदिवाकराः ॥ मनवोमुनयःसर्वेदेवसिद्ध
तपस्विनः ॥ ८५ ॥ गोलोकंचसमाजग्मुःशुष्ककंठोष्ठतालुकाः ॥ सर्वेप्रणेमुर्गोविंदंसर्वेशंप्रकृतेःपरम् ॥ ८६ ॥ वरंवरेण्यंवरदंवरिष्ठंवरकारणम् ॥ गोपिका
गोपवृंदानांसर्वेषांप्रवरंप्रभुम् ॥ ८७ ॥ निरीहंचनिराकारंनिर्लिप्तंचनिराश्रयम् ॥ निर्गुणंचनिरुत्साहंनिर्विकारंनिरंजनम् ॥ ८८ ॥ स्वेच्छामयंचसाकारं
भक्तानुग्रहकारकम् ॥ सत्त्वस्वरूपंसत्येशंसाक्षिरूपंसनातनम् ॥८९॥ परंपरेशंपरमंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ प्रणम्यतुष्टुवुःसर्वेभक्तिनम्रात्मकंधराः ॥९०॥
सगद्गदाःसाश्रुनेत्राःपुलकांकितविग्रहाः ॥ सर्वेसंस्तूयसर्वेशंभगवंतंपरात्परम् ॥९१॥ ज्योतिर्मयंपरंब्रह्मसर्वकारणकारणम् ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणचित्रसिं
हासनस्थितम् ॥ ९२ ॥ सेव्यमानंचगोपालैःश्वेतचामरवायुना ॥ गोपालिकानृत्यगीतंपश्यंतंसस्मितंमुदा ॥ ९३ ॥ प्राणाधिकप्रियतमराधावक्षःस्थल
स्थितम् ॥ तयाप्रदत्तंतांबूलंभुक्तवंतंसुवासितम् ॥ ९४ ॥ परिपूर्णतमंरासेददृशुश्वसुरेश्वरम् ॥ मुनयोमानवाःसिद्धास्तपसाचतपस्विनः ॥ ९५ ॥ प्रहृष्ट
मनसःसर्वेजग्मुःपरमविस्मयम् ॥ परस्परंसमालोक्यप्रोचुस्तेचचतुर्मुखम् ॥ ९६ ॥ निवेदितुंजगन्नाथंस्वाभिप्रायमभीप्सितम् ॥ ब्रह्मातद्वचनंश्रुत्वावि
ष्णुंकृत्वास्वदक्षिणे ॥ ९७ ॥ वामतोवामदेवंचजगामकृष्णसंनिधिम् ॥ परमानंदयुक्तंचपरमानंदरूपिणम् ॥ ९८ ॥ सर्वंकृष्णमयंधातादर्दशरासमंडले॥
सर्वसमानवेषंचसमानासनसंस्थितम् ॥ ९९ ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंवनमालाविभूषितम् ॥ मयूरपिच्छचूडंचकौस्तुभेनविराजितम् ॥ १०० ॥ अतीवकम
नीयंचसुंदरंशांतविग्रहम् ॥ गुणभूषणरूपेणतेजसावयसात्विषा ॥ १ ॥ परिपूर्णतमंसर्वंसर्वैश्वर्यसमन्वितम् ॥ किंसेव्यंसेवकंकिंवादृष्ट्वानिर्वक्तुमक्षमः ॥२॥
क्षणंतेजःस्वरूपंचरूपंतत्रस्थितंक्षणम् ॥ निराकारंचसाकारंददर्शद्विविधंक्षणम् ॥ ३ ॥ एकमेवक्षणंकृष्णंराधयारहितंपरम् ॥ प्रत्येकासनसंस्थंचतयासार्धं
चतत्क्षणम् ॥ ४ ॥ राधारूपधरंकृष्णंकृष्णरूपंकलत्रकम् ॥ किंस्त्रीरूपंचपुरुषंविधाताध्यातुमक्षमः ॥ ५ ॥ हृत्पद्मस्थंचश्रीकृष्णंध्यात्वाध्यानेनचक्षु
षा ॥ चकारस्तवनंभक्त्यापरिहारमनेकधा ॥ ६ ॥ ततःस्वचक्षुरुन्मील्यपुनश्चतदनुज्ञया ॥ ददर्शकृष्णमेकंचराधावक्षःस्थलस्थितम् ॥ ७ ॥ स्वपा
र्षदैःपरिवृतंगोपीमंडलमंडितम् ॥ पुनःप्रणेमुस्तंदृष्ट्वातुष्टुवुःपरमेश्वरम् ॥८॥ तदभिप्रायमाज्ञायतानुवाचपरमेश्वरः ॥सर्वात्मासचसर्वज्ञःसर्वेशःसर्वभावनः॥९॥

॥ १०० ॥ १०१ ॥ किंसेव्यंसेवकंकिंवेति ॥ सर्वेषांतत्रत्यानांभगवत्समानरूपैश्वर्यवत्त्वात्दुर्ज्ञेयत्वमितिभावः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ कलत्रकंराधाकृष्णरूपेत्यर्थः ॥ एतेनप्रकृ
तिपुरुषयोरत्यंताभेदःसूचितः ॥ ५ ॥ परिहारमपराधक्षमापनम् ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ १० ॥ ११ ॥ राधाइमामितिच्छेदः ॥ यूयमिमांगंगांराधाप्रार्थनयानिर्भयांकुरुत ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ मुग्धयोर्मोहितयोः॥१५॥१६॥ कलयाभूस्थायाइत्यन्वयः ॥ १७ ॥ तदंबिकातस्यागं

श्रीभगवानुवाच ॥ आगच्छकुशलंब्रह्मन्नागच्छकमलापते ॥ इहागच्छमहादेवशश्वत्कुशलमस्तुवः ॥ ११० ॥ आगताहिमहाभागागंगानयनकारणात् ॥ गंगाचचरणांभोजेभयेनशरणंगता ॥११॥ राधेमांपातुमिच्छंतीदृष्ट्वामत्सन्निधानतः ॥ दास्यामीमांचभवतांयूयंकुरुतनिर्भयाम् ॥१२॥ श्रीकृष्णस्यवचः श्रुत्वासस्मितःकमलोद्भवः ॥ तुष्टावराधामाराध्यांश्रीकृष्णपरिपूजिताम् ॥१३॥ वक्त्रैश्चतुर्भिःसंस्तूयभक्तिनम्रात्मकंधरः ॥ धाताचतुर्णांवेदानामुवाचच तुराननः॥१४॥ चतुराननउवाच॥ गंगात्वदंगसंभूताप्रभोश्वरासमंडले ॥ युवयोर्द्रवरूपासामुग्धयोःशंकरस्वनात् ॥१५॥ कृष्णांशाचत्वदंशाचत्वत्कन्या सदृशीप्रिया ॥ त्वन्मंत्रग्रहणंकृत्वाकरोतुतवपूजनम् ॥ १६ ॥ भविष्यतिपतिस्तस्यावैकुंठेशश्चतुर्भुजः ॥ भूस्थायाःकलयातस्याःपतिर्लवणवारिधिः ॥ ॥ १७ ॥ गोलोकस्थाचयागंगासर्वत्रस्थातथांबिके ॥ तदंबिकात्वंदेवेशीसर्वदासात्वदात्मजा ॥ १८ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वास्वीचकारचसस्मिता ॥ बहिर्बभूवसाकृष्णपादांगुष्ठनखाग्रतः ॥ १९ ॥ तत्रैवसत्कृताशांतातस्थौतेषांचमध्यतः ॥ उवासतोयादुत्थायतदधिष्ठातृदेवता ॥१२०॥ तत्तोयंब्रह्मणा किंचित्स्थापितंचकमंडलौ ॥ किंचिद्दधारशिरसिचंद्रार्धकृतशेखरः ॥ २१ ॥ गंगायैराधिकामंत्रंप्रददौकमलोद्भवः ॥ तत्स्तोत्रंकवचंपूजांविधानंध्यानमेवच ॥ २२ ॥ सर्वंतत्सामवेदोक्तंपुरश्चर्याक्रमंतथा ॥ गंगातामेवसंपूज्यवैकुंठंप्रययौसह ॥ २३ ॥ लक्ष्मीःसरस्वतीगंगातुलसीविश्वपाविनी ॥ एतानारायणस्यैवचतस्रोयोषितोमुने ॥ २४ ॥ अथतंसस्मितःकृष्णोब्रह्माणंसमुवाचसः ॥ सर्वकालस्यवृत्तांतंदुर्बोधमविपश्चिताम् ॥ २५ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ गृहाणगंगांहेब्रह्मन्हेविष्णोहेमहेश्वर ॥ शृणुकालस्यवृत्तांतंमत्तोब्रह्मन्निशामय ॥ २६ ॥ यूयंचयेऽन्येदेवाश्चमुनयोमनवस्तथा ॥ सिद्धायशस्विनश्चैव येयेऽत्रैवसमागताः ॥ २७ ॥ एतेजीवंतिगोलोकेकालचक्रविवर्जिते ॥ जलप्लुतंसर्वविश्वंजातंकल्पक्षयोऽधुना ॥ २८ ॥ ब्रह्माद्यायेऽन्यविश्वस्थास्तेविलीनाऽधुनामयि ॥ वैकुंठंचविनासर्वंजलमग्नंचपद्मज ॥ २९ ॥ गत्वासृष्टिंकुरुपुनर्ब्रह्मलोकादिकंभवम् ॥ स्वंब्रह्मांडंविरचयपश्चाद्गंगाप्रयास्यति ॥ ॥ १३० ॥ एवमन्येषुविश्वेषुसृष्टौब्रह्मादिकंपुनः ॥ करोम्यहंपुनःसृष्टिंगच्छशीघ्रंसुरैःसह ॥ ३१ ॥ गतोबहुतरःकालोयुष्माकंचचतुर्मुखाः ॥ गताःकतिविधास्तेचभविष्यंतिचवेधसः ॥ ३२ ॥

गायामातात्वमित्यर्थः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ यत्पृष्टंगंगाकृष्णशरीरान्निर्गतासापदांबुजात्कथंजाताब्रह्मकमंडलौकथंगताशिवशिरसिकथंगतानारायणप्रियाकथंजोततितत्सर्वं विस्तरेणवर्णितंतदुपसंहरति लक्ष्मीःसरस्वतीति ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥२७॥ कल्पक्षयोऽधुनेति खंडप्रलयःकेषांचिद्ब्रह्मांडानांजातइत्यर्थः॥२८॥तदेवाऽऽह॥ब्रह्माद्याइति॥२९॥३०॥३१॥३२॥

॥३३॥३४॥३५ ॥ ३६॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेत्रयोदशोऽध्यायः ॥१३॥ त्रयोविंशतिभिःपद्यैर्गंगाविष्ण्वोःपरस्परम्॥संबंधस्तुकृतःकेनेत्येतदत्राभिधीयते ॥१॥ पूर्वोक्तमनूद्यनारदःपृच्छति नारदउवाच लक्ष्मीसरस्वतीति ॥१॥२॥३॥ राधाकृष्णांगयोःसंभूता॥४॥तदंगसंभवाकृष्णांगसंभवातंकृष्णंविनानाऽन्यंपतिंवृणोतीतीत्यर्थः॥५॥तर्ह्यत्रकिमर्थमागतेतिचेच्छृणुतत्राऽतीति ॥इमां

इत्युक्काराधिकानाथोजगामांतःपुरेमुने ॥ देवागत्वापुनःसृष्टिंचक्रुरेवप्रयत्नतः ॥३३॥ गोलोकेचस्थितागंगावैकुंठेशिवलोकके ॥ ब्रह्मलोकेस्थिताऽन्यत्र यत्रयत्रपुरःस्थिता ॥ ३४ ॥ तत्रैवसागतागंगाचाऽऽज्ञयापरमात्मनः ॥ निर्गताविष्णुपादाब्जात्तेनविष्णुपदीस्मृता ॥ ३५ ॥ इत्येवंकथितंब्रह्मन्गंगोपाख्यानमुत्तमम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ३६ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेगंगोपाख्यानंनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥१३॥ ॥नारदउवाच ॥ लक्ष्मीःसरस्वतीगंगातुलसीविश्वपाविनी ॥ एतानारायणस्यैवचतस्रश्चप्रियाइति ॥१॥ गंगाजगामवैकुंठमिदमेवश्रुतंमया ॥ कथंसातस्यपत्नीचबभूवेतिचनःश्रुतम् ॥ २ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ गंगाजगामवैकुंठंतत्पश्चाज्जगतांविधिः ॥ गत्वोवाचतयासार्धंप्रणम्यजगदीश्वरम्॥ ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ राधाकृष्णांगसंभूतायादेवीद्रवरूपिणी ॥ नवयौवनसंपन्नासुशीलासुंदरीवरा ॥ ४ ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपाचक्रोधाहंकारवर्जिता ॥ तदंगसंभवानाऽन्यंवृणोतीयंचतंविना ॥५॥ तत्राऽतिमानिनीराधासाचतेजस्विनीवरा ॥ समुद्युक्तापातुमिमांभीतेयंबुद्धिपूर्वकम् ॥६॥ विवेशचरणांभोजे कृष्णस्यपरमात्मनः ॥ सर्वत्रगोलकंशुष्कंदृष्ट्वाऽहमगमंतदा ॥ ७ ॥ गोलोकेयत्रकृष्णश्चसर्ववृत्तांतप्राप्तये ॥ सर्वांतरात्मासर्वेषांज्ञात्वाऽभिप्रायमेवच ॥ ॥८॥ बहिश्चकारगंगांचपादांगुष्ठनखाग्रतः ॥ दत्त्वाऽस्यैराधिकामंत्रंपूरयित्वाचगोलकान् ॥९॥ प्रणम्यतांचराधेशंगृहीत्वाऽत्राऽगमंप्रभो ॥ गांधर्वेणविवाहेनगृहाणेमांसुरेश्वरीम् ॥ १० ॥ सुरेश्वरेषुरसिकेरसिकेयंसमागता ॥ त्वंरत्नंपुंसुदेवेशस्त्रीरत्नंस्त्रीष्वियंसती ॥ ११ ॥ विदग्धायाविदग्धेनसंगमोगुणवान्भवेत् ॥ उपस्थितांस्वयंकन्यांनगृह्णातीहयःपुमान् ॥ १२ ॥ तंविहायमहालक्ष्मीरुष्टायातिनसंशयः ॥ योभवेत्पंडितःसोऽपिप्रकृतिंनावमन्यते ॥ ॥ १३ ॥ सर्वेप्राकृतिकाःपुंसःकामिन्यःप्रकृतेःकलाः ॥ त्वमेवभगवान्नाथोनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ १४ ॥ अर्धांगंद्विभुजःकृष्णोयोऽर्धांगेनचतुर्भुजः ॥ कृष्णवामांगसंभूताबभूवराधिकापुरा ॥ १५ ॥ दक्षिणांशःस्वयंसाचवामांशःकमलातथा ॥ तेनेयंत्वांवृणोत्येवयतस्त्वद्देहसंभवा ॥ १६ ॥

गंगांपातुंभक्षितुंसमुद्युक्तायदातदेयंभीतासतीकृष्णस्यचरणेविवेशगुप्ताबभूव ॥६॥७॥८॥९॥१० ॥रसिकेत्वयि॥११॥१२॥१३॥प्राकृतिकामूलप्रकृतेरुद्भूताःकामिन्योपिप्रकृतेःकलाःमूलप्रकृतेरेवाद्भूताः अतःपरस्परमेकत्वादवमानोनकर्तव्यइत्यर्थः॥तदुक्तंपुराणांतरे ॥स्त्रियस्तुष्टाःस्त्रियोरुष्टास्तुष्टारुष्टाश्चदेवताः ॥वर्धयंतिकुलंतुष्टानाशयंत्यपमानिताइति॥नतुकृष्णासक्तेयंकथंमांवरितुमागतेतिचेद्युवयोः कृष्णनारायणयोःपूर्वोक्तोत्पत्त्यनुसारेणैकत्वादित्याह त्वमेवेति॥१४॥१५॥साचराधिकादक्षिणांशः॥वामांशःकमला॥येनकारणेनैवंरीत्योभयोःकृष्णनारायणयोरभेदस्तेनकारणेनेत्यर्थः ॥१६॥

यथामूलप्रकृतियुक्तःपुरुषःपरमात्माएकस्तथास्त्रीपुंसोरेकांगमेवभवतीत्यर्थः ॥ १७ ॥१८॥ उपसंहरति गंगेति ॥ एवंप्रकारेणपृथ्वीगतीं पुनःस्वस्थानंवैकुंठंगता ॥ १९ ॥२० ॥ वर्जितानिवा रिताऽपितांगंगांवाणीसरस्वतीनित्यमीर्ष्यतिद्वेष्टि ॥ गंगातुनचसरस्वतींद्वेष्टि सर्वोऽयंपूर्वोक्तकथोपसंहारः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेचतुर्दशोऽध्यायः॥१४॥

एकांगंचैवस्त्रीपुंसोर्यथाप्रकृतिपूरुषौ ॥ इत्येवमुक्त्वाधातातांतंसमर्प्यजगामसः ॥ १७ ॥ गांधर्वेणविवाहेनतांजग्राहहरिःस्वयम् ॥ नारायणःकरंधृत्वा पुष्पचंदनचर्चितम् ॥ १८ ॥ रेमेरमापतिस्तत्रगंगयासहितोमुदा ॥ गंगापृथ्वींगतायासास्वस्थानंपुनरागता ॥ १९ ॥ निर्गताविष्णुपादाब्जात्तेनविष्णु पदीतिच ॥ मूर्च्छांसंप्रापसादेवीनवसंगमलीलया ॥ २० ॥ रसिकासुखसंभोगाद्रसिकेश्वरसंयुता ॥ तांदृष्ट्वादुःखितावाणीपद्मयावर्जिताऽपिच ॥२१॥ नित्यमीर्ष्यतितांवाणीनचगंगासरस्वतीम् ॥ गंगाशशापकोपेनभारतेचहरिप्रिया ॥२२॥ गंगयासहतस्यैवतिस्रोभार्यारमापतेः ॥ सार्धंतुलस्यापश्चाच्चच तस्रश्चाऽभवन्मुने ॥ २३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेचतुर्दशोऽध्यायः ॥१४॥ ॥ नारदउवाच ॥ नारायणप्रियासाध्वीकिंथंसाचबभूवह ॥ तुलसीकुत्रसंभूताकावासापूर्वजन्मनि ॥ १ ॥ कस्यवासाकुलेजाताकस्यकन्याकुलेसती ॥ केनवातपसासाचसंप्राप्ताप्रकृतेःपरम् ॥ २ ॥ निर्विका रंनिरीहंचसर्वविश्वस्वरूपकम् ॥ नारायणंपरंब्रह्मपरमेश्वरमीश्वरम् ॥ ३ ॥ सर्वाराध्यंचसर्वेशंसर्वज्ञंसर्वकारणम् ॥ सर्वाधारंसर्वरूपंसर्वेषांपरिपालकं ॥ ॥ ४ ॥ कथमेतादृशींदेवीवृक्षत्वंसमवापह ॥ कथंसाऽप्यसुरग्रस्तासंबभूवतपस्विनी ॥ ५ ॥ सुस्निग्धंमेमनोलोलंप्रेरयन्मांमुहुर्मुहुः ॥ छेत्तुमर्हसिसंं देहंसर्वसंदेहभंजन ॥ ६ ॥ नारायणउवाच ॥ मनुश्चदक्षसावर्णिःपुण्यवान्वैष्णवःशुचिः ॥ यशस्वीकीर्तिमांश्चैवविष्णोरंशसमुद्भवः ॥ ७ ॥ तत्पुत्रोब्र ह्मसावर्णिर्धर्मिष्ठोवैष्णवःशुचिः ॥ तत्पुत्रोधर्मसावर्णिर्वैष्णवश्चजितेंद्रियः ॥ ८ ॥ तत्पुत्रोरुद्रसावर्णिर्भक्तिमान्विजितेंद्रियः ॥ तत्पुत्रोदेवसावर्णिर्विष्णुव्र तपरायणः ॥ ९ ॥ तत्पुत्रइंद्रसावर्णिर्महाविष्णुपरायणः ॥ वृषध्वजश्चतत्पुत्रोवृषध्वजपरायणः ॥ १० ॥ यस्याऽऽश्रमेस्वयंशंभुरासीद्देवयुगत्रयम् ॥ पु त्रादपिपरःस्नेहोनृपेतस्मिन्शिवस्यच ॥ ११ ॥ नचनारायणंमेनेनलक्ष्मींनसरस्वतीम् ॥ पूजांचसर्वदेवानांदूरीभूतांचकारसः ॥ १२ ॥ भाद्रेमासिमहा लक्ष्मीपूजांमत्तोबभंजह॥ तथामाघीयपंचम्यांविस्तृतांसर्वदैवतैः॥१३॥पापःसरस्वतीपूजांदूरीभूतांचकारसः॥यज्ञंचविष्णुपूजांचनिंदंतंतंदिवाकरः॥१४॥

अर्धाधिकैकपंचाशत्पद्यैरथतुनारदः ॥ ज्ञातुंतुलस्युपाख्यानंपप्रच्छेतिचवर्ण्यते॥ १ ॥तुलस्युपाख्यानंपृच्छति नारदउवाच नारायणप्रियेति ॥१॥प्रकृतेःपरंविष्णुंकेनतपसाप्राप्तेत्यन्वयः ॥२॥३॥४॥ एतादृशीमहाविष्णुप्रियासत्यपीत्यर्थः॥असुरग्रस्तारावणेनपीडितेत्यर्थः ॥५॥प्रेरयन्मांकथाश्रवणेप्रवर्तयत्सत्तिष्ठतीत्यर्थः ॥ अतश्छेत्तुमर्हसिसंदेहमित्याह छेत्तुमिति॥६॥७॥८॥९॥वृषध्वजपरायणः शिवभक्तः॥१०॥ देवानांयुगत्रयम्॥११॥१२॥बभंजह नष्टवान्॥१३॥सरस्वतीपूजांमाघपंचम्याम् ॥ यज्ञंअग्निहोत्रादिकम्॥ निंदंतंसर्वदेवान्निंदंतंवृषध्वजंराजानंदिवाकरश्शुकोपेत्यन्वयः॥ १४ ॥

शिवकाणात् सर्वव्यापकस्यसर्वदेवतामयस्यशिवस्यपरिच्छेदंकृत्वाद्वैतभावेनपूजनादित्यर्थः॥एतेनैकंदेवंपरिच्छिन्नतयाज्ञात्वातमेवसंपूज्याऽन्यदेवतापूजनत्यागेमहाननर्थोभवति ॥किंतुस्वेष्टदेवंसर्वा त्मकत्वेनज्ञात्वासर्वदेवतास्वरूपंस्वेष्टदेवमभेदबुद्ध्यावेदोक्तानुष्ठानप्रकारेणतत्तत्कालेतत्तद्देवतारूपेणपूजयेदित्युक्तंभवतीतिबोध्यम्॥१५॥अधावच्छंकरइति। इमामेववेदोक्तांमर्यादांस्थापयितुमेतादृश

चुकोपदेवोभूपेंद्रंशशापशिवकारणात् ॥ भ्रष्टश्रीस्त्वंचभवेतितंशशापदिवाकरः ॥ १५ ॥ शूलंगृहीत्वातंसूर्यमधावच्छंकरःस्वयम् ॥ पित्रासार्धंदिनेश श्चब्रह्माणंशरणंययौ ॥ १६ ॥ शिवस्त्रिशूलहस्तश्चब्रह्मलोकंययौक्रुधा ॥ ब्रह्मासूर्यंपुरस्कृत्यवैकुंठंचययौभिया ॥ १७ ॥ ब्रह्मकश्यपमार्तंडाःसंत्रस्ताःशुष्क तालुकाः ॥ नारायणंचसर्वेशंतेययुःशरणंभिया ॥ १८ ॥ मूर्ध्नाप्रणेमुस्तेगत्वातुष्टवुश्चपुनःपुनः ॥ सर्वंनिवेदनंचक्रुर्भयस्यकारणंहरौ ॥ १९ ॥ नारायणश्च कृपयातेभ्यश्चह्यभयंददौ ॥ स्थिराभवतहेभीताभयंकिंचमयिस्थिते ॥ २० ॥ स्मरंतियेयत्रतत्रमांविपत्तौभयान्विताः ॥ तांस्तत्रगत्वारक्षामिचक्रहस्तस्त्व रान्वितः ॥ २१ ॥ पाताऽहंजगतांदेवाःकर्ताचसततंसदा ॥ स्रष्टाचब्रह्मरूपेणसंहर्ताशिवरूपतः ॥ २२ ॥ शिवोऽहंत्वमहंचाऽपिसूर्योऽहंत्रिगुणात्मकः ॥ विधायनानारूपंचकरोमिसृष्टिपालनम् ॥ २३ ॥ यूयंगच्छतभद्रंवोभविष्यतिभयंकुतः ॥ अद्यप्रभृतिमद्वरेणभयंवोनास्तिशंकरात् ॥ २४ ॥ सर्वेशोवै सभगवाञ्छंकरश्चसतांपतिः ॥ भक्ताधीनश्चभक्तानांभक्तात्माभक्तवत्सलः ॥ २५ ॥ सुदर्शनःशिवश्चैवममप्राणाधिकःप्रियः ॥ ब्रह्मांडेषुनतेजस्वीहेब्रह्मन्नन योःपरः ॥ २६ ॥ शक्तःस्रष्टुंमहादेवःसूर्यकोटिंचलीलया ॥ कोटिंचब्रह्मणामेवंनाऽसाध्यंशूलिनःप्रभोः ॥ २७ ॥ बाह्यज्ञानंनैवकिंचिद्ध्यायतेमांदिवानिश म् ॥ मन्मंत्रान्मद्गुणान्भक्त्यापंचवक्त्रेणगायति ॥ २८ ॥ अहमेवचिंतयामितत्कल्याणंदिवानिशम् ॥ यथाचमांप्रपद्यंतेतांस्तथैवभजाम्यहम् ॥ २९ ॥ शिवस्वरूपोभगवाञ्छिवाधिष्ठातृदेवता ॥ शिवंभवतितस्माच्चशिवंतेनविदुर्बुधाः ॥ ३० ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रजगामशंकरःस्थितः॥ शूलहस्तोवृषारूढोरक्त पंकजलोचनः ॥ ३१ ॥ आरुह्यचवृषात्तूर्णंभक्तिनम्रात्मकंधरः ॥ ननामभक्त्यातंशांतंलक्ष्मीकांतंपरात्परम् ॥३२॥ रत्नसिंहासनस्थंचरत्नालंकारभूषित म् ॥ किरीटिनंकुंडलिनंचक्रिणंवनमालिनम् ॥३३॥ नवीननीरदश्यामंसुंदरंचचतुर्भुजम् ॥ चतुर्भुजैःसेवितंचश्वेतचामरवायुना॥३४॥चंदनोक्षितसर्वांगं भूषितंपीतवाससम् ॥ लक्ष्मीप्रदत्ततांबूलंभुक्तवंतंचनारद ॥३५॥ विद्याधरीनृत्यगीतंपश्यंतंसस्मितंसदा॥ ईश्वरंपरमात्मानंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ ३६ ॥

भक्तस्यस्वेष्टदेवतयाऽपिकल्याणंकर्तुंनशक्यतइतिबोधनार्थंसूर्येणममाऽभिलषितंकृतमितिजानन्नपिसर्वज्ञःशिवोऽभिनिवेशेनसूर्यंप्रत्यधावत्गतवानितिभावः॥ पित्राकश्यपेन ॥१६॥१७॥१८॥१९॥ मयिस्थितेकिंभयंनकिमपीत्यर्थः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ त्वंब्रह्माऽप्यहमेव ॥ २३ ॥ २४ ॥ विष्णुःशंकरस्यपूर्वोक्ताभिप्रायंमनसिज्ञात्वासम्यक्शंकरेणकृतमित्यभिप्रायेणशंकरंस्तौति सर्वेशइति ॥ २५ ॥ सुदर्शनःसूर्यः ॥ २६ ॥ २७ ॥ बाह्यज्ञानंतस्यनाकिंचिदप्यस्ति किंतुनिरंतरंमामेवध्यायतीत्यर्थः ॥२८ ॥२९ ॥ शिवस्यमोक्षस्याऽधिष्ठाता ॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६ ॥

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ कमलातपसालक्ष्म्युद्देश्यकतपस्यायुक्तौ ॥ कलयांशेनलक्ष्मीर्भविष्यति अवतरिष्यति ॥ ४९ ॥

तंननाममहादेवोब्रह्मणानमितश्वसः ॥ ननामसूर्योभक्त्याचसंत्रस्तश्चंद्रशेखरम् ॥ ३७ ॥ कश्यपश्चमहाभक्त्यातुष्टावचननामच ॥ शिवःसंस्तूयसर्वे शंसमुवाससुखासने ॥ ३८ ॥ सुखासनेसुखासीनंविश्रांतंचंद्रशेखरम् ॥ श्वेतचामरवातेनसेवितंविष्णुपार्षदैः ॥ ३९ ॥ पीयूषतुल्यंमधुरंवचनंसुमनोह रम् ॥ विष्णुरुवाच ॥ आगतोऽसिकथंचाऽत्रवदकोपस्यकारणम् ॥ ४० ॥ महादेवउवाच ॥ वृषध्वजंचमद्भक्तंममप्राणाधिकंप्रियम् ॥ सूर्यःशशापइतिमे प्रकोपस्यतुकारणम् ॥ ४१ ॥ पुत्रवत्सलशोकेनसूर्यंहंतुंसमुद्यतः ॥ सब्रह्माणंप्रपन्नश्वसूर्यश्चसविधिस्त्वयि ॥ ४२ ॥ त्वयियेशरणापन्नाध्यानेनवचसा ऽपिवा ॥ निरापदोविशंकास्तेजरामृत्युश्चतैर्जितः ॥ ४३ ॥ प्रत्यक्षंशरणापन्नास्तत्फलंकिंवदामिभो ॥ हरिस्मृतिश्चाऽभयदासर्वमंगलदासदा ॥ ४४ ॥ किंमेभक्तस्यभवितातन्मेब्रूहिजगत्प्रभो ॥ श्रीहतस्याऽस्यमूढस्यसूर्यशापेनहेतुना ॥ ४५ ॥ विष्णुरुवाच ॥ कालोऽतियातोदैवेनयुगानामेकविंशतिः ॥ वैकुंठेघटिकार्धेनशीघ्रंगच्छत्वमालयम् ॥ ४६ ॥ वृषध्वजोमृतःकालाद्दुर्निवार्यात्सुदारुणात् ॥ रथध्वजश्चतत्पुत्रोमृतःसोऽपिश्रियाहतः ॥ ४७ ॥ तत्पुत्रौ चमहाभागौधर्मध्वजकुशध्वजौ ॥ हृतश्रियौसूर्यशापात्स्मृतौपरमवैष्णवौ ॥ ४८ ॥ राज्यभ्रष्टौश्रियाभ्रष्टौकमलातपसारतौ ॥ तयोश्चभार्ययोर्लक्ष्मीः कलयाचभविष्यति ॥ ४९ ॥ संपद्युक्तौतदातौचनृपश्रेष्ठौभविष्यतः ॥ मृतस्तेसेवकःशंभोगच्छयूयंचगच्छत ॥ ५० ॥ इत्युक्त्वाचसलक्ष्मीकःसभातो ऽभ्यंतरंगतः ॥ देवाजग्मुःसंप्रहृष्टाःस्वाश्रमंपरमंमुदा ॥ ५१ ॥ शिवश्चतपसेशीघ्रंपरिपूर्णतमोययौ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेनारायणनारदसंवा देशक्तिप्रादुर्भावेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ लक्ष्मींतौचसमाराध्यचोग्रेणतपसामुने ॥ वरमिष्टंचप्रत्येकंसंप्रापतुरभीप्सितम् ॥ ॥ १ ॥ महालक्ष्मिवरेणैवतौपृथ्वीशौबभूवतुः ॥ पुण्यवंतौपुत्रवंतौधर्मध्वजकुशध्वजौ ॥ २ ॥ कुशध्वजस्यपत्नीचदेवीमालावतीसती ॥ सासुषावचका लेनकमलांशांसुतांसतीम् ॥ ३ ॥ साचभूयिष्ठकालेनज्ञानयुक्ताबभूवह ॥ कृत्वावेदध्वनिंस्पष्टमुत्तस्थौसूतिकागृहात् ॥ ४ ॥ वेदध्वनिंसाचकारजात मात्रेणकन्यका ॥ तस्मात्तांचवेदवतींप्रवदंतिमनीषिणः ॥ ५ ॥ जातमात्रेणसुस्नाताजगामतपसेवनम् ॥ सर्वैर्निषिद्धायत्नेननारायणपरायणा ॥ ६ ॥ ए कमन्वंतरंचैवपुष्करेचतपस्विनी ॥ अत्युग्रांचतपस्यांचलीलयाहिचकारसा ॥ ७ ॥

॥ ५० ॥ ५१ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेपंचदशोऽध्यायः ॥१५॥ ॥ त्रिषष्टिश्लोकवर्यैस्तुअर्धश्लोकेनचाऽधिकैः ॥ महालक्ष्म्याराजगृहेजन्मसम्यग्यथोच्यते ॥१॥ नारायणस्तदुत्तरं जातंवृत्तांतमाहलक्ष्मींतौचेति॥१॥२॥कमलांशांलक्ष्म्यंशांभूयिष्ठकालेनबहुकालेनसुतांकन्यांसासुषावेत्यन्वयः॥३॥साचजन्मनैवज्ञानयुक्तालक्ष्म्यंशत्वाद्बभूवह॥४॥५जातमात्रेणजन्ममात्रेण॥६॥७॥

सुवाचंदेववाचम् ॥ ८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥शृंगारंमैथुनम् ॥ १९ ॥१६ ॥ तस्यरावणस्यस्तवनंसुकृतंपरलोकप्रदानेनसफलंचकारेत्यथः ॥ नहिपराशक्तेःस्तवनंव्यर्थंभविष्यतीति॥१७॥इदंम

तथाऽपिपुष्टानक्लिष्टानवयौवनसंयुता ॥ शुश्रावसाचसहसासुवाचमशरीरिणीम् ॥ ८ ॥ जन्मांतरेचतेभर्ताभविष्यतिहरिःस्वयम् ॥ ब्रह्मादिभिर्दुराराध्यं पतिंलप्स्यसिसुंदरि ॥ ९ ॥ इतिश्रुत्वाचसाहृष्टाचकारहपुनस्तपः ॥ अतीवनिर्जनस्थानेपर्वतेगंधमादने ॥ १० ॥ तत्रैवसुचिरंतप्त्वाविश्वस्यसमुवाससा॥ ददर्शपुरतस्तत्ररावणंदुर्निवारणम् ॥ ११ ॥ दृष्ट्वासाऽतिथिभक्त्याचपाद्यंतस्मैददौकिल ॥ सुस्वादुभूतंचफलंजलंचाऽपिसुशीतलम् ॥ १२ ॥ तच्चभुक्त्वा सपापिष्ठश्चोवासतत्समीपतः ॥ चकारप्रश्नमितितांकात्वंकल्याणिवर्तसे ॥ १३ ॥ तांदृष्ट्वासवरारोहांपीनश्रोणिपयोधराम् ॥ शरत्पद्मोत्सवास्यांचसस्मितांसुदतींसतीम् ॥ १४ ॥ मूर्छामवापकृपणःकामबाणप्रपीडितः ॥ सकरेणसमाकृष्यशृंगारंकर्तुमुद्यतः ॥ १५ ॥ सतीचुकोपदृष्ट्वातंस्तंभितंचचकारह ॥ सजडोहस्तपादैश्चकिंचिद्वक्तुंनचक्षमः ॥ १६ ॥ तुष्टावमनसादेवींप्रययौपद्मलोचनाम् ॥ सातुष्टातस्यस्तवनंसुकृतंचचकारह ॥ १७ ॥ साशशापमदर्थेत्वंविनंक्ष्यसिसबांधवः ॥ स्पृष्टाऽहंचत्वयाकामाद्बलंचाऽप्यवलोकय ॥ १८ ॥ इत्युक्त्वासाचयोगेनदेहत्यागंचकारसा ॥ गंगायांतांचसंन्यस्यस्वगृहंरावणोययौ ॥ १९ ॥ अहोकिमद्भुतंदृष्टंकिंकृतंवानयाऽधुना ॥ इतिसंचिंत्यसंचिंत्यविललापपुनःपुनः ॥ २० ॥ साचकालांतरेसाध्वीबभूव जनकात्मजा ॥ सीतादेवीतिविख्यातायदर्थेरावणोहतः ॥ २१ ॥ महातपस्विनिसाचतपसापूर्वजन्मतः ॥ लेभेरामंचभर्तारंपरिपूर्णतमंहरिम् ॥ २२ ॥ संप्राप्तपसाराध्यंदुराराध्यंजगत्पतिम् ॥ सारमासुचिरंरेमेरामेणसहसुंदरी ॥ २३ ॥ जातिस्मरानस्मरतितपसश्चक्लमंपुरा ॥ सुखेनतज्जहौसर्वंदुःखं चाऽपिसुखंफले ॥ २४ ॥ नानाप्रकारविभवंचकारसुचिरंसती ॥ संप्राप्यसुकुमारंतमतीवनवयौवना ॥ २५ ॥ गुणिनंरसिकंशांतंकांतंदेवमनुत्तमम् ॥ स्त्रीणांमनोज्ञंरुचिरंतथालेभेयथेप्सितम् ॥ २६ ॥ पितुःसत्यपालनार्थंसत्यसंधोरघूद्वहः ॥ जगामकाननंपश्चात्कालेनचबलीयसा ॥ २७ ॥ तस्थौ समुद्रनिकटेसीतयालक्ष्मणेनच ॥ ददर्शतत्रवह्निंचविप्ररूपधरंहरिः ॥ २८ ॥ रामंचदुःखितंदृष्ट्वासचदुःखीबभूवह ॥ उवाचकिंचित्सत्येष्टंसत्यं सत्यपरायणः ॥ २९ ॥ द्विजउवाच ॥ भगवन्श्रूयतांरामकालोऽयंयदुपस्थितः ॥ सीताहरणकालोऽयंतवैवसमुपस्थितः ॥ ३० ॥ दैवंचदुर्निवार्यंचनचदैवात्परोबली ॥ जगत्प्रसूंमयिन्यस्यछायांरक्षांतिकेऽधुना ॥ ३१ ॥

मवाचोबलंसामर्थ्यंविलोकय ॥१८॥ देहत्यागमिति॥परपुरुषेणस्पृष्टदेहस्यदुष्टत्वात्तत्त्यागएवोचितइतिसतीधर्ममर्यादाबोधिता ॥१९॥विललापरावणः ॥२०॥२१॥२२॥२३॥तपसःक्लमंखेदम् ॥ दुःखं चाऽपिसुखंफलेइति॥परिणामेउत्तमफलेसति दुःखमपिसुखमेवभवतीत्यर्थः ॥ २४ ॥ तंरामम् ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ जगत्प्रसूंसीताम् ॥ ३१ ॥ ६५ ॥ ॥ ६५ ॥

विप्रोनाऽहं किंतुहुताशनः॥३२॥लक्ष्मणंप्रतितमर्थनप्रकाश्यनप्रकटीकृत्य॥३३॥३४॥इदंगोप्यंवस्तुकस्मैचिद्रक्तुंनिषिध्यसीतांगृहीत्वासोऽग्निर्ययौ ॥ ३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥पूर्वंद्वारपालयोःकिंकर

दास्यामिसीतांतुभ्यंचपरीक्षासमयेपुनः ॥ देवैःप्रस्थापितोऽहंचनचविप्रोहुताशनः ॥ ३२ ॥ रामस्तद्वचनंश्रुत्वानप्रकाश्यचलक्ष्मणम् ॥ स्वीकारंचचसश्चक्रेत्हृदयेनविदूयता ॥ ३३ ॥ वन्हिर्योगेनसीतायामायासीतांचकारह ॥ तत्तुल्यगुणसर्वांगांददौरामायनारद ॥ ३४ ॥ सीतांगृहीत्वासययौगोप्यंवक्तुंनिषिध्यच ॥ लक्ष्मणोनैवबुबुधेगोप्यमन्यस्यकाकथा ॥ ३५ ॥ एतस्मिन्नंतरेरामोददर्शकनकंमृगम् ॥ सीतातंप्रेरयामासतदर्थेयत्नपूर्वकम् ॥ ३६ ॥ संन्यस्यलक्ष्मणंरामोजानक्यारक्षणेवने॥ स्वयंजगामतूर्णंतंविव्याधसायकेनच ॥ ३७ ॥ लक्ष्मणेतिचशब्दंसकृत्वाचमाययामृगः ॥ प्राणांस्तत्याजसहसापुरोदृष्ट्वाहरिंस्मरन् ॥ ३८ ॥ मृगदेहंपरित्यज्यदिव्यरूपंविधायच ॥ रत्ननिर्माणयानेनवैकुंठंसजगामह ॥ ३९ ॥ वैकुंठलोकद्वार्यासीत्किंकरोद्वारपालयोः ॥ पुनर्जगामतद्द्वारमादेशाद्द्वारपालयोः ॥ ४० ॥ अथशब्दंचसाश्रुत्वालक्ष्मणेतिचविक्लवम् ॥ तंहिसाप्रेरयामासलक्ष्मणंरामसन्निधौ ॥ ४१ ॥ गतेचलक्ष्मणेरामंरावणोदुर्निवारणः ॥ सितांगृहीत्वाप्रययौलंकामेवस्वलीलया ॥ ४२ ॥ विषसादचरामश्चवनेदृष्ट्वाचलक्ष्मणम् ॥ तूर्णंचस्वाश्रमंगत्वासीतांनैवददर्शसः ॥ ४३ ॥ मूर्छांसंप्राप्यसुचिरंविललापभृशंपुनः ॥ पुनःपुनश्चबभ्रामतदन्वेषणपूर्वकम् ॥ ४४ ॥ कालेनप्राप्यतद्वार्तांगोदावरीनदीतटे ॥ सहायान्वानरान्कृत्वाबबंधसागरंहरिः ॥ ४५ ॥ लंकांगत्वारघुश्रेष्ठोजघानसायकेनच ॥ कालेनप्राप्यतंहत्वारावणंबांधवैःसह ॥ ४६ ॥ तांचवन्हिपरीक्षांचकारयामाससत्वरम् ॥ हुताशस्तत्रकालेतुवास्तवींजानकींददौ ॥ ४७ ॥ उवाचछायावन्हिंचरामंचविनयान्विता॥ करिष्यामीतिकिमहंतदुपायंवदस्वमे ॥ ४८ ॥ श्रीरामाग्नीऊचतुः ॥ त्वंगच्छतपसेदेविपुष्करंचसुपुण्यदम् ॥ कृत्वातपस्यांतत्रैवस्वर्गलक्ष्मीर्भविष्यसि ॥ ४९ ॥ साचतद्वचनंश्रुत्वाप्रतप्यपुष्करेतपः ॥ दिव्यंत्रिलक्षवर्षंचस्वर्गलक्ष्मीर्बभूवह ॥ ५० ॥ साचकालेनतपसायज्ञकुंडसमुद्भवा ॥ कामिनीपांडवानांचद्रौपदीद्रुपदात्मजा ॥ ५१ ॥ कृतेयुगेवेदवतीकुशध्वजसुताशुभा ॥ त्रेतायांरामपत्नीचसीतेतिजनकात्मजा ॥ ५२ ॥ तच्छायाद्रौपदीदेवीद्वापरेद्रुपदात्मजा ॥ त्रिहायणीचसाप्रोक्ताविद्यमानायुगत्रये ॥ ५३ ॥ नारदउवाच ॥ प्रियाःपंचकथंतस्याबभूवुर्मुनिपुंगव ॥ इतिमच्चित्तसंदेहंभंजसंदेहभंजन ॥ ५४ ॥ नारायणउवाच ॥ लंकायांवास्तवीसीतारामंसंप्रापनारद ॥ रूपयौवनसंपन्नाछायाचबहुचिंतया ॥ ५५ ॥

आसीत्सकारणवशाद्राक्षसोऽभूत्सपुनरपिरामबाणेनहतोवैकुंठेद्वारपालयोःसमीपेजगामेत्यर्थः॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥तांसीतांवन्हिपरीक्षांदिव्यम् ॥४७॥वन्हिंरामंचछायासीताइतःपरंकिमहंकरिष्यामिकिंमयाकर्तव्यमित्युपायंवदस्वेत्युवाच॥४८॥४९॥५०॥साचेति॥स्वर्गलक्ष्मीः॥५१॥५२॥यतोयुगत्रयेवर्तमानाततस्त्रिहायणीतिनाम ॥ हायनशब्दोऽत्रयुगपरः॥५३॥५४॥५५॥

॥५६॥ ५७ ॥ ५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥इति श्रीदेवीभागवततिलकेनव०षोडशोध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ अष्टाधिकैश्चत्वारिंशत्पद्यैस्तुसविस्तरम्॥धर्मध्वजसुतायास्तुतुलस्याश्चकथोच्यते ॥१॥ तुलसीकथायांप्रवृत्तायांप्रसंगागतांकुशध्वजसुताकथांसमाप्यधर्मध्वजसुतायास्तुलस्याःकथामाह श्रीनारायणउवाच धर्मध्वजस्येति॥साआरामेइतिच्छेदः॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥सितवारेशुक्रवारे ॥

रामाम्योराज्ञयातप्तुमुपास्तेशंकरंपरम् ॥ कामातुरापतिव्यग्राप्रार्थयंतीपुनःपुनः ॥ ५६ ॥ पतिंदेहिपतिंदेहिपतिंदेहित्रिलोचन ॥ पतिंदेहिपतिंदेहिपंचवा रंचकारसा ॥ ५७ ॥ शिवस्तत्प्रार्थनांश्रुत्वाप्रहस्यरसिकेश्वरः ॥ प्रियेतवप्रियाःपंचभविष्यंतिवरंददौ ॥ ५८ ॥ तेनसापांडवानांचबभूवकामिनीप्रिया ॥ इतितेकथितंसर्वप्रस्तावंवास्तवंशृणु॥५९॥अथसंप्राप्यलंकायांसीतांरामोमनोहराम् ॥ बिभीषणायतांलंकांदत्त्वाऽयोध्यांययौपुनः॥६०॥एकादशसहस्रा ब्दंकृत्वाराज्यंचभारते ॥ जगामसर्वैर्लोकैश्चसार्धवैकुंठमेवच ॥ ६१ ॥ कमलांशावेदवतीकमलायांविवेशसा ॥ कथितंपुण्यमाख्यानंपुण्यदंपापनाशन म् ॥ ६२ ॥ सततंमूर्तिमंतश्चवेदाश्चत्वारएवच ॥ संतियस्याश्चजिह्वाग्रेसाचवेदवतीश्रुता ॥ ६३ ॥ धर्मध्वजसुताख्यानंनिबोधकथयामिते ॥ इतिश्री देवीभागवतेमहा०नवमस्कंधेषोडशोध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ धर्मध्वजस्यपत्नीचमाधवीतिचविश्रुता ॥ नृपेणसार्धसाऽऽरामेरेमेच गंधमादने ॥१॥ शय्यांरतिकरींकृत्वापुष्पचंदनचर्चिताम् ॥ चंदनालिप्तसर्वांगीपुष्पचंदनवायुना ॥ २ ॥ स्त्रीरत्नमतिचार्वंगीरत्नभूषणभूषिता ॥ कामु कीरसिकास्रष्टारसिकेनचसंयुता ॥ ३ ॥ सुरतेविरतिर्नास्तितयोःसुरतिविज्ञयोः ॥ गतंदेववर्षशतंनज्ञातंचदिवानिशम् ॥ ४ ॥ ततोराजामतिंप्राप्यसुर ताद्विररामच ॥ कामुकीसुंदरीकिंचिन्नचतृप्तिंजगामसा ॥ ५ ॥ दधारगर्भसासद्योदैवाद्दब्दशतंसती ॥ श्रीगर्भाश्रीयुतासाचसंबभूवदिनेदिने ॥ ६ ॥ शु भेक्षणेशुभदिनेशुभयोगेचसंयुते ॥ शुभलग्नेशुभांशेचशुभस्वामिग्रहान्विते ॥ ७ ॥ कार्तिकीपूर्णिमायांतुसितवारेचपाद्मज ॥ सुषावसाचपद्मांशांप द्मिनींतांमनोहराम् ॥ ८ ॥ शरत्पार्वणचंद्रास्यांशरत्पंकजलोचनाम् ॥ पक्वबिंबाधरोष्ठींचपश्यंतींसस्मितांगृहम् ॥ ९ ॥ हस्तपादतलारक्तांनिम्न नाभिंमनोरमाम् ॥ तदधस्त्रिवलीयुक्तांनितंबयुगवर्तुलाम् ॥ १० ॥ शीतेसुखोष्णसर्वांगींग्रीष्मेचसुखशीतलाम् ॥ श्यामांसुकेशींरुचिरांन्यग्रोधपरि मंडलाम् ॥ ११ ॥ पीतचंपकवर्णाभांसुंदरीष्वेवसुंदरीम् ॥ नरानार्यश्चतांदृष्ट्वातुलनांदातुमक्षमाः ॥ १२ ॥ तेननाम्नाचतुलसींतांवदंतिमनीषिणः ॥सा चभूमिष्ठमात्रेणयोग्यास्त्रीप्रकृतिर्यथा ॥ १३ ॥ सर्वैर्निषिद्धातपसेजगामबदरीवनम् ॥ तत्रदेवाब्दलक्षंचचकारपरमंतपः ॥ १४ ॥

पाद्मज पद्माज्जातोब्रह्मापाद्मस्तस्माज्जातोनारदःपाद्मजः ॥ ८ ॥९॥१० ॥ न्यग्रोधसटावल्लंबायमानंकेशपरिमंडलंयस्याःसा ॥ ११ ॥१२ ॥ तुलसीमिति ॥ तुलामुपमामस्यतिक्षिपतिसातुलसी ॥ असुक्षेपणेइतिधातोःपचाद्यचिशकंध्वादित्वात्पररूपेगौरादिपाठान्ङीष् ॥ भूमिष्ठमात्रेणभूमौपतनमात्रेणेत्यर्थः ॥ १३ ॥१४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

तोयवस्त्रा तोयमेववस्त्रंयस्या जलस्थेत्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ राधिकाशापादिति ॥ सचशापोवक्ष्यमा

मनसानारायणःस्वामीभवितेतिचनिश्चिता ॥ ग्रीष्मेपंचतपाःशीतेतोयवस्त्राचप्रावृषि ॥ १५ ॥ आसनस्थावृष्टिधाराःसहंतीतिदिवानिशम् ॥ विंशत्सहस्रवर्षंचफलतोयाशनाचसा ॥ १६ ॥ त्रिंशत्सहस्रवर्षंचपत्राहारातपस्विनी॥चत्वारिंशत्सहस्राब्दंवाय्वाहाराकृशोदरी ॥ १७॥ ततोदशसहस्राब्दंनिराहाराबभूवसा ॥ निर्लक्ष्यांचैकपादस्थांदृष्ट्वातांकमलोद्भवः ॥ १८ ॥ समाययौवरंदातुंपरंबदरिकाश्रमम् ॥ चतुर्मुखंचसादृष्ट्वाननामहंसवाहनम् ॥ ॥ १९ ॥ तामुवाचजगत्कर्ताविधाताजगतामपि ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वरंवृणीष्वतुलसियेत्तमनसिवांछितम् ॥ २० ॥ हरिभक्तिंहरेर्दास्यमजरामरतामपि ॥ तुलस्युवाच ॥ शृणुतातप्रवक्ष्यामियन्मेमनसिवांछितम् ॥ २१ ॥ सर्वज्ञस्याऽपिपुरतःकालज्जाममसांप्रतम् ॥ अहंतुतुलसीगोपीगोलोकेऽहंस्थितापुरा ॥ २२ ॥ कृष्णप्रियाकिंकरीचतदंशातत्सखीप्रिया ॥ गोविंदरतिसंभुक्तामतृप्तांमांचमूर्छिताम् ॥ २३ ॥ रासेश्वरीसमागत्यददर्शरासमंडले ॥ गोविंदंभर्त्सयामासमांशशापरुषान्विता ॥ २४ ॥ याहित्वंमानवींयोनिमित्येवंचशशापह ॥ मामुवाचसगोविंदोमदंशंचचतुर्भुजम् ॥ २५ ॥ लभिष्यसितपस्तप्त्वाभारतेब्रह्मणोवरात् ॥ इत्येवमुक्त्वादेवेशोप्यंतर्धानंचकारसः ॥ २६ ॥ देव्याभियातनुंत्यक्त्वाप्राप्तंजन्मगुरोभुवि ॥ अहंनारायणंकांतंशांतंसुंदरविग्रहम् ॥२७॥ सांप्रतंतंपतिंलब्धुंवरयेत्वंचदेहिमे ॥ ब्रह्मदेवउवाच ॥ सुदामानामगोपश्चश्रीकृष्णांगसमुद्भवः ॥२८॥ तदंशश्चाऽतितेजस्वीलेभेजन्मचभारते ॥ सांप्रतंराधिकाशापाद्दनुवंशसमुद्भवः ॥२९॥ शंखचूडेतिविख्यातस्त्रैलोक्येनचतत्समः ॥ गोलोकेत्वांपुरादृष्ट्वाकामोन्मथितमानसः ॥३०॥ विलंभितुंनशशाकराधिकायाःप्रभावतः ॥ सचजातिस्मरस्तस्मात्सुदामाभूच्चसागरे ॥३१॥ जातिस्मरात्वमपिसासर्वंजानासिसुंदरि ॥ अधुनातस्यपत्नीत्वंसंभविष्यसिशोभने ॥ ३२ ॥ पश्चान्नारायणंशांतंकांतमेववरिष्यसि ॥ शापान्नारायणस्यैवकलयादैवयोगतः ॥ ३३ ॥ भविष्यसिवृक्षरूपात्वंपूताविश्वपाविनी ॥ प्रधानासर्वपुष्पेषुविष्णुप्राणाधिकाभवेः ॥ ३४ ॥ त्वयाविनाचसर्वेषांपूजाचविफलाभवेत् ॥ वृंदावनेवृक्षरूपानाम्नावृंदावनीतिच ॥ ३५ ॥ त्वत्पत्रैर्गोपिगोपाश्चपूजयिष्यंतिमाधवम् ॥ वृक्षाधिदेवीरूपेणसार्धंकृष्णेनसंततम्॥३६॥विहरिष्यसिगोपेनस्वच्छंदंमद्वरेणच॥ इत्येवंवचनंश्रुत्वासस्मिताहृष्टमानसा ॥३७॥प्रणनामचब्रह्माणंतंचकिंचिदुवाचसा॥ तुलस्युवाच॥यथामेद्विभुजेकृष्णेवांछाचश्यामसुंदरे॥३८॥सत्यंब्रवीमिहेतातनतथाचचतुर्भुजे॥ अतृप्ताऽहंचगोविंदेदैवाच्छृंगारभंगतः ॥३९ ॥ गोविंदस्यैववचनात्प्रार्थयामिचतुर्भुजम् ॥ त्वत्प्रसादेनगोविंदंपुनरेवसुदुर्लभम् ॥ ४० ॥

॥ ३३ ॥

णः ॥२९॥३०॥ विलंभितुंत्वामालिंगितुम् ॥ ३१ ॥३२॥३३॥३४॥३५ ॥ वृक्षाधिदेवीति ॥ तुलसीवृक्षस्ययाऽधिदेव्यधिदेवतात्स्त्रीमूर्तिमतीतद्रूपेणेत्यर्थः ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥एकाधिकैःशतश्लोकैःशंखचूडेनसंगतिः ॥ जातातुलस्याःसंवादो

ध्रुवमेवलभिष्यामिराधाभीतिंप्रमोचय ॥ ब्रह्मदेवउवाच ॥ गृहाणराधिकामंत्रंददामिषोडशाक्षरम् ॥ ४१ ॥ तस्याश्चप्राणतुल्यात्वंमद्वरेणभविष्यसि ॥ शृंगारंयुवयोर्गोप्यंनज्ञास्यतिचराधिका ॥ ४२ ॥ राधासमात्वंसुभगेगोविंदस्यभविष्यसि ॥ इत्येवमुक्त्वादत्त्वाचदेव्यावैषोडशाक्षरम् ॥ ४३ ॥ मंत्रं चैवजगद्धातास्तोत्रंचकवचंपरम् ॥ सर्वपूजाविधानंचपुरश्चर्याविधिक्रमम् ॥ ४४ ॥ परांशुभाशिषंचैवपूजांचैवचकारसा ॥ बभूवसिद्धासादेवीतत्प्रसादाद्रमायथा ॥ ४५ ॥ सिद्धमंत्रेणतुलसीवरंप्रापयथोदितम् ॥ बुभुजेचमहाभोगंयद्विश्वेषुचदुर्लभम् ॥ ४६ ॥ प्रसन्नमनसादेवीतत्त्याजतपसःक्लमम् ॥ सिद्धेफलेनराणांचदुःखंचसुखमुत्तमम् ॥ ४७ ॥ भुक्त्वापीत्वाचसंतुष्टाशयनंचचकारसा ॥ तल्पेमनोरमेतत्रपुष्पचंदनचर्चिते ॥ ४८ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेतुलस्युपाख्यानेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

॥ श्रीनारायणउवाच ॥ तुलसीपरितुष्टाचसुष्वापहृष्टमानसा ॥ नवयौवनसंपन्नावृषध्वजवरांगना ॥ १ ॥ चिक्षेपपंचबाणश्चपंचबाणांश्चतांप्रति ॥ पुष्पायुधेनसादग्धापुष्पचंदनचर्चिता ॥ २ ॥ पुलकांचितसर्वांगीकंपितारक्तलोचना ॥ क्षणंसाशुष्कतांप्रापक्षणंमूर्छामवापह ॥ ३ ॥ क्षणमुद्विग्नतांप्रापक्षणंतंद्रांसुखावहाम् ॥ क्षणंचदहनंप्रापक्षणंप्रापप्रसन्नताम् ॥ ४ ॥ क्षणंसाचेतनांप्रापक्षणंप्रापविषण्णताम् ॥ उत्तिष्ठंतीक्षणंतल्पाद्गच्छंतीनिकटेक्षणम् ॥ ५ ॥ भ्रमंतीक्षणमुद्वेगान्निवसंतीक्षणंपुनः ॥ क्षणमेवसमुद्वेगात्सुष्वापपुनरेवसा ॥ ६ ॥ पुष्पचंदनतल्पंचतद्बभूवाऽतिकंटकम् ॥ विषहारिसुखंदिव्यंसुंदरंचफलंजलम् ॥ ७ ॥ निलयंचबिलाकारंसूक्ष्मवस्त्रंहुताशनः ॥ सिंदूरपत्रकंचैवव्रणतुल्यंचदुःखदम् ॥ ८ ॥ क्षणंददर्शतंद्रायांसुवेषंपुरुषंसती ॥ सुंदरंचयुवानंचसस्मितंरसिकेश्वरम् ॥९॥ चंदनोक्षितसर्वांगंरत्नभूषणभूषितम् ॥ आगच्छंतंमाल्यवंतंपिबंतंतन्मुखांबुजम् ॥१०॥ कथयंतंरतिकथांब्रुवंतंमधुरंमुहुः ॥ संभुक्तवंतंतल्पेचसमाश्लिष्यंतमीप्सितम्॥११॥पुनरेवतुगच्छंतमागच्छंतंचसन्निधौ ॥यांतंक्वयासिप्राणेशतिष्ठेत्येवमुवाचसा ॥१२॥पुनश्चचेतनांप्राप्यविललापपुनःपुनः॥एवंसायौवनंप्राप्यतस्थौतत्रैवनारद॥१३॥ शंखचूडोमहायोगीजैगीषव्यान्मनोहरम्॥कृष्णमंत्रंचसंप्राप्यकृत्वासिद्धंतुपुष्करे ॥१४॥ कवचंचगलेबध्वासर्वमंगलमंगलम्॥ब्रह्मणश्चवरंप्राप्ययत्तेमनसिवांछितम् ॥१५॥ आज्ञयाब्रह्मणःसोपिबदरींचसमाययौ॥आगच्छंतंशंखचूडंददर्शतुलसीमुने ॥१६॥

प्यभूत्तेनेतिकथ्यते ॥ १ ॥ तपश्चर्यातस्तुलस्यामुपरतायामनंतरंजातंवृत्तमाह तुलसीपरितुष्टाचेति ॥१॥२॥३॥४॥ विषण्णतांखिन्नतां निकटंतल्पनिकटम् ॥५॥६॥सुंदरंसुखंसुखकरंफलंजलंच॥ विषहारिविषोपमम् ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ यत्तेमनसिवांछितंतद्भवत्वितिवरंप्राप्यबदरींचसमाययावित्यन्वयः ॥ १५ ॥ १६ ॥ ६९॥ ६९ ॥

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ यावकंपादभूषणंतस्याऽऽवलिःपंक्तिः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥२६ ॥२७ ॥२८ ॥ २९ ॥ तपस्यायांतिष्ठामीत्यन्वयः ॥ ३० ॥ कुलेजातःकु

नवयौवनसंपन्नंकामदेवसमप्रभम् ॥ श्वेतचंपकवर्णाभंरत्नभूषणभूषितम् ॥ १७ ॥ शरत्पार्वणचंद्रास्यंशरत्पंकजलोचनम् ॥ रत्नसारविनिर्माणविमानस्थं मनोहरम् ॥ १८ ॥ रत्नकुंडलयुग्मेनगंडस्थलविराजितम् ॥ पारिजातप्रसूनानांमालावंतंचसुस्मितम् ॥ १९ ॥ कस्तूरीकुंकुमायुक्तंसुगंधिचंदनान्वितम् ॥ सादृष्ट्वासन्निधावेनंमुखमाच्छाद्यवाससा ॥ २० ॥ सस्मितातंनिरीक्षंतीसकटाक्षंपुनःपुनः ॥ बभूवाऽतिनम्रमुखीनवसंगमलज्जिता ॥ २१ ॥ शरदिंदुविनिंद्यैकस्वमुखेंदुविराजिता ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणयावकावलिसंयुता ॥ २२ ॥ मणींद्रसारनिर्माणक्वणन्मंजीररंजिता ॥ दधतीकबरीभारंमालतीमाल्यसंयुतम् ॥ २३ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणमकराकृतिकुंडला ॥ चित्रकुंडलयुग्मेनगंडस्थलविराजिता ॥ २४ ॥ रत्नेंद्रसारहारेणस्तनमध्यस्थलोज्ज्वला ॥ रत्नकंकणकेयूरशंखभूषणभूषिता ॥ २५ ॥ रत्नांगुलीयकैर्दिव्यैरंगुल्यावलिराजिता ॥ दृष्ट्वातांललितांरम्यांसुशीलांसुंदरींसतीम् ॥ २६ ॥ उवासतत्समीपेतुमधुरंतामुवाचसः ॥ शंखचूडउवाच ॥ कात्वंकस्यचकन्याचधन्यामान्याचयोषिताम् ॥ २७ ॥ कात्वंमानिनिकल्याणिसर्वकल्याणदायिनि ॥ मौनीभूतेकिंकरेमांसंभाषांकुरुसुंदरि ॥ २८ ॥ इत्येवंवचनंश्रुत्वासकामावामलोचना ॥ सस्मितानम्रवदनासकामंतमुवाचसा ॥ २९ ॥ तुलस्युवाच ॥ धर्मध्वजसुताहंचतपस्यायांतपोवने ॥ तपस्विन्यहंतिष्ठामिकस्त्वंगच्छयथासुखम् ॥ ३० ॥ कामिनींकुलजातांचरहस्येकाकिनींसतीम् ॥ नपृच्छतिकुलेजातइत्येवंमेश्रुतौश्रुतम् ॥ ३१ ॥ लंपटोऽसत्कुलेजातोधर्मशास्त्रार्थवर्जितः ॥ येनाऽश्रुतःश्रुतेरर्थःसकामिच्छतिकामिनीम् ॥ ३२ ॥ आपातमधुरांमत्तामंतकांपुरुषस्यताम् ॥ विषकुंभाकाररूपाममृतास्यांचसंततम् ॥ ३३ ॥ हृदयेक्षुरधाराभांशश्वन्मधुरभाषिणीम् ॥ स्वकार्यपरिनिष्पत्त्यैतत्परांसततंचताम् ॥ ३४ ॥ कार्यार्थेस्वामिवशगामन्यथैवावऽशांसदा॥ स्वांतर्मलिनरूपांचप्रसन्नवदनेक्षणाम् ॥ ३५ ॥ श्रुतौपुराणेयासांचचरित्रमतिदूषितम् ॥ तासुकोविश्वसेत्प्राज्ञःप्रज्ञावांश्चदुराशयः ॥ ३६ ॥ तासांकोवारिपुर्मित्रंप्रार्थयंतिनवंनवम् ॥ दृष्ट्वासुवेषंपुरुषमिच्छंतिहृदयेसदा ॥ ३७ ॥ बाह्येस्वार्थसतीत्वंचज्ञापयंतीप्रयत्नतः ॥ शश्वत्कामाचरामाचकामाधारामनोहरा ॥ ३८ ॥ बाह्येच्छलात्खेदयंतीस्वांतर्मैथुनमानसा ॥ कांतंहसंतीरहसिबाह्येऽतीवसुलज्जिता ॥ ३९ ॥ मानिनीमैथुनाभावेकोपनाकलहांकुरा ॥ सुप्रीताभूरिसंभोगात्स्वल्पमैथुनदुःखिता ॥ ४० ॥

लीनोनपृच्छतीत्यर्थः ॥ ३१ ॥ कादृशःपुरुषस्तर्हिकामिनींपृच्छतितत्राह लंपटइति ॥ ३२ ॥ कीदृशींकामिनींतत्राह ॥ आपातरमणीयामित्यादिप्रसन्नवदनेक्षणामित्यंतम् ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ दुराशयोनयइत्यर्थः ॥ ३६ ॥ कोवारिपुःकोवामित्रंनकोऽपिरिपुर्मित्रंवेत्यर्थः ॥ स्वार्थपराएवकेवलम् ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ खेदयंतीपुरुषमित्यर्थः ॥ ३९ ॥ ४० ॥

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ तपोमार्गार्गलातपोमार्गप्रतिबंधिका ॥ ४५ ॥ भक्तिव्यवहिताभक्तिरहिता ॥ अधोंगंयोनिरूपम् ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ रक्तेनारक्तम् ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥

सुमिष्टान्नाच्छीततोयादाकांक्षंतीचमानसे ॥ सुंदरंरसिकंकांतंयुवानंगुणिनंसदा ॥ ४१ ॥ सुतात्परमभिस्नेहंकुर्वंतीरसिकोपरि ॥ प्राणाधिकंप्रियतमंसं भोगकुशलंप्रियम् ॥ ४२ ॥ पश्यंतीरिपुतुल्यंचवृद्धंवामैथुनाक्षमम् ॥ कलहंकुर्वतीशश्वत्तेनसार्धंसुकोपना ॥ ४३ ॥ वाचयाभक्षयंतीतंसर्पआखुमि वोल्बणम् ॥ दुःसाहसस्वरूपाचसर्वदोषाश्रयासदा ॥ ४४ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांदुःसाध्यामोहरूपिणी ॥ तपोमार्गार्गलाशश्वन्मोक्षद्वारकपाटिका ॥ ४५ ॥ हरेर्भक्तिव्यवहितासर्वमायाकरंडिका ॥ संसारकारागारेचशश्वन्निगडरूपिणी ॥ ४६ ॥ इंद्रजालस्वरूपाचमिथ्याचस्वप्नरूपिणी ॥ बिभ्रती बाह्यसौंदर्यमधोंगमतिकुत्सितम् ॥ ४७ ॥ नानाविण्मूत्रपूयानामाधारंमलसंयुतम् ॥ दुर्गंधिदोषसंयुक्तंरक्तारक्तमसंस्कृतम् ॥ ४८ ॥ मायारूपामायि नांचविधिनानिर्मितापुरा ॥ विषरूपामुमुक्षूणामदृश्याऽप्यभिवांछताम् ॥ ४९ ॥ इत्युक्त्वातुलसीतंचविरराम चनारद ॥ सस्मितःशंखचूडश्चप्रवक्तुमुपच क्रमे ॥ ५० ॥ शंखचूडउवाच ॥ त्वयायत्कथितंदेविनचसर्वमलीककम् ॥ किंचित्सत्यमलीकंचकिंचिन्मत्तोनिशामय ॥ ५१ ॥ निर्मितंद्विविधंधात्रा स्त्रीरूपंसर्वमोहनम् ॥ कृत्वारूपंवास्तवंचऽप्रशस्यंचाप्रशंसितम् ॥ ५२ ॥ लक्ष्मीःसरस्वतीदुर्गासावित्रीराधिकादिका ॥ सृष्टिसूत्रस्वरूपाचआद्यासृष्टि र्विनिर्मिता ॥ ५३ ॥ एतासामंशरूपंचस्त्रीरूपंवास्तवंस्मृतम् ॥ तत्प्रशस्यंयशोरूपंसर्वमंगलकारकम् ॥ ५४ ॥ शतरूपादेवहूतीस्वधास्वाहाचदक्षिणा ॥ छायावतीरोहिणीचवरुणानीशचीतथा ॥ ५५ ॥ कुबेरस्यचपत्नीयाऽप्यदितिश्चदितिस्तथा ॥ लोपामुद्राऽनसूयाचकोटभीतुलसीतथा ॥ ५६ ॥ अ हल्याऽरुंधतीमेनातारामंदोदरीतथा ॥ दमयंतीवेदवतीगंगाचमनसातथा ॥ ५७ ॥ पुष्टिस्तुष्टिःस्मृतिर्मेधाकालिकाचवसुंधरा ॥ षष्ठीमंगलचंडीचमूर्तिश्च धर्मकामिनी ॥ ५८ ॥ स्वस्तिश्रद्धाचशांतिश्चकांतिःक्षांतिस्तथापरा ॥ निद्रातंद्राक्षुत्पिपासासंध्यारात्रिदिनानिच ॥ ५९ ॥ संपत्तिर्धृतिकीर्तीचक्रियाशोभा प्रभाशिवा ॥ यत्स्त्रीरूपंचसंभूतमुत्तमंतुयुगेयुगे ॥ ६० ॥ कलाकलांशरूपंचस्वर्वेश्यादिकमेवच ॥ तदप्रशस्यंविश्वेषुपुंश्चलीरूपमेवच ॥ ६१ ॥ सत्त्व प्रधानंयद्रूपंतद्युक्तंचप्रभावतः ॥ तदुत्तमंचविश्वेषुसाध्वीरूपंप्रशंसितम् ॥ ६२ ॥ तद्वास्तवंचविज्ञेयंप्रवदंतिमनीषिणः ॥ रजोरूपंतमोरूपंकलासुविविधं स्मृतम् ॥ ६३ ॥ मध्यमारजसश्चांशास्तास्तुभोगेषुलोलुपाः ॥ सुखसंभोगवश्याश्चस्वकार्येनिरताःसदा ॥ ६४ ॥

॥ ५२ ॥ लक्ष्मीःसरस्वतीति ॥ लक्ष्म्यादीनांपूर्णावताराणांगंगादीनामंशावताराणांतथाकलाकलांशानांचस्वरूपंप्रशस्यमन्यदप्रशस्यमित्यर्थः ॥ सृष्टिसूत्रस्वरूपाचसृष्टिमूलभूतेत्यर्थः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ कलांशस्वरूपंचोत्तममित्यर्थः ॥ स्वर्वेश्यादिकमेवचेत्यस्यतदप्रशस्यमित्युत्तरेणान्वयः ॥ ६१ ॥ साध्वीरूपमुत्तममित्याह सत्त्वप्रधानमिति ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥

यतएतामध्यमाएतादृशदोषविशिष्टाअतोरजोरूपस्यस्त्रीवस्तुनःसाध्वीत्वंनैवोपजायतइत्यर्थः ॥ ६५ ॥ तमोरूपंतुदुर्निवार्यत्वादधममेवेत्यर्थः ॥ ६६ ॥ तथाचतवलक्ष्म्यंशत्वात्तवरूपंत्वदुक्तरीत्या निंद्यंनकिंत्वतिप्रशस्तमेवभवतीतिममत्वयीच्छाजातायुक्तेतिभावः ॥ यदुक्तंत्वयाकुलीनःपरस्त्रियंनपश्यतितत्तथैवतथाऽप्यहंब्रह्मणआज्ञयात्वत्समीपमागतोस्मीत्यभिप्रायेणाह नपृच्छतीति ॥ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ दनुवंशेजातः पुरापूर्वंहरेःसखासुदामाऽहम् ॥ अधुनातुशापाद्दनोर्वंशेजातइत्यर्थः ॥ ६९ ॥ ७० ॥ पूर्वकथांस्मारयति जातिस्मरोऽहमिति ॥ ७१ ॥ संभोक्तुंनालंसमर्थोराधाभ

कपटामोहकारिण्योधर्मार्थविमुखाःसदा ॥ रजोरूपस्यसाध्वीत्वमतोनैवोपजायते ॥ ६५ ॥ इदंमध्यमरूपंचप्रवदंतिमनीषिणः ॥ तमोरूपंदुर्निवार्यमधमंतद्विदुर्बुधाः ॥ ६६ ॥ नपृच्छतिकुलेजातःपंडितश्चपरस्त्रियम् ॥ निर्जनेनिर्जलेवाऽपिरहस्यपिपरस्त्रियम् ॥ ६७ ॥ आगच्छामित्वत्समीपमाज्ञयात्रह्मणोऽधुना ॥ गांधर्वेणविवाहेनत्वांग्रहीष्यामिशोभने ॥ ६८ ॥ अहमेवशंखचूडोदेवविद्रावकारकः ॥ दनुवंशोविशेषेणसुदामाऽहंहरेःपुरा ॥ ६९ ॥ अहमष्टसुगोपेषुगोपोऽपिपार्षदेषुच ॥ अधुनादानवेंद्रोऽहंराधिकायाश्चशापतः ॥ ७० ॥ जातिस्मरोऽहंजानामिकृष्णमंत्रप्रभावतः ॥ जातिस्मरात्वंतुलसीसंभुक्ताहरिणापुरा ॥ ७१ ॥ त्वमेवराधिकाकोपाज्जाताऽसिभारतेभुवि ॥ त्वांसंभोक्तुमुत्सुकोऽहंनाऽलंराधाभयात्ततः ॥ ७२ ॥ इत्येवमुक्त्वासपुमान्विरराममहामुने ॥ सस्मितंतुलसीतुष्टाप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ७३ ॥ तुलस्युवाच ॥ एवंविधोबुधोनित्यंविश्वेषुचप्रशंसितः ॥ कांतमेवंविधंकांताशश्वदिच्छतिकामतः ॥ ७४ ॥ त्वयाऽहमधुनासत्यंविचारेणपराजिता ॥ सनिंदितश्चाऽप्यशुचिर्यःपुमांश्चस्त्रियाजितः ॥ ७५ ॥ निंदंतिपितरोदेवाबांधवाःस्त्रीजितंनरम् ॥ स्त्रीजितंमनसामातापिताभ्राताचनिंदति ॥ ७६ ॥ शुद्धोविप्रोदशाहेनजातकेमृतकेयथा ॥ भूमिपोद्वादशाहेनवैश्यःपंचदशाहतः ॥ ७७ ॥ शूद्रोमासेनवेदेषुमातृवद्धीनसंकरः ॥ अशुचिःस्त्रीजितःशुद्धश्चिताद्दहनकालतः ॥ ७८ ॥ नगृह्णंतीच्छयातस्यपितरःपिंडतर्पणम् ॥ नगृह्णंतिदेवाश्चतस्यपुष्पजलादिकम् ॥ ७९ ॥ किंवाज्ञानेनतपसाजपहोमप्रपूजनैः ॥ किंविद्ययाचयशसास्त्रीभिर्यस्यमनोहृतम् ॥ ८० ॥ विद्याप्रभावज्ञानार्थंमयात्वंचपरीक्षितः ॥ कृत्वापरीक्षांकांतस्यवृणोतिकामिनीवरम् ॥ ८१ ॥ वरायगुणहीनायवृद्धायाऽज्ञानिनेतथा ॥ दरिद्रायचमूर्खायरोगिणेकुत्सितायच ॥ ८२ ॥ अत्यंतकोपयुक्तायवाऽत्यंतदुर्मुखायच ॥ पंगवेचांगहीनायचांधायबधिरायच ॥ ८३ ॥ जडायचैवमूकायक्लीबतुल्यायपापिने ॥ ब्रह्महत्यांलभेत्सोपिस्वकन्यांप्रददातियः ॥ ८४ ॥

यादित्यन्वयः ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ एवंविधोवक्ष्यमाणस्त्रीजितादन्यइत्यर्थः ॥ विश्वेषुलोकेषु ॥ ७४ ॥ त्वयाऽहंविचारेणपूर्वोक्तवादेनजितास्मि नमयात्वंजितइतित्वंस्त्रीजितोनाऽसीत्यर्थः ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ एषुवर्णसंकरश्चेत्समातृवत्यज्जातीयामातातज्जात्युक्तसूतकपरिपालनेनशुध्येदित्यर्थः ॥ स्त्रीजितस्यतुदेहांतप्रायश्चित्तेनैवशुद्धिरित्याह अशुचिरिति ॥ एतादृशोऽतिनीचोऽयमिति भावः ॥ ७८ ॥ तदेवाह नगृह्णंतीति ॥ ७९ ॥ मयातुतवविद्यापरीक्षाकृतेत्याह विद्याप्रभावेति ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥८८ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रब्रह्माऽगत्योवाचेत्यर्थाद्बोध्यंकिमुवाचतदाह ब्रह्मोवाच किंकरोषीति ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७॥ ९८ ॥

शांतायगुणिनेचैवयूनेचविदुषेऽपिच ॥ साधवेचसुतांदत्त्वादशयज्ञफलंलभेत् ॥ ८५ ॥ यःकन्यापालनंकृत्वाकरोतियदिविक्रयम् ॥ विक्रेताधनलोभे नकुंभीपाकंसगच्छति ॥ ८६ ॥ कन्यामूत्रंपुरीषंचतत्रभक्षतिपातकी ॥ कृमिभिर्दंशितःकाकैर्यावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ८७ ॥ तदंतेव्याधिसंयुक्तःसलभेज्ज न्मनिश्चितम् ॥ विक्रीणातिमांसभारंवहत्येवदिवानिशम् ॥८८॥ इत्येवमुक्त्वातुलसीविररामतपोनिधे ॥ ब्रह्मोवाच ॥ किंकरोषिशंखचूडसंवादमनयास ह ॥ ८९ ॥ गांधर्वेणविवाहेनत्वंचाऽस्याग्रहणंकुरु ॥ त्वंहिपुरुषेषुरत्नंस्त्रीषुरत्नंत्वियंसती ॥ ९० ॥ विदग्धायाविदग्धेनसंगमोगुणवान्भवेत् ॥ निर्वि रोधसुखंराजन्कोवात्यजतिदुर्लभम् ॥ ९१ ॥ योऽविरोधसुखत्यागीसपशुर्नाऽत्रसंशयः ॥ किंपरीक्षसित्वंकांतमीदृशंगुणिनंसति ॥ ९२ ॥ देवानामसु राणांचदानवानांविमर्दकम् ॥ यथालक्ष्मीश्वलक्ष्मीशेयथाकृष्णेचराधिका ॥ ९३ ॥ यथामयिचसावित्रीभवानीचभवेयथा ॥ यथाधरावराहेचदक्षिणा चयथाऽध्वरे ॥ ९४ ॥ यथाऽत्रेरनसूयाचदमयंतीयथानले ॥ रोहिणीचयथाचंद्रेयथाकामेरतिःसती ॥ ९५ ॥ यथादितिःकश्यपेचवसिष्ठेरुंधतीसखी ॥ यथाऽहल्यागौतमेचदेवहूतिश्चकर्दमे ॥ ९६ ॥ यथाबृहस्पतौताराशतरूपामनौयथा ॥ यथाचदक्षिणायज्ञेयथास्वाहाहुताशने ॥ ९७ ॥ यथाशचीम हेंद्रेचयथापुष्टिर्गणेश्वरे ॥ देवसेनायथास्कंदेधर्मेमूर्तिर्यथासती ॥ ९८ ॥ सौभाग्यासुप्रियात्वंचशंखचूडेतथाभव ॥ अनेनसार्धंसुचिरंसुंदरेणचसुंदरि ॥ ॥ ९९ ॥ स्थानेस्थानेविहारंचयथेच्छंकुरुसंततम् ॥ पश्चात्प्राप्स्यसिगोलकेश्रीकृष्णंपुनरेवच ॥१००॥ चतुर्भुजंचवैकुंठेशंखचूडेमृतेसति ॥ इतिश्रीदेवी भागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेऽष्टादशोऽध्यायः॥१८॥ ॥ नारदउवाच ॥ विचित्रमिदमाख्यानंभवतासमुदाहृतम् ॥ श्रुतेनयेनमेतृप्तिर्नकदाऽपिहिजायते ॥ १ ॥ ततःपरंतुयज्जातंतत्त्वंवदमहामते ॥ नारायणउवाच ॥ इत्येवमाशिषंदत्त्वास्वालयंचययौविधिः ॥ २ ॥ गांधर्वेणविवाहेनजगृहेतांचदानवः ॥ स्वर्गेदुंदुभिवाद्यंचपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ ३ ॥ सरेमेरामयासार्धंवासगेहेमनोरमे ॥ मूर्च्छांसाप्रापतुलसीनवसंगमसंगता ॥ ४ ॥ निमग्नानिर्जलेसाध्वीसंभो गसुखसागरे ॥ चतुःषष्टिकलामानंचतुःषष्टिविधंसुखम् ॥५॥ कामशास्त्रेयन्निरुक्तंरसिकानांयथेप्सितम् ॥ अंगप्रत्यंगसंश्लेषपूर्वकंस्त्रीमनोहरम् ॥६॥ तत्स र्वंरसश्रृंगारंचकाररसिकेश्वरः ॥ अतीवरम्यदेशेचसर्वजंतुविवर्जिते ॥७॥ पुष्पचंदनतल्पेचपुष्पचंदनवायुना ॥ पुष्पोद्यानेनदीतीरेपुष्पचंदनचर्चिते ॥ ८ ॥

॥ ९९ ॥ १०० ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ वृतुर्नवतिपद्यैस्तुतुलसीशंखचूडयोः ॥ विवाहानंतरंदेवावैकुंठंजग्मुरुत्तमम् ॥ १ ॥ इत्थंब्रह्मणातौबोधितावि त्युक्तंततःपरंकिंजातमितिपृच्छति नारदउवाच विचित्रमिदमिति ॥१॥२॥३॥४॥चतुःषष्टिश्रृंगारकलाभिर्मीयतेपरिच्छिद्यतेतत्तादृशंचतुःषष्टिविधंसुखंताःकलाश्चरसालोकेस्पष्टीकृताः॥५॥६॥७॥८॥

॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ जहारपरस्परशरीरावयवमर्दनेन ॥ १२ ॥ १३ ॥ तद्रदनदंशनंचतुर्गुणंप्रददौ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ स्वाहाया

गृहीत्वारसिकोरासेपुष्पचंदनचर्चिताम् ॥ भूषितोभूषणेनैवरत्नभूषणभूषिताम् ॥ ९ ॥ सुरतेविरतिर्नास्तितयोःसुरतिविज्ञयोः ॥ जहारमानसंभर्तुर्लीलयालीलयासती ॥ १० ॥ चेतनांरसिकायाश्चजहाररसभाववित् ॥ वक्षसश्चंदनंराज्ञस्तिलकंविजहारसा ॥ ११ ॥ सचजहारतस्याश्चसिंदूरंबिंदुपत्रकम् ॥ सतद्वक्षस्युरोजेचनखरेखांददौमुदा ॥ १२ ॥ साददौतद्वामपार्श्वेकरभूषणलक्षणम् ॥ राजातदोष्ठपुटकेददौरदनदंशनम् ॥ १३ ॥ तद्गंडयुगलेसाचप्रददौतच्चतुर्गुणम् ॥ आलिंगनंचुंबनंचजंघादिमर्दनंतथा ॥१४॥ एवंपरस्परंक्रीडांचक्रतुस्तौविजानतौ ॥ सुरतेविरतेतौचसमुत्थायपरस्परम् ॥ १५ ॥ सुवेषंचक्रतुस्तत्रयद्यन्मनसिवांछितम् ॥ चंदनैःकुंकुमारक्तैःसातस्यतिलकंददौ ॥ १६ ॥ सर्वांगेसुंदरेरम्येचकारचाऽनुलेपनम् ॥ सुवासंचैवतांबूलंवह्निशुद्धेचवाससी ॥ १७ ॥ पारिजातस्यकुसुमंजरारोगहरंपरम् ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणमंगुलीयकमुत्तमम् ॥ १८ ॥ सुंदरंचमणिवरंत्रिषुलोकेषुदुर्लभम् ॥ दासीतवाऽहमित्येवंसमुच्चार्यपुनःपुनः ॥ १९ ॥ ननामपरयाभक्त्यास्वामिनंगुणशालिनम् ॥ सस्मितातन्मुखांभोजंलोचनाभ्यांपुनःपुनः ॥ २० ॥ निमेषरहिताभ्यांचाऽप्यपश्यत्कामसुंदरम् ॥ सचतांचसमाकृष्यचकारवक्षसिप्रियाम् ॥ २१ ॥ सस्मितंवाससाच्छन्नंददर्शमुखपंकजम् ॥ चुचुंबकठिनेगंडेबिंबोष्ठौपुनरेवच ॥२२॥ ददौतस्यैवस्त्रयुग्मंवरुणादाहृतंचयत् ॥ तदाहृतांरत्नमालांत्रिषुलोकेषुदुर्लभाम् ॥ २३ ॥ ददौमंजीरयुग्मंचस्वाहायाआहृतंचयत् ॥ केयूरयुग्मंछायायारोहिण्याश्चैवकुंडलम् ॥२४॥ अंगुलीयकरत्नानिरत्याश्चकरभूषणम् ॥ शंखंचरुचिरंचित्रंयद्दत्तंविश्वकर्मणा ॥२५॥ विचित्रपद्मकश्रेणींशय्यांचाऽपिसुदुर्लभाम् ॥ भूषणानिचदत्त्वाचभूपोहासंचकारह ॥ २६ ॥ निर्ममेकबरीभारेतस्यामांगल्यभूषणम् ॥ सुचित्रंपत्रकंगंडमंडलेऽस्याःसमंतथा॥२७॥चंद्रलेखात्रिभिर्युक्तंचंदनेनसुगंधिना॥ परीतंपरितश्चित्रैःसार्धकुंकुमबिंदुभिः॥२८॥ज्वलत्प्रदीपाकारंचसिंदूरतिलकंददौ॥ तत्पादपद्मयुगलेस्थलपद्मविनिंदिते॥२९॥चित्रालक्तकरागंचनखरेषुददौमुदा ॥स्ववक्षसिमुहुर्न्यस्यसरागंचरणांबुजम्॥३०॥हेदेवितवदासोऽहमित्युच्चार्यपुनःपुनः॥रत्नभूषितहस्तेनतांचकृत्वास्ववक्षसि॥३१॥तपोवनंपरित्यज्यराजास्थानांतरंययौ॥मलयेदेवनिलयेशैलेशैलेतपोवने ॥३२॥ स्थानेस्थानेऽतिरम्येचपुष्पोद्यानेचनिर्जने ॥कंदरेकंदरेसिंधुतीरेचैवातिसुंदरे ॥३३॥ पुष्पभद्रानदीतीरेनीरवातमनोहरे॥ पुलिनेपुलिनेदिव्येनद्यांनद्यांनदेनदे ॥ ३४ ॥

वह्नेर्यदाहृतम् ॥ छायायाःसूर्यपत्न्याःरोहिण्याश्चंद्रपत्न्याः॥२४ ॥ २५ ॥ विचित्राणांपद्मकानांपद्मरागमणीनांश्रेणयोयस्यांशय्यायाम् ॥ २६ ॥ पत्रकंचंदनवल्लीरूपम् ॥ २७॥ तिसृभिःकर्पूरलेखाभिर्युक्तम् ॥त्रिशब्दस्यपरनिपाताद्यार्षम् ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥छ॥

विस्पंदनेतन्नाम्निवनेतथैवसुरसननाम्निवने ॥ ३५॥ माधवेवसंतेमाधवीनांवासंतीमाधवीलतेत्यमराद्वासंतीलतानांवनेइत्युत्तरेणान्वयः ॥३६॥३७॥३८॥पुंस्कोकिलरुतंश्रुतंप्रसिद्धंयस्मिंस्तस्मिन्वने

मधौमधुकराणांचमधुरध्वनिनादिते ॥ विस्पंदनेसुरसनेनंदनेगंधमादने ॥ ३५ ॥ देवोद्यानेनंदनेचचित्रचंदनकानने ॥ चंपकानांकेतकीनांमाधवीनांच माधवे ॥ ३६ ॥ कुंदानांमालतीनांचकुमदांभोजकानने ॥ कल्पवृक्षेकल्पवृक्षेपारिजातवनेवने ॥ ३७ ॥ निर्जनेकांचनेस्थानेधन्येकांचनपर्वते ॥कां चीवनेकिंजलकेकंचुकेकांचनाकरे ॥ ३८ ॥ पुष्पचंदनतल्पेषुपुंस्कोकिलरुतश्रुते ॥ पुष्पचंदनसंयुक्तःपुष्पचंदनवायुना ॥ ३९ ॥ कामुक्याकामुकःका मात्सरेमेरामयासह ॥ नहितृप्तोदानवेंद्रस्तृप्तिंनैवजगामसा ॥ ४० ॥ हविषाकृष्णवर्त्मेवववृधेमदनस्तयोः ॥ तयासहसमागत्यस्वाश्रमंदानवस्ततः ॥ ॥ ४१ ॥ रम्यंक्रीडालयंगत्वाविजहारपुनःपुनः ॥ एवंसबुभुजेराज्यंशंखचूडःप्रतापवान् ॥ ४२ ॥ एकमन्वंतरंपूर्णंराजराजेश्वरोमहान् ॥ देवानामसुरा णांचदानवानांचसंततम् ॥ ४३ ॥ गंधर्वाणांकिन्नराणांराक्षसानांचशांतिदः ॥ हृताधिकारादेवाश्वचरंतिभिक्षुकायथा ॥ ४४ ॥ तेसर्वेऽतिविषण्णाश्वप्रज ग्मुर्ब्रह्मणःसभाम् ॥ वृत्तांतंकथयामासूरुरुदुश्वभृशंमुहुः ॥४५॥तदाब्रह्मासुरैःसार्धंजगामशंकरालयम् ॥ सर्वंशंकथयामासविधाताचंद्रशेखरम् ॥४६॥ ब्रह्माशिवश्वतैःसार्धंवैकुंठंचजगामह ॥ दुर्लभंपरमंधामजरामृत्युहरंपरम् ॥ ४७ ॥ संप्रापचवरंद्वारमाश्रमाणांहरेरहो ॥ ददर्शद्वारपालांश्वरत्नसिंहासन स्थितान् ॥ ४८ ॥ शोभितान्पीतवस्त्रैश्वरत्नभूषणभूषितान् ॥ वनमालान्वितान्सर्वान्श्यामसुंदरविग्रहान् ॥ ४९ ॥ शंखचक्रगदापद्मधरांश्वैवचतुर्भु जान् ॥ सस्मितान्स्मेरवक्त्रास्यान्पद्मनेत्रान्मनोहरान् ॥ ५० ॥ ब्रह्मातान्कथयामासवृत्तांतंगमनार्थकम् ॥ तेऽनुज्ञांचददुस्तस्मैप्रविवेशतदाज्ञया ॥५१॥ एवंषोडशद्वाराणिनिरीक्ष्यकमलोद्भवः ॥ देवैःसार्धंतानतीत्यप्रविवेशहरेःसभाम् ॥५२॥ देवर्षिभिःपरिवृतांपार्षदैश्वचतुर्भुजैः ॥ नारायणस्वरूपैश्वसर्वैःकौ स्तुभभूषितैः ॥ ५३ ॥ नवेंदुमंडलाकारांचतुरस्रांमनोहराम् ॥ मणींद्रहारनिर्माणांहीरासारसुशोभिताम् ॥ ५४ ॥ अमूल्यरत्नखचितांरचितांस्वेच्छया हरेः ॥ माणिक्यमालाजालाभांमुक्तापंक्तिविभूषिताम् ॥ ५५ ॥ मंडितांमंडलाकारैरत्नदर्पणकोटिभिः ॥ विचित्रैश्चित्ररेखाभिर्नानाचित्रविचित्रिताम् ॥ ५६ ॥ पद्मरागेंद्ररचितांरुचिरांमणिपंकजैः ॥ सोपानशतकैर्युक्तांस्यमंतकविनिर्मितैः ॥ ५७ ॥ पट्टसूत्रग्रंथियुक्तैश्चारुचंदनपल्लवैः ॥ इंद्रनीलस्तंभ वर्यैर्वेष्टितांसुमनोहराम् ॥५८॥ तद्रत्नपूर्णकुंभानांसमूहैश्वसमन्विताम् ॥पारिजातप्रसूनानांमालाजालैर्विराजिताम् ॥५९॥ कस्तूरीकुंकुमारक्तैःसुगंधिचं दनद्रुमैः ॥ सुसंस्कृतांतुसर्वत्रवासितांगंधवायुना ॥६०॥ विद्याधरीसमूहानांनृत्यजालैर्विराजिताम् ॥ सहस्रयोजनायामांपरिपूर्णांचकिंकरैः ॥ ६१ ॥

॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥ ४६ ॥ ४७ ॥आश्रमाणांलोकानांस्थानानाम् ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७॥५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥६१ ॥

॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ शापमाह तत्रैकदेति ॥ विरजांकांचनगोपीम् ॥ प्राणाधिकाराधा ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥

ददर्शश्रीहरिंब्रह्माशंकरश्चसुरैःसह ॥ वसंतंतन्मध्यदेशेयथेंदुंतारकावृतम् ॥ ६२ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणचित्रसिंहासनेस्थितम् ॥ किरीटिनंकुंडलिनंवनमालाविभूषितम् ॥ ६३ ॥ चंदनोक्षितसर्वांगंबिभ्रतंकेलिपंकजम् ॥ पुरतोनृत्यगीतंचपश्यंतंसस्मितंमुदा ॥ ६४ ॥ शांतंसरस्वतीकांतंलक्ष्मीधृतपदांबुजम् ॥ लक्ष्म्याप्रदत्ततांबूलंभुक्तवंतंसुवासितम् ॥ ६५ ॥ गंगयापरयाभक्त्यासेवितंश्वेतचामरैः ॥ सर्वैश्चस्तूयमानंचभक्तिनम्रात्मकंधरैः ॥ ६६ ॥ एवंविशिष्टंतंदृष्ट्वापरिपूर्णतमंप्रभुम् ॥ ब्रह्मादयःसुराःसर्वेप्रणम्यतुष्टुवुस्तदा ॥ ६७ ॥ पुलकांचितसर्वांगाःसाश्रुनेत्राश्चगद्गदाः ॥ भक्ताश्चपरयाभक्त्याभीतानम्रात्मकंधराः ॥ ६८ ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाविधाताजगतामपि ॥ वृत्तांतंकथयामासविनयेनहरेःपुरः ॥ ६९ ॥ हरिस्तद्वचनंश्रुत्वासर्वज्ञःसर्वभाववित् ॥ प्रहस्योवाचब्रह्माणंरहस्यंचमनोहरम् ॥ ७० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शंखचूडस्यवृत्तांतंसर्वंजानामिपद्मज ॥ मद्भक्तस्यचगोपस्यमहातेजस्विनःपुरा ॥ ७१ ॥ शृणुतत्सर्ववृत्तांतमितिहासंपुरातनम् ॥ गोलोकस्यैवचरितंपापघ्नंपुण्यकारकम् ॥ ७२ ॥ सुदामानामगोपश्चपार्षदप्रवरोमम ॥ सप्रापदानवींयोनिंराधाशापात्सुदारुणात् ॥ ७३ ॥ तत्रैकदाऽहमगमंस्वालयाद्रासमंडलम् ॥ विरजामपिनीत्वाचममप्राणाधिकापरा ॥ ७४ ॥ सामांविरजयासार्धंविज्ञायकिंकरीमुखात् ॥ पश्चात्क्रुद्धासाजगामनददर्शचतत्रमाम् ॥ ७५ ॥ विरजांचनदीरूपांमांज्ञात्वाचतिरोहितम् ॥ पुनर्जगामसादृष्ट्वास्वालयंसखिभिःसह ॥ ७६ ॥ मांदृष्ट्वामंदिरेदेवीसुदाम्नासहितंपुरा ॥ भृशंसाभर्त्सयामासमौनीभूतंचसुस्थिरम् ॥ ७७ ॥ तच्छ्रुत्वाऽसहमानश्चसुदामातांचुकोपह ॥ सचतांभर्त्सयामासकोपेनममसन्निधौ ॥ ७८ ॥ तच्छ्रुत्वाकोपयुक्तासारक्तपंकजलोचना ॥ बहिष्कर्तुंचकाराऽऽज्ञांसंत्रस्तंममसंसदि ॥ ७९ ॥ सखीलक्षंसमुत्तस्थौदुर्वारंतेजसोल्बणम् ॥ बहिश्चकारतंतूर्णंजल्पंतंचपुनःपुनः ॥ ८० ॥ साचतत्ताडनंतासांश्रुत्वारुष्टाशशापह ॥ याहिरेदानवींयोनिमित्येवंदारुणंवचः ॥ ८१ ॥ तंगच्छंतंशपंतंचरुदंतंमांप्रणम्यच ॥ वारयामासतुष्टासारुदतीकृपयापुनः ॥ ८२ ॥ हेवत्सतिष्ठमागच्छक्वयासीतिपुनःपुनः ॥ समुच्चार्यचतत्पश्चाज्जगामसाचविक्लवम् ॥ ८३ ॥ गोप्यश्चरुरुदुःसर्वागोपाश्चाऽपिसुदुःखिताः ॥ तेसर्वेराधिकाचाऽपितत्पश्चाद्बोधितामया ॥ ८४ ॥ आयास्यतिक्षणार्धेनकृत्वाशापस्यपालनम् ॥ सुदामंस्त्वमिहागच्छेत्युक्त्वासाचनिवारिता ॥ ८५ ॥ गोलोकस्यक्षणार्धेनचैकंमन्वंतरंभवेत् ॥ पृथिव्याजगतांधातरित्येववचनंध्रुवम् ॥ ८६ ॥ इत्येवंशंखचूडश्चपुनस्तत्रैवयास्यति ॥ महाबलिष्ठोयोगेशःसर्वमायाविशारदः ॥ ८७ ॥

॥ ७९ ॥ ८० ॥ तत्ताडनंतेनशंखचूडेनकृतंतासांसखीनांताडनंश्रुत्वेत्यर्थः ॥ ८१ ॥ मांप्रणम्यगच्छंतंशंखचूडंतुष्टासावारयामासेत्यन्वयः ॥ ८२ ॥ विक्लवंखेदम् ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥

रक्षसः दानवस्य ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ पश्चात्सेति ॥ तत्पत्नीत्यर्थः ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ इतिश्रीदेवी० तिलके नवमस्कंधेएकोनविंशोध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ चतुरशीतिपद्यैस्तुशंखचूडासुरस्य च ॥ देवानांचैवसं ग्रामोयथावदभिवर्ण्यते ॥ १ ॥ भारतेदेवागमनोत्तरंजातंवृत्तमाह ब्रह्माशिवमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ महेंद्रनगराद्युत्कृष्टम् ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ वणिजांमहाजनानांवैश्यानाम् ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ अत्युच्चैश्चतानिगगनस्प

ममशूलंगृहीत्वाचशीघ्रंगच्छतभारतम् ॥ शिवःकरोतुसंहारंममशूलेनरक्षसः ॥ ८८ ॥ ममैवकवचंकंठेसर्वमंगलकारकम् ॥ बिभर्तिदानवःशश्वत्संसारेवि जयीततः ॥ ८९ ॥ तस्मिन्ब्रह्मन्स्थितेचैवनकोऽपिहिंसितुंक्षमः ॥ तद्याचनांकरिष्यामिविप्ररूपोऽहमेवच ॥ ९० ॥ सतीत्वहानिस्तत्पत्न्यायत्रकालेभवि ष्यति ॥ तत्रैवकालेतन्मृत्युरितिदत्तोवरस्त्वया ॥ ९१ ॥ तत्पत्न्याश्चोदरेवीर्यमर्पयिष्यामिनिश्चितम् ॥ तत्क्षणेचैवतन्मृत्युर्भविष्यतिनसंशयः ॥ ९२ ॥ पश्चा त्सादेहमुत्सृज्यभविष्यतिममप्रिया ॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथोददौशूलंहरायच ॥ ९३ ॥ शूलंदत्त्वाययौशीघ्रंहरिरभ्यंतरेमुदा ॥ भारतंचययुर्देवाब्रह्मरुद्रपुरो गमाः ॥ ९४ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहा० नवमस्कंधेएकोनविंशोध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ब्रह्माशिवंसंनियोज्यसंहारेदानवस्यच ॥ जगामस्वालयंतूर्णंयथास्थानंसुरोत्तमाः ॥ १ ॥ चंद्रभागानदीतीरेवटमूलेमनोहरे ॥ तत्रतस्थौमहादेवोदेवविस्तारहेतवे ॥ २ ॥ दूतंकृत्वाचित्ररथंगंधर्वेश्वरमीप्सि तम् ॥ शीघ्रंप्रस्थापयामासशंखचूडांतिकंमुदा ॥ ३ ॥ सर्वेश्वराज्ञयाशीघ्रंययौतन्नगरंपरम् ॥ महेंद्रनगरोत्कृष्टंकुबेरभवनाधिकम् ॥ ४ ॥ पंचयोजनवि स्तीर्णंदैर्घ्येतद्द्विगुणंभवेत् ॥ स्फटिकाकारमणिभिर्निर्मितंयानवेष्टितम् ॥ ५ ॥ सप्तभिःपरिखाभिश्चदुर्गमाभिःसमन्वितम् ॥ ज्वलदग्निनिभैःशश्वत्कल्पि तंरत्नकोटिभिः ॥ ६ ॥ युक्तंचवीथीशतकैर्मणिवेदिविचित्रितैः ॥ परितोवणिजांसौधैर्नानावस्तुविराजितैः ॥ ७ ॥ सिंदूराकारमणिभिर्निर्मितैश्चविचित्रितैः ॥ भूषितंभूषितैर्दिव्यैराश्रमैःशतकोटिभिः ॥ ८ ॥ गत्वाददर्शतन्मध्येशंखचूडालयंपरम् ॥ अतीववलयाकारंयथापूर्णेंदुमंडलम् ॥ ९ ॥ ज्वलदग्निशिखाक्ता भिःपरिखाभिश्चतसृभिः ॥ तद्दुर्गमंचशत्रूणामन्येषांसुगमंसुखम् ॥ १० ॥ अत्युच्चैर्गगनस्पर्शिमणिशृंगविराजितम् ॥ राजितंद्वादशद्वारैर्द्वारपालसमन्वित म् ॥ ११ ॥ मणींद्रसारनिर्माणैःशोभितंलक्षमंदिरैः ॥ शोभितंरत्नसोपानैरत्नस्तंभविराजितम् ॥ १२ ॥ तद्दृष्ट्वापुष्पदंतोऽपिवरंद्वारंददर्शसः ॥ द्वारेनिरुक्तं पुरुषंशूलहस्तंचसस्मितम् ॥ १३ ॥ तिष्ठंतंपिंगलाक्षंचताम्रवर्णंभयंकरम् ॥ कथयामासवृत्तांतंजगामतदनुज्ञया ॥ १४ ॥ अतिक्रम्यचतद्द्वारंजगामा भ्यंतरंपुनः ॥ नकोऽपिरक्षतिश्रुत्वादूतरूपंरणस्यच ॥ १५ ॥

र्शिनिमणिशृंगाणितैर्विराजितम् ॥ ११ ॥ १२ ॥ पुष्पदंतइति ॥ चित्ररथगंधर्वस्यैवनामांतरंपुष्पदंतइति ॥ १३ ॥ १४ ॥ रणस्यरणसंबंधिनंयुद्धाह्वानार्थमागतंदूतरूपंपुरुषंश्रुत्वानकोऽपिरक्ष तितस्यप्रतिबंधोनक्रियतइत्यर्थः ॥ एतादृशःशंखचूडःशूरइतिभावः ॥ १५ ॥

॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

रणस्यसर्ववृत्तांतंराजानंप्रतिशीघ्रंविज्ञापयतइत्युवाच ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ माल्येनसहितंलेपनंदधतमित्यन्वयः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ पुष्पभद्रेति ॥

गत्वासोऽभ्यंतरद्वारंद्वारपालमुवाचह ॥ रणस्यसर्ववृत्तांतंविज्ञापयतमाचिरम् ॥ १६ ॥ सचतंकथयित्वाचदूतोगंतुमुवाचह ॥ सगत्वाशंखचूडंतंददर्श सुमनोहरम् ॥ १७ ॥ राजमंडलमध्यस्थंस्वर्णसिंहासनेस्थितम् ॥ मणींद्ररचितंदिव्यंरत्नदंडसमन्वितम् ॥ १८ ॥ रत्नकृत्रिमपुष्पैश्चप्रशस्तैःशोभितंस दा ॥ भृत्येनमस्तकेन्यस्तंस्वर्णच्छत्रंमनोहरम् ॥ १९ ॥ सेवितंपार्षदगणैरुचिरैःश्वेतचामरैः ॥ सुवेषंसुंदरंरम्यंरत्नभूषणभूषितम् ॥ २० ॥ माल्येनलेपनं सूक्ष्मंसुवस्त्रंदधतंमुने ॥ दानवेंद्रैःपरिवृतंसुवेषैश्चत्रिकोटिभिः ॥ २१ ॥ शतकोटिभिरन्यैश्चभ्रमद्भिरस्त्रपाणिभिः ॥ एवंभूतंचतंदृष्ट्वापुष्पदंतःसविस्मयः ॥ ॥ २२ ॥ उवाचसचवृत्तांतंयदुक्तंशंकरेणच ॥ पुष्पदंतउवाच ॥ राजेंद्रशिवभृत्योऽहंपुष्पदंताभिधःप्रभो ॥ २३ ॥ यदुक्तंशंकरेणैवतद्ब्रवीमिनिशामय॥ राज्यंदेहिचदेवानामधिकारंचसांप्रतम् ॥ २४ ॥ देवाश्चशरणापन्नादेवेशंश्रीहरिंपरम् ॥ हरिर्दत्त्वाऽस्यऽशूलंचतेनप्रस्थापितःशिवः ॥ २५॥ पुष्पभद्रा नदीतीरेवटमूलेत्रिलोचनः ॥ विषयंदेहितेषांचयुद्धंवाकुरुनिश्चितम् ॥ २६ ॥ गत्वावक्ष्यामिकिंशंभुमथतद्वदमामपि ॥ दूतस्यवचनंश्रुत्वाशंखचूडःप्र हस्यच ॥ २७ ॥ प्रभातेऽहंगमिष्यामित्वंचगच्छेत्युवाचह ॥ सागत्वोवाचतंतूर्णंवटमूलस्थमीश्वरम् ॥ २८॥ शंखचूडस्यवचनंतदीयंतन्मुखोदितम् ॥ एतस्मिन्नंतरेस्कंदआजगामशिवांतिकम् ॥ २९ ॥ वीरभद्रश्चनंदीचमहाकालःसुभद्रकः ॥ विशालाक्षश्चबाणश्चपिंगलाक्षोविकंपनः ॥ ३० ॥ विरूपो विकृतिश्चैवमणिभद्रश्चबाष्कलः ॥ कपिलाख्योदीर्घदंष्ट्रोविकटस्ताम्रलोचनः ॥३१ ॥ कालकंठोबलीभद्रःकालजिह्वःकुटीचरः ॥ बलोन्मत्तोरणश्लाघी दुर्जयोदुर्गमस्तथा ॥ ३२ ॥ अष्टौचभैरवारौद्रारुद्राश्चैकादशस्मृताः ॥ वसवोष्टौवासवश्चआदित्याद्वादशस्मृताः ॥ ३३ ॥ हुताशनश्चचंद्रश्चविश्वकर्माश्वि नौचतौ ॥ कुबेरश्चयमश्चैवजयंतोनलकूबरः ॥ ३४ ॥ वायुश्चवरुणश्चैवबुधश्चमंगलस्तथा ॥ धर्मश्चशनिरीशानःकामदेवश्चवीर्यवान् ॥ ३५ ॥ उग्रदं ष्ट्राचोग्रचंडाकोटरांकैटभीतथा ॥ स्वयंचाष्टभुजादेवीभद्रकालीभयंकरी ॥ ३६ ॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणविमानोपरिसंस्थिता ॥ रक्तवस्त्रपरीधानारक्तमाल्यानु लेपना ॥३७ ॥ नृत्यंतीचहसंतीचगायंतीसुस्वरंमुदा ॥ अभयंददातिभक्तेभ्योऽभयासाचभयंरिपुम् ॥ ३८ ॥ बिभ्रतीविकटांजिह्वांसुलोलांयोजनायता म् ॥ शंखचक्रगदापद्मखड्गचर्मधनुःशरान् ॥ ३९ ॥ खर्परंवर्तुलाकारंगंभीरंयोजनायतम् ॥ त्रिशूलंगगनस्पर्शिशक्तिंचयोजनायताम् ॥ ४० ॥

चंद्रभागायानामांतरम् ॥ विषयंस्वदेशम् ॥ तेषांदेवानाम् ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ अभयासारिपुंरिपवेभ यंददातीत्यर्थः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ मनसिवांछितंरतिक्रीडाम् ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ यापराप्रकृतिःसैव ब्रह्मादीनामीश्वर इत्यर्थः ॥५७॥ सप्रकृतिरूपएवेश्वरः॥ पातासंहर्तास्रष्टाचभवतिसएवात्माभवतिसएवकालस्यापिनर्तकः॥५८॥ सएवसृष्टिकालेस्वाभिन्नांप्रकृतिंमायाख्यांनिर्मायपृथक्कृत्यचराचरंचकृतवानित्यर्थः॥५९॥

मुद्गरंमुसलंवज्रंखेटंफलकमुज्ज्वलम् ॥ वैष्णवास्त्रंवारुणास्त्रंवाह्नेयंनागपाशकम् ॥४१॥ नारायणास्त्रंगांधर्वंब्रह्मास्त्रंगारुडंतथा॥ पर्जन्यास्त्रंपाशुपतंजृंभणास्त्रंचपार्वतम् ॥ ४२ ॥ माहेश्वरास्त्रंवायव्यंदंडंसंमोहनंतथा ॥ अव्यर्थमस्त्रकंदिव्यंदिव्यास्त्रशतकंपरम् ॥ ४३ ॥ आगत्यतत्रतस्थौचयोगिनीनांत्रिकोटिभिः॥सार्धंचडाकिनीनांचविकटानांत्रिकोटिभिः ॥ ४४ ॥ भूतप्रेतपिशाचाश्चकूष्मांडाब्रह्मराक्षसाः ॥ वेतालाराक्षसाश्चैवयक्षाश्चैवतुकिन्नराः ॥४५॥ताभिश्चैवसहस्कंदःप्रणम्यचंद्रशेखरम् ॥ पितुःपार्श्वेसहायार्थंसमुवासतदाज्ञया ॥ ४६ ॥ अथदूतेगतेतत्रशंखचूडःप्रतापवान् ॥ उवाचतुलसींवार्तांगत्वाऽभ्यंतरमेवच ॥ ४७ ॥ रणवार्तांचसाश्रुत्वाशुष्ककंठोष्ठतालुका ॥ उवाचमधुरंसाध्वीहृदयेनविदूयता ॥ ४८ ॥ तुलस्युवाच ॥ हेप्राणबंधोहेनाथतिष्ठमेवक्षसिक्षणम् ॥ हेप्राणाधिष्ठातृदेवरक्षमेजीवितंक्षणम् ॥४९ ॥ भुंक्ष्वजन्मसमासाद्ययन्मेमनसिवांछितम् ॥ पश्यामित्वांक्षणंकिंचिल्लोचनाभ्यांचसादरम्॥५०॥ आंदोलयंतेप्राणामेमनोदग्धंचसंततम् ॥ दुःस्वप्नश्चमयादृष्टश्चाद्यैवचरमेनिशि ॥५१॥ तुलसीवचनंश्रुत्वाभुक्त्वापीत्वानृपेश्वरः ॥ उवाचवचनंप्राज्ञोहितंसत्यंयथोचितम् ॥ ५२ ॥ शंखचूडउवाच ॥ कालेनयोजितंसर्वंकर्मभोगनिबंधनम् ॥ शुभंहर्षःसुखंदुःखंभयंशोकश्चमंगलम् ॥५३॥ कालेभवंतिवृक्षाश्चस्कंधवंतश्चकालतः ॥ क्रमेणपुष्पवंतश्चफलवंतश्चकालतः ॥ ५४ ॥ तेषांफलानिपक्वानिप्रभवंत्येवकालतः ॥ तेसर्वेफलिताःकालेपातंयांतिचकालतः ॥५५॥ कालेभवंतिविश्वानिकालेनश्यंतिसुंदरि ॥ कालात्स्रष्टाचसृजतिपातापातिचकालतः ॥ ५६॥ संहर्तासंहरेत्कालेक्रमेणसंचरंतिते ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनामीश्वरःप्रकृतिःपरा ॥ ५७ ॥ स्रष्टापाताचसंहर्तासचात्माकालनर्तकः ॥ कालेसएवप्रकृतिंस्वाभिन्नांस्वेच्छयाप्रभुः ॥ ५८ ॥ निर्मायकृतवान्सर्वान्विश्वस्थांश्चचराचरान् ॥ सर्वेशःसर्वरूपश्चसर्वात्मापरमेश्वरः ॥५९॥ जनंजनेनजनिताजनंपातिजनेनयः ॥ जनंजनेनहरतेतंदेवंभजसांप्रतम् ॥ ६० ॥ यस्याऽऽज्ञयावातिवातःशीघ्रगामीचसांप्रतम् ॥ यस्याऽऽज्ञयाचतपनस्तपत्येवयथाक्षणम् ॥६१॥ यथाक्षणंवर्षतींद्रोमृत्युश्चरतिजंतुषु ॥ यथाक्षणंदहत्यग्निश्चंद्रोभ्रमतिशीतवान् ॥ ६२ ॥ मृत्योर्मृत्युंकालकालंयमस्यचयमंपरम् ॥ विभुंस्रष्टुश्चस्रष्टारंपातुश्चपातृकंभवे ॥ ६३ ॥

सएवजनेनजनंजनिताजनयितेत्यर्थः ॥ तथाजनेनजनंपातिरक्षति॥ तथाजनेनजनंहरति ॥ यस्मादेवंमूलप्रकृत्यात्मकईश्वरएवकरोतिसर्वंतस्मात्तादृशस्येच्छांकोनिवारयितुंसमर्थस्तर्हिकिंकर्तव्यमितिचेत्तमेवशरणंगंतव्यमित्याह तंदेवमिति ॥ ६० ॥६१ ॥मृत्युश्चरतिजंतुष्विति ॥ तथाचश्रुतिः ॥ भीषास्माद्वातःपवते ॥भीषोदेतिसूर्यः॥ भीषास्मादग्निश्चेंद्रश्च ॥ मृत्युर्धावतिपंचमइति ॥६२॥६३॥

संहर्तारंचसंहर्तुस्तंदेवंशरणंव्रज ॥ कोवाबंधुश्चकेषांवासर्वबंधुंभजप्रिये ॥ ६४ ॥ अहंकोवाचत्वंकावाविधिनायोजितःपुरा ॥ त्वयासार्धंकर्मणाचपुनस्तेन वियोजितः ॥ ६५ ॥ अज्ञानीकातरःशोकेविपत्तौनचपंडितः ॥ सुखेदुःखेभ्रमत्येवकालनेमिक्रमेणच ॥ ६६ ॥ नारायणंतंसर्वेशंकांतंयास्यसिनिश्चितम् ॥ तपःकृतंयदर्थेचपुराबदरिकाश्रमे ॥ ६७ ॥ मयात्वंतपसालब्धाब्रह्मणस्तुवरेणच ॥ हर्यर्थेयत्त्वतपोहरिंप्राप्स्यसिकामिनि ॥ ६८ ॥ वृंदावनेचगोविंदंगोलोकेत्वंलभिष्यसि ॥ अहंयास्यामितल्लोकंतनुंत्यक्त्वाचदानवीम् ॥ ६९ ॥ तत्रद्रक्ष्यसिमांत्वंचद्रक्ष्यामित्वांचसांप्रतम् ॥ अगमंराधिकाशापाद्भारतंचसुदुर्लभम् ॥ ७० ॥ पुनर्यास्यामितत्रैवकःशोकोमेशृणुप्रिये ॥ त्वंचदेहंपरित्यज्यदिव्यरूपंविधायच ॥ ७१ ॥ तत्कालंप्राप्स्यसिहरिंमाकांतेकातराभव ॥ इत्युक्त्वाचदिनांतेचतयासार्धंमनोहरम् ॥ ७२ ॥ सुस्वापशोभनेतल्पेपुष्पचंदनचर्चिते ॥ नानाप्रकारविभवंचकाररत्नमंदिरे ॥ ७३ ॥ रत्नप्रदीपसंयुक्तेस्त्रीरत्नंप्राप्यसुंदरीम् ॥ निनायरजनींराजाक्रीडाकौतुकमंगलैः ॥ ७४ ॥ कृत्वावक्षसितांकांतांरुदतीमतिदुःखिताम् ॥ कृशोदरींनिराहारानिमग्नांशोकसागरे ॥ ७५ ॥ पुनस्तांबोधयामासदिव्यज्ञानेनज्ञानवित् ॥ पुराकृष्णेनयद्दत्तंभांडीरेतत्त्वमुत्तमम् ॥ ७६ ॥ सचतस्यैददौसर्वंसर्वशोकहरंपरम् ॥ ज्ञानंसंप्राप्यसादेवीप्रसन्नवदनेक्षणा ॥ ७७ ॥ क्रीडांचकारहर्षेणसर्वंमत्वेतिनश्वरम् ॥ तौदंपतीचक्रीडंतौनिमग्नौसुखसागरे ॥ ७८ ॥ पुलकांचितसर्वांगौमूर्छितौनिर्जनेमुने ॥ अंगप्रत्यंगसंयुक्तौसुप्रीतौसुरतोत्सुकौ ॥ ७९ ॥ एकांगौचतथातौद्वौचाऽर्धनारीश्वरोयथा ॥ प्राणेश्वरंचतुलसीमेनेप्राणाधिकंपरम् ॥ ८० ॥ प्राणाधिकांचतांमेनेराजाप्राणेश्वरींसतीम् ॥ तौस्थितौसुखसुप्तौचतंद्रितौसुंदरौसमौ ॥ ८१ ॥ सुवेषौसुखसंभोगादचेष्टौसुमनोहरौ ॥ क्षणंसुचेतनौतौचकथयंतौरसाश्रयात् ॥ ८२ ॥ कथांमनोरमादिव्यांहसंतौचक्षणंपुनः ॥ क्षणंचकेलिसंयुक्तौरसभावसमन्वितौ ॥ ८३ ॥ सुरतेविरतिर्नास्तितौतद्विषयपंडितौ ॥ सततंजययुक्तौद्वौक्षणंनैवपराजितौ ॥ ८४ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेशक्तिप्रादुर्भावेविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥

॥ श्रीनारायणउवाच ॥ श्रीकृष्णंमनसाध्यात्वारक्षःकृष्णपरायणः ॥ ब्राह्मेमुहूर्तेउत्थायपुष्पतल्पान्मनोहरात् ॥ १ ॥ रात्रिवासःपरित्यज्यस्नात्वामंगलवारिणा ॥ धौतेचवाससीधृत्वाकृत्वातिलकमुज्ज्वलम् ॥ २ ॥ चकाराह्निकमावश्यमभीष्टदेववंदनम् ॥ दध्याज्यमधुलाजांश्चददर्शवस्तुमंगलम् ॥ ३ ॥ ॥ ३९ ॥

॥ ८३ ॥ ८४ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ५ ॥ ॥ द्व्यशीतिपद्यवद्यैस्तुशंखचूडमहेशयोः ॥ युद्धंमहात्रासकरंयथावदभिवर्ण्यते ॥ १ ॥ रात्र्युत्तरंजातंवृत्तमाह श्रीकृष्णमिति ॥ रक्षोराक्षसः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

नित्यंनित्यदानम् ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ स्वस्यमरणंनिश्चितंज्ञात्वाभांडाराणिददावित्याह ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ धानुष्काणांधनुर्धराणाम् ॥११॥१२॥१३॥ भांडौघंद्रव्यसमूहांत्रिंशदक्षौहिणी

रत्नश्रेष्ठंमणिश्रेष्ठंवस्त्रश्रेष्ठंचकांचनम् ॥ ब्राह्मणेभ्योददौभक्त्यायथानित्यंचनारद॥४॥अमूल्यरत्नंयत्किंचिन्मुक्तामाणिक्यहीरकम् ॥ ददौविप्रायगुरवेया
त्रामंगलहेतवे ॥ ५ ॥ गजरत्नमश्वरत्नंधनरत्नंमनोहरम् ॥ ददौसर्वंदरिद्रायविप्रायमंगलायच ॥ ६ ॥ भांडाराणांसहस्राणिनगराणांद्विलक्षकम् ॥ ग्रा
माणांशतकोटिंचब्राह्मणायददौमुदा ॥ ७ ॥ पुत्रंकृत्वातुराजेंद्रंसर्वेषुदानवेषुच ॥ पुत्रेसमर्प्यभार्यांतांराज्यंचसर्वसंपदम् ॥ ८ ॥ प्रजानुचरसंघंचभांडा
रंवाहनादिकम् ॥ स्वयंसन्नाहयुक्तश्चधनुष्पाणिर्बभूवह ॥ ९ ॥ भृत्यद्वाराक्रमेणैवचकारसैन्यसंचयम् ॥ अश्वानांचत्रिलक्षेणलक्षेणवरहस्तिनाम् ॥
॥ १० ॥ रथानामयुतेनैवधानुष्काणांत्रिकोटिभिः ॥ त्रिकोटिभिर्वर्मिणांचशूलिनांचत्रिकोटिभिः ॥ ११ ॥ कृतासेनापरिमितादानवेंद्रेणनारद ॥ त
स्यांसेनापतिश्चैवयुद्धशास्त्रविशारदः ॥ १२ ॥ महारथःसविज्ञेयोरथिनांप्रवरोरणे ॥ त्रिलक्षाऽक्षौहिणीसेनापतिंकृत्वानराधिपः ॥ १३ ॥ त्रिंशदक्षौ
हिणीबाधंभांडौघंचचकारह ॥ बहिर्बभूवशिबिरान्मनसाश्रीहरिंस्मरन् ॥ १४ ॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणविमानमारुरोहसः ॥ गुरुवर्गान्पुरस्कृत्यप्रययौशंक
रांतिकम् ॥ १५ ॥ पुण्यभद्रानदीतीरेयत्राक्षयवटःशुभः ॥ सिद्धाश्रमंचसिद्धानांसिद्धिक्षेत्रंचनारद ॥ १६ ॥ कपिलस्यतपःस्थानंपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥
पश्चिमोदधिपूर्वेचमलयस्यचपश्चिमे ॥ १७ ॥ श्रीशैलोत्तरभागेचगंधमादनदक्षिणे ॥ पंचयोजनविस्तीर्णंदैर्घ्येशतगुणातथा ॥ १८ ॥ शुद्धस्फटिक
संकाशाभारतेचसुपुण्यदा ॥ शाश्वतीजलपूर्णाचपुण्यभद्रानदीशुभा ॥ १९ ॥ लवणाब्धिप्रियाभार्याशश्वत्सौभाग्यसंयुता ॥ शरावतीमिश्रिताचनिर्ग
तासाहिमालयात् ॥ २० ॥ गोमतींवामतःकृत्वाप्रविष्टापश्चिमोदधौ ॥ तत्रगत्वाशंखचूडोददर्शचंद्रशेखरम् ॥ २१ ॥ वटमूलेसमासीनंसूर्य
कोटिसमप्रभम् ॥ कृत्वायोगासनंदृष्ट्वामुद्रायुक्तंचसस्मितम् ॥ २२ ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशंज्वलंतंब्रह्मतेजसा ॥ त्रिशूलपट्टिशधरंव्याघ्रचर्मांबरंवरम् ॥
॥ २३ ॥ भक्तमृत्युहरंशांतंगौरीकांतंमनोहरम् ॥ तपसांफलदातारंदातारंसर्वसंपदाम् ॥ २४ ॥ आशुतोषंप्रसन्नास्यंभक्तानुग्रहकातरम् ॥ विश्व
नाथंविश्वबीजंविश्वरूपंचविश्वजम् ॥ २५ ॥ विश्वंभरंविश्ववरंविश्वसंहारकारकम् ॥ कारणंकारणानांचनरकार्णवतारणम् ॥२६॥ ज्ञानप्रदंज्ञानबी
जंज्ञानानंदंसनातनम् ॥ अवरुह्यविमानाच्चतंदृष्ट्वादानवेश्वरः ॥ २७ ॥ सर्वैःसार्धंभक्तियुक्तःशिरसाप्रणनामसः ॥ वामतोभद्रकालींचस्कंदंचतत्पुरःस्थि
तम् ॥ २८ ॥ आशिषंचददौतस्मैकालीस्कंदश्चशंकरः ॥ उत्तस्थुरागतंदृष्ट्वासर्वेनंदीश्वरादयः ॥ २९ ॥

बाधंपीडितंचकाररक्षितंत्रिंशदक्षौहिणीभिश्चकारेत्यर्थः ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ देवानांभ्रमेविषयेमिथ्यारूपेदेशेतववार्किंवाफलंनकिमपीत्यर्थः ॥ ४० ॥ ४१ ॥ सर्वेयूयंदेवासुराःकश्यपवंशोत्पन्नाबंध

परस्परंचभाषांतेचक्रुस्तत्रचसांप्रतम् ॥ राजाकृत्वाचसंभाषामुवासशिवसन्निधौ ॥३०॥ प्रसन्नात्मामहादेवोभगवांस्तमुवाचह ॥ महादेवउवाच ॥ विधा
ताजगतांब्रह्मापिताधर्मस्यधर्मवित् ॥ ३१ ॥ मरीचिस्तस्यपुत्रश्चवैष्णवश्चाऽपिधार्मिकः ॥ कश्यपश्चाऽपितत्पुत्रोधर्मिष्ठश्चप्रजापतिः ॥ ३२ ॥ दक्षः
प्रीत्याददौतस्मैभक्त्याकन्यास्त्रयोदश ॥ तास्वेकाचदनुःसाध्वीतत्सौभाग्यविवर्धिता ॥ ३३ ॥ चत्वारिंशद्दनोःपुत्रादानवास्तेजसोल्बणाः ॥ तेष्वेकोवि
प्रचित्तिश्चमहाबलपराक्रमः ॥ ३४ ॥ तत्पुत्रोधार्मिकोदंभोविष्णुभक्तोजितेंद्रियः ॥ जजापपरमंमंत्रंपुष्करेलक्षवत्सरम् ॥ ३५ ॥ शुक्राचार्यंगुरुंकृत्वा
कृष्णस्यपरमात्मनः ॥ तदात्वांतनयंप्रापपरंकृष्णपरायणम् ॥ ३६ ॥ पुरात्वंपार्षदोगोपोगोपेष्वपिसुधार्मिकः ॥ अधुनाराधिकाशापाद्भारतेदानवेश्व
रः ॥३७॥ आब्रह्मस्तंबपर्यंतंतुच्छंमेनेचवैष्णवः ॥ सालोक्यसार्ष्टिसायुज्यसामीप्यंचहरेरपि ॥ ३८ ॥ दीयमानंनगृह्णंतिवैष्णवाःसेवनंविना ॥ ब्रह्म
त्वममरत्वंवातुच्छंमेनेचवैष्णवः ॥ ३९ ॥ इंद्रत्वंवामनुत्वंवानमेनेगणनासुच ॥ कृष्णभक्तस्यतेकिंवादेवानांविषयेभ्रमे ॥ ४० ॥ देहिराज्यंचदेवानां
मत्प्रीतिंरक्षभूमिप ॥ सुखंस्वराज्येत्वंतिष्ठदेवास्तिष्ठंतुवैपदे ॥ ४१ ॥ अलंभूतविरोधेनसर्वेकश्यपवंशजाः ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच
॥ ४२ ॥ ज्ञातिद्रोहस्यपापानिकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ स्वसंपदांचहानिंचयदिराजेंद्रमन्यसे ॥ ४३ ॥ सर्वावस्थाचसमतांकेषांयातिचसर्वदा ॥ ब्रह्म
णश्चतिरोभावोलयेप्राकृतिकेसदा ॥ ४४ ॥ आविर्भावःपुनस्तस्यप्रभावादीश्वरेच्छया ॥ ज्ञानवृद्धिश्चतपसास्मृतिलोपश्चनिश्चितम् ॥४५॥ करोतिसृष्टिं
ज्ञानेनस्रष्टासोऽपिक्रमेणच ॥ परिपूर्णतमोधर्मःसत्येसत्याश्रयेसदा ॥४६॥ त्रिभागःसोऽपित्रेतायांद्विभागोद्वापरेस्मृतः ॥एकभागःकलौपूर्वंतदंशश्चक्रमेणच
॥४७॥कलामात्रंकलेःशेषेकुह्वांचंद्रकलायथा ॥ यादृक्तेजोरवेर्ग्रीष्मेनतादृक्शिशिरेपुनः॥४८॥दिनेषुयादृङ्मध्याह्नेसायंप्रातर्नतत्समम्॥उदयंयातिकाले
नबालतांचक्रमेणच ॥४९॥ प्रकांडतांचतत्पश्चात्कालेऽस्तंपुनरेतिसः॥ दिनेप्रच्छन्नतांयातिकालेनदुर्दिनेघने ॥५०॥ राहुग्रस्तेकंपितश्चपुनरेवप्रसन्नताम् ॥
परिपूर्णतमश्चंद्रःपूर्णिमायांचजायते॥५१॥तादृशोनभवेन्नित्यंक्षयंयातिदिनेदिने ॥पुनश्चपुष्टिमायातिपरंकुह्वादिनेदिने॥५२॥संपद्युक्तःशुक्लपक्षेकृष्णेम्लान
श्चयक्ष्मणा ॥ राहुग्रस्तेदिनेम्लानोदुर्दिनेनविराचते ॥५३॥ कालेचंद्रोभवेच्छुक्लोभ्रष्टश्रीःकालभेदतः ॥ भविष्यतिबलिश्चेंद्रोभ्रष्टश्रीःसुतलेऽधुना ॥ ५४ ॥

वोऽतोनपरस्परंद्रोहोयुक्तइत्यर्थः ॥ ४२ ॥ देवेभ्योराज्येदत्तेममसंपदोहानिःस्यात्तत्राऽऽह स्वसंपदामिति ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ब्रह्मणोन्यूनत्वंकालवशादुपपाद्यधर्मस्याऽपिन्यूनत्वमाह धर्मः सत्येइति ॥ सत्येसत्ययुगेपूर्णोधर्मइत्यर्थः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ कुह्वांअमावास्यायाम् ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ प्रकांडतांप्रचंडताम् ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥

॥ ५५ ॥ ५६ ॥ यथैतेकालेननश्यंतितित्रनदुःखंतथातवसंपदस्त्वंचनंक्ष्यसितत्रकिंदुःखमित्यर्थः ॥ तर्हिन्यूनत्वादिदोषाभाववान्कस्तत्राह ईश्वरस्यैवेति ॥ यस्मात्परमात्मनोनुग्रहादहंमृत्युंजयोजा
तोऽथचप्राकृतंलयंपश्यामिकारणात्मनाभिन्नःसन्सईश्वरइत्यर्थः ॥ सएवेश्वरोमायाविशिष्टत्वान्मायाशक्तिप्रकृतिपुरुषइत्यादिशब्दैर्व्यवह्रियते ॥ गजशरीरेप्रविष्टचैतन्यस्यगजइतिव्यवहारवत् ॥
॥ ५७ ॥ ५८ ॥ अतोजन्ममरणादिभयमवश्यभावित्वात्त्याज्यमेवतर्हिकिंकर्तव्यमितिचेत्सर्वभावेनमूलप्रकृतिरूपःसएवाराधनीयइत्याह तन्नामेति ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥

कालेनपृथ्वीसिस्याद्यासर्वाधारावसुंधरा ॥ कालेजलेनिमग्नासातिरोभूतांबुविप्लुता ॥ ५५ ॥ कालेनश्यंतिविश्वानिप्रभवंत्येवकालतः ॥ चराचराश्चकाले
ननश्यंतिप्रभवंतिच ॥५६ ॥ ईश्वरस्यैवसमताब्रह्मणःपरमात्मनः ॥ अहंमृत्युंजयोयस्मादसंख्यंप्राकृतंलयम् ॥५७॥ अदर्शचापिद्रक्ष्यामिवारंवारंपुनःपु
नः ॥ सचप्रकृतिरूपंचसएवपुरुषःस्मृतः ॥५८॥ सचात्मासचजीवश्चनानारूपधरःपरः ॥ करोतिसततंयोहितन्नामगुणकीर्तनम् ॥ ५९ ॥ कालेमृत्युंसजय
तिजन्मरोगंभयंजराम् ॥ स्रष्टाकृतोविधिस्तेनपाताविष्णुःकृतोभवेत् ॥ ६० ॥ अहंकृतश्चसंहर्तावयंविषयिणःकृताः ॥ कालाग्निरुद्रसंहारेनियोज्यविषये
नृप ॥ ६१ ॥ अहंकरोमिसततंतन्नामगुणकीर्तनम् ॥ तेनमृत्युंजयोऽहंचज्ञानेनाऽनेननिर्भयः ॥ ६२ ॥ मृत्युर्मृत्युभयाद्यातिवैनतेयादिवोरगाः ॥ इत्यु
क्त्वासचसर्वेशःसर्वभावनतत्परः ॥ ६३ ॥ विरराामचशंभुश्चसभामध्येचनारद ॥ राजातद्वचनंश्रुत्वाप्रशशंसपुनःपुनः ॥ ६४ ॥ उवाचमधुरंदेवंपरंविनय
पूर्वकम् ॥ शंखचूडउवाच ॥ त्वयायत्कथितंदेवनाऽन्यथावचनंस्मृतम् ॥ ६५ ॥ तथापिकिंचिद्यथार्थंश्रूयतांमन्निवेदनम् ॥ ज्ञातिद्रोहेमहत्पापंत्वयोक्त
मधुनाचयत् ॥ ६६ ॥ गृहीत्वातस्यसर्वस्वंकुतःप्रस्थापितोबलिः ॥ मयासमुद्धृतंसर्वमूर्ध्वमैश्वर्यमीश्वर ॥ ६७ ॥ सुतलाच्चसमुद्धर्तुंनालंतत्रगदाधरः ॥
सभ्रातृकोहिरण्याक्षःकथंदेवैश्चहिंसितः ॥ ६८ ॥ शुंभादयश्चासुराश्चकथंदेवैर्निपातिताः ॥ पुरासमुद्रमथनेपीयूषंभक्षितंसुरैः ॥ ६९ ॥ क्लेशभाजोवयं
तत्रतेसर्वेफलभोगिनः ॥ क्रीडाभांडमिदंविश्वंप्रकृतेःपरमात्मनः ॥७०॥ यस्मैयत्रसददातितस्यैश्वर्यंभवेत्तदा ॥ देवदानवयोर्वादःशश्वन्नैमित्तिकःसदा॥७१॥
पराजयोजयस्तेषांकालेऽस्माकंक्रमेणच ॥ तदाऽऽवयोर्विरोधेवागमनंनिष्फलंपरम् ॥ ७२ ॥

॥ ६५ ॥ ६६ ॥ गृहीत्वेति ॥ धर्मवद्भिर्भवद्भिर्बलिर्धनंगृहीत्वाकुतःप्रस्थापितस्तत्रकिंनज्ञातिद्रोहोस्तीतितस्मात्परोपदेशेकुशलाएवयूयमितिप्रतिभातीत्यभिप्रायः ॥ तत्पातालेगतमैश्वर्यमधुनाम
योर्ध्वंसमुद्धृतंतत्कथंजीवन्दास्यामीतिभावः ॥ ६७ ॥ तर्हिबलिस्त्वयाकुतोनोद्धृतइतिचेत्सामर्थ्याभावादित्याह सुतलाच्चेति ॥ समुद्धर्तुंबलिमितिशेषः ॥ कुतःसामर्थ्याभावोयस्तत्रबलिद्वारिगदाध
रस्तिष्ठतिततइत्यर्थः ॥ तथाऽनेकेपराधाभवतांसंतीत्याह सभ्रातृकइति ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ तेसर्वेदेवाःप्रकृतेर्मूलप्रकृतिसंज्ञस्यपरमात्मनइत्यर्थः ॥ ७० ॥ ७१ ॥ पराजयोजयइति ॥ कदाचित्तेषां
जयपराजयौकदाचिदस्माकमित्यर्थः ॥ इदंत्वधिकमित्याह तदावयोरिति ॥ आवयोर्देवासुरयोर्विरोधेतवागमनंनिष्फलम् ॥ ७२ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

कुतइतिचेत्तवदेवासुरयोःसमत्वादित्याह समसंबंधिनइति ॥ समसंबंधिनोबंधोर्देवासुरमित्रस्यतवाऽत्रागमनंनोचितमितिभावः ॥ किंचइयंतेइति ॥ अस्माभिःसहयुद्धेतवमहतीलज्जा अस्मासुनी चत्वात्त्वयिमहत्त्वात् ॥ ७३ ॥ किंचजयेइति ॥ अस्माकंजयेअस्माकमेवाऽधिकाकीर्तिस्तवजयेतुनतादृशी ॥ नहिसिंहःसृगालंहत्वाकीर्तिलभते ॥ तवपराजयेतुतवमहतीहानिर्नतथाऽस्मा कंसाभवतीतिविशेषइति॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥७९॥ कालज्जेति ॥ अस्माकंदेवतानांदैत्यैःसहयुद्धंकर्तव्यमित्येवसनातनोधर्मश्चलितोऽस्ति ॥ ततोनकापिलज्जेत्यर्थः॥ ॥८०॥ शरण

समसंबंधिनोबंधोरीश्वरस्यमहात्मनः ॥ इयंतेमहतीलज्जायुद्धेऽस्माभिःसहाऽधुना ॥ ७३ ॥ जयेततोऽधिकाकीर्तिर्हानिश्चैवपराजये ॥ इत्येतद्वचनंश्रु त्वाप्रहस्यचत्रिलोचनः ॥ ७४ ॥ यथोचितमुत्तरंतमुवाचदानवेश्वरम् ॥ महादेवउवाच ॥ युष्माभिःसहयुद्धेमेब्रह्मवंशसमुद्भवैः ॥ ७५ ॥ कालज्जामह तीराजन्नकीर्तिर्वापराजये ॥ युद्धमादौहरेरेवमधुनाकैटभेनच ॥ ७६ ॥ हिरण्यकशिपोश्चैवसहतेनात्मनानृप ॥ हिरण्याक्षस्ययुद्धंचपुनस्तेनगदाभृता॥ ॥ ७७ ॥ त्रिपुरैःसहयुद्धंचमयापिचपुराकृतम् ॥ सर्वेश्वर्याःसर्वमातुःप्रकृत्याश्चबभूवह ॥ ७८ ॥ सहशुंभादिभिःपूर्वंसमरःपरमाद्भुतः ॥ पार्षदप्रवर स्त्वंचकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ७९ ॥ येयेहताश्चदैतेयानहिकेऽपित्वयासमाः ॥ कालज्जामहतीराजन्ममयुद्धेत्वयासह ॥ ८० ॥ सुराणांशरणस्यैवप्रेषि तश्चहरेरहो ॥ देहिराज्यंचदेवानामितिमेनिश्चितंवचः ॥ ८१ ॥ "युद्धंवाकुरुमत्सार्धंवाग्व्ययेकिंप्रयोजनम् ॥ " इत्युक्त्वाशंकरस्तत्रविरराम चनारद ॥ उ त्तस्थौशंखचूडश्चह्यमात्यैःसहसत्वरम् ॥ ८२ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम॰नवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेएकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ शिवंप्रणम्यशिरसादानवेंद्रःप्रतापवान् ॥ समारुरोहयानंचसहामात्यैःससत्वरः ॥ १ ॥ शिवःस्वसैन्यंदेवांश्चप्रेरयामाससत्वरम् ॥ दानवेंद्रःस सैन्यश्चयुद्धारंभेबभूवह ॥ २ ॥ स्वयंमहेंद्रोयुयुधेसार्धंचवृषपर्वणा ॥ भास्करोयुयुधेविप्रचित्तिनासहसत्वरः ॥ ३ ॥ दंभेनसहचंद्रश्चचकारपरमंरणम् ॥कालस्वरेणकालश्चगोकर्णेनहुताशनः ॥४॥ कुबेरःकालकेयेनविश्वकर्मामयेनच ॥ भयंकरेणमृत्युश्चसंहारेणमयस्तथा ॥५ ॥ विकंकणेनवरुणश्चंचलेनस मीरणः ॥ बुधश्चधृतपृष्ठेनरक्ताक्षेणशनैश्चरः॥६॥ जयंतोरत्नसारेणवसवोवर्चसांगणैः ॥अश्विनौचदीप्तिमताधूम्रेणनलकूबरः ॥७॥ धुरंधरेणधर्मश्चउषाक्षेण चमंगलः ॥ शोभाकरेणवैभानुःपिठरेणचमन्मथः ॥ ८ ॥ गोधामुखेनचूर्णेनखड्गेनचध्वजेनच ॥ कांचीमुखेनपिंडेनधूम्रेणसहनंदिना ॥ ९ ॥

स्याश्रयस्यप्रेषितस्तेनप्रेषितइत्यर्थः ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेएकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ पंचसप्ततिपद्यैस्तुयुद्धारंभःसचोच्यते ॥ यत्रदेवासुराणां चपराक्रमउदीर्यंते ॥ १ ॥ शंखचूडोयुद्धार्थमुत्थितवानित्युक्तंतदुत्तरंजातंवृत्तमाह शिवंप्रणम्येति ॥ १ ॥ २ ॥ केनसाकंकस्यद्वंद्वयुद्धंजातंतदाह स्वयंमहेंद्रइति ॥ ३ ॥ अत्रतृ तीयांतादैत्याः प्रथमांतादेवाः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥

योधामुखादिभिरादित्याद्यायुयुधुः ॥ एकादशरुद्राएकादशभयंकरैर्दैत्यैर्युयुधुः ॥ १० ॥ महामारीदैत्यपक्षीया ॥ उग्रचंडादयोदेवताः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

विश्वेनचपलाशेनादित्याद्यायुयुधुःपरे ॥ एकादशचरुद्रावैएकादशभयंकरैः ॥ १० ॥ महामारीचयुयुधेचोग्रचंडादिभिःसह ॥ नंदीश्वरादयःसर्वेदानवा
नांगणैःसह ॥ ११ ॥ युयुधुश्चमहायुद्धेप्रलयेऽपिभयंकरे ॥ वटमूलेचशंभुश्चतस्थौकाल्यासुतेनच ॥ १२ ॥ सर्वेचयुयुधुःसैन्यसमूहाःसततंमुने ॥ रत्न
सिंहासनेरम्येकोटिभिर्दानवैःसह ॥ १३ ॥ उवासशंखचूडश्चरत्नभूषणभूषितः ॥ शंकरस्यचयेयोधादानवैश्चपराजिताः ॥ १४ ॥ देवाश्चदुद्रुवुःसर्वेभी
ताश्चक्षतविग्रहाः ॥ चकारकोपंस्कंदश्चदेवेभ्यश्चाभयंददौ ॥ १५ ॥ बलंचस्वगणानांचवर्धयामासतेजसा ॥ सोऽयमेकश्चयुयुधेदानवानांगणैःसह ॥
॥ १६ ॥ अक्षौहिणीनांशतकंसमरेचजघानसः ॥ असुरान्पातयामासकालीकमललोचना ॥ १७ ॥ पपौरक्तंदानवानामतिक्रुद्धाततःपरम् ॥ दशलक्षं
गजेंद्राणांशतलक्षंचकोटिशः ॥ १८ ॥ समादायैकहस्तेनमुखेचिक्षेपलीलया ॥ कबंधानांसहस्रंचननर्तसमरेमुने ॥ १९ ॥ स्कंदस्यशरजालेनदानवाः
क्षतविग्रहाः ॥ भीताश्चदुद्रुवुःसर्वेमहारणपराक्रमाः ॥ २० ॥ वृषपर्वाविप्रचित्तिर्दंभश्चापिविकंकणः ॥ स्कंदेनसार्धंयुयुधुस्तेसर्वेविक्रमेणच ॥ २१ ॥
महामारीचयुयुधेनबभूवपराङ्मुखी ॥ बभूवुस्तेचसंक्षुब्धाःस्कंदस्यशक्तिपीडिताः ॥ २२ ॥ नदुद्रुवुर्भयात्स्वर्गेपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ स्कंदस्यसमरंदृष्ट्वाम
हारुद्रंसमुल्बणम् ॥ २३ ॥ दानवानांक्षयकरंयथाप्राकृतिकोलयः ॥ राजाविमानमारुह्यचकारबाणवर्षणम् ॥ २४ ॥ नृपस्यशरवृष्टिश्चघनस्यवर्षणंयथा
॥महाघोरांधकारश्चवन्ह्युत्थानंबभूवच॥२५॥देवाःप्रदुद्रुवुःसर्वेऽप्यन्येनंदीश्वरादयः॥एकएवकार्तिकेयस्तस्थौसमरमूर्धनि॥२६॥ पर्वतानांचसर्पाणांशिला
नांशाखिनांतथा ॥ नृपश्चकारवृष्टिंचदुर्वारांचभयंकरीम् ॥२७॥ नृपस्यशरवृष्ट्याचप्रहितःशिवनंदनः ॥ नीहारेणचसांद्रेणप्रहितोभास्करोयथा॥२८॥धनु
श्चिच्छेदस्कंदस्यदुर्वहंचभयंकरः ॥ बभंजचरथंदिव्यंचिच्छेदरथपीठकान्॥२९॥मयूरंजर्जरीभूतंदिव्यास्त्रेणचकारसः॥शाक्तिंचिच्छेदसूर्याभांतस्यवक्षस्यघा
तिनीम्॥३०॥ क्षणंमूर्छांचसंप्रापबभूवचेतनःपुनः ॥ गृहीत्वातद्धनुर्दिव्यंयद्दत्तंविष्णुनापुरा ॥३१॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणंयानमारुह्यकार्तिकः ॥शस्त्रास्त्रंचगृ
हीत्वाचचकाररणमुल्बणम् ॥३२॥ सर्पांश्चपर्वतांश्चैववृक्षांश्चप्रस्तरांस्तथा ॥ सर्वांश्चिच्छेदकोपेनदिव्यास्त्रेणशिवात्मजः ॥ ३३॥ वह्निंनिर्वापयामासपार्ज
न्येनप्रतापवान्॥रथंधनुश्चचिच्छेदशंखचूडस्यलीलया॥३४॥सन्नाहंसारथिंचैवकिरीटंमुकुटोज्ज्वलम् ॥ चिक्षेपशक्तिंशुक्लाभांदानवेंद्रस्यवक्षसि॥ ३५ ॥

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ राजाशंखचूडः ॥ २४ ॥ वन्ह्युत्थानंपरस्परशस्त्रवर्षणात् ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ वक्षस्यवक्षसइत्यर्थः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥
॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

मूर्छांसंप्राप्यराजाचचेतनश्चबभूवह ॥ आरुरोहयानमन्यद्धनुर्जग्राहसत्वरः ॥ ३६ ॥ चकारशरजालंचमाययामायिनांवरः ॥ गुहंचच्छादसमरेशरजाले ननारद ॥ ३७ ॥ जग्राहशक्तिमव्यग्रांशतसूर्यसमप्रभाम् ॥ प्रलयाग्निशिखारूपांविष्णोश्चतेजसावृताम् ॥ ३८ ॥ चिक्षेपतांचकोपेनमहावेगेनकार्तिके ॥ पपातशक्तिस्तद्गात्रेवह्निराशिरिवोज्ज्वला ॥ ३९ ॥ मूर्छांसंप्रापशक्त्याचकार्तिकेयोमहाबलः ॥ कालीगृहीत्वातंक्रोडेनिनायशिवसन्निधौ ॥ ४० ॥ शिवस्तंचाऽपिज्ञानेनजीवयामासलीलया ॥ ददौबलमनंतंचसमुत्तस्थौप्रतापवान् ॥ ४१ ॥ कालीजगामसमरंरक्षितुंकार्तिकस्यया ॥ वीरास्तामनुजग्मुश्चतेचनंदीश्वरादयः ॥ ४२ ॥ सर्वेदेवाश्चगंधर्वायक्षराक्षसकिन्नराः ॥ वाद्यभांडश्चबहुशःशतशोमधुवाहकाः ॥ ४३ ॥ साचगत्वाऽथसंग्रामंसिंहनादंचकारच ॥ देव्याश्चसिंहनादेनप्रापुर्मूर्छांचदानवाः ॥ ४४ ॥ अट्टाट्टहासमशिवंचकारचपुनःपुनः ॥ दृष्ट्वाःपपौचमाध्वीकंननर्तरणमूर्धनि ॥ ४५ ॥ उग्रदंष्ट्राचोग्रदंडाकोटकीचपपौमधु ॥ योगिनीडाकिनीनांचगणाःसुरगणादयः ॥ ४६ ॥ दृष्ट्वाकालींशंखचूडःशीघ्रमाजौसमाययौ ॥ दानवाश्चभयंप्रापूराजातेभ्योऽभयंददौ ॥ ४७ ॥ कालीचिक्षेपवह्निंचप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ राजानिर्वापयामासपार्जन्येनचलीलया ॥ ४८ ॥ चिक्षेपवारुणंसाचतीव्रंचमहदद्भुतम् ॥ गांधर्वेणचचिच्छेददानवेंद्रश्चलीलया॥४९॥ माहेश्वरंप्रचिक्षेपकालीवह्निशिखोपमम् ॥ राजाजघानतांशीघ्रंवैष्णवेनचलीलया ॥५०॥ नारायणास्त्रंसादेवीचिक्षेपमंत्रपूर्वकम् ॥ राजाननामतद्दृष्ट्वाचावरुह्यरथादसौ ॥५१ ॥ ऊर्ध्वंजगामतच्चास्त्रंप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ पपातशंखचूडश्चभक्त्यातंदंडवद्भुवि ॥५२॥ ब्रह्मास्त्रंसाचचिक्षेपयत्नतोमंत्रपूर्वकम् ॥ ब्रह्मास्त्रेणमहाराजोनिर्वापंचचकारसः ॥ ५३ ॥ तदाचिक्षेपदिव्यास्त्रंसादेवीमंत्रपूर्वकम् ॥ राजादिव्यास्त्रजालेनतन्निर्वाणंचकारच ॥ ५४ ॥ देवीचिक्षेपशक्तिंचयत्नतोयोजनायताम् ॥ राजादिव्यास्त्रजालेनशतखंडांचकारह ॥५५॥ जग्राहमंत्रपूतंचदेवीपाशुपतंरुषा ॥ निक्षेपणंनिरोद्धुंचवाग्बभूवाऽशरीरिणी ॥५६॥ मृत्युःपाशुपतेनास्तिनृपस्यचमहात्मनः ॥ यावदस्तिचमंत्रस्यकवचंचहरेरिति ॥ ५७ ॥ यावत्सतीत्वमस्त्येवसत्याश्चनृपयोषितः ॥ तावदस्यजरामृत्युर्नास्तीतिब्रह्मणोवचः ॥ ५८ ॥ इत्याकर्ण्यभद्रकालीनतच्चिक्षेपशस्त्रकम् ॥ शतलक्षंदानवानांजग्रासलीलयाक्षुधा ॥ ५९॥ ग्रस्तुंजगामवेगेनशंखचूडंभयंकरी ॥ दिव्यास्त्रेणसुतीक्ष्णेनवारयामासदानवः ॥६०॥ खड्गंचिक्षेपसादेवीग्रीष्मसूर्योपमंयथा ॥ दिव्यास्त्रेणदानवेंद्रःशतखंडंचकारसः ॥ ६१ ॥ पुनर्ग्रस्तुंमहादेवीवेगेनचजगामतम् ॥ सर्वसिद्धेश्वरःश्रीमान्ववृधेदानवेश्वरः ॥ ६२ ॥

॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ देव्यासहबाहुयुद्धंनचकार किंतु तदाननाम ॥ किंत्वदेव्याअस्त्रंस्वयंचिच्छेद नतुतस्याउपरिस्वयंचिक्षेप ॥ स्वतेजसाअस्त्रंजग्राहचकुतोनाऽस्त्रंचिक्षेपयतांवै
ष्णवस्ततोमातृबुद्ध्यानाऽस्त्रंचिक्षेप ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ क्षतजंरक्तम् ॥ क्षुधाक्षुधयापपौ ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ पाशुपतेनहंतुमुद्युक्तेत्यर्थः ॥ तदे

वेगेनमुष्टिनाकालीकोपयुक्ताभयंकरी ॥ बभंजचरथंतस्यजवानसारथिंसती ॥ ६३ ॥ साचशूलंचचिक्षेपप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ वामहस्तेनजग्राहशंख
चूडःस्वलीलया ॥ ६४ ॥ मुष्ट्याजघानतंदेवीमहाकोपेनवेगतः ॥ बभ्रामचतयादैत्यःक्षणंमूर्छामवापच ॥ ६५ ॥ क्षणेनचेतनांप्राप्यसमुत्तस्थौप्रतापवान्
॥ नचकारबाहुयुद्धंदेव्यासहननामताम् ॥ ६६ ॥ देव्याश्चास्त्रंसचिच्छेदजग्राहचस्वतेजसा ॥ नास्त्रंचिक्षेपतांभक्तोमातृभक्त्यातुवैष्णवः ॥ ६७ ॥ गृहीत्वा
दानवंदेवीभ्रामयित्वापुनःपुनः ॥ ऊर्ध्वंचप्रापयामासमहावेगेनकोपिता ॥ ६८ ॥ ऊर्ध्वात्पपातवेगेनशंखचूडःप्रतापवान् ॥ निपत्यचसमुत्तस्थौप्रणम्यभद्र
कालिकाम् ॥ ६९ ॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणंविमानंसुमनोहरम् ॥ आरुरोहहर्षयुक्तोनविश्रांतोमहारणे ॥ ७० ॥ दानवानांचक्षतजंसादेवीचपपौक्षुधा ॥ पत्वाभु
क्त्वाभद्रकालीजगामशंकरांतिकम् ॥ ७१ ॥ उवाचरणवृत्तांतंपौर्वापर्यंयथाक्रमम् ॥ श्रुत्वाजहासशंभुश्चदानवानांविनाशनम् ॥ ७२ ॥ लक्षंचदानवेंद्राणा
मवशिष्टंरणेऽधुना ॥ भुंजंत्यानिर्गतंवक्त्रात्तदन्यंभुक्तमीश्वर ॥ ७३ ॥ संग्रामेदानवेंद्रंचहंतुंपाशुपतेनवै ॥ अवध्यस्त्वराजेतिवाग्बभूवाशरीरिणी ॥ ७४ ॥ राजें
द्रश्चमहाज्ञानीमहाबलपराक्रमः ॥ नचचिक्षेपमय्यस्त्रंचिच्छेदममसायकम् ॥ ७५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणे न० नारदनारायणसंवादेद्वाविंशोऽध्यायः
॥ २२ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शिवस्तत्त्वंसमाकर्ण्यतत्त्वज्ञानविशारदः ॥ ययौस्वयंचसमरेस्वगणैःसहनारद ॥ १ ॥ शंखचूडःशिवंदृष्ट्वाविमानाद
वरुह्यच ॥ ननामपरयाभक्त्याशिरसादंडवद्भुवि ॥ २ ॥ तंप्रणम्यचवेगेनविमानमारुरोहसः ॥ तूर्णंचकारसन्नाहंधनुर्जग्राहदुर्वहम् ॥ ३ ॥ शिवदानवयोर्युद्धंपू
र्णमब्दशतंपुरा ॥ नबभूवतुरन्योन्यंब्रह्मञ्जयपराजयौ ॥ ४ ॥ न्यस्तशस्त्रश्चभगवान्न्यस्तशस्त्रश्चदानवः ॥ रथस्थःशंखचूडश्चवृषस्थोवृषभध्वजः ॥ ५ ॥ दानवा
नांचशतकमुद्धृतंचबभूवह ॥ रणेयेयेमृताःशंभुर्जीवयामासतान्विभुः ॥ ६ ॥ एतस्मिन्नंतरेवृद्धब्राह्मणःपरमातुरः ॥ आगत्यचरणस्थानमुवाचदानवेश्वरम्
॥ ७ ॥ वृद्धब्राह्मणउवाच ॥ देहिभिक्षांचराजेंद्रमह्यंविप्रायसांप्रतम् ॥ त्वंसर्वसंपदांदातायन्मेमनसिवांछितम् ॥ ८ ॥ निरीहायचवृद्धायतृषितायचसांप्रतम्
॥ पश्चात्त्वांकथयिष्यामिपुरःसत्यंचकुर्विति ॥ ९ ॥ ॐमित्युवाचराजेंद्रःप्रसन्नवदनेक्षणः ॥ कवचार्थीजनश्चाऽहमित्युवाचातिमायया ॥ १० ॥

तिशेषः ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ इतिश्रीदेवी० तिलकेनवमस्कंधेद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ अर्धाधिकैश्चत्रिंशद्भिःपद्यैरथजनार्दनः ॥ शंखचूडस्यकवचंजहारेतिचवर्ण्यते ॥ १ ॥ भद्रकालीवाक्यश्रव
णोत्तरंशिवोयच्चकारतदाह शिवस्तत्त्वमिति ॥ युद्धवृत्तांतरूपंतत्त्वमित्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ तंप्रणम्येति ॥ एतादृशोऽयंभगवद्भक्तइतिभावः ॥ सन्नाहंयुद्धोद्योगम् ॥ ३ ॥ अब्दशतमभूदितिशेषः ॥ ४ ॥
॥ ५ ॥ उद्धृतमुन्मथितंदानवानांशतकमनेकेदानवाइत्यर्थः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ पश्चात्त्वामिति ॥ मत्पुरःप्रथमतोऽतिसत्यंकुरुदास्यामीतिशपथंकुरुपश्चात्त्वांयन्मदभिलषितंतत्कथयिष्यामीत्यर्थः ॥ ९ ॥ १० ॥

कवचंभूर्जपत्रेविलिख्यस्वर्णपेटिकायांस्थापयित्वाकंठेयत्कृतंतदित्यर्थः ॥ ११॥१२॥१३॥ शिवकेशवयोरन्येनताभ्यामन्येनपुरुषेणदुर्वहमित्यर्थः॥१४॥प्रस्थेनविस्तारेणसजीवंचेतनयासहितमित्यर्थः ॥नित्यरूपमित्याद्यतिशयोक्तिः॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥ तंचेति ॥ श्रीकृष्णंप्रतीत्यर्थः ॥२३॥२४॥शंभुनाविनेत्यनेनशिवोपरिशंखजलंनदेयमितिभावः॥२५॥२६॥स्त्रीणांचेति॥स्त्री

तच्छ्रुत्वाकवचंदिव्यंजग्राहहरिरेवच ॥ शंखचूडस्यरूपेणजगामतुलसींप्रति ॥ ११ ॥ गत्वातस्यांमाययाचवीर्याधानंचकारच ॥ अथशंभुर्हरेःशूलंजग्राह दानवंप्रति ॥ १२ ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तंडप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ दुर्निवार्यंचदुर्धर्षमव्यर्थंवैरिघातकम् ॥ १३ ॥ तेजसाचक्रतुल्यंचसर्वशस्त्रास्त्रसारक म् ॥ शिवकेशवयोरन्यदुर्वहंचभयंकरम् ॥ १४ ॥ धनुःसहस्रंदैर्घ्येणप्रस्थेनशतहस्तकम् ॥ सजीवंब्रह्मरूपंचनित्यरूपमनिर्दिशम् ॥ १५ ॥ संहर्तुंसर्वं ब्रह्मांडमलंयत्स्वीयलीलया ॥ चिक्षेपतोलनंकृत्वाशंखचूडेचनारद ॥ १६ ॥ राजाचापंपरित्यज्यश्रीकृष्णचरणांबुजम् ॥ ध्यानेचकारभक्त्याचकृत्वा योगासनंधिया ॥ १७ ॥ शूलंचभ्रमणंकृत्वापपातदानवोपरि ॥ चकारभस्मसात्तंचसरथंचाऽथलीलया ॥ १८ ॥ राजाधृत्वादिव्यरूपंकिशोरंगोपवेष कम् ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंरत्नभूषणभूषितम् ॥ १९ ॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणवेष्टितंगोपकोटिभिः ॥ गोलोकादागतंयानमारुरोहपुरंययौ ॥ २० ॥ गत्वाननाम शिरसासराधाकृष्णयोर्मुने ॥ भक्त्याचचरणांभोजंरासेवृंदावनेवने ॥ २१ ॥ सुदामानंचतौदृष्ट्वाप्रसन्नवदनेक्षणौ ॥ क्रोडेचक्रतुरत्यंतंप्रेम्णाऽतिपरिसंयुतौ ॥ २२ ॥ अथशूलंचवेगेनप्रययौतंचसादरम् ॥ अस्थिभिःशंखचूडस्यशंखजातिर्बभूवह ॥ २३ ॥ नानाप्रकाररूपेणशश्वत्पूतासुरार्चने ॥ प्रशस्तंशंखतो यंचदेवानांप्रीतिदंपरम् ॥ २४ ॥ तीर्थतोयस्वरूपंचपवित्रंशंभुनाविना ॥ शंखशब्दोभवेद्यत्रतत्रलक्ष्मीःसुसंस्थिरा ॥ २५ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुयःस्नातःशं खवारिणा ॥ शंखोहरेरधिष्ठानंयत्रशंखस्ततोहरिः ॥ २६ ॥ तत्रैववसतेलक्ष्मीर्दूरीभूतममंगलम् ॥ स्त्रीणांचशंखध्वनिभिःशूद्राणांचविशेषतः ॥ २७ ॥ भी तारुष्टायातिलक्ष्मीस्तत्स्थलादन्यदेशतः ॥ शिवोऽपिदानवंहत्वाशिवलोकंजगामह ॥ २८ ॥ प्रहृष्टोवृषभारूढःस्वगणैश्चसमावृतः ॥ सुराःस्वविषयंप्रापुः परमानंदसंयुताः ॥ २९ ॥ नेदुर्दुंदुभयःस्वर्गेजगुर्गंधर्वकिन्नराः ॥ बभूवपुष्पवृष्टिश्चशिवस्योपरिसंततम् ॥ ३० ॥ प्रशशंसुःसुरास्तंचमुनींद्रप्रवरादयः ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम० नवमस्कंधेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ नारायणश्चभगवान्वीर्याधानंचकारह ॥ तुलस्यांकेनरूपेणतन्मेव्या ख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ नारायणश्चभगवान्देवानांसाधनेषुच ॥ शंखचूडस्यकवचंगृहीत्वाविष्णुमायया ॥ २ ॥

शूद्रैःशंखध्वनिर्नकर्तव्यइत्यर्थः ॥ २७ ॥विपक्षेबाधकमाह यातीति ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेत्रयोविंशोध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ एकाधिकशतश्लोकैस्तुलसीसंगवर्ण नम् ॥ कृत्वातदुत्तरंतस्यामाहात्म्यमपिचोच्यते ॥ १ ॥ नारायणस्तुलसीसंगंकथंकृतवानितिकथांपृच्छति नारदः ॥ नारदउवाच नारायणश्चेति ॥ १ ॥ साधनेषुसाधननिमित्तमित्यर्थः ॥ २ ॥

तस्यास्तुलस्याःपातिव्रत्यनाशेनतत्पतेःशंखचूडस्यहननेच्छयेत्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ परमानंदेति ॥ मत्पतिर्जयंसंपाद्याऽऽगतइतिहेतोरित्यर्थः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ कांतंसुंदरम् ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

पुनर्विधायतद्रूपंजगामतत्सतीगृहम् ॥ पातिव्रत्यस्यनाशेनशंखचूडजिघांसया ॥ ३ ॥ दुंदुभिंवादयामासतुलसीद्वारसन्निधौ ॥ जयशब्दंचतद्द्वारेबोधयामाससुंदरीम् ॥ ४ ॥ तच्छ्रुत्वाचरवंसाध्वीपरमानंदसंयुता ॥ राजमार्गंगवाक्षेणददर्शपरमादरात् ॥ ५ ॥ ब्राह्मणेभ्योधनंदत्त्वाकारयामासमंगलम् ॥ बंदिभ्योभिक्षुकेभ्यश्चवाचिभ्यश्चधनंददौ ॥ ६ ॥ अवरुह्यरथाद्देवोदेव्याश्चभवनंययौ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणंसुंदरंसुमनोहरम् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वाचपुरतःकांतंसातंकांतंमुदान्विता ॥ तत्पादंक्षालयामासननामचरुरोदच ॥ ८ ॥ रत्नसिंहासनेरम्येवासयामासकामुकी ॥ तांबूलंचददौतस्मैकर्पूरादिसुवासितम् ॥ ॥ ९ ॥ अद्यमेसफलंजन्मजीवनंचबभूवह ॥ रणेगतंचप्राणेशंपश्यंत्याश्चपुनर्गृहे ॥ १० ॥ सस्मितासकटाक्षंचसकामापुलकांकिता ॥ पप्रच्छरणवृत्तांतंकांतंमधुरयागिरा ॥ ११ ॥ तुलस्युवाच ॥ असंख्यविश्वसंहर्त्रासार्धमाजौतवप्रभो ॥ कथंबभूवविजयस्तन्मेब्रूहिकृपानिधे ॥ १२ ॥ तुलसीवचनंश्रुत्वाप्रहस्यकमलापतिः ॥ शंखचूडस्यरूपेणतामुवाचाऽमृतंवचः ॥ १३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ आवयोःसमरःकांतेपूर्णमब्दंबभूवह ॥ नाशोबभूवसर्वेषांदानवानांचकामिनि ॥ १४ ॥ प्रीतिंचकारयामासब्रह्माचस्वयमावयोः ॥ देवानामधिकारश्चप्रदत्तोब्रह्मणोज्ञया ॥ १५ ॥ मयागतंस्वभवनंशिवलोकंशिवोगतः ॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथःशयनंचचकारह ॥ १६ ॥ रेमेरमापतिस्तत्ररामयासहनारद ॥ सासाध्वीसुखसंभोगादाकर्षणव्यतिक्रमात् ॥ १७ ॥ सर्वंवितर्कयामासकस्त्वमेवेत्युवाचसा ॥ तुलस्युवाच ॥ कोवात्वंवदमायेशभुक्ताऽहंमाययात्वया ॥ १८ ॥ दूरीकृतंमत्सतीत्वंयदतस्त्वांशपामिहे ॥ तुलसीवचनंश्रुत्वाहरिःशापभयेनच ॥ १९ ॥ दधारलीलयाब्रह्मन्सुमूर्तिंसुमनोहराम् ॥ ददर्शपुरतोदेवीदेवदेवंसनातनम् ॥ २० ॥ नवीननीरदश्यामंशरत्पंकजलोचनम् ॥ कोटिकंदर्पलीलाभंरत्नभूषणभूषितम् ॥ २१ ॥ ईषद्धास्यंप्रसन्नास्यंशोभितंपीतवाससम् ॥ तंदृष्ट्वाकामिनीकामंमूर्छांसंप्रापलीलया ॥ २२ ॥ पुनश्चचेतनांप्राप्यपुनःसातमुवाचह ॥ तुलस्युवाच ॥ हेनाथतेदयानास्तिपाषाणसदृशस्यच ॥ २३ ॥ छलेनधर्मभंगेनममस्वामीत्वयाहतः ॥ पाषाणहृदयस्त्वंहिदयाहीनोयतःप्रभो ॥ २४ ॥ तस्मात्पाषाणरूपस्त्वंभवेदेवभवाऽधुना ॥ येवदंतिचसाधुंत्वांतेभ्रांताहिनसंशयः ॥ २५ ॥ भक्तोविनापराधेनपरार्थेचकथंहतः ॥ भृशंरुरोदशोकार्ताविललापमुहुर्मुहुः ॥ २६ ॥ ततश्चकरुणांदृष्ट्वाकरुणारससागरः ॥ नयेनतांबोधयितुमुवाचकमलापतिः ॥ २७ ॥

॥ ११ ॥ असंख्यविश्वसंहर्त्राशिवेन ॥ १२ ॥ १३ ॥ अब्दमब्दशतमित्यर्थः ॥ पूर्वंशतवर्षंयुद्धस्योक्तत्वात् ॥ १४ ॥ आवयोःशिवस्यममचप्रीतिंस्नेहम् ॥ १५ ॥ १६ ॥ व्यतिक्रमात्पूर्वपतिसंगमाकर्षणापेक्षयाभेदात् ॥ १७ ॥ नाऽयंपतिःकिंतुपतिवेषधारीकश्चिदितिमत्वाह कस्त्वमिति ॥ १८ ॥ यद्यस्मात् ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ भवेप्रपंचे ॥ २५ ॥ भक्तःशंखचूडः ॥ परार्थेदेवार्थम् ॥ २६ ॥ २७ ॥

त्वदर्थंमत्प्रयोजनायममपतिःकृष्णोभवत्वितीच्छयेत्यर्थः ॥ २८ ॥ तेनतपश्चर्यात्वदर्थंकृतातस्यफलंतेनभुक्तम् ॥ अधुनात्वयायदर्थंतपस्तप्तंतस्यफलंदातुमुचितमितिकृत्वामयैतादृशंकृतमित्यर्थः ॥ २९ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥ तपस्त्वयाकृतंभद्रेमदर्थेभारतेचिरम् ॥ त्वदर्थेशंखचूडश्चचकारसुचिरंतपः ॥ २८ ॥ कृत्वात्वांकामिनींसोऽपिविजहारचतत्क्षणात् ॥ अधुनादातुमुचितंतवैवतपसःफलम् ॥ २९ ॥ इदंशरीरंत्यक्त्वाचदिव्यदेहंविधायच ॥ रामेरममयासार्धंत्वंरमासदृशीभव ॥ ३० ॥ इयंतनुर्नदीरूपागंडकीतिचविश्रुता ॥ पूतासुपुण्यदानॄणांपुण्येभवतुभारते ॥ ३१ ॥ तवकेशसमूहश्चपुण्यवृक्षोभविष्यति ॥ तुलसीकेशसंभूतातुलसीतिचविश्रुता ॥ ३२ ॥ त्रिषुलोकेषुपुष्पाणांपत्राणांदेवपूजने ॥ प्रधानरूपातुलसीभविष्यतिवरानने ॥ ३३ ॥ स्वर्गेमर्त्येचपातालेगोलोकेममसन्निधौ ॥ भवत्वंतुलसीवृक्षवरापुष्पेषुसुंदरी ॥ ३४ ॥ गोलोकेविरजातीरेरासेवृंदावनेवने ॥ भांडीरेचंपकवनेरम्येचंदनकानने ॥ ३५ ॥ माधवीकेतकीकुंदमालिकामालतीवने ॥ वासस्तेऽत्रैवभवतुपुण्यस्थानेषुपुण्यदः ॥ ३६ ॥ तुलसीतरुमूलेषुपुण्यदेशेषुपुण्यदम् ॥ अधिष्ठानंचतीर्थानांसर्वेषांचभविष्यति ॥ ३७ ॥ तत्रैवसर्वदेवानांममाऽधिष्ठानमेवच ॥ तुलसीपत्रपतनप्राप्तयेचवरानने ॥ ३८ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ तुलसीपत्रतोयेनयोऽभिषेकंसमाचरेत् ॥ ३९ ॥ सुधाघटसहस्राणांयातुष्टिस्तुभवेद्धरेः ॥ साचतुष्टिर्भवेन्नूनंतुलसीपत्रदानतः ॥ ४० ॥ गवामयुतदानेनयत्फलंतत्फलंभवेत् ॥ तुलसीपत्रदानेनतत्फलंकार्तिकेसति ॥ ४१ ॥ तुलसीपत्रतोयंचमृत्युकालेचयोलभेत् ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकेमहीयते ॥ ४२ ॥ नित्यंयस्तुलसीतोयंभुंक्तेभक्त्याचमानवः ॥ लक्षाश्वमेधजंपुण्यंसंप्राप्नोतिसमानवः ॥ ४३ ॥ तुलसींस्वकरेकृत्वाधृत्वादेहेचमानवः ॥ प्राणांस्त्यजतितीर्थेषुविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ४४ ॥ तुलसीकाष्ठनिर्माणमालांगृह्णातियोनरः ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यलभतेनिश्चितंफलम् ॥ ४५ ॥ तुलसींस्वकरेकृत्वास्वीकारंयोनरक्षति ॥ सयातिकालसूत्रंचयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ ४६ ॥ करोतिमिथ्याशपथंतुलस्यांयोऽत्रमानवः ॥ सयातिकुंभीपाकंचयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ४७ ॥ तुलसीतोयकणिकांमृत्युकालेचयोलभेत् ॥ रत्नयानंसमारुह्यवैकुंठेप्राप्यतेध्रुवम् ॥ ४८ ॥ पूर्णिमायाममायांचद्वादश्यांरविसंक्रमे ॥ तैलाभ्यंगंचकृत्वाचमध्याह्नेनिशिसंध्ययोः ॥ ४९ ॥ आशौचेऽशुचिकालेयेरात्रिवासोन्वतानराः ॥ तुलसींयेविचिन्वंतितेछिंदंतिहरेःशिरः ॥ ५० ॥ त्रिरात्रंतुलसीपत्रंशुद्धंपर्युषितंसति ॥ श्राद्धेव्रतेचदानेचप्रतिष्ठायांसुरार्चने ॥ ५१ ॥ भूगतंतोयपतितंयद्दत्तंविष्णवेसति ॥ शुद्धंचतुलसीपत्रंक्षालनादन्यकर्मणि ॥ ५२ ॥

॥ ३० ॥ ३१ ॥ तस्यपुण्यवृक्षस्यतुलसीकेशसंभूतत्वात्तुलसीतिसंज्ञास्यादित्यर्थः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ मस्तकेतुलसीपत्रपतनप्राप्तयेइत्यर्थः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ स्वीकारं इतःपरमिदंकरिष्यामीत्येवंरूपम् ॥ तुलसींस्वकरेकृत्वाधृत्वाकृतंस्वीकारंयोनरक्षतीत्यर्थः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥

एवंवृक्षरूपेणत्वंपृथिव्यांस्थास्यसितदधिष्ठातृमूर्तिरूपेणतुगोलोकेमत्सन्निधौस्थास्यसीत्याह ॥ ५३ ॥ नद्यधिष्ठात्रीगंडक्यधिष्ठात्री ॥ ५४ ॥ त्वंचस्वयंपूर्णरूपेणेत्यर्थः ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ मदीयकंच क्रंसुदर्शनम् ॥ ५७ ॥ वनमालाशिलोपरिमालाकारारेषा लक्ष्मीनारायणाभिधंरूपमितिशेषः ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ गोष्पदंप्रसिद्धम् ॥६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ बाणविक्षतंशरप्रहारचिह्नांकितमि

वृक्षाधिष्ठातृदेवीयागोलोकेचनिरामये ॥ कृष्णेनसार्धंनित्यंचनित्यंक्रीडांकरिष्यसि ॥ ५३ ॥ नद्यधिष्ठातृदेवीयाभारतेचसुपुण्यदा ॥ लवणोदस्यसापत्नीमदंशस्यभविष्यति ॥ ५४ ॥ त्वंचस्वयंमहासाध्वीवैकुंठेममसन्निधौ ॥ रमासमाचरामाचभविष्यसिनसंशयः ॥ ५५ ॥ अहंचशैलरूपेणगंडकीतीरसन्निधौ ॥ अधिष्ठानंकरिष्यामिभारतेतवशापतः ॥ ५६ ॥ कोटिसंख्यास्तत्रकीटास्तीक्ष्णदंष्ट्रावरायुधैः ॥ तच्छिलाकुहरेचक्रंकरिष्यंतिमदीयकम् ॥ ॥ ५७ ॥ एकद्वारंचतुश्चक्रंवनमालाविभूषितम् ॥ नवीननीरदाकारंलक्ष्मीनारायणाभिधम् ॥ ५८ ॥ एकद्वारंचतुश्चक्रंनवीननीरदोपमम् ॥ लक्ष्मीजनार्दनोज्ञेयोरहितोवनमालया ॥ ५९ ॥ द्वारद्वयेचतुश्चक्रंगोष्पदेनविराजितम् ॥ रघुनाथाभिधंज्ञेयंरहितंवनमालया ॥ ६० ॥ अतिक्षुद्रंद्विचक्रंचनवीनजलदप्रभम् ॥ तद्वामनाभिधंज्ञेयंरहितंवनमालया ॥ ६१ ॥ अतिक्षुद्रंद्विचक्रंचवनमालाविभूषितम् ॥ विज्ञेयंश्रीधरंरूपंश्रीप्रदंगृहिणासदा ॥ ६२ ॥ स्थूलंचवर्तुलाकारंरहितंवनमालया ॥ द्विचक्रंस्फुटमत्यंतंज्ञेयंदामोदराभिधम् ॥ ६३ ॥ मध्यमंवर्तुलाकारंद्विचक्रंबाणविक्षतम् ॥ रणरामाभिधंज्ञेयंशरतूणसमन्वितम् ॥ ६४ ॥ मध्यमंसप्तचक्रंचछत्रभूषणभूषितम् ॥ राजराजेश्वरंज्ञेयंराजसंपत्प्रदंनृणाम् ॥ ६५ ॥ द्विसप्तचक्रंस्थूलंचनवनीरदसुप्रभम् ॥ अनंताख्यंचविज्ञेयंचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ६६ ॥ चक्राकारंद्विचक्रंचसश्रीकंजलदप्रभम् ॥ सगोष्पदंमध्यमंचविज्ञेयंमधुसूदनम् ॥ ६७ ॥ सुदर्शनंचैकचक्रंगुप्तचक्रंगदाधरम् ॥ द्विचक्रंहयवक्त्राभंहयग्रीवंप्रकीर्तितम् ॥ ६८ ॥ अतीवविस्तृतास्यंचद्विचक्रंविकटंसति ॥ नरसिंहंसुविज्ञेयंसद्योवैराग्यदंनृणाम् ॥ ६९ ॥ द्विचक्रंविस्तृतास्यंचवनमालासमन्वितम् ॥ लक्ष्मीनृसिंहंविज्ञेयंगृहिणांचसुखप्रदम् ॥ ७० ॥ द्वारदेशेद्विचक्रंचसश्रीकंचसमंस्फुटम् ॥ वासुदेवंतुविज्ञेयंसर्वकामफलप्रदम् ॥ ७१ ॥ प्रद्युम्नंसूक्ष्मचक्रंचनवीननीरदप्रभम् ॥ सुषिरछिद्रबहुलंगृहिणांचसुखप्रदम् ॥ ७२ ॥ द्वेचक्रेचैकलग्नेचपृष्ठंयत्रतुपुष्कलम् ॥ संकर्षणंसुविज्ञेयंसुखदंगृहिणांसदा ॥ ७३ ॥ अनिरुद्धंतुपीताभंवर्तुलंचाऽतिशोभनम् ॥ सुखप्रदंगृहस्थानांप्रवदंतिमनीषिणः ॥ ७४ ॥

त्यर्थः ॥ शरतूणसमन्वितंशरचिह्नसमन्वितंतूणोनिषंगस्तत्समन्वितमित्यर्थः ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ चक्राकारंसश्रीकंवामांकेलक्ष्मीचिह्नसहितमितिराघवभट्टः ॥ मध्यमंमध्यमपरिमाणमित्यर्थः ॥ ६७ ॥ हयवक्त्राभंहयमुखाकारम् ॥ ६८ ॥ विकटंभयंकरम् ॥ ६९ ॥ ७० ॥ द्वारदेशेद्वारस्थानेएवनतुमध्यतः ॥ समंवक्रभिन्नम् ॥ ७१ ॥ सुषिरेमहामुखांतःसूक्ष्मछिद्राणिबहुलानियस्मिन् ॥ ७२ ॥ द्वयोश्चक्रयोर्मुखंपरस्परंसंलग्नंयत्रतथातयोःचक्रयोःपृष्ठंपुष्कलंविशालंयत्रतथारूपमित्यर्थः ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥

॥ ७५ ॥ ७६ ॥ छत्राकारेरूपे ॥ शूलाकारंयस्याग्रम् ॥ ७७ ॥ विदीर्णेस्फुटिते ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥

शालग्रामशिलायत्रतत्रसन्निहितोहरिः ॥ तत्रैवलक्ष्मीर्वसतिसर्वतीर्थसमन्विता ॥ ७५ ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥ तानिसर्वाणिनश्यंतिशालग्रामशिलार्चनात् ॥ ७६ ॥ छत्राकारेभवेद्राज्यंवर्तुलेचमहाश्रियः ॥ दुःखंचशकटाकारेशूलाग्रेमरणंध्रुवम् ॥ ७७ ॥ विकृतास्येचदारिद्र्यंपिंगलेहानिरेवच ॥ भग्नचक्रेभवेद्व्याधिर्विदीर्णेमरणंध्रुवम् ॥ ७८ ॥ व्रतंदानंप्रतिष्ठाचश्राद्धंचदेवपूजनम् ॥ शालग्रामस्यसान्निध्यात्प्रशस्तंतद्भवेदिति ॥ ७९ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ सर्वयज्ञेषुतीर्थेषुव्रतेषुचतपःसुच ॥ ८० ॥ पाठेचतुर्णांवेदानांतपसांकरणेसति ॥ तत्पुण्यंलभतेनूनंशालग्रामशिलार्चनात् ॥ ८१ ॥ "शालग्रामशिलातोयैर्योऽभिषेकंसदाचरेत् ॥ सर्वदानेषुयत्पुण्यंप्रदक्षिणंभुवोयथा ॥" शालग्रामशिलातोयंनित्यंभुंक्तेचयोनरः ॥ ॥ सुरेप्सितंप्रसादंचलभतेनात्रसंशयः ॥८२॥ तस्यस्पर्शंचवांछंतितीर्थानिनिखिलानिच ॥ जीवन्मुक्तोमहापूतोऽप्यंतेयातिहरेःपदम् ॥८३॥ तत्रैवहरिणासार्धमसंख्यंप्राकृतंलयम् ॥ यास्यत्येवहिदास्येचनियुक्तोदास्यकर्मणि ॥ ८४ ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच ॥ तंदृष्ट्वाचपलायंतेवैनतेयादिवोरगाः ॥ ८५ ॥ तत्पादरजसादेवीसद्यःपूतावसुंधरा ॥ पुंसांलक्षंतत्पितॄणांनिस्तरेत्तस्यजन्मतः ॥ ८६ ॥ शालग्रामशिलातोयंमृत्युकालेचयोलभेत् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ८७ ॥ निर्वाणमुक्तिंलभतेकर्मभोगात्प्रमुच्यते ॥ विष्णोःपदेप्रलीनश्चभविष्यतिनसंशयः ॥ ॥ ८८ ॥ शालग्रामशिलांधृत्वामिथ्यावाक्यंवदेत्तुयः ॥ सयातिकुंभीपाकेचयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ८९ ॥ शालग्रामशिलांधृत्वास्वीकारंयोनपालयेत् ॥ सप्रयात्यसिपत्रंचलक्षमन्वंतरावधि ॥ ९० ॥ तुलसीपत्रविच्छेदंशालग्रामेकरोतियः ॥ तस्यजन्मांतरेकांतेस्त्रीविच्छेदोभविष्यति ॥ ९१ ॥ तुलसीपत्रविच्छेदंशंखेयोहिकरोतिच ॥ भार्याहीनोभवेत्सोऽपिरोगीचसप्तजन्मसु ॥९२॥ शालग्रामंचतुलसींशंखंचैकत्रमेवच ॥ योरक्षतिमहाज्ञानीसभवेच्छ्रीहरेःप्रियः ॥९३॥ सकृदेवहियोयस्यांवीर्याधानंकरोतिच ॥ तद्विच्छेदेतस्यदुःखंभवेदेवपरस्परम् ॥ ९४ ॥ त्वंप्रियाशंखचूडस्यचैकमन्वंतरावधि ॥ शंखेनसार्धंत्वद्भेदःकेवलंदुःखदस्तथा ॥ ९५ ॥ इत्युक्त्वाश्रीहरिस्तांचविरराम चनारद ॥ साचदेहंपरित्यज्यदिव्यरूपंविधायच ॥ ९६ ॥ यथाश्रीश्चतथासाचाऽप्युवासहरिवक्षसि ॥ सजगामतयासार्धंवैकुंठंकमलापतिः ॥९७॥ लक्ष्मीःसरस्वतीगंगातुलसीचापिनारद ॥ हरेःप्रियाश्चतस्रश्चबभूवुरीश्वरस्यच ॥९८॥ सद्यस्तद्देहजाताचबभूवगंडकीनदी ॥ ईश्वरःसोपिशैलश्चतत्तीरेपुण्यदोनृणाम् ॥९९॥ कुर्वंतितत्रकीटाश्चशिलांबहुविधांमुने ॥ जलेपतंतियायाश्चफलदास्ताश्चनिश्चितम् ॥ १०० ॥

पत्रविच्छेदंवियोगम् ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

रवेरुपतापात्पिंगलाभवंति ॥ ताःस्थलस्थानपूज्याइतिपूर्वमुक्तम् ॥ नदीजलस्थाःपूज्याः॥१०१ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेचतुर्विंशोऽध्यायः॥२४॥ ॥चतुर्भिरध्यायैश्चत्वारिंशत्पद्यैस्तुपूज
नम्॥तुलस्याश्चमहामंत्रसहितंतावदुच्यते ॥१॥ अथतुलसीपूजाविधानंनारदःपृच्छवि तुलसीचेति ॥ १॥२॥३॥४॥५॥सातुलसीअंतर्धानंचकार ॥६॥७॥८॥९॥ लक्ष्मीःश्रीबीजम् ॥ मायाभुवनेश्वरीबी

स्थलस्थाःपिंगलाज्ञेयाश्चोपतापाद्रवेरिति ॥ इत्येवंकथितंसर्वंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १०१ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम० नवमस्कंधेनारदनारायण संवादेचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ तुलसीचयदापूज्याकृतानारायणप्रिया ॥ अस्याःपूजाविधानंचस्तोत्रंचवदसांप्रतम् ॥ १ ॥ केनपूजा कृताकेनस्तुताप्रथमतोमुने ॥ तत्रपूज्यासाबभूवकेनवावदमामहो ॥ २ ॥ सूतउवाच ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वाप्रहस्यमुनिपुंगवः ॥ कथांकथितुमारेभेपु ण्यांपापहरांपराम् ॥ ३ ॥ नारायणउवाच ॥ हरिःसंपूज्यतुलसींरेमेचरमयासह ॥ रमासमानसौभाग्यांचकारगौरवेणच ॥ ४ ॥ सेहेचलक्ष्मीर्गंगाच तस्याश्चनवसंगमम् ॥ सौभाग्यगौरवंकोपात्तंनसेहेसरस्वती ॥ ५ ॥ सातांजघानकलहेमानिनीहरिसन्निधौ ॥ व्रीडयाचाऽपमानेनसांऽतर्धानंचकारह ॥ ६ ॥ सर्वसिद्धेश्वरीदेवीज्ञानिनांसिद्धियोगिनी ॥ जगामाऽदर्शनंकोपात्सर्वत्रचहरेरहो ॥ ७ ॥ हरिर्नदृष्ट्वातुलसींबोधयित्वासरस्वतीम् ॥ तदनुज्ञांगृही त्वाचजगामतुलसीवनम् ॥ ८ ॥ तत्रगत्वाचसुस्नातोहरिःसतुलसींसतीम् ॥ पूजयामासतांध्यात्वास्तोत्रंभक्त्याचकारह ॥ ९ ॥ लक्ष्मीमायाकामवाणीबी जपूर्वंदशाक्षरम् ॥ वृंदावनीतिङेंतंचवह्निजायांतमेवच ॥ १० ॥ अनेनकल्पतरुणामंत्रराजेननारद ॥ पूजयेद्योविधानेनसर्वसिद्धिंलभेद्ध्रुवम् ॥ ११ ॥ घृतदीपे नधूपेनसिंदूरचंदनेनच ॥ नैवेद्येनचपुष्पेणचोपचारेणनारद ॥ १२ ॥ हरिस्तोत्रेणतुष्टासाचाऽऽविर्भूतामहीरुहात् ॥ प्रसन्नाचरणांभोजेजगामशरणंशुभा ॥ १३ ॥ वरंतस्यैददौविष्णुःसर्वपूज्याभवेरिति ॥ अहंत्वांधारयिष्यामिसुरूपांमूर्ध्निवक्षसि ॥ १४ ॥ सर्वेत्वांधारयिष्यंतिस्वमूर्ध्निचसुरादयः ॥ इत्युक्त्वातां गृहीत्वाचप्रययौस्वालयंविभुः ॥ १५ ॥ नारदउवाच ॥ किंध्यानंस्तवनंकिंवाकिंवापूजाविधानकम् ॥ तुलस्याश्चमहाभागतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ॥ १६ ॥ नारायणउवाच ॥ अंतर्हितायांतस्यांचहरिर्वृंदावनेतदा ॥ तस्याश्चक्रेस्तुतिंगत्वातुलसींविरहातुरः ॥ १७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वृंदरूपा श्चवृक्षाश्चयदैकत्रभवंतिच ॥ विदुर्बुधास्तेनवृंदांमत्प्रियांतांभजाम्यहम् ॥ १८ ॥ पुराबभूवयादेवीत्वादौवृंदावनेवने ॥ तेनवृंदावनाख्यातासौभा ग्यांतांभजाम्यहम् ॥ १९ ॥

जम् ॥ कामोमन्मथबीजम् ॥ वाणीवाग्भवबीजम् ॥ एतद्बीजचतुष्टयपूर्वकंवृंदावनीतिङेंतंतेनवृंदावन्यैइतिसिद्धम् ॥ ङेंतंचतुर्थ्यंतम् ॥ वह्निजायास्वाहा ॥ तथाचदशाक्षरोमंत्रःसंपन्नः ॥१०॥ ११॥
॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

असंख्येषुचविश्वेषुपूजितायानिरंतरम् ॥ तेनविश्वपूजिताख्यापूजितांचभजाम्यहम् ॥ २० ॥ असंख्यानिचविश्वानिपवित्राणित्वयासदा ॥ तांविश्वपावि
नींदेवींविरहेणस्मराम्यहम् ॥ २१ ॥ देवानतुष्टाःपुष्पाणांसमूहेनययाविना ॥ तांपुष्पसारांशुद्धांचद्रष्टुमिच्छामिशोकतः ॥ २२ ॥ विश्वेयत्प्राप्तिमात्रे
णभक्तानंदोभवेद्ध्रुवम् ॥ नंदिनीतेनविख्यातासाप्रीताभवतादिह ॥ २३ ॥ यस्यादेव्यास्तुलानास्तिविश्वेषुनिखिलेषुच ॥ तुलसीतेनविख्यातातांयामि
शरणंप्रियाम् ॥२४॥ कृष्णजीवनरूपासाशश्वत्प्रियतमासती ॥ तेनकृष्णजीवनीसासामेरक्षतुजीवनम् ॥ २५ ॥ इत्येवंस्तवनंकृत्वातस्थौतत्ररमापतिः ॥
ददर्शतुलसींसाक्षात्पादपद्मनतांसतीम् ॥ २६ ॥ रुदतीमवमानेनमानिनींमानपूजिताम् ॥ प्रियांदृष्ट्वाप्रियःशीघ्रंवासयामासवक्षसि ॥ २७ ॥ भारत्या
ज्ञांगृहीत्वाचस्वालयंचययौहरिः ॥ भारत्यासहतत्प्रीतिंकारयामाससत्वरम् ॥ २८ ॥ वरंविष्णुर्ददौतस्यैसर्वपूज्याभवेरिति ॥ शिरोधार्याचसर्वेषांवंद्या
मान्याममेतिच ॥ २९ ॥ विष्णोर्वरेणसादेवीपरितुष्टाबभूवच ॥ सरस्वतीतामाकृष्यवासयामाससन्निधौ ॥ ३० ॥ लक्ष्मीर्गंगासस्मिताचतांसमाकृष्य
नारद ॥ गृहंप्रवेशयामासविनयेनसतींसदा ॥ ३१ ॥ वृंदावृंदावनीविश्वपूजिताविश्वपाविनी ॥ पुष्पसारानंदनीचतुलसीकृष्णजीवनी ॥ ३२ ॥ एतन्ना
माष्टकंचैवस्तोत्रंनामार्थसंयुतम् ॥ यःपठेत्तांचसंपूज्यसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ ३३ ॥ कार्तिक्यांपूर्णिमायांचतुलस्याजन्ममंगलम् ॥ तत्रतस्याश्वपूजा
चविहिताहरिणापुरा ॥ ३४ ॥ तस्यांयःपूजयेत्तांचभक्त्याचविश्वपावनीम् ॥ सर्वपापाद्विनिर्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ३५ ॥ कार्तिकेतुलसीपत्रंयो
ददातिचवैष्णवे ॥ गवामयुतदानस्यफलंप्राप्नोतिनिश्चितम्॥३६॥अपुत्रोलभतेपुत्रंप्रियाहीनोलभेत्प्रियाम् ॥बंधुहीनोलभेद्बंधूंस्तोत्रश्रवणमात्रतः ॥३७॥
रोगीप्रमुच्यतेरोगाद्बद्धोमुच्येतबंधनात्॥भयान्मुच्येतभीतस्तुपापान्मुच्येतपातकी॥३८॥इत्येवंकथितंस्तोत्रंध्यानंपूजाविधिंशृणु ॥ त्वमेववेदजानासिक
ण्वशाखोक्तमेवच॥३९॥तद्वृक्षेपूजयेत्तांचभक्त्याचावाहनंविना ॥ तांध्यात्वाचोपचारेणध्यानंपातकनाशनम् ॥४०॥तुलसींपुष्पसारांचसतींपूतांमनोहरा
म् ॥ कृतपापेध्मदाहायज्वलदग्निशिखोपमाम् ॥ ४१ ॥ पुष्पेषुतुलनायस्यानास्तिवेदेषुभाषितम् ॥ पवित्ररूपासर्वासुतुलसीसाचकीर्तिता ॥४२॥ शिरो
धार्याचसर्वेषामीप्सिताविश्वपावनी ॥ जीवन्मुक्तांमुक्तिदांचभजेतांहरिभक्तिदाम् ॥ ४३ ॥ इतिध्यात्वाचसंपूज्यस्तुत्वाचप्रणमेत्सुधीः ॥ उक्तंतुलस्युपा
ख्यानंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ४४ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥

॥ ४४ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ सप्ताशीतिमहापद्यैरर्धश्लोकाधिकैरथ ॥ सावित्र्याःसर्ववेदेषुश्रुतमाख्यानमुच्यते ॥ १ ॥ सावित्र्युपाख्यानंनारदःपृच्छति नारदउवाच तुलस्युपाख्यानमिति ॥ १ ॥ पुराकेनेति ॥ सासावित्रीश्रुतेर्वेदस्यप्रसूर्जननीभवतिताद‍ृशीयंमहतीदेवीवेदोत्पादकत्वरूपब्रह्मलिंगान्वितैवभवतितथाऽपितयामनुष्यदेहधारणंतुकृतमस्तितत्केननिमित्तेनकृतमितितन्निमित्तरूपंवदेतितात्पर्यम् ॥ किंवसोत्पन्नाप्रथमेप्रथमकालेप्रथममित्यर्थः ॥ तथापरेकालेअनंतरमित्यर्थः ॥ केनपूजितातदपिवदेत्यर्थः ॥ तथावश्रुतिर्गोपथब्राह्मणे ॥ तत्सवितुर्वरेण्यमितिसावित्र्याःप्रथमःपादः ॥ पृथिव्यर्चंसमदधादग्निमग्निनाश्रियमित्यादिना ॥ तथाभर्गोदेवस्यधीमहीतिसावित्र्याद्वितीयःपादोंऽतरिक्षेणयजुःसमदधादित्यादिपूर्ववत् ॥ तथाधियोयोनःप्रचोदयादितिसावित्र्यास्तृतीयःपादोदिवासामसमदधा

॥ नारदउवाच ॥ तुलस्युपाख्यानमिदंश्रुतंवाऽतिसुधोपमम् ॥ ततंसावित्र्युपाख्यानंतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ पुराकेनसमुद्भूतासाश्रुताचश्रुतेःप्रसूः ॥ केनवापूजितालोकेप्रथमेकैश्चवापरे ॥ २ ॥ नारायणउवाच ॥ ब्रह्मणावेदजननीप्रथमेपूजितामुने ॥ द्वितीयेचवेदगणैस्तत्पश्चाद्विदुषांगणैः ॥ ॥ ३ ॥ तदाचाऽश्वपतिर्भूपःपूजयामासभारते ॥ तत्पश्चात्पूजयामासुर्वर्णाश्चत्वारएवच ॥ ४ ॥ नारदउवाच ॥ कोवासोऽश्वपतिर्ब्रह्मन्केनवातेनपूजिता ॥ सर्वपूज्याचसादेवीप्रथमेकैश्चवापरे ॥ ५ ॥ नारायणउवाच ॥ भद्रदेशेमहाराजोबभूवाऽश्वपतिर्मुने ॥ वैरिणांबलहर्ताचमित्राणांदुःखनाशनः ॥ ६ ॥ आसीत्तस्यमहाराज्ञीमहिषीधर्मचारिणी ॥ मालतीतिसमाख्यातायथालक्ष्मीर्गदाभृतः ॥ ७ ॥ साचराज्ञीचवंध्याचवसिष्ठस्योपदेशतः ॥ चकाराऽऽराधनंभक्त्यासावित्र्याश्चैवनारद ॥ ८ ॥ प्रत्यादेशंनसाप्राप्तामहिषीनददर्शताम् ॥ गृहंजगामदुःखार्ताहृदयेनविदूयता ॥ ९ ॥ राजातांदुखितांदृष्ट्वाबोधयित्वानयेनवै ॥ सावित्र्यास्तपसेभक्त्याजगामपुष्करंतदा ॥ १० ॥ तपश्चकारतत्रैवसंयतःशतवत्सरम् ॥ नददर्शचसावित्र्याःप्रत्यादेशोबभूवच ॥ ११ ॥ शुश्रावाऽऽकाशवाणींचनृपेंद्रश्चाऽशरीरिणीम् ॥ गायत्र्यादशलक्षंचजपंत्वंकुरुनारद ॥ १२ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रआजगामपराशरः ॥ प्रणनामततस्तंचमुनिर्नृपमुवाचच ॥ १३ ॥ मुनिरुवाच ॥ सकृज्जपश्चगायत्र्याःपापंदिनभवंहरेत् ॥ दशवारंजपेनैवनश्यत्पापंदिवानिशम् ॥ १४ ॥ शतवारंजपश्चैवपापंमासार्जितंहरेत् ॥ सहस्रधाजपश्चैवकल्मषंवत्सरार्जितम् ॥ १५ ॥

त्साम्नादित्यमित्यादिपूर्ववत् ॥ अनयाचश्रुत्यासावित्रीपादत्रयाद्वेदत्रयलोकत्रयाग्न्यादितेजस्त्रयपूर्वकसर्वब्रह्मांडसृष्टिःसावित्रीतएवोक्ता तथासर्ववेदेषुपुराणेषुच ॥ २ ॥ तत्रप्रथमप्रश्नोत्तरमग्रेदास्यति ॥ द्वितीयप्रश्नोत्तरंतुसंप्रतिवदति ब्रह्मणेति ॥ याब्रह्मणासहोत्पन्नेतिपूर्वमुक्तंसाप्रथमेकालेप्रथममित्यर्थः ॥ द्वितीयेद्वितीयकालेअनंतरमित्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ प्रत्यादेशमिति ॥ तयाबहुकालंतपश्चर्याकृतातथाऽपिसाराज्ञीभगवत्याःसावित्र्याःप्रत्यादेशंप्रत्युत्तरंवरंनप्राप्तानतांदेवींददर्शच ॥ ततस्त्रस्ताग्रहंजगाम ॥ ९ ॥ १० ॥ तदाराजादेवींतुनददर्शपरंतुतस्याःप्रत्यादेशआज्ञारूपोबभूव ॥ ११ ॥ कोऽसौतदाह शुश्रावेति ॥ दशलक्षमिति ॥ ननुशतसंवत्सरमनुष्ठानस्यकृतत्वेनदशलक्षजपोजातएवेतिचेन्न ॥ गायत्र्यतिरिक्तमंत्रेणैवशतसंवत्सरमनुष्ठानंकृतमित्याशयात् ॥ हेनारद इतिआकाशवाणींशुश्रावेत्यन्वयः ॥ १२ ॥ तत्रराजसमीपे ॥ तंपराशरम् ॥ १३ ॥ मुनिर्जपमहिमानंवदति ॥ सकृज्जपइति ॥ दिवानिशंरात्रिदिवसकृतमित्यर्थः ॥ १४ ॥ १५ ॥

लक्षोजपोहरेदितिशेषः ॥ १६ ॥ मुक्तिज्ञानप्राप्तिद्वारा ॥ दशगुणोदशकोटिःजपकालेदक्षिणहस्तमुद्रामाह करमिति ॥ रंध्रमंगुलिच्छिद्रंमुद्रितंयस्यतमूर्ध्वांगुल्यग्रमधोभुग्नमवलंयस्यतादृशंकरंत्वद येकृत्वाजपेदित्यर्थः ॥ १७ ॥ करमालामाह अनामिकेति ॥ अत्रामक्रमेणदक्षावर्तक्रमेणेत्यर्थः ॥ १८॥ १९ ॥ मालासंस्कारमाह संस्थाप्येति ॥ अश्वत्थपत्रेचपद्मपत्रेवा ॥ २० ॥ २१ ॥ स्नात्वास्ना

लक्षोजन्मकृतंपापंदशलक्षोऽन्यजन्मजम् ॥ सर्वजन्मकृतंपापंशतलक्षाद्विनश्यति ॥ १६ ॥ करोतिमुक्तिंविप्राणांजपोदशगुणस्ततः ॥ करंसर्पफणाकारंकृत्वातद्रंध्रमुद्रितम् ॥ १७ ॥ आनम्रमूर्धमचलंप्रजपेत्प्राङ्मुखोद्विजः ॥ अनामिकामध्यदेशादधोऽवामक्रमेणच ॥ १८॥ तर्जनीमूलपर्यंतंजपस्यैवंक्रमःकरे ॥ श्वेतपंकजबीजानांस्फटिकानांचसंस्कृताम् ॥ १९ ॥ कृत्वावामालिकांराजञ्जपेत्तीर्थेसुरालये ॥ संस्थाप्यमालामश्वत्थपत्रेपद्मेचसंयतः ॥ २० ॥ कृत्वागोरोचनाक्तांचगायत्र्यास्नापयेत्सुधीः ॥ गायत्रीशतकंतस्यांजपेच्चविधिपूर्वकम् ॥ २१ ॥ अथवापंचगव्येनस्नात्वामालांसुसंस्कृताम् ॥ अथगंगोदकेनैवस्नात्वावाऽतिसुसंस्कृताम् ॥ २२ ॥ एवंक्रमेणराजर्षेदशलक्षंजपंकुरु ॥ साक्षाद्द्रक्ष्यसिसावित्रींत्रिजन्मपातकक्षयात् ॥ २३ ॥ नित्यंसंध्यांचहेराजन्करिष्यसिदिनेदिने ॥ मध्याह्नेचाऽपिसायाह्नेप्रातरेवशुचिःसदा ॥ २४ ॥ संध्याहीनोऽशुचिर्नित्यमनर्हःसर्वकर्मसु ॥ यदह्नाकुरुतेकर्मनतस्यफलभाग्भवेत् ॥ २५ ॥ नोपतिष्ठतियःपूर्वांनोपास्तेयस्तुपश्चिमाम् ॥ सशूद्रवद्बहिष्कार्यःसर्वस्माद्द्विजकर्मणः ॥ २६ ॥ यावज्जीवनपर्यंतंत्रिःसंध्यांयःकरोतिच ॥ सचसूर्यसमोविप्रस्तेजसातपसासदा ॥ २७ ॥ तत्पादपद्मरजसासद्यःपूतावसुंधरा ॥ जीवन्मुक्तःसतेजस्वीसंध्यापूतोहियोद्विजः ॥ २८ ॥ तीर्थानिचपवित्राणितस्यसंस्पर्शमात्रतः ॥ ततःपापानियांत्येववैनतेयादिवोरगाः ॥ २९ ॥ नगृह्णंतिसुराःपूजांपितरःपिंडतर्पणम् ॥ स्वेच्छयाचद्विजातेश्चत्रिसंध्यारहितस्यच ॥ ३० ॥ मूलप्रकृत्यभक्तोयस्तन्मंत्रस्याप्यनर्चकः ॥ तदुत्सवविहीनश्चविषहीनोयथोरगः ॥ ३१ ॥ विष्णुमंत्रविहीनश्चत्रिसंध्यारहितोद्विजः ॥ एकादशीविहीनश्चविषहीनोयथोरगः ॥ ३२ ॥ हरेर्नैवेद्यभोजीधावकोवृषवाहकः ॥ शूद्रान्नभोजीयोविप्रोविषहीनोयथोरगः ॥ ३३ ॥ शूद्राणांशवदाहीयोसविप्रोवृषलीपतिः ॥ शूद्राणांसूपकारश्चविषहीनोयथोरगः ॥ ३४ ॥ शूद्राणांचप्रतिग्राहीशूद्रयाजीचयोद्विजः ॥ मसिजीवीअसिजीवीविषहीनोयथोरगः ॥ ३५ ॥ यःकन्याविक्रयीविप्रोयोहरेर्नामविक्रयी ॥ योविप्रोऽवीरान्नभोजीऋतुस्नातान्नभोजकः ॥ ३६ ॥ भगजीवीवार्धुषिकोविषहीनोयथोरगः ॥ योविद्याविक्रयीविप्रोविषहीनोयथोरगः ॥ ३७ ॥ सूर्योदयेस्वपेद्योहिमत्स्यभोजीचयोद्विजः ॥ शिवापूजादिरहितोविषहीनोयथोरगः ॥ ३८ ॥

पयित्वेत्यर्थः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ कर्मसत्कर्म ॥ २५ ॥ पूर्वांप्रातःसंध्याम् ॥ पश्चिमांसायंसंध्याम् ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ ततस्तस्मात्पुरुषात् ॥ २९ ॥ ३० ॥ तन्मंत्रस्यमूलप्रकृतिमंत्रस्यमायाबीजस्येत्यर्थः ॥ तदुत्सवोमूलप्रकृतेरुत्सवः ॥ सचसप्तमस्कंधेउक्तः ॥ विषहीनःउरगःसर्पोऽजगरइत्यर्थः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ विप्रस्याऽवीरापतिपुत्ररहिताब्राह्मणीत्यर्थः ॥ ऋतुस्नाताचतुर्थदिवसेइत्यर्थः ॥ ३६ ॥ भगजीवीकुट्टनः ॥ वार्धुषिकोवृद्ध्याजीवति ॥ विद्याविक्रयीद्रव्यंगृहीत्वाविद्यांददाति ॥ ३७ ॥ शिवापूजादेवीपूजा ॥ ३८ ॥

मुनिश्रेष्ठःपराशरः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यामथवाशुद्धकालेचतुर्दश्यामित्यन्वयः ॥ यद्वा ज्येष्ठकृष्णस्यमेवतिथिद्वयंग्राह्यम् ॥ तथाचज्येष्ठकृष्णत्रयोद
श्यामथवाज्येष्ठशुक्लचतुर्दश्यांवक्ष्यमाणप्रकारेणव्रतंकर्तव्यमित्यर्थः ॥ पक्षद्वयस्थस्याप्येतत्रिरात्रस्यसावित्रीव्रतपरत्वेनोक्तत्वात् ॥ धर्मशास्त्रग्रंथेस्फुटमेतत् ॥४४॥ द्विसप्तफलसंयुतंचतुर्दशफलसंयुतं
चतुर्दशफलानिदेव्यैसमर्पणीयानीत्यर्थः ॥ तथानैवेद्याश्चतुर्दशैवेत्याह दत्त्वेति ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ आवाहितेघटेइष्टंपूजयेत्सावित्रींघटेआवाह्यपूजयेदित्यर्थः ॥ ४७ ॥ माध्यंदिनेतच्छाखायाम् ॥

इत्युक्त्वाचमुनिश्रेष्ठःसर्वपूजाविधिक्रमम् ॥ तमुवाचचसावित्र्याध्यानादिकमभीप्सितम् ॥ ३९ ॥ दत्त्वासर्वंनृपेंद्रायययौचस्वाश्रमेमुने ॥ राजासंपूज्य
सावित्रींददर्शवरमापच ॥ ४० ॥ नारदउवाच ॥ किंवाध्यानंचसावित्र्याःकिंवापूजाविधानकम् ॥ स्तोत्रंमंत्रंचकिंदत्त्वाप्रययौसपराशरः ॥ ४१ ॥ नृ
पःकेनविधानेनसंपूज्यश्रुतिमातरम् ॥ वरंचकंवासंप्रापसंपूज्यतुविधानतः ॥ ४२ ॥ तत्सर्वंश्रोतुमिच्छामिसावित्र्याःपरमंमहत् ॥ रहस्याऽतिरहस्यंच
श्रुतिसिद्धंसमासतः ॥ ४३ ॥ नारायणउवाच ॥ ज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यांशुद्धकालेचयत्नतः ॥ व्रतमेवंचतुर्दश्यांव्रतीभक्त्यासमाचरेत् ॥ ४४ ॥ व्रतंचतु
र्दशाब्दंचद्विसप्तफलसंयुतम् ॥ दत्त्वाद्विसप्तनैवेद्यंपुष्पधूपादिकंचरेत् ॥ ४५ ॥ वस्त्रंयज्ञोपवीतंचभोजनंविधिपूर्वकम् ॥ संस्थाप्यमंगलघटंफलशाखासमन्वित
म् ॥ ४६ ॥ गणेशंचदिनेशंचवह्निंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ संपूज्यपूजयेदिष्टंघटेआवाहितेद्विजः ॥ ४७ ॥ शृणुध्यानंचसावित्र्याश्चोक्तंमाध्यंदिनेचयत् ॥
स्तोत्रंपूजाविधानंचमंत्रंचसर्वकामदम् ॥ ४८ ॥ तप्तकांचनवर्णाभांज्वलंतींब्रह्मतेजसा ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तंडसहस्रसंमितप्रभाम् ॥ ४९ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यां
रत्नभूषणभूषिताम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांभक्तानुग्रहविग्रहाम् ॥ ५० ॥ सुखदांमुक्तिदांशांतांकांतांचजगतांविधेः ॥ सर्वसंपत्स्वरूपांचप्रदात्रींसर्वसंपदाम् ॥ ५१
वेदाधिष्ठातृदेवींचवेदशास्त्रस्वरूपिणीम् ॥ वेदबीजस्वरूपांचभजतांवेदमातरम् ॥ ५२ ॥ ध्यात्वाध्यानेननैवेद्यंदत्त्वापाणिंस्वमूर्धनि ॥ पुनर्ध्यात्वाघटेभ
क्त्यादेवीमावाहयेद्व्रती ॥ ५३ ॥ दत्त्वाषोडशोपचारंवेदोक्तमंत्रपूर्वकम् ॥ संपूज्यस्तुत्वाप्रणमेद्देवदेवींविधानतः ॥ ५४ ॥ आसनंपाद्यमर्घ्यंचस्नानीयंचानुलेपन
म् ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यंतांबूलंशीतलंजलम् ॥ ५५ ॥ वसनंभूषणंमाल्यंगंधमाचमनीयकम् ॥ मनोहरंसुतल्पंचदेयान्येतानिषोडश ॥ ५६ ॥ दारुसारविकारंचहे
मादिनिर्मितंचवा ॥ देवाधारंपुण्यदंचमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ ५७ ॥ तीर्थोदकंचपाद्यंचपुण्यदंप्रीतिदंमहत् ॥ पूजांगभूतंशुद्धंचमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ ५८ ॥

॥ ४८ ॥ तप्तकांचनेति ॥ रक्तवर्णामित्यर्थः ॥ पूर्वोक्तंस्फटिकवर्णत्वंतुस्वच्छताभिप्रायेणबोध्यम् ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ वेदबीजंप्रणवः ॥ ५२ ॥ स्वमूर्धनिपाणिमंजलिंदत्त्वानमस्कुर्यादित्य
र्थः ॥ इत्थंप्रथमतोहृदयेध्यात्वानैवेद्यंदत्त्वा नैवेद्यमित्युपलक्षणंषोडशोपचारान्मनसादत्त्वानमस्कृत्यपश्चात्घटेआवाहयेत्पूजयेदित्याह पुनर्ध्यात्वेति ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ उपचारानाह आसनमिति ॥
॥ ५५ ॥ ५६ ॥ आसनादीनांस्वरूपंमंत्रस्वरूपदर्शनेनैवदर्शयति दारुसारेति ॥ दारुसारंचंदनमितिराघवभट्टः ॥ तन्निर्मितंपीठमासनमित्यर्थः ॥ ५७ ॥ ५८ ॥

॥५९॥६०॥गंधद्रव्यंकुंकुमादि तदुद्भवम्॥६१॥६२॥६३॥६४॥६५॥६६॥६७॥कृमिजंपट्टवस्त्रम्॥६८॥६९॥७०॥माल्यमापादलंबिनींमालाम्॥ ७१ ॥७२॥७३॥७४॥७५॥लक्ष्मीबीजंश्रीबीजं माया

पवित्ररूपमर्घंचदूर्वापुष्पदलान्वितम् ॥ पुण्यदंशंखतोयाक्तंमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ ५९ ॥ सुगंधंगंधतोयंचस्नेहंसौगंधकारकम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्या स्नानीयंप्रतिगृह्यताम् ॥ ६० ॥ गंधद्रव्योद्भवंपुण्यंप्रीतिदंदिव्यगंधदम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्यागंधतोयंतवांबिके ॥ ६१ ॥ सर्वमंगलरूपंचसर्वंचमंगलप्रदम् ॥ पुण्यदंचसुधूपंतंगृहाणपरमेश्वरि ॥ ६२ ॥ सुगंधयुक्तंसुखदंमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ जगतांदर्शनार्थायप्रदीपंदीप्तिकारकम् ॥ ६३ ॥ अंधकारध्वंसबीजंमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ तुष्टिदंपुष्टिदंचैवप्रीतिदंक्षुद्विनाशनम् ॥ ६४ ॥ पुण्यदंस्वादुरूपंचनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ तांबूलप्रवरंरम्यंकर्पूरादिसुवासितम् ॥ ६५ ॥ तुष्टिदंपुष्टिदंचैवमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ सुशीतलंवारिशीतंपिपासानाशकारणम् ॥ ६६ ॥ जगतांजीवरूपंचजीवनंप्रतिगृह्यताम्॥ देहशोभास्वरूपंचसभाशोभाविवर्धनम् ॥ ६७ ॥ कार्पासजंचकृमिजंवसनंप्रतिगृह्यताम् ॥ कांचनादिविनिर्माणंश्रीकरंश्रीयुतंसदा ॥ ६८ ॥ सुखदंपुण्यदंरत्नभूषणंप्रतिगृह्यताम् ॥ नानावृक्षसमुद्भूतंनानारूपसमन्वितम् ॥ ६९ ॥ फलस्वरूपंफलदंफलंचप्रतिगृह्यताम् ॥ सर्वमंगलरूपंचसर्वमंगलमंगलम् ॥ ७० ॥ नानापुष्पविनिर्माणंबहुशोभासमन्वितम् ॥ प्रीतिदंपुण्यदंचैवमाल्यंचप्रतिगृह्यताम् ॥ ७१ ॥ पुण्यदंचसुगंधाढ्यंगंधंचदेविगृह्यताम्॥ सिंदूरंचवरंरम्यंभालशोभाविवर्धनम् ॥ ७२ ॥ भूषणानांचप्रवरंसिंदूरंप्रतिगृह्यताम् ॥ विशुद्धग्रंथिसंयुक्तंपुण्यसूत्रविनिर्मितम् ॥ ७३ ॥ पवित्रंवेदमंत्रेणयज्ञसूत्रंचगृह्यताम् ॥ द्रव्याण्येतानिमूलेनदत्त्वास्तोत्रंपठेत्सुधीः ॥ ७४ ॥ ततोविप्रायभक्त्याचव्रतीदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ सावित्रीतिचतुर्थ्यंतंवह्निजायांतमेवच ॥ ७५ ॥ लक्ष्मीमायाकामपूर्वंमंत्रमष्टाक्षरंविदुः ॥ माध्यंदिनोक्तंस्तोत्रंचसर्वकामफलप्रदम् ॥ ७६ ॥ विप्रजीवनरूपंचनिबोधकथयामिते ॥ कृष्णेनदत्तांसावित्रींगोलोकेब्रह्मणेपुरा ॥ ७७ ॥ नायातिसातेनसार्धंब्रह्मलोकेचनारद ॥ ब्रह्माकृष्णाज्ञयाभक्त्यातुष्टाववेदमातरम् ॥ ७८ ॥ तदासापरितुष्टाचब्रह्माणंचकमेपतिम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ सच्चिदानंदरूपेत्वंमूलप्रकृतिरूपिणि ॥ ७९ ॥ हिरण्यगर्भरूपेत्वंप्रसन्नाभवसुंदरि ॥ तेजःस्वरूपेपरमेपरमानंदरूपिणि ॥ ८० ॥ द्विजातिनांजातिरूपेप्रसन्नाभवसुंदरि ॥ नित्येनित्यप्रियेदेविनित्यानंदस्वरूपिणि ॥ ८१ ॥ सर्वमंगलरूपेचप्रसन्नाभवसुंदरि ॥ सर्वस्वरूपेविप्राणांमंत्रसारेपरात्परे ॥ ८२ ॥ सुखदेमोक्षदेदेविप्रसन्नाभवसुंदरि ॥ विप्रपापेध्मदाहायज्वलदग्निशिखोपमे ॥ ८३ ॥ ब्रह्मतेजःप्रदेदेविप्रसन्नाभवसुंदरि ॥ कायेनमनसावाचायत्पापंकुरुतेनरः ॥८४ ॥ बीजंभुवनेश्वरीबीजं कामोमन्मथबीजं एतद्बीजत्रयपूर्वकःसावित्र्यैस्वाहेतिमंत्रोऽष्टाक्षरः ॥ एतन्मंत्रपूर्वकपूर्वमंत्रैरुपचारादेयाः ॥ स्वाहारहितोनमोंतस्तुस्त्रीणांजपेऽपि॥७६॥कृष्णेनगोपालसुंदरीरूपेण॥७७॥नाऽऽयातिनाऽऽगच्छतिततःकारणात्तुष्टावेत्यर्थः ॥७८॥७९॥८०॥८१॥८२॥८३॥८४॥

॥ ८५ ॥८६॥८७॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ पंचविंशतिपद्यैस्तुजन्मराजोदरेततः ॥ सावित्र्याःकलयाजातमितिसम्यगथोच्यते ॥ सावित्रीदर्शनादिकं वर्णयति स्तुत्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ कमलापराकमलासदृशीसुंदरीत्यर्थः ॥ सावित्रीतदंशत्वात् ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ वृक्षात्पतित्वाममारेत्यर्थः ॥११॥ अंगुष्ठसममिति ॥ तदुक्तंमहाभारते अथसत्यवतःकायात्पाशबद्धंवशंगतम् ॥ अंगुष्ठमात्रंपुरुषंनिश्चकर्षयमोबलादिति ॥ प्रययौसतीति ॥ यदिपतिदर्शनंनस्यात्तदादेहस्त्याज्यः ॥ पतिस्तुयमहस्तेदृश्यतएवेतिनदेहंतत्याजाकिंतुतत्पश्चादेवययौ ॥ ननुयदायमोदेहात्पतिंनिश्चकर्षतदासावित्र्यापतिव्रतयाकथंननिवारितोयमोनहिकाचित्पतिव्रतापतिमरणमिच्छंतीदृष्टा ॥ ननुनिवारितएवेतिचेत्सकथंपतिव्रतावचनमुल्लंघ्यतंगृहीत्वागतः ॥ नन्वीश्वराणांसामर्थ्यातिशयान्नपतिव्रतादीनांभयमस्तीतिचेत्तर्हिस्वयमेवकिमर्थमत्रागतोनहिकुत्रचिद्यमःस्वयंगच्छति ॥ किंतर्हिस्वसत्तयैवसर्वंकार्यंकरोति

तत्त्वत्स्मरणमात्रेणभस्मीभूतंभविष्यति ॥ इत्युक्त्वाजगतांधातातस्थौतत्रचसंसदि ॥ ८५ ॥ सावित्रीब्रह्मणासार्धंब्रह्मलोकंजगामसा॥ अनेनस्तवराजेनसंस्तूयाऽश्वपतिर्नृपः ॥ ८६ ॥ ददर्शतांचसावित्रींवरंप्रापमनोगतम् ॥ स्तवराजमिमंपुण्यंसंध्यांकृत्वाचयःपठेत् ॥ ८७ ॥ पाठेचतुर्णांवेदानांयत्फलंलभतेचतत् ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ स्तुत्वाऽनेनसोऽश्वपतिःसंपूज्यविधिपूर्वकम् ॥ ददर्शतत्रतांदेवींसहस्रार्कसमप्रभाम् ॥ १ ॥ उवाचसाचराजानंप्रसन्नासस्मितासती ॥ यथामातास्वपुत्रंचद्योतयंतीदिशस्त्विषा ॥ २ ॥ सावित्र्युवाच ॥ जानाम्यहंमहाराजयत्तेमनसिवांछितम् ॥ वांछितंतवपत्न्याश्चसर्वंदास्यामिनिश्चितम् ॥ ३ ॥ साध्वीकन्याभिलाषंचकरोतितवकामिनी ॥ त्वंप्रार्थयसिपुत्रंचभविष्यतिक्रमेणच ॥ ४ इत्युक्त्वासातदादेवीब्रह्मलोकंजगामह ॥ राजाजगामस्वगृहंतत्कन्याऽऽदौबभूवह ॥ ५ ॥ आराधनाच्चसावित्र्याबभूवकमलापरा ॥ सावित्रीतिचतन्नामचकाराऽश्वपतिर्नृपः ॥ ६ ॥ कालेनसावर्धमानाबभूवचदिनेदिने ॥ रूपयौवनसंपन्नाशुक्लेचंद्रकलायथा ॥ ७॥ सावरंवरयामासद्युमत्सेनात्मजंसदा ॥ सत्यवंतंसत्यशीलंनानागुणसमन्वितम् ॥ ८ ॥ राजातस्मैददौतांचरत्नभूषणभूषिताम् ॥ सोऽपिसार्धंकौतुकेनतांगृहीत्वागृहंययौ ॥ ९ ॥ सचसंवत्सरेऽतीतेसत्यवान्सत्यविक्रमः ॥ जगामफलकाष्ठार्थंप्रहर्षंपितुराज्ञया ॥१०॥ जगामसाध्वीतत्पश्चात्सावित्रीदैवयोगतः ॥ निपत्यवृक्षाद्दैवेनप्राणांस्तत्याजसत्यवान् ॥ ११ ॥ यमस्तंपुरुषंदृष्ट्वाबद्धांगुष्ठसमंमुने ॥ गृहीत्वागमनंचक्रेतत्पश्चात्प्रययौसती ॥ १२ ॥

॥ तथाप्यस्याःपातिव्रत्यसामर्थ्याद्भयान्नस्वसत्तयादूतादिनावाकार्यंभवेदितिमनीषयाहिस्वयमागतस्तथाचानयाताहृशसामर्थ्यवत्यासर्वथानिरोद्धव्यइतिचेन्न ॥ अन्याशयात् ॥ सावित्र्याअयमभिप्रायः ॥ नहिकुत्रचिद्यमोमहानुभावःपरमेश्वरःस्वयंगच्छति नचगत्वापापिनांमादृशानांचक्षुर्गोचरोभवतिकेवलंमय्यनुग्रहेणैवतुममदृष्टिगोचरोजातस्ततस्तादृशस्यपरमेश्वरस्यममाश्रमेऽतिथिरूपेणागतस्यकथमभिलषितंनसंपादनीयम् ॥ नचपतिवियोगभयात्तत्संपादनंपतिव्रतानामावश्यकमित्यस्यविषयोऽस्ति मयैतत्सहैवगमनेपतिवियोगस्यैवाभावात् ॥ नचयमलोकेमनुष्यदेहोनगमिष्यतीतिसहगमनमपिकेनाभिप्रायेणभविष्यतीतिवाच्यम् ॥ परमेश्वरदर्शनेनसदेहानामपिपूर्वराजशूराणांस्वर्गादिगमनस्यजातस्यश्रुतत्वेनममापिपरमेश्वरस्यैतस्यदर्शनस्यजातत्वेनसहगमनंभविष्यतीत्यभिप्रायस्यसत्त्वादिति ॥ १२ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

यमस्तुतंगृहीत्वाऽतिसामर्थ्यवतीयंनिरोद्धुंसमर्थाऽपिकिमितिनपतिनयनेनिरोधंकृतवतीकिंचिदस्यामनसिकिमप्यन्यत्कर्तव्यमस्तीतिभियापृष्ठतोददर्श ॥ तत्रचसुदतींतांददर्श ॥ दंतवर्णनेनेषद्धास्यवतींददर्शेत्यर्थः ॥ तादृशानर्थेहास्यकारणंत्वित्थम् ॥ ममसामर्थ्येसत्यप्येतादृशमहानुभावस्येश्वरस्यातिथ्यार्थंसंतोषार्थंप्राणाधिकमपि पतिंदत्तवतीतदेतदौदार्यंममदृष्ट्वाकथंनदेवस्तुतोष ॥ किंचिद्राषगमपिनकृतवान्किंचैतादृशदर्शनेकल्याणमेवभवतीतिदर्शनस्वभावः ॥ तत्कथमयंदयालुःसर्वज्ञःसन्स्वंस्वभावंनजानातिज्ञात्वाचकथमबलायाममपतिंनयतीत्याश्चर्यमेवेति ॥ यमोऽपितदभिप्रायेणहास्यंज्ञात्वालज्जितोमधुरंप्रोवाच ॥ नन्वतिक्रूरःकिमित्युवाचेत्यत्राऽऽह ॥ साधूनांप्रवरइति ॥ दुष्टानांक्रूरोभासतेस्वतस्तुसाधुरेवेतिभावः ॥ १३ ॥ अहोक्कयासीति ॥ यद्यपितवमल्लोकगमनेसामर्थ्यमस्तितथाऽपिसाधुभिरीश्वरमर्यादोल्लंघनंकर्तुमनुचितमितिभावः ॥ १४ ॥ ईश्वरमर्यादामेवदर्शयति ॥ गंतुमिति ॥ १५ ॥ तवभर्तामयानीतइतिमदपराधंकदापिनजानीहिकिंचत्वमपिपतिवि

पश्चात्तांसुदतींदृष्ट्वायमःसंयमनीपतिः ॥ उवाचमधुरंसाध्वींसाधूनांप्रवरोमहान् ॥ १३ ॥ धर्मराजउवाच ॥ अहोक्कयासिसावित्रिगृहीत्वामानुषींतनुम् ॥ यदियास्यसिकांतेनसार्धंदेहंतदात्यज ॥ १४ ॥ गंतुंमर्त्योनशक्नोतिगृहीत्वापांचभौतिकम् ॥ देहंचममलोकंचनश्वरंनश्वरःसदा ॥ १५ ॥ भर्तुस्तेपूर्णकालोवैबभूवभारतेसति ॥ स्वकर्मफलभोगार्थंसत्यवान्यातिमद्गृहम् ॥ १६ ॥ कर्मणाजायतेजंतुःकर्मणैवप्रलीयते ॥ सुखंदुःखंभयंशोकःकर्मणैवप्रणीयते ॥ १७ ॥ कर्मणेंद्रोभवेजीवोब्रह्मपुत्रःस्वकर्मणा ॥ स्वकर्मणाहरेर्दासोजन्मादिरहितोभवेत् ॥ १८ ॥ स्वकर्मणासर्वसिद्धिममरत्वंलभेद्ध्रुवम् ॥ लभेत्स्वकर्मणाविष्णोःसालोक्यादिचतुष्टयम् ॥ १९ ॥ सुरत्वंचमनुत्वंचराजेंद्रत्वंलभेन्नरः ॥ कर्मणाचशिवत्वंचगणेशत्वंतथैवच ॥ २० ॥ कर्मणाचमुनींद्रत्वंतपस्वित्वंस्वकर्मणा ॥ स्वकर्मणाक्षत्रियत्वंवैश्यत्वंचस्वकर्मणा ॥ २१ ॥ कर्मणैवचम्लेच्छत्वंलभतेनात्रसंशयः ॥ स्वकर्मणाजंगमत्वंशैलत्वंचस्वकर्मणा ॥ २२ ॥ कर्मणाराक्षसत्वंचकिन्नरत्वंस्वकर्मणा ॥ कर्मणैवाधिपत्यंचवृक्षत्वंचस्वकर्मणा ॥ २३ ॥ कर्मणैवपशुत्वंचवनजीवीस्वकर्मणा ॥ कर्मणाक्षुद्रजंतुत्वंक्रिमित्वंचस्वकर्मणा ॥ २४ ॥ दैत्यत्वंदानवत्वमसुरत्वंस्वकर्मणा ॥ इत्येतदुक्त्वासावित्रींविररामसवैयमः ॥ २५ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ यमस्यवचनंश्रुत्वासावित्रीचपतिव्रता ॥ तुष्टावपरयाभक्त्यातमुवाचमनस्विनी ॥ १ ॥

योगजन्यंखेदंमाकुरुप्राणिमात्रस्यकर्माधीनत्वादितिदर्शयितुंतवमर्यादयातुष्टोऽहंब्रह्मविद्यांदास्यामीतिस्वौदार्यंसावित्र्यैदायोपेक्षयाऽधिकमितिचदर्शयितुमाह ॥ भर्तुस्तेपूर्णकालइति ॥ १६ ॥ प्राणिमात्रस्यकर्माधीनत्वंवर्णयति ॥ कर्मणेत्यादिविररामसवैयमइत्यंतम् ॥ तथाचयदितवमद्दर्शनफलमपेक्षितंतदातवपतिव्यतिरिक्तंयद्यदपेक्षितंतद्दास्यामिपतिंतुनैवदास्यामीतिगूढोऽभिसंधिः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ अर्थाधिकैश्चात्रिंशद्भिःपद्यैरध्यात्ममेवच ॥ पप्रच्छदेवीसंक्षेपात्तदिदानीमथोच्यते ॥ १ ॥ सावित्रीतुकर्मणाबद्धंसर्वंभवतिनकश्चित्प्रपंचेस्वतंत्रोऽस्ति ॥ ब्रह्मविष्णुरुद्रादयोऽपिकर्मणैवजाताःकर्मणैवबद्धाश्चेतियमधर्मवाक्यंश्रुत्वाऽतिशुद्धांतःकरणासंसाराद्विरक्तासतीपतिनिष्कासनोपायंदेवसंतोषणैवपश्चात्करिष्यामिप्रथमंत्वयंवक्तुमुद्युक्तोदेवोब्रह्मनिष्ठोऽस्मिन्समयेदुर्लभाब्रह्मविद्याऽपिपृच्छ्यतेचेन्मयिसंतोषाद्वक्ष्यतीतिभासतेनैतादृशज्ञानिप्रवरस्यसमागमोममदुर्भगायाःकदाचिदपिस्यात् ॥ ततःसर्वसारभूताब्रह्मविद्याप्रष्टव्येत्यभिप्रायेणतत्कर्मनाशायकर्मस्वरूपतन्निमित्तकारणंयःकर्मणाबद्धोदेहीसकइत्यादिकंसर्वंपृच्छतियमस्येति तुष्टावेति ॥ हेदेवदेवत्वंममाचारभ्यगुरुः त्वयायदुच्यतेतत्सत्यमेवेत्यादिवाक्यैस्तुष्टावेत्यर्थः ॥ १ ॥

तथाऽपितत्रकश्चिन्ममप्रष्टव्यांशोवर्ततेतंदयांकृत्वावदेत्यभिप्रायेणपृच्छति ॥ किंकर्मेति ॥ कर्मस्वरूपंकीदृशंकेनकीदृशेननिमित्तेनतत्कर्मभवेत्॥किंचतस्यकर्मणोहेतुरुपादानभूतःकः॥तेनकर्मणाबद्धो देहीकः॥ देहश्चकः॥कर्मकारकः कर्मकर्ताचकः॥ २ ॥ येनज्ञानेनमुक्तिर्भवतीतितच्चज्ञानंकीदृशंबुद्धिश्चकाकीदृशी ॥ तेषामिंद्रियाणांलक्षणंकिंतेषांदेवताश्चकाः ॥ ३ ॥ कश्चभोक्ताऽस्मिन्देहेभोजयिता वाकः ॥ कश्चभोगः ॥ तस्यास्यसंसारस्यनिष्कृतिर्नाशश्चकीदृशःकोजीवःकश्चपरमात्मातदेतत्सर्वंवद ॥ यदिपतिवियोगेनसंतप्तायाममचित्तशांतिंकर्तुमिच्छसीत्यर्थः ॥ ४॥ तत्रप्रथमतःकर्मस्वरूपमाह वेदेति ॥ द्विविधंहिकर्मशुद्धमशुद्धंशुभमशुभंच ॥ तत्रवेदोक्तं कर्मशुभंतारकंवेदानुक्तंतुकर्माशुभंनरकादिप्रदमित्यर्थः ॥ वेदस्यसर्वमूलप्रकृतिप्रणीतत्वेनतस्मिन्भ्रांतवाक्यत्वाभावादितरेषांशास्त्राणांत्वसर्वज्ञाज्ञानविशिष्टकर्तृप्रणीतत्वेनतेषांभ्रांतवाक्यत्वादितिभावः ॥ ५ ॥ ननुवेदोक्तशुभकर्मणामपिस्वर्गकामोयजेतेत्यादिवाक्यैरनित्यफलमेवभवतीतिकथंतस्यतारकत्वं किंचैतादृशशुभाशुभकर्मतभोगप्रवाहपतितस्यनरस्यनकेनाऽपिप्रकारेणनिष्कासनोपायोदृश्यतइतिचेत्तत्राऽऽह ॥ अहेतुकीति ॥ हेतुःफलंतद्रहिता ॥ किंचसंकल्पःफलवासनातद्रहिताचयादेवसेवादेवप्रीत्यर्थंसेवासाकर्मनिर्मूलनंयावत्कर्माभावस्तद्रूपातस्यकर्त्रीचित्तशुद्धिदायिनीत्यर्थः ॥ अयंभावः ॥ वेदोक्तमेवकर्मपरमेश्वरप्रीत्यर्थंनिष्कामनयाक्रियमाणंचित्तशुद्धिद्वारापरात्मनिपरानुरक्तिरूपपरभक्त्युत्पादनद्वाराज्ञान

सावित्र्युवाच ॥ किंकर्मतद्भवेत्केनकोवातद्धेतुरेवच ॥ कोवादेहीचदेहःकःकोवाऽत्रकर्मकारकः ॥२॥ किंवाज्ञानंचबुद्धिःकाकोवाप्राणःशरीरिणाम् ॥ कानींद्रियाणिकिंतेषांलक्षणंदेवताश्चकाः ॥ ३ ॥ भोक्ताभोजयिताकोवाकोवाभोगश्चनिष्कृतिः ॥ कोजीवःपरमात्माकस्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ४ ॥ धर्मउवाच ॥ वेदप्रणिहितोधर्मःकर्मयन्मंगलंपरम् ॥ अवैदिकंतुयत्कर्मतदेवाशुभमेवच ॥ ५ ॥ अहैतुकीदेवसेवासंकल्परहितासती ॥ कर्मनिर्मूलरूपाचसाएवपरभक्तिदा ॥ ६ ॥ कोवाकर्मफलंभुंक्तेकोवानिर्लिप्तएवच ॥ ब्रह्मभक्तोयोनरश्चसचमुक्तःश्रुतःश्रुतौ ॥ ७ ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिशोकभीतिविवर्जितः ॥ भक्तिश्चद्विविधासाध्वीश्रुत्युक्तासर्वसंमता ॥ ८ ॥ निर्वाणपददात्रीचहरिरूपप्रदानृणाम् ॥ हरिरूपस्वरूपांचभक्तिंवांछंतिवैष्णवाः ॥ ९ ॥ अन्येनिर्वाणमिच्छंतियोगिनोब्रह्मवित्तमाः ॥ कर्मणोबीजरूपश्चसततंतत्फलप्रदः ॥ १० ॥

प्राप्तयेभवतीतितारकमेवतत्कर्मेत्यर्थइति॥६॥कोवाकर्मेति॥ इत्थंपरभक्तियःप्राप्तःसब्रह्मभक्तःसर्वतोनिर्लिप्तश्चकोवाकर्मकरोतीतिशेषः॥तथाकोवाफलंकर्मणोभुंक्तेनकोप्येतादृशोब्रह्मभक्तःकर्मकरोतिनचतत्फलंभुंक्तेकिंतुश्रुतौसएवनरोमुक्तइतिश्रुतइत्यर्थः ॥ नचैतादृशस्यकर्मफलभोगप्रवाहपतितत्वंसंभवतीतिभावः॥ ७॥ मुक्तस्वरूपंवर्णयति जन्ममृत्युजरेति ॥ तत्रभक्तिःकिंनिर्गुणेस्थापनीयोतसगुणे इतिविशेषमाह द्विविधेति ॥ ८ ॥ निर्वाणेति ॥ एकानिर्वाणपददात्रीकैवल्यपददात्री ॥ निर्गुणात्मविषयिणीत्यर्थः ॥ द्वितीयाहरिरूपप्रदा ॥ हरिरित्युपलक्षणंसगुणब्रह्मणः ॥ तथाचसगुणब्रह्मसरूपप्रदात्रीसगुणब्रह्मविषयिणीद्वितीयाभक्तिरित्यर्थः ॥ तत्रद्विविधयोर्भक्त्योरधिकारिणमाह हरिरूपस्वरूपांचेति ॥ हरिपदमुपलक्षणंसगुणब्रह्मणोवैष्णवपदमुपलक्षणंसाधकानाम् ॥ तथाचसाधकाःमध्यमाधिकारिणःउत्तमाधिकारप्राप्त्यर्थंहरिरूपस्वरूपांसगुणब्रह्मविषयिणींभक्तिंवांछंति ॥ ९ ॥ अन्येइति ॥ ब्रह्मवित्तमायोगिनोनिर्वाणमिच्छंति ॥ अर्थान्निर्गुणभक्तिंवाछंतीत्यर्थः ॥ कर्मणउपादानकारणस्वरूपमाह कर्मणोबीजरूपश्चेति ॥ यः परात्माकर्मणोबीजरूपस्तत्फलप्रदः कर्मफलप्रदाताच ॥ १० ॥

कर्मरूपश्चसृष्टिस्थितिसंहारात्मकस्तत्कर्ताचयः ॥ प्रकृतिः परामूलप्रकृतिरूपः सोऽपिसएवतद्धेतुरूपश्चकर्मण उपादानकारणमित्यर्थः ॥ मायाविशिष्टब्रह्मरूपिणीमूलप्रकृतिः ॥ कर्मणउपादानकारणं विवर्तकारणंनिमित्तकारणंचेतिभावः ॥ तत्राविद्योपादानमविद्यायांचित्प्रतिबिंबोनिमित्तकारणंब्रह्मविवर्तकारणमिति विभागः ॥ अविद्यातः कामः कामतः कर्मेतिसिद्धांतात् ॥ एतेननिमित्तकारणमदृष्टरूपमकथितमप्यर्थाद्विदितव्यम् ॥ देहःकइत्यस्योत्तरमाह नश्वरएवेति ॥ योऽत्रमृतस्यनश्वरःपततिसदेहइत्यर्थः ॥ ११ ॥ सचपांचभौतिकइत्याह पृथिवीवायुरिति ॥ सूत्ररूपाणिमणिषुसूत्रवत्सर्वदेहव्यापकानिएतानिपंचभूतानीत्यर्थः ॥ सतोब्रह्मणः सृष्टिरूपविधौदेहादिसृष्टिविधावेतानिसूत्राणिपंचभूतानीत्यर्थः ॥ ततश्चपांचभौतिकोदेहइतिसिद्धम् ॥ १२ ॥ कर्मकर्तेति ॥ यःकर्मकर्ताजीवःसएवदेहीनान्यइत्यर्थः ॥ अनेनप्रश्नद्वयोत्तरंदत्तंभवति ॥ देहीचेतिचकारेणभोक्ताऽपिसएवेतिबोध्यम् ॥ आत्माभोजयितेति ॥ अंतर्यामीभोजयिताप्रेरकइत्यर्थः ॥ विभवभेदः सुखदुःखसाक्षात्काररूपोभोगशब्देनोच्यतइत्यर्थः ॥ निष्कृतिर्मुक्तिः ॥ आत्मस्वरूपावस्थानरूपामुक्तिर्निष्कृतिपदवाच्येत्यर्थः ॥१३॥ सदसद्भेदबीजंचेति ॥ सदात्माअसन्मायादिकंतयोर्भेदोविवेकस्तस्यबीजंकारणंयत्तज्ज्ञानशब्देनोच्यते ॥ अपरोक्षात्मवस्तुविषयंब्रह्मविद्यारूपंज्ञानशब्देनोच्यतइत्यर्थः ॥ नानाविधमिति ॥ नानाविधंघटपटादिविषयकंतथाविषयाणांयेपरस्परंविभागास्तेषांभेदिभेदकं

कर्मरूपश्चभगवान्परात्माप्रकृतिःपरा ॥ सोऽपितद्धेतुरूपश्चदेहोनश्वरएवच ॥ ११ ॥ पृथिवीवायुराकाशोजलंतेजस्तथैवच ॥ एतानिसूत्ररूपाणिसृष्टिरूपविधौसतः ॥ १२ ॥ कर्मकर्ताचदेहीचआत्माभोजयितासदा ॥ भोगोविभवभेदश्चनिष्कृतिर्मुक्तिरेवच ॥ १३ ॥ सदसद्भेदबीजंचज्ञानंनानाविधंभवेत् ॥ विषयाणांविभागानांभेदिबीजंचकीर्तितम् ॥ १४ ॥ बुद्धिर्विवेचनासाचज्ञानबीजंश्रुतौश्रुतम् ॥ वायुभेदाश्चप्राणाश्चबलरूपाश्चदेहिनाम् ॥१५॥ इंद्रियाणांचप्रवरमीश्वरांशमनूहकम् ॥ प्रेरकंकर्मणांचैवदुर्निवार्यंचदेहिनाम् ॥ १६ ॥ अनिरूप्यमदृश्यंचज्ञानभेदोमनःस्मृतम् ॥ लोचनंश्रवणंघ्राणंत्वक्रसनमिंद्रियम् ॥१७॥ अंगिनामंगरूपंचप्रेरकंसर्वकर्मणाम् ॥ रिपुरूपंमित्ररूपंसुखरूपंचदुःखदम् ॥ १८॥ सूर्योवायुश्चपृथिवीब्रह्माद्यादेवताःस्मृताः ॥ प्राणदेहादिभृद्योहिसजीवःपरिकीर्तितः ॥ १९ ॥ परमंव्यापकंब्रह्मनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ कारणंकारणनांचपरमात्मासउच्यते ॥ २० ॥

यद्बीजंसर्ववासनानांकीर्तितम् ॥१४॥ सासर्वविवेचनरूपानिश्चयरूपाबुद्धिपदेनोच्यतइतिसाचबुद्धिःपूर्वोक्तस्याऽनुभवात्मकस्यज्ञानस्यबीजंभवति ॥ एकैवबुद्धिरंतर्मुखतयाविलसंतीज्ञानब्रह्मविद्येत्यादिपदैर्बहिर्मुखतयाविलसंतीबुद्ध्यादिपदैरुच्यतइत्यर्थः ॥ वायुभेदाऊर्ध्वाधोभेदेनयेहृदयादिषुप्रसिद्धास्तेऽत्रप्राणपदेनोच्यंतइत्यर्थः ॥तएवबलरूपाइतिविशेषरूपप्रदर्शनार्थम् ॥१५ बुद्धेर्निश्चयात्मकंरूपमुक्त्वासंकल्पविकल्पात्मकंमनसःस्वरूपमाह इंद्रियाणांप्रवरमिति ॥ तेषांश्रेष्ठमीश्वरस्यपरमात्मनोबिंबभूतस्यांशः अंशइवअंशः प्रतिबिंबरूपोयस्मिन्नंतःकरणरूपेमनसिताद्दशम् ॥ अनूहकंऊहस्तर्कोनिश्चयात्मकस्तदभाववत्संशयात्मकमित्यर्थः ॥ कर्मणामिंद्रियव्यापाराणांप्रेरकंदुर्निवार्यंस्वाधीनंकर्तुमशक्यमतिचंचलमित्यर्थः ॥ १६ ॥ अनिरूप्यमेताद्दशमितिनिरूपयितुमशक्यम् ॥ ज्ञानभेदोबुद्धिभेदोयत्तदेवमनइत्यर्थः ॥ बुद्धेरेवैतौद्वौभेदावित्यर्थः ॥ ज्ञानेंद्रियाण्याह लोचनमिति ॥ १७॥ अंगिनामवयविनामंगरूपमवयवरूपंसर्वकर्मणांसर्वकर्मेंद्रियव्यापाराणांप्रेरकमित्यर्थः ॥ रिपुरूपमेतदेवेंद्रियंविषयेष्वासक्तंरिपुरूपंदुःखदंभवति ॥ तदेवसद्विषयेष्वासक्तंमित्ररूपंसुखदंभवतीत्यर्थः ॥१८॥ इंद्रियाणांदेवताआह सूर्यइति ॥ अत्रसंग्रहेणोक्ताः ॥अन्यत्रतुदिग्वातार्कप्रचेतोश्विवह्नींद्रोपेंद्रमित्रकाइतिविशेषेणोक्ताः ॥ जीवस्वरूपमाह प्राणदेहादीति ॥ यःप्राणदेहादीनांधारकोंऽतःकरणेप्रतिबिंबरूपःसोत्रजीवशब्देनोच्यतइत्यर्थः ॥ १९ ॥ परमात्मस्वरूपमाह परममिति ॥ स्पष्टोऽर्थः ॥ २० ॥छ॥

इत्येवमिति॥हेवत्सेममतनयेयत्त्वयापृष्टमप्रष्टव्यमपियदर्थमिंद्रादयोऽपिशतसंवत्सरंगुरुशुश्रूषांकृतवंतस्तत्सर्वंयथागममौपनिषदंतत्त्वंकथितंकेवलंत्वत्सौजन्यवशादिदमेवज्ञानिनांज्ञानरूपंएतज्ज्ञानेनै
वज्ञानिनःकृतकृत्याःसनकादयोजीवन्मुक्ताःसंतोमुक्तिंप्रापुस्तदेतन्मयोक्तंहृदिनिश्चित्यपतिवियोगजन्यंखेदंमाकार्षीःअकृत्वाचखेदंयथासुखंस्वस्थानंप्रतिगच्छेत्यर्थः ॥ अत्रसावित्र्याःसौजन्यंपर
मास्तिकतांस्वोपदिष्टातिसूक्ष्मतत्त्वग्राहकतांस्वस्मिन्मुखचर्याभाषणादिभिर्निर्व्याजभक्तिंचज्ञात्वाऽतिगद्गदांतःकरणोझटितिवत्सेइत्युवाचेतिबोध्यम् ॥ २१ ॥ सावित्रीतुमांप्रतिदेवदेवेनस्वमुखेनै
ववत्सेइत्युक्तंततएतस्याग्रेयथेष्टभाषणेकोदोषइत्यभिप्रायेणवदतित्यक्त्वेति ॥ हेदेवकांतंपतिंत्यक्त्वाक्वयामियास्यामिनक्वचिद्गंतुंस्थलमस्तीत्यर्थः ॥ अयंभावः ॥ यावत्पर्यंतमहंसामान्यास्थितातावत्पर्यंतंसर्वोऽपिदेशोममगंतव्यएवस्थितोऽधुनातुत्वयावत्सेत्युक्तंततोनाहंसामान्याकिंतुतवकन्याऽस्मिततोयमकन्येयंविधवालोकेव्यवहरतीतितवायशःकर्तुंकथंलोकेगमीष्यामीति॥ किंचस्त्रियाःप्रथ
मंपतिःसंरक्षकस्तदभावेपुत्रस्तत्रममद्वयोरभावस्तदापित्रैवसापालनीयाततश्चत्वांपितरंज्ञानार्णवंहित्वाक्वयामिनक्वचिदपिनस्त्रीस्वातंत्र्यमर्हतीतिनियमादित्याहत्वांवाज्ञानार्णवमिति ॥ यद्यपिश्वशुरःपा

इत्येवंकथितंसर्वंत्वयापृष्टंयथागमम् ॥ ज्ञानिनांज्ञानरूपंचगच्छवत्सेयथासुखम् ॥ २१ ॥ सावित्र्युवाच ॥ त्यक्त्वाक्वयामिकांतंवात्वांवाज्ञानार्णवंध्रुवम् ॥ यद्यत्करोमिप्रश्नंचतद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ २२ ॥ कांकांयोनिंयातिजीवःकर्मणाकेनवापुनः ॥ केनवाकर्मणास्वर्गंकेनवानरकंपितः ॥ २३ ॥ केनवाकर्मणामुक्तिःकेनभक्तिर्भवेद्गुरौ ॥ केनवाकर्मणायोगीरोगीवाकेनकर्मणा ॥ २४ ॥ केनवादीर्घजीवीचकेनाल्पायुश्चकर्मणा ॥ केनवाकर्मणादुःखीसुखीवाकेनकर्मणा ॥ २५ ॥ अंगहीनश्चकाणश्चबधिरःकेनकर्मणा ॥ अंधोवापंगुरपिवाप्रमत्तःकेनकर्मणा ॥ २६ ॥ क्षिप्तोऽतिलुब्धकश्चौरःकेनवाकर्मणाभवेत् ॥ केनसिद्धिमवाप्नोतिसालोक्यादिचतुष्टयम् ॥ २७ ॥ केनवाब्राह्मणत्वंचतपस्वित्वंचकेनवा ॥ स्वर्गभोगादिकंकेनवैकुंठंकेनकर्मणा ॥ २८ ॥ गोलोकंकेनवाब्रह्मन्सर्वोत्कृष्टोनिरामयः ॥ नरकोवाकतिविधःकिंसंख्योनामकिंचवा ॥ २९ ॥ कोवाकंनरकंयातिकियंतंतेषुतिष्ठति ॥ पापिनांकर्मणाकेनकोवाव्याधिःप्रजायते ॥ ३० ॥ यद्यत्प्रियंमयापृष्टंतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ सावित्रीवचनंश्रुत्वाजगामविस्मयंयमः ॥ प्रहस्यवक्तुमारेभेकर्मपाकंतुजीविनाम् ॥ १ ॥

लकोऽस्तितथाऽपित्वंपिताब्रह्मविद्योपदेष्टागुरुश्चभवसिततस्त्वांहित्वाक्वयास्यामिनहिब्रह्मदातृगुरोर्वियोगःकस्यापिसोढव्योभवतीतिज्ञानार्णवपदेनसूचितम्॥ ननुगुरोःसन्निधौकिंतवप्रष्टव्यमस्ती
तिचेद्बहुप्रष्टव्यमस्तीत्याह यद्यत्करोमीति ॥ २२ ॥ ननुकेतेप्रश्नाइतिचेत्तत्राऽह कांकांयोनिमिति ॥ तेनयमराजेनवत्सेइत्युक्तेसतिसावित्रीपितृपदेनसंबोधयतिपितरिति ॥ २३ ॥ भवेद्गुरौसर्वज
नकपरमात्मनीत्यर्थः ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ गोलोकंकेनवायातीत्यन्वयः ॥ २९ ॥ कियंतंकालमित्यर्थः तेषुनरकेष्वित्यर्थः ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलके
नवमस्कंधेऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ ॥ सप्ततिश्लोकवर्यैश्चाप्यर्धश्लोकाधिकैरथ ॥ दानधर्मफलंसर्वंयथावदभिवर्ण्यते ॥ १ ॥ अथधर्मराजोममुखाद्वत्सेइतिपदं
निःसृतंतावन्मात्रेणानयाबद्धोऽहंनकिंचित्कर्तुंशक्नोमीतिमनसिविस्मितःसंस्तस्यागुणभक्तितत्त्वज्ञानश्रद्धावलोकनतोतिसंतुष्टहृदयोनकिंचिदस्याअदेयमस्तीत्यभिप्रायेणाऽऽहसावित्रीति ॥ अनेनसा
वित्रीविषयेऽतिप्रेमाकुलंनिष्कपटंचित्तंसंजातमितिबोधितम् ॥ १ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

प्रथमतःप्रसन्नःसंस्तांवदति॥कन्याद्वादशेति॥हेवत्सेयद्यपित्वंवयसाद्वादशवर्षीयाद्वादशवर्षवतीसुकुमारीअसितथापितेज्ञानंनताद्दशवयोनुरूपंकिंतुपूर्वविदुषांसनकादीनांपरंपरिपाकदशायांजायमानं ज्ञानंतद्भवतिअतिप्रौढज्ञानवतीत्यर्थः ॥२॥ त्वमेताद्दशंस्वरूपंनजानासिपरंत्वहंजानामितत्किमितिचेत्तत्राह सावित्रीवरदानेनेति ॥ भूभृतातवपित्रातपसापुराकृतेनतेनचजायमानेनसावित्र्यावरदाने नतत्समासावित्रीकलासावित्र्याअंशरूपासीत्यर्थः ॥ ३ ॥ अतःप्रथममेकंवरमहंदास्यामितच्छृण्वित्याह यथाश्रीरिति ॥ यथैतेषांदेवानामेताःस्त्रियोऽखंडितसौभाग्यास्तथात्वंसत्यवतःसौभाग्या ऽखंडसौभाग्यवतीप्रियाभवेतिसमुदायार्थः॥४॥५॥६॥७॥अयमेकोवरोमयादत्तोन्यच्चयद्यत्त्वापेक्षितंतत्सर्वंवृण्वित्याह अयंतुभ्यमिति ॥८॥ सावित्रीस्वाभिलषितंवृणोति सत्यवतइति॥९॥श्वशुरस्यां

धर्मउवाच ॥ कन्याद्वादशवर्षीयावत्सेत्वंवयसाऽधुना ॥ ज्ञानंतेपूर्वविदुषांज्ञानिनांयोगिनांपरम् ॥ २ ॥ सावित्रीवरदानेनत्वंसावित्रीकलासती ॥ प्राप्ता पुराभूभृताचतपसातत्समासुते ॥ ३ ॥ यथाश्रीःश्रीपतेःक्रोडेभवानीचभवोरसि ॥ यथाऽदितिःकश्यपेचयथाऽहल्याचगौतमे ॥ ४ ॥ यथाशचीमहेंद्रे चयथाचंद्रेचरोहिणी ॥ यथारतिःकामदेवेयथास्वाहाहुताशने ॥५॥ यथास्वधाचपितृषुयथासंज्ञादिवाकरे ॥ वरुणानीचवरुणेयज्ञेचदक्षिणायथा॥६॥य थावराहेपृथिवीदेवसेनाचकार्तिके ॥ सौभाग्यासुप्रियात्वंचतथासत्यवतःप्रिये ॥ ७ ॥ अयंतुभ्यंवरोदत्तोप्यपरंचयथेप्सितम् ॥ वृणुदेविमहाभागेददा मिसकलेप्सितम् ॥ ८ ॥ सावित्र्युवाच ॥ सत्यवतऔरसानांपुत्राणांशतकंमम ॥ भविष्यतिमहाभागवरमेतन्मदीप्सितम् ॥९॥ मत्पितुःपुत्रशतकंश्व शुरस्यचचक्षुषी ॥ राज्यलाभोभवत्वेवंवरमेतन्मदीप्सितम् ॥ १० ॥ अंतेसत्यवतासार्धंयास्यामिहरिमंदिरम् ॥ समतीतेलक्षवर्षेदेहीदंमेजगत्प्रभो ॥ ॥ ११ ॥ जीवकर्मविपाकंचश्रोतुंकौतूहलंमम ॥ विश्वनिस्तारबीजंचतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १२ ॥ धर्मराजउवाच ॥ भविष्यतिमहासाध्विसर्वंमा नसिकंतव ॥ जीवकर्मविपाकंचकथयामिनिशामय ॥ १३ ॥ शुभानामशुभानांचकर्मणांजन्मभारते ॥ पुण्यक्षेत्रेचनाऽन्यत्रसर्वंचभुंजतेजनाः ॥ १४॥ सुरादैत्यादानवाश्चगंधर्वाराक्षसादयः ॥ नराश्चकर्मजनकानसर्वेजीविनःसति ॥ १५ ॥ विशिष्टजीविनःकर्मभुंजतेसर्वयोनिषु ॥ शुभाशुभंचसर्वत्रस्वर्गेषु नरकेषुच ॥ १६ ॥ विशेषतोजीविनश्चभ्रमंतेसर्वयोनिषु ॥ शुभाशुभंभुंजतेचकर्मपूर्वार्जितंपरम् ॥ १७ ॥ शुभेनकर्मणायातिस्वर्लोकादिकमेवच ॥ कर्मणाचाऽशुभेनैवभ्रमंतिनरकेषुच॥१८॥कर्मनिर्मूलनेभक्तिःसाचोक्ताद्विविधासति॥निर्वाणरूपाभक्तिश्चब्रह्मणःप्रकृतेरिह ॥ १९ ॥ रोगीकुकर्मणाजीवश्चा ऽरोगीशुभकर्मणा ॥ दीर्घजीवीचक्षीणायुःसुखीदुःखीचकर्मणा ॥ २० ॥ धस्यराज्यलाभः शत्रुणापहृतस्यराज्यस्यलाभः॥नेत्रादिलाभः ॥१०॥ समतीतेलक्षवर्षेलक्षवर्षानं तरमंतेसत्यवतापतिनासहैवेत्यर्थः॥११॥तन्मेव्याख्यातुमिति॥इत्थंवरंदत्त्वातदपिवदेत्यर्थ॥१२॥१३॥नाऽन्यत्रेति॥अन्यत्रभारतखंडादितरत्रनोभयंशुभाशुभंभुंजते किंतु स्वर्गादौशुभमेवनरकादाव शुभमेवभुंजतेइत्यर्थः॥१४॥ कर्मजनकाएतेसर्वेकर्मजनकाःकर्मकारिणोनसर्वेजीविनःपश्वादयइतिकर्माधिकारिणोदर्शिताः॥१५॥ विशिष्टजीविनोमुख्यजीविनःकर्माधिकृतामनुष्यादयःपूर्वोक्ताइत्यर्थः १६॥पूर्वार्जितंपूर्वसंपादितम्॥१७॥१८॥निर्वाणरूपेति॥एकानिर्गुणभक्तिः॥द्वितीयात्रब्रह्मणःप्रकृतेर्मायाविशिष्टब्रह्मरूपिण्यामूलप्रकृतेरित्यर्थः॥उभयोरपिभक्तिःकर्मनिर्मूलनेकर्मनाशनेक्षमेत्यर्थः१९॥२०

इदंसर्वंपूर्वोक्तैकैकप्रश्नानामुत्तरंभवतीतिबोध्यम् ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ येस्वधर्माचारवंतःसकामाःपंचायतनदेवोपासकास्तेतत्तद्देवतालोकंगत्वापुनरायांति ॥ येनिष्कामाः संतःस्वधर्माचारवंतःपंचदेवतोपासकास्तेतत्तद्देवतालोकंगत्वातत्रज्ञानंलब्ध्वामुक्ताभवंतिनपुनरावर्त्तंतेइतिसमुदायार्थः ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ मणिद्वीपंतृतीयस्कंधो

अंधादयश्चांगहीनाःकर्मणाकुत्सितेनच ॥ सिद्ध्यादिकमवाप्नोतिसर्वोत्कृष्टेनकर्मणा ॥ २१ ॥ सामान्यंकथितंदेविविशेषंशृणुसुंदरि ॥ सुदुर्लभंसुगोप्यंचपुराणेषुस्मृतिष्वपि ॥ २२ ॥ दुर्लभामानुषीजातिःसर्वजातिषुभारते ॥ सर्वेभ्योब्राह्मणःश्रेष्ठःप्रशस्तःसर्वकर्मसु ॥ २३ ॥ ब्रह्मनिष्ठोद्विजश्चैवगरीयान्भारतेसति ॥ निष्कामश्चसकामश्चब्राह्मणोद्विविधःसति ॥ २४ ॥ सकामाच्चप्रधानश्चनिष्कामोभक्तएवच ॥ कर्मभागीसकामश्चनिष्कामोनिरुपद्रवः ॥ ॥ २५ ॥ सयातिदेहंत्यक्त्वाचपदंयत्तन्निरामयम् ॥ पुनरागमनंनास्तितेषांनिष्कामिणांसति ॥ २६ ॥ सेवंतेद्विभुजंकृष्णंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ गोलोकंप्रतितेभक्तादिव्यरूपविधारिणः ॥ २७ ॥ सकामिनोवैष्णवाश्चगत्वावैकुंठमेवच ॥ भारतंपुनरायांतितेषांजन्मद्विजातिषु ॥ २८ ॥ कालेनतेचनिष्कामाभवंत्येवक्रमेणच ॥ भक्तिंचनिर्मलांतेभ्योदास्यामिनिश्चितंपुनः ॥ २९ ॥ ब्राह्मणावैष्णवाश्चैवसकामाःसर्वजन्मसु ॥ नतेषांनिर्मलाबुद्धिर्विष्णुभक्तिविवर्जिताः ॥ ३० ॥ तीर्थाश्रिताद्विजायेचतपस्यानिरताःसति ॥ तेयांतिब्रह्मलोकंचपुनरायांतिभारते ॥३१॥ स्वधर्मनिरतायेचतीर्थान्यत्रनिवासिनः ॥ व्रजंतितेसत्यलोकंपुनरायांतिभारते ॥३२॥ स्वधर्मनिरताविप्राःसूर्यभक्ताश्चभारते ॥ व्रजंतितेसूर्यलोकंपुनरायांतिभारते ॥३३॥ मूलप्रकृतिभक्तायेनिष्कामाधर्मचारिणः ॥ मणिद्वीपंप्रयांत्येवपुनरावृत्तिवर्जितम् ॥ ३४ ॥ स्वधर्मेनिरताभक्ताःशैवाःशाक्ताश्चगाणपाः ॥ तेयांतिशिवलोकंचपुनरायांतिभारते ॥३५॥ येविप्राअन्यदेवेज्याःस्वधर्मनिरताःसति ॥ तेयांतिसर्वलोकंचपुनरायांतिभारते॥३६॥ हरिभक्ताश्चनिष्कामाःस्वकर्मनिरताद्विजाः॥ तेचयांतिहरेर्लोकंक्रमाद्भक्तिबलादहो ॥३७॥ स्वधर्मरहिताविप्रादेवान्यसेवनाःसदा ॥ भ्रष्टाचाराश्चकामाश्चतेयांतिनरकंध्रुवम् ॥३८॥ स्वधर्मनिरताएववर्णाश्चत्वारएवच ॥ भवंत्येवशुभस्यैवकर्मणःफलभोगिनः ॥३९॥ स्वकर्मरहितायेचनरकंयांतितेध्रुवम् ॥ भारतेनभवंत्येवकर्मणःफलभोगिनः ॥ ४० ॥ स्वधर्मनिरताएववर्णाश्चत्वारएवच ॥ स्वधर्मनिरताविप्राःस्वधर्मनिरतायच ॥ ४१ ॥ कन्यांददतिविप्रायचंद्रलोकंप्रयांतिते ॥ वसंतितत्रतेसाध्वियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ४२ ॥

त्तंदेवीलोकम् ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ अन्येदेवेज्याःपंचायतनदेवेभ्योऽन्यदेवोपासकाइत्यर्थः ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ देवान्यसेवनाद्देवसेवारहिताइत्यर्थः ॥ ३८ ॥ स्वधर्मेति ॥ स्वधर्मनिरताःशुभकर्मफलभोगिनः ॥ ३९ ॥ तद्रहितानरकगामिनस्तेचनकदाऽपिभारतेखंडेसाम्यकर्मफलभोगिनोभवंतिनरकात्तेषामनुद्धारादित्यर्थः ॥ ४० ॥ तस्मात्स्वधर्मनिरतत्वमेवचतुर्भिर्वर्णैःसंपादनीयमित्याह स्वधर्मनिरताइति ॥ इदानींविशेषकर्मणांविशेषफलंदर्शयति स्वधर्मनिरताविप्राइति ॥ ४१ ॥ ददतिप्रयच्छंति ॥ ४२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

सकामाइति ॥ यदितल्लोकप्राप्तीच्छयाकन्यांप्रयच्छंतितदातल्लोकंयांति यदितुनिष्कामतयेश्वरप्रीत्यर्थंकन्यांप्रयच्छंतितदाचित्तशुद्धिरेवफलमितिबोध्यम् ॥ ४३ ॥ ततश्चित्तशुद्धेर्ज्ञानंभवतिप्रतिबंधकसत्त्वेनज्ञानाभावेतुविष्ण्वादीनांस्वेष्टदेवतानांयेलोकास्तान्प्रतिगच्छंतीत्याह तेप्रयांतीति ॥ विष्णुपदमुपलक्षणंस्वेष्टदेवतानाम् ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ सुवर्णाःशोभनवर्णाः ॥ ४६ ॥ ब्राह्मणायददतीत्यन्वयः ॥ ४७ ॥ विपुलेविस्तीर्णेलोके ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ विपुलंबहुकालम् ॥ ५०॥५१॥ यस्मैयस्मैचेति ॥ यद्यद्देवप्रीत्यर्थमित्यर्थः ॥५२॥सौधेराजसदनेदेवायब्राह्मणायवादत्तेगृहेऽपेक्षयाचतुर्गुण

सालंकृतायादानेनद्विगुणंफलमुच्यते ॥ सकामायांतितल्लोकंननिष्कामाश्चसाधवः ॥४३॥ तेप्रयांतिविष्णुलोकंफलसंघातवर्जिताः ॥ गव्यंचरजतंस्वर्णं वस्त्रंसर्पिःफलंजलम् ॥ ४४ ॥ येददत्येवविप्रेभ्यश्चंद्रलोकंप्रयांतिते ॥ वसंतितेचतल्लोकेयावन्मन्वंतरंसति ॥ ४५ ॥ सुचिरात्सुचिरंवासंकुर्वंतितेनतेजनाः ॥ येददतिसुवर्णाश्चगाश्चताम्रादिकंसति ॥ ४६ ॥ तेयांतिसूर्यलोकंचशुचयेब्राह्मणायच ॥ वसंतितेतत्रलोकेवर्षाणामयुतंसति ॥४७॥ विपुलेसुचिरंवासंकुर्वंतिचनिरामयाः॥ददातिभूमिंविप्रेभ्योधनानिविपुलानिच ॥४८॥ सयातिविष्णुलोकंचश्वेतद्वीपंमनोहरम् ॥ तत्रैवनिवसत्येवयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ ४९ ॥ विपुलेविपुलंवासंकरोतिपुण्यवान्मुने ॥ गृहंददतिविप्राययेजनाभक्तिपूर्वकम् ॥ ५० ॥ तेयांतिविष्णुलोकंचसुचिरंसुखदायकम् ॥ गृहरेणुप्रमाणंचविष्णुलोकेमहत्तमे ॥ ५१ ॥ विपुलेविपुलंवासंकुर्वंतिमानवाःसति ॥ यस्मैयस्मैचदेवाययोददातिगृहंनरः ॥ ५२ ॥ सयातितस्यलोकंचरेणुमानाब्दमेवच ॥ सौधेचतुर्गुणंपुण्यंदेशेशतगुणंफलम् ॥ ५३ ॥ प्रकृष्टेद्विगुणंतस्मादित्याहकमलोद्भवः ॥ योददातितडागंचसर्वपापापनुत्तये ॥५४॥ सयातिजनलोकंचरेणुमानाब्दमेवच ॥ वाप्यांफलंदशगुणंप्राप्नोतिमानवःसदा॥ ५५ ॥ सतुवापीप्रदानेनतडागस्यफलंलभेत् ॥ धनुश्चतुःसहस्रेणदैर्घ्यमानेननिश्चितम् ॥ ५६ ॥ न्यूनावातावतीप्रस्थेसावापीपरिकीर्तिता ॥ दशवापीसमाकन्यायदिपात्रेप्रदीयते ॥ ५७ ॥ फलंददातिद्विगुणंयदिसाऽलंकृताभवेत् ॥ यत्फलंचतडागेचतदुद्धारेचतत्फलम् ॥ ५८ ॥ वाप्याश्चपंकोद्धरणेवापीतुल्यफलंलभेत् ॥ अश्वत्थवृक्षमारोप्यप्रतिष्ठांयःकरोतिच ॥५९॥ सप्रयातितपोलोकंवर्षाणामयुतंसति ॥ पुष्पोद्यानंयोददातिसावित्रिसर्वभूतये ॥ ६० ॥ सवसेद्ध्रुवलोकंचवर्षाणामयुतंध्रुवम् ॥ योददातिविमानंचविष्णवेभारतेसति ॥ ६१ ॥ विष्णुलोकेवसेत्सोऽपियावन्मन्वंतरंपरम् ॥ चित्रयुक्तेचविपुलेफलंतस्यचतुर्गुणम् ॥ ६२ ॥

मित्यर्थः॥५३॥प्रकृष्टेमहत्तरेदेशेइत्यर्थः ॥५४॥५५॥वापीलक्षणमाह धनुश्चतुःसहस्रेणेति ॥ धनुःप्रमाणमुक्तंमार्कंडेयपुराणे॥चतुर्हस्तोधनुर्दंडोनालिकात्तद्युगेनतु॥क्रोशोधनुःसहस्रेद्वेगव्यूतिश्चचतुर्गुणेति॥धनुश्चतुःसहस्रदैर्घ्यवतीत्यर्थः ॥५६॥ प्रस्थेविस्तारवतीधनुश्चतुःसहस्रप्रमाणवतीत्यर्थः॥न्यूनावेति॥अथवाविस्तारेप्रमाणनियमोनास्तीत्यर्थः ॥ देवीपुराणेतुवापीदंडमयादूर्ध्वंदशवर्गान्त्रयोत्तमैरितिवचनाच्चत्वारिंशद्धस्तावाप्युक्ता॥चतुर्हस्तोदंडस्तदादिदशवर्गाःदशगुणदंडावधिचत्वारिंशद्धस्तपर्यंतमित्यर्थः॥५७॥पंकोद्धारेतडागपंकोद्धारेइत्यर्थः॥५८॥५९॥६०॥६१॥ चित्रयुक्तेविचित्रेविमानेदत्तेइत्यर्थः ॥ विपुलेविस्तीर्णेइत्यर्थः ॥ ६२ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

दोलमंदिरंदोलस्थानयोग्यंतद्युक्तंवामंदिरम् ॥ ६३ ॥६४ ॥ ६५ ॥६६ ॥ ६७ ॥ ब्राह्मणत्वमतिदुर्लभंनैतत्तपसालभ्यतेकिंतुजन्मनैवेत्याह क्षत्रियोवेति ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ इतिश्री
देवीभागवततिलकेनवमस्कंधेएकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ शताधिकैश्चचत्वारिंशत्संख्यैः पद्यकैरथ ॥ नानादानफलंसम्यक्स्वर्गादिप्रदमुच्यते ॥ १ ॥ अथनानाविधदानानि

तस्यार्धंशिबिकादानेफलमेवलभेद्ध्रुवम् ॥ योददातिभक्तियुक्तोहरयेदोलमंदिरम् ॥ ६३ ॥ विष्णुलोकेवसेत्सोऽपियावन्मन्वंतरंशतम् ॥ राजमार्गेसौधयुक्तं
यःकरोतिपतिव्रते ॥६४॥ वर्षाणामयुतंसोऽपिशक्रलोकेमहीयते ॥ ब्राह्मणेभ्योऽथदेवेभ्योदानेसमफलंलभेत् ॥६५॥ यद्दिदत्तंचतद्भुंक्तेनदत्तंनोपतिष्ठते ॥
भुक्त्वास्वर्गादिजंसौख्यंपुण्यवाञ्जन्मभारते ॥६६॥ लभेद्विप्रकुलेष्वेवक्रमेणैवोत्तमादिषु ॥ भारतेपुण्यवान्विप्रोभुक्त्वास्वर्गादिकंफलम् ॥ ६७ ॥ पुनःसो
ऽपिभवेद्विप्रश्चैवंचक्षत्रियादयः ॥ क्षत्रियोवाऽथवैश्योवाकल्पकोटिशतेनच ॥६८॥ तपसाब्राह्मणत्वंचनप्राप्नोतिश्रुतौश्रुतम् ॥ नाऽभुक्तंक्षीयतेकर्मकल्पको
टिशतैरपि ॥६९॥ अवश्यमेवभोक्तव्यंकृतंकर्मशुभाशुभम् ॥ दैवतीर्थसहायेनकायव्यूहेनशुद्ध्यति ॥ ७० ॥ एतत्तेकथितंकिंचित्किंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥
इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेएकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ प्रयांतिस्वर्गमन्यंच
येनैवकर्मणायम ॥ मानवाःपुण्यवंतश्चतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ धर्मराजउवाच ॥ अन्नदानंचविप्राययःकरोतिचभारते ॥ अन्नप्रमाणवर्षंचशिवलो
केमहीयते ॥ २ ॥ अन्नदानंमहादानमन्येभ्योऽपिकरोतियः ॥ अन्नदानप्रमाणंचशिवलोकेमहीयते ॥ ३ ॥ अन्नदानात्परंदानंनभूतंनभविष्यति ॥ ना
ऽत्रपात्रपरीक्षास्यान्नकालनियमःक्वचित् ॥ ४ ॥ देवेभ्योब्राह्मणेभ्योवाददातिचाऽऽसनंयदि ॥ महीयतेविष्णुलोकेवर्षाणामयुतंसति ॥ ५ ॥ योददातिच
विप्रायदिव्यांधेनुंपयस्विनीम् ॥ तल्लोममानवर्षंचविष्णुलोकेमहीयते ॥ ६ ॥ चतुर्गुणंपुण्यदिनेतीर्थेशतगुणंफलम् ॥ दानंनारायणक्षेत्रेफलंकोटिगुणंभवे
त् ॥ ७ ॥ गांयोददातिविप्रायभारतेभक्तिपूर्वकम् ॥ वर्षाणामयुतंचैवचंद्रलोकेमहीयते ॥ ८ ॥ यश्चोभयमुखीदानंकरोतिब्राह्मणायच ॥ तल्लोममानवर्षंचवि
ष्णुलोकेमहीयते ॥ ९ ॥ योददातिब्राह्मणायश्वेतछत्रंमनोहरम् ॥ वर्षाणामयुतंसोऽपिमोदतेवरुणालये ॥ १० ॥ विप्रायपीडितांगायवस्त्रयुग्मंददाति
च ॥ महीयतेवायुलोकेवर्षाणामयुतंसति ॥ ११ ॥ योददातिब्राह्मणायशालग्रामंसवस्त्रकम् ॥ महीयतेसवैकुंठेयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ १२ ॥ योददातिब्राह्मणायदि
व्यांशय्यांमनोहराम् ॥ महीयतेचंद्रलोकेयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ १३ ॥ योददातिप्रदीपंचदेवेभ्योब्राह्मणायच ॥ यावन्मन्वंतरंसोऽपिवह्निलोकेमहीयते ॥ १४ ॥

स्वर्गादिफलप्रदानिपृच्छति प्रयांतीति ॥ अन्नप्रदानवर्षंअन्नस्ययेरेणवस्तत्प्रमाणवर्षमित्यर्थः ॥ शिवलोकेकैलासे ॥ १ ॥ २ ॥ अन्येभ्योब्राह्मणातिरिक्तेभ्यः ॥ ३ ॥ ४ आसनमुपवेशनाय ॥ ५ ॥
॥६॥ नारायणक्षेत्रइति ॥ तच्चक्षेत्रंगंगाप्रवाहसन्निधचतुर्हस्तपरिमितदेशात्मकमग्रेवक्ष्यमाणम् ॥ ७ ॥ गांयइति ॥ वृषभोत्रगोशब्देनेतिनपुनरुक्तिः ॥ ८ ॥ ९ ॥१०॥ ११॥ १२॥ १३ ॥ १४ ॥

करोतिगजदानंचयदिविप्रायभारते ॥ यावदिंद्रोनरस्तावदिंद्रस्याऽर्धासनेवसेत् ॥ १५ ॥ भारतेयोऽश्वदानंचकरोतिब्राह्मणायच ॥ मोदतेवारुणेलोके यावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १६ ॥ प्रकृष्टांशिबिकांयोहिददातिब्राह्मणायच ॥ मोदतेवारुणेलोकेयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १७ ॥ प्रकृष्टांवाटिकांयोहिददातिब्राह्मणायच ॥ महीयतेवायुलोकेयावन्मन्वंतरंसति ॥ १८ ॥ योददातिचविप्रायव्यजनंश्वेतचामरम् ॥ महीयतेवायुलोकेवर्षाणामयुतंध्रुवम् ॥ १९ ॥ धान्यंरत्नंयोददातिचिरजीवीभवेत्सुधीः ॥ दाताग्रहीतातौद्वौचध्रुवंवैकुंठगामिनौ ॥ २० ॥ सततंश्रीहरेर्नामभारतेयोजपेन्नरः ॥ सएवचिरजीवीचततोमृत्युः पलायते ॥ २१ ॥ योनरोभारतेवर्षेदोलनंकारयेत्सुधीः ॥ पूर्णिमारजनीशेषेजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ २२ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायात्यंतेविष्णुमंदिरम् ॥ निश्चितंनिवसेत्तत्रशतमन्वंतरावधि ॥ २३ ॥ फलमुत्तरफल्गुन्यांततोऽपिद्विगुणंभवेत् ॥ कल्पांतजीवीसभवेदित्याहकमलोद्भवः ॥ २४ ॥ तिलदानंब्राह्मणाययःकरोतिचभारते ॥ तिलप्रमाणवर्षंचमोदतेशिवमंदिरे॥२५॥ ततःसुयोनिंसंप्राप्यचिरजीवीभवेत्सुखी॥ ताम्रपात्रस्यदानेनद्विगुणंचफलंलभेत्॥ ॥ २६ ॥ सालंकृतांचभोग्यांचसवस्त्रांसुंदरींप्रियाम् ॥ योददातिब्राह्मणायभारतेषपतिव्रताम् ॥ २७ ॥ महीयतेचंद्रलोकेयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ तत्रस्ववेश्ययासार्धंमोदतेचदिवानिशम् ॥ २८ ॥ ततोगंधर्वलोकेचवर्षाणामयुतंध्रुवम् ॥ दिवानिशंकौतुकेनचोर्वश्यासहमोदते ॥ २९ ॥ ततोजन्मसहस्रंच प्राप्नोतिसुंदरींप्रियाम् ॥ सतींसौभाग्ययुक्तांचकोमलांप्रियवादिनीम् ॥ ३० ॥ प्रददातिफलंचारुब्राह्मणायचयोनरः ॥ फलप्रमाणवर्षंचशक्रलोकेमहीयते ॥ ३१ ॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यलभतेसुतमुत्तमम् ॥ सफलानांचवृक्षाणांसहस्रंचप्रशंसितम् ॥ ३२ ॥ केवलंफलदानंवाब्राह्मणायददातिच ॥ सुचिरंस्वर्गवासंचकृत्वायातिचभारते ॥ ३३ ॥ नानाद्रव्यसमायुक्तंनानासस्यसमन्वितम् ॥ ददातियश्चविप्रायभारतेविपुलंगृहम् ॥ ३४ ॥ सुरलोकेवसेत्सोऽपियावन्मन्वंतरंशतम् ॥ ततःसुयोनिंसंप्राप्यसमहाधनवान्भवेत् ॥ ३५ ॥ योनरःसस्यसंयुक्तांभूमिंचसुचिरांसति ॥ ददातिभक्त्याविप्रायपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ ३६ ॥ महीयतेचवैकुंठेमन्वंतरशतंध्रुवम् ॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यमहांश्चभूमिपोभवेत् ॥ ३७ ॥ तंनत्यजतिभूमिश्चजन्मनाशतकंपरम् ॥ श्रीमांश्चधनवांश्चैवपुत्रवांश्चप्रजेश्वरः ॥ ३८ ॥ सव्रजंचप्रकृष्टंचग्रामंदद्याद्द्विजायच ॥ लक्षमन्वंतरंचैववैकुंठेसमहीयते ॥ ३९ ॥

इदंस्त्रीदानंप्रथमतःकृत्वापश्चात्स्त्रीभारपरिमितंसुवर्णंब्राह्मणायदत्त्वातांस्त्रियंस्वयंगृह्णीयादितिपतिव्रतापदेनसूचितम् ॥ अन्यथादातृप्रतिग्रहीत्रोरुभयोर्नरकःस्यादितिस्पष्टमन्यपुराणे ॥ तदुक्तंस्कांदे स्त्रियंदत्त्वाततस्तांतुक्रीणीयात्कांचनादिनेति ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ स्वाधिकारंस्वकृतराजामात्याद्यधिकारम् ॥ ४९ ॥ ५० ॥ सर्वाण्यपीमानिदानानितथासर्वास्तपश्चर्यास्तथासर्वेमन्यत्पु

पुनःसुयोनिंसंप्राप्यग्रामलक्षसमन्वितम्॥नजहातिचतंपृथ्वीजन्मनांलेक्षमवच॥४०॥सुप्रजंचप्रकृष्टंचपक्कसस्यसमन्वितम् ॥नानापुष्करिणीवृक्षफलवल्ली
समन्वितम्॥४१॥नगरंयश्वविप्रायददातिभारतेभुवि॥महीयतेसकैलासेदशलक्षेंद्रकालकम्॥४२॥पुनःसुयोनिंसंप्राप्यराजेंद्रोभारतेभवेत्॥नगराणांचनियु
तंसलभेन्नाऽत्रसंशयः ॥४३॥ धरातंनजहात्येवजन्मनामयुतंध्रुवम्॥परमैश्वर्यनियुतोभवेदेवमहीतले ॥४४॥ नगराणांचशतकंदेशंयोहिद्विजातये॥सुप्रकृष्टं
मध्यकृष्टंप्रजायुक्तंददातिच ॥४५ ॥ वापीतडागसंयुक्तंनानावृक्षसमन्वितम् ॥ महीयतेसवैकुंठेकोटिमन्वंतरावधि ॥४६ ॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यजंबुद्वीप
पतिर्भवेत् ॥ परमैश्वर्यसंयुक्तोयथाशक्रस्तथाभुवि ॥ ४७ ॥ महीतंनजहात्येवजन्मनांकोटिमेवच ॥ कल्पांतजीवीसभवेद्राजराजेश्वरोमहान् ॥ ४८ ॥
स्वाधिकारंसमग्रंचयोददातिद्विजातये ॥ चतुर्गुणंफलंचांतेभवेत्तस्यनसंशयः ॥४९॥ जंबुद्वीपंयोददातिब्राह्मणायतपस्विने ॥ फलंशतगुणंचांतेभवेत्तस्य
नसंशयः ॥ ५० ॥ जंबुद्वीपमहीदातुःसर्वतीर्थानिसेवितुः ॥ सर्वेषांतपसांकर्तुस्सर्वेषांवासकारिणः ॥ ५१ ॥ सर्वदानप्रदातुश्वसर्वसिद्धेश्वरस्यच॥ अस्त्ये
वपुनरावृत्तिर्नभक्तस्यमहेशितुः ॥ ५२ ॥ असंख्यब्रह्मणांपातंपश्यंतिभुवनेशितुः ॥ निवसंतिमणिद्वीपेश्रीदेव्याःपरमेपदे ॥ ५३ ॥ देवीमंत्रोपासका
श्वविहायमानवींतनुम् ॥ विभूतिंदिव्यरूपंचजन्ममृत्युजराहरम् ॥ ५४ ॥ लब्ध्वादेव्याश्वसारूप्यंदेवींसेवांचकुर्वते ॥ पश्यंतितेमणिद्वीपेसखंडंलोकसं
क्षयम् ॥ ५५ ॥ नश्यंतिदेवाःसिद्धाश्वविश्वानिनिखिलानिच ॥ देवीभक्तानश्यंतिजन्ममृत्युजराहराः ॥ ५६ ॥ कार्तिकेतुलसीदानंकरोतिहरयेचयः॥
युगत्रयप्रमाणंचमोदतेहरिमंदिरे ॥ ५७ ॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यहरिभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ जितेंद्रियाणांप्रवरःसभवेद्भारतेभुवि ॥ ५८ ॥ मध्येयः
स्नातिगंगायामरुणोदयकालतः ॥ युगषष्टिसहस्राणिमोदतेहरिमंदिरे ॥ ५९ ॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यविष्णुमंत्रंलभेद्ध्रुवम् ॥ त्यक्त्वाचमानुषंदेहंपुन
र्यातिहरेःपदम् ॥ ६० ॥ नास्तितत्पुनरावृत्तिर्वैकुंठाच्चमहीतले ॥ करोतिहरिदास्यंचतथासारूप्यमेवच ॥ ६१ ॥ नित्यस्नायीचगंगायांसपूतःसूर्यवद्भु
वि ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यलभतेनिश्चितंफलम् ॥ ६२ ॥ तस्यैवपादरजसासद्यःपूतावसुंधरा ॥ मोदतेसचवैकुंठेयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ ६३ ॥ पुनःसुयोनिं
संप्राप्यहरिभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ जीवन्मुक्तोऽतितेजस्वीतपस्विप्रवरोभवेत् ॥ ६४ ॥

ण्यकर्मदेवीभक्तेस्तुलनांनार्हतीत्याह जंबुद्वीपमहीदातुरिति ॥ ५१ ॥ महेशितुर्मूलप्रकृतेर्भक्तस्येत्यर्थः ॥ ५२ ॥ तेदेव्याभक्ताभुवनेशितुःभुवनेश्वर्यामणिद्वीपेनिवसंति तत्रस्थित्वाअसंख्यब्रह्मणां
पातंपश्यंति तावत्कालपर्यंतंवसंतीत्यर्थः ॥ ५३ ॥ तदेवस्पष्टयति देवीमंत्रोपासकाश्चेति ॥५४॥ लोकसंक्षयंप्रलयंसखंडंकल्पप्रलयमित्यर्थः ॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥६४ ॥

यदाभास्करस्तपतितदेत्यर्थः ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ महिषैश्छागलैरितिब्राह्मणातिरिक्तविषयं कालिकापुराणा

स्वधर्मनिरतःशुद्धोविद्वांश्चसजितेंद्रियः ॥ मीनकर्कटयोर्मध्येगाढंतपतिभास्करः ॥६५॥ भारतेयोददात्येवजलमेवसुवासितम्॥समोदतेचकैलासेयावदिंद्रा
श्चतुर्दश ॥६६॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यरूपवांश्चसुखीभवेत् ॥ शिवभक्तश्चतेजस्वीवेदवेदांगपारगः॥ ६७ ॥ वैशाखेसक्तुदानंचयःकरोतिद्विजातये ॥सक्तुरेणुप्र
माणाब्दंमोदतेशिवमंदिरे ॥६८॥करोतिभारतेयोहिकृष्णजन्माष्टमीव्रतम्॥शतजन्मकृतंपापंमुच्यतेनाऽत्रसंशयः ॥६९॥ वैकुंठेमोदतेसोऽपियावदिंद्राश्च
तुर्दश ॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यकृष्णेभक्तिंलभेद्ध्रुवम्॥७०॥इहैवभारतेवर्षेशिवरात्रिंकरोतियः॥मोदतेशिवलोकेससप्तमन्वंतरावधि॥७१॥ शिवायशिवरात्रौ
चबिल्वपत्रंददातिच ॥ पत्रमानयुगंतत्रमोदतेशिवमंदिरे॥७२॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यशिवभक्तिंलभेद्ध्रुवम्॥विद्यावान्पुत्रवाञ्छ्रीमान्प्रजावान्भूमिमान्भवेत्
॥ ७३ ॥ चैत्रमासेऽथवामाघेशंकरंयोऽर्चयेद्व्रती ॥ करोतिनर्तनंभक्त्यावेत्रपाणिर्दिवानिशम् ॥७४॥मासंवाऽप्यर्धमासंवादशसप्तदिनानिच ॥ दिनमानयु
गंसोऽपिशिवलोकेमहीयते ॥७५॥ श्रीरामनवमींयोहिकरोतिभारतेपुमान् ॥ सप्तमन्वंतरंयावन्मोदतेविष्णुमंदिरे॥७६॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यरामभक्तिंल
भेद्ध्रुवम्॥ जितेंद्रियाणांप्रवरोमहांश्चधनवान्भवेत्॥७७॥शारदीयांमहापूजांप्रकृतेर्यःकरोतिच ॥ महिषैश्छागलैर्मेषैःखड्गैर्भेकादिभिःसति ॥ ७८ ॥ नै
वेद्यैरुपहारैश्चधूपदीपादिभिस्तथा ॥ नृत्यगीतादिभिर्वाद्यैर्नानाकौतुकमंगलम् ॥ ७९ ॥ शिवलोकेवसेत्सोऽपिसप्तमन्वन्तरावधि ॥ पुनःसुयोनिंसं
प्राप्यनरोबुद्धिंचनिर्मलाम् ॥ ८० ॥ अतुलांश्रियमाप्नोतिपुत्रपौत्रविवर्धनीम् ॥ महाप्रभावयुक्तश्चगजवाजिसमन्वितः ॥ ८१ ॥ राजराजेश्वरःसोऽपि
भवेदेवनसंशयः॥ ततःशुक्लाष्टमींप्राप्यमहालक्ष्मींचयोऽर्चयेत् ॥ ८२ ॥ नित्यंभक्त्यापक्षमेकंपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ दत्त्वातस्यैप्रकृष्टानिचोपचाराणिषोडश
॥ ८३ ॥ गोलोकेचवसेत्सोऽपियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यराजराजेश्वरोभवेत् ॥ ८४ ॥ कार्तिकीपूर्णिमायांतुकृत्वातुरासमंडलम् ॥
गोपानांशतकंकृत्वागोपीनांशतकंतथा ॥ ८५ ॥ शिलायांप्रतिमायांचश्रीकृष्णंराधयासह ॥ भारतेपूजयेद्भक्त्याचोपहाराणिषोडश॥ ८६ ॥
गोलोकेवसतेसोऽपियावद्वैब्रह्मणोवयः॥ भारतंपुनरागत्यकृष्णेभक्तिंलभेद्दृढाम् ॥ ८७ ॥ क्रमेणसुदृढांभक्तिंलब्ध्वामंत्रंहरेरहो ॥ देहंत्यक्त्वाचगोलोकं
पुनरेवप्रयातिसः ॥ ८८ ॥ ततःकृष्णस्यसारूप्यंपार्षदप्रवरोभवेत् ॥ पुनस्तत्पतनंनास्तिजरामृत्युहरोभवेत् ॥ ८९ ॥ शुक्लांवाऽप्यथवाकृष्णांकरोत्ये
कादशींचयः ॥ वैकुंठेमोदतेसोऽपियावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ९० ॥ भारतंपुनरागत्यकृष्णभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ क्रमेणभक्तिंसुदृढांकरोत्येकांहरेरहो ॥ ९१ ॥

दिषुतथाविधबलिदानेब्राह्मणस्यनिषेधात् ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥

॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ गांसुवर्णादिकमिति ॥ इदंनित्यंप्रतिदिनंक्रियमाणंदानम् ॥ पूर्वोक्तंगोस्वर्णादिकंदानंतुनैमित्तिकमितिविशेषः ॥ १०० ॥ १०१ ॥

देहंत्यक्त्वाचगोलोकंपुनरेवप्रयातिसः ॥ ततःकृष्णस्यसारूप्यंसंप्राप्यपार्षदोभवेत् ॥ ९२ ॥ पुनस्तत्पतनंनास्तिजरामृत्युहरोभवेत् ॥ आर्द्रेचशुक्लद्वाद
श्यांयःशक्रंपूजयेन्नरः ॥ ९३ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिशक्रलोकेमहीयते ॥ रविवारेचसंक्रांत्यांसप्तम्यांशुक्लपक्षके ॥ ९४ ॥ संपूज्याऽर्कंहविष्यान्नंयःकरोति
चभारते ॥ महीयतेसोऽर्कलोकेयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ९५॥ भारतंपुनरागत्यचारोगीश्रीयुतोभवेत् ॥ ज्येष्ठकृष्णचतुर्दश्यांसावित्रींयोहिपूजयेत् ॥९६ ॥
महीयतेब्रह्मलोकेसप्तमन्वंतरावधि ॥ पुनर्महींसमागत्यश्रीमानतुलविक्रमः ॥ ९७ ॥ चिरजीवीभवेत्सोऽपिज्ञानवान्संपदायुतः ॥ माघस्यशुक्लपंचम्यां
पूजयेद्यःसरस्वतीम् ॥ ९८ ॥ संयतोभक्तितोदत्त्वाचोपचाराणिषोडश ॥ महीयतेमणिद्वीपेयावद्ब्रह्मदिवानिशम् ॥ ९९ ॥ संप्राप्यचपुनर्जन्मसभ
वेत्कविपंडितः ॥ गांसुवर्णादिकंयोहिब्राह्मणायददातिच ॥ १०० ॥ नित्यंजीवनपर्यंतंभक्तियुक्तश्चभारते ॥ गवांलोमप्रमाणाब्दंद्विगुणंविष्णुमंदिरे ॥
॥ १०१ ॥ मोदतेहरिणासार्धंक्रीडाकौतुकमंगलैः ॥ तदंतेपुनरागत्यराजराजेश्वरोभवेत् ॥ २ ॥ श्रीमांश्चपुत्रवान्विद्वान्ज्ञानवान्सर्वतःसुखी ॥ भो
जयेद्योऽपिमिष्टान्नंब्राह्मणेभ्यश्चभारते ॥ ३ ॥ विप्रलोमप्रमाणाब्दंमोदतेविष्णुमंदिरे ॥ ततःपुनरिहाऽगत्यसुखीचधनवान्भवेत् ॥ ४ ॥ विद्वान्सु
चिरजीवीचश्रीमानतुलविक्रमः ॥ योवक्तिवाददात्येवहरेर्नामानिभारते ॥ ५ ॥ युगंनामप्रमाणंचविष्णुलोकेमहीयते ॥ ततःपुनरिहागत्यससुखीधन
वान्भवेत् ॥ ६ ॥ यदिनारायणक्षेत्रेफलंकोटिगुणंभवेत् ॥ नाम्नांकोटिंहरेर्योहिक्षेत्रेनारायणेजपेत् ॥ ७ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोजीवन्मुक्तोभवेद्ध्रुवम्
॥ नलभेत्सपुनर्जन्मवैकुंठेसमहीयते ॥ ८ ॥ लभेद्विष्णोश्चसारूप्यंनतस्यपतनंभवेत् ॥ विष्णुभक्तिंलभेत्सोऽपिविष्णुसारूप्यमाप्नुयात् ॥ ९ ॥
शिवंयःपूजयेन्नित्यंकृत्वालिंगंचपार्थिवम् ॥ यावज्जीवनपर्यंतंसयातिशिवमंदिरम् ॥ ११० ॥ मृदोरेणुप्रमाणाब्दंशिवलोकेमहीयते ॥ ततःपुन
रिहागत्यराजेंद्रोभारतेभवेत् ॥ ११ ॥ शिलांचपूजयेन्नित्यंशिलातोयंचभक्षति ॥ महीयतेचवैकुंठेयावद्वैब्रह्मणःशतम् ॥ १२ ॥ ततोलब्ध्वापुन
र्जन्महरिभक्तिंचदुर्लभाम् ॥ महीयतेविष्णुलोकेनतस्यपतनंभवेत् ॥ १३ ॥ तपांसिचैवसर्वाणिव्रतानिनिखिलानिच ॥ कृत्वातिष्ठतिवैकुंठेया
वदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १४ ॥ ततोलब्ध्वापुनर्जन्मराजेंद्रोभारतेभवेत् ॥ ततोमुक्तोभवेत्पश्चात्पुनर्जन्मनविद्यते ॥ ११५॥ यःस्नात्वासर्वतीर्थेषुभुवःकृत्वाप्र
दक्षिणाम् ॥ सतुनिर्वाणतांयातिनतुजन्मभवेद्भुवि ॥ १६ ॥ पुण्यक्षेत्रेभारतेचयोऽश्वमेधंकरोतिच ॥ अश्वलोममिताब्दंचशक्रस्याऽर्धासनंभजेत् ॥१७॥

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ११० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ ११५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

अथसर्वयज्ञापेक्षयादेवीयज्ञस्यसर्वोत्कृष्टत्वमाह सर्वेभ्योऽपीति ॥ देवीमूलप्रकृतिः ॥ श्रीभुवनेश्वरीतत्प्रीत्यर्थंयद्यदनुष्ठानंज्योतिष्टोमाद्यश्वमेधांतंतथाकोटिहोमादिकंनवरात्रोत्सवादिकंतत्सर्वंदेवीमखश ब्देनोच्यते ॥ सदेवीमखोदेवीप्रीत्यर्थंक्रियमाणोयज्ञःसर्वेभ्योऽपिमखेभ्यस्तत्तद्देवतोद्देशेनकृतेभ्यःसर्वयज्ञेभ्यःपरःश्रेष्ठोभवतीत्यर्थः ॥ मूलप्रकृत्युद्देशेनकृतत्वादितिभावः ॥ १८ ॥ सचयज्ञःपूर्वंवि ष्णवादिभिःकृतइत्याह विष्णुनावेति ॥ साचकथातृतीयस्कंधेउक्ता ॥ त्रिपुरासुरजयार्थंशिवेनकृतइत्यर्थः ॥१९॥२०॥ दक्षेणतुयदायंऽदेवीमखःकृतस्तदामहाननर्थोजातइत्याह दक्षेणचेति ॥२१॥

चतुर्गुणंराजसूयफलमाप्नोतिमानवः ॥ सर्वेभ्योऽपिमखेभ्योहिपरोदेवीमखःस्मृतः ॥ ११८ ॥ विष्णुनाचकृतःपूर्वंब्रह्मणाचवरानने ॥ शंकरेणमहेशेनत्रिपुरासुरनाशने ॥ १९ ॥ शक्तियज्ञःप्रधानश्चसर्वयज्ञेषुसुंदरि ॥ नाऽनेनसदृशोयज्ञस्त्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ १२० ॥ दक्षेणचकृतःपूर्वंमहान्संभारसंयुतः ॥ बभूवकलहोयत्रदक्षशंकरयोःसति ॥ २१ ॥ शेपुश्चनंदिनंविप्रानंदीविप्रांश्चकोपतः ॥ यद्धेतोर्दक्षयज्ञंचबभंजचंद्रशेखरः ॥ २२ ॥ चकारदेवीयज्ञंसपुरादक्षःप्रजापतिः ॥ धर्मश्चकश्यपश्चैवशेषश्चाऽपिचकर्दमः ॥ २३ ॥ स्वायंभवोमनुश्चैवतत्पुत्रश्चप्रियव्रतः ॥ शिवःसनत्कुमारश्चकपिलश्चध्रुवस्तथा ॥ २४ ॥ राजसूयसहस्राणांफलमाप्नोतिनिश्चितम् ॥ देवीयज्ञात्परोयज्ञोनास्तिवेदेफलप्रदः ॥१२५॥ वर्षाणांशतजीवीचजीवन्मुक्तोभवेद्ध्रुवम् ॥ ज्ञानेनतेजसाचैवविष्णुतुल्योभवेदिह ॥ २६ ॥ देवानांचयथाविष्णुर्वैष्णवानांचनारदः ॥ शास्त्राणांचयथावेदावर्णानांब्राह्मणोयथा ॥२७॥तीर्थानांचयथागंगापवित्राणांशिवोयथा ॥ एकादशीव्रतानांचपुष्पाणांतुलसीयथा ॥ २८ ॥ नक्षत्राणांयथाचंद्रःपक्षिणांगरुडोयथा ॥ यथास्त्रीणांचप्रकृतीराधावाणीवसुंधरा ॥ २९ ॥ शीघ्राणांचेंद्रियाणांचचंचलानांमनोयथा ॥ प्रजापतीनांब्रह्माचप्रजानांचप्रजापतिः ॥ १३० ॥ वृंदावनंवनानांचवर्षाणांभारतंतथा ॥ श्रीमतांचयथाश्रीश्चविदुषांचसरस्वती ॥३१॥ पतिव्रतानांदुर्गाचसौभाग्यानांचराधिका ॥ देवीयज्ञस्तथावत्सेसर्वयज्ञेषुभामिनि ॥३२॥ ॥ अश्वमेधशतेनैवशक्रत्वंचलभेद्ध्रुवम् ॥सहस्रेणविष्णुपदंसंप्राप्तःपृथुरेवच ॥३३॥ स्नानंचसर्वतीर्थानांसर्वयज्ञेषुदीक्षणम् ॥ सर्वेषांचव्रतानांचतपसांफलमेवच॥३४॥ पाठेचतुर्णांवेदानांप्रादक्षिण्यंभुवस्तथा ॥फलभूतमिदंसर्वंमुक्तिदंशक्तिसेवनम्॥३५॥पुराणेषुचवेदेषुचेतिहासेषुसर्वतः ॥निरूपितंसारभूतंदेवीपादांबुजार्चनम् ॥ १३६ ॥ तद्वर्णनंचतद्ध्यानंतन्नामगुणकीर्तनम् ॥ तत्स्तोत्रस्मरणंचैववंदनंजपमेवच ॥ ३७ ॥

॥ २२ ॥ दक्षप्रभृतयःसर्वेऽपिदेवीमखकर्तारोभवंतीत्याह धर्मश्चकश्यपश्चेति ॥ २३ ॥ २४ ॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥१३०॥३१॥३२॥ अश्वमेधस्यकामनापरत्वमप्याह अश्वमेधेति ॥पृथुःपूर्वंजातोराजा ॥३३॥इतःपरंसर्वकामापेक्षयाश्रीदेवीसेवनंसर्वोत्कृष्टमित्याह स्नानंचसर्वतीर्थानामिति॥३४॥फलभूतमिति॥एतैःसर्वैःपुण्यैर्जायमानैरेवश्रीशक्तिसेवनंमुक्तिप्रदंलभ्यतेनान्यथेत्यर्थः ॥तस्मात्सर्वोत्कृष्टंश्रीमूलप्रकृतिसेवनमितिभावः ॥३५॥ अतएवसर्वशास्त्रेषुपुराणादिषुमूलप्रकृतिसेवनमेवसर्वोत्कृष्टत्वेनवर्णितमित्याह पुराणेषुचेति ॥ १३६ ॥ तद्वर्णनमित्यादौतत्पदेनमूलप्रकृतिः ॥ ३७ ॥

॥३८॥ यस्मादेवंतस्मान्मूलप्रकृतिंभजेत्याह भजनित्यमिति ॥ परंब्रह्मनिर्गुणंप्रकृतिंपरांमायाविशिष्टब्रह्मरूपिणींमूलप्रकृतिमित्यर्थः ॥३९॥१४०॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेत्रिंशोऽध्यायः ॥३०॥ अर्धाधिकैःसप्तदशश्लोकैरथमहाविभोः॥मूलशक्तेर्महामंत्रंसावित्र्यैदत्तवान्यमः॥१॥ पूर्वाध्यायेमूलप्रकृतेःसर्वोत्कृष्टत्वेनप्रतिपादनंश्रुत्वातन्मंत्रग्रहणेच्छयासावित्रीयमंप्रत्याहेतिनारायणआहशक्तेरुत्कीर्तनमिति॥ शक्तेर्मूलशक्तेरुत्कीर्तनंसर्वोत्कृष्टत्वेनप्रतिपादनमित्यर्थः ॥१॥ सावित्रीकिमाहेतिचेत्तत्राऽह सावित्र्युवाच शक्तेरुत्कीर्तनमिति ॥ मूलप्रकृतेरुत्कीर्तनंसर्वोत्कृष्टत्वेनवर्णनंसकलोद्धारकंभव

तत्पादोदकंनैवेद्यंभक्षणंनित्यमेवच ॥ सर्वसम्मतमित्येवंसर्वेप्सितमिदंसति ॥ ३८ ॥ भजनित्यंपरंब्रह्मनिर्गुणंप्रकृतिंपराम् ॥ गृहाणस्वामिनंवत्सेसुखंवसचमंदिरे ॥ ३९ ॥ अयंतेकथितःकर्मविपाकोमंगलोनृणाम् ॥ सर्वेप्सितःसर्वमतस्तत्त्वज्ञानप्रदःपरः ॥ १४० ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहा०नवमस्कंधेत्रिंशोध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शक्तेरुत्कीर्तनंश्रुत्वासावित्रीयमवक्त्रतः ॥ साश्रुनेत्रासपुलकायमंपुनरुवाचसा ॥ १ ॥ सावित्र्युवाच ॥ शक्तेरुत्कीर्तनंधर्मसकलोद्धारकारणम् ॥ श्रोतॄणांचैववक्तॄणांजन्ममृत्युजराहरम् ॥ २ ॥ दानवानांचसिद्धानांतपसांचपरंपदम् ॥ योगानांचैववेदानांकीर्तनंसेवनंविभोः ॥ ३ ॥ मुक्तित्वममरत्वंचसर्वसिद्धित्वमेवच ॥ श्रीशक्तिसेवकस्यैवकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ ४ ॥ भजामिकेनविधिनावदवेदविदांवर ॥ शुभकर्मविपाकंचश्रुतंनृणांमनोहरम् ॥ ५ ॥ कर्माशुभविपाकंचतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ इत्युक्त्वाचसतीब्रह्मन्भक्तिनम्रात्मकंधरा ॥ ६ ॥ तुष्टावधर्मराजंचवेदोक्तेनस्तवेनच ॥ सावित्र्युवाच ॥ तपसाधर्ममाराध्यपुष्करेभास्करःपुरा ॥ ७ ॥ धर्मसूर्यंसुतंप्रापधर्मराजंनमाम्यहम् ॥ समतासर्वभूतेषुयस्यसर्वस्यसाक्षिणः ॥ ८ ॥ अतोयन्नामशमनमितितंप्रणमाम्यहम् ॥ येनांतश्चकृतोविश्वेसर्वेषांजीविनांपरम् ॥ ९ ॥ कामानुरूपंकालेनतंकृतांतंनमाम्यहम् ॥ बिभर्तिदंडंदंडायपापिनांशुद्धिहेतवे ॥ १० ॥ नमामितंदंडधरंयःशास्तासर्वजीविनाम् ॥ विश्वंचकलयत्येवयःसर्वेषुचसंततम् ॥ ११ ॥ अतीवदुर्निवार्यंचतंकालंप्रणमाम्यहम् ॥ तपस्वीब्रह्मनिष्ठोयःसंयमीसंजितेंद्रियः ॥ १२ ॥ जीवानांकर्मफलदस्तंयमंप्रणमाम्यहम् ॥ स्वात्मारामश्चसर्वज्ञोमित्रंपुण्यकृतांभवेत् ॥ १३ ॥ पापिनांक्लेशदोयस्तंपुण्यमित्रंनमाम्यहम् ॥ यज्जन्मब्रह्मणोंऽशेनज्वलंतंब्रह्मतेजसा ॥ १४ ॥

तितथाजन्ममृत्युजराहरंभवति ॥ २ ॥ तथातपसांपरमंस्थानंभवति ॥ तथाविभोःशक्तेःकीर्तनंयोगानांवेदानांचसेवनंभवति ॥ ३ ॥ मुक्तित्वादिफलमपितेनैवकीर्तनेनसिध्यतीत्याह मुक्तित्वमिति॥ किंबहुनाशक्तिसेवकतुल्यःकोऽपिनास्तीत्याह श्रीशक्तिसेवकस्यैवेति ॥ ४ ॥ यस्मादेवंतस्मात्केनविधिनाभजामितंविधिंशुभकर्मविपाककथनंवदशुभकर्मविपाकंचवदेत्याह भजामीति ॥ ५ ॥ ६ ॥ तुष्टावेति ॥ गुरुमन्तत्वतयालब्धाविद्याफलायभवतिनाऽन्यथेत्यभिप्रायेणयमंगुरुंतुष्टावेत्यर्थः ॥ तथाचश्रुतिः यस्यदेवेपराभक्तिर्यथादेवेतथागुरौ ॥ तस्यैतेकथिताह्यर्थाःप्रकाशंतेमहात्मनइति ॥ धर्मंधर्ममूर्तिंदेवम् ॥ ७ ॥ सूर्योधर्मंधर्मांशंसुतंमाप ॥ तंसूर्यसुतंधर्मांशंधर्मराजसंज्ञकंनमामीत्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ दंडायदंडनायशिक्षणायेत्यर्थः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

॥ १५ ॥ ततएतत्स्तोत्रेणस्तुतोयमस्तस्यैसावित्र्यैशक्तिभजनंमूलप्रकृतिमंत्रमशुभकर्मविपाकंचोवाचेत्यर्थः ॥ १६ ॥ १७ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनव ० एकत्रिंशोऽध्यायः ॥३१॥ ॥ अष्टाविंशतिपद्यैश्चपातकानांस्थलानिच ॥ नानाविधानिकुंडानिप्रोच्यंतेदुःखदानिच ॥ १ ॥ पूर्वाध्यायेयमस्तांशक्तिभजनंकर्मपाकमुवाचहेत्युक्तम् ॥ तत्कीदृशंशक्तिभजनंकथंवाकर्मविपाकउक्तस्तत्स्पष्टीकर्तुमाह ॥ नारायणउवाच ॥ मायाबीजंमहामंत्रमिति ॥ मूलप्रकृतेर्भुवनेश्वर्यामंत्रंदत्त्वेत्यर्थः ॥ तथाचश्रीभुवनेश्वर्युपासनरूपंशक्तिभजनमुक्तवानित्यर्थः ॥ विधिपूर्वकंचाक्षुषदीक्षाविधिनेत्यर्थः ॥ रवेःसुतोयमःअशुभकर्मविपाकंचोक्तवानित्यर्थः ॥ १ ॥ शुभकर्मेति ॥ शुभकर्मणांवेदोक्तकर्मणांविपाकान्नरकंकदापिनयातीत्यर्थः ॥ कर्माशुभेति ॥ कर्मणोवेदविरुद्धकर्मणोऽशुभविपाकादेवनरकंयातितंकर्माशुभविपाकंकथयामीत्यर्थः ॥२ ॥तत्रशुभकर्मणांफलानिस्वर्गानानाविधाःसंतीतिप्रसंगादाहनानापुराणेति ॥ नानाभेदेनविशिष्टंनानाप्रकारकंस्वर्गमित्यन्वयः ॥३॥ सर्वथाशुभकर्मणांननरकःकिंत्वशुभकर्मणैवेत्याह शुभकर्मेति ॥ ५ ॥ ६ ॥ तत्रषडशीतिकुंडानिमुख्यानितदन्यानितूपकुंडानिसंतीत्याह षडशीतीति ॥७॥ तत्रचतुर्दशभिःश्लोकैःकुंडनामान्याह ॥ वह्निकुंडमिति ॥ अत्रोत्तराध्यायद्वयेनक्रमेणकुंडानिकथितानितेनैवक्रमेणात्रापिकथितानिनामानिसंतीतिबोध्यम्॥ भयानकमितिस्वतंत्रंकुंडंचतुर्थकम् ॥दुःसहमितिश्लेष्मकुंडविशेषणम् ॥८॥ दूषिकाकुंडंनेत्रमलकुंडम् ॥ शुक्रकुंडंबीजकुंडम्॥असृक्कुंडंरक्तकुंडम्॥अश्रुकुंडंनेत्राश्रुकुंडंकुत्सितमितिविशेषणम् ॥९॥१०॥ दुस्तरमितिपदद्वयंविशेषणं॥नतुस्वतंत्रंकुंडं॥प्रतप्तंक्लेशदंमहदितिलोहकुंडविशेषणं॥११॥विषोदमितिविषकुंडविशेषणं॥१२॥कुंतकुंडंनानाविधायुधकुंडंदुर्वहमितिविशेषणं॥ दुरंतकमितिसर्पकुंडविशेषणम् ॥१३॥

योध्यायतिपरंब्रह्मतमीशंप्रणमाम्यहम् ॥ इत्युक्तासाचसावित्रीप्रणनामयमंमुने ॥ १५ ॥ यमस्तांशक्तिभजनंकर्मपाकमुवाचह ॥ इदंयमाष्टकंनित्यंप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ १६ ॥ यमात्तस्यभयंनास्तिसर्वपापात्प्रमुच्यते ॥ महापापीयदिपठेन्नित्यंभक्तिसमन्वितः ॥ १७ ॥ यमःकरोतिसंशुद्धंकायव्यूहेननिश्चितम् ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ मायाबीजंमहामंत्रंप्रदत्त्वाविधिपूर्वकम् ॥ कर्माशुभविपाकंचतामुवाचरवेःसुतः ॥ १ ॥ धर्मराजउवाच ॥ शुभकर्मविपाकान्ननरकंयातिमानवः ॥ कर्माशुभविपाकंचकथयामिनिशामय ॥ २ ॥ नानापुराणभेदेननामभेदेनभामिनी ॥ नानाप्रकारंस्वर्गंचयातिजीवःस्वकर्मभिः ॥ ३ ॥ शुभकर्मविपाकान्ननरकंयातिकर्मभिः ॥ कुकर्मणाचनरकंयातिनानाविधंनरः ॥ ४ ॥ नरकाणांचकुंडानिसंतिनानाविधानिच ॥ नानाशास्त्रप्रमाणेनकर्मभेदेनयानिच ॥ ५ ॥ विस्तृतानिचगर्तानिक्लेशदानिचदुःखिनाम् ॥ भयंकराणिघोराणिहेवत्सेकुत्सितानिच ॥ ६ ॥ षडशीतिचकुंडानिएवमन्यानिसंतिच ॥ निबोधतेषांनामानिप्रसिद्धानिश्रुतौसति ॥ ७ ॥ वह्निकुंडंतप्तकुंडंक्षारकुंडंभयानकम् ॥ विट्कुंडंमूत्रकुंडंचश्लेष्मकुंडंचदुःसहम् ॥ ८ ॥ गरकुंडंदूषिकाकुंडंवसाकुंडंतथैवच ॥ शुक्रकुंडमसृक्कुंडमश्रुकुंडंचकुत्सितम् ॥ ९ ॥ कुंडंगात्रमलानांचकर्णविट्कुंडमेवच ॥ मज्जाकुंडंमांसकुंडंनक्रकुंडंचदुस्तरम् ॥ १० ॥ लोमकुंडंकेशकुंडमस्थिकुंडंचदुस्तरम् ॥ ताम्रकुंडंलोहकुंडंप्रतप्तंक्लेशदंमहत् ॥ ११ ॥ चर्मकुंडंतप्तसुराकुंडंचपरिकीर्तितम् ॥ तीक्ष्णकंटककुंडंचविषोदंविषकुंडकम् ॥ १२ ॥ प्रतप्तकुंडंतैलस्यकुंतकुंडंचदुर्वहम् ॥ कृमिकुंडंपूयकुंडंसर्पकुंडंदुरंतकम् ॥ १३ ॥

मशकुंडंमशकानांकुंडम् ॥ वृश्चिकानांकुंडमितिशेषः ॥ १४ ॥ शुचास्पदमितिविशेषणम् ॥ १५ ॥ मंथानकुंडंमंथानोजीवविशेषःतस्यकुंडं ॥ बीजकुंडंबीजोजीवविशेषः ॥ दुःसहमितिविशेषणम् ॥
॥ १६ ॥ महोल्बणमितिविशेषणम् ॥ १७ ॥ १८ ॥ गोकामुखंनक्रमुखंनक्राकारंमुखंयस्यतत्पूर्वोक्तंनक्रकुंडंतुनक्रसमूहघटितत्वान्नक्रकुंडं ॥ कृमिकंतुकंएतस्यवक्ष्यमाणाध्यायद्वयेऽरुंतुदमितिसं
ज्ञा ॥ १९ ॥ २० ॥ कषंकषनामकंकुंडं ॥ शूर्पंशूर्पाकारंकुंडम् ॥ २१ ॥ नियुतैरनेकैरित्यर्थः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ आसन्नमृत्युभिःपापिभिः ॥ दृष्टैर्दूतैरित्यन्वयः ॥ २५ ॥ पुण्यकृद्भिरदृश्यै

मशकुंडंदंशकुंडंभीमंगरलकुंडकम् ॥ कुंडंचवज्रदंष्ट्राणांवृश्चिकानांचसुव्रते ॥ १४ ॥ शरकुंडंशूलकुंडंखड्गकुंडंचभीषणम् ॥ गोलकुंडंनक्रकुंडंकाककुंडंशुचास्पदम् ॥ १५ ॥ मंथानकुंडंबीजकुंडंवज्रकुंडंचदुःसहम् ॥ तप्तपाषाणकुंडंचतीक्ष्णपाषाणकुंडकम् ॥ १६ ॥ लालाकुंडंमसीकुंडंचूर्णकुंडंतथैवच ॥ चक्रकुंडंवक्रकुंडंकूर्मकुंडंमहोल्बणम् ॥ १७ ॥ ज्वालाकुंडंभस्मकुंडंदग्धकुंडंशुचिस्मिते ॥ तप्तसूचीमसिपत्रंक्षुरधारंसूचीमुखम् ॥ १८ ॥ गोकामुखंनक्रमुखंगजदंशंचगोमुखम् ॥ कुंभीपाकंकालसूत्रंमत्स्योदंकृमिकंतुकम् ॥ १९ ॥ पांसुभोज्यंपाशवेष्टंशूलप्रोतंप्रकंपनम् ॥ उल्कामुखमंधकूपंवेधनंताडनंतथा ॥ २० ॥ जालरंध्रंदेहचूर्णंदलनंशोषणंकषम् ॥ शूर्पंज्वालमुखंचैवधूमांधंनागवेष्टनम् ॥ २१ ॥ कुंडान्येतानिसावित्रिपापिनांक्लेशदानिच ॥ नियुतैःकिंकरगणैरक्षितानिचसंततम् ॥ २२ ॥ दंडहस्तैःपाशहस्तैर्मदमत्तैर्भयंकरैः ॥ शक्तिहस्तैर्गदाहस्तैरसिहस्तैःसुदारुणैः ॥ २३ ॥ तमोयुक्तैर्दयाहीनैर्निवार्यैश्चनसर्वतः ॥ तेजस्वीभिश्चनिःशंकैराताम्रपिंगलोचनैः ॥ २४ ॥ योगयुक्तैःसिद्धियुक्तैर्नानारूपधरैर्भटैः ॥ आसन्नमृत्युभिर्दृष्टैःपापिभिःसर्वजीविभिः ॥ २५ ॥ स्वकर्मनिरतैःसर्वैःशाक्तैःसौरैश्चगाणपैः ॥ अदृश्यैःपुण्यकृद्भिश्चसिद्धैर्योगिभिरेवच ॥ २६ ॥ स्वधर्मनिरतैर्वापिवितैर्वास्वतंत्रकैः ॥ बलवद्भिश्चनिःशंकैःस्वप्नदृष्टैश्चवैष्णवैः ॥ २७ ॥ एतत्तेकथितंसाध्विकुंडसंख्यानिरूपणम् ॥ येषांनिवासोयत्कुंडेनिबोधकथयामिते ॥ २८ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेद्वात्रिंशोध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ धर्मराजउवाच ॥ हरिसेवारतःशुद्धोयोगसिद्धोव्रतीसति ॥ तपस्वीब्रह्मचारीचनयातिनरकंध्रुवम् ॥ १ ॥ कटुवाचाबांधवांश्चबललेपेनयोनरः ॥ दग्धान्करोतिबलवान्वह्निकुंडंप्रयातिसः ॥ २ ॥ स्वगात्रलोममानाब्दंतत्रस्थित्वाहुताशने ॥ पशुयोनिमवाप्नोतिरौद्रदग्धांत्रिजन्मनि ॥ ३ ॥ रित्यन्वयः ॥ २६ ॥ स्वतंत्रकैर्ज्ञानिभिःस्वप्नदृष्टदेवरूपैःपुरुषैरदृश्यायमदूताइत्यर्थः ॥ इत्थंपापिस्थानमुक्त्वा तच्छ्रुत्वापु

ण्यवतांभयंस्यादितितद्भयनिरासार्थमाह येषांनिवासइति ॥ तान्कथयामीत्यर्थः ॥ २७ ॥ २८ ॥ इतिश्रीदेवी० तिलकेनवमस्कंधेद्वात्रिंशोध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ षड्विंशत्यधिकैःश्लोकैःशतसंख्यैरतःपरम् ॥
कुंडेषुयेपतंत्येवंतेषांलक्षणमुच्यते ॥ १ ॥ पुण्यवंतःकदापिनरकंनगच्छंतीतिनिश्चयार्थंपुनराह हरिसेवेति ॥ हरिपदंदेवतांतरस्याप्युपलक्षणम् ॥ सतीतिसंबोधनम् ॥ १ ॥ तर्हिकेतेषुकुंडेषुगच्छंतीतितान्पूर्वो
क्तकुंडक्रमानुरोधेनप्रत्येककुंडगामिनःपापिनआह कटुवाचेति ॥ कटुवाचाअप्रियवाचाबांधवांश्चचकारेणतदतिरिक्ताअपिजनाः ॥ बललेपेनशरीरसामर्थ्यधनविद्यादिरूपबलगर्वेणदग्धान्संतप्तान् ॥ २ ॥
कियत्कालपर्यंतंतत्रतिष्ठतितत्राह स्वगात्रेति ॥ वह्निकुंडभोगोत्तरंपुनःक्वगच्छंतितत्राह ॥ पशुयोनिमिति ॥ रौद्रदग्धांवनेत्युष्णेनसूर्यसंतापेनदग्धांछायारहितवनेएवपशुजन्मत्रयंभवतीत्यर्थः ॥ २ ॥

अथद्वितीयतप्तकुंडगामिनआह ॥ ब्राह्मणमिति ॥ ४ ॥ तल्लोममानंब्राह्मणलोममानंवर्षंतावंतिवर्षाणीत्यर्थः ॥ अन्यत्सर्वंपूर्ववत् ॥ ५ ॥ क्षारकुंडमाह रविवारेचेति ॥ क्षारसंयोगेमलनिष्कासनार्थं रजकैःक्षारोदीयते सक्षारः ॥ ६ ॥ ७ ॥ भयानककुंडाधिकारिणआह मूलप्रकृतीति ॥ मूलप्रकृतिःसाम्यावस्थमायोपाधिकब्रह्मरूपिणी ॥ शास्त्रनिंदांस्मृतिरूपधर्मशास्त्रनिंदाम् ॥ ८ ॥ शिवादीत्यादिपदे नगणेशसूर्यादयः ॥ वाण्यादीत्यादिपदेनगायत्रीलक्ष्म्यादयः ॥ ९ ॥ भयानककुंडस्यसर्वकुंडापेक्षयाऽतिदुःखप्रदत्वमाह ॥ नातःपरमिति ॥ तस्मान्नैतेषांनिंदाकदापिकर्तव्येतिभावः ॥ १० ॥ तत्रब्रह्मादिदेवानांनिंदायांप्रायश्चित्तंस्यात्सर्वकारणमूलप्रकृतिनिंदारूपापराधस्यतुप्रायश्चित्तमेवनास्तीत्याह ॥ देवीनिंदेति ॥ ११ ॥ विट्कुंडमाह स्वदत्तामिति ॥ वृत्तिंयोहरेदितिशेषः ॥ १२ ॥ तावं

ब्राह्मणंतृषितंतप्तंक्षुधितंगृहमागतम् ॥ नभोजयतियोमूढस्तप्तकुंडंप्रयातिसः ॥ ४ ॥ तत्रतल्लोममानंचवर्षंस्थित्वाचदुःखदे ॥ तप्तस्थलेवह्नितल्पेपक्षीच सप्तजन्मसु ॥ ५ ॥ रविवारेचसंक्रांत्याममायांश्राद्धवासरे ॥ वस्त्राणांक्षारसंयोगंकरोतिकेवलंनरः ॥ ६ ॥ सयातिक्षारकुंडंचसूत्रमानाब्दमेवच ॥ सत्रजे द्रजकींयोनिंसप्तजन्मसुभारते ॥ ७ ॥ मूलप्रकृतिनिंदांयःकुरुतेमानवाधमः ॥ वेदनिंदांशास्त्रनिंदांपुराणानांतथैवच ॥ ८ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांतथानिं दापरोजनः ॥ गौरीवाण्यादिदेवीनांतथानिंदापरोजनः ॥ ९ ॥ तेसर्वेनिरयेयांतितस्मिन्कुंडेभयानके ॥ नातःपरतरंकुंडंदुःखदंतुभविष्यति ॥ १० ॥ तत्रस्थित्वाऽनेककल्पंसर्पयोनिंव्रजेत्पुनः ॥ देवीनिंदापराधस्यप्रायश्चित्तंनविद्यते ॥ ११ ॥ स्वदत्तांपरदत्तांवावृत्तिंचसुरविप्रयोः ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविट् कुंडंचप्रयातिसः ॥ १२ ॥ तावंत्येवचवर्षाणिविड्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविट्कृमिश्चपुनर्भुवि ॥ १३ ॥ परकीयतडागेचतडागंयःकरोतिच ॥ उत्सृजेद्दैव दोषेणमूत्रकुंडंप्रयातिसः ॥ १४ ॥ तद्रेणुमानवर्षंवतद्भोजतित्रतिष्ठति ॥ पुनःपूर्णशताब्दंचसवृषोभारतेभवेत् ॥ १५ ॥ एकाकीमिष्टमश्नातिश्लेष्मकुंडंप्रया तिच ॥ पूर्णमब्दशतंचैवतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ १६ ॥ ततःपूर्णशताब्दंचसप्रेतोभारतेभवेत् ॥ श्लेष्ममूत्रपरंचैवपूयंभुंक्तेततःशुचिः ॥ १७ ॥ पितरंमातरंचैवगु रुंभार्यांसुतंसुताम् ॥ योनपुष्णात्यनाथंचगरकुंडंप्रयातिसः ॥ १८ ॥ पूर्णमब्दंशतंचैवतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ततोव्रजेद्भूतयोनिंशतवर्षंततःशुचिः ॥ १९ ॥ दृ ष्ट्वातिथिंवक्रचक्षुःकरोतियोहिमानवः ॥ पितृदेवास्तस्यजलंनगृह्णंतिचपापिनः ॥ २० ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥ इहैवलभतेचांतेदूषि काकुंडमाव्रजेत् ॥ २१ ॥ पूर्णमब्दशतंचैवतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ततोव्रजेद्भूतयोनिंशतवर्षंततःशुचिः ॥ २२ ॥ दत्वाद्रव्यंचविप्रायचान्यस्मैदीयतेयदि ॥ सतिष्ठतिवसाकुंडेतद्भोजीशतवत्सरम् ॥ २३ ॥

त्येवषष्टिवर्षसहस्राण्येव ॥ १३ ॥ मूत्रकुंडमाह परकीयेति ॥ परकीयेतडागेशुष्कजलेतदनुज्ञांविनायस्तडागंकरोतिअथचसजलंतडागेदैवदोषेणमूत्रंयद्युत्सृजेत्तर्हिसमूत्रकुंडंप्रयातीत्यर्थः ॥ केचित्तुपरकीयतडागसमीपेयस्तडागंकरोतीत्यर्थइतिवदंति ॥ १४ ॥ तद्रेणुमानंतडागरेणुमानम् ॥ तद्भोजीमूत्रभोजीशताब्दंचेति ॥ शत संवत्सरपर्यंतंपुनःपुनर्वृषोभवतीत्यर्थः ॥ १५ ॥ श्लेष्मकुंडमाह एकाकीति ॥ १६ ॥ भुंक्तेप्रेतयोनावित्यर्थः ॥ १७ ॥ गरकुंडमाह पितरमिति ॥ अनाथंकंचनान्यम् ॥ १८ ॥ १९ ॥ दूषिकाकुंडमाह ॥ दृष्ट्वेति ॥ वक्रचक्षुः क्रोधेनकुटिलचक्षुः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ वसाकुंडमाह दत्त्वेति ॥ तदेवद्रव्यमन्यस्मैयदिदीयतेइत्यर्थः ॥ द्रव्यमित्युपलक्षणंदानमात्रस्य ॥ २३ ॥ ॥ ५ ॥

कृकलासः सरठः ॥ २४ ॥ शुक्रकुंडमाह ॥ पुमांसमिति ॥ शुक्रं पाययति कामातुरागादिनेत्यर्थः ॥ २५ ॥ २६ ॥ असृक्कुंडमाह संताड्येति ॥ २७ ॥ २८ ॥ अश्रुकुंडमाह ॥ योऽश्रुतत्याजेति ॥ योनरोदेवमु
दिश्य सगद्गदं यथास्यात्तथा देवगुणान्गायंतं भक्तं दृष्ट्वा तदसहमानोऽश्रुतत्याज प्रेमाश्रु यस्य नागतमित्यर्थः ॥ यद्वा तादृशं भक्तं दृष्ट्वा तज्जन्यं गायनजन्यं च हर्षसुखमकृत्वा तस्मिन्समये स्वसंसारजन्यदुःखेना

कृकलासो भवेत्सोऽपि भारते सप्तजन्मसु ॥ ततो भवेन्महारौद्रो दरिद्रोऽल्पायुरेव च ॥ २४ ॥ पुमांसं कामिनी वापि कामिनीं वा पुमानथ ॥ यः शुक्रं पाययत्ये व शुक्रकुंडं प्रयाति सः ॥ २५ ॥ पूर्णमब्दशतं चैव तद्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ कृमियोनिं शताब्दं च व्रजेद्भूत्वा ततः शुचिः ॥ २६ ॥ संताड्य च गुरुं विप्रं रक्तपातं च कारयेत् ॥ स च तिष्ठत्यसृक्कुंडे तद्भोजी शतवत्सरम् ॥ २७ ॥ ततो लभेद्व्याघ्रजन्म सप्तजन्मसु भारते ॥ ततः शुद्धिमवाप्नोति मानवश्च क्रमेण ह ॥ २८ ॥ योऽश्रुतत्याज गायंतं भक्तं दृष्ट्वा सगद्गदम् ॥ श्रीकृष्णगुणसंगीते हसत्येव हि यो नरः ॥ २९ ॥ स वसेदश्रुकुंडे च तद्भोजी शतवर्षकम् ॥ ततो भवेच्च चंडालस्त्रिजन्मनि ततः शुचिः ॥ ३० ॥ करोति शठतां तद्वन्नित्यं सुहृदि यो नरः ॥ कुंडं गात्रमलानां च स प्रयाति शताब्दकम् ॥ ३१ ॥ ततः स गार्दभीं योनिमवाप्नोति त्रिजन्मनि ॥ त्रिजन्मनि च सार्गालीं ततः शुद्धो भवेद्ध्रुवम् ॥ ३२ ॥ बधिरं यो हसत्येवं निंदत्येवाभिमानतः ॥ स वसेत्कर्णविट्कुंडे तद्भोजी शतवत्सरम् ॥ ३३ ॥ ततो भवेत्स बधिरो दरिद्रः सप्तजन्मसु ॥ सप्तजन्मन्यंगहीनस्ततः शुद्धिं लभेद्ध्रुवम् ॥ ३४ ॥ लोभात्स्वभरणार्थाय जीविनं हंति यो नरः ॥ मज्जाकुंडे वसेत्सोऽपि तद्भोजी लक्षवत्सरम् ॥ ॥ ३५ ॥ ततो भवेच्च शशको मीनश्च सप्तजन्मसु ॥ त्रिजन्मनि वराहश्च कुक्कुटः सप्तजन्मसु ॥ ३६ ॥ एणादयश्च कर्मभ्यस्ततः शुद्धिं लभेद्ध्रुवम् ॥ स्वकन्यापालनं कृत्वा विक्रीणाति च यो नरः ॥ ३७ ॥ अर्थलोभान्महामूढो मांसकुंडं प्रयाति सः ॥ कन्यालोमप्रमाणाब्दं तद्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ ३८ ॥ तस्य दंडप्रहारं च कुर्वंति मर्मकिंकराः ॥ मांसभारं मूर्ध्नि कृत्वा रक्तधारं लिहेत्क्षुधा ॥ ३९ ॥ ततो हि भारते पापी कन्याविट्कृमिगो भवेत् ॥ षष्टिवर्षसहस्राणि व्याधश्च सप्तजन्मसु ॥ ॥ ४० ॥ त्रिजन्मनि वराहश्च कुक्कुटः सप्तजन्मसु ॥ मंडूको हि जलौकाश्च सप्तजन्मसु भारते ॥ ४१ ॥ सप्तजन्मसु काकश्च ततः शुद्धिं लभेद्ध्रुवम् ॥ व्रतानामुपवासानां श्राद्धादीनां च संगमे ॥ ४२ ॥ करोति यः क्षौरकर्म सोऽशुचिः सर्वकर्मसु ॥ स च तिष्ठति कुंडं च नखादीनां च सुंदरि ॥ ४३ ॥ तद्देवदिनमानाब्दं तद्भोजी दंडताडितः ॥ सकेशं पार्थिवं लिंगं यो वाऽर्चयति भारते ॥ ४४ ॥ स तिष्ठति केशकुंडे मृद्रेणुमानवर्षकम् ॥ तदंते यावनीं योनिं प्रयाति हरकोपतः ॥ ४५ ॥

श्रुतत्याज रोदिति तथा श्रीकृष्णगुणसंगीते कृष्णेत्युपलक्षणं देवगुणसंगीते देवगुणगाने प्रचलिते सति यो नरो विनोदादिना हसति सोऽश्रुकुंडे वसेदित्यर्थः ॥ २९ ॥ ३० ॥ गात्रमलकुंडमाह करोतीति ॥ शठतां धूर्तताम् ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ कन्याविट्कृमिगस्तत्कीटोदरे जन्म भवतीत्यर्थः ॥ ४० ॥ ४१ ॥ अथ नखकुंडलोमकुंडकेशकुंडास्थिकुंडचतुष्टयस्य समुच्चित्य पृथक्कृत्वाधिकारिणमाह व्रतानामिति ॥ संगमे प्राप्ते तद्दिने इत्यर्थः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ दैवदिनमानाब्दं देववर्षपरिमितकालमित्यर्थः ॥ ४४ ॥ मृद्रेणुमानवर्षकं मृद्रेणुप्रमाणवर्षाणीत्यर्थः ॥ ४५ ॥

शताब्दपर्यंतंततोराक्षसोभवतीत्याह शताब्दादिति ॥ विष्णुपदेगयास्थिते ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ताम्रकुंडमाह यःसेवतइति ॥४८॥ तप्तलोहकुंडमाह अवीरान्नंचेति ॥ अवीरापतिपुत्रहीनाविधवा ॥ ऋतुस्नातासुवासिनीचतुर्थदिवसेसुवासिनीतयास्पृष्टमन्नमित्यर्थः ॥ ४९ ॥ तप्तकेलोहकुंडेइत्यन्वयः ॥ ५० ॥ चर्मकुंडमाह योहींति॥चर्माक्तहस्तेनचर्मस्पर्शिहस्तेनाधौतेन ॥ ५१ ॥ तप्तसुराकुंडमाह यःशूद्रेणेति ॥ अभ्यनुज्ञातोनिमंत्रितः ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ तीक्ष्णकंटककुंडमाह वाग्दुष्टइति ॥ कटुकःकटुभाषी ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ततोनरकभोगानंतरंसप्तजन्मसूच्चैःश्रवाअश्वोभवतीत्यर्थः ॥ विषकुंडमाह

शताब्दाच्छुद्धिमाप्नोतिराक्षसःसभवेद्ध्रुवम् ॥ पितॄणांयोविष्णुपदेपिंडंनैवददातिच ॥ ४६ ॥ सचतिष्ठत्यस्थिकुंडेस्वलोमाब्दंमहोल्बणे ॥ ततःसुयोनिंसंप्राप्यकुखंजःसप्तजन्मसु ॥ ४७ ॥ भवेन्महादरिद्रश्चततःशुद्धोहिदेहतः ॥ यःसेवतेमहामूढोगुर्विणींचस्वकामिनीम् ॥ ४८ ॥ प्रतप्तेताम्रकुंडेचशतवर्षंसतिष्ठति ॥ अवीरान्नंचयोभुंक्तेऋतुस्नातान्नमेवच ॥ ४९ ॥ लोहकुंडेशताब्दंचसचतिष्ठतितप्तके ॥ सन्नजेद्रजकीयोनिंकाकानांसप्तजन्मसु ॥ ५० ॥ महाव्रणीदरिद्रश्चततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ योहिचर्माक्तहस्तेनदेवद्रव्यमुपस्पृशेत् ॥ ५१ ॥ शतवर्षप्रमाणंचचर्मकुंडेसतिष्ठति ॥ यःशूद्रेणाऽभ्यनुज्ञातोभुंक्तेशूद्रान्नमेवच ॥ ॥ ५२ ॥ सचतप्तसुराकुंडेशताब्दंतिष्ठतिद्विजः ॥ ततोभवेच्छूद्रयाजीब्राह्मणःसप्तजन्मसु ॥ ५३ ॥ शूद्रश्राद्धान्नभोजीचततःशुद्धोभवेद्ध्रुवम् ॥ वाग्दुष्टःकटुकोवाचाताडयेत्स्वामिनंसदा ॥ ५४ ॥ तीक्ष्णकंटककुंडेसतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ताडितोयमदूतेनदण्डेनचचतुर्गुणम् ॥ ५५ ॥ ततउच्चैःश्रवाःसप्तजन्मस्वेवततःशुचिः ॥ विषेणजीवनंहंतिनिर्दयोयोहिमानवः ॥ ५६ ॥ विषकुंडेचतद्भोजीसहस्राब्दंचतिष्ठति ॥ ततोभवेन्नृघातीचव्रणीचशतजन्मसु ॥ ५७ ॥ सप्तजन्मसुकुष्ठीचततःशुद्धोभवेद्ध्रुवम् ॥ दंडेनताडयेद्यांहिवृषंचवृषवाहकः ॥ ५८ ॥ भृत्यद्वारास्वतंत्रोवापुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ प्रतप्ततैलकुंडेऽसौतिष्ठतिस्मचतुर्युगम् ॥ ५९ ॥ गवांलोमप्रमाणाब्दंवृषोभवतितत्परम् ॥ कुंतेनहंतियोजीवंवह्निलोहेनहेलया ॥ ६० ॥ कुंतकुंडेवसेत्सोऽपिवर्षाणामयुतंसति ॥ ततःसुयोनिंसंप्राप्यचोदरव्याधिसंयुतः ॥ ६१ ॥ जन्मनैकेनक्लेशेनततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ योभुंक्तेचवृथामांसंमांसलोभीद्विजाधमः ॥ ६२ ॥ हरेरनैवेद्यभोजीकृमिकुंडंप्रयातिसः ॥ स्वलोममानवर्षंचतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ६३ ॥ ततोभवेन्म्लेच्छजातिस्त्रिजन्मनिततोद्विजः ॥ ब्राह्मणःशूद्रयाजीचशूद्रश्राद्धान्नभोजकः ॥ ६४ ॥ शूद्राणांशवदाहीचपूयकुंडेवसेद्ध्रुवम् ॥ यावल्लोमप्रमाणाब्दंयमदंडेनसुव्रते ॥ ६५ ॥ ताडितोयमदूतेनतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ततोभारतमागत्यसशूद्रःसप्तजन्मसु ॥ ६६ ॥ महारोगीदरिद्रश्चबधिरोमूकएवच ॥ कृष्णंपद्मंचकेयस्यतंसर्पंहंतियोनरः ॥ ६७ ॥

विषेणेति ॥ ५६ ॥ नृघातीभिल्लोव्रणीव्रणवान् ॥५७॥ प्रतप्ततैलकुंडमाह दंडेनेति ॥५८॥ स्वतंत्रःस्वयमेवपुण्यक्षेत्रेचकारादन्यत्रापि ॥५९॥ कुंतकुंडमाह कुंतेनेति ॥ वह्निलोहेनवह्निनातप्तेनलोहरूपेणकुंतशस्त्रेणेत्यर्थः ॥ हेलयाऽपीत्यर्थः ॥ ६० ॥ ६१ ॥ कृमिकुंडमाह योभुंक्तेचेति ॥ वृथामांसंयज्ञातिरिक्तम् ॥ ६२ ॥ तथाहरेरित्युपलक्षणम् ॥ देवतांतरस्याऽपि ॥ तद्भोजीमांसभोजी॥६३॥ पूयकुंडमाह ब्राह्मणइति ॥६४॥६५॥६६॥ सर्पकुंडमाह कृष्णमिति ॥ कृष्णंसर्पंतथायस्यकेमस्तकेपद्मरूपंपद्माकारंचिह्नमस्तितंचसर्पमित्यर्थः ॥ इदमुपलक्षणंसर्पजातिमात्रस्य ॥ ६७ ॥

॥६८॥६९॥ सर्पेणभक्षितात्सर्पेणकृतेनभक्षणेनैवतस्यमृत्युर्भवतीत्यर्थः ॥ दंशमशयोःकुंडद्वयंसमुच्चित्याह विधिप्रदत्तेति ॥ विधिनादैवेनप्रदत्ताउपजीव्यावृत्तिर्येषामेताहशायेऽनाथाःक्षुद्रजंतवः ॥
॥७०॥ शब्दवान्हाहेतिशब्दंकुर्वाणः ॥ ७१ ॥ क्षुद्रजंतुजन्मोत्तरंयावनीयवनजातिर्भवेदित्यर्थः ॥ ७२ ॥ गरलकुंडमाह योमूढइति ॥ मधुंमाक्षिकम् ॥ ७३ ॥ गारलेगरलामधुमक्षिकास्तत्पूर्णेकुंडे

स्वलोममानवर्षंचसर्पकुंडंप्रयातिसः ॥ सर्पेणभक्षितःसोऽथमदूतेनताडितः ॥ ६८ ॥ वसेच्चसर्पविड्जोजीततःसर्पोभवेद्ध्रुवम् ॥ ततोभवेन्मानवश्चस्व ल्पायुर्दद्रुसंयुतः ॥ ६९ ॥ महाक्लेशेनतन्मृत्युःसर्पेणभक्षिताद्ध्रुवम् ॥ विधिप्रदत्तजीव्यांश्चक्षुद्रजंतूंश्चहंतियः ॥ ७० ॥ सदंशमशयोःकुंडेजंतुमानाब्दमेव च ॥ दिवानिशंभक्षितस्तैरनाहारश्चशब्दवान् ॥ ७१ ॥ हस्तपादादिबद्धश्चयमदूतेनताडितः ॥ ततोभवेत्क्षुद्रजंतुर्जातिश्चयावनीभवेत् ॥ ७२ ॥ ततोभ वेन्मानवश्चसोऽगहीनस्ततःशुचिः ॥ योमूढोमधुमश्नातिहत्वाचमधुमक्षिकाः ॥ ७३ ॥ सएवगारलेकुंडेजीवमानाब्दकंवसेत् ॥ भक्षितोगरलैर्दग्धोयमदू तेनताडितः ॥ ७४ ॥ ततोहिमक्षिकाजातिस्ततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ दंडंकरोत्यदंडेचविप्रेदंडंकरोतिच ॥७५॥ सकुंडंवज्रदंष्ट्राणांकीटानांयातिसत्वरम् ॥ स तल्लोमप्रमाणाब्दंतत्रतिष्ठत्यहर्निशम् ॥ ७६ ॥ शब्दकृद्भक्षितस्तैस्तुयमदूतेनताडितः ॥ करोतिरोदनंभद्रहाहाकारंक्षणेक्षणे ॥ ७७ ॥ पुनःसूकरयोनौच जायतेसप्तजन्मसु ॥ त्रिजन्मनिकाकयोनौततःशुद्धोभवेन्नरः ॥७८॥अर्थलोभेनयोमूढःप्रजादंडंकरोतिसः ॥ वृश्चिकानांचकुंडेचतल्लोमाब्दंवसेद्ध्रुवम्॥७९॥ ततोवृश्चिकजातिश्चसप्तजन्मसुभारते ॥ ततोनरश्चांगहीनोव्याधिशुद्धोभवेद्ध्रुवम् ॥ ८० ॥ ब्राह्मणःशस्त्रधारीयोह्यन्येषांधावकोभवेत् ॥ संध्याहीनश्च योविप्रोहरिभक्तिविहीनकः ॥ ८१ ॥ सतिष्ठतिस्वलोमाब्दंकुंडेषुचशरादिषु ॥ विद्धःशरादिभिःशश्वत्ततःशुद्धोभवेन्नरः ॥८२॥ कारागारेसांधकारेप्रणिहं तिप्रजाश्चयः ॥ प्रमत्तःस्वस्यदोषेणगोलकुंडंप्रयातिसः ॥ ८३ ॥ सपंकतप्ततोयाक्तंसांधकारंभयंकरम् ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रैश्चकीटैश्चसंयुक्तंगोलकुंडकम् ॥८४॥ कीटैर्विद्धोवसेत्तत्रप्रजालोमाब्दमेवच ॥ ततोभवेत्प्रजाभृत्यस्ततःशुद्धोभवेत्क्रमात् ॥८५॥ सरोवरादुत्थितांश्चनक्रादीन्हंतियोनरः ॥ नक्रकंटकमानाब्दंन क्रकुंडंप्रयातिसः ॥ ८६ ॥ ततोनक्रादिजातीयोभवेन्नक्रादिषुध्रुवम् ॥ ततःसद्योविशुद्धोहिदंडेनैवपुनःपुनः ॥ ८७ ॥ वक्षःश्रोणीस्तनास्यंचयःपश्यतिपरस्त्रि यः ॥ कामेनकामुकोयोहिपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ ८८ ॥

॥७४ ॥ वज्रदंष्ट्रकुंडमाह दंडंकरोतीति ॥ अदंड्येऽपराधरहितेविप्रेचसापराधेअयोग्यंदंडंयःकरोतीत्यर्थः ॥ ७५ ॥ ७६॥ शब्दकृत्हाहादिशब्दकृत् ॥ ७७॥७८॥ वृश्चिककुंडमाह अर्थलोभेनेति ॥ तल्लोमाब्दंप्रजालोमाब्दम् ॥७९॥ ८० ॥ अयशरकुंडशूलकुंडखड्गकुंडानिसमुच्चित्याऽऽह ब्राह्मणइति ॥ धावकोवस्त्रक्षालकः ॥ हरिपदमन्यदेवस्याऽप्युपलक्षणम् ॥८१॥८२॥ गोलकुंडमाह का रागारेइति ॥८३॥८४ ॥८५ ॥ नक्रकुंडमाह सरोवरादिति ॥ आदिनामत्स्यादीन् ॥ ८६॥८७॥काकतुंडमाह वक्षःश्रोणीति ॥ पुण्यक्षेत्रेचकारादन्यत्रच ॥ ८८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ५९ ॥

दग्धोऽग्न्यादिना ॥ ८९ ॥ मंथानकुंडमाह स्वर्णस्तेयीति ॥ ९० ॥ मंथानैर्मंथानदंडैः ॥ तद्विट् मंथानःकीटविशेषस्तस्यविट्तस्यमलइत्यर्थः ॥ ९१ ॥ स्वर्णकारोत्तरंस्वर्णवणिक्स्वर्णविक्रेताभवतीत्यर्थः ॥ ९२ ॥ बीजकुंडमाह योभारतेइति ॥ बीजकुंडेअत्रबीजशब्देनाऽष्टमोधातुरोजोग्रह्यतेनतुशुक्रम् तत्कुंडस्यपूर्वमुक्तत्वात् ॥ यद्वा बीजोजीवविशेषः ॥ ९३ ॥ बीजरूपविड्भोजी ॥

सवसेत्काकतुंडेचकाकैःसंचूर्णलोचनः ॥ ततःस्वलोममानाब्दंभवेद्दग्धस्त्रिजन्मनि ॥८९॥ स्वर्णस्तेयीचयोमूढोभारतेसुरविप्रयोः ॥ सचमंथानकुंडेवैस्वलोमाब्दंवसेद्ध्रुवम् ॥९०॥ताडितोयमदूतेनमंथानैश्छन्नलोचनः॥तद्विड्भोजीचतत्रैवततश्चांधस्त्रिजन्मनि ॥९१॥सप्तजन्मदरिद्रश्चमहाक्रूरश्चपातकी॥भारतेस्वर्णकारश्चसचस्वर्णवणिक्ततः ॥ ९२ ॥ योभारतेताम्रचौरोलोहचौरश्चसुंदरि ॥ सचस्वलोममानाब्दंबीजकुंडंप्रयातिसः ॥ ९३ ॥ तत्रैवबीजविड्भोजीबीजैश्चछन्नलोचनः ॥ ताडितोयमदूतेनततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ९४ ॥ भारतेदेवचोरश्चदेवद्रव्यापहारकः ॥ सदुस्तरेवज्रकुंडेस्वलोमाब्दंवसेद्ध्रुवम् ॥ ९५ ॥ देहदग्धोऽपितद्वज्रैरनाहारश्चशब्दकृत् ॥ ताडितोयमदूतैश्चततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ९६ ॥ रौप्यगव्यांशुकानांचयश्चौरःसुरविप्रयोः ॥ तप्तपाषाणकुंडेचस्वलोमाब्दंवसेद्ध्रुवम् ॥ ९७ ॥ त्रिजन्मनिचकंसोऽपिश्वेतरूपस्त्रिजन्मनि ॥ जन्मैकंश्वेतचिह्नश्चततोऽन्येश्वेतपक्षिणः ॥ ९८ ॥ ततोरक्तविकारीचशूलीवैमानवोभवेत् ॥ सप्तजन्मसुचाऽल्पायुस्ततःशुद्धोभवेन्नरः ॥९९॥ रैतंकांस्यमयंपात्रंयोहरेद्देवविप्रयोः ॥ तीक्ष्णपाषाणकुंडेचस्वलोमाब्दंवसेन्नरः ॥१००॥ सभवेदश्वजातिश्चभारतेसप्तजन्मसु ॥ ततोऽधिकांगजातिश्चपादरोगीततःशुचिः ॥ १ ॥ पुंश्चल्यन्नंचयोभुंक्तेपुंश्चलीजीव्यजीविनः ॥ स्वलोममानवर्षंचलालाकुंडेवसेद्ध्रुवम् ॥ २ ॥ ताडितोयमदूतेनतद्भोजीतत्रदुःखितः ॥ ततश्चक्षुःशूलरोगीततःशुद्धःक्रमेणसः ॥३॥ म्लेच्छसेवीमसीजीवीयोविप्रोभारतेभुवि ॥ वसेत्स्वलोममानाब्दंमसीकुंडेसदुःखभाक् ॥ ४ ॥ ताडितोयमदूतेनतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ततस्त्रिजन्मनिभवेत्कृष्णवर्णःपशुःसति ॥ ५ ॥ त्रिजन्मनिभवेच्छागःकृष्णवर्णस्त्रिजन्मनि ॥ ततःसतालवृक्षश्चततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ६ ॥ धान्यादिशस्यंतांबूलंयोहरेत्सुरविप्रयोः ॥ आसनंचतथातल्पंचूर्णकुंडेप्रयातिसः ॥ ७ ॥ शताब्दंतत्रनिवसेद्यमदूतेनताडितः ॥ ततोभवेन्मेषजातिःकुक्कुटश्चत्रिजन्मनि ॥८॥ ततोभवेद्वानरश्चकासव्याधियुतोभुवि ॥ वंशहीनोदरिद्रश्चअल्पायुश्चततःशुचिः ॥ १०९ ॥

जीवपक्षेतेषांविड्भोजी ॥९४॥ वज्रकुंडमाह भारतेदेवचौरश्चेति ॥९५॥९६॥ तप्तपाषाणकुंडमाह रौप्यगव्येति ॥९७॥ कंसःकूर्मःश्वेतरूपः कुष्ठीश्वेतचिह्नःकुष्ठचिह्नः ॥श्वेतपक्षिणोयावंतस्तेषांयोनिंप्रथमंप्राप्नोति ॥ ततोमनुष्यजन्मनिकुष्ठीभवतीतिबोध्यम् ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ तीक्ष्णपाषाणकुंडमाह रैतमिति ॥ रैतंपित्तलनिर्मितम् ॥१००॥ अधिकांगजातिःअंडवृद्ध्याद्यादिरोगवान् ॥ १०१ ॥ लालाकुंडमाह ॥ पुंश्चल्यन्नंचेति ॥ २ ॥ ३ ॥ मसीकुंडमाह म्लेच्छसेवीति ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ चूर्णकुंडमाह धान्यादीति ॥ शस्यंप्रशस्तंकिंचिद्वस्तु ॥ ७ ॥ ८ ॥ १०९ ॥ ॥ ५९ ॥

चक्रकुंडमाह करोतीति ॥ विप्राणांद्रव्यंहृत्वायश्चक्रंचक्रपूजांकरोति ॥ मंत्रशास्त्रेप्रसिद्धाचक्रपूजा ॥ यद्वाचक्रंकुलालादिचक्रंयःकरोतीतत्यर्थः ॥११०॥११॥ वक्रकुंडमाह गोधनेष्विति ॥ वक्रतांकु
टिलदृष्टिम् ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ कूर्मकुंडमाह निषिद्धमिति ॥ १५ ॥ १६ ॥ ज्वालाकुंडंभस्मकुंडंचसमुच्चित्याऽऽह घृतमिति ॥१७॥१८॥ दग्धकुंडमाह सुगंधीति ॥ धात्रीमामलकचूर्णम्

करोतिचक्रंविप्राणांहृत्वाद्रव्यंचयोजनः ॥ सवसेच्चक्रकुंडेचशताब्दंदंडताडितः ॥११०॥ ततोभवेन्मानवश्चतैलकारस्त्रिजन्मनि ॥ व्याधियुक्तोभवेद्रोगी वंशहीनस्ततःशुचिः ॥ ११ ॥ गोधनेषुचविप्रेषुकरोतिवक्रतांपुमान् ॥ प्रयातिवक्रकुंडंसतिष्ठेद्युगशतंसति ॥ १२ ॥ ततोभवेत्सवक्रांगोहीनांगःसप्तजन्मनि ॥ दरिद्रोवंशहीनश्चभार्याहीनस्ततःशुचिः ॥ १३ ॥ ततोभवेद्गृध्रजन्मात्रिजन्मनिचसूकरः ॥ त्रिजन्मनिबिडालश्चमयूरश्चत्रिजन्मनि ॥ १४ ॥ निषिद्धंकूर्ममांसंचब्राह्मणोयोहिभक्षति ॥ कूर्मकुंडेवसेत्सोऽपिशताब्दंकूर्मभक्षितः ॥ १५ ॥ ततोभवेत्कूर्मजन्मत्रिजन्मनिचसूकरः ॥ त्रिजन्मनिबिडालश्च मयूरश्चततःशुचिः ॥१६॥ घृतंतैलादिकंचैवयोहरेत्सुरविप्रयोः ॥ सयातिज्वालाकुंडंचभस्मकुंडंचपातकी ॥१७॥ तत्रस्थित्वाशताब्दंचसभवेत्तैलपाचितः ॥ सप्तजन्मनिमत्स्यश्चमूषकश्चततःशुचिः ॥ १८ ॥ सुगंधितैलंधात्रींवागंधद्रव्याण्यदेववा ॥ भारतेपुण्यवर्षेचयोहरेत्सुरविप्रयोः ॥ १९ ॥ सवसेद्दग्धकुंडेचभवेद्दग्धोदिवानिशम् ॥ स्वलोममानवर्षंचततोदुर्गंधिकोभवेत् ॥ १२० ॥ दुर्गंधिकःसप्तजन्मम्रृगनाभिस्त्रिजन्मनि ॥ सप्तजन्मसुमंथानस्ततोहि मानवोभवेत् ॥ २१ ॥ बलेनैवच्छलेनैवहिंसारूपेणवासति ॥ बलिष्ठश्चहरेद्भूमिंभारतेपरपैतृकीम् ॥ २२ ॥ सवसेत्तप्तसूचिंचभवेत्तापीदिवानिशम् ॥ तप्ततैलेयथाजीवोदग्धोभवतिसंततम् ॥ २३ ॥ भस्मसान्नभवत्येवभोगेदेहीननश्यति ॥ सप्तमन्वंतरंपापीसंतप्तस्तत्रतिष्ठति ॥ २४ ॥ शब्दंकरोत्यनाहारोयमदूतेनताडितः ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविट्कृमिश्चभवेत्ततः ॥ २५ ॥ ततोभवेद्भूमिहीनोदरिद्रश्चततःशुचिः ॥ ततःस्वयोनिंसंप्राप्यशुभकर्माचरेत्पुनः ॥ १२६ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेत्रयस्त्रिंशोध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ यमधर्मउवाच ॥ छिनत्तिजीवंखड्गेनदयाहीनःसुदारुणः ॥ नरघातीहिंतिनरमर्थलोभेनभारते ॥ १ ॥ असिपत्रेवसेत्सोऽपियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ तेषुयोब्राह्मणान्हंतिशतमन्वंतरंवसेत् ॥ २ ॥ छिन्नांगःसवसेत्सोऽपिखड्गधारेणसंततम् ॥ अनाहारःशब्दमुच्चैर्यमदूतेनताडितः ॥ ३ ॥ मंथानःशतजन्मानिशतजन्मानिसूकरः ॥ कुक्कुटःसप्तजन्मानिसृगालःसप्तजन्मसु ॥ ४ ॥ व्याघ्रश्चसप्तजन्मानिवृकश्चैवत्रिजन्मसु ॥ सप्तजन्मसुमंडूकोयमदूतेनताडितः ॥ ५ ॥

॥ १९ ॥ १२० ॥ २१ ॥ तप्तसूचींकुंडमाह बलेनैवेति ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ १२६ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेत्रयस्त्रिंशोध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ अर्धाधिकैकनवति
श्लोकैरथसविस्तरम् ॥ कुंडानामवशिष्टानांकथ्यंतेह्यधिकारिणः ॥ १ ॥ क्रमप्राप्तमसिपत्रकुंडमाहछिनत्तीति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ मंथानोजीवविशेषः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६४

क्षुरधारंकुंडमाह ग्रामाणामिति ॥ ६ ॥ वह्निवक्त्रोनित्यंप्रज्वलद्वक्त्रइत्यर्थः ॥ ७ ॥ ८ ॥ सूचीमुखकुंडमाह परकर्णेइति ॥९॥ १० ॥ ११ ॥ गोकामुखंकुंडमाह गृहिणांहीति ॥ १२ ॥ १३ ॥१४॥ ॥ १५ ॥ नक्रमुखकुंडमाह सामान्येति ॥ नक्रमुखंनक्राकारंमुखंयस्य ॥ पूर्वोक्तंनक्रकुंडंतुनक्रजंतुघटितत्वान्नक्रकुंडम् ॥ १६ ॥ १७ ॥ गजदंशकुंडमाह हंतीति ॥ नगान्वृक्षान् ॥ १८ ॥ १९ ॥

सभवेद्वारतेवर्षेमहिषश्चततःशुचिः ॥ ग्रामाणांनगराणांवादहनंयःकरोतिच ॥ ६ ॥ क्षुरधारेवसेत्सोऽपिछिन्नांगस्त्रियुगंसति ॥ ततःप्रेतोभवेत्सद्योवह्निवक्त्रो भ्रमन्महीम् ॥ ७ ॥ सप्तजन्मामेध्यभोजीकपोतःसप्तजन्मसु ॥ ततोभवेन्महाशूलीमानवःसप्तजन्मनि ॥ ८ ॥ सप्तजन्मगलत्कुष्ठीततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ परकर्णेमुखंदत्त्वापरनिंदांकरोतियः ॥ ९ ॥ परदोषेमहाश्लाघीदेवब्राह्मणनिंदकः ॥ सूचीमुखेवसेत्सोऽपिसूचीविद्धोयुगत्रयम् ॥ १० ॥ ततोभवेद्वृश्चिकश्च सर्पश्चसप्तजन्मसु ॥ वज्रकीटःसप्तजन्मभस्मकीटस्ततःपरम् ॥ ११ ॥ ततोभवेन्मानवश्चमहाव्याधिस्ततःशुचिः ॥ गृहिणांहिगृहंभित्त्वावस्तुस्तेयंकरोतियः ॥ १२ ॥ गाश्चच्छागांश्चमेषांश्चयातिगोकामुखेचसः ॥ ताडितोयमदूतेनवसेत्तत्रयुगत्रयम् ॥ १३ ॥ ततोभवेत्सप्तजन्मगोजातिर्व्याधिसंयुतः ॥ त्रिजन्मनिमेषजातिश्छागजातिस्त्रिजन्मनि ॥ १४ ॥ ततोभवेन्मानवश्चनित्यरोगीदरिद्रकः ॥ भार्याहीनोबंधुहीनःसंतापीचततःशुचिः ॥ १५ ॥ सामान्यद्रव्यचौरश्चयातिनक्रमुखंचसः ॥ ताडितोयमदूतेनवसेत्तत्राऽब्दकत्रयम् ॥ १६ ॥ ततोभवेत्सप्तजन्मगोपतिर्व्याधिसंयुतः ॥ ततोभवेन्मानवश्चमहारोगीततःशुचिः ॥ १७ ॥ हंतिगाश्चगजांश्चैवतुरगांश्चनगांस्तथा ॥ सयातिगजदंशंचमहापापीयुगत्रयम् ॥ १८ ॥ ताडितोयमदूतेननागदंतेनसंततम् ॥ सभवेद्गजजातिश्चतुरगश्चत्रिजन्मनि ॥ १९ ॥ गोजातिर्म्लेच्छजातिश्चततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ जलंपिबंतींतृषितांगांवारयतियःपुमान् ॥ २० ॥ नरकंगोमुखाकारंकृमितप्तोदकान्वितम् ॥ तत्रतिष्ठतिसंतप्तोयावन्मन्वंतरावधि ॥ २१ ॥ ततोनरोऽपिगोहीनोमहारोगीदरिद्रकः ॥ सप्तजन्मांत्यजातिश्चततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ २२ ॥ गोहत्यांब्रह्महत्यांचकरोतिह्यातिदेशिकीम् ॥ योहिगच्छत्यगम्यांचयःस्त्रीहत्यांकरोतिच ॥ २३ ॥ भिक्षुहत्यांमहापापीभ्रूणहत्यांचभारते ॥ कुंभीपाकेवसेत्सोऽपियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥२४॥ ताडितोयमदूतेनचूर्णमानश्चसंततम् ॥ क्षणंपततिवह्नौचक्षणंपततिकंटके ॥२५॥ क्षणंपतेत्तप्ततैलेतप्तोयेनक्षणंक्षणम् ॥ क्षणंचतप्तलोहेचक्षणंचतप्तताम्रके ॥ २६ ॥ गृध्रोजन्मसहस्राणिशतजन्मानिसूकरः ॥ काकश्चसप्तजन्मानिसर्पश्चसप्तजन्मसु ॥ २७ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविष्ठायांजायतेकृमिः ॥ नानाजन्मसुसवृषस्ततःकुष्ठीदरिद्रकः ॥ २८ ॥

गोमुखकुंडमाह जलंपिबंतीमिति ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ कुंभीपाककुंडमाह गोहत्यामिति ॥ आतिदेशिकींशास्त्रवचनोक्ताम् ॥ अगम्यांस्त्रियंवक्ष्यमाणांयोनरोगच्छति ॥ २३ ॥ २४ ॥ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

अधुनागोहत्यांब्रह्महत्यांचयःकरोत्यतिदेशिकीमितिधर्मवाक्यंश्रुत्वाऽतिदेशिकीगोहत्याब्रह्महत्याचकीदृशीभवतिकिंवातस्यालक्षणमितिसावित्रीपृच्छति सावित्र्युवाच विप्रहत्येति॥ किंचाऽग
म्यायागम्यायाश्चलक्षणंवद तथासंध्याविहीनस्याऽदीक्षितस्यतीर्थप्रतिग्राहिणश्चलक्षणंतथाग्रामयाजिदेवलयोश्चलक्षणंवदेत्यर्थः ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ तदर्चायांकृष्णप्रतिमायांतथाअन्येषांदेवानां
चप्रकृतौप्रतिमायांसूर्यमणौसूर्यकांते ॥ ३२ ॥ तथागणेशेतत्प्रतिमायांतथादुर्गायांतत्प्रतिमायांचएतेषुदेवेषुपरस्परंभेदबुद्धिंयःकरोतितथैतेषांप्रतिमादिषुभेदबुद्धिंयःकरोतिसइत्यर्थः ॥ इयंवचन
बोधितत्वादातिदेशिकीब्रह्महत्यासाक्षाद्ब्रह्महत्यासमफलैवेत्यर्थः ॥ एवमुत्तरत्राऽपिसर्वत्रबोद्धव्यम् ॥ ३३ ॥ स्वगुराविति ॥ इष्टेदेवगुरुपितृजननीषुपरस्परंयोभेदबुद्धिंकरोतीत्यर्थः ॥ तदुक्तम् ॥

॥ सावित्र्युवाच ॥ विप्रहत्याचगोहत्याकिंविधाचाऽतिदेशिकी ॥ कावानृणामगम्याचकोवासंध्याविहीनकः ॥ २९ ॥ अदीक्षितःपुमान्कोवाकोवातीर्थप्र
तिग्रही ॥ द्विजःकोवाग्रामयाजीकोवाविप्रोऽथदेवलः ॥ ३० ॥ शूद्राणांसूपकारश्चप्रमत्तोवृषलीपतिः ॥ एतेषांलक्षणंसर्वंवदवेदविदांवर ॥ ३१ ॥ धर्म
राजउवाच ॥ श्रीकृष्णेचतदर्चायामन्येषांप्रकृतौसति ॥ शिवेचशिवलिंगेचसूर्येसूर्यमणौतथा ॥३२॥ गणेशेवाऽथदुर्गायामेवंसर्वत्रसुंदरि॥यःकरोतिभेदबु
द्धिंब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ३३ ॥ स्वगुरौस्वेष्टदेवेचजन्मदातरिमातरि ॥ करोतिभेदबुद्धिंयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ३४ ॥ वैष्णवेषुचभक्तेषुब्राह्मणेष्वितरे
षुच ॥ करोतिभेदबुद्धिंयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ३५ ॥ विप्रपादोदकेचैवशालग्रामोदकेतथा ॥ करोतिभेदबुद्धिंयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ३६ ॥ शिवनै
वेद्यकेचैवहरिनैवेद्यकेतथा ॥ करोतिभेदबुद्धिंयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ३७ ॥ सर्वेश्वरेश्वरेकृष्णेसर्वकारणकारणे ॥ सर्वाद्येसर्वदेवानांसेव्येसर्वांतरात्मनि ॥
॥ ३८ ॥ माययाऽनेकरूपेवाप्येकएवहिनिर्गुणे ॥ करोतीशेनभेदंयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ३९ ॥ शक्तिभक्तेद्वेषबुद्धिंशक्तिशास्त्रेतथैवच ॥ द्वेषंयःकुरुतेम
र्त्योब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ४० ॥ पितृदेवार्चनंयोवात्यजेद्वेदनिरूपितम् ॥ यःकरोतिनिषिद्धंचब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ४१ ॥ योनिंदतिहृषीकेशंतन्मंत्रो
पासकंतथा॥पवित्राणांपवित्रंचज्ञानानंदंसनातनम् ॥४२॥ प्रधानंवैष्णवानांचदेवानांसेव्यमरिश्वम् ॥ येनार्चयंतिनिंदंतिब्रह्महत्यांलभंतिते॥४३॥योनिंदं
तिमहादेवींकारणब्रह्मरूपिणीम्॥सर्वशक्तिस्वरूपांचप्रकृतिंसर्वमातरम्॥४४॥सर्वदेवस्वरूपांचसर्वेषांवंदितांसदा॥सर्वकारणरूपांचब्रह्महत्यांलभंतिते४५

गुरौमनुष्यबुद्धिंचमंत्रेचाक्षरबुद्धिताम् ॥ प्रतिमासुशिलाबुद्धिंकुर्वाणोनरकंव्रजेदिति ॥ ३४ ॥ वैष्णवेष्विति ॥ इदंदेवतांतरभक्तानामप्युपलक्षणम् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ शिवनैवेद्यकेइति ॥ यथाशिव
नैवेद्यमहिमातथैवविष्णुनैवेद्यमहिमानाऽत्रतरतमभावःकर्तव्योयदिकरोतितर्हिब्रह्महत्यांलभेदेवेत्यर्थः ॥ शिवमंत्रदीक्षितानांशिवनैवेद्यभक्षणस्याऽवश्यंविहितत्वात् ॥ शिवनैवेद्यभक्षणनिषेधवाक्या
नित्वदीक्षितविषयाणीतिह्यप्पय्यदीक्षितग्रंथेषुस्पष्टम् ॥ ३७ ॥ कृष्णेगोपालसुंदरीरूपे ॥ ३८ ॥ निर्गुणब्रह्मणाकृष्णेनचयोभेददृष्टिंबुद्धिंकरोतीत्यर्थः ॥ अथवाईशेनमहादेवेनकृष्णस्यचभेदबुद्धिं
यः करोतीत्यर्थः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ कारणब्रह्मरूपिणींमूलप्रकृतिंश्रीभुवनेश्वरीमित्यर्थः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

वारेरवेः रविवासरइत्यर्थः॥ ४६॥ पंचपर्वाणिव्रतदिनानीत्यर्थः॥ ४७॥ अंबुवाचीपूर्वोक्तारजस्वलापृथ्वीआर्द्रानक्षत्राद्यपादावच्छेदेनत्रिदिनंपृथ्वीरजस्वलातिष्ठतीतिज्योतिःशास्त्रेउक्तं तस्यांभूखननात्तथाशौचादिकरणाच्चब्रह्महत्यांलभंतेइत्यर्थः ॥ ४८॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ इत्थमातिदेशिकब्रह्महत्यामुक्त्वाऽऽतिदेशिकगोहत्यामाह गोप्रहारमिति ॥ गोविप्रयोर्मध्येमार्गांतरेसतीतितात्पर्यम्॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ स्नात्वाऽधौतांघ्रिर्गेहंदेवगृहंयदिविशेदित्यन्वयः ॥ ५६ ॥ स्निग्धपादेनार्द्रपादेन ॥ ५७ ॥ अवीरापतिपुत्ररहिता ॥ योनिजीव्यः कुट्टनः ॥ त्रिसंध्याविहीनलक्षणम

कृष्णजन्माष्टमींरामनवमींचसुपुण्यदाम्॥ शिवरात्रिंतथाचैकादशींवारेरवेस्तथा ॥ ४६ ॥ पंचपर्वाणिपुण्यानियेनकुर्वंतिमानवाः ॥ लभंतिब्रह्महत्यांतेचांडालाधिकपापिनः ॥ ४७ ॥ अंबुवाच्यांभूखननंजलशौचादिकंचये ॥ कुर्वंतिभारतेवर्षेब्रह्महत्यांलभंतिते ॥ ४८ ॥ गुरुंचमातरंतातंसाध्वींभार्यांसुतंसुताम् ॥ अनिंद्यांयोनपुष्णातिब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ४९ ॥ विवाहोयस्यनभवेन्नपश्यतिसुतंतुयः ॥ हरिभक्तिविहीनोयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ५० ॥ हरेरनैवेद्यभोजीनित्यंविष्णुंनपूजयेत् ॥ पुण्यंपार्थिवलिंगंचब्रह्महाऽसौप्रकीर्तितः ॥ ५१ ॥ गोप्रहारंप्रकुर्वंतंदृष्ट्वायोननिवारयेत् ॥ यातिगोविप्रयोर्मध्येगोहत्यांतुलभेत्तुसः ॥ ५२ ॥ दंडैर्गास्ताडयेन्मूढोयोविप्रोवृषवाहनः ॥ दिनेदिनेगोवधंचलभतेनाऽत्रसंशयः ॥ ५३॥ ददातिगोभ्यउच्छिष्टंभोजयेद्वृषवाहकम् ॥ भुनक्तिवृषवाहान्नंसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ ५४ ॥ वृषलीपतियाजयेद्योभुंक्तेऽन्नंतस्ययोनरः ॥ गोहत्याशतकंसोऽपिलभतेनाऽत्रसंशयः ॥५५॥ पादंददातिवह्नौयोगाश्चपादेनताडयेत् ॥ गेहंविशेदधौतांघ्रिस्नात्वागोवधमाप्नुयात् ॥ ५६ ॥ योभुंक्तेस्निग्धपादेनशेतेस्निग्धांघ्रिरेवच ॥ सूर्योदयेचयोभुंक्तेसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ ५७ ॥ अवीरान्नंचयोभुंक्तेयोनिजीव्यस्यचद्विजः ॥ यस्त्रिसंध्याविहीनश्चगोहत्यांलभतेचसः ॥ ५८ ॥ स्वभर्तरिचदेवेवाभेदबुद्धिंकरोतिया ॥ कटूक्त्याताडयेत्कांतंसागोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ ५९ ॥ गोमार्गवर्जनंकृत्वाददातिसस्यमेववा ॥ तडागेवातुदुर्गेवासगोहत्यांलभेद्ध्रुवम्॥ ॥ ६० ॥ प्रायश्चित्तेगोवधस्ययःकरोतिव्यतिक्रमम् ॥ पुत्रलोभादथाज्ञानात्सगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ ६१ ॥ राजकेदैवकेयत्नाद्गोस्वामीगांनरक्षति ॥ दुःखंददातियोमूढोगोहत्यांसलभेद्ध्रुवम्॥ ६२॥ प्राणिनोलंघयेद्योहिदेवार्चामनलंजलम्॥ नैवेद्यंपुष्पमन्नंचसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ ६३॥ शश्वन्नास्तीतियोवादीमिथ्यावादीप्रतारकः॥ देवद्वेषीगुरुद्वेषीसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ ६४ ॥ देवताप्रतिमांदृष्ट्वागुरुंवाब्राह्मणंसति॥ संभ्रमान्ननमेद्योहिसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ ६५ ॥

ग्रेवक्ष्यति ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ गोमार्गेति ॥ अस्यार्थः पूर्वमुक्तएवपृथिव्युपाख्याने ॥ वर्जनंनाशम् ॥ सस्यंक्षेत्रंतथातडागेदुर्गेवातडागंदुर्गंवोपमृद्यतस्मिन्स्थानेइत्यर्थः ॥ ६० ॥ पुत्रलोभादिति ॥ पुत्रेणकृतायांगोहत्यायांप्रायश्चित्तेप्राप्तेतस्यव्यतिक्रममुल्लंघनंपुत्रलोभाद्यःपिताकरोतिसोऽपिगोहत्यांलभेदित्यर्थः ॥ ६१ ॥ राजकेराजोपद्रवे देवकेदैवोपद्रवे ॥ ६२ ॥ लंघयेदित्यस्यसर्वत्रानुषंगः ॥ ६३ ॥ शश्वन्नास्तीति ॥ अतिथिंप्रतीतिशेषः ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ६६ ॥ उपसंहरति गोहत्येति ॥ अधुनागम्यामगम्यांचस्त्रियंवदति गम्यामिति ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ अतिशयेनागम्याऽऽह अत्यगम्याहीति ॥ ६९ ॥ ७० ॥ कुंभीपाकेउभावपिशूद्रब्राह्मणपत्न्यौगच्छतइत्यर्थः ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ सुरापीति ॥ सुरापस्तथाविड्भोजीतथावृषलीपतिस्तथातप्तमुद्राभिर्दग्धोदेहोयस्यसतप्तमुद्राधारीवैष्णवस्तथातप्तशूलधारीशैवोहरिवासरभोजी

नददाग्याशिषंकोपात्प्रणतायचयोद्विजः ॥ विद्यार्थिनेचविद्यांचसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ ६६ ॥ गोहत्याविप्रहत्याचकथिताचाऽऽतिदेशिकी ॥ गम्यांस्त्रियंनृणामेवनिबोधकथयामिते ॥ ६७ ॥ स्वस्त्रीगम्याचसर्वेषामितिवेदानुशासनम् ॥ अगम्याचतदन्यायाचेतिवेदविदोविदुः ॥ ६८ ॥ सामान्यंकथितंसर्वविशेषंशृणुसुंदरि ॥ अत्यगम्याहियायाश्चनिबोधकथयामिताः ॥ ६९ ॥ शूद्राणांविप्रपत्नीचविप्राणांशूद्रकामिनी ॥ अत्यगम्याचनिंद्याचलोकेवेदेपतिव्रते ॥ ७० ॥ शूद्रश्चब्राह्मणींगत्वाब्रह्महत्याशतंलभेत् ॥ तत्समंब्राह्मणीचापिकुंभीपाकंलभेद्ध्रुवम् ॥ ७१ ॥ शूद्राणांविप्रपत्नीचविप्राणांशूद्रकामिनी ॥ यदिशूद्रांव्रजेद्विप्रोवृषलीपतिरेवसः ॥ ७२ ॥ सभ्रष्टोविप्रजातेश्चचांडालात्सोऽधमःस्मृतः ॥ विष्ठासमश्चतत्पिंडोमूत्रंतस्यचतर्पणम् ॥ ७३ ॥ नपितॄणांसुराणांचतद्दत्तमुपतिष्ठति ॥ कोटिजन्मार्जितंपुण्यंतस्याच्यर्चातपसाऽर्जितम् ॥ ७४ ॥ द्विजस्यवृषलीलोभान्नश्यत्येवनसंशयः ॥ ब्राह्मणश्चसुरापीतिविड्भोजीवृषलीपतिः ॥ ७५ ॥ तप्तमुद्रादग्धदेहस्तप्तशूलांकितस्तथा ॥ हरिवासरभोजीचकुंभीपाकंव्रजेद्विजः ॥ ७६ ॥ गुरुपत्नींराजपत्नींसपत्नीमातरंध्रुवम् ॥ सुतांपुत्रवधूंश्वश्रूंसगर्भांभगिनींसतीम् ॥ ७७ ॥ सोदरभ्रातृजायांचमातुलानींपितुःप्रसूम् ॥ मातुःप्रसूंतत्स्वसारंभगिनींभ्रातृकन्यकाम् ॥ ॥ ७८ ॥ शिष्यांशिष्यस्यपत्नींचभागिनेयस्यकामिनींम् ॥ भ्रातुःपुत्रप्रियांचैवाऽत्यगम्याआहपद्मजः ॥ ७९ ॥ एताःकामेनकांतायोव्रजेद्वैमानवाधमः ॥ समातृगामीवेदेषुब्रह्महत्याशतंव्रजेत् ॥ ८० ॥ अकर्मार्होऽप्यसंस्पृश्योलोकेवेदेचानिंदितः ॥ सयातिकुंभीपाकेचमहापापीसुदुष्करे ॥ ८१ ॥ ॥ करोत्यशुद्धांसंध्यांवानसंध्यांवाकरोतिच ॥ त्रिसंध्यंवर्जयेद्योवासंध्याहीनश्चसद्विजः ॥ ८२ ॥ वैष्णवंचतथाशैवंशाक्तंसौरंचगाणपम् ॥ योहंकारान्नगृह्णातिमंत्रंसोऽदीक्षितःस्मृतः ॥ ८३ ॥ प्रवाहमवधिंकृत्वायावद्धस्तचतुष्टयम् ॥ तत्रनारायणःस्वामीगंगागर्भांतरेवसेत् ॥ ८४ ॥ तत्रनारायणक्षेत्रेमृतोयातिहरेःपदम् ॥ वाराणस्यांबदर्यांचगंगासागरसंगमे ॥ ८५ ॥

एकादशीव्रतेष्वन्नभुक्एतेकुंभीपाकेव्रजंतीत्यर्थः ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ सगर्भांकांचनस्त्रियम् ॥ यद्वासगर्भांसोदरांभगिनीमित्यन्वयः ॥ ७७ ॥ तत्स्वसारंमातृप्रसूस्वसारमित्यर्थः ॥ भगिनीभ्रात्रोःकन्यकामित्यर्थः ॥ ७८ ॥ एताअत्यगम्याःस्त्रियइत्यर्थः ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ संध्याहीनमाह करोत्यशुद्धामिति ॥ अशुद्धांशास्त्रोक्तप्रकाररहितांतिसृणांसंध्यानांसमाहारःत्रिसंध्यमेवंप्रकारेणसंध्यारहितोयः ॥ ससंध्याहीनइत्यर्थः ॥ ८२ ॥ अथाऽदीक्षितमाह वैष्णवमिति ॥ ८३ ॥ तीर्थप्रतिग्राहिणमाह प्रवाहमवधिमिति ॥ ८४ ॥ तत्रनारायणक्षेत्रेकाश्यादिस्थानेषुचयःप्रतिग्राहीसतीर्थप्रतिग्राहीतिसमुदायार्थः ॥ ८५ ॥

हरिहरक्षेत्रेत्र्यंबके ॥ मातृपुरंमातापुरसंज्ञकंश्रीरेणुकास्थानम् ॥ ८६ ॥८७॥ कामतइच्छातोनत्वनुपपत्तितः ॥८८॥ ग्रामयाज्यादीनांलक्षणान्याह शूद्रसेवीति ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ अर्धाधिकैकोनषष्टिश्लोकैरथसविस्तरम् ॥ कुंडानामवशिष्टानांकथ्यंतेह्यधिकारिणः ॥१॥ एतादृशनानाविधदुःखनिवृत्तिरीश्वरसेवांविनानभवतीतिधैर्यार्थमाह धर्मराजउवाच देवसेवामिति ॥ सुकर्मणातुसुकर्मवर्धतेनतुतस्यकर्मणोनिकृंतनमित्याह शुद्धकर्मेति॥शुद्धबीजंशुद्धकर्मबीजंचेत्यर्थः॥ कुकर्मणातुनरकश्चकारात्कुकर्मचभवतीत्यर्थः॥१॥

पुष्करेहरिहरक्षेत्रेप्रभासेकामरूस्थले ॥ हरिद्वारेचकेदारेतथामातृपुरेऽपिच ॥८६॥ सरस्वतीनदीतीरेपुण्येवृंदावनेवने ॥ गोदावर्यांचकौशिक्यांत्रिवेण्यांचहिमाचले ॥ ८७ ॥ एषुतीर्थेषुयोदानंप्रतिगृह्णातिकामतः ॥ सचतीर्थप्रतिग्राहीकुंभीपाकेप्रयातिसः ॥८८॥ शूद्रसेवीशूद्रयाजीग्रामयाजीतिकीर्तितः ॥ तथादेवोपजीवीचदेवलःपरिकीर्तितः ॥ ८९ ॥ शूद्रपाकोपजीवीयःसूपकारइतिस्मृतः ॥ संध्यापूजनहीनश्चप्रमत्तःपतितःस्मृतः ॥९०॥ उक्तंसर्वंमयाभद्रेलक्षणंवृषलीपतेः ॥ एतेमहापातकिनःकुंभीपाकंप्रयांतिते ॥ ९१ ॥ कुंडान्यन्यानियेयांतिनिबोधकथयामिते ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ धर्मराजउवाच ॥ देवसेवांविनासाध्विनभवेत्कर्मकृंतनम् ॥ शुद्धकर्मशुद्धबीजंनरकश्चकुकर्मणा ॥१॥ पुंश्चल्यन्नंचयोभुंक्तेयोऽस्यांगच्छेत्पतिव्रते ॥ सद्विजःकालसूत्रंचमृतोयातिसुदुर्गमम् ॥२॥ शतवर्षंकालसूत्रेस्थिरीभूतोभवेद्ध्रुवम् ॥ तत्रजन्मनिरोगीचततःशुद्धोभवेद्द्विजः ॥ ३ ॥ पतिव्रताचैकपतौद्वितीयेकुलटास्मृता ॥ तृतीयेधर्षिणीज्ञेयाचतुर्थेपुंश्चलीत्यपि ॥ ४ ॥ वेश्याचपंचमेषष्ठेपुंगीचसप्तमेऽष्टमे ॥ ततऊर्ध्वंमहावेश्यासाऽस्पृश्यासर्वजातिषु ॥ ५ ॥ योद्विजःकुलटांगच्छेद्धर्षिणींपुंश्चलीमपि ॥ पुंगींवेश्यांमहावेश्यांमत्स्योदेयातिनिश्चितम् ॥ ६ ॥ शताब्दंकुलटागामीधृष्टागामीचतुर्गुणम् ॥ षड्गुणंपुंश्चलीगामीवेश्यागामीगुणाष्टकम् ॥७॥ पुंगीगामीदशगुणंवसेत्तत्रनसंशयः ॥ महावेश्याकामुकश्चततोदशगुणंवसेत् ॥ ८ ॥ तत्रैवयातनांभुंक्तेयमदूतेनताडितः ॥ तित्तिरिःकुलटागामीधृष्टागामीचवायसः ॥ ९ ॥ कोकिलःपुंश्चलीगामीवेश्यागामीवृकःस्मृतः ॥ पुंगीगामीसूकरश्चसप्तजन्मनिभारते ॥१०॥ महावेश्याप्रगामीचजायतेशाल्मलीतरुः ॥ योभुंक्तेज्ञानहीनश्चग्रहणेचंद्रसूर्ययोः ॥ ११ ॥ अरुंतुदंसयात्येवाऽप्यन्नमानाब्दमेवच ॥ ततोभवेन्मानवश्चाऽप्युदररोगपीडितः ॥ १२ ॥

कालसूत्रकुंडमाह पुंश्चल्यन्नमिति ॥ २ ॥तत्रजन्मनिकालसूत्रभोगोत्तरजन्मनीत्यर्थः ॥ ३ ॥ मत्स्योदकुंडगामिनआह पतिव्रताचैकपताविति ॥द्वितीयेपतौसतिकुलटाएवंसर्वत्रज्ञेयम् ॥ ४ ॥ पंचमेषष्ठेचपतौवेश्येत्यन्वयः ॥सप्तमेऽष्टमेचपतौपुंगीभवतीत्यन्वयः ॥ साअस्पृश्येतिच्छेदः ॥ ५ ॥ ६ ॥ चतुर्गुणंचतुःशताब्दंएवंसर्वत्रज्ञेयम् ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ क्रमिकंतुककुंडमाह योभुंक्तेइति ॥ ११॥ अरुंतुदस्तुमर्मस्पृक्कीटविशेषः तस्यकुंडम् ॥ अन्नमानाब्दंयावंतोऽन्नस्याऽवयवास्तावंतिवर्षाणीत्यर्थः ॥ १२ ॥ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥

पांसुभोज्यंकुंडमाह वाक्प्रदत्तामिति ॥ १३ ॥ पांसुवेष्टंकुंडमाह तद्द्रव्यहारीति ॥ कन्याविक्रेताइत्यर्थः ॥ १४ ॥ शूलप्रोतंकुंडमाह भक्त्येति ॥ १५ ॥ १६ ॥ प्रकंपनंकुंडमाह करोतीति ॥ कुंठितं कुतर्केण ॥ १७ ॥ उल्कामुखंकुंडमाह प्रकोपेति ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ अंधकूपकुंडमाह याब्राह्मणीशूद्रभोग्येति ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ वेधनंकुंडमाह निवसेदिति ॥ ताडना

गुल्मयुक्तश्चकाणश्चदंतहीनस्ततःशुचिः ॥ वाक्प्रदत्तांस्वकन्यांचयोऽन्यस्मैप्रददातिच॥ १३ ॥ सवसेत्पांसुकुंडेचतद्भोजीशतवत्सरम् ॥ तद्द्रव्यहारीयःसा ध्विपांसुवेष्टेशताब्दकम् ॥ १४ ॥ निवसेच्छरशय्यायांममदूतेनताडितः ॥ भक्त्यानपूजयेद्विप्रःशिवलिंगंचपार्थिवम् ॥१५॥ सयातिशूलिनःपापाच्छूल प्रोतंसुदारुणम् ॥ स्थित्वाशताब्दंतत्रैवश्वापदःसप्तजन्मसु ॥ १६ ॥ ततोभवेद्देवलश्चसप्तजन्मततःशुचिः ॥ करोतिकुंठितंविप्रंयद्भियाकंपतेद्विजः ॥ १७॥ प्रकंपनेवसेत्सोऽपिविप्रलोमाब्दमेवच ॥ प्रकोपवदनाकोपात्स्वामिनंयाचपश्यति ॥ १८ ॥ कटूक्तिंतंप्रवदतिसोल्मुकंसंप्रयातिहि ॥ उल्कांददातितद्वक्त्रेस ततंममकिंकरः ॥ १९ ॥ दंडेनताडयेन्मूर्ध्नितल्लोमाब्दप्रमाणकम् ॥ ततोभवेन्मानवीचविधवासप्तजन्मसु ॥ २० ॥ साभुक्त्वाचैववैधव्यंव्याधियुक्राततःशु चिः ॥ याब्राह्मणीशूद्रभोग्याचांधकूपेप्रयातिसा ॥ २१ ॥ तप्तशौचोदकेध्वांतेतदाहारीदिवानिशम् ॥ निवसेदतिसंतप्तायमदूतेनताडिता ॥ २२ ॥ शौचो दकेनिमग्नासायावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ काकीजन्मसहस्राणिशतजन्मानिसूकरी ॥ २३ ॥ सृगालीशतजन्मानिशतजन्मानिकुक्कुटी ॥ पारावतीसप्तजन्मवान रीसप्तजन्मसु ॥ २४ ॥ ततोभवेत्साचांडालीसर्वभोग्याचभारते ॥ ततोभवेच्चरजकीयक्ष्मग्रस्ताचपुंश्चली ॥ २५ ॥ ततःकुष्ठयुतातैलकारीशुद्धाभवेत्ततः ॥ निवसेद्वेधनेवेश्यापुंगीचदंडताडने ॥ २६ ॥ जलरंध्रेवसेद्वेश्याकुलटादेहचूर्णके ॥ स्वैरिणीदलनेचैवधृष्टाचशोषणेतथा ॥ २७॥ निवसेद्यातनायुक्ता ममदूतेनताडिता ॥ विण्मूत्रभक्षासततंयावन्मन्वंतरंसति ॥ २८॥ ततोभवेद्विट्क्रमिश्चलक्षवर्षंततःशुचिः ॥ ब्राह्मणोब्राह्मणींगच्छेत्क्षत्रियांवाऽपिक्षत्रियः ॥२९॥ वैश्योवैश्यांचशूद्रांवाशूद्रश्चाऽपिव्रजेद्यदि ॥ सवर्णपरदारैश्चकषायंयांतितेजनाः॥३०॥भुक्त्वाकषायंतप्तोदंनिवसेद्वाशताब्दकम्॥ ततोविप्रोभवेच्छु द्धस्ततोवैक्षत्रियादयः॥३१॥योषितश्चापिशुद्ध्यंतीत्येवमाहपितामहः॥क्षत्रियोब्राह्मणींच्चगछेद्वैश्योवाऽपिपतिव्रते॥३२॥मातृगामीभवेत्सोऽपिशूर्पेचनरके वसेत् ॥शूर्पाकारैश्चक्रमिभिर्ब्राह्मण्यासहभक्षितः॥३३॥प्रतप्तमूत्रभोजीचयमदूतेनताडितः॥तत्रैवयातनांभुंक्तेयावदिंद्राश्चतुर्दश॥३४॥सप्तजन्मवराहश्च्छा गलश्चततःशुचिः॥करेधृत्वातुतुलसींप्रतिज्ञांयोनपालयेत्॥३५॥मिथ्यावाशपथंकुर्यात्सचज्वालामुखंव्रजेत्॥गंगातोयंकरेकृत्वाप्रतिज्ञांयोनपालयेत् ३६

दिपंचकुंडान्याह पुंगीचेति ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ कषकुंडमाह ब्राह्मणइति ॥ २९ ॥ परदारैस्सहेत्यर्थःकषेयांतितयासहेत्यपिपाठः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ शूर्पकुंडमाह क्षत्रियोब्राह्मणीमिति ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ज्वालामुखंकुंडमाह करेधृत्वेति ॥ तुलसीकरेधृत्वाकृतांप्रतिज्ञांयोनपालयेदित्यर्थः ॥ ३५ ॥ तथैवगंगातोयेऽपिज्ञेयम् ॥ ३६ ॥

शिलांशालग्रामशिलांदेवप्रतिमांवाकरेकृत्वाकृतांप्रतिज्ञांयोनपालयेदित्यर्थः ॥ तथास्वदक्षिणहस्तंतस्यहस्तोपरिदत्त्वाकृतांप्रतिज्ञामित्यर्थः ॥ ३७ ॥ स्थित्वेति ॥ देवगृहेस्थित्वाकृतांप्रतिज्ञांयोनपालयेदितिशेषः ॥ तथाब्राह्मणंगांचाऽऽस्पृश्यस्पर्शंकृत्वाकृतांप्रतिज्ञामित्यर्थः ॥ ३८ ॥ नपालयेदिति ॥ पूर्वोक्तंशपथमकृत्वाऽपिकृतांप्रतिज्ञांयोनपालयेत्सोऽपीत्यर्थः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ एतेशपथकारिणोज्वालामुखेवसंति ॥ ज्वालामुखभोगोत्तरंकःशपथकारीकिंजन्मप्राप्नोतीतितदुच्यते चांडालइति ॥ तुलसींस्पृष्ट्वायेनकृताप्रतिज्ञानपालितासज्वालामुखभोगोत्तरंसप्तजन्मसुचांडालोभवतीत्येवंसर्व

शिलांवादेवप्रतिमांसचज्वालामुखंव्रजेत् ॥ दत्त्वादक्षिणहस्तंचप्रतिज्ञांयोनपालयेत् ॥ ३७ ॥ स्थित्वादेवगृहेवाऽपिसचज्वालामुखंव्रजेत् ॥ अस्पृश्य ब्राह्मणंगांचज्वालावह्निंव्रजेद्विजः ॥ ३८ ॥ नपालयेत्प्रतिज्ञांचसचज्वालामुखंव्रजेत् ॥ मित्रद्रोहीकृतघ्नश्चयश्चविश्वासघातकः ॥ ३९ ॥ मिथ्यासाक्ष्यप्रदश्चैवसचज्वालामुखंव्रजेत् ॥ एतेतत्रवसंत्येवयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ४० ॥ तथांगारप्रदग्धाश्चयमदूतेनताडिताः ॥ चांडालस्तुलसींस्पृष्ट्वासप्तजन्मततःशुचिः ॥ ४१ ॥ म्लेच्छोगंगाजलस्पर्शीपंचजन्मततःशुचिः ॥ शिलास्पर्शीविट्कृमिश्चसप्तजन्मसुसुंदरि ॥ ४२ ॥ अर्चास्पर्शीब्रह्मकृमिःसप्तजन्मततःशुचिः ॥ दक्षहस्तप्रदाताचसर्पश्चसप्तजन्मसु ॥ ४३ ॥ ततोभवेद्ब्रह्महीनोमानवश्चततःशुचिः ॥ मिथ्यावादीदेवगृहेदेवलःसप्तजन्मसु ॥ ४४ ॥ विप्रादिस्पर्शकारीचव्याघ्रजातिर्भवेद्ध्रुवम् ॥ ततोभवेच्चमूकःसबधिरश्चत्रिजन्मनि ॥४५॥ भार्याहीनोबंधुहीनोवंशहीनस्ततःशुचिः ॥ मित्रद्रोहीचनकुलःकृतघ्नश्चाऽपिगंडकः ॥ ४६ ॥ विश्वासघातीव्याघ्रश्चसप्तजन्मसुभारते ॥ मिथ्यासाक्षीचवक्तव्येमंडूकःसप्तजन्मसु ॥ ४७ ॥ पूर्वान्सप्ताऽपरान्सप्तपुरुषान्हंतिचाऽऽत्मनः ॥ नित्यक्रियाविहीनश्चजडत्वेनयुतोद्विजः ॥ ४८ ॥ यस्याऽनास्थावेदवाक्येमंदंहसतिसंततम् ॥ व्रतोपवासहीनश्चसद्वाक्यपरनिंदकः ॥ ४९ ॥ धूम्रांधेचवसेत्सोऽपिशताब्दंधूम्रभक्षकः ॥ जलजंतुर्भवेत्सोऽपिशतजन्मक्रमेणच ॥ ५० ॥ ततोनानाप्रकारश्चमत्स्यजातिस्ततःशुचिः ॥ यःकरोत्युपहासंचदेवब्राह्मणयोर्धने ॥ ५१ ॥ पातयित्वासपुरुषान्दशपूर्वान्दशाऽपरान् ॥ सोऽयंयातिचधूम्रांधंधूमध्वांतसमन्वितम् ॥ ५२ ॥ धूम्रक्लिष्टोधूम्रभोजीवसेत्तत्रचतुर्गुणम् ॥ ततोमूषकजातिश्चसप्तजन्मसुभारते ॥५३॥ ततोनानाविधाःपक्षिजातयःकृमिजातिभिः ॥ ततोनानाविधावृक्षाःपशवश्चततोनरः ॥ ५४ ॥ विप्रोदैवज्ञजीवीचवैद्यजीवीचिकित्सकः ॥ लाक्षालोहादिव्यापारीरसादिविक्रयीचयः ॥ ५५ ॥ सयातिनागवेष्टंचनागैर्वेष्टितमेवच ॥ वसेत्सलोमामानाब्दंतत्रैवनागपाशितः ॥ ५६ ॥

त्रज्ञेयम् ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ब्रह्मकृमिर्ब्राह्मणगृहस्थःकृमिः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ गंडकइति ॥ गंडकःपुंसिखड्गेस्यात्संध्याविद्याप्रभेदयोः ॥ अवच्छेदेंतरायेचेतिमेदिनीकोशाल्लक्षणयांतरायकर्ताविघ्नकर्ताभवतीत्यर्थः ॥ ४६ ॥ मंडूकःसप्तजन्मसु ॥ भल्लूकइत्यपिपाठः ॥ ४७ ॥ एतेषांसर्वेषांचतुर्दशपुरुषाअप्यधःपतंतीत्याह पूर्वान्सप्तेति ॥ धूम्रांधकुंडमाह नित्यक्रियेति ॥ ४८ ॥ मंदंहसतिकपटेन ॥ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ उपहास्यंइदमतिनिंद्यंभवतीत्यभिप्रायेण ॥ धनमित्युपलक्षणंतद्वस्तुमात्रस्य ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ चतुर्गुणमिति ॥ शताब्दंधूम्रभक्षकइतिपूर्वमुक्तंतदपेक्षयाऽर्थाच्चतुर्गुणंग्राह्यम् ॥ चतुर्युगमित्यपिपाठः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ नागवेष्टनंकुंडमाह विप्रोदैवज्ञइति ॥५५ ॥ ५६ ॥

॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ ७ ॥ अर्धाधिकैस्त्रयस्त्रिंशत्पद्यैर्यमपुरीभयम् ॥ देवभक्त्यानश्यतीतिविस्तरेणोपवर्ण्यते ॥ १ ॥नरककुंडवर्णनंतदधिकारिणस्तद्यातनाश्चश्रुत्वाकोहिनरोभूत्वातेषुपातकेष्वेकमपिपातकंनकुर्यात्ततश्चकथंगतिर्भविष्यतीतिभीतासावित्रीपृच्छति धर्मराजेति॥ यत्सारंसंसारोद्धारकारकमि

ततोनानाविधाःपक्षिजातयश्चततोनरः ॥ ततोभवेत्सगणकोवैद्यश्चसप्तजन्मसु ॥ ५७ ॥ गोपश्चकर्मकारश्चरंगकारस्ततःशुचिः ॥ प्रसिद्धानिचकुंडानिकथितानिपतिव्रते ॥ ५८ ॥ अन्यानिचाऽप्रसिद्धानिक्षुद्राणिसंतितत्रवै ॥ संतिपातकिनस्तेषुस्वकर्मफलभोगिनः ॥ ५९ ॥ भ्रमंतिनानायोनिंचकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेपंचत्रिंशोध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ धर्मराजमहाभागवेदवेदांगपारग ॥ नानापुराणेतिहासेयत्सारंतत्प्रदर्शय ॥ १ ॥ सर्वेषुसारभूतंयत्सर्वेष्टंसर्वसंमतम् ॥ कर्मच्छेदबीजरूपंप्रशस्तंसुखदंनृणाम् ॥ २ ॥ सर्वप्रदंचसर्वेषांसर्वमंगलकारणम् ॥ भयंदुःखंनपश्यंतियेनवैसर्वमानवाः ॥ ३ ॥ कुंडानितेनपश्यंतितेषुनैवपतंतिच ॥ नभवेद्येनजन्मादितत्कर्मवदसांप्रतम् ॥ ४ ॥ किमाकाराणिकुंडानितानिवानिर्मितानिच ॥ केचकेनैवरूपेणतत्रतिष्ठंतिपापिनः ॥ ५ ॥ स्वदेहेभस्मसाद्भूतेयातिलोकांतरंनरः ॥ केनदेहेनवाभोगंकरोतिचशुभाशुभम् ॥ ६ ॥ सुचिरंक्लेशभोगेनकथंदेहोननश्यति ॥ देहोवाकिंविधोब्रह्मंस्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ७ ॥ नारायणउवाच ॥ सावित्रीवचनंश्रुत्वाधर्मराजोहरिंस्मरन् ॥ कथांकथितुमारेभेकर्मबंधनिकृंतनीम् ॥८॥ धर्मराजउवाच ॥ वत्सेचतुर्षुवेदेषुधर्मेषुसंहितासुच ॥ पुराणेष्वितिहासेषुपांचरात्रादिकेषुच ॥ ९ ॥ अन्येषुधर्मशास्त्रेषुवेदांगेषुचसुव्रते ॥ सर्वेष्टंसारभूतंचपंचदेवानुसेवनम् ॥ १० ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिशोकसंतापनाशनम् ॥ सर्वमंगलरूपंचपरमानंदकारणम् ॥ ११ ॥ कारणंसर्वसिद्धीनांनरकार्णवतारणम् ॥ भक्तिवृक्षांकुरकरंकर्मवृक्षनिकृंतनम् ॥ १२ ॥ विमोक्षसोपानमिदमविनाशपदंस्मृतम् ॥ सालोक्यसार्ष्टिसारूप्यसामीप्यादिप्रदंशुभम् ॥ १३ ॥ कुंडानियमदूतैश्चरक्षितानिसदाशुभे ॥ नहिपश्यंतिस्वप्नेचपंचदेवार्चकानराः ॥ ॥ १४ ॥ देवीभक्तिविहीनायेतेपश्यंतिममाऽऽलयम् ॥ यांतियेहरितीर्थंवाश्रयंतिहरिवासरम् ॥ १५ ॥ प्रणमंतिहरिंनित्यंहर्यर्चांकलयंतिच ॥ नयांतितेऽपिघोरांचममसंयमिनींपुरीम् ॥ १६ ॥ त्रिसंधिपूताविप्राश्चशुद्धाचारसमन्विताः ॥ निवृत्तिंनैवलप्स्यंतिदेवीसेवांविनानराः ॥ १७ ॥

त्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ सर्वप्रदंसर्वब्रह्मतत्पदम ॥ ३ ॥ ४ ॥ किंचप्रश्नांतरमाह किमाकाराणीति ॥५॥ प्रश्नांतरमाह स्वदेहेइति ॥ देहेभस्मनिजातेकेन देहेनपरलोकेशुभाशुभंभोगंकरोतीत्यर्थः ॥ ६ ॥ किंचप्रश्नांतरमाह सुचिरमिति ॥ क्षणमात्रंवह्नौपतितंवस्तुदग्धंभवति अनेकवर्षंवन्ह्यादिकुंडेषुपतितोदेहःकथंननष्टोभवतीत्यर्थः ॥ तस्माद्विलक्षणोदेहःस्यात्सचकीदृशइतिवदेत्यर्थः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ॥ ९ ॥ पंचदेवाःशिवशक्तिविष्णुगणेशसूर्याः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

स्वधर्मनिरतेति ॥ स्वधर्मेनिरतोबाह्यआचारोयेषां तथास्वधर्मेनिरतमंतःकरणंयेषांतेस्वधर्मनिरताः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ नाम्नामज्ञानाच्चित्रगुप्तेनलिखितानाम् ॥ २१ ॥ लोकंगच्छंतीति ॥ मणिद्वीपसंज्ञकंदेवीलोकंगच्छंतीत्यर्थः ॥ २२ ॥ २३ ॥ यथाचप्रज्वलद्वह्नावितिपूर्वान्वयि ॥ मोहोऽपिसंमोहंप्राप्नोतितान्प्रतिमोहोनगच्छतीत्यर्थः ॥ २४ ॥ ततस्तस्मात्पुरुषाल्लोभक्रोधौगच्छतइत्य

स्वधर्मनिरताचाराःस्वधर्मनिरतास्तथा ॥ गच्छंतोमृत्युलोकंचदुर्दृशाममकिंकराः ॥ १८ ॥ भीताःशिवोपासकेभ्योवैनतेयादिवोरगाः ॥ स्वदूतंपाशहस्तंचगच्छंतंवारयाम्यहम् ॥ १९ ॥ यास्यंतितेचसर्वत्रहरिदासाश्रयंविना ॥ कृष्णमंत्रोपासकाच्चवैनतेयादिवोरगाः ॥ २० ॥ देवीमंत्रोपासकानांनाम्नांचैवनिकृंतनम् ॥ करोतिनखलेखन्याचित्रगुप्तश्चभीतवत् ॥ २१ ॥ मधुपर्कादिकंतेषांकुरुतेचपुनःपुनः ॥ विलंघ्यब्रह्मलोकंचलोकंगच्छंतितेसति ॥ ॥ २२ ॥ दुरितानिचनश्यंतियेषांसंस्पर्शमात्रतः ॥ तेमहाभाग्यवंतोहिसहस्रकुलपावनाः ॥ २३ ॥ यथाचप्रज्वलद्वह्नौशुष्काणिचतृणानिच ॥ प्राप्नोतिमोहःसंमोहंतांश्चदृष्ट्वाचभीतवत् ॥२४॥ कामश्चकामिनंयातिलोभक्रोधौततःसति॥मृत्युःप्रलीयतेरोगोजराशोकोभयंतथा ॥२५॥ कालःशुभाशुभंकर्म हर्षोभोगस्तथैवच ॥ येयेनयांतितांपीडांकथितास्तेमयासति ॥ २६ ॥ शृणुदेहविवरणंकथयामियथागमम् ॥ पृथिवीवायुराकाशस्तेजस्तोयमितिस्फुटम् ॥ २७ ॥ देहिनांदेहबीजंचस्रष्टुःसृष्टिविधौपरम् ॥ पृथिव्यादिपंचभूतैर्योदेहोनिर्मितोभवेत् ॥ २८॥ सकृत्रिमोनश्वरश्चभस्मसाच्चभवेदिह ॥ बद्धोंगुष्ठप्रमाणश्चयोजीवःपुरुषःकृतः ॥ २९ ॥ बिभर्तिसूक्ष्मंदेहंतंतद्रूपंभोगहेतवे ॥ सदेहोनभवेद्भस्मज्वलदग्नौयमालये ॥ ३० ॥ जलेननष्टोदेहीवाप्रहारेसुचिरंकृते ॥ नशस्त्रेणनवाऽस्त्रेणसुतीक्ष्णकंटकेतथा ॥ ३१ ॥ तप्तद्रवेतप्तलोहेतप्तपाषाणएवच ॥ प्रतप्तप्रतिमाश्लेषेयत्पूर्वपतनेऽपिच ॥ ३२॥ नदग्धोनचभग्नःसभुंक्तेसंतापमेवच ॥ कथितोदेहवृत्तांतःकारणंचयथागमम् ॥ ३३ ॥ कुंडानांलक्षणंसर्वंबोधायकथयामिते ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धर्मराजउवाच ॥ पूर्णेंदुमंडलाकारंसर्वंकुंडंचवर्तुलम् ॥ निम्नंपाषाणभेदैश्चपाचितंबहुभिःसति ॥ १ ॥ ननश्वरंचाऽप्रलयंनिर्मितंचेश्वरेच्छया ॥ क्लेशदंपातकानांचनानारूपंतदालयम् ॥२ ॥ ज्वलदंगाररूपंचशतहस्तशिखान्वितम् ॥ परितःक्रोशमानंचवह्निकुंडंप्रकीर्तितम् ॥ ३ ॥

र्थः ॥ २५ ॥ येयेनयांतीति ॥ पंचदेवोपासकाइत्यर्थः ॥ २६ ॥ अधुनाद्वितीयप्रश्नोत्तरंविस्तरेणाग्रेवक्तव्यमस्तीतितद्विहायाऽन्यप्रश्नानामुत्तराण्याह शृण्विति॥ पंचभूतात्मकेदेहेदग्धेऽप्यंगुष्ठपरिमितोलिंगदेहोमोक्षपर्यंतंकथमपिवन्ह्यादिकुंडेषुपतितोऽपिननश्यतीतितेनदेहेनभोगःसंभवतीतिसमुदायार्थः ॥ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥३२॥३३॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥ एकोनविंशत्यधिकैःशतश्लोकैःसविस्तरम् ॥ कुंडानांलक्षणंसम्यग्यथावदभिवर्ण्यते॥१॥अथकुंडाकारविषयकस्यसावित्र्याकृतप्रश्नस्योत्तरमाह पूर्णेंदुमंडलेति ॥ अतिनिम्नमित्यपिपाठः ॥ पाषाणभेदैर्विलक्षणपाषाणरूपांगारैःपाचितंज्वलितमित्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ ऊर्ध्वंशतहस्तपरिमिताःशिखाज्वालास्ताभिःसमन्वितम् ॥ ३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ ४ ॥ तप्तकुंडाकारमाह प्रतप्तोदकेति ॥ काकुशब्दंतत्रस्थितानांप्राणिनांशब्दस्याऽनुकरणंकाकुइति ॥ ५ ॥ तद्दूतैरित्यत्रतदितिपूर्वान्वयि ॥ तप्तक्षारोदकमाह तप्तक्षारेति ॥ पुनःकाकैश्वसंकुलं नक्रैश्वसंकुलमित्यपिपाठः ॥ ६ ॥ भयानककुंडमाह संकुलंपापिभिरिति ॥ ७ ॥ विट्कुंडमाह विड्भिरिति ॥ ८ ॥ ९ ॥ मूत्रकुंडमाह ॥ तप्तमूत्रेति ॥ १० ॥ ११ ॥ श्लेष्मकुंडमाह श्लेष्मपूर्णमिति ॥ १२ ॥ वेष्टितैःश्लेष्मणेतिशेषः ॥ गरकुंडमाह क्रोशार्धमिति ॥ १३ ॥ १४ ॥ दूषिकाकुंडमाह नेत्रयोरिति ॥ १५ ॥ वसाकुंडमाह वसारसेनेति ॥ क्रोशतुर्यंक्रोशचतुर्थांशमानमित्य

महाशब्दंप्रकुर्वद्भिःपापिभिःपरिपूरितम् ॥ रक्षितंममदूतैश्वताडितैश्वाऽपिसंततम् ॥ ४ ॥ प्रतप्तोदकपूर्णंचहिंस्रजंतुसमन्वितम् ॥ महाघोरंकाकुशब्दंप्रहारेणदृढेनच ॥ ५ ॥ क्रोशार्धमानंतद्दूतैस्ताडितैर्ममपार्षदैः॥ तप्तक्षारोदकैःपूर्णंपुनःकाकैश्वसंकुलम् ॥ ६ ॥ संकुलंपापिभिश्वैवक्रोशमानंभयानकम् ॥ त्राहीतिशब्दंकुर्वद्भिर्ममदूतैश्वताडितैः ॥ ७ ॥ प्रचलद्भिरनाहारैःशुष्ककंठोष्ठतालुकैः ॥ विड्भिरेवकृतंपूर्णंक्रोशमानंचकुत्सितम् ॥ ८ ॥ अतिदुर्गंधिसंसक्तंव्याप्तंपापिभिरन्वहम् ॥ ताडितैर्ममदूतैश्वतदाहारैःसुदारुणैः ॥ ९ ॥ रक्षेतिशब्दंकुर्वद्भिस्तत्कीटैरेवभक्षितैः॥तप्तमूत्रद्रवैःपूर्णंमूत्रकीटैश्वसंकुलम्॥ १०॥ युक्तंमहापातकिभिस्तत्कीटैर्भक्षितैःसदा ॥ गव्यूतिमानंध्वांताक्तंशब्दकृद्भिश्वसंततम् ॥ ११ ॥ मद्दूतैस्ताडितैर्घोरैःशुष्ककंठोष्ठतालुकैः ॥ श्लेष्मपूर्णंप्रशमितंतत्कीटैःपूरितंसदा ॥ १२ ॥ तद्भोजिभिःपापिभिश्ववेष्टितंवेष्टितैःसदा ॥ क्रोशार्धंगरकुंडंचगरभोजिभिरन्वितम् ॥ १३ ॥ गरकीटैर्भक्षितैश्वपापिभिःपूर्णमेवच ॥ ताडितैर्ममदूतैश्वशब्दकृद्भिश्वकंपितैः ॥ १४ ॥ सर्पाकारैर्वज्रदंष्ट्रैःशुष्ककंठैःसुदारुणैः ॥ नेत्रयोर्मलपूर्णंचक्रोशार्धंकीटसंयुतम् ॥ १५ ॥ पापिभिःसंकुलंशश्वद्भ्रमद्भिःकीटभक्षितैः ॥ वसारसेनसंपूर्णंक्रोशतुर्यंसुदुःसहम् ॥ १६ ॥ तद्भोजिभिःपातकिभिर्यमदूतैश्वताडितैः ॥ शुक्रकुंडंक्रोशमितंशुक्रकीटैश्वसंयुतम् ॥ १७ ॥ पापिभिःसंकुलंशश्वद्द्रवद्भिःकीटभक्षितैः ॥ दुर्गंधिरक्तपूर्णंचवापीमानंगभीरकम् ॥ १८ ॥ तद्भोजिभिःपापिभिश्वसंकुलंकीटभक्षितम् ॥ पूर्णंनेत्राश्रुभिस्तप्तंबहुपापिभिरन्वितम् ॥ १९ ॥ वापीतुर्यप्रमाणंचरुदद्भिःकीटभक्षितैः ॥ नृणांगात्रमलैर्युक्तंतद्भक्षैःपापिभिर्युतम् ॥ २०॥ ताडितैर्यमदूतैश्वव्यग्रैश्वकीटभक्षितैः ॥ कर्णविट्परिपूर्णंचतद्भक्षैःपापिभिर्वृतम् ॥ २१ ॥ वापीतुर्यप्रमाणंचब्रुवद्भिःकीटभक्षितैः ॥ मज्जापूर्णंनराणांचमहादुर्गंधिसंयुतम् ॥ २२ ॥ महापातकिभिर्युक्तंवापीतुर्यप्रमाणकम् ॥ परिपूर्णंस्निग्धमांसैर्ममदूतैश्वताडितैः ॥ २३ ॥

र्थः ॥ १६ ॥ शुक्रकुंडमाह शुक्रेति द्रवद्भिर्धावद्भिः ॥ रक्तकुंडमाह दुर्गंधीति ॥ वापीमानंप्रमाणंपूर्वमुक्तंतन्मानम् ॥ १७॥१८॥ कीटभक्षितैः पापिभिःसंकुलमित्यन्वयः ॥अश्रुकुंडमाह पूर्णंनेत्राश्रुभिरिति ॥ १९ ॥ वापीतुर्येति ॥ पूर्वोक्तवापीमानचतुर्थांशमानमित्यर्थः ॥ गात्रमलकुंडमाह ॥नृणामिति ॥ २० ॥ कर्णविट्कुंडमाह कर्णविडिति ॥ २१ ॥ ब्रुवद्भिर्हाहेतिशब्दंकुर्वाणैः ॥ मज्जाकुंडमाह मज्जापूर्णमिति ॥ २२ ॥ मांसकुंडमाह परिपूर्णमिति ॥ २३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ २४ ॥ नखादिकुंडचतुष्टयमाह वापीतुर्येति ॥ चतुष्टयंनखकुंडलोमकुंडास्थिकुंडात्मकमित्यर्थः ॥ २५ ॥ प्रतप्तताम्रकुंडमाह ॥ प्रतप्तेति ॥ २६ ॥ २७ ॥ गव्यूतिस्त्रीक्रोशयुगम् ॥ लोहकुंडमाह प्रतप्तेति ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ चर्मकुंडमाह चर्मकुंडमिति ॥ तप्तसुराकुंडमाह तप्तसुरेति ॥ ३१ ॥ कंटककुंडमाह अतःशाल्मलीति ॥ ३२ ॥ धनुर्मानैर्हस्तचतुष्टयपरिमितैःकंटकैरित्यर्थः ॥

पापिभिःसंकुलंचैववापीमानंभयानकैः ॥ कन्याविक्रयिभिश्चैवतद्भक्ष्यैःकीटभक्षितैः ॥२४॥ पाहीतिशब्दंकुर्वद्भिस्त्रासितैश्चभयानकैः ॥ वापीतुर्यप्रमाणंच नखादिकचतुष्टयम् ॥२५॥ पापिभिःसंयुतंशश्वन्ममदूतैश्चताडितैः ॥ प्रतप्तताम्रकुंडंचताम्रोपर्युल्मुकान्वितम् ॥२६॥ ताम्राणांप्रतिमालक्षैःप्रतप्तैर्व्याप्तंसदा॥प्रत्येकंप्रतिमाश्लिष्टैरुदद्भिःपापिभिर्युतम् ॥२७॥ गव्यूतिमानंविस्तीर्णंयमदूतैश्चताडितैः॥ प्रतप्तलोहधारंचज्वलदंगारसंयुतम् ॥२८॥ लोहानांप्रतिमाश्लिष्टैरुदद्भिःपापिभिर्युतम् ॥ प्रत्येकंप्रतिमाश्लिष्टैःशश्वत्प्रज्वलितैर्भिया ॥२९॥ रक्षरक्षेतिशब्दंचकुर्वद्भिर्दूतताडितैः ॥ महापातकिभिर्युक्तंद्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥३०॥ भयानकंध्वांतयुक्तंलोहकुंडंप्रकीर्तितम् ॥ चर्मकुंडंतप्तसुराकुंडंवाप्यर्धमेवच ॥३१॥ तद्भोजिपापिभिर्व्याप्तंममदूतैश्चताडितैः ॥अतःशाल्मलीकुंडंचवृक्षकंटकशोभितम् ॥३२॥ लक्षपौरुषमानंचक्रोशमानंचदुःखदम् ॥ धनुर्मानैःकंटकैश्चसुतीक्ष्णैःपरिवेष्टितम् ॥३३॥प्रत्येकंविद्धगात्रैश्चमहापातकिभिर्युतम् ॥ वृक्षाग्रान्निपतद्भिश्चयमदूतैश्चपातितैः ॥३४॥ जलंदेहीतिशब्दंचकुर्वद्भिःशुष्कतालुकैः ॥ महाभियाऽतिव्यग्रैश्चदंडैःसंभग्नमस्तकैः ॥३५॥ प्रचलद्भिर्यथातप्ततैलजीविभिरेवच ॥ विषोदैस्तक्षकाणांचपूर्वंचक्रोशमानकम् ॥३६॥ तद्भक्षैःपापिभिर्युक्तंममदूतैश्चताडितैः ॥ प्रतप्ततैलपूर्णंचकीटादिपरिवर्जितम् ॥ ३७ ॥ महापातकिभिर्युक्तंदग्धांगारैश्चवेष्टितम् ॥ काकुशब्दंप्रकुर्वद्भिश्चलद्भिर्दूतपीडितैः॥३८॥ध्वांतयुक्तंक्रोशमानंक्लेशदंचभयानकम् ॥ शूलाकारैःसुतीक्ष्णाग्रैर्लोहशस्त्रैश्चवेष्टितम् ॥३९॥ शस्त्रतल्पस्वरूपंचक्रोशतुर्यप्रमाणकम् ॥ वेष्टितंतत्पातकिभिःकुंतविद्धैश्चवेष्टितैः ॥४०॥ ताडितैर्ममदूतैश्चशुष्ककंठोष्ठतालुकैः ॥ कीटैश्चशंकुप्रमितैःसर्पमानैर्भयंकरैः ॥४१॥तीक्ष्णदंतैश्चविकृतैर्व्याप्तंध्वांतयुतंसति॥महापातकिभिर्युक्तंममदूतैश्चताडितैः॥४२॥ द्विगव्यूतिप्रमाणंचपूयकुंडंप्रचक्षते ॥ तद्भक्ष्यैःप्राणिभिर्युक्तंयमदूतैश्चताडितैः ॥ ४३ ॥ तालवृक्षप्रमाणैश्चसर्पकोटिभिरावृतम् ॥ सर्पवेष्टितगात्रैश्चपापिभिःसर्पभक्षितैः ॥ ४४ ॥ संकुलंशब्दकृद्भिश्चममदूतैश्चताडितैः ॥ कुंडत्रयंमशादीनांपूर्णंचमशकादिभिः ॥ ४५ ॥ सर्वंक्रोशार्धमानंचमहापातकिभिर्युतम् ॥ हस्तपादादिबद्धैश्चक्षतजौघेनलोहितैः ॥ ४६ ॥ हाहेतिशब्दंकुर्वद्भिस्ताडितैर्ममपार्षदैः ॥ वज्रवृश्चिकयोःकुंडंताभ्यांचपरिपूरितम् ॥ ४७ ॥

॥ ३३ ॥ वृक्षाग्राच्छाल्मलीवृक्षाग्रान्निपतद्भिःकंटकैरित्यर्थः ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ तत्रदृष्टांतोयथेति ॥ विषोदंकुंडमाह विषोदैरिति ॥ ३६ ॥ प्रतप्ततैलकुंडमाह प्रतप्तेति ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ कुंतकुंडमाह शूलाकारैरिति ॥ ३९ ॥ तल्पमास्तरणम् ॥ कुंतंशस्त्रविशेषः ॥ ४० ॥ कृमिकुंडमाह कीटैरिति ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ पूयकुंडमाह द्विगव्यूतीति ॥ ४३ ॥ सर्पकुंडमाह तालेति ॥ ४४ ॥ मशकुंडदंशकुंडगरलकुंडान्याह कुंडत्रयमिति ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ वज्रदंष्ट्रकुंडवृश्चिककुंडद्वयमाह ॥ वज्रेति ॥ ४७ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ ९ ॥

दंशितैर्दष्टैरित्यर्थः ॥ शरकुंडशूलकुंडखड्गकुंडान्याह कुंडत्रयमिति ॥ ४८ ॥ वाप्यर्धमानंकुंडत्रयम् ॥ गोलकुंडमाह तप्ततोयोदकैरिति ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१॥ नक्रकुंडमाह दारुणैरिति ॥५२॥ काककुंडमाह ॥ विण्मूत्रेति ॥ ५३ ॥ मंथानकुंडमाह मंथानेति ॥ बीजकुंडमाह बीजेति ॥ मंथानबीजौकीटविशेषौ ॥ ५४ ॥ वज्रकुंडमाह धनुःशतमिति ॥ जीवयुक्तंवज्राकारदंष्ट्रान्वितजीवयुक्तमित्यर्थः ॥ ५५ ॥ तप्तपाषाणकुंडमाह वापीद्विगुणेति ॥ ५६ ॥ तीक्ष्णपाषाणकुंडमाह क्षुरधारोपमैरिति ॥ परंतीक्ष्णपाषाणकुंडमित्यर्थः ॥ लालाकुंडमाह लालाकुंडंवलोहितैरिति ॥ लोहितयुक्तैः

वाप्यर्धंपापिभिर्युक्तंवज्रवृश्चिकदंशितैः ॥ कुंडत्रयंशरादीनांतैरेवपरिपूरितम् ॥ ४८ ॥ तैर्विद्धैःपापिभिर्युक्तंवाप्यर्धंरक्तलोहितैः ॥ तप्ततोयोदकैःपूर्णंसध्वांतंगोलकुंडकम् ॥ ४९ ॥ कीटैःसंकुलमानैश्चभक्षितैःपापिभिर्युतम् ॥ वाप्यर्धमानंभीतैश्चपापिभिःकटिभक्षितैः ॥ ५० ॥ रुदद्भिःक्रोशमानैश्चयमदूतैश्चताडितैः ॥ अतिदुर्गंधिसंयुक्तंदुःखदंपापिनांसदा ॥५१॥ दारुणैर्विकृताकारैर्भक्षितंपापिभिर्युतम् ॥ वाप्यर्धंपरिपूर्णंचजलस्थैर्नक्रकोटिभिः ॥५२॥ विण्मूत्रश्लेष्मभक्षैश्चसंयुतंशतकोटिभिः ॥ काकैश्चविकृताकारैर्भक्षितैःपापिभिर्युतम् ॥ ५३ ॥ मंथानकुंडंबीजकुंडंताभ्यांपूर्णंधनुःशतम् ॥ भक्षितैःपापिभिर्युक्तंशब्दकृद्भिश्चसंततम् ॥ ५४ ॥ धनुःशतंजीवयुक्तंपापिभिःसंकुलंसदा ॥ शब्दकृद्भिर्वज्रदंष्ट्रैःसांद्रध्वांतमयंपरम् ॥ ५५ ॥ वापीद्विगुणमानंचतप्तप्रस्तरनिर्मितम् ॥ ज्वलदंगारसदृशंचलद्भिःपापिभिर्युतम् ॥ ५६ ॥ क्षुरधारोपमैस्तीक्ष्णैःपाषाणैर्निर्मितंपरम् ॥ महापातकिभिर्युक्तंलालाकुंडंचलोहितैः ॥ ५७ ॥ क्रोशमात्रंचगंभीरंयमदूतैश्चताडितैः ॥ तप्तांजनाचलाकारैःपरिपूर्णंधनुःशतम् ॥ ५८ ॥ चलद्भिःपापिभिर्युक्तंयमदूतैश्चताडितैः ॥ पूर्णंचूर्णद्रवैःक्रोशमानंपापिभिरन्वितम् ॥ ५९ ॥ तद्भोजिभिःप्रदग्धैश्चयमदूतैश्चताडितैः ॥ कुंडंकुलालचक्रंचघूर्णमानंचसंततम् ॥ ६० ॥ सुतीक्ष्णंषोडशारंचचूर्णितैःपापिभिर्युतम् ॥ अतीववक्रंनिम्नंचद्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥ ६१ ॥ कंदराकारनिर्माणंतप्तोदैश्चसमन्वितम् ॥ महापातकिभिर्युक्तंभक्षितैर्जलजंतुभिः ॥ ६२ ॥ ज्वलद्भिःशब्दकृद्भिश्चध्वांतयुक्तंभयानकम् ॥ कोटिभिर्विकृताकारैःकच्छपैश्चसुदारुणैः ॥ ६३ ॥ जलस्थैःसंयुतंतैश्चभक्षितैःपापिभिर्युतम् ॥ ज्वालाकलापैस्तेजोभिर्निर्मितंक्रोशमानकम् ॥ ६४ ॥ शब्दकृद्भिःपातकिभिःसंयुतंक्लेशदंसदा ॥ क्रोशमानंचगंभीरंतप्तभस्मभिरन्वितम् ॥ ६५ ॥ शश्वज्ज्वलद्भिःसंयुक्तंपापिभिर्भस्मभक्षितैः ॥ तप्तपाषाणलोहानांसमूहैःपरिपूरितैः ॥ ६६ ॥

प्राणिभिरन्वितमित्यर्थः ॥ ५७ ॥ मसीकुंडमाह तप्तांजनेति ॥ तप्तोयोंजनाचलस्तदाकारैःपाषाणैरन्वितमित्यर्थः ॥ ५८ ॥ यमदूतैश्चताडितैर्महापातकिभिर्युक्तमित्यनुक्तस्थलेसर्वत्रबोध्यम् ॥ चूर्णकुंडमाह ॥ पूर्णंचूर्णेति ॥ तप्तचूर्णरेणुभिरित्यर्थः ॥ ५९ ॥ चक्रकुंडमाह कुलालेति ॥ घूर्णमानंभ्रममाणम् ॥६०॥ वक्रकुंडमाह अतीववक्रमिति ॥६१॥ कंदरादरीः ॥ ६२ ॥ कूर्मकुंडमाह कोटिभिरिति ॥ ॥ ६३ ॥ जलस्थैःकच्छपैःसंयुतंतैःकच्छपैर्भक्षि तैःपापिभिर्युतमित्यन्वयः ॥ ज्वालाकुंडमाह ज्वालाकलापैरिति ॥ ६४ ॥ भस्मकुंडमाह क्रोशमानमिति ॥ ६५ ॥ ६६ ॥

॥ ७ ॥

दग्धकुंडमाह क्रोशमानंध्वांतयुक्तमिति ॥ क्रोशमानंपापिभिःशब्दायमानम् ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ तप्तसूचीकुंडमाह प्रतप्तसूचीति ॥ असिपत्रकुंडमाह असीवेति ॥ तस्यतालतरोःपत्रस्य धाराअसीवासिलताधारेवभवति ॥ तस्यतालतरोःक्रोशार्धमानाधोदेशेपतत्तालसमन्वितंतदसीपत्रकुंडंभवतीत्यर्थः ॥ दीर्घस्तुछांदसः ॥ क्षुरधारकुंडमाह ॥ धनुःशतेति॥ ७१ ॥७२॥७३॥ ७४ ॥ सूचीमुखकुंडमाह सूचीमुखेति ॥ ७५ ॥ गोकामुखकुंडमाह कस्यचिदिति ॥ गोकाख्यस्यगोकानामकस्यकस्यचिज्जंतुविशेषस्यमुखस्येवमुखंयस्यतद्गोकामुखमित्यभिप्रायः॥७६॥७७ ॥ तत्कीटभ

पापिभिर्दग्धगात्रैश्वयुक्तंचशुष्कतालुकैः ॥ क्रोशमानंध्वांतयुक्तंगंभीरमतिदारुणम् ॥ ६७ ॥ ताडितैश्वप्रदग्धैश्वदग्धकुंडंप्रकीर्तितम् ॥ अतीवोर्मियुतंतो यंप्रतप्तक्षारसंयुतम् ॥ ६८॥ नानाप्रकारैर्विरुतैर्जलजंतुभिरन्वितम् ॥ द्विगव्यूतिप्रमाणंचगंभीरंध्वांतसंयुतम् ॥ ६९ ॥ तद्भक्ष्यैःपातकिभिर्युक्तंदंशितैर्जल जंतुभिः ॥ ज्वलद्भिःशब्दकृद्भिश्वनपश्यद्भिःपरस्परम् ॥ ७० ॥ प्रतप्तसूचीकुंडंचकीर्तितंचभयानकम्॥असीवधारापत्रस्याऽप्युच्चैस्तालतरोरधः ॥ ७१॥ क्रोशार्धमानंकुंडंचपतत्पत्रसमन्वितम् ॥ पापिनांरक्तपूर्णंचवृक्षाग्रात्पततांध्रुवम् ॥ ७२ ॥ परित्राहीतिशब्दंचकुर्वतामसतामपि ॥ गंभीरंध्वांतयुक्तंचर क्तकीटसमन्वितम् ॥ ७३ ॥ तदसीपत्रकुंडंचकीर्तितंचभयानकम् ॥ धनुःशतप्रमाणंचक्षुरधारास्त्रसंयुतम् ॥७४॥ पापिनांरक्तपूर्णंचक्षुरधारंभयानकम् ॥ सूचीमुखास्त्रसंयुक्तंपापिरक्तौघपूरितम् ॥ ७५ ॥ पंचाशद्धनुरायामंक्लेशदंचसूचीमुखम् ॥ कस्यचिज्जंतुभेदस्यगोकाख्यस्यमुखाकृति ॥७६॥ कूपरूपंगं भीरंचधनुर्विंशत्प्रमाणकम् ॥ महापातकिनांचैवमहत्क्लेशप्रदंपरम् ॥ ७७ ॥ तत्कीटभक्षितानांचनम्रास्यानांचसंततम् ॥ कुंडंनक्रमुखाकारंधनुःषो डशमानकम् ॥ ७८ ॥ गंभीरंकूपरूपंचपापिनांसंकुलंसदा ॥ धनुःशतप्रमाणंचकीर्तितंगजदंशनम् ॥ ७९ ॥ धनुस्त्रिंशत्प्रमाणंचकुंडंचगोमुखाकृति ॥ पापिनांक्लेशदंशश्वद्गोमुखंपरिकीर्तितम् ॥ ८० ॥ कालचक्रेणसंयुक्तंभ्रममाणंभयानकम् ॥ कुंभाकारंध्वांतयुक्तंद्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥ ८१ ॥ लक्षपौ रुषमानंचगंभीरंविस्तृतंसति ॥ कुत्रचित्तप्ततैलंचताम्रादिकुंडमेवच ॥ ८२ ॥ पापिनांचप्रधानैश्वमूर्छितैःक्रमिभिर्युतम् ॥ परस्परंचनश्यद्भिःशब्दकृद्भि श्वसंततम् ॥ ८३ ॥ ताडितैर्यमदूतैश्वमुसलैर्मुद्गरैस्तथा ॥ घूर्णमानैःपतद्भिश्वमूर्छितैश्वक्षणंक्षणम् ॥ ८४ ॥ पातितैर्यमदूतैश्वरुदंत्यस्मात्क्षणंपुनः ॥ यावंतःपापिनःसंतिसर्वकुंडेषुसुंदरि ॥ ८५ ॥

क्षितानांगोकामुखकीटभक्षितानांपातकिनामित्यर्थः ॥ नक्रमुखाकारकुंडमाह कुंडंनक्रेति ॥ ७८ ॥ गजदंशकुंडमाह धनुःशतमिति ॥ पापिभिःसंयुतमित्यादिकमत्राऽप्युदाहार्यम् ॥७९ ॥ गोमुखा कारंकुंडमाह धनुस्त्रिंशदिति ॥ ८० ॥ कुंभीपाककुंडमाह कालचक्रेणेति ॥ कालाकारभयंकरचक्रेणेत्यर्थः ॥ ८१ ॥ तस्मिन्कुंभीपाकेऽन्यानिकुंडान्यप्यंतर्भूतानिसंतीत्याह कुत्रचित्तप्ततैल मिति॥ ८२ ॥ मूर्छितैःपापिनांप्रधानैःक्रमिभिश्वयुतमित्यर्थः ॥८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ ८६ ॥ कालसूत्रकुंडमाह कालनिर्मितेति ॥ कालेननिर्मितमतिकर्कशंसूत्रमित्यर्थः ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ मत्स्योदकुंडमाह अवटइति ॥ सएवमत्स्योदइत्यर्थः ॥ तल्लक्षणमाह प्रतप्तेति ॥ चतुर्विंशद्धनुःप्रमाणकंविस्तरेणेत्यर्थः ॥ ९० ॥ ९१ ॥ धनुःशतेतत्प्रमाणेगर्तेइत्यर्थः ॥ ९२ ॥ कृमिकंतुकंकुंडमाह अरुंतुदेति ॥ अरुंतुदंकृमिकंतुकम् ॥ ९३ ॥ पांसुभोज्यंकुंडमाह तप्तपांसुभि

ततश्चतुर्गुणाःसंतिकुंभीपाकेचदुःखदे ॥ सुचिरंवध्यमानास्तेभोगदेहाननश्वराः ॥ ८६ ॥ सर्वकुंडप्रधानंचकुंभीपाकंप्रकीर्तितम् ॥ कालनिर्मितसूत्रेण निबद्धायत्रपापिनः ॥ ८७ ॥ उत्थापिताश्चदूतैश्चक्षणमेवनिमज्जिताः ॥ निश्वासबद्धाःसुचिरंतथामोहंगताःपुनः ॥ ८८ ॥ अतीवक्लेशसंयुक्तादेहभोगे नसुंदरि ॥ प्रतप्ततोययुक्तंचकालसूत्रंप्रकीर्तितम् ॥ ८९ ॥ अवटःकूपभेदश्चमत्स्योदःसउदात्हृतः ॥ प्रतप्ततोयपूर्णंचचतुर्विंशत्प्रमाणकम् ॥ ९०॥ व्याप्तंमहापातकिभिर्व्यादग्धांगैश्चसंततम् ॥ मद्दूतैस्ताडितैःशश्वदवटोदंप्रकीर्तितम् ॥ ९१ ॥ यत्रोदस्पर्शमात्रेणसर्वव्याधिश्चपापिनाम् ॥ भवेदकस्मात्पततांयस्मिन्कुंडेधनुःशते ॥ ९२ ॥ अरुंतुदैर्भक्षितैस्तुप्राणिभिर्यच्चसंकुलम् ॥ हाहेतिशब्दंकुर्वद्भिस्तदेवारुंतुदंविदुः ॥ ९३ ॥ तप्तपांसुभिराकीर्णज्वलद्भिस्तुषदग्धकैः ॥ तद्भक्षैःपापिभिर्युक्तंपांसुभोजैर्धनुःशतम् ॥ ९४ ॥ पातमात्रेणपापीचपाशेनवेष्टितोभवेत् ॥ क्रोशमात्रेणकुंडंचतत्पाशवेष्टनंविदुः ॥ ॥ ९५ ॥ पातमात्रेणपापीचशूलेनवेष्टितोभवेत् ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणंचशूलप्रोतंप्रकीर्तितम् ॥ ९६ ॥ पततांपापिनांयत्रभवेदेवप्रकंपनम् ॥ अतीवहिमतोयाक्तंक्रोशार्धंचप्रकंपनम् ॥ ९७ ॥ ददत्येवहिमेदूतायत्रोल्काःपापिनांमुखे ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणंतदुल्काभिश्चसुसंकुलम् ॥ ९८ ॥ लक्षपौरुषमानंचगंभीरंचधनुःशतम् ॥ नानाप्रकारकृमिभिःसंयुक्तंचभयानकम् ॥ ९९ ॥ अत्यंधकारव्याप्तंचकूपाकारंचवर्तुलम् ॥ तद्भक्ष्यैःपापिभिर्युक्तंप्रणश्यद्भिःपरस्परम् ॥ १०० ॥ तप्ततोयप्रदग्धैश्चज्वलद्भिःकीटभक्षितैः ॥ ध्वांतेनचक्षुषाचांधैरंधकूपःप्रकीर्तितः ॥ १ ॥ नानाप्रकारशस्त्रौघैर्यत्रविद्धाश्चपापिनः ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणंचवेधनंतत्प्रकीर्तितम् ॥ २ ॥ दंडेनताडितायत्रयमदूतैश्चपापिनः ॥ धनुःषोडशमानंचतत्कुंडंदंडताडनम् ॥ ३ ॥ निरुद्धाश्चमहाजालैर्यथामीनाश्चपापिनः ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणंचजालरंध्रंप्रकीर्तितम् ॥४॥ पततांपापिनांकुंडेदेहश्चूर्णोभवेदिह ॥ लोहबंदीनिबद्धानांकोटिपौरुषमानकम् ॥ ५ ॥ गंभीरंध्वांतसंयुक्तंधनुर्विंशत्प्रमाणकम् ॥ मूर्छितानांजडानांचदेहचूर्णप्रकीर्तितम् ॥ ६ ॥

रिति ॥ ९४॥ पाशवेष्टनंकुंडमाह पातमात्रेणेति ॥ पतनमात्रेणेत्यर्थः ॥ ९५ ॥ शूलप्रोतमाह पातमात्रेणेति ॥ ९६ ॥ प्रकंपनंकुंडमाह पततामिति ॥ ९७ ॥ उल्कामुखंकुंडमाह ददत्येवहीति । उल्काज्वलत्काष्ठानि ॥ ९८ ॥ अंधकूपमाह लक्षपौरुषमानंचेति ॥ गंभीरमदइत्यर्थः ॥ धनुःशतंविस्तीर्णम् ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥ वेधनंकुंडमाह नानाप्रकारेति ॥ २॥ ताडनंकुंडमाह दंडेनेति ॥ ३ ॥ जालरंध्रकुंडमाह निरुद्धाइति ॥ ४ ॥ देहचूर्णकुंडमाह पततांपापिनामिति ॥ लोहबंदीलोहबेडीतिभाषया ॥ ५ ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणकंविस्तृत्या ॥ ६ ॥

दलनंकुंडमाह दलिताइति ॥ ७ ॥ शोषणंकुंडमाह पतनेनैवेति ॥ ८ ॥ ९ ॥ कषंकुंडमाह नानाचर्मेति ॥ ११० ॥ शूर्पकुंडमाह शूर्पाकारमुखमिति॥ ११ ॥ १२ ॥ ज्वालामुखंकुंडमाह प्रतप्तवालुके ति ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ धूम्रांधंकुंडमाह तप्तेष्टकाभ्यंतरितमिति ॥ १६ ॥ नागवेष्टनंकुंडमाह पातमात्राद्यत्रेति ॥ १७ ॥ ११८ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ नवतिश्लोकवर्यैश्चषट्पद्यैःसंयुतैस्तथा ॥ देव्याःकृत्वामहोत्कर्षंभक्तिरूपंचवर्ण्यते ॥ १ ॥ पूर्वाध्यायेनानायातनाप्रदानिकुंडानिश्रुत्वाऽतिभीतासावित्रीदेवीभक्त्यासर्वमिदंभया दिकंनश्यतीतिधर्मराजवदनात्पूर्वंश्रुत्वाययाभक्त्यासर्वमिदंनश्यतिसाभक्तिरेवप्रथमंगुरुप्रसादंविनादुर्लभेत्यभिप्रायेणधर्मराजंगुरुंप्रतिदेवीभक्तिमेवयाचते देवीभक्तिंदेहीति ॥ गुरुप्रसादमंतरासादुर्लभा ऽस्तीतित्वमेवप्रसादंकृत्वादेहीत्यभिप्रायः ॥ भक्तिमेववर्णयति पुंसामिति ॥ द्वारबीजंभक्तिरूपंवस्त्विवतिशेषः ॥ नपुंसकप्रयोगात् ॥ १ ॥ २ ॥ किंवमुक्तयःकतिविधाःसंतितासांल

दलिताःपापिनोयत्रयमदूतैश्चताडिताः ॥ धनुःषोडशमानंचतत्कुंडंदलनंस्मृतम् ॥ ७ ॥ पतनेनैवपापीचशुष्ककंठोष्ठतालुकः ॥ वालुकासुचतप्तासुधनुस्त्रिंशत्प्रमाणकम् ॥८॥ शतपौरुषमानंचगंभीरंध्वांतसंयुतम् ॥ शोषणंकुंडमेतद्धिपापिनांपरदुःखदम् ॥ ९ ॥ नानाचर्मकषायोदपरिपूर्णंधनुःशतम् ॥ दुर्गंधियुक्तंतद्भक्ष्यैःप्राणिभिःसंकुलंकषम् ॥ ११० ॥ शूर्पाकारमुखंकुंडंधनुर्द्वादशमानकम् ॥ तप्तलोहवालुकाभिःपूर्णंपातकिसंयुतम् ॥ ११ ॥ दुर्गंधियुक्तंतद्भक्ष्यैःपापिभिःसंकुलंसति ॥ शूर्पाकारमुखंकुंडंधनुर्द्वादशमात्रकम् ॥ १२ ॥ प्रतप्तवालुकापूर्णंमहापातकिभिर्युतम् ॥ अंतरग्निशिखानांचज्वालाव्याप्तमुखंसदा ॥ १३ ॥ धनुर्विंशतिमात्रंचप्रमाणंयस्यसुंदरि ॥ ज्वालाभिर्दग्धगात्रैश्चपापिभिर्व्याप्तमेवच ॥ १४ ॥ तन्महाक्लेशदंशश्वत्कुंडंज्वालामुखंस्मृतम् ॥ पातमात्राद्यत्रपापीमूर्छितोवैनरोभवेत् ॥ १५ ॥ तप्तेष्टकाभ्यंतरितंवाप्यर्धजिह्मकुंडकम् ॥ धूम्रांधकारसंयुक्तंधूम्रांधैःपापिभिर्युतम् ॥ १६ ॥ धनुःशतंश्वासरंध्रैर्धूम्रांधंपरिकीर्तितम् ॥ पातमात्राद्यत्रपापीनागैश्चवेष्टितोभवेत् ॥ १७ ॥ धनुःशतंनागपूर्णंतन्नागैर्वेष्टितंभवेत् ॥ षडशीतिचकुंडानिमयोक्तानिनिशामय ॥ ११८ ॥ लक्षणंचाऽपितेषांचकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ इतिश्रीदे०भ०न० नारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ सावित्र्युवाच ॥ देवीभक्तिंदेहिमह्यंसाराणांचैवसारकम् ॥ पुंसांमुक्तिद्वारबीजंनरकार्णवतारकम् ॥ १ ॥ कारणंमुक्तिसाराणांसर्वाशुभविनाशनम् ॥ दारकंकर्मवृक्षाणांकृतपापौघहारणम् ॥ २ ॥ मुक्तिश्चकतिधाप्यस्तिकिंवातासांचलक्षणम् ॥ देवीभक्तिर्भक्तिभेदंनिषेकस्याऽपिखंडनम् ॥ ३ ॥ तत्त्वज्ञानविहीनाचस्त्रीजातिर्विधिनिर्मिता ॥ किंचिज्ज्ञानंसारभूतंवदवेदविदांवर ॥ ४ ॥

क्षणंचकिंतथाभक्तेःस्वरूपंकिंतद्भेदाश्चकतिसंतितथानिषेकःकृतकर्मणांभोगोवक्ष्यमाणलक्षणस्तस्यखंडनंनाशनंचकेनभवतितदेतत्सर्वंवदेत्यभिप्रायेणपृच्छति मुक्तिश्चेति ॥३॥ ननुत्वमेवबुद्ध्याजानीही तिचेत्तत्राऽऽह तत्त्वज्ञानेति ॥ विधिनादैवेनस्त्रीजातिर्वेदशास्त्रानधिकारिण्यतिमूढानिर्मित॥। तथाचतादृशीसाकथमतिसूक्ष्मंवस्तुस्वबुद्ध्याज्ञातुंसमर्थेतिभावः॥ननुतादृश्यामूढयामयापि।किंवक्तव्यमिति चेत्तत्राऽऽह किंचिज्ज्ञानमिति ॥ केवलंसारभूतंवस्तुगुर्वनुग्रहवशान्मूढेनापिज्ञातुंशक्यते तर्कादिकमेवतुबुद्धिसाध्यंतन्नास्तिचेन्मास्त्वितिभावः ॥ तथाचश्रुतिः ॥ यस्यदेवेपराभक्तिर्यथादेवेतथागुरौ ॥ तस्यैतेकथिताह्यर्थाःप्रकाशंतेमहात्मनइति ॥ वेदविदांवरेत्यनेननचिकेतसेबालकायत्वयैवकृपयाब्रह्मविद्योपदिष्टा तयाचसज्ञानिप्रवरोजातइतिकठवल्ल्युक्ताकथासूचिता ॥ ४ ॥

माहश्याःपामरायाअनाथायाउद्धारेमहतीधर्मवृद्धिस्तवस्यादित्याह सर्वदानंचेति ॥ अनेनचोपदेश्यवस्तुनःसर्वसारभूतत्वंस्वस्यचतस्मिन्नातुरतासूचिता ॥५॥ ननुतवपरमेश्वर्येयद्यपिप्रेमाऽस्तितथा
पिगुरौनास्तीतिचेत्तत्राऽऽह पितुःशतगुणेति ॥ मनसात्वयिप्रेमानिरतिशयएवममाऽस्ति बाह्यंसेवादिकंतुतवपरमेश्वरस्यमयाकिंकर्तुंशक्यतइतिभावः ॥ ६ ॥ इत्थंसावित्रीवाक्यंश्रुत्वाहृदयेसंग
द्गदोधर्मराजआह धर्मराजउवाच पूर्वंसर्वइति ॥ हेवत्से यत्त्वयाज्ञानंप्रार्थ्यतेसर्वांछितस्तेमनसिविद्यमानोवरोमयापूर्वमेवदत्तोनाऽतःपरमधिकंज्ञानमस्ति तत्रैवविश्वासंकुर्वितिभावः ॥ यस्याभगव
त्याःप्रसादेनतत्त्वज्ञानंजायतेतद्भक्तिरधुनाप्रार्थ्यतेचेत्साऽपिमद्वरप्रसादाद्भवत्वित्याह अधुनाशक्तिभक्तिस्तेइति ॥ ७ ॥ अथयदिमूलप्रकृतेर्जगन्मातुर्गुणश्रवणेतववांछाऽस्तिचेत्तत्राह श्रोतुमिच्छसी

सर्वदानंचयज्ञश्चतीर्थस्नानंव्रतंतपः ॥ अज्ञानिज्ञानदानस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ५ ॥ पितुःशतगुणामातागौरवेचेतिनिश्चितम् ॥ मातुःशतगुणःपू
ज्योज्ञानदातागुरुःप्रभो ॥ ६ ॥ धर्मराजउवाच ॥ पूर्वंसर्वोवरोदत्तोयस्तेमनसिवांछितः ॥ अधुनाशक्तिभक्तिस्तेवत्सेभवतुमद्वरात् ॥ ७ ॥ श्रोतुमि
च्छसिकल्याणिश्रीदेवीगुणकीर्तनम् ॥ वक्तॄणांपृच्छकानांचश्रोतॄणांकुलतारणम् ॥८॥ शेषोवक्त्रसहस्रेणनहियद्वक्तुमीश्वरः ॥मृत्युंजयोनक्षमश्चवक्तुंपंचमु
खेनच ॥ ९ ॥ धाताचतुर्णांवेदानांविधाताजगतामपि ॥ ब्रह्माचतुर्मुखेनैवनाऽलंविष्णुश्चसर्ववित् ॥ १० ॥ कार्तिकेयःषण्मुखेननाऽपिवक्तुमलं
ध्रुवम् ॥ नगणेशःसमर्थश्चयोगींद्राणांगुरोर्गुरुः ॥ ११ ॥ सारभूताश्चशास्त्राणांवेदाश्चत्वारएवच ॥ कलामात्रंयद्गुणानांनविदंतिबुधाश्चये ॥१२॥ सरस्व
तीजडीभूतानाऽलंतद्गुणवर्णने ॥ सनत्कुमारोधर्मश्चसनंदनश्चसनातनः ॥ १३ ॥ सनकःकपिलःसूर्योयेऽन्येचब्रह्मणःसुताः ॥ विचक्षणानयद्वक्तुंकिंचा
न्येजडबुद्धयः ॥ १४ ॥ नयद्वक्तुंक्षमाःसिद्धामुनींद्रायोगिनस्तथा ॥ केचाऽन्येचवयंकेवाश्रीदेव्यागुणवर्णने ॥ १५ ॥ ध्यायंतेयत्पदांभोजंब्रह्मविष्णुशि
वादयः ॥ अतिसाध्यंस्वभक्तानांतदन्येषांसुदुर्लभम् ॥ १६ ॥ कश्चित्किंचिद्विजानातितद्गुणोत्कीर्तनंशुभम् ॥ अतिरिक्तंविजानातिब्रह्माब्रह्मविशार
दः ॥ १७ ॥ ततोऽतिरिक्तंजानातिगणेशोज्ञानिनांगुरुः ॥ सर्वातिरिक्तंजानातिसर्वज्ञःशंभुरेवसः ॥ १८ ॥ तस्मैदत्तंपुराज्ञानंकृष्णेनपरमात्मना ॥
अतीवनिर्जनेऽरण्येगोलोकेरासमंडले ॥ १९ ॥ तत्रैवकथितंकिंचित्तद्गुणोत्कीर्तनंशुभम् ॥ धर्मंचकथयामासशिवलोकेशिवःस्वयम् ॥ २० ॥ धर्मस्तु
कथयामासभास्वतेपृच्छतेतथा ॥ यामाराध्यमत्पिताऽपिसंप्रापतपसासति ॥ २१ ॥

ति ॥ ८ ॥ तस्यागुणवर्णनंतुमहतामपिदुःशकमित्याह शेषोवक्त्रसहस्रेणेति ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ यद्गुणानांयस्याभगवत्यागुणानामित्यर्थः ॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥ लोकेषुकश्चिन्मनुष्यःकिं
चिद्विजानातितदपेक्षयाऽतिरिक्तमधिकंतुब्रह्माविजानातीत्याह कश्चिदिति ॥ १७ ॥ तदपेक्षयाऽधिकंगणेशोजानातीत्याह ततोऽतिरिक्तमिति ॥ १८ ॥ १९ ॥ तत्रैवगोलोकेएवतद्गुणोत्कीर्तनं
भगवतीगुणोत्कीर्तनंश्रीकृष्णेनशिवंप्रतिकथितमित्यर्थः ॥ धर्मंचेति ॥ तच्छ्रुत्वातस्याःदेव्याःप्रापकंधर्मंतंत्रादिषुशिवःशिवलोकमागत्यकथयामासेत्यर्थः ॥ २० ॥ तमेवधर्मंपृच्छतेभास्वतेसूर्या
यधर्ममूर्तिर्भगवान्कथयामासेत्याह धर्मस्त्विति ॥ यांभगवतीमाराध्यमत्पितासूर्यस्तपसाप्रापभगवतीस्वरूपमितिशेषः ॥ २१ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

स्वंविषयंयमलोकाधिपत्यंदेवैर्दीयमानंनगृह्णामिनगृहीतवान् ॥ कुतोयतोऽहंवैराग्ययुक्तस्ततोलोकानांपीडाकरमधिकारंकथंग्रहीष्यामि किंतु तपसेगंतुमिच्छामिइच्छांकृतवान् ॥ २२ ॥ तदामा
मिति ॥ यदैवमिच्छांकृतवांस्तदामत्पितासूर्यस्तस्याभगवत्यागुणकीर्तनंस्वरूपानुभवोयेनभवतितथातत्कृतवांस्तदाऽहंभगवतीस्वरूपज्ञानेननिर्भयोभूत्वाऽधिकारंयमलोकस्यकृतवानित्यर्थः ॥ त
देवमत्पित्रोपदिष्टंत्वांप्रतिकथयामत्याह यथागममिति ॥ २३ ॥ तद्गुणमिति ॥ सैवस्वयंभगवतीस्वस्यगुणंनजानातितदन्यस्यतुकाकथा तथापियथामतिवक्ष्यामीतिभावः ॥ तत्रदृष्टांतमाह य
थाऽऽकाशइति ॥ २४ ॥ मायाविशिष्टब्रह्मरूपिण्याभगवत्याःस्वरूपंप्रथमतःसकलकारणकारणंवर्णयति सर्वात्मेति ॥ २५ ॥ नित्योदेहःस्वरूपंयस्य ॥ २६ ॥ सएवपरमात्मामायाविशिष्टः प्रकृ

पूर्वंस्वंविषयंचाऽहंनगृह्णामिप्रयत्नतः ॥ वैराग्ययुक्तस्तपसेगंतुमिच्छामिसुव्रते ॥ २२ ॥ तदामांकथयामासपितातद्गुणकीर्तनम् ॥यथागमंतद्वदामिनिबो
धाऽतीवदुर्गमम् ॥ २३ ॥ तद्गुणंसानजानातितदन्यस्यचकाकथा ॥ यथाऽऽकाशोनजानातिस्वांतमेववरानने ॥२४॥ सर्वात्मासर्वभगवान्सर्वकारणका
रणः ॥ सर्वेश्वरश्चसर्वाद्यःसर्ववित्परिपालकः ॥ २५ ॥ नित्यरूपीनित्यदेहीनित्यानंदोनिराकृतिः ॥ निरंकुशोनिराशंकोनिर्गुणश्चनिरामयः ॥ २६ ॥ नि
र्लिप्तःसर्वसाक्षीचसर्वाधारःपरात्परः ॥ मायाविशिष्टःप्रकृतिस्तद्विकाराश्चप्राकृताः ॥२७॥ स्वयंपुमांश्चप्रकृतिस्तावभिन्नौपरस्परम् ॥ यथावह्नेस्तस्यश
क्तिर्नभिन्नाऽस्त्येवकुत्रचित् ॥ २८ ॥ सेयंशक्तिर्महामायासच्चिदानंदरूपिणी ॥ रूपंबिभर्त्यरूपाचभक्तानुग्रहहेतवे ॥२९॥ गोपालसुंदरीरूपंप्रथमंसासस
र्ज ह ॥ अतीवकमनीयंचसुंदरंसुमनोहरम् ॥ ३० ॥ नवीननीरदश्यामंकिशोरंगोपवेषकम् ॥ कंदर्पकोटिलावण्यंलीलाधाममनोहरम् ॥ ३१ ॥ शरन्म
ध्याह्नपद्मानांशोभामोचनलोचनम् ॥ शरत्पार्वणकोटींदुशोभाप्रच्छादनाननम् ॥ ३२ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणनानाभूषणभूषितम् ॥ सस्मितंशोभितंश
श्वदमूल्यपीतवाससा ॥ ३३ ॥ परब्रह्मस्वरूपंचज्वलंतंब्रह्मतेजसा ॥ सुखदृश्यंचशांतंचराधाकांतमनंतकम् ॥३४॥ गोपीभिर्वीक्ष्यमाणंचसस्मिताभिश्च
संततम् ॥ रासमंडलमध्यस्थंरत्नसिंहासनस्थितम् ॥३५॥ वंशीक्वणंतंद्विभुजंवनमालाविभूषितम् ॥ कौस्तुभेंद्रमणींद्रेणशश्वद्वक्षःस्थलोज्ज्वलम् ॥ ३६ ॥

तिर्मूलप्रकृतिर्भगवतीत्यर्थः ॥ यथागजशरीरेप्रविष्टचैतन्यस्यगजेतिसंज्ञातथामायाशरीरेप्रविष्टचैतन्यस्यमायाप्रकृतिरितिसंज्ञेतिभावः ॥ तस्याविकाराःप्राकृतपदवाच्याःसर्वेंभवंतीत्यर्थः ॥ २७ ॥
तदेवोपपादयति स्वयंपुमांश्चेति ॥ स्वयमेवाऽऽत्माप्रकृतियोगात्प्रकृतिशब्दवाच्यइत्यर्थः ॥ २८ ॥ २९ ॥ सासर्वकारणभूतामूलप्रकृतिःसृष्टिसमयेभूतोत्पत्तिक्रमेणब्रह्मांडंसृष्ट्वाभक्तानुग्रहार्थंनानारू
पाणिबभार तत्रकस्मिंश्चित्कल्पेगोपालसुंदरीरूपमेवप्रथमतोबभारेत्याह गोपालसुंदरीति ॥ तदुक्तंतंत्रराजे ॥ कदाचिदाद्याललितापुंरूपाकृष्णविग्रहेति ॥ कूर्मपुराणेऽपि प्रकृत्याःप्रथमोभा
गउमादेवीयशस्विनी ॥ व्यक्तःसर्वमयोविष्णुःस्त्रीसंज्ञोलोकभावनइति ॥ गोपालसुंदरीसखीवेषधारीश्रीकृष्णः ॥ कृष्णध्यानमाह अतीवेति ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥
॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

॥ ६९ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ६९ ॥

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ इंद्रायुश्चेति ॥ तदुक्तंमपंचसारे ॥ युगानामेकसप्तत्यामन्वंतरमिहोच्यते ॥ ब्रह्मणोदिवसेपो

कुंकुमागुरुकस्तूरीचंदनार्चितविग्रहम् ॥ चारुचंपकमालाक्तंमालतीमाल्यमंडितम् ॥ ३७ ॥ चारुचंद्रकशोभाढ्यंचूडावंक्रिमराजितम् ॥ एवंभूतंचध्यायं
तेभक्ताभक्तिपरिप्लुताः ॥ ३८ ॥ यद्भयाज्जगतांधाताविधत्तेसृष्टिमेवच ॥ कर्मानुसाराल्लिखितंकरोतिसर्वकर्मणाम् ॥ ३९ ॥ तपसांफलदाताचकर्मणां
चयदाज्ञया ॥ विष्णुःपाताचसर्वेषांयद्भयात्पातिसंततम् ॥४०॥ कालाग्निरुद्रःसंहर्तासर्वविश्वेषुयद्भयात् ॥ शिवोमृत्युंजयश्चैवज्ञानिनांचगुरोर्गुरुः ॥ ४१॥
॥ यज्ज्ञानाज्ज्ञानवानस्तियोगीशोज्ञानवित्प्रभुः ॥ परमानंदयुक्तश्चभक्तिवैराग्यसंयुतः ॥ ४२ ॥ यद्भयाद्वातिपवनःप्रवरःशीघ्रगामिनाम् ॥ तपनश्चप्र
तपतियद्भयात्संततंसति ॥ ४३ ॥ यदाज्ञयावर्षतींद्रोमृत्युश्चरतिजंतुषु ॥ यदाज्ञयादहेद्वह्निर्जलमेवंसुशीतलम् ॥ ४४ ॥ दिशोरक्षंतिदिक्पालामहाभी
तायदाज्ञया ॥ भ्रमंतिराशिचक्राणिग्रहाश्चयद्भयेनच ॥ ४५ ॥ भयात्फलंतिवृक्षाश्चपुष्प्यंत्यपिचयद्भयात् ॥ यदाज्ञांतुपुरस्कृत्यकालःकालेहरेद्भयात् ॥
॥ ४६ ॥ तथाजलस्थलस्थाश्चनजीवंतियदाज्ञया ॥ अकालेनाहरेद्विद्धंरणेषुविषमेषुच ॥ ४७ ॥ धत्तेवायुस्तोयराशिंतोयंकूर्मंतदाज्ञया ॥ कूर्मोनंतं
सचक्षोणींसमुद्रान्साचपर्वतान् ॥ ४८ ॥ सर्वांचैवक्षमारूपानानारत्नंबिभर्तिया ॥ यतःसर्वाणिभूतानिस्थीयंतेहंतितत्रहि ॥ ४९ ॥ इंद्रायुश्चैवदिव्या
नांयुगानामेकसप्ततिः ॥ अष्टाविंशेशक्रपातेब्रह्मणश्चदिवानिशम् ॥ ५० ॥ एवंत्रिंशद्दिनैर्मासोद्वाभ्यामाभ्यामृतुःस्मृतः ॥ ऋतुभिःषड्भिरेवाब्दंब्रह्म
णोवैवयःस्मृतम् ॥ ५१ ॥ ब्रह्मणश्चनिपातेचचक्षुरुन्मीलनंहरेः ॥ चक्षुरुन्मीलनेतस्यलयंप्राकृतिकंविदुः ॥ ५२ ॥ प्रलयेप्राकृतेसर्वेदेवाद्याश्चचरा
चराः ॥ लीनाधाताविधाताचश्रीकृष्णनाभिपंकजे ॥ ५३ ॥ विष्णुःक्षीरोदशायीचवैकुंठेयश्चतुर्भुजः ॥ विलीनोवामपार्श्वेचकृष्णस्यपरमात्मनः ॥
॥ ५४ ॥ यस्यज्ञानेशिवोलीनोज्ञानाधीशःसनातनः ॥ दुर्गायांविष्णुमायायांविलीनाःसर्वशक्तयः ॥ ५५ ॥ साचकृष्णस्यबुद्धौचबुद्ध्यधिष्ठातृदेवता
॥ नारायणांशःस्कंदश्चलीनोवक्षसितस्यच ॥ ५६ ॥ श्रीकृष्णांशश्चतद्बाहौदेवाधीशोगणेश्वरः ॥ पद्मांशाश्चैवपद्मायांसाराधायांचसुव्रते ॥ ५७ ॥
गोप्यश्चाऽपिचतस्यांचसर्वाश्चदेवयोषितः ॥ कृष्णप्राणाधिदेवीसातस्यप्राणेषुसंस्थिता ॥ ५८ ॥ सावित्रीचसरस्वत्यांवेदाःशास्त्राणियानिच ॥ स्थिता
वाणीचजिह्वायांतस्यैवपरमात्मनः ॥ ५९ ॥ गोलोकस्यचगोपाश्चविलीनास्तस्यलोमसु ॥ तत्प्राणेषुचसर्वेषांप्राणवाताहुताशनः ॥ ६० ॥ जठराग्नौ
विलीनाश्चजलंतद्रसनाग्रतः ॥ वैष्णवाश्चरणांभोजेपरमानंदसंयुताः ॥ ६१ ॥

क्तामनवस्तुचतुर्दश ॥ तावतीतस्यरात्रिश्चकथिताकालवेदिभिः ॥ तथाविधंतदब्दानां
शतंत्वमपिजीवसीत्यंतम् ॥ ५० ॥ वयःस्मृतमिति ॥ एवंशतवर्षपरिमितमितिशेषः ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥

विराडंशाश्चमहतीति ॥ क्षुद्रविराड्रूपाणिमहतिमहाविराड्रूपेलीनानीत्यर्थः ॥ अत्रनवमस्कंधेप्रथमाऽध्यायेयस्माद्यस्माद्यस्योत्पत्तिरुक्तातस्मिन्नेवतस्यलयउक्तइतिबोध्यम् ॥ ६२ ॥ ६३ ॥६४ ॥६५॥
॥ ६६ ॥ एतादृशमहावैभववान्कृष्णस्तयामूलप्रकृत्यासृष्टिसमयेप्रथममुत्पादितः ॥ सप्रलयसमयेतस्यामेवविलीनोभवतीत्याह सकृष्णइति॥६७॥ तत्रश्रुतिप्रमाणयतिसदेवेदमिति॥ ६८॥६९॥एतादृ
श्यामूलप्रकृत्यागुणकीर्तनंकर्तुंकःसमर्थोनकोऽपीत्याह तद्गुणोत्कीर्तनमिति ॥ अधुनासावित्र्यापृष्टान्मुक्तिभेदानाह मुक्तयश्चेति ॥७०॥ मुक्त्यपेक्षयाभक्तिर्गरीयसीतिभक्तौश्रद्धोत्पादनार्थमुक्त्वामुक्तिभे
दानाह तत्प्रधानेति ॥ मुक्त्यपेक्षयाप्रधानेत्यर्थः॥७१॥ विभोर्मूलप्रकृतेःसेवनंविनेत्यर्थः ॥ ७२ ॥ शिवत्वादीन्यपिनिर्वाणमोक्षांतानिस्थानानिभक्तास्तुच्छतयाविदुरित्याह ॥ शिवत्वमिति ॥ ७३ ॥

सारात्सारतराभक्तिरसपीयूषपायिनः ॥ विराडंशाश्चमहतिलीनाःकृष्णेमहाविराट् ॥ ६२ ॥ यस्यैवलोमकूपेषुविश्वानिनिखिलानिच ॥ यस्यचक्षुषउन्मे
षेप्राकृतःप्रलयोभवेत् ॥ ६३ ॥ चक्षुरुन्मीलनेसृष्टिर्यस्यैवपुनरेवसः ॥ यावत्कालोनिमेषेणतावदुन्मीलनेनच ॥ ६४ ॥ ब्रह्मणश्चशताब्देचसृष्टेःसूत्रल
यःपुनः ॥ ब्रह्मसृष्टिलयानांचसंख्यानास्त्येवसुव्रते ॥ ६५ ॥ यथाभूरजसांचैवसंख्यानंनैवविद्यते ॥ चक्षुर्निमेषेप्रलयोयस्यसर्वांतरात्मनः ॥ ६६ ॥ उन्मी
लनेपुनःसृष्टिर्भवेदेवेश्वरेच्छया ॥ सकृष्णःप्रलयेतस्यांप्रकृतौलीनएवहि॥६७॥एकैवचपराशक्तिर्निर्गुणःपरमःपुमान् ॥ सदेवेदमग्रआसीदितिवेदविदोविदुः
॥ ६८ ॥ मूलप्रकृतिरव्यक्ताऽप्यव्याकृतपदाभिधा ॥ चिदभिन्नत्वमापन्नाप्रलयेसैवतिष्ठति ॥ ६९ ॥ तद्गुणोत्कीर्तनंवक्तुंब्रह्मांडेषुचकःक्षमः ॥ मुक्तयश्चचतु
र्वेदैर्निरुक्ताश्चचतुर्विधाः॥७०॥ तत्प्रधानादेवभक्तिर्मुक्तेरपिगरीयसी ॥ सालोक्यदाभवेदेकातथासारूप्यदापरा॥७१॥सामीप्यदाऽथनिर्वाणप्रदामुक्तिश्चतु
र्विधा ॥ भक्तास्तानहिवांछंतिविनातत्सेवनंविभोः ॥ ७२ ॥ शिवत्वममरत्वंचब्रह्मत्वंचाऽवहेलया ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिभयशोकादिकंधनम्॥७३॥ दि
व्यरूपधारणंचनिर्वाणंमोक्षणंविदुः ॥ मुक्तिश्चसेवारहिताभक्तिःसेवाविवर्धिनी ॥ ७४ ॥ भक्तिमुक्त्योरयंभेदोनिषेकखंडनंशृणु ॥ विदुर्बुधानिषेकंचभोगंच
कृतकर्मणाम् ॥७५॥ तत्खंडनंचशुभदंश्रीविभोःसेवनंपरम् ॥ तत्त्वज्ञानमिदंसाध्विस्थिरंचलोकवेदयोः ॥७६ ॥ निर्विघ्नंशुभदंचोक्तंगच्छवत्सेयथासुखम्॥
इत्युक्त्वासूर्यपुत्रश्चजीवयित्वाचतत्पतिम्॥७७॥तस्यैशुभाशिषंदत्त्वागमनंकर्तुमुद्यतः ॥ दृष्ट्वायमंचगच्छंतंसासावित्रीप्रणम्यच॥७८॥रुरोदचरणौधृत्वासा
धुच्छेदेनदुःखिता ॥ सावित्रीरोदनंश्रुत्वायमश्चैवकृपानिधिः ॥७९॥तामित्युवाचसंतुष्टःस्वयंचैवरुरोदह॥धर्मउ० ॥लक्षवर्षंसुखंभुक्त्वापुण्यक्षेत्रेचभारते ८०

विदुस्तुच्छतयेतिशेषः ॥ कुतोभक्तानांमुक्त्यपेक्षयाभक्तौनिर्भरइतिचेत्तत्रहेतुमाह ॥ मुक्तिश्चेति ॥ अत्रयतइतिशेषः ॥ ७४ ॥ निषेकखंडनस्यस्वरूपंसावित्र्यापृष्टंवक्तुंप्रथमतोनिषेकस्वरूपंवक्ति ॥ वि
दुर्बुधाइति ॥ ७५ ॥ श्रीविभोर्मूलप्रकृतेःसेवनंसर्वकृतकर्मणांनिषेकपदवाच्यानांखंडनंनाशनमित्यर्थः ॥ तस्मात्तदेवसर्वैराश्रयणीयमितिभावः ॥ उपसंहरति तत्त्वज्ञानमिति ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८॥
साधुच्छेदनसाधुवियोगेन ॥७९॥ एतादृशींसुशीलांकन्यांपुनःकदाऽहंद्रक्ष्यामीतिकन्यावियोगजन्यदुःखेनयमोऽपिरोदनंकृतवानित्याह स्वयंचैवरुरोदहेति ॥ तदुक्तम् ॥ पुत्रात्प्रियतरःशिष्यो
यदियोग्यगुणोभवेदिति ॥ ८० ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

तल्लोकंदेवीलोकंमणिद्वीपसंज्ञकम् ॥ इतःपरंत्वंगृहंगत्वाऽन्यत्सर्वंहित्वादेवीव्रतानिकुर्वित्याह गत्वेति ॥ देवीव्रतान्याह सावित्र्याश्चेति ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ विभोःपदंमूलप्रकृतेःस्थानम् ॥ मंगल
दायिनींमंगलचंडिकाम् ॥ ८५ ॥ षष्ठींदेवसेनाभिधाम् ॥ ८४ ॥ कार्तिक्यांकार्तिकपौर्णमास्यांराधाम् ॥ शुक्लाष्टम्यामितिदुर्गाव्रतम् ॥ तदुक्तमीशानसंहितायाम् ॥ एकादशीकोटिसहस्रतुल्याजन्माष्ट
मीपर्वतराजपुत्र्याः ॥ ततोऽपिशुक्लागुणिताशतेनपराशरव्यासवसिष्ठमुख्यैरिति ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ एतादेवतास्तदुक्तदिनेषुयंत्रेषुप्रतिमासुवायानारीपूजयेदितिसर्वत्रद्वितीयांतपदानामत्राऽन्वयः ॥
॥ ८८ ॥ विभोःपदंमूलप्रकृतेःस्थानम् ॥ ८९ ॥ इत्थंव्रतानिकुर्वंतीसर्वकालंमूलप्रकृतिंश्रीभुवनेश्वरींभजेत्याह सर्वकालमिति ॥ नातःपरतरमिति ॥ देवीभजनादधिकंकृतकृत्यत्वदायकंनैवाऽस्ति त

अंतेयास्यसितल्लोकंयत्रदेवीविराजते ॥ गत्वाचस्वगृहंभद्रेसावित्र्याश्चव्रतंकुरु ॥ ८१ ॥ द्विसप्तवर्षपर्यंतंनारीणांमोक्षकारणम् ॥ ज्येष्ठशुक्लचतुर्दश्यांसा
वित्र्याश्चव्रतंशुभम् ॥ ८२ ॥ शुक्लाष्टम्यांभाद्रपदेमहालक्ष्म्यायथाव्रतम् ॥ द्व्यष्टवर्षंव्रतंचैवप्रत्यादेयंशुचिस्मिते ॥ ८३ ॥ करोतिभक्त्यायानारीसाया
तिचविभोःपदम् ॥ प्रतिमंगलवारेचदेवींमंगलदायिनीम् ॥ ८४ ॥ प्रतिमासंशुक्लषष्ठ्यांषष्ठींमंगलदायिनीम् ॥ तथाचाऽऽषाढसंक्रांत्यांमनसांसर्वसिद्धि
दाम् ॥ ८५ ॥ राधांरासेचकार्तिक्यांकृष्णप्राणाधिकप्रियाम् ॥ उपोष्यशुक्लाष्टम्यांचप्रतिमासंवरप्रदाम् ॥ ८६ ॥ विष्णुमायांभगवतींदुर्गांदुर्गार्तिना
शिनीम् ॥ प्रकृतिंजगदंबांचपतिपुत्रवतीषुच ॥ ८७ ॥ पतिव्रतासुशुद्धासुयंत्रेषुप्रतिमासुच ॥ यानारीपूजयेद्भक्त्याधनसंतानहेतवे ॥ ८८ ॥ इहलो
केसुखंभुक्त्वायात्यंतेश्रीविभोःपदम् ॥ एवंदेव्याविभूतीश्चपूजयेत्साधकोऽनिशम् ॥ ८९ ॥ सर्वकालंसर्वरूपासंसेव्यापरमेश्वरी ॥ नातःपरतरंकिंचित्कृ
तकृत्यत्वदायकम् ॥ ९० ॥ इत्युक्त्वातांधर्मराजोजगामनिजमंदिरम् ॥ गृहीत्वास्वामिनंसाचसावित्रीचनिजालयम् ॥ ९१ ॥ सावित्रीसत्यवांश्चैव
प्रययौचयथागमम् ॥ अन्यांश्चकथयामासस्ववृत्तांतंहिनारद ॥ ९२ ॥ सावित्रीजनकःपुत्रान्संप्राप्तःप्रक्रमेणच ॥ श्वशुरश्चक्षुषीराज्यंसाचपुत्रान्वरेणच
॥ ९३ ॥ लक्षवर्षंसुखंभुक्त्वापुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ जगामस्वामिनासार्धंदेवीलोकंपतिव्रता ॥ ९४ ॥ सवितुश्चाधिदेवीयामंत्राधिष्ठातृदेवता ॥ सावित्रीह्य
पिवेदानांसावित्रीतेनकीर्तिता ॥ ९५ ॥ इत्येवंकथितंवत्ससावित्र्याख्यानमुत्तमम् ॥ जीवकर्मविपाकंचकिंपुनःश्रोतुमिच्छसि ॥ ९६ ॥ इतिश्रीदे
वीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेअष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥

तस्तत्कृत्वावत्सेतिष्ठ शांताभव ॥ अहंगुरुस्त्वद्धृदयेचैतन्यरूपेणतिष्ठामिततोमद्वियोगजन्यखेदेनरोदनंमाकुर्विंतिभाव ॥ ९० । ९१ ॥ अन्यान्स्वबांधवान् ॥ ९२ ॥ जनकःपितासाचसावित्री ॥ ९३ ॥ देवीलोकं
मणिद्वीपम् ॥ ९४ ॥ सावित्रीपदनिरुक्तिमाह सवितुश्चेति ॥ सूर्यमंडलात्मकसवितुरधिदेवीतदंतर्यामिब्रह्मरूपिणी मंत्रःसूर्यांतर्गतब्रह्मप्रतिपादकोगायत्रीरूपस्तदधिष्ठात्रीचदेवतायतस्ततोभगवत्यागायत्र्याः
सावित्रीनामेत्यर्थः ॥ सवितुरियंसावित्रीतिव्युत्पत्तेः ॥ किंचवेदानांसावित्रीजननीतेषामुत्पादनकर्त्रीभवतिततोऽपिसावित्रीनामेत्याह सावित्रीह्यपीति ॥ सूयतेप्राणिप्रसवंकरोतीतिसासावित्रीति
व्युत्पत्तेः ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेऽष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ॥ छ ॥

अर्धाधिकैस्त्रयस्त्रिंशत्पद्यैरथसविस्तरम्॥ महालक्ष्म्याउपाख्यानंयथावदभिवर्ण्यते ॥ १ ॥ सावित्र्युपाख्यानानंतरंमहालक्ष्म्याउपाख्यानंपृच्छतिश्रीमूलप्रकृतेरिति ॥ मूलप्रकृतेर्गायत्र्याश्चयशःश्रुतमित्यन्वयः॥ १ ॥ २ ॥ केनकर्त्रीकिंभूताकिंस्वरूपाकेनमंत्रेणस्तोत्रेणचेत्यर्थः ॥३॥ पूर्वोक्तंवृत्तंकथयति॥सृष्टेरादाविति॥देवीराधावामांसः कृष्णस्यवामांशइत्यपिपाठः॥४॥५॥६॥७॥यथैवराधायागुणास्तथैवलक्ष्म्याअपिगुणाइत्याहस्वी

नारदउवाच ॥ श्रीमूलप्रकृतेर्देव्यागायत्र्यास्तुनिराकृतेः ॥ सावित्रीयमसंवादेश्रुतंवैनिर्मलंयशः ॥ १ ॥ तद्गुणोत्कीर्तनंसत्यंमंगलानांचमंगलम् ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिलक्ष्म्युपाख्यानमीश्वर ॥ २ ॥ केनाऽऽदौपूजितासाऽपिकिंभूताकेनवापुरा ॥ तद्गुणोत्कीर्तनंमह्यंवदवेदविदांवर ॥३॥ नारायणउवाच॥ सृष्टेरादौपुराब्रह्मन्कृष्णस्यपरमात्मनः ॥ देवीवामांससंभूताबभूवरासमंडले ॥ ४ ॥ अतीवसुंदरीश्यामान्यग्रोधपरिमंडिता ॥ यथाद्वादशवर्षीयाशश्वत्सुस्थिरयौवना ॥ ५ ॥ श्वेतचंपकवर्णाभासुखदृश्यामनोहरा ॥ शरत्पार्वणकोटींदुप्रभाप्रच्छादनानना ॥ ६ ॥ शरन्मध्याह्नपद्मानांशोभामोचनलोचना ॥ सादेवीद्विविधाभूतासहसैवेश्वरेच्छया ॥ ७ ॥ स्वीयरूपेणवर्णेनतेजसावयसात्विषा ॥ यशसावाससाकृत्याभूषणेनगुणेनच ॥ ८ ॥ स्मितेनवीक्षणेनैवप्रेम्णावाऽनुनयेनच ॥ तद्वामांसान्महालक्ष्मीर्दक्षिणांसाच्चराधिका ॥ ९ ॥ राधाऽऽदौवरयामासद्विभुजंचपरात्परम् ॥ महालक्ष्मीश्चतत्पश्चाच्चकमेकमनीयकम् ॥ १० ॥ कृष्णस्तद्गौरवेणैवद्विधारूपोबभूवह ॥ दक्षिणांसश्चद्विभुजोवामांसश्चचतुर्भुजः ॥ ११ ॥ चतुर्भुजायद्विभुजोमहालक्ष्मींददौपुरा॥ लक्ष्यतेदृश्यतेविश्वंस्निग्धदृष्टयायथानिशम् ॥ १२ ॥ देवीभूताचमहतीमहालक्ष्मीश्चसास्मृता ॥ राधाकांतश्चद्विभुजोलक्ष्मीकांतश्चतुर्भुजः ॥ १३ ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपाचगोपैर्गोपीभिरावृता ॥ चतुर्भुजश्चवैकुंठंप्रययौपद्मयासह ॥ १४ ॥ सर्वांशेनसमौतौद्वौकृष्णनारायणौपरौ ॥ महालक्ष्मीश्चयोगेननानारूपाबभूवसा ॥ १५ ॥ वैकुंठेचमहालक्ष्मीःपरिपूर्णतमारमा ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपाचसर्वसौभाग्यसंयुता ॥ १६ ॥ प्रेम्णासाचप्रधानाचसर्वासुरमणीषुच ॥ स्वर्गेषुस्वर्गलक्ष्मीश्चशक्रसंपत्स्वरूपिणी ॥ १७ ॥ पातालेनागलक्ष्मीश्चराजलक्ष्मीश्चराजसु ॥ गृहलक्ष्मीर्गृहेष्वेवगृहिणांचकलांशतः ॥ १८ ॥ संपत्स्वरूपागृहिणांसर्वमंगलमंगला ॥ गवांप्रसूतिःसासुरभिर्दक्षिणायज्ञकामिनी ॥ १९ ॥ क्षीरोदसिंधुकन्यासाश्रीरूपापद्मिनीषुच ॥ शोभास्वरूपाचंद्रेचसूर्यमंडलमंडिता ॥ २० ॥ विभूषणेषुरत्नेषुफलेषुचजलेषुच ॥ नृपेषुनृपपत्नीषुदिव्यस्त्रीषुगृहेषुच ॥ २१ ॥ सर्वसस्येषुवस्त्रेषुस्थानेषुसंस्कृतेषुच ॥ प्रतिमासुचदेवानांमंगलेषुघटेषुच ॥ २२ ॥ माणिक्येषुचमुक्तासुमाल्येषुचमनोहरा ॥ मणींद्रेषुचहीरेषुक्षीरेषुचंदनेषुच ॥ २३ ॥

यरूपेणेति ॥ ८ ॥ ९ ॥ चकमेद्विभुजमित्यर्थः ॥ १० ॥ तद्गौरवेणराधायागौरवेण ॥ ११ ॥ महालक्ष्मीपदनिरुक्तिमाह लक्ष्यतेइति ॥ लक्ष्यतेदृश्यतेययासालक्ष्मीरित्यर्थः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ योगेनशक्त्या ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ कलांशतइति॥एतानिरूपाण्यंशरूपाणीत्यर्थः॥पूर्णांशस्तुवैकुंठेएवास्तीत्यर्थः॥१८॥ सुरभ्यादयोऽपिलक्ष्म्यंशभूताइत्याह गवांप्रसूतिरिति॥१९॥२०॥ २१ ॥ २२ ॥२३॥

एतेषुसर्वेषुलक्ष्म्यंशाःसंतीत्यर्थः ॥ किंभूतेत्यस्योत्तरमुक्त्वाकेनादापूजितेत्यस्योत्तरमाह वैकुंठेपूजितेति ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ ततःपरंकेनकेनकस्मिन्कालेपूजितेत्यत्राह शुक्लाष्टम्यामिति ॥२७॥
॥ २८ ॥ २९ ॥ मंगलेनराज्ञा ॥ ३० ॥ केदारनीलादयोराजानः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेएकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ द्व्यधिकैर्नवति

वृक्षशाखासुरम्यासुनवमेघेषुवस्तुषु ॥ वैकुंठेपूजितासाऽऽदौदेवीनारायणेनच ॥ २४ ॥ द्वितीयेब्रह्मणाभक्त्यातृतीयेशंकरेणच ॥ विष्णुनापूजिता साचक्षीरोदेभारतेमुने ॥ २५ ॥ स्वायंभुवेनमनुनामानवेंद्रैश्वसर्वतः ॥ ऋषींद्रैश्वमुनींद्रैश्वसद्भिश्वगृहिभिर्भवे ॥ २६ ॥ गंधर्वैश्ववनागाद्यैःपातालेषुचपूजिता ॥ शुक्लाष्टम्यांभाद्रपदेकृतापूजाचब्रह्मणा ॥ २७ ॥ भक्त्याचपक्षपर्यंतंत्रिषुलोकेषुनारद ॥ चैत्रेपौषेचभाद्रेचपुण्येमंगलवासरे ॥ २८ ॥ विष्णुनापूजितासाचत्रिषुलोकेषुभक्तितः ॥ वर्षांतेपौषसंक्रांत्यांमाघ्यामावाह्यमंगले ॥ २९ ॥ मनुस्तांपूजयामाससाभूताभुवनत्रये ॥ पूजितासामहेंद्रेणमंगलेनैवमंगला ॥ ३० ॥ केदारेणैवनीलेनसुबलेननलेनच ॥ ध्रुवेणोत्तानपादेनशक्रेणबलिनातथा ॥ ३१ ॥ कश्यपेनचदक्षेणकर्दमेनविवस्वता ॥ प्रियव्रतेनचंद्रेणकुबेरेणैववायुना ॥ ३२ ॥ यमेनवह्निनाचैववरुणेनैवपूजिता ॥ एवंसर्वत्रसर्वेषुपूजितावंदितासदा ॥ ३३ ॥ सर्वैश्वर्याधिदेवीसासर्वसंपत्स्वरूपिणी ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेएकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ नारायणप्रियासाचवरावैकुंठवासिनी ॥ वैकुंठाधिष्ठातृदेवीमहालक्ष्मीःसनातनी ॥ १ ॥ कथंबभूवसादेवीपृथिव्यांसिंधुकन्यका ॥ पुराकेनस्तुताऽऽदौसातन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ २ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ पुरादुर्वाससःशापाद्भ्रष्टश्रीश्वपुरंदरः ॥ बभूवदेवसंघश्वमर्त्यलोकेचनारद ॥ ३ ॥ लक्ष्मीःस्वर्गादिकंत्यक्त्वारुष्टापरमदुःखिता ॥ गत्वालीनाचवैकुंठेमहालक्ष्मीश्वनारद ॥ ४ ॥ तदाशोकाद्ययुःसर्वेदुःखिताब्रह्मणःसभाम् ॥ ब्रह्माणंचपुरस्कृत्ययययुर्वैकुंठमेवच ॥ ५ ॥ वैकुंठेशरणापन्नादेवानारायणेपरे ॥ अतीवदैन्ययुक्ताश्वशुष्ककंठोष्ठतालुकाः ॥६॥ तदालक्ष्मीश्वकलयापुराणपुरुषाज्ञया ॥ बभूवसिंधुकन्यासासर्वसंपत्स्वरूपिणी ॥ ७ ॥ तथामथित्वाक्षीरोदंदेवादैत्यगणैःसह ॥ संप्राप्ताश्वमहालक्ष्मींविष्णुस्तांचददर्शह ॥८॥ सुरादिभ्योवरंदत्त्वावनमालांचविष्णवे ॥ ददौप्रसन्नवदनातुष्टाक्षीरोदशायिने ॥९॥ देवाश्वाऽप्यसुरग्रस्तंराज्यंप्रापुश्वनारद॥ तांसंपूज्यचसंभूयसर्वत्रचनिरापदः ॥१०॥नारदउवाच॥कथंशशापदुर्वासामुनिश्रेष्ठःकदाचन॥केनदोषेणवाब्रह्मन्ब्रह्मिष्ठस्तत्त्ववित्पुरा ॥११॥ ममंथुःकेनरूपेणजलधिंतेसुरादयः ॥ केनस्तोत्रेणवादेवीशक्रंसाक्षाद्बभूवसा ॥१२॥

श्लोकैर्नारदायसविस्तरम् ॥ लक्ष्मीजन्मनिमित्तंचप्रोच्यतेभक्तिशालिने ॥ १ ॥ नारदोलक्ष्म्युत्पत्तिंपृच्छति नारायणेति ॥ १ ॥ केनस्तुतासतीसिंधुकन्यकाजातेत्यर्थः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥
॥ ६ ॥ कलयांऽशेन ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

तयोःशक्रदुर्वाससोः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

कोवातयोश्वसंवादोबभूवतद्वदप्रभो ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ मधुपानप्रमत्तश्वत्रैलोक्याधिपतिःपुरा ॥ १३ ॥ क्रीडांचकाररहसिरंभयासहकामुकः ॥ कृत्वाक्रीडांतयासार्धंकामुक्यात्हृतमानसः ॥ १४ ॥ तस्थौतत्रमहारण्येकामोन्मथितमानसः ॥ कैलासशिखरेयांतंवैकुंठाद्दषिसत्तमम् ॥ १५ ॥ दुर्वासमंददर्शेंद्रोज्ज्वलंतंब्रह्मतेजसा ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तंडसहस्रप्रभमीश्वरम् ॥ १६ ॥ प्रतप्तकांचनाकारंजटाभारमहोज्ज्वलम् ॥ शुक्लयज्ञोपवीतंचचीरदंडौकमंडलुम् ॥ १७ ॥ महोज्ज्वलंचतिलकंबिभ्रतंचेंदुसन्निभम् ॥ समन्वितंशिष्यलक्षैर्वेदवेदांगपारगैः ॥ १८ ॥ दृष्ट्वाननामशिरसासंप्रमत्तःपुरंदरः ॥ शिष्यवर्गंतदाभक्त्यातुष्टावचमुदान्वितम् ॥ १९ ॥ मुनिनाचसशिष्येणदत्तास्तस्मैशुआशिषः ॥ विष्णुदत्तंपारिजातपुष्पंचसुमनोहरम् ॥ २० ॥ तज्जरारोगमृत्युघ्नंशोकघ्नंमोक्षकारकम् ॥ शक्रःपुष्पंगृहीत्वाचप्रमत्तोराज्यसंपदा ॥ २१ ॥ पुष्पंसन्यस्तयामासतदैवकरिमस्तके ॥ हस्तीतत्स्पर्शमात्रेणरूपेणचगुणेनच ॥ २२ ॥ तेजसावयसाऽकस्माद्विष्णुतुल्योबभूवह ॥ त्यक्त्वाशक्रंगजेंद्रश्वजगामघोरकाननम् ॥ २३ ॥ नशशाकमहेंद्रस्तंरक्षितुंतेजसामुने ॥ तत्पुष्पंत्यक्तवंतंचदृष्ट्वाशक्रंमुनीश्वरः ॥ २४ ॥ तमुवाचमहारुष्टोशशापचरुषान्वितः ॥ मुनिरुवाच ॥ अरेश्रियाप्रमत्तस्त्वंकथंमामवमन्यसे ॥ २५ ॥ मद्दत्तपुष्पंदत्तंचगर्वेणकरिमस्तके ॥ विष्णोर्निवेदितंचैवनैवेद्यंवाफलंजलम् ॥ २६ ॥ प्राप्तिमात्रेणभोक्तव्यंत्यागेनब्रह्महाभवेत् ॥ भ्रष्टश्रीर्भ्रष्टबुद्धिश्वपुरभ्रष्टोभवेत्तुसः ॥ २७ ॥ यस्त्यजेद्विष्णुनैवेद्यंभाग्येनोपस्थितंशुभम् ॥ प्राप्तिमात्रेणयोभुंक्तेभक्तोविष्णुनिवेदितम् ॥ २८ ॥ पुंसांशतंसमुद्धृत्यजीवन्मुक्तःस्वयंभवेत् ॥ नैवेद्यभोजनंकृत्वानित्यंयःप्रणमेद्धरिम् ॥ २९ ॥ पूजयेत्स्तौतिवाभक्त्यासविष्णुसदृशोभवेत् ॥ तत्स्पर्शवायुनासद्यस्तीर्थौघश्वविशुध्यति ॥ ३० ॥ तत्पादरजसामूढसद्यःपूतावसुंधरा ॥ पुंश्चल्यन्नमवीरान्नंशूद्रश्राद्धान्नमेवच ॥ ३१ ॥ यद्धरेरनिवेद्यंचवृथामांसस्यभक्षणम् ॥ शिवलिंगप्रदानंचयद्दत्तंशूद्रयाजिना ॥ ३२ ॥ चिकित्सकद्विजान्नंचदेवलान्नंतथैवच ॥ कन्याविक्रयिणामन्नंयदन्नंयोनिजीविनाम् ॥ ३३ ॥ उच्छिष्टान्नंपर्युषितंसर्वभक्षावशेषितम् ॥शूद्रापतिद्विजानांचवृषवाहद्विजान्नकम्॥ ३४ ॥अदीक्षितद्विजानांचयदन्नंशवदाहिनाम् ॥ अगम्यागामिनांचैवद्विजानामन्नमेवच ॥ ॥ ३५ ॥मित्रद्रुहांकृतघ्नानामन्नंविश्वासघातिनाम्॥मिथ्यासाक्ष्यप्रदान्नंचब्राह्मणान्नंतथैवच॥ ३६ ॥एतेसर्वेविशुध्यंतिविष्णोर्नैवेद्यभक्षणात् ॥ श्वपचश्चेद्विष्णुसेवीवंशानांकोटिमुद्धरेत् ॥ ३७ ॥ हरेरभक्तोमनुजःस्वंचरक्षितुमक्षमः॥ अज्ञानाद्यदिगृह्णातिविष्णोर्निर्माल्यमेवच ॥ ३८ ॥

॥ ३५ ॥ ब्राह्मणान्नंतीर्थप्रतिग्राहिणांब्राह्मणानामन्नमित्यर्थः ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७१ ॥

॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ मायापहःप्रभोइत्यत्र मह्यंमत्तायहेप्रभोइत्यपिपाठः ॥ मायापहोमोहनाशकइत्यर्थः ॥ किमेवंप्रार्थनयालक्ष्मीप्राप्तिमिच्छसि नेत्याह त्वद्दत्तांनयाचेइति ॥ त
र्हिकिंप्रार्थ्यतेतत्राह किंविज्ञानमिति ॥ संसारोद्धारकंज्ञानंदेहीत्यर्थः ॥ ४५ ॥ ऐश्वर्यंकुतोनप्रार्थ्यते इतिचेत्तत्राह ऐश्वर्यमिति ॥ महादोषकरत्वात्तस्यप्रार्थनानक्रियतइत्यर्थः ॥ ४६ ॥ इंद्रेणसंपत्तावु

सप्तजन्मार्जितात्पापान्मुच्यतेनाऽत्रसंशयः ॥ ज्ञात्वाभक्त्याचगृह्णातिविष्णोर्नैवेद्यमेवच ॥ ३९ ॥ कोटिजन्मार्जितात्पापान्मुच्यतेनिश्चितंहरे ॥ यस्मात्संस्थापितंपुष्पंगर्वेणकरिमस्तके ॥ ४० ॥ तस्माद्युष्मान्परित्यज्ययातुलक्ष्मीर्हरेःपदम् ॥ नारायणस्यभक्तोऽहंनबिभेमिसुराद्विधेः ॥ ४१ ॥ कालान्मृत्योर्जरातश्चक्वान्यान्गणयामिच ॥ किंकरिष्यतितेतातःकश्यपश्चप्रजापतिः ॥ ४२ ॥ बृहस्पतिर्गुरुश्चैवनिःशंकस्यचमेहरे ॥ इदंपुष्पंयस्य मूर्ध्नितस्यैवपूजनंपरम् ॥ ४३ ॥ इतिश्रुत्वामहेंद्रश्चधृत्वासचरणंमुनेः ॥ उच्चैरुरोदशोकार्तस्तमुवाचभयाकुलः ॥ ४४ ॥ महेंद्रउवाच ॥ दत्तःसमुचितःशापोम ह्यंमायापहःप्रभो ॥ त्वद्दत्तांनयाचेसंपत्तिंकिंचिज्ज्ञानंचदेहिमे ॥ ४५ ॥ ऐश्वर्यंविपदांबीजंज्ञानप्रच्छन्नकारणम् ॥ मुक्तिमार्गकुठारश्चभक्तेश्चव्यवधायक म् ॥ ४६ ॥ मुनिरुवाच ॥ जन्समृत्युजराशोकरोगबीजाकुरंपरम् ॥ संपत्तितिमिरांधश्चमुक्तिमार्गंनपश्यति ॥ ४७ ॥ संपन्मत्तोविमूढश्चसुरामत्तःस एवच ॥ बांधवैर्वेष्टितःसोऽपिबंधत्वेनैवहेहरे ॥ ४८ ॥ संपत्तिमदमत्तश्चविषयांधश्चविह्वलः ॥ महाकामीराजसिकःसत्त्वमार्गंनपश्यति ॥ ४९ ॥ द्वि विधोविषयांधश्चराजसस्तामसःस्मृतः ॥ अशास्त्रज्ञस्तामसश्चशास्त्रज्ञोराजसःस्मृतः ॥ ५० ॥ शास्त्रंचद्विविधंमार्गंदर्शयेत्सुरपुंगव ॥ प्रवृत्तिबीजमेकंच निवृत्तेःकारणंपरम् ॥ ५१ ॥ चरंतिजीविनश्चाद्यौप्रवृत्तेर्दुःखवर्त्मनि ॥ स्वच्छंदंचप्रसन्नंचनिर्विरोधंचसंततम् ॥ ५२ ॥ आयातिमधुनोलोभात्क्लेशेनसु खमानितः ॥ परिणामेनाशबीजेजन्ममृत्युजराकरे ॥ ५३ ॥ अनेकजन्मपर्यंतंकृत्वाचभ्रमणंमुदा ॥ स्वकर्मविहितायांचनानायोन्यांक्रमेणच ॥ ५४ ॥ ततश्चेशानुग्रहाच्चसत्संगंलभतेचसः ॥ सहस्रेषुशतेष्वेकोभवाब्धिपारकारणम् ॥ ५५ ॥ साधुस्तत्त्वप्रदीपेनमुक्तिमार्गंप्रदर्शयेत् ॥ तदाकरोतियत्नंचजी वोबंधनखंडने ॥ ५६ ॥ अनेकजन्मयोगेनतपसाऽनशनेनच ॥ तदालभेन्मुक्तिमार्गंनिर्विघ्नंसुखदंपरम् ॥ ५७ ॥ इदंश्रुतंगुरोर्वक्त्राद्यत्पृच्छसिपु रंदर ॥ मुनेस्तद्वचनंश्रुत्वावीतरागोबभूवसः ॥ ५८ ॥

क्तंदोषंमुनिरंगीकृत्यतदुक्तंदोषमेवविशदयति जन्ममृत्युजरेति ॥ बीजांकुरंलक्ष्मीरूपम् ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ प्रवृत्तिलक्षणधर्मैर्यत्फलंतदाह चरंतीति ॥ निर्विरोधमुन्मत्तवदित्यर्थः ॥ ५२ ॥
आयातीति ॥ यथामधुनोलोभाद्भ्रमरआयातिकमलेतस्मिन्मुकुलितेस्वयंबद्धोभवतीति नजानातितथायंप्राणी क्लेशेदुःखरूपेसंसारेसुखमानितःसुखबुद्धिःसन्नायाति ॥ नाशबीजेजन्ममृत्युजरास्थानेसं
सारेइतिभावः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ यस्मात्प्रवृत्तिमार्गोनमुक्तिदस्तस्मात्प्रवृत्तिमार्गंविहायसद्गुरुमाश्रित्यज्ञानाभ्यासेनमुक्तोभवेदितियत्त्वयापृष्टंज्ञानंतन्मयोक्तमिति भावः ॥ ५८ ॥

वर्धयामास णिच्प्रयोगआर्षः ॥ ववृधेइत्यर्थः ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ साश्रुनेत्रंईश्वरेपूर्णप्रेम्णोलक्षणमेतत् ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ पुनरनंतरंवरोपलब्धिंज्ञानप्राप्तिरूपांमुनेःस काशाज्जातांचकथयामासेत्यर्थः ॥ ६७ ॥ सुरेश्वरःकथयामासेत्यन्वयः ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ विपत्तावपिनीतिज्ञोधैर्यंत्यक्त्काकातरोनभवतीत्यर्थः ॥ नीतिमेवाह संपत्तिर्वेति ॥ ७० ॥ पूर्वेति ॥ यत्तः

वैराग्यंवर्धयामासतस्यब्रह्मन्दिनेदिने ॥ मुनेःस्थानाद्गृहंगत्वासददर्शाऽमरावतीम् ॥ ५९ ॥ दैत्यैरसुरसंघैश्वसमाकीर्णांभयाकुलाम् ॥ विषमोपप्लवांकुत्र बंधुहीनांचकुत्रचित् ॥६०॥ पितृमातृकलत्रादिविहीनामतिचंचलाम् ॥ शत्रुग्रस्तांचतांदृष्ट्वाजगामवाक्पतिंप्रति॥६१॥शक्रोमंदाकिनीतीरेददर्शगुरुमीश्व रम् ॥ ध्यायमानंपरंब्रह्मगंगातोयेस्थितंपरम् ॥६२॥ सूर्याभिसंमुखंपूर्वमुखंचविश्वतोमुखम् ॥ साश्रुनेत्रंपुलकिनंपरमानंदसंयुतम् ॥ ६३ ॥ वरिष्ठंचगरि ष्ठंचधर्मिष्ठंश्रेष्ठसेवितम् ॥ प्रेष्ठंचबंधुवर्गाणामतिश्रेष्ठंचज्ञानिनाम् ॥ ६४ ॥ ज्येष्ठंचभ्रातृवर्गाणामनिष्टंसुरवैरिणाम् ॥ दृष्ट्वागुरुंजपंतंचतत्रतस्थौसुरेश्वरः ॥ ॥६५॥ प्रहरांतेगुरुंदृष्ट्वाचोत्थितंप्रणनामसः ॥ प्रणम्यचरणांभोजेरुरोदोच्चैर्मुहुर्मुहुः ॥ ६६ ॥ वृत्तांतंकथयामासब्रह्मशापादिकंतथा ॥ पुनर्वरोपलब्धिंच ज्ञानप्राप्तिंसुदुर्लभाम् ॥ ६७ ॥ वैरिग्रस्तांचस्वपुरींक्रमेणैवसुरेश्वरः ॥ शिष्यस्यवचनंश्रुत्वासुबुद्धिर्वदतांवरः ॥ ६८ ॥ बृहस्पतिरुवाचेदंकोपसंरक्तलोच नः ॥ गुरुरुवाच ॥ श्रुतंसर्वंसुरश्रेष्ठमारोदीर्वचनंशृणु ॥ ६९ ॥ नकातरोहिनीतिज्ञोविपत्तौचकदाचन ॥ संपत्तिर्वाविपत्तिर्वानश्वराश्रमरूपिणी ॥ ७० ॥ पूर्वस्वकर्मायत्ताचस्वयंकर्तातयोरपि ॥ सर्वेषांचभवत्येवशश्वज्जन्मनिजन्मनि ॥७१॥ चक्रनेमिक्रमेणैवतत्रकापरिदेवना ॥ उक्तंहिस्वकृतंकर्मभुज्यतेऽखि लभारते ॥ ७२ ॥ शुभाशुभंचयत्किंचित्स्वकर्मफलभुक्पुमान् ॥ नाऽभुक्तंक्षीयतेकर्मकल्पकोटिशतैरपि ॥ ७३ ॥ अवश्यमेवभोक्तव्यंकृतंकर्मशुभाशुभ म् ॥ इत्येवमुक्तंवेदेचकृष्णेनपरमात्मना ॥ ७४ ॥ सामवेदोक्तशाखायांसंबोध्यकमलोद्भवम् ॥ जन्मभोगावशेषेचसर्वेषांकृतकर्मणाम् ॥७५॥अनुरूपंहि तेषांचभारतेऽन्यत्रचैवहि ॥ कर्मणाब्रह्मशापंचकर्मणाचशुभाशिषम् ॥ ७६ ॥ कर्मणाचमहालक्ष्मींलभेद्दैन्यंचकर्मणा ॥ कोटिजन्मार्जितंकर्मजीविनाम नुगच्छति ॥ ७७ ॥ नहित्यजेद्विनाभोगंतच्छायेवपुरंदर ॥ कालभेदेदेशभेदेपात्रभेदेचकर्मणाम् ॥ ७८ ॥ न्यूनताधिकभावोऽपिभवेदेवहिकर्मणा ॥ वस्तुदानेनवस्तूनांसमंपुण्यंदिनेदिने ॥ ७९ ॥ दिनभेदेकोटिगुणमसंख्यंवाततोधिकम् ॥ समेदेशेचवस्तूनांदानपुण्यंसमंसुर ॥ ८० ॥

सासंपत्तिर्वाविपत्तिर्वापूर्वजन्मनिकृतस्वकर्मायत्तातदधीनाभवतिततस्तयोःकर्ताऽपिस्वयमेवभवतितस्मात्कर्मानुरूपंफलंभविष्यत्येवनकातरतयातन्नाशोभविष्यतीत्यर्थः ॥ एतादृशंदुःखंसर्वेषांभव तीत्याह सर्वेषांचेति ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ कमलोद्भवंब्रह्माणंसंबोध्यतंप्रत्युक्तंकृष्णेनेत्यर्थः ॥ जन्मेति कृतकर्मणांभोगावशेषेतेषांकर्मणामनुरूपंजन्मभारतेऽन्यत्रवाभवतीत्यन्वयः ॥ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ देशकालपात्रभेदेनकृतानांकर्मणांफलतारतम्यंभवतीतिसविस्तरंवर्णयति दिनभेदेइति ॥ ८० ॥ ॥७॥ ॥७२॥ ॥श्री॥

॥ ८१ ॥ ८२ ॥ यथाकर्षकाणांक्षेत्रभेदेसस्यानिन्यूनान्यधिकानिवाफलंतितद्वदित्यर्थः ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ अक्षयायांनवम्याम् ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ एवंकर्माधीनत्वेसतितन्निवृत्तिःकेनभव
तितत्राह यस्याज्ञयेति ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ इष्टमिष्टदेवम् ॥ ९२ ॥ इतिश्रीदेवी तिलकेनवमस्कंधेचत्वारिंशोध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ एकोनषष्टिश्लोकैस्तुशक्रःसुरगणैःसह ॥ निवेदितुंनिजंदुः

देशभेदेकोटिगुणमसंख्यंवाततोऽधिकम् ॥ समेपात्रेसमंपुण्यंवस्तूनांकर्तुरेवच ॥ ८१ ॥ पात्रभेदेशतगुणमसंख्यंवाततोऽधिकम् ॥ यथाफलंतिसस्यानि न्यूनान्यप्यधिकानिच ॥ ८२ ॥ कर्षकाणांक्षेत्रभेदेपात्रभेदेफलंतथा ॥ सामान्यदिवसेविप्रदानंसमफलंभवेत् ॥ ८३ ॥ अमायांरविसंक्रांत्यांफलंशतगुणं भवेत् ॥ चातुर्मास्यांपौर्णमास्यामनंतंफलमेवच ॥ ८४ ॥ ग्रहणेशशिनःकोटिगुणंचफलमेवच ॥ सूर्यस्यग्रहणेवाऽपिततोदशगुणंभवेत् ॥ ८५ ॥ अक्षया यामक्षयंतदसंख्यफलमुच्यते ॥ एवमन्यत्रपुण्याहेफलाधिक्यंभवेदिति ॥ ८६ ॥ यथादानेतथास्नानेजपेऽन्यपुण्यकर्मसु ॥ एवंसर्वत्रबोद्धव्यंनराणांकर्म णांफलम् ॥ ८७ ॥ यथादंडेनचक्रेणशरावेणभ्रमेणच ॥ कुंभंनिर्मातिनिर्माताकुंभकारोमृदाभुवि ॥ ८८ ॥ तथैवकर्मसूत्रेणफलंधातादधातिच ॥ यस्याज्ञ यासृष्टमिदंतंचनारायणंभज ॥ ८९ ॥ सविधाताविधातुश्चपातुःपाताजगत्त्रये ॥ स्रष्टुःस्रष्टाचसंहर्तुःसंहर्ताकालकालकः ॥ ९० ॥ महाविपत्तौसंसारेयःस्म रेन्मधुसूदनम् ॥ विपत्तौतस्यसंपत्तिर्भवेदित्याहशंकरः ॥ ९१ ॥ इत्येवमुक्त्वातत्त्वज्ञःसमालिंग्यसुरेश्वरम् ॥ दत्त्वाशुभाशिषंचेष्टंबोधयामासनारद ॥ ॥ ९२ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ छ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ हरिंध्यात्वाहरिर्ब्रह्मन्जगामब्रह्म णःसभाम् ॥ बृहस्पतिंपुरस्कृत्यसर्वैःसुरगणैःसह ॥ १ ॥ शीघ्रंगत्वाब्रह्मलोकंदृष्ट्वाचकमलोद्भवम् ॥ प्रणेमुर्देवताःसर्वाःसहेंद्रागुरुणासह ॥ २ ॥ वृत्तां तंकथयामाससुराचार्योविधिंप्रति ॥ प्रहस्योवाचतच्छ्रुत्वामहेंद्रंकमलासनः ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वत्समद्वंशजातोऽसिप्रपौत्रोमेविचक्षणः ॥ बृहस्पतेश्च शिष्यस्त्वंसुराणामधिपःस्वयम् ॥ ४ ॥ मातामहश्चदक्षस्तेविष्णुभक्तःप्रतापवान् ॥ कुलत्रयंयस्यशुद्धंकथंसोऽहंकृतोभवेत् ॥ ५ ॥ मातापतिव्रताय स्यपिताशुद्धोजितेंद्रियः ॥ मातामहोमातुलश्चकथंसोऽहंकृतोभवेत् ॥ ६ ॥ जनःपैतृकदोषेणदोषान्मातामहस्यच ॥ गुरुदोषात्त्रिभिर्दोषैर्हरिदोषीभवेद्ध्रुव म् ॥ ७ ॥ सर्वांतरात्माभगवान्सर्वदेहेष्ववस्थितः ॥ यस्यदेहात्सप्रयातिसशवस्तत्क्षणेभवेत् ॥ ८ ॥ मनोहमिंद्रियेशंचज्ञानरूपोहिशंकरः ॥ विष्णु प्राणाचप्रकृतिर्बुद्धिर्भगवतीसती ॥ ९ ॥

खंगतोब्रह्मागमीश्वरम् ॥ १ ॥ बृहस्पतिवाक्योत्तरंशक्रोयत्कृतवांस्तदाह हरिंध्यात्वेति ॥ हरिरिंद्रः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ कथंसोऽहमिति ॥ कथमेतादृशोऽहंकृतोऽहंकारयुक्तोभवेदथापित्वं
जातस्तदेतदाश्चर्यमितिभावः ॥ ५ ॥ ६ ॥ हरिदोषी।देवापराधवान्भवतीत्यर्थः ॥ ७ ॥ सदेवआत्मरूपोदेहाद्यस्यप्रयातीत्यन्वयः ॥ ८ ॥ देहनगरस्थितस्याऽऽत्मनोराज्ञःसेवकानाह मनोहमिति ॥
अहं ब्रह्माइंद्रियेशंमनोभवामीत्यर्थः ॥ प्रकृतिर्विष्णोरात्मनःप्राणस्वरूपाराधारूपाप्रकृतिर्भवतीत्यर्थः ॥ बुद्धिस्तुसतीभगवतीदुर्गाभवतीत्यर्थः ॥ ९ ॥

निद्राक्षुधादयस्तुतस्यैवाऽऽत्मनःशक्तेःकलाभवंतीत्यर्थः ॥ आत्मनोयोबुद्धौप्रतिबिंबरूपःसजीवोभोगशरीरभृद्भवतीत्यर्थः ॥ १० ॥ ११ ॥ तत्पुष्पंतादृशमहिमावतःश्रीगोपालसुंदरीरूपश्रीकृष्ण

निद्रादयःशक्तयश्चताःसर्वाःप्रकृतेःकलाः ॥ आत्मनःप्रतिबिंबश्चजीवोभोगशरीरभृत् ॥ १० ॥ आत्मनीशेगतेदेहात्सर्वेयांतिससंभ्रमाः ॥ यथावर्त्मनि गच्छंतंनेरदवमिवाऽनुगाः ॥ ११ ॥ अहंशिवश्चशेषश्चविष्णुर्धर्मोमहाविराट् ॥ यूयंयदंशाभक्ताश्चतत्पुष्पंन्यक्कृतंत्वया ॥ १२ ॥ शिवेनपूजितंपादपद्मंपुष्पेणयेनच ॥ तच्चदुर्वासप्रसादत्तंदैवेनन्यक्कृतंत्वया ॥ १३ ॥ तत्पुष्पंमस्तकेयस्यकृष्णपादाब्जप्रच्युतम् ॥ सर्वेषांचसुराणांचतत्पूजापुरतोभवेत् ॥ १४ ॥ दैवेनवंचितस्त्वंहिदैवंचबलवत्तरम् ॥ भाग्यहीनंजनंमूढंकोवारक्षितुमीश्वरः ॥ १५ ॥ साश्रीर्गताऽधुनाकोपात्कृष्णनिर्माल्यवर्जनात् ॥ अधुनागच्छवैकुंठंमयाचगुरुणासह ॥ १६ ॥ निषेव्यतत्रश्रीनाथंश्रियंप्राप्स्यसिमद्वरात् ॥ एवमुक्त्वाचसब्रह्मासर्वैःसुरगणैःसह ॥ १७ ॥ तत्रगत्वापरंब्रह्मभगवंतंसनातनम् ॥ दृष्ट्वातेजःस्वरूपंतंप्रज्वलंतंस्वतेजसा ॥ १८ ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तंडशतकोटिसमप्रभम् ॥ शांतमनादिमध्यांतंलक्ष्मीकांतमनंतकम् ॥ १९ ॥ चतुर्भुजैःपार्षदैश्चसरस्वत्यायुतंप्रभुम् ॥ भक्त्याचतुर्भिर्वेदैश्चगंगयापरिवेष्टितम् ॥ २० ॥ तंप्रणेमुःसुराःसर्वेमूर्ध्नाब्रह्मपुरोगमाः ॥ भक्तिनम्राःसाश्रुनेत्रास्तुष्टुवुःपरमेश्वरम् ॥ २१ ॥ वृत्तांतंकथयामासस्वयंब्रह्माकृतांजलिः ॥ रुरुदुर्देवताःसर्वाःस्वाधिकाराच्च्युताश्चताः ॥ २२ ॥ सददर्शसुरगणंविपद्ग्रस्तंभयाकुलम् ॥ रत्नभूषणशून्यंचवाहनादिविवर्जितम् ॥ २३ ॥ शोभाशून्यंहतश्रीकंनिष्प्रभंसभयंपरम् ॥ उवाचकातरंदृष्ट्वाभयभीतिविभंजनः ॥ २४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ माभैर्ब्रह्मन्हेसुराश्चभयंकिंवोमयिस्थिते ॥ दास्यामिलक्ष्मीमचलांपरमैश्वर्यवर्धिनीम् ॥ २५ ॥ किंचमद्वचनंकिंचिच्छ्रूयतांसमयोचितम् ॥ हितंसत्यंसारभूतंपरिणामसुखावहम् ॥ २६ ॥ जनाश्चाऽसंख्यविश्वस्थामदधीनाश्चसंततम् ॥ यथातथाऽहंमद्भक्तपराधीनोऽस्वतंत्रकः ॥ २७ ॥ यंयंरुष्टोहिमद्भक्तोमत्परोहिनिरंकुशः ॥ तद्गृहेऽहंनतिष्ठामिपद्मयासहनिश्चितम् ॥ २८ ॥ दुर्वासाशंकरांशश्चवैष्णवोमत्परायणः ॥ तच्छापादागतोऽहंचसलक्ष्मीकोहिवोगृहात् ॥ २९ ॥ यत्रशंखध्वनिर्नास्तितुलसीनशिवार्चनम् ॥ नभोजनंचविप्राणांनपद्मातत्रतिष्ठति ॥ ३० ॥ मद्भक्तानांचमेनिंदायत्रब्रह्मन्भवेत्सुराः ॥ महारुष्टामहालक्ष्मीस्ततोयातिपराभवम् ॥ ३१ ॥ मद्भक्तिहीनोयोमूढोभुंक्तेयोहरिवासरे ॥ ममजन्मदिनेवापियातिश्रीस्तद्गृहादपि ॥ ३२ ॥ मन्नामविक्रयीयश्चविक्रीणातिस्वकन्यकाम् ॥ यत्राऽतिथिर्नभुंक्तेचमत्प्रियायातितद्गृहात् ॥ ३३ ॥

स्यपुष्पंनिर्माल्यभूतंत्वयान्यक्कृतंतिरस्कृतंसएषमहानपराधस्त्वयाकृतइतिभावः ॥ १२ ॥ १३ ॥ सुराणांमध्येइत्यर्थः ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ यंयंरुष्टोयंयंपुरुषंप्रतिरुष्टइत्यर्थः ॥ २८ ॥ २९ ॥ शिवार्चनंशिवस्यशिवायाश्चाऽर्चनमित्यर्थः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥४०॥४१। वाचालोऽसद्बहुभाषणवान् ॥ ४२ ॥ योऽन्यांगंपुरुषांतरस्यांगमित्यर्थः ॥ ४३ ॥४४॥४५॥ एतेषुस्थलेषुनतिष्ठतिचेत्कुत्रतिष्ठतित

योविप्रःपुंश्चलीपुत्रोमहापापीचतत्पतिः ॥ पापिनोयोगृहंयातिशूद्रश्राद्धान्नभोजकः ॥ ३४ ॥ महारुष्टाततोयातिमंदिरात्कमलालया ॥ शूद्राणांशवदा
हीचभाग्यहीनोद्विजाधमः ॥ ३५ ॥ यातिरुष्टातद्गृहाच्चदेवाःकमलवासिनी ॥ शूद्राणांसूपकारीयोब्राह्मणोवृषवाहकः ॥ ३६ ॥ तत्तोयपानभीताचकम
लायातितद्गृहात् ॥ अशुद्धहृदयःक्रूरोहिंसकोनिंदकोद्विजः ॥ ३७ ॥ ब्राह्मणःशूद्रयाजीचयातिदेवीचतद्गृहात् ॥ अवीरान्नंचयोभुंक्तेतस्माद्यातिजगत्प्र
सूः ॥ ३८ ॥ तृणंछिनत्तिनखरैस्तैर्वायोविलिखेन्महीम् ॥ निराशोब्राह्मणोयत्रतद्गृहाद्यातिमत्प्रिया ॥३९॥ सूर्योदयेद्विजोभुंक्तेदिवास्वापीचब्राह्मणः ॥
दिवामैथुनकारीचयस्तस्माद्यातिमत्प्रिया ॥ ४० ॥ आचारहीनोविप्रोयोयश्चशूद्रप्रतिग्रही ॥ अदीक्षितोहियोमूढस्तस्माद्दैयातिमत्प्रिया ॥ ४१ ॥ स्नि
ग्धपादश्चनग्नोहियःशेतेज्ञानदुर्बलः ॥ शश्वद्वसतिवाचालोयातिसातद्गृहात्सती ॥४२॥ शिरःस्नातस्तुतैलेनयोऽन्यांगंसमुपस्पृशेत् ॥ स्वांगेचवादयेद्वाद्यं
रुष्टासायातितद्गृहात् ॥ ४३ ॥ व्रतोपवासहीनोयःसंध्याहीनोऽशुचिर्द्विजः ॥ विष्णुभक्तिविहीनस्तुतस्माद्यातिचमत्प्रिया ॥ ४४ ॥ ब्राह्मणंनिंदयेद्योहि
तंचयोद्वेष्टिसंततम् ॥ जीवहिंसोदयाहीनोयातिसर्वप्रसूस्ततः ॥ ४५ ॥ यत्रयत्रहरेरर्चाहरेरुत्कीर्तनंतथा ॥ तत्रतिष्ठतिसादेवीसर्वमंगलमंगला ॥ ४६ ॥
यत्रप्रशंसाकृष्णस्यतद्भक्तस्यपितामह ॥ साचकृष्णप्रियादेवीतत्रतिष्ठतिसंततम् ॥ ४७ ॥ यत्रशंखध्वनिःशंखःशिलाचतुलसीदलम् ॥ तत्सेवावंदनंध्या
नंतत्रसापरितिष्ठति ॥ ४८ ॥ शिवलिंगार्चनंयत्रतस्यचोत्कीर्तनंशुभम् ॥ दुर्गार्चनंतद्गुणाश्चतत्रपद्मनिवासिनी ॥ ४९ ॥ विप्राणांसेवनंयत्रतेषांचभोज
नंशुभम् ॥ अर्चनंसर्वदेवानांतत्रपद्ममुखीसती॥५०॥ इत्युक्त्वाचसुरान्सर्वान्रमामाहरमापतिः ॥ क्षीरोदसागरेजन्मकलयाकलयेतिच॥५१॥इत्युक्त्वातां
जगन्नाथोब्रह्माणंपुनराहच ॥ मथित्वासागरंलक्ष्मींदेवेभ्योदेहिपद्मज ॥ ५२ ॥ इत्युक्त्वाकमलाकांतोजगामांतःपुरंमुने ॥ देवाश्चिरेणकालेनययुःक्षीरो
दसागरम् ॥ ५३ ॥ मंथानंमंदरंकृत्वाकूर्मंकृत्वाचभाजनम् ॥ कृत्वाशेषंमंथपाशंममंथुरसुरासुराः ॥५४॥ धन्वंतरिंचपीयूषमुच्चैःश्रवसमीप्सितम् ॥ ना
नारत्नंहस्तिरत्नंप्रापुर्लक्ष्मींसुदर्शनम् ॥ ५५॥ वनमालांददौसाचक्षीरोदशायिनेमुने ॥ सर्वेश्वरायरम्यायविष्णवेवैष्णवीसती ॥५६॥ देवैःस्तुत्वापूजिता
चब्रह्मणाशंकरेणच ॥ ददौदृष्टिंसुरगृहेब्रह्मशापविमोचनात् ॥ ५७ ॥ प्रापुर्देवाःस्वविषयंदैत्यग्रस्तंभयंकरम् ॥ महालक्ष्मीप्रसादेनवरदानेननारद ॥५८॥

त्राहयत्रयत्रेति॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ कलयस्वीकुरु ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ब्रह्मशापेति ॥ देवामर्यादाहेतोर्हिब्राह्मणशापस्तद्भावेतुतस्यशापस्यना
शनमभूदित्यर्थः ॥ ५७॥ स्वविषयंस्वस्थानम् ॥ वरदानेनब्रह्मणाश्रियंप्राप्स्यसिमद्वारादितिपूर्वोक्तवाक्येनकृतेन ॥ ५८ ॥

॥५९॥इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेएकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४१॥ पंचसप्ततिपद्यैस्तुमहालक्ष्म्यर्चनक्रमम् ॥ मंत्रस्तोत्रादिकंचैवयथावदभिवर्ण्यते॥१॥ अथनारदोलक्ष्म्याध्यानादिकंपृच्छति हरेरुत्कीर्तनमिति हरेरुत्कीर्तनंगुणानुवर्णनम् ॥ लक्ष्म्याउपाख्यानंचश्रुतमधुनाध्यानंस्तोत्रंपूजादिकंचवदेत्यर्थः ॥ १ ॥ तत्रनारायणःप्रथमतःपूजाविधिक्रमेणैवसर्वमाह स्नात्वेति ॥ क्षीरोदे

इत्येवंकथितंसर्वंलक्ष्म्युपाख्यानमुत्तमम् ॥ सुखदंसारभूतंचकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ५९ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेएकचत्वारिंशोध्यायः ॥४१॥ ॥ नारदउवाच ॥ हरेरुत्कीर्तनंभद्रंश्रुतंतज्ज्ञानमुत्तमम् ॥ ईप्सितंलक्ष्म्युपाख्यानंध्यानंस्तोत्रंवदप्रभो ॥१॥ नारायणउवाच ॥ स्नात्वातीर्थेपुराशक्रोधृत्वाधौतेचवाससी ॥ घटंसंस्थाप्यक्षीरोदेषड्देवान्पर्यपूजयत् ॥ २ ॥ गणेशंचदिनेशंचवन्हिंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ एतान्भक्त्यासमभ्यर्च्यपुष्पगंधादिभिस्तदा ॥ ३ ॥ आवाह्यचमहालक्ष्मींपरमैश्वर्यरूपिणीम् ॥ पूजांचकारदेवेशोब्रह्मणाचपुरोधसा ॥ ४ ॥ पुरःस्थितेषुमुनिषुब्राह्मणेषुगुरौहरौ ॥ देवादिषुसुदेशेचज्ञानानंदेशिवेमुने ॥ ५ ॥ पारिजातस्यपुष्पंचगृहीत्वाचंदनोक्षितम् ॥ ध्यात्वादेवींमहालक्ष्मींपूजयामासनारद ॥ ६ ॥ ध्यानंचसामवेदोक्तंयद्दत्तंब्रह्मणेपुरा ॥ हरिणातेनध्यानेनतन्निबोधवदामिते ॥ ७ ॥ सहस्रदलपद्मस्थकर्णिकावासिनींपराम् ॥ शरत्पार्वणकोटींदुप्रभामुष्टिकरांपराम् ॥ ८ ॥ स्वतेजसाप्रज्वलंतींसुखदृश्यांमनोहराम् ॥ प्रतप्तकांचननिभशोभांमूर्तिमतींसतीम् ॥ ९ ॥ रत्नभूषणभूषाढ्यांशोभितांपीतवाससा ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ १० ॥ सर्वसंपत्प्रदात्रींचमहालक्ष्मींभजेशुभाम् ॥ ध्यानेनाऽनेनतांध्यात्वानानागुणसमन्विताम्॥ ॥ ११ ॥ संपूज्यब्रह्मवाक्येनचोपचाराणिषोडश ॥ ददौभक्त्याविधानेनप्रत्येकंमंत्रपूर्वकम् ॥ १२ ॥ प्रशस्तानिप्रकृष्टानिवराणिविविधानिच ॥ अमूल्यरत्नसारंचनिर्मितंविश्वकर्मणा ॥ १३ ॥ आसनंचविचित्रंचमहालक्ष्मीःप्रगृह्यताम् ॥ शुद्धंगंगोदकमिदंसर्ववंदितमीप्सितम् ॥ १४ ॥ पापेध्मवह्निरूपंचगृह्यतांकमलालये ॥ पुष्पचंदनदूर्वादिसंयुतंजाह्नवीजलम् ॥ १५ ॥ शंखगर्भस्थितंस्वर्घ्यंगृह्यतांपद्मवासिनि ॥ सुगंधिपुष्पतैलंचसुगंधामलकीफलम् ॥१६॥ देहसौंदर्यबीजंचगृह्यतांश्रीहरेःप्रिये ॥ कार्पासजंचकृमिजंवसनंदेविगृह्यताम् ॥१७॥ रत्नस्वर्णविकारंचदेहभूषाविवर्धनम् ॥ शोभायैश्रीकरंरत्नभूषणंदेविगृह्यताम् ॥ १८ ॥ सर्वसौंदर्यबीजंचसद्यःशोभाकरंपरम् ॥ वृक्षनिर्यासरूपंचगंधद्रव्यादिसंयुतम् ॥ १९ ॥

क्षीरसमुद्रेषड्देवान्वक्ष्यमाणान् पूजितवान् तेषांपूजांविनाऽन्यकर्मण्यनधिकारात् ॥ २ ॥ षड्देवानाह गणेशंचेति ॥ वह्निमग्निहोत्रहोमम् ॥ ३ ॥ पुरोधसाबोधितइतिशेषः ॥ ४ ॥ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ध्यानंचेति ॥ हरिणासामवेदोक्तंध्यानंयद्ब्रह्मणेदत्तंतेनध्यानेनध्यात्वेत्यर्थः ॥ ७॥ मुष्टिश्चौर्यम् ॥८॥९॥१०॥११॥१२॥ प्रशस्तानीत्युपचारवस्तूनामुपलक्षणम् ॥ आसनादिमंत्रानाह अमूल्येति ॥ अत्रमंत्राएवसंगृहीतेपूजोपचारक्रमस्तुप्रसिद्धएवग्राह्यइतिबोध्यम् । १३॥१४ ॥१५॥ आमलकीफलचूर्णमित्यर्थः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७५ ॥

सुगंधियुक्तमिति ॥ पूर्वोक्तकार्पासजंचेत्यर्धश्लोकावेवमंत्रौ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ स्वस्तिकंपक्कान्नविशेषः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ सस्यानांमुद्गादिधान्यानाम् ॥ २८ ॥ मिष्टान्नंलड्डुकम् ॥ सस्यचूर्णोद्भवंमुद्गादिधान्यचूर्णोद्भवम् ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ अत्रकेचिन्मंत्राःपुनःपठ्यंतेतदभिप्रायस्त्वित्थम् ॥ यथाजनागृहेसामान्यानुपचारान्गृह्णं

श्रीकृष्णकांतेधूपंचपवित्रंप्रतिगृह्यताम् ॥ सुगंधियुक्तंसुखदंचंदनंदेविगृह्यताम् ॥२०॥ जगच्चक्षुःस्वरूपंचपवित्रंतिमिरापहम्॥प्रदीपंसुखरूपंचगृह्यतांचसुरेश्वरि ॥२१॥ नानोपहाररूपंचनानारससमन्वितम् ॥ अतिस्वादुकरंचैवनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥२२॥ अन्नंब्रह्मस्वरूपंचप्राणरक्षणकारणम् ॥ तुष्टिदंपुष्टिदंचैवदेव्यन्नंप्र तिगृह्यताम् ॥२३॥शाल्यन्नजंसुपक्कंचशर्करागव्यसंयुतम् ॥ स्वादुयुक्तंमहालक्ष्मीःपरमान्नंप्रगृह्यताम्॥२४॥शर्करागव्यपक्कंचसुस्वादुसुमनोहरम्॥मयानिवेदितंभक्त्यास्वस्तिकंप्रतिगृह्यताम् ॥२५॥ नानाविधानिरम्याणिपक्कान्नानिफलानिच ॥ सुरभिस्तनसंत्यक्तंसुस्वादुसुमनोहरम् ॥२६॥मर्त्यामृतंसुगव्यंचगृह्यतामच्युतप्रिये ॥ सुस्वादुरससंयुक्तमिक्षुवृक्षसमुद्भवम् ॥२७॥ अग्निपक्कमतिस्वादुगुडंचप्रतिगृह्यताम् ॥ यवगोधूमसस्यानांचूर्णरेणुसमुद्भवम् ॥२८॥ सुपक्कंगुडगव्याक्तंमिष्टान्नंदेविगृह्यताम् ॥ सस्यचूर्णोद्भवंपक्कंस्वस्तिकादिसमन्वितम् ॥२९॥ मयानिवेदितंभक्त्यानैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ शीतवायुप्र दंचैवदाहेचसुखदंपरम् ॥३०॥ कमलेगृह्यतांचेदंव्यजनंश्वेतचामरम् ॥ तांबूलंचवरंरम्यंकर्पूरादिसुवासितम् ॥३१॥जिह्वाजाड्यच्छेदकरंतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥ सुवासितंसुशीतंचपिपासानाशकारणम् ॥३२॥ जगज्जीवनरूपंचजीवनंदेविगृह्यताम् ॥ देहसौंदर्यबीजंचसदाशोभाविवर्धनम् ॥३३॥ कार्पासजंचक्रमिजंवसनंदेविगृह्यताम् ॥ रत्नस्वर्णविकारंचदेहभूषादिवर्धनम् ॥३४॥शोभाधारंश्रीकरंचभूषणंदेविगृह्यताम् ॥ नानाऋतुषुनिर्माणंबहुशोभाश्रयंपरम् ॥ ३५ ॥ सुरभूपप्रियंशुद्धंमाल्यंदेविप्रगृह्यताम् ॥ शुद्धिदंशुद्धरूपंचसर्वमंगलमंगलम् ॥ ३६ ॥ गंधवस्तूद्भवंरम्यंगंधंदेविप्रगृह्यताम् ॥ पुण्यतीर्थोदकंचैवविशुद्धंशुद्धिदंसदा ॥ ३७ ॥ गृह्यतांकृष्णकांतेत्वंरम्यमाचमनीयकम् ॥ रत्नसारादिनिर्माणंपुष्पचंदनचर्चितम् ॥३८॥ वस्त्रभूषणभूषाढ्यंसुतल्पंदेविगृह्यताम् ॥ यद्यद्द्रव्यमपूर्वंचपृथिव्यामपिदुर्लभम् ॥ ३९ ॥ देवभूषार्हभोग्यंचतद्द्रव्यंदेविगृह्यताम् ॥ द्रव्याण्येतानिदत्त्वाचमूलेनदेवपुंगव ॥४०॥ मूलंजजापभक्त्याचदशलक्षंविधानतः ॥ जपेनदशलक्षेणमंत्रसिद्धिर्बभूवह ॥ ४१ ॥ मंत्रश्चब्रह्मणादत्तःकल्पवृक्षश्चसर्वतः ॥ लक्ष्मीर्मायाकामवाणीङेंताकमलवासिनी ॥ ४२ ॥ वैदिकोमंत्रराजोऽयंप्रसिद्धःस्वाहयाऽन्वितः ॥ कुबेरोऽनेनमंत्रेणपरमैश्वर्यमाप्तवान् ॥ ४३ ॥

ति ॥ सभायांतुविशिष्टास्तथैवदेव्यैसामान्यविशेषभावेनोपचारादेयाइति ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ लक्ष्मीःश्रीबीजं मायाभुवनेश्वरीबीजं कामोमन्मथबीजं वाणीवाग्भवंङेंताचतुर्थ्यंताकमलवासिनीतदाकमलवासिन्यैइतिजातं ॥ स्वाहायान्वितः ॥ स्वाहांतइत्यर्थः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

ततोदेववाक्यंश्रुत्वाब्रह्मातत्कल्याणार्थंश्रीकृष्णंध्यानस्तोत्रादिनाशरणंययौ ततःश्रीकृष्णेनैतत्कार्यार्थंमूलप्रकृतिःसमाराधनीयेत्युक्तेतदाज्ञयामूलप्रकृतिमाराधितवानित्याह पूजांचकारेति ॥१५॥ ततोमूलप्रकृतेरंशःस्वाहारूपेणप्रादुरभूदित्याह प्रकृतेःकलयेति ॥ १६ ॥ १७ ॥ शक्तिःपत्नीचभवेत्यर्थः ॥ १८ ॥ किमर्थंशक्तिर्भवेतिचेत्तस्याग्नेर्दग्धुंशक्त्यभावादित्याह दग्धुमिति ॥ प्रकृतिशब्देना हुतयस्तृप्तिकारणत्वात्पत्नीकिमर्थंभवेतिचेद्देवेभ्योहुतहविःप्रापणार्थमित्याह त्वन्नामोच्चार्येति॥१९॥ सुरेभ्योदास्यतीत्यन्वयः तद्धविःसुराःप्राप्नुवंतितथाकुर्विंतिशेषः॥२०॥२१॥स्वयंभुवंब्रह्माणंकृष्णो

ब्रह्मा श्रुत्वातुध्यानेनश्रीकृष्णंशरणंययौ ॥ पूजांचकारप्रकृतेर्ध्यानेनैवतदाज्ञया ॥ १५ ॥ प्रकृतेःकलयाचैवसर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ अतीवसुंदरीश्यामा रमणीयामनोहरा ॥ १६ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्याभक्तानुग्रहकातरा ॥ उवाचेतिविधेरग्रेपद्मयोनेवरंवृणु ॥ १७ ॥ विधिस्तद्वचनंश्रुत्वासंभ्रमात्समुवाच ताम् ॥ प्रजापतिरुवाच ॥ त्वमग्नेर्दाहिकाशक्तिर्भवयाऽतीवसुंदरी ॥ १८ ॥ दग्धुंनशक्तःप्रकृतीर्हुताशश्चत्वयाविना ॥ त्वन्नामोच्चार्यमंत्रांतेयोदास्यतिह विर्नरः ॥१९॥ सुरेभ्यस्तत्प्राप्नुवंतिसुराःसानंदपूर्वकम् ॥ अग्नेःसंपत्स्वरूपाचश्रीरूपासागृहेश्वरी ॥२०॥ देवानांपूजिताशश्वन्नरादीनांभवांबिके ॥ ब्रह्मण श्चवचःश्रुत्वासाविषण्णाबभूवह ॥ २१ ॥ तमुवाचततोदेवीस्वाभिप्रायंस्वयंभुवम् ॥ स्वाहोवाच ॥ अहंकृष्णंभजिष्यामितपसासुचिरेणच ॥ २२ ॥ ब्रह्मंस्तदन्यंयत्किंचित्स्वप्नवद्भ्रमवच ॥ विधाताजगतस्त्वंचशंभुर्मृत्युंजयोविभुः ॥ २३ ॥ बिभर्तिशेषोविश्वंचधर्मःसाक्षीचधर्मिणाम् ॥ सर्वाद्यपूज्योदे वानांगणेषुचगणेश्वरः ॥२४॥ प्रकृतिःसर्वसंपूज्यायत्प्रसादात्पुराऽभवत् ॥ ऋषयोमुनयश्चैवपूजितायन्निषेवया ॥२५॥ तत्पादपद्मंनियतंभावेनचिंतया म्यहम् ॥ पद्मास्यापाद्ममित्युक्त्वापद्मनाभानुसारतः ॥ २६ ॥ जगामतपसेदेवीध्यात्वाकृष्णंनिरामयम् ॥ तपस्तेपेवर्षलक्षमेकपादेनपद्मजा ॥ २७ ॥ तदाददर्शश्रीकृष्णंनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ अतीवकमनीयंचरूपंदृष्ट्वाचरूपिणी ॥ २८ ॥ मूर्छांसंप्रापकालेनकामेशस्यचकामुकी ॥ विज्ञायतदभिप्रायंसर्व ज्ञस्तामुवाचह ॥ २९ ॥ समुत्थाप्यचतांक्रोडेक्षीणांगींतपसाचिरम् ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वाराहेवैत्वमंशेनममपत्नीभविष्यसि ॥ ३० ॥ नाम्नानाग्नजि तीकन्याकांतेनग्नजितस्यच ॥ अधुनाऽग्नेर्दाहिकात्वंभवपत्नीचभामिनी ॥ ३१ ॥ मंत्रांगरूपापूज्याचमत्प्रसादाद्भविष्यसि ॥ वह्निस्त्वांभक्तिभावेनसंपूज्य चगृहेश्वरीम् ॥३२॥ रमिष्यतित्वयासार्धंरामयारमणीयया ॥ इत्युक्त्वाऽतर्दधेदेवोदेवींसंभाष्यनारद ॥३३॥ तत्राऽऽजगामसंत्रस्तोवह्निर्ब्रह्मनिदेशतः ॥ सामवेदोक्तध्यानेनध्यात्वातांजगदंबिकाम् ॥३४॥ संपूज्यपरितुष्टावपाणिंजग्राहमंत्रतः ॥ तदादिव्यंवर्षशतंसरेमेरामयासह ॥३५॥ ममपतिरभिलषितस्ततस्त

पसाकृष्णंपतिंकरिष्यामीत्याह अहंकृष्णमिति ॥ २२ ॥ ब्रह्मंस्तदन्यमिति ॥ तस्मात्कृष्णादन्यंयत्किंचिद्वस्तुस्वप्नवद्भ्रमवच्चमिथ्याजानामीत्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ प्रकृतिर्दुर्गाराधादिरूपापूर्वोक्त पंचप्रकृतिप्रकारानतुमूलप्रकृतिस्तस्याःसर्वोत्तमत्वात् ॥ २५ ॥ पाद्मंपद्मसंभवंब्रह्माणमित्युक्त्वापद्मनाभानुसारतस्तस्योद्देशेनजगामेत्यन्वयः॥२६॥पद्मजालक्ष्म्यंशभूता॥२७॥प्रकृतेःपरमिति कृष्णां तर्गतब्रह्माभिप्रायेण ॥ २८ ॥ २९ ॥ वाराहेकल्पे ॥ ३० ॥ ३१ ॥ मंत्रांगरूपामंत्रांतेप्रयुज्यमानातदंगरूपा ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ संत्रस्तोमामियंवरिष्यतिनवेत्यभिप्रायेण ॥ ३४ ॥ ३५ ॥

॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥मंत्रमाह ओमिति ॥ प्रणवमायाश्रीबीजाद्योमंत्रः ॥४९॥ स्तोत्रमाह वह्निरुवाच॥स्वाहावह्निप्रियेति॥५०॥५१॥५२॥ ५३ ॥

अतीवनिर्जनेदेशेसंभोगसुखदेसदा ॥ बभूवगर्भस्तस्यांचहुताशस्यचतेजसा ॥ ३६ ॥ तंदधारचसादेवींदिव्यंद्वादशवत्सरम् ॥ ततःसुषावपुत्रांश्चरमणी यान्मनोहरान् ॥ ३७ ॥ दक्षिणाग्निगार्हपत्याहवनीयान्क्रमेणच ॥ ऋषयोमुनयश्चैवब्राह्मणाःक्षत्रियादयः ॥३८॥ स्वाहांतमंत्रमुच्चार्यहविर्दानंचचक्रिरे॥ स्वाहायुक्तंचमंत्रंचयोगृह्णातिप्रशस्तकम् ॥ ३९ ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्यमंत्रग्रहणमात्रतः ॥ विषहीनोयथासर्पोवेदहीनोयथाद्विजः ॥ ४० ॥ पतिसेवावि हीनास्त्रीविद्याहीनोयथापुमान् ॥ फलशाखाविहीनश्चयथावृक्षोहिनिंदितः ॥ ४१ ॥ स्वाहाहीनस्तथामंत्रोनहुतःफलदायकः ॥ परितुष्टाद्विजाःसर्वेदेवाः संप्रापुराहुतीः ॥ ४२ ॥ स्वाहांतेनैवमंत्रेणसफलंसर्वमेवच ॥ इत्येवंकथितंसर्वंस्वाहोपाख्यानमुत्तमम् ॥ ४३ ॥ सुखदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छ सि ॥ नारदउवाच ॥ स्वाहापूजाविधानंचध्यानंस्तोत्रंमुनीश्वर ॥४४॥ संपूज्यवह्निस्तुष्टावयेनतद्वदमेप्रभो॥श्रीनारायणउवाच ॥ध्यानंचसामवेदोक्तंस्तो त्रंपूजाविधानकम् ॥ ४५ ॥ वदामिश्रूयतांब्रह्मन्सावधानोमुनीश्वर ॥ सर्वयज्ञारंभकालेशालग्रामेघटेऽथवा ॥४६ ॥ स्वाहांसंपूज्ययत्नेनयज्ञंकुर्यात्फलाप्त ये॥स्वाहांमंत्रांगयुक्तांचमंत्रसिद्धिस्वरूपिणीम् ॥४७॥ सिद्धांचसिद्धिदांनृणांकर्मणांफलदांशुभाम् ॥ इतिध्यात्वाचमूलेनदत्त्वापाद्यादिकंनरः ॥४८॥ स र्वसिद्धिंलभेत्स्तुत्वामूलमंत्रंमुनेशृणु ॥ ॐह्रींश्रींवह्निजायायैदेव्यैस्वाहेत्यनेनच ॥४९॥ यःपूजयेच्चतांभक्त्यासर्वेष्टंसंभवेद्ध्रुवम् ॥ वह्निरुवाच ॥ स्वाहाव ह्निप्रियावह्निजायासंतोषकारिणी ॥५०॥शक्तिःक्रियाकालदात्रीपरिपाककरीध्रुवा॥गतिःसदानराणांचदाहिकादहनक्षमा॥५१॥संसारसाररूपाचघोरसंसा रतारिणी॥देवजीवनरूपाचदेवपोषणकारिणी॥५२॥षोडशैतानिनामानियःपठेद्भक्तिसंयुतः॥सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्यइहलोकेपरत्रच॥५३॥नांगहीनंभवेत्तस्यस र्वकर्मसुशोभनम् ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंभार्याहीनोलभेत्प्रियाम् ॥५४॥ रंभोपमांस्वकांतांचसंप्राप्यसुखमाप्नुयात् ॥ इतिश्रीदे०म०नवमस्कंधेनारदनाराय णसंवादेस्वाहोपाख्यानेत्रिचत्वारिंशोध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ नारदशृणुवक्ष्यामिस्वधोपाख्यानमुत्तमम् ॥ पितृणांचतृप्तिकरं श्राद्धान्नफलवर्धनम्॥१॥सृष्टेरादौपितृगणान्ससर्जजगतांविधिः॥चतुरश्चमूर्तिमतस्त्रींश्चतेजस्वरूपिणः ॥२॥दृष्ट्वासप्तपितृगणान्सुखरूपान्मनोहरान्॥आ हारंससृजेतेषांश्राद्धंतर्पणपूर्वकम्॥३॥स्नानंतर्पणपर्यंतंश्राद्धंतुदेवपूजनम् ॥ आह्निकंचत्रिसंध्यांतंविप्राणांचश्रुतौश्रुतम् ॥ ४ ॥ ॥ ५४ ॥ इतिश्रीदेवीभागवत तिलकेनवमस्कंधेत्रिचत्वारिंशोध्यायः ॥४३॥ ॥ अर्धाधिकैश्चषट्त्रिंशत्पद्यैरथसमासतः ॥ स्वधायाःसमुपाख्यानंयथावदभिवर्ण्यते ॥१॥ स्वाहोपाख्यानानंतरंस्वधोपाख्यानंवदति नारदशृण्विति ॥१॥२॥सप्तपितृगणान् कव्यवाहोनलःसोमोयमश्चैवार्यमातथा॥अग्निष्वात्ताबर्हिषदःसोमपाःपितृदेवताइतिपुराणांतरप्रसिद्धान्॥३ ॥तर्पणपर्यंतंश्राद्धंदेवपूजनंपंचायतनपूजनंत्रिसंध्यांतमाह्निकम्॥४॥

वीं ऽबलिहरणम् ॥ ५ ॥ भस्मांतंमरणपर्यंतंतस्यसूतकमशुचित्वमित्यर्थः ॥ तदेवाऽऽह नकर्माहैश्चेति॥६॥स्वस्थानंजगामेत्यर्थः नप्राप्नुवंतीतिपूर्ववत्प्रापकाभावात् ॥७॥८॥९॥१०॥११॥ १२ ॥

नित्यंनकुर्याद्योविप्रस्त्रिसंध्यंश्राद्धतर्पणम् ॥ बलिंवेदध्वनिंसोऽपिविषहीनोयथोरगः ॥५॥ देवीसेवाविहीनश्चश्रीहरेरनिवेद्यभुक् ॥ भस्मांतंसूतकंतस्यन कर्मार्हश्चनारद ॥ ६ ॥ ब्रह्माश्राद्धादिकंस्रष्टुंजगामपितृहेतवे ॥ नप्राप्नुवंतिपितरोददतिब्राह्मणादयः ॥ ७ ॥ सर्वेचजग्मुःक्षुधिताःखिन्नास्तुब्रह्मणःसभाम् ॥ सर्वनिवेदनंचक्रुस्तमेवजगतांविधिम् ॥ ८ ॥ ब्रह्माचमानसींकन्यांसस्रजेचमनोहराम् ॥ रूपयौवनसंपन्नांशतचंद्रनिभाननाम् ॥ ९ ॥ विद्यावतीं गुणवतीमतिरूपवतींसतीम् ॥ श्वेतचंपकवर्णाभांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ १० ॥ विशुद्धांप्रकृतेरंशांसस्मितांवरदांशुभाम् ॥ स्वधाभिधांचसुदतींलक्ष्मीलक्षणसंयुताम् ॥ ११ ॥ शतपद्मपदन्यस्तपादपद्मंचबिभ्रतीम् ॥ पत्नींपितॄणांपद्मास्यांपद्मजांपद्मलोचनाम् ॥१२ ॥ पितृभ्यश्चददौब्रह्मातुष्टेभ्यस्तुष्टिरूपिणीम् ॥ ब्राह्मणानांचोपदेशंचकारगोपनयिकम् ॥ १३ ॥ स्वधांतमंत्रमुच्चार्यपितृभ्योदेयमित्यपि ॥ क्रमेणतेनविप्राश्चपित्रेदानंददुःपुरा ॥ १४॥ स्वाहाशस्तादेवदानेपितृदानेस्वधास्मृता ॥ सर्वत्रदक्षिणाशस्ताहतंयज्ञमदक्षिणम् ॥ १५ ॥ पितरोदेवताविप्रामुनयोमनवस्तथा ॥ पूजांचक्रुःस्वधांशांतांतुष्टुवुःपरमादरात् ॥ १६ ॥ देवादयश्चसंतुष्टाःपरिपूर्णमनोरथाः ॥ विप्रादयश्चपितरःस्वधादेवीवरेणच ॥१७ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंस्वधोपाख्यानमेवच ॥ सर्वेषांचतुष्टिकरंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि॥१८॥नारदउवाच ॥ स्वधापूजाविधानंचध्यानंस्तोत्रंमहामुने॥श्रोतुमिच्छामियत्नेनवदवेदविदांवर ॥१९॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ध्यानंचस्तवनंब्रह्मन्वेदोक्तंसर्वमंगलम् ॥ सर्वंजानासिचकथंज्ञातुमिच्छसिवृद्धये ॥ २० ॥ शरत्कृष्णत्रयोदश्यांमघायांश्राद्धवासरे ॥ स्वधांसंपूज्ययत्नेनततःश्राद्धंसमाचरेत् ॥ २१ ॥ स्वधांनाभ्यर्च्ययोविप्रःश्राद्धंकुर्यादहंमतिः ॥ नभवेत्फलभाक्सत्यंश्राद्धस्यतर्पणस्यच ॥ २२ ॥ ब्रह्मणोमानसींकन्यांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ पूज्यांवैपितृदेवानांश्राद्धानांफलदांभजे ॥ २३ ॥ इतिध्यात्वाशिलायांवाह्यथवामंगलेघटे॥ दद्यात्पाद्यादिकंतस्यैमूलेनेतिश्रुतौश्रुतम् ॥ २४ ॥ ॐह्रींश्रींक्लींस्वधादेव्यैस्वाहेतिचमहामुने ॥ समुच्चार्यचसंपूज्यस्तुत्वातांप्रणमेद्द्विजः ॥ २५॥ स्तोत्रंशृणुमुनिश्रेष्ठब्रह्मपुत्रविशारद॥ सर्ववांछाप्रदंनृणांब्रह्मणायत्कृतंपुरा ॥ २६ ॥ नारायणउवाच ॥ स्वधोच्चारणमात्रेणतीर्थस्नायीभवेन्नरः॥मुच्यतेसर्वपापेभ्योवाजपेयफलंलभेत् ॥२७॥स्वधास्वधास्वधेत्येवंयदिवारत्रयंस्मरेत्॥श्राद्धस्यफलमाप्नोतिबलेश्चतर्पणस्यच॥२८॥श्राद्धकालेस्वधास्तोत्रंयःशृणोतिसमाहितः॥ सलभेच्छ्राद्धसंभूतंफलमेवनसंशयः॥२९॥स्वधास्वधास्वधेत्येवंत्रिसंध्यंयःपठेन्नरः ॥ प्रियांविनीतांसलभेत्साध्वींपुत्रगुणान्विताम् ॥ ३० ॥

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ तारमायारमाकामबीजपूर्वोमंत्रः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ॥७॥

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३॥३४ ॥३५ ॥३६॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ ॥ अष्टाधिकैश्चनवतिश्लोकैरथसविस्तरम् ॥ दक्षिणायाउपाख्यानंयथावदभिवर्ण्यते

पितॄणांप्राणतुल्यात्वंद्विजजीवनरूपिणी ॥ श्राद्धाधिष्ठातृदेवीचश्राद्धादीनांफलप्रदा ॥३१॥ नित्यात्वंसत्यरूपाऽसिपुण्यरूपासिसुव्रते ॥ आविर्भावतिरो भावौसृष्टौचप्रलयेतव ॥ ३२ ॥ ॐस्वस्तिश्चनमःस्वाहास्वधात्वंदक्षिणातथा ॥ निरूपिताश्चतुर्वेदैःप्रशस्ताःकर्मिणांपुनः ॥३३ ॥ कर्मपूर्त्यर्थमेवैताईश्वरे णविनिर्मिताः ॥ इत्येवमुक्त्वासब्रह्माब्रह्मलोकेस्वसंसदि ॥ ३४ ॥ तस्थौचसहसासद्यःस्वधासाऽविर्बभूवह ॥ तदापितृभ्यःप्रददौतामेवकमलाननाम् ॥ ॥ ३५ ॥ तांसंप्राप्यययुस्तेचपितरश्चप्रहर्षिताः ॥ स्वधास्तोत्रमिदंपुण्यंयःशृणोतिसमाहितः ॥ ३६ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुवांछितंफलमाप्नुयात् ॥ इति श्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेस्वधोपाख्यानेचतुश्चत्वारिंशोध्यायः ॥ ४४ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ उक्तंस्वाहास्वधाख्यानं प्रशस्तंमधुरंपरम् ॥ वक्ष्यामिदक्षिणाख्यानंसावधानोनिशामय ॥ १ ॥ गोपीसुशीलागोलोकेपुराऽसीत्प्रेयसीहरेः ॥ राधाप्रधानासध्रीचीधन्यामान्या मनोहरा ॥२ ॥ अतीवसुंदरीरामासुभगासुदतीसती ॥ विद्यावतीगुणवतीचातिरूपवतीसती ॥ ३॥ कलावतीकोमलांगीकांताकमललोचना ॥ सुश्रोणी सुस्तनीश्यामान्यग्रोधपरिमंडिता ॥ ४ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यारत्नालंकारभूषिता ॥ श्वेतचंपकवर्णाभाबिंबोष्ठीमृगलोचना ॥५ ॥ कामशास्त्रेषुनिपुणाका मिनीहंसगामिनी ॥ भावानुरक्ताभावज्ञाकृष्णस्यप्रियभामिनी ॥ ६ ॥ रसज्ञारसिकारासेरासेशस्यरसोत्सुका ॥ उवासादक्षिणेक्रोडेराधायाःपुरतःपुरा ॥ ॥ ७ ॥ संबभूवानम्रमुखोभयेनमधुसूदनः ॥ दृष्ट्वाराधांचपुरतोगोपीनांप्रवरोत्तमाम् ॥ ८ ॥ कामिनींरक्तवदनांरक्तपंकजलोचनाम् ॥ कोपेनकंपितांगींच कोपेनस्फुरिताधराम् ॥ ९ ॥ वेगेनतांतुगच्छंतींविज्ञायतदनंतरम् ॥ विरोधभीतोभगवानंतर्धानंचकारसः ॥ १० ॥ पलायंतंचकांतंचशांतंसत्त्वंसुविग्रह म् ॥ विलोक्यकंपितागोप्यःसुशीलाद्यास्ततोभिया॥११॥ विलोक्यलंपटंतत्रगोपीनांलक्षकोटयः ॥ पुटांजलियुताभीताभक्तिनम्रात्मकंधराः ॥१२॥ रक्षरक्षेत्युक्तवंत्योदेवीमितिपुनःपुनः ॥ ययुर्भयेनशरणंतस्याश्चरणपंकजे ॥१३॥ त्रिलक्षकोटयोगोपाःसुदामादयएवच ॥ ययुर्भयेनशरणंतत्पादाब्जेचना रद ॥१४॥ पलायंतंचकांतंचविज्ञायपरमेश्वरी ॥ पलायंतींसहचरींसुशीलांचशशापसा ॥ १५ ॥ अद्यप्रभृतिगोलोकंसाचेदायातिगोपिका ॥ सद्योगमन मात्रेणभस्मसाच्चभविष्यति ॥ १६ ॥ इत्येवमुक्त्वातत्रैवदेवदेवेश्वरीरुषा ॥ रासेश्वरीरासमध्येरासेशमाजुहावह ॥ १७ ॥

॥१॥ दक्षिणाख्यानंवक्तुंप्रतिजानीते उक्तमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ न्यग्रोधवृक्षवद्धट्टवृक्षवच्छोभिताशरीरशोभया ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ अदक्षिणेक्रोडेवामांके ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥११॥१२ ॥ देवींराधांरक्षरक्षेत्युक्तवंत्यः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ गमनमात्रेणाऽऽगमनमात्रेण ॥ १६ ॥ रासेशंकृष्णमाजुहावाऽऽकारितवती ॥ १७ ॥

॥ १८ ॥ १९ ॥ ननुत्वयागर्वःकिमर्थंकृतइतिचेत्त्वयाममसंमानस्तथैवकृतस्तस्मादित्याह स्त्रीगर्वइति ॥ पतिसौभाग्यात्पतिकृतसंमानादित्यर्थः ॥ ननुतर्ह्यधुनागर्वएवपाल्यतांतत्राऽऽह सुखंचेति ॥ त्वत्प्रीतौसत्यामेवगर्वात्सुखंभवतिनान्यथायस्मादेवंतस्मात्सुखार्थंधर्मेणपतिंसेवेदित्यर्थः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ बंधुषुस्त्रीणांभर्तुर्बंधोःसमोबंधुर्नेत्यन्वयः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ कुल

नालोक्यपुरतःकृष्णंराधाविरहकातरा॥युगकोटिसमंमेनेक्षणभेदेनसुव्रता॥१८॥हेकृष्णप्राणनाथेशाऽऽगच्छप्राणाधिकप्रिय॥प्राणाधिष्ठातृदेवेशप्राणायांतित्वयाविना॥१९॥स्त्रीगर्वःपतिसौभाग्याद्वर्धतेचदिनेदिने ॥ सुखंचविपुलंयस्मात्तंसेवेद्धर्मतःसदा ॥२०॥ पतिर्बंधुःकुलस्त्रीणामधिदेवःसदागतिः ॥ परसंपत्स्वरूपश्चमूर्तिमान्भोगदःसदा ॥ २१ ॥ धर्मदःसुखदःशश्वत्प्रीतिदःशांतिदःसदा ॥ सन्मानैर्दीप्यमानश्चमानदोमानखंडनः ॥ २२ ॥ सारात्सारतरःस्वामीबंधूनांबंधुवर्धनः ॥ नचभर्तुःसमोबंधुर्बंधोर्बंधुषुदृश्यते ॥ २३ ॥ भरणादेवभर्ताचपालनात्पतिरुच्यते ॥ शरीरेशाच्चसस्वामीकामदःकांतउच्यते ॥ २४ ॥ बंधुश्चसुखवृद्ध्याचप्रीतिदानात्प्रियःस्मृतः ॥ ऐश्वर्यदानादीशश्चप्राणेशात्प्राणनायकः ॥ २५॥ रतिदानाच्चरमणःप्रियोनास्तिप्रियात्परः ॥ पुत्रस्तुस्वामिनःशुक्राज्जायतेतेनसप्रियः ॥ २६ ॥ शतपुत्रात्परःस्वामीकुलजानांप्रियःसदा ॥ असत्कुलप्रसूतायाकांतंविज्ञातुमक्षमा ॥ २७ ॥ स्नानंचसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदक्षिणा॥प्रादक्षिण्यंपृथिव्याश्चसर्वाणिचतपांसिच॥२८॥सर्वाण्येवव्रतादीनिमहादानानियानिच॥उपोषणानिपुण्यानियानियानिश्रुतानिच॥२९॥गुरुसेवाविप्रसेवावेदसेवादिकंचयत् ॥ स्वामिनःपादसेवायाःकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ ३० ॥ गुरुविप्रेंद्रदेवेषुसर्वेभ्यश्चपतिर्गुरुः ॥ विद्यादातायथापुंसांकुलजानांतथाप्रियः ॥ ३१ ॥ गोपीनांलक्षकोटीनांगोपानांचतथैवच ॥ ब्रह्मांडानामसंख्यानांतत्रस्थानांतथैवच ॥३२ ॥ विश्वादिगोलकांतानामीश्वरीयत्प्रसादतः ॥ अहंनजानेतंकांतंस्त्रीस्वभावोदुरत्ययः ॥ ३३॥ इत्युक्त्वाराधिकाकृष्णंतत्रदध्यौस्वभक्तितः ॥ रुरोदप्रेम्णासाराधानाथनाथेतिचाऽब्रवीत् ॥ ३४ ॥ दर्शनंदेहिरमणदीनाविरहदुःखिता ॥ अथसादक्षिणादेवीध्वस्तागोलोकतोमुने ॥३५॥ सुचिरंचतपस्तप्त्वाविवेशकमलातनौ ॥ अथदेवादयःसर्वेयज्ञंकृत्वासुदुष्करम् ॥ ३६ ॥ नालभंस्तेफलंतेषांविषण्णाःप्रययुर्विधिम् ॥ विधिर्निवेदनंश्रुत्वादेवादीनांजगत्पतिम् ॥३७॥दध्यौचसुचिरंभक्त्याप्रत्यादेशमवापसः ॥ नारायणश्चभगवान्महालक्ष्म्याश्चदेहतः ॥३८॥ विनिष्कृष्यमर्त्यलक्ष्मींब्रह्मणेदक्षिणांददौ॥ब्रह्माददौतांयज्ञायपूरणार्थंचकर्मणाम् ॥ ३९ ॥ यज्ञःसंपूज्यविधिवत्तांतुष्टावतदामुदा ॥ तप्तकांचनवर्णाभांचंद्रकोटिसमप्रभाम् ॥ ४० ॥

जानांपतिव्रतानां यात्वसत्कुलप्रसूतासाकांतं विज्ञातुमक्षमाभवतीतिदूरतस्तस्यपुनःसेवादिकमित्यर्थः ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ तंकांतंसर्वापेक्षयासेव्यंनजाने यतःस्त्रीस्वभावोदुरत्ययोभवति ॥ ३३ ॥ ३४ ॥३५ ॥ ॥३६॥ ३७ ॥ जगत्पतिंविष्णुंदध्यौचिंतितवान् प्रत्यादेशमुत्तरंतवकार्यंकरिष्यामीत्येवंरूपमवापप्राप्तवान्॥३८॥मर्त्यलक्ष्मींमनुष्याणांलक्ष्मींदक्षिणानाम्नींब्रह्मणेददौ यज्ञाययज्ञपुरुषाय॥३९॥४०॥

॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७ ॥४८॥ दक्षिणायांदीयमानायांफलस्यजायमानत्वेनकर्मफलंदक्षिणायाःपुत्रइत्यर्थः ॥ ४९॥ ५० ॥ तत्पुत्ररूपंफलंदक्षिणायामुत्पन्नंसर्वेभ्योयेजमानेभ्योददावि
त्यर्थः ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ यतएवंततोदक्षिणादानेविलंबोनकर्तव्यइत्याह कृत्वाकर्मचेति ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ तच्छतगुणा शतगुणादक्षिणाशतगुणितेत्यर्थः ॥ द्विगुणाशतगुणाशतगुणाशतगुणि

अतीवकमनीयांचसुंदरींसुमनोहराम् ॥ कमलास्यांकोमलांगींकमलायतलोचनाम् ॥ ४१ ॥ कमलासनपूज्याचकमलागससमुद्भवाम् ॥ वह्निशुद्धांशु
काधानांबिंबोष्ठींसुदतींसतीम् ॥ ४२ ॥ बिभ्रतींकबरीभारंमालतीमाल्यसंयुतम् ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ ४३ ॥ सुवेषाढ्यांचसु
स्नातांमुनिमानससमोहिनीम् ॥ कस्तूरीबिंदुभिःसार्धंसुगंधिचंदनेंदुभिः ॥ ४४ ॥ सिंदूरबिंदूनाल्पेनाप्यलिकाधःस्थलोज्ज्वलाम् ॥ सुप्रशस्तनितंबा
ढ्यांबृहच्छ्रोणिपयोधराम् ॥ ४५ ॥ कामदेवाधाररूपांकामबाणप्रपीडिताम् ॥ तांदृष्ट्वारमणीयांचयज्ञोमूर्च्छामवापह ॥ ४६ ॥ पत्नींतामेवजग्राहवि
धिबोधितपूर्वकम् ॥ दिव्यंवर्षशतंचैवतांगृहीत्वातुनिर्जने ॥४७॥ यज्ञोरेमेमुदायुक्तोरामेशोरमयासह ॥ गर्भंदधारसादेवीदिव्यंद्वादशवर्षकम् ॥ ४८ ॥
ततःसुषावपुत्रंचफलंवैसर्वकर्मणाम् ॥ परिपूर्णेकर्मणिचतत्पुत्रःफलदायकः ॥ ४९ ॥ यज्ञोदक्षिणयासार्धंपुत्रेणचफलेनच ॥ कर्मिणांफलदाताचेत्येवंवे
दविदोविदुः ॥ ५० ॥ यज्ञश्चदक्षिणांप्राप्यपुत्रंचफलदायकम् ॥ फलंददौचसर्वेभ्यःकर्मणांचैवनारद ॥ ५१ ॥ तदादेवादयस्तुष्टाःपरिपूर्णमनोरथाः ॥
स्वस्थानेतेययुःसर्वेधर्मवक्त्रादिदंश्रुतम् ॥ ५२ ॥ कृत्वाकर्मचकर्ताचतूर्णंदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ तत्क्षणंफलमाप्नोतिवेदैरुक्तमिदंमुने ॥ ५३ ॥ कर्मीकर्मणि
पूर्णेचतत्क्षणेयदिदक्षिणाम् ॥ नदद्याद्ब्राह्मणेभ्यश्चदैवेनाज्ञानतोऽथवा ॥ ५४ ॥ मुहूर्तेसमतीतेतुद्विगुणासाभवेद्ध्रुवम् ॥ एकरात्रेव्यतीतेचभवेच्छतगु
णाचसा॥ ५५ ॥ त्रिरात्रेतच्छतगुणासप्ताहेद्विगुणाततः ॥ मासेलक्षगुणाप्रोक्ताब्राह्मणानांचवर्धते ॥ ५६ ॥ संवत्सरेव्यतीतेतुसात्रिकोटिगुणाभवेत ॥
कर्मतद्यजमानानांसर्वंवैनिष्फलंभवेत ॥ ५७ ॥ सचब्रह्मस्वहारीचनकर्मार्होऽशुचिर्नरः ॥ दरिद्रोव्याधियुक्तश्चतेनपापेनपातकी ॥ ५८ ॥ तद्गृहाद्याति
लक्ष्मीश्चशापंदत्त्वासुदारुणम् ॥ पितरोनैवगृण्हंतितद्दत्तंश्राद्धतर्पणम् ॥ ५९ ॥ एवंसुराश्चतत्पूजांतद्दत्तामग्निराहुतिम् ॥ दत्तंनदीयतेदानंग्रहीतानैवया
चते ॥ ६० ॥ उभौतौनरकेयातश्छिन्नरज्जौयथाघटः ॥ नार्पयेद्यजमानश्चेद्याचितश्चापिदक्षिणाम् ॥ ६१ ॥ भवेद्ब्रह्मस्वापहारीकुंभीपाकंव्रजेद्ध्रुवम् ॥
वर्षलक्षंवसेत्तत्रयमदूतेनताडितः ॥ ६२ ॥ ततोभवेत्सचांडालोव्याधियुक्तोदरिद्रकः ॥ पातयेत्पुरुषान्सप्तपूर्वांश्चसप्तजन्मतः ॥ ६३ ॥

तादक्षिणाद्विगुणितेत्यर्थः ॥ एवमन्यत्रव्याख्येयम् ॥ एवंब्राह्मणानांदक्षिणावर्धतइत्यर्थः ॥५६ ॥ एवंदक्षिणायाअप्रदानेनिष्फलंकर्मभवेदित्यर्थः ॥५७॥५८॥५९॥ सुराःपूजांनगृण्हंतितद्दत्तामाहु
तिंचाग्निर्नगृह्णातीत्यर्थः॥दत्तंचनदीयतइति॥कर्मसमयेदत्तंमनसासंकल्पितंदानंदक्षिणारूपंयजमानेनयदिनदीयतेतथाग्रहीताविप्रोयदितद्दक्षिणारूपंनयाचतेइत्यर्थः ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥

॥ ६४ ॥ यज्ञपुरुषेणकृतंपूजाविधिमित्यर्थः ॥ कर्मंगइति ॥ अदक्षिणस्ययज्ञस्यफलमेवनास्तितदातत्फलंकस्यभविष्यतीतिशंकावृथैवेतिभावः ॥ ६५ ॥ एवकारोभिन्नक्रमः ॥ कर्मण्येवेत्यर्थः॥फलमभ्युपेत्याऽऽह ॥ तद्भुंक्तेवबलिरिति ॥ ६६ ॥ चकारेणादक्षिणयज्ञफलमित्यर्थः ॥ ६७ ॥ असद्विजैर्व्यभिचारादिदोषदुष्टैः ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२॥ दक्षिणांसाद्दक्षिणस्कंधादित्यर्थः

इत्येवंकथितंविप्रकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ नारदउवाच ॥ यत्कर्मदक्षिणाहीनंकोभुंक्तेतत्फलंमुने ॥ ६४ ॥ पूजाविधिंदक्षिणायाःपुरायज्ञकृतंवद ॥ नारायणउवाच ॥ कर्मणोऽदक्षिणस्यैवकुतएवफलंमुने ॥ ६५ ॥ सदक्षिणेकर्मणिचफलमेवप्रवर्तते ॥ अदक्षिणंचयत्कर्मतद्भुंक्तेचबलिर्मुने ॥ ६६ ॥ बलयेतत्प्रदत्तंचवामनेनपुरामुने ॥ अश्रोत्रियश्राद्धद्रव्यमश्रद्धादानमेवच ॥ ६७ ॥ वृषलीपतिविप्राणांपूजाद्रव्यादिकंचयत् ॥ असद्विजैःकृतंयज्ञमशुचेःपूजनंचयत् ॥ ६८ ॥ गुरावभक्तस्यकर्मबलिर्भुंक्तेनसंशयः ॥ दक्षिणायाश्वयद्ध्यानंस्तोत्रंपूजाविधिक्रमम् ॥ ६९ ॥ तत्सर्वंकण्वशाखोक्तंप्रवक्ष्यामिनिशामय ॥ पुरासंप्राप्यतांयज्ञःकर्मदक्षांचदक्षिणाम् ॥ ७० ॥ मुमोहास्याःस्वरूपेणतुष्टावकामकातरः ॥ यज्ञउवाच ॥ पुरागोलोकगोपीत्वंगोपीनांप्रवरावरा ॥ ७१ ॥ राधासमातत्सखीचश्रीकृष्णप्रेयसीप्रिया ॥ कार्तिकीपूर्णिमायांतुरासेराधामहोत्सवे ॥ ७२ ॥ आविर्भूतादक्षिणांसाल्लक्ष्म्याश्वतेनदक्षिणा पुरात्वंचसुशीलाख्याख्याताशीलेनशोभने ॥ ७३ ॥ लक्ष्मीदक्षांसभागात्वंराधाशापाच्चदक्षिणा ॥ गोलोकात्त्वंपरिभ्रष्टाममभाग्यादुपस्थिता ॥ ॥ ७४ ॥ कृपांकुरुमहाभागेमामेवस्वामिनंकुरु ॥ कर्मिणांकर्मणांदेवीत्वमेवफलदासदा ॥ ७५ ॥ त्वयाविनाचसर्वेषांसर्वंकर्मचनिष्फलम् ॥ त्वयाविनातथाकर्मकर्मिणांचनशोभते ॥ ७६ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाश्वदिक्पालादयएवच ॥ कर्मणश्वफलंदातुंनशक्ताश्वत्वयाविना ॥ ७७ ॥ कर्मरूपीस्वयंब्रह्माफलरूपीमहेश्वरः ॥ यज्ञरूपीविष्णुरहंत्वमेषांसाररूपिणी ॥ ७८ ॥ फलदातृपरंब्रह्मनिर्गुणाप्रकृतिःपरा ॥ स्वयंकृष्णश्वभगवान्सचशक्तस्त्वयासह ॥ ७९ ॥ त्वमेवशक्तिःकांतेमेशश्वज्जन्मनिजन्मनि ॥ सर्वकर्मणिशक्तोऽहंत्वयासहवरानने ॥ ८० ॥ इत्युक्त्वाचपुरस्तस्थौयज्ञाधिष्ठातृदेवता ॥ तुष्टावभूवसादेवीभेजेतंकमलाकला ॥ ८१ ॥ इदंचदक्षिणास्तोत्रंयज्ञकालेचयःपठेत् ॥ फलंचसर्वयज्ञानांप्राप्नोतिनात्रसंशयः ॥ ८२ ॥ राजसूयेवाजपेयेगोमेधेनरमेधके ॥ अश्वमेधेलांगलेचविष्णुयज्ञेयशस्करे ॥ ८३ ॥ धनदेभूमिदेपूर्तेफलदेगजमेधके ॥ लोहयज्ञेस्वर्णयज्ञेरत्नयज्ञेऽश्वताम्रके ॥ ८४ ॥ शिवयज्ञेरुद्रयज्ञेशक्रयज्ञेचबंधुके ॥ वृष्टौवरुणयागेचकंडकेवैरिमर्दने ॥ ८५ ॥ शुचियज्ञेधर्मयज्ञेऽध्वरेचपापमोचने ॥ ब्रह्माणिकर्मयागेचयोनियागेचभद्रके ॥ ८६ ॥

॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ तंयज्ञपुरुषंपतिंभेजेसेवितवती ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ भद्रकेकल्याणकरेयोनियागेमूलप्रकृतियागेअंबायज्ञेइत्यर्थः ॥ एतेचयागाः ॥ केचित्प्रसिद्धशाखायांप्रसिद्धाः केचिदप्रसिद्धशाखायामितिबोध्यम् ॥ ८६ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ७९ ॥

॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ तारलक्ष्मीकाममायाबीजाद्योमंत्रः ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ अंगहीनंनभवेत्सांगंभवेदित्यर्थः ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेपंचचत्वारिंशोऽध्याय ॥ ४५ ॥ त्रिसप्ततिश्लोकवर्यैःषष्ठ्युपाख्यानमद्भुतम् ॥ पृच्छतेनारदायात्रयथावदभिवर्ण्यते ॥ १ ॥ दक्षिणोपाख्यानंश्रुत्वान्यशक्त्युपाख्यानंपृच्छति ॥

एतेषांचसमारंभेइदंस्तोत्रंचयःपठेत् ॥ निर्विघ्नेनचतत्कर्मसर्वंभवतिनिश्चितम् ॥ ८७ ॥ इदंस्तोत्रंचकथितंध्यानंपूजाविधिंशृणु ॥ शालग्रामेघटेवाऽपि दक्षिणांपूजयेत्सुधीः ॥ ८८ ॥ लक्ष्मीदक्षांससंभूतांदक्षिणांकमलाकलाम् ॥ सर्वकर्मसुदक्षांचफलदांसर्वकर्मणाम् ॥ ८९ ॥ विष्णोःशक्तिस्वरूपांचपूजितांवंदितांशुभाम् ॥ शुद्धिदांशुद्धिरूपांचसुशीलांशुभदांभजे ॥ ९० ॥ ध्यात्वाऽनेनैववरदांमूलेनपूजयेत्सुधीः ॥ दत्त्वापाद्यादिकंदेव्यैवेदोक्तेनैवनारद ॥ ९१ ॥ ॐश्रींक्लींह्रींदक्षिणायैस्वाहेतिचविचक्षणः ॥ पूजयेद्विधिवद्भक्त्यादक्षिणांसर्वपूजिताम् ॥ ९२ ॥ इत्येवंकथितंब्रह्मन्दक्षिणाख्यानमेवच ॥ ॥ सुखदंप्रीतिदंचैवफलदंसर्वकर्मणाम् ॥ ९३ ॥ इदंचदक्षिणाख्यानंयःशृणोतिसमाहितः ॥ अंगहीनंचतत्कर्मनभवेद्भारतेभुवि ॥ ९४ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंनिश्चितंचगुणान्वितम् ॥ भार्याहीनोलभेद्भार्यांसुशीलांसुंदरींपराम् ॥ ९५ ॥ वरारोहांपुत्रवतींविनीतांप्रियवादिनीम् ॥ पतिव्रतांचशुद्धांचकुलजांचवधूंवराम् ॥ ९६ ॥ विद्याहीनोलभेद्विद्यांधनहीनोलभेद्धनम् ॥ भूमिहीनोलभेद्भूमिंप्रजाहीनोलभेत्प्रजाम् ॥ ९७ ॥ संकटेबंधुविच्छेदेविपत्तौबंधनेतथा ॥ मासमेकमिदंश्रुत्वामुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ९८ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमा० नवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेदक्षिणोपाख्यानेपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ नारदउवाच ॥ अनेकानांचदेवीनांश्रुतमाख्यानमुत्तमम् ॥ अन्यासांचरितंब्रह्मन्वदवेदविदांवर ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ सर्वासांचरितंविप्रवेदेषुचपृथक्पृथक् ॥ पूर्वोक्तानांचदेवीनांकासांश्रोतुमिहेच्छसि ॥ २ ॥ नारदउवाच ॥ षष्ठीमंगलचंडीचमनसाप्रकृतेःकला ॥ उत्पत्तिमासांचरितंश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ ३ ॥ नारायणउवाच ॥ षष्ठांशाप्रकृतेर्याचसाचषष्ठीप्रकीर्तिता ॥ बालकानामधिष्ठात्रीविष्णुमायाचबालदा ॥ ॥ ४ ॥ मातृकासुचविख्यातादेवसेनाभिधाचया ॥ प्राणाधिकप्रियासाध्वीस्कंदभार्याचसुव्रता ॥ ५ ॥ आयुःप्रदाचबालानांधात्रीरक्षणकारिणी ॥ सततंशिशुपार्श्वस्थायोगेनसिद्धियोगिनी ॥ ६ ॥ तस्याःपूजाविधिंब्रह्मन्नितिहासमिदंशृणु ॥ यच्छ्रुतंधर्मवक्त्रेणसुखदंपुत्रदंपरम् ॥ ७ ॥

॥ नारदउवाच ॥ अनेकानामिति ॥ सरस्वत्यादिदेवीनामित्यर्थः ॥ अन्यासांषष्ठ्यादिदेवीनामित्यर्थः ॥ १ ॥ वेदेषुसर्वदेवीनांपृथक्पृथगाख्यानमुपवर्णितमस्तितन्मयाकियत्पर्यंतंवक्तव्यंतन्मध्येयासांदेवीनामाख्यानंतवाभिलाषतंतत्पृच्छेत्याह ॥ सर्वासामिति ॥२॥३॥ तत्रतिसृणांमध्येषष्ठ्युपाख्यानमाह षष्ठांशेति ॥ प्रकृतेर्मूलप्रकृतेःषष्ठांशत्वात्षष्ठीपदवाच्यत्वम् ॥ ४ ॥ देवसेनेति ॥ आयुष्यसूक्तेतुषष्ठींचयामिंद्रसेनेत्युतआहुस्तांविद्यामितिवाक्येनेंद्रसेनेतिनामोक्तंतथाचदेवसेनाइंद्रसेनेत्यर्थः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ७९ ॥

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ चरुंभुक्त्वास्थितायाइतिशेषः ॥ दैवंदेवानांद्वादशवर्षाणीत्यर्थः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ ज्ञानयोगंविवेकम् ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

राजाप्रियव्रतश्चासीत्स्वायंभुवमनोःसुतः ॥ योगींद्रोनोद्वहद्भार्यांतपस्यासुरतःसदा ॥ ८ ॥ ब्रह्माज्ञयाचयत्नेनकृतदारोबभूवह ॥ सुचिरंकृतदारश्च नलेभेतनयंमुने ॥ ९ ॥ पुत्रेष्टियज्ञंतंचापिकारयामासकश्यपः ॥ मालिन्यैतस्यकांतायैमुनिर्यज्ञचरुंददौ ॥ १० ॥ भुक्त्वाचतंचरुंतस्याःसद्योगर्भोबभूव ह ॥ दधारतंचसादेवीदैवंद्वादशवत्सरम् ॥ ११ ॥ ततःसुषावसाब्रह्मन्कुमारंकनकप्रभम् ॥ सर्वावयवसंपन्नंमृतमुत्तारलोचनम् ॥ १२ ॥ तंदृष्ट्वारुरुदुः सर्वानार्यश्चबांधवस्त्रियः ॥ मूर्च्छामवापतन्मातापुत्रशोकेनभूयसा ॥ १३ ॥ श्मशानंचययौराजागृहीत्वाबालकंमुने ॥ रुरोदतत्रकांतारेपुत्रंकृत्वास्ववक्ष सि ॥ १४ ॥ नोत्सृजद्बालकंराजाप्राणांस्त्यक्तुंसमुद्यतः ॥ ज्ञानयोगंविसस्मारपुत्रशोकात्सुदारुणात् ॥ १५ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रविमानंचददर्शसः ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशंमणिराजविनिर्मितम् ॥ १६ ॥ तेजसाज्वलितंशश्वच्छोभितंक्षौमवाससा ॥ नानाचित्रविचित्राढ्यंपुष्पमालाविराजितम् ॥ १७ ॥ ददर्शतत्रदेवींचकमनीयांमनोहराम् ॥ श्वेतचंपकवर्णाभांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ १८ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ कृपामयींयोगसि द्धांभक्तानुग्रहकातराम् ॥ १९ ॥ दृष्ट्वातांपुरतोराजातुष्टावपरमादरम् ॥ चकारपूजनंतस्याविहायबालकंभुवि ॥ २० ॥ पप्रच्छराजातांतुष्टांग्रीष्मसूर्य समप्रभाम् ॥ तेजसाज्वलितांशांतांकांतांस्कंदस्यनारद ॥ २१ ॥ राजोवाच ॥ कात्वंसुशोभनेकांतेकस्यकांतासिसुव्रते ॥ कस्यकन्यावरारोहेधन्यामा न्याचयोषिताम् ॥ २२ ॥ नृपेंद्रस्यवचःश्रुत्वाजगन्मंगलचंडिका ॥ उवाचदेवसेनासादेवानांरणकारिणी ॥ २३ ॥ देवानांदैत्यग्रस्तानांपुरासेनाबभूव सा ॥ जयंददौसातेभ्यश्चदेवसेनाचतेनसा ॥ २४ ॥ श्रीदेवसेनोवाच ॥ ब्रह्मणोमानसीकन्यादेवसेनाहमीश्वरी ॥ सृष्ट्वामांमनसाधाताददौस्कंदायभूमि प ॥ २५ ॥ मातृकासुचविख्यातास्कंदभार्याचसुव्रता ॥ विश्वेषष्ठीतिविख्याताषष्ठांशाप्रकृतेःपरा ॥ २६ ॥ अपुत्रायपुत्रदाऽहंप्रियादात्रीप्रियायच ॥ धनदाऽहंदरिद्रेभ्यःकर्मिभ्यश्चस्वकर्मदा ॥ २७ ॥ सुखंदुःखंभयंशोकोहर्षोमंगलमेवच ॥ संपत्तिश्चविपत्तिश्चसर्वंभवतिकर्मणा ॥ २८ ॥ कर्मणाबहुपुत्र श्चवंशहीनःस्वकर्मणा ॥ कर्मणामृतपुत्रश्चकर्मणाचिरजीवनः ॥ २९ ॥ कर्मणागुणवांश्चैवकर्मणाचांगहीनकः ॥ कर्मणाबहुभार्यश्चभार्याहीनश्चकर्मणा ॥ ३० ॥ कर्मणारूपवान्धर्मीरोगीशश्वत्स्वकर्मणा ॥ कर्मणाचभवेद्व्याधिःकर्मणाऽऽरोग्यमेवच ॥ ३१ ॥ तस्मात्कर्मपरंराजन्सर्वेभ्यश्चश्रुतौश्रुतम् ॥ इत्येवमुक्त्वासादेवीगृहीत्वाबालकंमुने ॥ ३२ ॥ महाज्ञानेनसादेवीजीवयामासलीलया ॥ राजाददर्शतंबालंसस्मितंकनकप्रभम् ॥ ३३ ॥

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ परमुत्कृष्टंतादृशमहत्कर्मणोदात्र्यहमस्मीतिभावः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ७९ ॥

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ षष्ठदिवसेऽथवाएकविंशतिमेवासरे ॥ ४७ ॥ वर्धयामासपूजामित्यर्थः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥

देवसेनाचपश्यंतंनृपमापृच्छ्यसातदा ॥ गृहीत्वाबालकंदेवीगगनंगंतुमुद्यता ॥ ३४ ॥ पुनस्तुष्टावतांराजाशुष्ककंठोष्ठतालुकः ॥ नृपस्तोत्रेणसादेवीपरि
तुष्टाबभूवह ॥ ३५ ॥ उवाचतंनृपंब्रह्मन्वेदोक्तंकर्मनिर्मितम् ॥ देव्युवाच ॥ त्रिषुलोकेषुत्वंराजास्वायंभुवमनोःसुतः ॥ ३६ ॥ ममपूजांचसर्वत्रकारयि
त्वास्वयंकुरु ॥ तदादास्यामिपुत्रंतेकुलपद्मंमनोहरम् ॥ ३७ ॥ सुव्रतंनामविख्यातंगुणवंतंसुपंडितम् ॥ जातिस्मरंचयोगींद्रंनारायणकलात्मकम् ॥
॥ ३८ ॥ शतक्रतुकरंश्रेष्ठंक्षत्रियाणांचवंदितम् ॥ मत्तमातंगलक्षाणांधृतवंतंबलंशुभम् ॥ ३९ ॥ धनिनंगुणिनंशुद्धंविदुषांप्रियमेवच ॥ योगिनांज्ञानि
नांचैवसिद्धिरूपंतपस्विनाम् ॥ ४० ॥ यशस्विनंचलोकेषुदातारंसर्वसंपदाम् ॥ इत्येवमुक्त्वासादेवीतस्मैतद्बालकंददौ ॥४१॥ राजाचकारस्वीकारंपूजार्थं
चप्रियव्रतः ॥ जगामदेवीस्वर्गंचदत्त्वातस्मैशुभंवरम् ॥ ४२ ॥ आजगामसहामात्यःस्वगृहंहृष्टमानसः ॥ आगत्यकथयामासवृत्तांतंपुत्रहेतुकम् ॥
॥ ४३ ॥ श्रुत्वाबभूवुःसंतुष्टावरानार्यश्चनारद ॥ मंगलंकारयामाससर्वत्रपुत्रहेतुकम् ॥ ४४ ॥ देवींचपूजयामासब्राह्मणेभ्योधनंददौ ॥ राजाचप्रतिमा
सेषुशुक्लषष्ठ्यांमहोत्सवम् ॥ ४५ ॥ षष्ठ्यादेव्याश्चयत्नेनकारयामाससर्वतः ॥ बालानांसूतिकागारेषष्ठाहेयत्नपूर्वकम् ॥ ४६ ॥ तत्पूजांकारयामासचै
कविंशतिवासरे ॥ बालानांशुभकार्येचशुभान्नप्राशनेतथा ॥ ४७ ॥ सर्वत्रवर्धयामासस्वयमेवचकारह ॥ ध्यानंपूजाविधानंचस्तोत्रंमत्तोनिशामय ॥
॥ ४८ ॥ यच्छ्रुतंधर्मवक्त्रेणकौथुमोक्तंचसुव्रत ॥ शालग्रामेघटेवाऽथवटमूलेऽथवामुने ॥ ४९ ॥ भित्त्यांपुत्तलिकांकृत्वापूजयेद्वाविचक्षणः ॥ षष्ठां
शांप्रकृतेःशुद्धांप्रतिष्ठाप्यचसुप्रभाम् ॥ ५० ॥ सुपुत्रदांचशुभदांदयारूपांजगत्प्रसूम् ॥ श्वेतचंपकवर्णाभांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ ५१ ॥ पवित्ररूपां
परमांदेवसेनांपरांभजे ॥ इतिध्यात्वास्वशिरसिपुष्पंदत्त्वाविचक्षणः ॥ ५२ ॥ पुनर्ध्यात्वाचमूलेनपूजयेत्सुव्रतांसतीम् ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयैश्चगंधपुष्प
प्रदीपकैः ॥ ५३ ॥ नैवेद्यैर्विविधैश्चापिफलेनशोभनेनच ॥ ॐह्रींषष्ठीदेव्यैस्वाहेतिविधिपूर्वकम् ॥५४॥ अष्टाक्षरंमहामंत्रंयथाशक्तिजपेन्नरः ॥ ततःस्तु
त्वाचप्रणमेद्भक्तियुक्तःसमाहितः ॥ ५५ ॥ स्तोत्रंचसामवेदोक्तंवरंपुत्रफलप्रदम् ॥ अष्टाक्षरंमहामंत्रंलक्षधायोजपेत्ततः ॥ ५६ ॥ सुपुत्रंसलभेन्नूनमित्या
हकमलोद्भवः ॥ स्तोत्रंशृणुमुनिश्रेष्ठसर्वकामशुभावहम् ॥ ५७ ॥ वांछाप्रदंचसर्वेषांगूढंवेदेषुनारद ॥ प्रियव्रतउवाच ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैसिद्ध्यैशां
त्यैनमोनमः ॥ ५८ ॥ शुभायैदेवसेनायैषष्ठ्यैदेव्यैनमोनमः ॥ वरदायैपुत्रदायैधनदायैनमोनमः ॥ ५९ ॥

॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ प्रणवमायाबीजाद्योमंत्रः ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवत०नवमस्कंधेषट्चत्वारिंशोध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ अष्टाधिकैश्चपंचाशत्पद्यैरथस मासतः ॥ कथामंगलचंड्याश्चयथावदभिधीयते ॥ १ ॥ मंगलचंड्युपाख्यानमाह कथितमिति ॥ १ ॥ २ ॥ मंगलचंडीनाम्नोनिरुक्तिमाह दक्षायाइति ॥ कल्याणेषुकल्याणकरणेषुयादक्षाचंडीप्रतापवती

सुखदायैमोक्षदायैषष्ठ्यैदेव्यैनमोनमः ॥ सृष्ट्यैषष्ठांशरूपायैसिद्धायैचनमोनमः ॥ ६० ॥ मायायैसिद्धयोगिन्यैषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ सारायैशारदायैच परादेव्यैनमोनमः ॥ ६१ ॥ बालाधिष्ठातृदेव्यैचषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ कल्याणदायैकल्याण्यैफलदायैचकर्मणाम् ॥ ६२ ॥ प्रत्यक्षायैस्वभक्तानांषष्ठ्यै देव्यैनमोनमः ॥ पूज्यायैस्कंदकांतायैसर्वेषांसर्वकर्मसु ॥ ६३ ॥ देवरक्षणकारिण्यैषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपायैवंदितायैनृणांसदा ॥ ६४ ॥ हिंसाक्रोधवर्जितायैषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ धनंदेहिप्रियांदेहिपुत्रंदेहिसुरेश्वरि ॥ ६५ ॥ मानंदेहिजयंदेहिद्विषोजहिमहेश्वरि ॥ धर्मंदेहियशोदेहिषष्ठीदेव्यै नमोनमः ॥ ६६ ॥ देहिभूमिंप्रजांदेहिविद्यांदेहिसुपूजिते ॥ कल्याणंचजयंदेहिषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ ६७ ॥ इतिदेवींचसंस्तूयलेभेपुत्रंप्रियव्रतः ॥ यश स्विनंचराजेंद्रषष्ठीदेव्याःप्रसादतः ॥ ६८ ॥ षष्ठीस्तोत्रमिदंब्रह्मन्यःशृणोतितुवत्सरम् ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंवरंसुचिरजीविनम् ॥ ६९ ॥ वर्षमेकंचयोभ त्त्यासंपूज्येदंशृणोतिच ॥ सर्वपापाद्विनिर्मुक्तोमहावंध्याप्रसूयते ॥ ७० ॥ वीरंपुत्रंचगुणिनंविद्यावंतंयशस्विनम् ॥ सुचिरायुष्यवंतंचसूतेदेवीप्रसादतः ॥ ७१ ॥ काकवंध्याचयानारीमृतवत्साचयाभवेत् ॥ वर्षंश्रुत्वालभेत्पुत्रंषष्ठीदेवीप्रसादतः ॥ ७२ ॥ रोगयुक्तेचबालेचपितामाताशृणोतिचेत् ॥ मासे नमुच्यतेबालःषष्ठीदेवीप्रसादतः ॥ ७३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेषष्ठ्युपाख्यानेषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ कथितंषष्ठ्युपाख्यानंब्रह्मपुत्रयथागमम् ॥ देवीमंगलचंडीचतदाख्यानंनिशामय ॥ १ ॥ तस्याःपूजादिकंसर्वंधर्मवक्त्रेणयच्छ्रुत म् ॥ श्रुतिसंमतमेवेष्टंसर्वेषांविदुषामपि ॥ २ ॥ दक्षायावर्ततेचंडीकल्याणेषुचमंगला ॥ मंगलेषुचयादक्षासाचमंगलचंडिका ॥ ३ ॥ पूज्यायावर्तते चंडीमंगलोऽपिमहीसुतः ॥ मंगलाभीष्टदेवीयासावामंगलचंडिका ॥ ४ ॥ मंगलोमनुवंशश्चसप्तद्वीपधरापतिः ॥ तस्यपूज्याऽभीष्टदेवीतेनमंगलचंडिका ॥ ५ ॥ मूर्तिभेदेनसादुर्गामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ कृपारूपाऽतिप्रत्यक्षायोषितामिष्टदेवता ॥ ६ ॥ प्रथमेपूजितासाचशंकरेणपरात्परा ॥ त्रिपुरस्यवधेघो रेविष्णुनाप्रेरितेनच ॥ ७ ॥ ब्रह्मन्ब्रह्मोपदेशेनदुर्गतेनचसंकटे ॥ आकाशात्पतितेयानेदैत्येनपातितेरुषा ॥ ८ ॥

तथामंगलेषुतेषांमध्येयामंगलातेनमंगलचंडीतिनाभेत्यर्थः ॥ मंगलाचासौचंडीचमंगलचंडीतिव्युत्पत्त्यामंगलचंडीतिनामसिद्धम् ॥ ३ ॥ व्युत्पत्त्यंतरमाह पूज्यायाइति ॥ मंगलोभूमिपुत्रस्तस्यपूज्या तदभीष्टदात्रीचयाचंडीसामंगलचंडीत्यर्थः ॥ ४ ॥ ५ ॥ दुर्गायारूपांतरमिदंभवतीत्याह मूर्तिभेदेनेति ॥ ६ ॥ ७ ॥ संकटेदुर्गतेनप्राप्तेनशिवेनेत्यर्थः ॥ किंसंकटंप्राप्तमितिचेत्तत्राऽऽह आकाशादिति ॥ दैत्येनकेनचिद्युद्धसमयेरुषापातितेआकाशाद्यानेपतितेसतीत्यर्थः ॥ ८ ॥

॥ ९ ॥ भयंनास्तीति ॥ अधुनानिर्भयंयुद्धंकुर्विंतिभावः ॥ ननुममवाहनाभावात्कथंयुद्धंभविष्यतितत्राह भगवानिति ॥भगवान्विष्णुर्वृषरूपेणतेवाहनंभविष्यतीत्यर्थः ॥१०॥ मायात्मनामूलप्रकृत्यंशभूतेनहरिणेत्यर्थः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ पिष्टकैःपूर्वोक्तलक्षणैःपक्कान्नविशेषैः ॥ १८ ॥ १९ ॥ प्रगवमायाश्रीकामबीजपूर्वोमंत्रः ॥ सर्वपूज्येइतिस्वरूपग्रहणंदेवि

ब्रह्मविष्णूपदिष्टश्चदुर्गांतुष्टावशंकरः ॥ साचमंगलचंडीयाबभूवरूपभेदतः ॥ ९ ॥ उवाचपुरतःशंभोर्भयंनास्तीतितेप्रभो ॥ भगवान्वृषरूपश्चसर्वेशस्ते भविष्यति ॥ १० ॥ युद्धशक्तिस्वरूपाऽहंभविष्यामिनसंशयः ॥ मायात्मनाचहरिणासहायेनवृषध्वज ॥११॥ जहिदैत्यंस्वशत्रुंचसुराणांपदघातकम् ॥ इत्युक्त्वांऽतर्हितादेवीशंभोःशक्तिर्बभूवसा ॥ १२ ॥ विष्णुदत्तेनशस्त्रेणजघानतमुमापतिः ॥ मुनींद्रपतितेदैत्येसर्वेदेवामहर्षयः ॥ १३ ॥ तुष्टुवुःशंकरंदेवंभक्तिनम्रात्मकंधराः ॥ सद्यःशिरसिशंभोश्चपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ १४ ॥ ब्रह्माविष्णुश्चसंतुष्टोददौतस्मैशुभाशिषम् ॥ ब्रह्मविष्णूपदिष्टश्चसुस्नातःशंकरस्तथा ॥ १५ ॥ पूजयामासतांभक्त्यादेवींमंगलचंडिकाम् ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयैश्चवस्त्रैश्चविविधैरपि ॥ १६ ॥ पुष्पचंदननैवेद्यैर्भक्त्यानानाविधैर्मुने ॥ छागैर्मेषैश्चमहिषैर्गवयैःपक्षिभिस्तथा ॥ १७ ॥ वस्त्रालंकारमाल्यैश्चपायसैःपिष्टकैरपि ॥ मधुभिश्चसुधाभिश्चफलैर्नानाविधैरपि ॥ १८ ॥ संगीतैर्नर्तकैर्वाद्यैरुत्सवैर्नामकीर्तनैः ॥ ध्यात्वामाध्यंदिनोक्तेनध्यानेनभक्तिपूर्वकम् ॥ १९ ॥ ददौद्रव्याणिमूलेनमंत्रेणैवचनारद ॥ ॐह्रींश्रींक्लींसर्वपूज्येदेविमंगलचंडिके ॥ २० ॥ हूंहूंफट्स्वाहाप्येकविंशाक्षरोमनुः ॥ पूज्यःकल्पतरुश्चैवभक्तानांसर्वकामदः ॥ २१ ॥ दशलक्षजपेनैवमंत्रसिद्धिर्भवेद्ध्रुवम् ॥ ध्यानंचश्रूयतांब्रह्मन्वेदोक्तंसर्वसंमतम् ॥ २२ ॥ देवींषोडशवर्षीयांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ बिंबोष्ठींसुदतींशुद्धांशरत्पद्मनिभाननाम् ॥ २३ ॥ श्वेतचंपकवर्णाभांसुनीलोत्पललोचनाम् ॥ जगद्धात्रींचदात्रींचसर्वेभ्यःसर्वसंपदाम् ॥ २४ ॥ संसारसागरेघोरेज्योतीरूपांसदाभजे ॥ देव्याश्चध्यानमित्येवंस्तवनंश्रूयतांमुने ॥ २५ ॥ महादेवउवाच ॥ रक्षरक्षजगन्मातर्देविमंगलचंडिके ॥ हारिकेविपदांराशेर्हर्षमंगलकारिके ॥ २६ ॥ हर्षमंगलदक्षेचहर्षमंगलदायिके ॥ शुभेमंगलदक्षेचशुभेमंगलचंडिके ॥ २७ ॥ मंगलेमंगलार्हेचसर्वमंगलमंगले ॥ सतांमंगलदेदेविसर्वेषांमंगलालये ॥ २८ ॥ पूज्येमंगलवारेचमंगलाभीष्टदेवते ॥ पूज्येमंगलभूपस्यमनुवंशस्यसंततम् ॥ २९ ॥ मंगलाधिष्ठातृदेविमंगलानांचमंगले ॥ संसारमंगलाधारेमोक्षमंगलदायिनि ॥ ॥ ३० ॥ सारेचमंगलाधारेपारेचसर्वकर्मणाम् ॥ प्रतिमंगलवारेचपूज्येमंगसुखप्रदे ॥ ३१ ॥

मंगलचंडिकेइत्यपिस्वरूपग्रहणं ततोऽक्षरद्वयंकवचात्मकंततोऽस्त्रमंत्रस्ततोवह्निजायासर्वमेकीकृत्यैकविंशाक्षरोमंत्रः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ॥ ३० ॥ मंगमुखेति ॥ मंगंसर्वतोविसर्पच्चत्सुखंबहुलंसुखमित्यर्थः ॥ तत्प्रदेइतिभावः ॥ मगिसर्पणइत्यस्यरूपम् ॥ ३१ ॥

॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ मंगलचंड्याउपाख्यानंसमाप्यमनसायाउपाख्यानमाह उक्तमिति ॥ ३८ ॥ मनसापदस्यव्युत्पत्तिमाह कन्येति ॥ मनोजन्यत्वान्मनसादेवेनाद्भाम नःशब्दादर्शआद्यविकृतेमनसेतिसिद्धम् ॥ ३९ ॥ मनसाध्यायतेइति मनःकरणकध्यानकर्तृत्वाद्वामनसेतिसिद्धमित्यर्थः अत्राप्यर्शआद्यजेव ॥ जनकत्वेनदेवनध्यानसाधनत्वेनवामनोस्तियस्याइ

स्तोत्रेणानेनशंभुश्चस्तुत्वामंगलचंडिकाम् ॥ प्रतिमंगलवारेचपूजांदत्त्वागतःशिवः ॥ ३२ ॥ प्रथमेपूजितादेवीशिवेनसर्वमंगला ॥ द्वितीयेपूजितासाचमं गलेनग्रहेणच ॥ ३३ ॥ तृतीयेपूजिताभद्रामंगलेननृपेणच ॥ चतुर्थेमंगलेवारेसुंदरीभिःप्रपूजिता ॥ ३४ ॥ पंचमेमंगलाकांक्षिनरैर्मंगलचंडिका ॥ पूजि ताप्रतिविश्वेषुविश्वेशपूजितासदा ॥ ३५ ॥ ततःसर्वत्रसंपूज्याबभूवपरमेश्वरी ॥ देवैश्चमुनिभिश्चैवमानवैर्मनुभिर्मुने ॥ ३६ ॥ देव्याश्चमंगलस्तोत्रंयःशृ णोतिसमाहितः ॥ तन्मंगलंभवेत्तस्यनभवेत्तदमंगलम् ॥ वर्धतेपुत्रपौत्रैश्चमंगलंचदिनेदिने ॥ ३७ ॥ नारायणउवाच ॥ उक्तंद्वयोरुपाख्यानंब्रह्मपुत्रय थागमम् ॥ श्रूयतांमनसाख्यानंयच्छ्रुतंधर्मवक्त्रतः ॥ ३८ ॥ साचकन्याभगवतीकश्यपस्यचमानसी ॥ तेनैवमनसादेवीमनसायाचदीव्यति ॥३९॥ मन साध्यायतेयाचपरमात्मानमीश्वरम् ॥ तेनसामनसादेवीतेनयोगेनदीव्यति ॥ ४० ॥ आत्मारामाचसादेवीवैष्णवीसिद्धयोगिनी ॥ त्रियुगंचतपस्तप्त्वाकृ ष्णस्यपरमात्मनः ॥ ४१ ॥ जरत्कारुशरीरंचदृष्ट्वायत्क्षीणमीश्वरः ॥ गोपीपतिर्नामचक्रेजरत्कारुरितिप्रभुः ॥ ४२ ॥ वांछितंचददौतस्यैकृपयाचकृपानि धिः ॥ पूजांचकारयामासचकारचस्वयंप्रभुः ॥ ४३ ॥ स्वर्गेचनागलोकेचपृथिव्यांब्रह्मलोकतः ॥ भृशंजगत्सुगौरीसासुंदरीचमनोहरा ॥ ४४ ॥ जगद्गौरी तिविख्यातातेनसापूजितासती ॥ शिवशिष्याचसादेवीतेनशैवीप्रकीर्तिता ॥ ४५ ॥ विष्णुभक्ताऽतीवशश्वद्वैष्णवीतेनकीर्तिता ॥ नागानांप्राणरक्षित्री यज्ञेपारिक्षितस्यच ॥ ४६ ॥ नागेश्वरीतिविख्यातासानागभगिनीतिच ॥ विषंसंहर्तुमीशायातेनविषहरीस्मृता ॥ ४७ ॥ सिद्धयोगंहरात्प्रापतेनसा सिद्धयोगिनी ॥ महाज्ञानंचयोगंचमृतसंजीवनींपराम् ॥ ४८ ॥ महाज्ञानयुतांतांचप्रवदंतिमनीषिणः ॥ आस्तीकस्यमुनींद्रस्यमातासापितपस्विनी ॥ ॥ ४९ ॥ आस्तीकमाताविज्ञाताजगत्यांसुप्रतिष्ठिता ॥ प्रियामुनेर्जरत्कारोर्मुनींद्रस्यमहात्मनः ॥ ५० ॥ योगिनोविश्वपूज्यस्यजरत्कारुप्रियाततः ॥ जरत्कारुर्जगद्गौरीमनसासिद्धयोगिनी ॥ ५१ ॥

तिव्युत्पत्तेः ॥ तेनयोगेनपरमात्मसमाधिरूपेणयतोदीव्यतिततइत्यर्थः ॥ ४० ॥ ४१ ॥ जरत्कार्वतिजीर्णंवस्त्रादिकंतद्वत्तपस्ययाक्षीणंशरीरंमनसायादृष्टा ॥ यद्वाजरत्कारुमुनिवत्क्षीणंशरीरंदृष्ट्वा कृष्णोमनसायाजरत्कारुरितिनामचक्रेइत्यर्थः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ मनसायानामांतराणिसनिमित्तकान्याह भृशमिति ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ विषंसंहर्तुमीशास्वतंत्रेत्यर्थः ॥ ४७ ॥ महाज्ञानादिकं यतोहरात्प्रापततोमहाज्ञानयुतांवदंतीत्यन्वयः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥

॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥ पंचश्लोकन्यूनसार्धशतश्लोकैरनंतरम् ॥ मनसायाःकथास्तोत्र ध्यानादिकमिहोच्यते ॥१॥ मनसायाः पूजादिकंकथयतिमत्तइति॥१॥२॥३॥मूलेनमूलमंत्रेणवक्ष्यमाणेनसर्वानुपचारान्दद्यादित्यर्थः ॥४॥५॥ प्रणवमायाश्रीकामव.णीबीजपूर्वकोमनसादेव्यैस्वाहेत्यं

वैष्णवीनागभगिनीशैवीनागेश्वरीतथा ॥ जरत्कारुप्रियास्तीकमाताविषहरेतिच ॥ ५२ ॥ महाज्ञानयुताचैवसादेवीविश्वपूजिता ॥ द्वादशैतानिनामानिपूजाकालेतुयःपठेत् ॥ ५३ ॥ तस्यनागभयंनास्तितस्यवंशोद्भवस्यच ॥ नागभीतेचशयनेनागग्रस्तेचमंदिरे ॥ ५४ ॥ नागशोभेमहादुर्गेनागवेष्टितविग्रहे ॥ इदंस्तोत्रंपठित्वातुमुच्यतेनाऽत्रसंशयः ॥ ५५ ॥ नित्यंपठेद्यस्तंदृष्ट्वानागवर्गःपलायते ॥ दशलक्षजपेनैवस्तोत्रसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ ५६ ॥ स्तोत्रसिद्धिर्भवेद्यस्यसविषंभोक्तुमीश्वरः ॥ नागैश्चभूषणंकृत्वासभवेन्नागवाहनः ॥ ५७ ॥ नागासनोनागतल्पोमहासिद्धोभवेन्नरः ॥ अंतेचविष्णुनासार्धंक्रीडत्येवदिवानिशम् ॥ ५८ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेसप्तचत्वारिंशोध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ मत्तःपूजाविधानंचश्रूयतांमुनिपुंगव ॥ ध्यानंचसामवेदोक्तंप्रोक्तंदेवीविधानकम् ॥ १ ॥ श्वेतचंपकवर्णाभांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांनागयज्ञोपवीतिनीम् ॥ २ ॥ महाज्ञानयुतांतांचप्रवरज्ञानिनांवराम् ॥ सिद्धाधिष्ठातृदेवींचसिद्धांसिद्धिप्रदांभजे ॥ ३ ॥ इतिध्यात्वाचतांदेवींमूलेनैवप्रपूजयेत् ॥ नैवेद्यैर्विविधैर्धूपैःपुष्पगंधानुलेपनैः ॥ ४ ॥ मूलमंत्रश्चवेदोक्तोभक्तानांवांछितप्रदः ॥ मुनेकल्पतरुर्नामसुसिद्धोद्वादशाक्षरः ॥ ५ ॥ ॐह्रींश्रींक्लींऐंमनसादेव्यैस्वाहेतिकीर्तितः ॥ पंचलक्षजपेनैवमंत्रसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥६॥ मंत्रसिद्धिर्भवेद्यस्यससिद्धोजगतीतले॥ सुधासमंविषंतस्यधन्वंतरिसमोभवेत् ॥ ७ ॥ ब्रह्मन्स्नात्वातुसंक्रांत्यांगूढशालासुयत्नतः ॥ आवाह्यदेवीमीशानांपूजयेद्योऽतिभक्तितः ॥ ८ ॥ पंचम्यांमनसाध्यायन्देव्यैदद्याच्चयोबलिम् ॥ धनवान्पुत्रवांश्चैवकीर्तिमान्सभवेद्ध्रुवम् ॥ ९ ॥ पूजाविधानंकथितंतदाख्यानंनिशामय ॥ कथयामिमहाभागयच्छ्रुतंधर्मवक्त्रतः ॥१०॥ पुरानागभयाक्रांताबभूवुर्मानवाभुवि ॥ गतास्तेशरणंसर्वेकश्यपंमुनिपुंगवम् ॥ ११ ॥ मंत्रांश्चसस्रजेभीतःकश्यपोब्रह्मणान्वितः ॥ वेदबीजानुसारेणचोपदेशेनब्रह्मणः ॥ १२ ॥ मंत्राधिष्ठातृदेवींतांमनसासस्रजेतथा ॥ तपसामनसातेनबभूवमनसाचसा ॥१३॥ कुमारीसाचसंभूताजगामशंकरालयम् ॥ भक्त्यासंपूज्यकैलासेतुष्टावचंद्रशेखरम् ॥ १४ ॥

तोमंत्रः॥पंचलक्षजपःपुरश्चरणम् ॥होमद्रव्यानुक्तत्वात्तिलैर्होमः ॥ ६ ॥ ७ ॥ प्रयोगमाह ब्रह्मन्स्नात्वेति ॥ गूढशालासुगुप्तशालासु ॥ ८ ॥ सावसंक्रांतिः ॥ पंचम्यामपेक्षितेत्याह पंचम्यामिति ॥ यद्वापंचम्यांवेत्यर्थः ॥ ९ ॥ १०॥ ११ ॥ मंत्रांश्चसर्पादिविषहरान्॥ १२ ॥ मंत्राधिष्ठातृदेवींसर्वविषहरमंत्राधिष्ठात्रीमित्यर्थः ॥ १३ ॥ १४ ॥

॥ १५ ॥ १६ ॥ ङेंतंचतुर्थ्यंतंकृष्णपदंनमोंतो मंत्रः ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ देव्यामनसायाजघनेशिरःस्थाप्येत्यर्थः ॥ २६ ॥ २७ ॥ चकारालोचनं

दिव्यवर्षसहस्रंतंसिषेवेचमुनेःसुता ॥ आशुतोषोमहेशश्वतांचतुष्टोबभूवह ॥ १५ ॥ महाज्ञानंददौतस्यैपाठयामाससामच ॥ कृष्णमंत्रंकल्पतरुंददाव ष्टाक्षरंमुने ॥ १६ ॥ लक्ष्मीमायाकामबीजंङेंतंकृष्णपदंततः ॥ त्रैलोक्यमंगलंनामकवचंपूजनक्रमम् ॥ १७ ॥ पुरश्चर्याक्रमंचाऽपिवेदोक्तंसर्वसंमतम् ॥ प्राप्यमृत्युंजयान्मंत्रंसासतीचमुनेःसुता ॥ १८ ॥ जगामतपसेसाध्वीपुष्करंशंकराज्ञया ॥ त्रियुगंचतपस्तप्त्वाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ १९ ॥ सिद्धाब भूवसादेवीददर्शपुरतःप्रभुम् ॥ दृष्ट्वाकृशांगींबालांचकृपयाचकृपानिधिः ॥ २० ॥ पूजांचकारयामासचकारचस्वयंहरिः ॥ वरंचप्रददौतस्यैपूजि तात्वंभवेभव ॥ २१ ॥ वरंदत्त्वाचकल्याण्यैततश्चांतर्दधेहरिः ॥ प्रथमेपूजितासाचकृष्णेनपरमात्मना ॥ २२ ॥ द्वितीयेशंकरेणैवकश्यपेनसुरेणच ॥ मुनिनामनुनाचैवनागेनमानवादिभिः ॥ २३ ॥ बभूवपूजितासाचत्रिषुलोकेषुसुव्रता ॥ जरत्कारुमुनींद्रायकश्यपस्तांददौपुरा ॥ २४ ॥ अयाचितोमुनिश्रे ष्ठोजग्राहब्राह्मणाज्ञया ॥ कृत्वोद्वाहंमहायोगीविश्रांतस्तपसाचिरम् ॥ २५ ॥ सुष्वापदेव्याजघनेवटमूलेचपुष्करे ॥ निद्रांजगामसमुनिःस्मृत्वानिद्रेश मीश्वरम् ॥ २६ ॥ जगामास्तंदिनकरःसायंकालउपस्थिते ॥ संचिंत्यमनसासाध्वीमनमासापतिव्रता ॥ २७ ॥ धर्मलोपभयेनैवचकारालोचनंसती ॥ अकृत्वापश्चिमांसंध्यांनित्यांचैवद्विजन्मनाम् ॥ २८ ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंलभिष्यतिपतिर्मम ॥ नोपतिष्ठतियःपूर्वांनोपास्तेयस्तुपश्चिमाम् ॥ २९ ॥ ससर्वत्राऽशुचिर्नित्यंब्रह्महत्यादिकंलभेत् ॥ वेदोक्तमितिसंचिंत्यबोधयामाससुंदरी ॥ ३० ॥ सचबुद्धोमुनिश्रेष्ठस्तांचुकोपभृशंमुने ॥ मुनिरुवाच ॥ कथंमेसुखिनःसाध्विनिद्राभंगःकृतस्त्वया ॥ ३१ ॥ व्यर्थंव्रतादिकंतस्यायाभर्तुश्चाऽपकारिणी ॥ तपश्चाऽनशनंचैवव्रतंदानादिकंचयत् ॥ ३२ ॥ भर्तु रप्रियकारिण्याःसर्वंभवतिनिष्फलम् ॥ ययाप्रियःपूजितश्चश्रीकृष्णःपूजितस्तया ॥ ३३ ॥ पतिव्रताव्रतार्थंचपतिरूपोहरिःस्वयम् ॥ सर्वदानंसर्वयज्ञः सर्वतीर्थनिषेवणम् ॥ ३४ ॥ सर्वव्रतंतपःसर्वमुपवासादिकंचयत् ॥ सर्वधर्मश्चसत्यंचसर्वदेवप्रपूजनम् ॥ ३५ ॥ तत्सर्वंस्वामिसेवायाःकलांनार्हंतिषो डशीम् ॥ पुण्येचभारतेवर्षेपतिसेवांकरोतिया ॥ ३६ ॥ वैकुंठेस्वामिनासार्धंसायातिब्रह्मणःपदम् ॥ विप्रियंकुरुतेभर्तुर्विप्रियंवदतिप्रियम् ॥ ३७ ॥ असत्कुलेप्रसूताहितत्फलंश्रूयतांसति ॥ कुंभीपाकंव्रजेत्साचयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ ३८ ॥ ततोभवतिचांडालीपतिपुत्रविवर्जिता ॥ इत्युक्त्वाचमुनिश्रेष्ठो बभूवस्फुरिताधरः ॥ ३९ ॥ चकंपेतेनसासाध्वीभयेनोवाचतंपतिम् ॥ साध्व्युवाच ॥ संध्यालोपभयेनैवनिद्राभंगःकृतस्तव ॥ ४० ॥

विचारंकृतवतीत्यर्थः ॥ तमेवविचारमाह अकृत्वेति ॥ द्विजन्मनांनित्याम् ॥ २८ ॥ लभिष्यतिलप्स्यति ॥ पूर्वांप्रातःसंध्याम् ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

शृंगारोरतिः ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ शप्तुमुद्यतमिति ॥ मदर्घ्यदानंविनाकथमयमस्ताचलंप्राप्तइतिहेतोः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ यतोयस्मात्क्रोधात् ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ प्रतिज्ञापालनायचे

कुरुशांतिंमहाभागदुष्टायाममसुव्रत ॥ शृंगाराहारनिद्राणांयश्चभंगंकरोतिवै ॥ ४१ ॥ सव्रजेत्कालसूत्रंवैयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ इत्युक्त्वामनसादेवीस्वामि नश्चरणांबुजे ॥ ४२ ॥ पपातभक्त्याभीताचरुरोदचपुनःपुनः ॥ कुपितंचमुनिंदृष्ट्वाश्रीसूर्यंशप्तुमुद्यतम् ॥ ४३ ॥ तत्राऽऽजगामभगवान्संध्ययासहनार द ॥ तत्राऽऽगत्यमुनिंसम्यगुवाचभास्करःस्वयम् ॥ ४४ ॥ विनयेनचभीतश्चतयासहयथोचितम् ॥ भास्करउवाच ॥ सूर्यास्तसमयंदृष्ट्वासाध्वीधर्मभ येनच ॥ ४५ ॥ बोधयामासत्वांविप्रशरणंत्वामहंगतः ॥ क्षमस्वभगवन्ब्रह्मन्मांशप्तुंनोचितंमुने ॥ ४६ ॥ ब्राह्मणानांचहृदयंनवनीतसमंसदा ॥ तेषां क्षणार्धंक्रोधश्चयतोभस्मभवेज्जगत् ॥ ४७ ॥ पुनःस्रष्टुंद्विजःशक्तोनतेजस्वीद्विजात्परः ॥ ब्राह्मणोब्रह्मणोवंशःप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥४८॥ श्रीकृष्णंभाव येन्नित्यंब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ सूर्यस्यवचनंश्रुत्वाद्विजस्तुष्टोबभूवह ॥ ४९ ॥ सूर्योजगामस्वस्थानंगृहीत्वाब्राह्मणाशिषम् ॥ तत्याजमनसांविप्रःप्रति ज्ञापालनायच ॥ ५० ॥ रुदतींशोकसंयुक्तांहृदयेनविदूयता ॥ सासस्मारगुरुंशंभुमिष्टदेवंविधिंहरिम् ॥५१॥ कश्यपंजन्मदातारंविपत्तौभयकर्षिता ॥ तत्राऽऽजगामगोपीशोभगवाञ्छंभुरेवच ॥ ५२ ॥ विधिश्चकश्यपश्चैवमनसापरिचिंतितः ॥ दृष्ट्वाविप्रोऽभीष्टदेवंनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ५३ ॥ तुष्टाव परयाभक्त्याप्रणनाममुहुर्मुहुः ॥ नमश्चकारशंभुंचब्रह्माणंकश्यपंतथा ॥ ५४ ॥ कथमागमनंदेवाइतिप्रश्नंचकारसः ॥ ब्रह्मातद्वचनंश्रुत्वासहसासम योचितम् ॥ ५५ ॥ प्रत्युवाचनमस्कृत्यहृषीकेशपदांबुजम् ॥ यदित्यक्ताधर्मपत्नीधर्मिष्ठामनसासती ॥ ५६ ॥ कुरुष्वाऽस्यांसुतोत्पत्तिंस्वधर्मपालना यवै ॥ जायायांचसुतोत्पत्तिंकृत्वापश्चात्त्यजेन्मुने ॥ ५७॥ अकृत्वातुसुतोत्पत्तिंविरागीयस्त्यजेत्प्रियाम् ॥ स्रवेतेतस्यपुण्यंचचालन्यांचयथाजलम् ॥ ॥ ५८ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वाजरत्कारुर्मुनीश्वरः ॥ चकारनाभिसंस्पर्शंयोगेनमंत्रपूर्वकम् ॥ ५९ ॥ मनसायामुनिश्रेष्ठमुनिश्रेष्ठउवाचताम् ॥ जरत्कारुरु वाच ॥ गर्भेणानेनमनसेतवपुत्रोभविष्यति ॥ ६० ॥ जितेंद्रियाणांप्रवरोधार्मिकोब्राह्मणाग्रणीः ॥ तेजस्वीचतपस्वीचयशस्वीचगुणान्वितः ॥ ६१ ॥ वरोवेदविदांचैवज्ञानिनांयोगिनांतथा ॥ सचपुत्रोविष्णुभक्तोधार्मिकःकुलमुद्धरेत् ॥ ६२ ॥ नृत्यंतिपितरःसर्वेजन्ममात्रेणवैमुदा ॥ पतिव्रतासुशीलाया साप्रियाप्रियवादिनी ॥ ६३ ॥ धर्मिष्ठापुत्रमाताचकुलस्त्रीकुलपालिका ॥ हरिभक्तिप्रदोबंधुर्नचाभीष्टसुखप्रदः ॥ ६४ ॥

ति ॥ यदीयंममाज्ञांनपालयिष्यतितदैनांत्यक्ष्यामीतिविवाहसमयेकृतामतिज्ञेतितुपुराणांतरेप्रसिद्धंतस्याःपालनाय ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ एवंमुनि श्रेष्ठेतिनारदसंबोधनंद्वितीयंप्रथमांतंजरत्कारोर्नाम॥६०॥६१॥६२॥प्रियस्यपत्युः॥प्रियवादिनी ॥६३॥ योबंधुःसहरिभक्तिप्रदश्चेदेवबंधुर्नकेवलमभीष्टसुखप्रदोबंधुरित्यर्थः ॥ एवंसर्वत्रयोज्यम् ॥६४॥

योबंधुश्चेत्सचपिताहरिवर्मप्रदर्शकः ॥ सागर्भधारिणीयाचगर्भावासविमोचनी ॥ ६५ ॥ दयारूपाचभगिनीयमभीतिविमोचनी ॥ विष्णुमंत्रप्रदाताचस गुरुर्विष्णुभक्तिदः ॥ ६६ ॥ गुरुश्चज्ञानदोयोहियज्ज्ञानंकृष्णभावनम् ॥ आब्रह्मस्तंबपर्यंतंयतोविश्वंचराचरम् ॥ ६७ ॥ आविर्भूतंतिरोभूतंकिंवाज्ञानंत दन्यतः ॥ वेदजंयज्ञजंयद्यत्तत्सारंहरिसेवनम् ॥ ६८ ॥ तत्त्वानांसारभूतंचहरेरन्यद्विडंबनम् ॥ दत्तंज्ञानंमयातुभ्यंसस्वामीज्ञानदोहियः ॥ ६९ ॥ ज्ञा नात्प्रमुच्यतेबंधात्सरिपुर्योहिबंधदः ॥ विष्णुभक्तियुतंज्ञानंनोददातिहियोगुरुः ॥ ७० ॥ सरिपुःशिष्यघातीचयतोबंधान्नमोचयेत् ॥ जननीगर्भजक्ले शाद्यमयातनयातथा ॥ ७१ ॥ नमोचयेद्यःसकथंगुरुस्तातोहिबांधवः ॥ परमानंदरूपंचकृष्णमार्गमनश्वरम् ॥ ७२ ॥ नदर्शयेद्यःसततंकीदृशोबांधवो नृणाम् ॥ भजसाध्विपरंब्रह्माच्युतंकृष्णंचनिर्गुणम् ॥ ७३ ॥ निर्मूलंचभवेत्पुंसांकर्मवैतस्यसेवया ॥ मयाछलेनत्वंत्यक्ताक्षमस्वैवंममप्रिये ॥ ७४ ॥ क्षमायुतानांसाध्वीनांसत्वात्क्रोधोनविद्यते ॥ पुष्करेतपसेयामिगच्छदेवियथासुखम् ॥७५॥ श्रीकृष्णचरणांभोजेनिःस्पृहाणांमनोरथाः ॥ जरत्कारुवचः श्रुत्वामनसाशोककातरा ॥ ७६ ॥ साश्रुनेत्राचविनयादुवाचप्राणवल्लभम् ॥ मनसोवाच ॥ दोषोनास्त्येवमेत्यक्तुंनिद्राभंगेनतेप्रभो ॥ ७७ ॥ यत्रस्मरा मित्वांनित्यंतत्रमामागमिष्यसि ॥ बंधुभेदःक्लेशतमःपुत्रभेदस्ततःपरम् ॥ ७८ ॥ प्राणेशभेदःप्राणानांविच्छेदात्सर्वतःपरः ॥ पतिःपतिव्रतानांतुशतपु त्राधिकंप्रियः ॥ ७९ ॥ सर्वस्मात्तुप्रियःस्त्रीणांप्रियस्तेनोच्यतेबुधैः ॥ पुत्रेषुचैकपुत्राणांवैष्णवानांयथाहरौ ॥ ८० ॥ नेत्रेयथैकनेत्राणांतृषितानांयथा जले ॥ क्षुधितानांयथाऽन्नेचकामुकानांचमैथुने ॥ ८१ ॥ यथापरस्वेचौराणांयथाजारेकुयोषिताम् ॥ विदुषांचयथाशास्त्रेवाणिज्येवणिजांयथा ॥ ८२ ॥ तथाशश्वन्मनःकांतेसाध्वीनांयोषितांप्रभो ॥ इत्युक्तामनसादेवीपपातस्वामिनःपदे ॥ ८३ ॥ क्षणंचकारक्रोडेतांकृपयाचकृपानिधिः ॥ नेत्रोदकेनमन सांस्नापयामासतांमुनिः ॥ ८४ ॥ साश्रुनेत्रामुनेःक्रोडंसिषेचभेदकातरा ॥ तदाज्ञानेनतौद्वौचविशोकौसंबभूवतुः ॥ ८५ ॥ स्मारंस्मारंपदांभोजंकृष्ण स्यपरमात्मनः ॥ जगामतपसेविप्रःस्वकांतांसंप्रबोध्यच ॥ ८६ ॥ जगाममनसाशंभोःकैलासंमंदिरंगुरोः ॥ पार्वतीबोधयामासमनसांशोककर्षिताम् ॥ ॥ ८७ ॥ शिवश्चातीवज्ञानेनशिवेनचशिवालयः ॥ सुप्रशस्तेदिनेसाध्वीसुषुवेमंगलक्षणे ॥ ८८ ॥ नारायणांशंपुत्रंतंयोगिनांज्ञानिनांगुरुम् ॥ गर्भस्थि तोमहाज्ञानंश्रुत्वाशंकरवक्त्रतः ॥ ८९ ॥ संबभूवचयोगींद्रोयोगिनांज्ञानिनांगुरुः ॥ जातकंकारयामासवाचयामासमंगलम् ॥ ९० ॥

शिशोः शिवाय ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ज्ञानमपरोक्षंसंजीविनींवा ॥ ९३ ॥ यस्याःमनसायाः ॥ आस्तीकशब्दोस्मिन्नर्थेपृषोदरादित्वात्साधुः ॥ ९४ ॥ महामंत्रंमूलप्रकृतेर्मंत्रम् ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥

वेदांश्वपाठयामासशिवायचशिवःशिशोः ॥ मणिरत्नकिरीटांश्वब्राह्मणेभ्योददौशिवः ॥ ९१ ॥ पार्वतीचगवांलक्षंरत्नानिविविधानिच ॥ शंभुश्चचतुरो वेदान्वेदांगानितरांस्तथा ॥ ९२ ॥ बालकंपाठयामासज्ञानंमृत्युंजयंपरम् ॥ भक्तिरस्त्यधिकाकांतेऽभीष्टदेवेगुरौतथा ॥ ९३ ॥ यस्यास्तेनचतत्पुत्रोब भूवाऽऽस्तीकएवच ॥ जगामतपसेविष्णोःपुष्करंशंकराज्ञया ॥९४॥ संप्राप्यचमहामंत्रंततश्चपरमात्मनः ॥ दिव्यंवर्षत्रिलक्षंचतपस्तप्त्वातपोधनः ॥९५॥ आजगाममहायोगीनमस्कर्तुंशिवंप्रभुम् ॥ शंकरंचनमस्कृत्यस्थित्वातत्रैवबालकः ॥९६॥ साचाऽऽजगाममनसाकश्यपस्याऽऽश्रमंपितुः ॥तांसपुत्रांसुतां दृष्ट्वामुदंप्रापप्रजापतिः ॥९७॥शतलक्षंचरत्नानांब्राह्मणेभ्योददौमुने॥ब्राह्मणान्भोजयामाससोऽसंख्यान्श्रेयसेशिशोः॥९८॥अदितिश्वदितिश्चान्यामुदंप्रा पपरंतप ॥ सासपुत्राचसुचिरंतस्थौतातालयेसदा ॥९९॥ तदीयंपुनराख्यानंवक्ष्यामितन्निशामय ॥ अथाभिमन्युतनयेब्रह्मशापःपरिक्षिते ॥१००॥ ब भूवसहसाब्रह्मन्दैवदोषेणकर्मणा ॥ सप्ताहेसमतीतेतुतक्षकस्त्वांचधक्ष्यति ॥ १०१ ॥ शशापशृंगीतत्रैवकौशिक्याश्चजलेनवै ॥ राजाश्रुत्वातत्प्रवृत्तिं निर्वातस्थानमागतः ॥ २ ॥ तत्रतस्थौचसप्ताहंदेहरक्षणतत्परः ॥ सप्ताहेसमतीतेतुगच्छंतंतक्षकंपथि ॥ ३ ॥ धन्वंतरिर्नृपंभोक्तुंददर्शगामुकःपथि ॥ तयोर्बभूवसंवादःसुप्रीतिश्चपरस्परम् ॥ ४ ॥ धन्वंतरिर्मणिंप्रापतक्षकःस्वेच्छयाददौ ॥ सययौतंगृहीत्वातुसंतुष्टोहृष्टमानसः ॥ ५ ॥ तक्षकोभक्षयामा सनृपंतंमंचकेस्थितम् ॥ राजाजगामतरसादेहंत्यक्त्वापरत्रच ॥ ६ ॥ संस्कारंकारयामासपितुर्वैजनमेजयः ॥ राजाचकारयज्ञंचसर्पसत्रंततोमुने ॥ ७ ॥ प्राणांस्तत्याजसर्पाणांसमूहोब्रह्मतेजसा ॥ सतक्षकोवैभीतस्तुमहेंद्रंशरणंययौ ॥ ८ ॥ सेंद्रंचतक्षकंहंतुंविप्रवर्गःसमुद्यतः ॥ अथदेवाश्चसेंद्राश्चसंजग्मुर्म नसांतिकम् ॥ ९ ॥ तांतुष्टावमहेंद्रश्चभयकातरविव्हलः ॥ ततआस्तीकआगत्ययज्ञंचमातुराज्ञया ॥ ११० ॥ महेंद्रतक्षकप्राणान्ययाचेभूमिपंपरम् ॥ ददौवरंनृपश्रेष्ठःकृपयाब्राह्मणाज्ञया ॥ ११ ॥ यज्ञंसमाप्यविप्रेभ्योदक्षिणांचददौमुदा ॥ विप्राश्चमुनयोदेवागत्वाचमनसांतिकम् ॥ १२ ॥ मनसांपू जयामासुस्तुष्टुवुश्चपृथक्पृथक् ॥ शक्रःसंभृतसंभारोभक्तियुक्तःसदाशुचिः ॥ १३ ॥ मनसांपूजयामासतुष्टावपरमादरम् ॥ नत्वाषोडशोपचारंबलिंचत त्प्रियंतदा ॥ १४ ॥ प्रददौपरितुष्टश्चब्रह्मविष्णुशिवाज्ञया ॥ संपूज्यमनसांदेवींप्रययुःस्वालयंचते ॥ १५ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ नारदउवाच ॥ केनस्तोत्रेणतुष्टावमहेंद्रोमनसांसतीम् ॥ १६ ॥

॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥ २ ॥ तक्षकमिति ॥ नृपंभोक्तुंगच्छंतंतक्षकंधन्वंतरिर्ददर्शेत्यन्वयः ॥ ३ ॥ गामुकोगंतुकामः ॥ ४ ॥ ५ ॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ १२० ॥ प्रणवमायाश्रीबीजाद्योमनसादेव्यैस्वाहेत्यंतोमंत्रः ॥ २१ ॥ दशाक्षरेणमूलमंत्रेण ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ नचशक्तइति ॥ तेनतत्रा

पूजाविधिक्रमंतस्याःश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ नारायणउवाच ॥ सुस्नातःशुचिराचांतोधृत्वाधौतेचवाससी ॥ १७ ॥ रत्नसिंहासनेदेवींवासयामासभ
क्तितः ॥ स्वर्गगायाजलेनैवरत्नकुंभस्थितेनच ॥ १८ ॥ स्नापयामासमनसांमहेंद्रोवेदमंत्रतः ॥ वाससीवासयामासवह्निशुद्धेमनोहरे ॥ १९ ॥ सर्वांगे
चंदनंकृत्वापादार्घ्यभक्तिसंयुतः ॥ गणेशंचदिनेशंचवह्निंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ १२० ॥ संपूज्याऽऽदौदेवषट्कंपूजयामासतांसतीम् ॥ ॐह्रींश्रींमनसा
देव्यैस्वाहेत्येवंचमंत्रतः ॥ २१ ॥ दशाक्षरेणमूलेनददौसर्वंयथोचितम् ॥ दत्त्वाषोडशोपचारान्दुर्लभान्देवनायकः ॥ २२ ॥ पूजयामासभक्त्याचविष्णु
नाप्रेरितोमुदा ॥ वाद्यंनानाप्रकारंचवादयामासतत्रवै ॥ २३ ॥ बभूवपुष्पवृष्टिश्चनभसोमनसोपरि ॥ देवप्रियाज्ञयातत्रब्रह्मविष्णुशिवाज्ञया ॥ २४ ॥
तुष्टावसाश्रुनेत्रश्चपुलकांकितविग्रहः ॥ पुरंदरउवाच ॥ देवित्वांस्तोतुमिच्छामिसाध्वीनांप्रवरांवराम् ॥ २५ ॥ परात्परांचपरमांनहिस्तोतुंक्षमोऽधुना ॥
स्तोत्राणांलक्षणंवेदेस्वभावाख्यानतत्परम् ॥ २६ ॥ नक्षमःप्रकृतेवक्तुंगुणानांगणनांतव ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपात्वंकोपहिंसाविवर्जिता ॥ २७ ॥ नचशक्तो
मुनिस्तेनत्यक्तुंयाच्त्राकृतायतः ॥ त्वंमयापूजितासाध्वीजननीमेयथाऽदितिः ॥ २८ ॥ दयारूपाचभगिनीक्षमारूपायथाप्रसूः ॥ त्वयामेरक्षिताःप्राणाः
पुत्रदाराःसुरेश्वरि ॥ २९ ॥ अहंकरोमित्वत्पूजांप्रीतिश्चवर्धतांसदा ॥ नित्यायद्यपिपूज्यात्वंसर्वत्रजगदंबिके ॥ १३० ॥ तथाऽपितवपूजांचवर्धयामि
सुरेश्वरि ॥ येत्वामाषाढसंक्रांत्यांपूजयिष्यंतिभक्तितः ॥ ३१ ॥ पंचम्यांमनसाख्यायांमासांतेवादिनेदिने ॥ पुत्रपौत्रादयस्तेषांवर्धंतेचधनानिवै ॥ ३२ ॥
यशस्विनःकीर्तिमंतोविद्यावंतोगुणान्विताः ॥ येत्वांनपूजयिष्यंतिनिंदंत्यज्ञानतोजनाः ॥ ३३ ॥ लक्ष्मीहीनाभविष्यंतितेषांनागभयंसदा ॥ त्वंस्वयं
सर्वलक्ष्मीश्चवैकुंठेकमलालया ॥ ३४ ॥ नारायणांशोभगवाञ्जरत्कारुर्मुनीश्वरः ॥ तपसातेजसात्वांचमनसासस्तृजेपिता ॥ ३५ ॥ अस्माकंरक्षणायैव
तेनत्वंमनसाभिधा ॥ मनसादेविशक्त्यात्वंस्वात्मनासिद्धयोगिनी ॥ ३६ ॥ तेनत्वंमनसादेवीपूजितावंदिताभव ॥ येभक्त्यामनसादेवाःपूजयंत्यनिशंभृ
शम् ॥ ३७ ॥ तेनत्वांमनसादेवींप्रवदंतिमनीषिणः ॥ सत्यस्वरूपादेवित्वंशश्वत्सत्यनिषेवणात् ॥ ३८ ॥ योहित्वांभावयेन्नित्यंसत्वांप्राप्नोतितत्परः ॥
इंद्रश्चमनसांस्तुत्वागृहीत्वाभगिनीवरम् ॥ ३९ ॥ प्रजगामस्वभवनंभूषयासपरिच्छदम् ॥ पुत्रेणसार्धंसादेवीचिरंतस्थौपितुर्गृहे ॥ १४० ॥

त्तमस्वभावेनत्वांत्यक्तुंमुनिर्जरत्कारुर्नशक्तोयतोगमनायत्वांप्रतियाच्ञांकृतवांस्तस्मात्त्वमुत्तमगुणाऽसीतिभावः ॥ २८ ॥ २९ ॥ १३० ॥ ३१ ॥ पंचम्यांमनसाख्यायामिति ॥ मनसेत्याख्याय
स्याःसापंचमीनागपंचमीत्यर्थः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ १४० ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ १४५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥ त्रयस्त्रिंशन्महापद्यैःसुरभ्याख्यानमुच्यते ॥ गावोयस्याःसमुद्भूतायाचगोनायि
कास्मृता ॥ १ ॥ पूर्वाध्यायेसुरभ्यामहिमानंश्रुत्वापृच्छति कावासेति ॥ १ ॥ समुद्भवेत्यर्शआद्यजंतंसमुद्भूतेत्यर्थः ॥ २ ॥ सर्वादिसृष्टेरिति ॥ सर्वगवामादावुत्पन्नायाइत्यर्थः ॥ तेनकारणेनेत्य

भ्रातृभिःपूजिताशश्वन्मान्यावंद्याचसर्वतः ॥ गोलोकात्सुरभिर्ब्रह्मन्तत्रागत्यसुपूजिताम् ॥ ४१ ॥ तांस्नापयित्वाक्षीरेणपूजयामाससादरम् ॥ ज्ञानंच
कथयामासगोप्यंसर्वसुदुर्लभम् ॥ ४२ ॥ तयादेव्यैःपूजितासास्वर्लोकंचपुनर्ययौ ॥ इंद्रस्तोत्रंपुण्यबीजंमनसांपूजयेत्पठेत् ॥ ४३ ॥ तस्यनागभयं
नास्तितस्यवंशोद्भवस्यच ॥ विषंभवेत्सुधातुल्यंसिद्धस्तोत्रोयदाभवेत् ॥ ४४ ॥ पंचलक्षजपेनैवसिद्धस्तोत्रोभवेन्नरः ॥ सर्पशायीभवेत्सोऽपिनिश्चितंस
र्पवाहनः ॥ १४५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेऽष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ कावासासुरभिर्देवीगोलोकादागताच
या ॥ तज्जन्मचरितंब्रह्मञ्छ्रोतुमिच्छामियत्नतः ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ गवामधिष्ठातृदेवीगवामाद्यागवांप्रसूः ॥ गवांप्रधानासुरभिर्गोलोकेसास
मुद्भवा ॥ २ ॥ सर्वादिसृष्टेश्चरितंकथयामिनिशामय ॥ बभूवतेनतज्जन्मपुरावृंदावनेवने ॥ ३ ॥ एकदाराधिकानाथोराधयासहकौतुकी ॥ गोपांगना
परिवृतोपुण्यंवृंदावनंययौ ॥४॥ सहसातत्ररहसिविजहारसकौतुकात् ॥ बभूवक्षीरपानेच्छातस्यस्वेच्छामयस्यच ॥५॥ ससृजेसुरभिंदेवींलीलयावामपा
र्श्वतः ॥ वत्सयुक्तांदुग्धवतींवत्सोनाममनोरथः ॥ ६ ॥ दृष्ट्वासवत्सांश्रीदामानवभांडेदुदोहच ॥ क्षीरंसुधातिरिक्तंचजन्ममृत्युजराहरम् ॥ ७ ॥ तदु
त्थंचपयःस्वादुपपौगोपीपतिःस्वयम् ॥ सरोबभूवपयसांभांडविस्रंसनेनच ॥ ८ ॥ दीर्घंचविस्तृतंचैवपरितःशतयोजनम् ॥ गोलोकेऽयंप्रसिद्धश्चसो
ऽपिक्षीरसरोवरः ॥ ९ ॥ गोपिकानांचराधायाःक्रीडावापीबभूवसा ॥ रत्नेंद्ररचितापूर्णभूताचाऽपीश्वरेच्छया ॥ १० ॥ बभूवकामधेनूनांसहसालक्षको
टयः ॥ यावंतस्तत्रगोपाश्चसुरभ्यालोमकूपतः ॥ ११ ॥ तासांपुत्राश्चबहवःसंबभूवुरसंख्यकाः ॥ कथिताचगवांसृष्टिस्तयाचपूरितंजगत् ॥ १२ ॥
पूजांचकारभगवान्सुरभ्याश्चपुरामुने ॥ ततोबभूवतत्पूजात्रिषुलोकेषुदुर्लभा ॥ १३ ॥ दीपान्वितापरदिनेश्रीकृष्णस्याऽऽज्ञयाहरेः ॥ बभूवसुरभिःपू
ज्याधर्मवक्त्रादिदंश्रुतम् ॥ १४ ॥ ध्यानंस्तोत्रंमूलमंत्रंयद्यत्पूजाविधिक्रमम् ॥ वेदोक्तंचमहाभागनिबोधकथयामिते ॥ १५ ॥ ॐसुरभ्यैनमइतिमंत्रस्त
स्याःषडक्षरः ॥ सिद्धोलक्षजपेनैवभक्तानांकल्पपादपः ॥ १६ ॥

र्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ मनोरथोयथेष्टेच्छातद्रूपस्तस्याःसुरभ्यामनोरथोवत्सः ॥ ६॥७ ॥ भांडविस्रंसनेनहस्ताद्भांडस्यपतनेन ॥८॥९॥१०॥ यावंतोगोलोकेगोपाःसंतितेषांगृहेएकैका कामधेनुर्भवत्विती
च्छयाबभूवेत्यर्थः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ दीपान्वितेति ॥ दीपान्विताआश्विनकृष्णामावास्या तस्याःपरदिनेइत्यर्थः ॥ १४ ॥ १५ ॥ प्रणवादिर्मंत्रः ॥ १६ ॥ ॥७१॥ ॥७१ ॥

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ गवांबंधनस्तंभेइत्यर्थः ॥ २० ॥ २१ ॥ वाराहेकल्पे ॥ चिंतिताश्चिंतायुक्ताः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ सुरस्यसुरसमूहस्य ॥ ३० ॥
॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ इतिश्रीदेवभिागवततिलकेनवमस्कंधेएकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥ राधायाश्चैवदुर्गायाविधानंसकलार्थदम् ॥ समासतःप्रोच्यतेऽत्रशतश्लोकैरतःपरम् ॥

ध्यानंयजुर्वेदगीतंतस्याःपूजाचसर्वतः ॥ ऋद्धिदावृद्धिदाचैवमुक्तिदासर्वकामदा ॥ १७ ॥ लक्ष्मीस्वरूपांपरमांराधांसहचरींपराम् ॥ गवामधिष्ठातृदेवीं गवामाद्यांगवांप्रसूम् ॥ १८ ॥ पवित्ररूपांपूतांचभक्तानांसर्वकामदाम् ॥ ययापूतंसर्वविश्वंतांदेवींसुरभिंभजे ॥ १९ ॥ घटेवाधेनुशिरसिबंधस्तंभेगवामपि ॥ शालग्रामेजलेवाग्नौवासुरभिंपूजयेद्द्विजः ॥ २० ॥ दीपान्वितापरदिनेपूर्वाह्णेभक्तिसंयुतः ॥ यःपूजयेच्चसुरभिंसचपूज्योभवेद्भुवि ॥ २१ ॥ एकदात्रिषुलोकेषुवाराहेविष्णुमायया ॥ क्षीरंजहारसुरभिश्चिंतिताश्चसुरादयः ॥ २२ ॥ तेगत्वाब्रह्मलोकेचब्रह्माणंतुष्टुवुस्तदा ॥ तदाज्ञयाचसुरभिंतुष्टावपाकशासनः ॥ २३ ॥ पुरंदरउवाच ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैसुरभ्यैचनमोनमः ॥ गवांबीजस्वरूपायैनमस्तेजगदंबिके ॥ २४ ॥ नमोराधाप्रियायैचपद्मांशायैनमोनमः ॥ नमःकृष्णप्रियायैचगवांमात्रेनमोनमः ॥ २५ ॥ कल्पवृक्षस्वरूपायैसर्वेषांसततंपरे ॥ क्षीरदायैधनदायैबुद्धिदायैनमोनमः ॥ २६ ॥ शुभायैचसुभद्रायैगोप्रदायैनमोनमः ॥ यशोदायैकीर्तिदायैधर्मदायैनमोनमः ॥ २७ ॥ स्तोत्रश्रवणमात्रेणतुष्टाहृष्टाजगत्प्रसूः ॥ आविर्बभूवतत्रैवब्रह्मलोकेसनातनी ॥ २८ ॥ महेंद्रायवरंदत्त्वावांछितंचापिदुर्लभम् ॥ जगामसाचगोलोकंययुर्देवादयोगृहम् ॥ २९ ॥ बभूवविश्वंसहसादुग्धपूर्णंचनारद ॥ दुग्धंघृतंततोयज्ञस्ततःप्रीतिःसुरस्यच ॥ ३० ॥ इदंस्तोत्रंमहापुण्यंभक्तियुक्तश्चयःपठेत् ॥ सगोमान्धनवांश्चैवकीर्तिमान्पुत्रवांस्तथा ॥ ३१ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायात्यंतेकृष्णमंदिरे ॥ ३२ ॥ सुचिरंनिवसेत्तत्रकरोतिकृष्णसेवनम् ॥ नपुनर्भवनंतत्रब्रह्मपुत्रोभवेत्ततः ॥ ३३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमनवमस्कंधेएकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ श्रुतंसर्वमुपाख्यानंप्रकृतीनांयथातथम् ॥ यच्छ्रुत्वामुच्यतेजंतुर्जन्मसंसारबंधनात् ॥ १ ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिरहस्यंवेदगोपितम् ॥ राधायाश्चैवदुर्गायाविधानंश्रुतिचोदितम् ॥ २ ॥ महिमावर्णितोऽतीवभवतापरयोर्द्वयोः ॥ श्रुत्वातंतद्भतंचेतोनकस्यस्यान्मुनीश्वर ॥ ३ ॥ ययोरंशोजगत्सर्वंयन्नियम्यंचराचरम् ॥ ययोर्भक्त्याभवेन्मुक्तिस्तद्विधानंवदाऽधुना ॥ ४ ॥ नारायणउवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिरहस्यंश्रुतिनोदितम् ॥ यन्नकस्यापिचाऽऽख्यातंसारात्सारंपरात्परम् ॥ ५ ॥

॥ १ ॥ अत्रनवमस्कंधेतृतीयाध्यायेदुर्गायाश्चैवराधायाविस्तीर्णंचरितंमहत् ॥ तद्भतपश्चात्प्रवक्ष्यामिसंक्षेपक्रमतः शृण्वित्युक्तंतत्पृच्छतिनारदः श्रुतंसर्वमिति ॥ १ ॥ २ ॥ महिमातुतयोर्वर्णितएवेतिनसपृच्छतइत्याह महिमेति ॥ परयोराधादुर्गयोस्तंमहिमानम् ॥ ३ ॥ ययोराधादुर्गयोः जगत्सर्वंपूर्वोक्तरीत्यांशोभवतीत्यर्थः ॥ विधानंमंत्रानुष्ठानप्रकाररूपम् ॥ ४ ॥ ५ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥

मूलप्रकृतिरूपिण्याः परसंविदोभुवनेश्वर्याःसकाशाज्जगदुद्भवेसतिसमष्टिव्यष्टिप्राणानामधिदैवतंराधाशक्तिरूपंतथासमष्टिव्यष्टिबुद्धीनामधिदैवतंदुर्गारूपमितिशक्तियुग्मंप्रादुर्भूतमितिपूर्वकथास्मारिता ॥ ६ ॥ ७ ॥ यतएतच्छक्तियुग्मंप्राणबुद्ध्यधिदैवतंततःसर्वनियंतृभवतीत्याह तदधीनमिति ॥ मोक्षाहीति ॥ बुद्धिप्राणसंयमनाधीनौहियोगविचारौतदधीनस्तुमोक्षस्तथाचबुद्धिप्राणाधिदेवताप्रसा दमंतरासदुर्लभएवेत्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ एतस्यमंत्रस्यादौमायाबीजंदत्त्वामंत्रोजप्तव्यइत्याह मायाबीजेति ॥ ह्रींश्रीराधायैस्वाहेतिमंत्रः ॥ ११ ॥ १२ ॥ कृष्णायाऽऽकाशवाचामूलदेव्यैवोपदे

श्रुत्वापरस्मैनोवाच्यंयतोऽतीवरहस्यकम् ॥ मूलप्रकृतिरूपिण्याःसंविदोजगदुद्भवे ॥ ६ ॥ प्रादुर्भूतंशक्तियुग्मंप्राणबुद्ध्यधिदैवतम् ॥ जीवानांचैवसर्वेषां नियंतृप्रेरकंसदा ॥ ७ ॥ तदधीनंजगत्सर्वंविराडादिचराचरम् ॥ यावत्तयोःप्रसादोनतावन्मोक्षोहिदुर्लभः ॥ ८ ॥ ततस्तयोःप्रसादार्थंनित्यंसेवेततद्द्वय म् ॥ तत्रादौराधिकामंत्रंशृणुनारदभक्तितः ॥ ९ ॥ ब्रह्मविष्ण्वादिभिर्नित्यंसेवितोयःपरात्परः ॥ श्रीराधेतिचतुर्थ्यंतंवह्निजायाततःपरम् ॥ १० ॥ षड क्षरोमहामंत्रोधर्माद्यर्थप्रकाशकः ॥ मायाबीजादिकश्चायंवांछाचिंतामणिःस्मृतः ॥ ११ ॥ वक्त्रकोटिसहस्रैस्तुजिह्वाकोटिशतैरपि ॥ एतन्मंत्रस्यमाहा त्म्यंवर्णितुंनैवशक्यते ॥ १२ ॥ जग्राहप्रथमंमंत्रंश्रीकृष्णोभक्तितत्परः ॥ उपदेशान्मूलदेव्यागोलोकेरासमंडले ॥ १३ ॥ विष्णुस्तेनोपदिष्टस्तुतेनब्रह्मा विराट्तथा ॥ तेनधर्मस्तेनचाऽहमित्येषाहिपरंपरा ॥ १४ ॥ अहंजपामितंमंत्रंतेनाऽहमृषिरीरितः ॥ ब्रह्माद्याःसकलादेवानित्यंध्यायंतितांमुदा ॥ ॥ १५ ॥ कृष्णार्चायांनाधिकारोयतोराधार्चनंविना ॥ वैष्णवैःसकलैस्तस्मात्कर्तव्यंराधिकार्चनम् ॥ १६ ॥ कृष्णप्राणाधिदेवीसातदधीनोविभु र्यतः ॥ रासेश्वरीतस्यनित्यंतयाहीनोनतिष्ठति ॥ १७ ॥ राध्नोतिसकलान्कामांस्तस्माद्राधेतिकीर्तिता ॥ अत्रोक्तानांमनूनांचऋषिरस्म्यहमेवच ॥ ॥ १८ ॥ छंदश्चदेवीगायत्रीदेवताऽत्रचराधिका ॥ तारोबीजंशक्तिबीजंशक्तिस्तुपरिकीर्तिता ॥१९॥ मूलावृत्त्याषडंगानिकर्तव्यानीतरत्रच ॥ अथध्यायेन्म हादेवींराधिकांरासनायिकाम् ॥२०॥ पूर्वोक्तरीत्यातुमुनेसामवेदेविगीतया ॥ श्वेतचंपकवर्णाभांशरदिंदुसमाननाम् ॥२१॥ कोटिचंद्रप्रतीकाशांशरदंभोजलो चनाम् ॥ बिंबाधरांपृथुश्रोणींकांचीयुतनितंबिनीम् ॥२२॥ कुंदपंक्तिसमानाभदंतपंक्तिविराजिताम् ॥ क्षौमांबरपरीधानांवह्निशुद्धांशुकान्विताम् ॥ २३ ॥

शःकृतइत्याह उपदेशादिति ॥ १३ ॥ तेनेत्यत्रोपदिष्टइत्यस्यानुवृत्तिः ॥ १४ ॥ अहमितिनारायणोक्तिः ॥ १५ ॥ राधामंत्रोपासनायाआवश्यकत्वमाह कृष्णार्चायांपूजायामित्यर्थः ॥ १६ ॥ ॥ १७ ॥ राधापदव्युत्पत्तिमाह राध्नोतीति ॥ साधयतीत्यर्थः ॥ अत्रोक्तानामिति ॥ दुर्गामंत्रव्यतिरिक्तायेऽस्मिन्नवमस्कंधेमंत्राउक्तास्तेषांसर्वेषामहमेवनारायणाख्योऋषिरित्यर्थः ॥१८॥ अत्रचराधिके ति ॥ अत्रैवराधामंत्रेराधादेवताअन्यमंत्रेषुतुयादेवताउक्तासैवग्राह्येत्यर्थः ॥ तारोबीजमिति ॥ सर्वमंत्रेषुनारायणऋषिः ॥ देवीगायत्रीछंदः ॥ प्रणवोबीजम् ॥ भुवनेश्वरीशक्तिरित्यर्थः ॥ १९ ॥ सर्वमं त्रेषुषडंगमाह मूलावृत्त्येति ॥ मूलमंत्रस्यषड्वारमावृत्त्याषडंगइत्यर्थः ॥ २० ॥ विगीतयाकथितयारीत्येत्यर्थः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ ॥७॥ ॥७॥

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ तत्रैवयंत्रेएवस्नानशालांतांभावयित्वातस्यांशालायांनयेदित्यर्थः ॥ ३१ ॥ वाससीप्रथमंदत्त्वाततोनानालंकारान्दत्त्वाचंदनंदद्यादित्यर्थः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांकरिकुंभयुगस्तनीम् ॥ सदाद्वादशवर्षीयारत्नभूषणभूषिताम् ॥ २४ ॥ शृंगारसिंधुलहरींभक्तानुग्रहकातराम् ॥ मल्लिकामालतीमालाकेशपाशविराजिताम् ॥ २५ ॥ सुकुमारांगलतिकांरासमंडलमध्यगाम् ॥ वराभयकरांशांतांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ २६ ॥ रत्नसिंहासनासीनां गोपीमंडलनायिकाम् ॥ कृष्णप्राणाधिकांवेदबोधितांपरमेश्वरीम् ॥ २७ ॥ एवंध्यात्वाततोबाह्येशालग्रामेघटेऽथवा ॥ यंत्रेवाऽष्टदलेदेवींपूजयेत्तुविधानतः ॥ २८ ॥ आवाह्यदेवींतत्पश्चादासनादिप्रदीयताम् ॥ मूलमंत्रंसमुच्चार्यचाऽऽसनादीनिकल्पयेत् ॥ २९ ॥ पाद्यंतुपादयोर्दद्यान्मस्तकेऽर्घ्यंसमीरितम् ॥ मुखेत्वाचमनीयंस्यात्त्रिवारंमूलविद्यया ॥ ३० ॥ मधुपर्कंततोदद्यादेकांगांचपयस्विनीम् ॥ ततोनयेत्स्नानशालांतांचतत्रैवभावयेत् ॥ ३१ ॥ अभ्यंगादिस्नानविधिंकल्पयित्वाऽथवाससी ॥ ततश्चचंदनंदद्यान्नानालंकारपूर्वकम् ॥ ३२ ॥ पुष्पमालाबहुविधातुलसीमंजरीयुताः ॥ पारिजातप्रसूनानिशतपत्रादिकानिच ॥ ३३ ॥ ततःकुर्यात्पवित्रंतत्परिवारार्चनंविभोः ॥ अग्नीशासुरवायव्यमध्येदिक्ष्वंगपूजनम् ॥ ३४ ॥ कृत्वापश्चादष्टदलेदक्षिणावर्ततोऽग्रतः ॥ मालावतीमग्रदलेवह्निकोणेचमाधवीम् ॥ ३५ ॥ रत्नमालांदक्षिणेचनैर्ऋत्येतुसुशीलकाम् ॥ पश्चाद्दलेशशिकलांपूजयेन्मतिमान्नरः ॥ ३६ ॥ मारुतेपारिजातांचाप्युत्तरेचपरावतीम् ॥ ईशानकोणेसंपूज्यासुंदरीप्रियकारिणी ॥ ३७ ॥ ब्राह्म्यादयस्तुतद्बाह्येप्याशापालांस्तुभूपुरे ॥ वज्रादिकान्यायुधानिदेवीमित्थंप्रपूजयेत् ॥ ३८ ॥ ततोदेवींसावरणांगंधाद्यैरुपचारकैः ॥ राजोपचारसहितैःपूजयेन्मतिमान्नरः ॥ ३९ ॥ ततस्तुवीतदेवेशींस्तोत्रैर्नामसहस्रकैः ॥ सहस्रसंख्यंचजपंनित्यंकुर्यात्प्रयत्नतः ॥ ४० ॥ यएवंपूजयेद्देवींराधांरासेश्वरींपराम् ॥ सभवेद्विष्णुतुल्यस्तुगोलोकंयातिसंततम् ॥ ४१ ॥ यःकार्तिक्यांपौर्णमास्यांराधाजन्मोत्सवंबुधः ॥ कुरुतेतस्यसान्निध्यंदद्याद्रासेश्वरीपरा ॥ ४२ ॥ केनचित्कारणेनैवराधावृंदावनेवने ॥ वृषभानुसुताजातागोलोकस्थायिनीसदा ॥ ४३ ॥ अत्रोक्तानांतुमंत्राणांवर्णसंख्याविधानतः ॥ पुरश्चरणकर्मोक्तंदशांशंहोममाचरेत् ॥ ४४ ॥ तिलैस्त्रिस्वादुसंयुक्तैर्जुहुयाद्भक्तिभावतः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ स्तोत्रंवदमुनेसम्यक्येनदेवीप्रसीदति ॥ ४५ ॥ नारायणउवाच ॥ नमस्तेपरमेशानिरासमंडलवासिनि ॥ रासेश्वरिनमस्तेऽस्तुकृष्णप्राणाधिकप्रिये ॥ ४६ ॥

॥ ३४ ॥ ततोऽष्टदलेषुदेव्यग्रस्थितपत्रमारभ्यदक्षिणावर्तक्रमेणमालावत्याद्यष्टशक्तीःपूजयेदित्यर्थः ॥ वह्निकोणेइति ॥ नाऽत्रवह्निकोणःप्रसिद्धोग्राह्यः ॥ प्रादक्षिण्येत्यनेनविरोधापत्तेः ॥ किंतुपूज्यपूजकयोर्मध्येप्राचीत्यनेनोक्तक्रमेणैवेतिबोध्यम् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ अत्रोक्तानांसर्वमंत्राणामित्यर्थः ॥ ४४ ॥ त्रिस्वादुसंयुक्तैः पयोमधुघृतंचेतिसमंत्रिमधुरंस्मृतमितिवचनोक्तैर्घृतमधुपयोमिश्रितैस्तिलैर्जुहुयादित्यर्थः ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ॥५॥

॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ शंभूवनिताभुवनेश्वरीबीजम् ॥ ५७ ॥ चामुंडायैविच्चेइतिस्वरूपग्रहणम् ॥ ५८ ॥ अस्यमंत्रस्यऋषित्रयंछंदस्त्रयंदेवता
त्रयंबीजत्रयंशक्तित्रयंचाऽस्तीत्याह ब्रह्मविष्णुमहेशानाइति ॥५९॥६०॥६१॥ स्तनयोरिति ॥ बीजत्रयंदक्षिणस्तने ॥ शक्तित्रयंवामस्तने ॥६२॥ चतुर्भिश्चामुंडायैइत्यक्षरचतुष्टयेन ॥ द्वाभ्यांविच्चे

नमस्त्रैलोक्यजननिप्रसीदकरुणार्णवे ॥ ब्रह्मविष्ण्वादिभिर्देवैर्वंद्यमानपदांबुजे ॥ ४७ ॥ नमःसरस्वतीरूपेनमःसावित्रिशंकरि ॥ गंगापद्मावतीरूपेषष्ठिमंगल
चंडिके ॥४८॥ नमस्तेतुलसीरूपेनमोलक्ष्मीस्वरूपिणि ॥ नमोदुर्गेभगवतिनमस्तेसर्वरूपिणि ॥ ४९ ॥ मूलप्रकृतिरूपांत्वांभजामःकरुणार्णवाम् ॥ संसार
सागरादस्मानुद्धरांबदयांकुरु ॥ ५० ॥ इदंस्तोत्रंत्रिसंध्यंयःपठेद्राधांस्मरन्नरः ॥ नतस्यदुर्लभंकिंचित्कदाचिच्चभविष्यति ॥ ५१ ॥ देहांतेचवसेन्नित्यंगोलोके
रासमंडले ॥ इदंरहस्यंपरमंनचाऽऽख्येयंतुकस्यचित् ॥ ५२ ॥ अधुनाशृणुविप्रेंद्रदुर्गादेव्याविधानकम् ॥ यस्याःस्मरणमात्रेणपलायंतेमहापदः ॥ ५३ ॥ ए
नांनभजतेयोहिताहङ्नास्त्येवकुत्रचित् ॥ सर्वोपास्यासर्वमाताशैवीशक्तिर्महाद्भुता ॥५४॥ सर्वबुद्ध्यधिदेवीयमंतर्यामिस्वरूपिणी ॥ दुर्गसंकटहंत्रीतिदुर्गे
तिप्रथिताभुवि ॥ ५५ ॥ वैष्णवानांचशैवानामुपास्येयंचनित्यशः ॥ मूलप्रकृतिरूपासासृष्टिस्थित्यंतकारिणी ॥ ५६ ॥ तस्यानवाक्षरंमंत्रंवक्ष्येमंत्रोत्तमोत्त
मम् ॥ वाग्भवंशंभुवनिताकामबीजंततःपरम् ॥ ५७ ॥ चामुंडायैपदंपश्चाद्विच्चेइत्यक्षरद्वयम् ॥ नवाक्षरोमनुःप्रोक्तोभजतांकल्पपादपः ॥ ५८ ॥ ब्रह्मवि
ष्णुमहेशानाऋषयोऽस्यप्रकीर्तिताः ॥ छंदांस्युक्तानिसततंगायत्र्युष्णिगनुष्टुभः ॥ ५९ ॥ महाकालीमहालक्ष्मीःसरस्वत्यपिदेवता ॥ स्याद्रक्तदंतिकाबीजंदु
र्गाचभ्रामरीतथा ॥६०॥ नंदाशाकंभरीदेव्यौभीमाचशक्तयःस्मृताः ॥ धर्मार्थकाममोक्षेषुविनियोगउदाहृतः ॥६१॥ ऋषिश्छंदोदैवतानिमौलौवक्त्रेहृदिन्य
सेत् ॥ स्तनयोःशक्तिबीजानिन्यसेत्सर्वार्थसिद्धये ॥ ६२ ॥ बीजत्रयैश्चतुर्भिश्चद्वाभ्यांसर्वेणचैवहि ॥ षडंगानिमनोःकुर्याजातियुक्तानिदेशिकः ॥ ६३ ॥ शि
खायांलोचनद्वंद्वश्रुतिनासाननेषुच ॥ गुदेन्यसेन्मंत्रवर्णान्सर्वेणव्यापकंचरेत् ॥ ६४ ॥ खड्गचक्रगदाबाणचापानिपरिघंतथा ॥ शूलंभुशुंडींचशिरःशंखंसंद
धतींकरैः ॥ ६५ ॥ महाकालींत्रिनयनांनानाभूषणभूषिताम् ॥ नीलांजनसमप्रख्यांदशपादाननांभजे ॥६६॥ मधुकैटभनाशार्थंयांतुष्टावांबुजासनः ॥ एवं
ध्यायेन्महाकालींकामबीजस्वरूपिणीम् ॥ ६७ ॥ अक्षमालांचपरशुंगदेषुकुलिशानिच ॥ पद्मंधनुष्कुंडिकांचदंडंशक्तिमसिंतथा ॥ ६८ ॥ चर्मांबुजंत
थाघंटांसुरापात्रंचशूलकम् ॥ पाशंसुदर्शनंचैवदधतीमरुणप्रभाम् ॥ ६९ ॥

इत्यक्षरद्वयेन ॥ सर्वेणसर्वमंत्रेण ॥ जातियुक्तानिनमःस्वाहावषट्हुंवौषट्फट्पदयुक्तानीत्यर्थः ॥ ६३ ॥ वर्णन्यासमाह शिखायांलोचनेति ॥ लोचनद्वयंश्रुतिद्वयम् नासाद्वयंचदक्षवामभेदेनसर्वेण
सर्वमंत्रेण ॥ ६४ ॥ ध्यानमाह खड्गेति ॥ ६५ ॥ दशपादांदशाननांचेत्यर्थः ॥ ६६ ॥ कामबीजस्वरूपिणीं नवार्णमंत्रांतर्गतकामबीजदेवतारूपिणीमित्यर्थः ॥ वाच्यवाचकयोरभेदात्कामबीजस्वरू
पत्वम् ॥ ६७ ॥ महालक्ष्मीध्यानमाह अक्षमालांचेति ॥ ६८ ॥ मायाबीजस्वरूपिणीं नवार्णमंत्रांतर्गतमायाबीजदेवतामित्यर्थः ॥ ६९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ७० ॥ महासरस्वतीध्यानमाह घंटाशूलेति ॥ ७१ ॥ वाणीबीजस्वरूपिणीम् नवार्णमंत्रांतर्गतवाग्भवबीजदेवतामित्यर्थः ॥७२॥ एतासांदेवतानांध्यानविशेषस्तुसप्तशतीरहस्यत्रयेऽस्ति तद्व्या ख्यानेचमयास्पष्टीकृतस्ततएवाऽवधार्यः ॥ यंत्रमाह यंत्रमस्याइति ॥ त्र्यस्रंत्रिकोणमित्यर्थः ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ जयादिशक्तीति ॥ जयायैनमः ॥ विजयायैनमः ॥ अजितायैनमः ॥ अपराजितायै नमः ॥ नित्यायैनमः ॥ विलासिन्यैनमः ॥ दोग्ध्र्यैनमः ॥अघोरायैनमः ॥ मंगलायैनमः ॥ इत्येताःपीठशक्तयोनवमस्कंधोक्तसर्वदेवतानांबोध्याः ॥ पीठेऽनुक्तेशक्तिपीठमितिसामान्यपरिभाषोक्तत्वा त् ॥ ७५ ॥ आवरणदेवताआह पूर्वकोणेइति ॥ देव्यग्रकोणेइत्यर्थः ॥ सरस्वतीसहितायब्रह्मणेनमःइतिप्रयोगः ॥ एवमन्यत्रबोध्यम् ॥ ७६ ॥ उत्तरतोदक्षिणदेशेवामेवामभागे ॥ तदुक्तम् ॥ वाम

रक्तांबुजासनगतांमायाबीजस्वरूपिणीम् ॥ महालक्ष्मींभजेदेवंमहिषासुरमर्दिनीम् ॥ ७० ॥ घंटाशूलेहलंशंखंमुसलंचसुदर्शनम् ॥ धनुर्बाणान्हस्त पद्मैर्दधानांकुंदसन्निभाम् ॥ ७१ ॥ शुंभादिदैत्यसंहर्त्रींवाणीबीजस्वरूपिणीम् ॥ महासरस्वतींध्यायेत्सच्चिदानंदविग्रहाम् ॥ ७२ ॥ यंत्रमस्याःशृणुप्रा ज्ञत्र्यस्रंषट्कोणसंयुतम् ॥ ततोऽष्टदलपद्मंचचतुर्विंशतिपत्रकम् ॥ ७३ ॥ भूगृहेणसमायुक्तंयंत्रमेवंविचिंतयेत् ॥ शालग्रामेघटेवाऽपियंत्रेवाप्रतिमासुवा ॥ ७४ ॥ बाणलिंगेऽथवासूर्येयजेद्देवीमनन्यधीः ॥ जयादिशक्तिसंयुक्तेपीठेदेवींप्रपूजयेत् ॥ ७५ ॥ पूर्वकोणेसरस्वत्यासहितंपद्मजंयजेत् ॥ श्रियास हहरिंतत्रनैर्ऋतेकोणकेयजेत् ॥ ७६ ॥ पार्वत्यासहितंशंभुंवायुकोणेसमर्चयेत् ॥ देव्याउत्तरतःपूज्यःसिंहोवामेमहासुरम् ॥ ७७ ॥ महिषंपूजयेद्दंतेषट् कोणेषुयजेत्क्रमात् ॥ नंदजांरक्तदंतांचतथाशाकंभरींशिवाम् ॥ ७८ ॥ दुर्गांभीमांभ्रामरींचततोवसुदलेषुच ॥ ब्राह्मींमाहेश्वरींचैवकौमारींवैष्णवींतथा ॥ ७९ ॥ वाराहींनारसिंहींचैंद्रींचामुंडकांतथा ॥ पूजयेच्चततःपश्चात्तत्त्वपत्रेषुपूर्वतः ॥ ८० ॥ विष्णुमायांचेतनांचबुद्धिंनिद्रांक्षुधांतथा ॥ छायांश क्तिंपरांतृष्णांशांतिंजातिंचलज्जया ॥ ८१ ॥ शांतिंश्रद्धांकीर्तिलक्ष्म्यौधृतिंवृत्तिंश्रुतिंस्मृतिम् ॥ दयांतुष्टिंततःपुष्टिंमातृभ्रांतीइतिक्रमात् ॥ ८२ ॥ त तोभूपुरकोणेषुगणेशंक्षेत्रपालकम् ॥ बटुकंयोगिनीश्चापिपूजयेन्मतिमान्नरः ॥ ८३ ॥ इंद्राद्यानपितद्बाह्येवज्राद्यायुधसंयुतान् ॥ पूजयेदनयारीत्यादेवीं सावरणांततः ॥ ८४ ॥ राजोपचारान्विविधान्दद्यादंबाप्रतुष्टये ॥ ततोजपेन्नवार्णंचमंत्रंमंत्रार्थपूर्वकम् ॥ ८५ ॥

भागेततोदेव्याश्छिन्नशीर्षंमहासुरम् ॥ पूजयेन्महिषंयेनप्राप्तंसायुज्यमीशयेति ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ वसुदलेषु ॥ ७९ ॥ तत्त्वपत्रेषुचतुर्विंशतिपत्रेषुपूर्वतोदेव्यग्रपत्रमारभ्य ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ तद्बाह्येभूपुरे ॥ ८४ ॥ मंत्रार्थपूर्वकमिति ॥ अयमत्रमंत्रार्थः ॥ मंत्रेबीजत्रयंक्रमेणमहासरस्वतीमहालक्ष्मीमहाकालीनांवाचकंविच्चेइत्यत्राऽपिवित्चइइतिपदत्रयंक्रमेणचित्सदानंदानांवाचकंतच्चसंबोध नांतंबीजत्रयस्यक्रमेणविशेषणम् ॥ चामुंडापदंब्रह्मविद्यावाचकम् ॥ तादर्थ्येचतुर्थीअनुसंदध्महेइतिशेषः ॥ तथाचायमर्थः ॥ हेचिद्रूपिणिमहासरस्वतिहेसद्रूपिणिमहालक्ष्मिहेआनंदरूपिणिमहाकालि त्वांचामुंडायैब्रह्मविद्याप्राप्त्यर्थमनुसंदध्महेध्यायामइत्यर्थः ॥ तदयंसंग्रहः ॥ महासरस्वतिचितेमहालक्ष्मिसदात्मिके ॥ महाकाल्यानंदरूपेत्वत्तत्त्वज्ञानसिद्धये ॥ अनुसंदध्महेदेविवयंत्वांहृदयांबुजेइति ॥ अयंचार्थः सप्तशतीगुप्तवतीटीकायांपदव्युत्पत्तिप्रदर्शनपूर्वकंभास्कराचार्यैःप्रदर्शितस्ततएवाऽवधार्यः ॥ ८५ ॥

सप्तशतीस्तोत्रंमार्कंडेयपुराणेप्रसिद्धम् ॥ ८६ ॥ अस्यमंत्रस्यचतुर्लक्षंपुरश्चरणम् ॥ पायसान्नेनदशांशहोमः ॥ तदुक्तंकात्यायनीतंत्रे ॥ जपेच्चतुर्लक्षमेनंपायसान्नेनहोमयेदिति ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ अस्य मंत्रस्यसर्वाराध्यत्वमाह सर्वेदेवाइति ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ उपसंहरति तदेतदिति ॥ ९२ ॥ ग्रंथश्रवणफलमाह श्रुत्वैतदिति ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ नित्यंपाठंनवमस्कंधस्यविधत्ते नित्यमेकैक

ततःसप्तशतीस्तोत्रंदेव्याअग्रेतुसंपठेत् ॥ नानेनसदृशंस्तोत्रंविद्यतेभुवनत्रये ॥ ८६ ॥ ततश्चाऽनेनदेवेशींतोषयेत्प्रत्यहंनरः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणामाल यंजायतेनरः ॥ ८७ ॥ इतितेकथितंविप्रश्रीदुर्गायाविधानकम् ॥ कृतार्थतायेनभवेत्तदेतत्कथितंतव ॥ ८८ ॥ सर्वेदेवाहरिब्रह्मप्रमुखामनवस्तथा ॥ मुनयोज्ञाननिष्ठाश्चयोगिनश्चाऽऽश्रमास्तथा ॥ ८९ ॥ लक्ष्म्यादयस्तथादेव्यःसर्वेध्यायंतितांशिवाम् ॥ तदेवजन्मसाफल्यंदुर्गास्मरणमस्तिचेत् ॥ ९० ॥ चतुर्दशाऽपिमनवोध्यात्वाचरणपंकजम् ॥ मनुत्वंप्राप्तवंतश्चदेवाःस्वंस्वंपदंतथा ॥ ९१ ॥ तदेतत्सर्वमाख्यातंरहस्यातिरहस्यकम् ॥ प्रकृतीनांपंचकस्य तदंशानांचवर्णनम् ॥ ९२ ॥ श्रुत्वैतन्मनुजोनित्यंपुरुषार्थचतुष्टयम् ॥ लभतेनाऽत्रसंदेहःसत्यंसत्यंमयोदितम् ॥ ९३ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंविद्यार्थीप्राप्नुयान्नताम् ॥ यंयंकामंस्मरेद्वापितंतंश्रुत्वासमाप्नुयात् ॥ ९४ ॥ नवरात्रेपठेदेतद्देव्यग्रेतुसमाहितः ॥ परितुष्टाजगद्धात्रीभवत्येवहिनिश्चितम् ॥ ९५ ॥ नित्यमेकैकमध्यायंपठेद्यःप्रत्यहंनरः ॥ तस्यवश्याभवेद्देवीदेवीप्रियकरोहिसः ॥ ९६ ॥ शकुनांश्चपरीक्षेतनित्यमस्मिन्यथाविधि ॥ कुमारीदिव्यहस्तेन यद्वाबटुकरांबुजात् ॥ ९७ ॥ मनोरथंतुसंकल्प्यपुस्तकंपूजयेत्ततः ॥ देवींचजगदीशानींप्रणमेच्चपुनःपुनः ॥ ९८ ॥ सुस्नातांकन्यकांतत्राऽऽनीयाऽभ्य र्च्ययथाविधि ॥ शलाकांरोपयेन्मध्येतयास्वर्णेननिर्मिताम् ॥ ९९ ॥ शुभंवाऽप्यशुभंतत्रयदायातिचतद्भवेत् ॥ उदासीनेऽप्युदासीनंकार्यंभवतिनिश्चितम् ॥ १०० ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

बाणाक्षिरसरामैस्तुसार्धैः (३६२५) श्लोकैःसुविस्तरः ॥ देवीभागवतस्यास्यनवमस्कंधईरितः ॥

मिति ॥ ९६ ॥ अस्मिन्ग्रंथेनवमस्कंधात्मकेकार्यार्थिकर्तव्यांशकुनपरीक्षांविधत्ते शकुनांश्चेति ॥ तद्विधिमाह कुमारीति ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ तयाकुमार्या ॥ ९९ ॥ १०० ॥ श्रीमच्छैवकुलोत्पन्नोरंगनाथात्मजःसुधीः ॥ श्रीलक्ष्मीगर्भसंभूतोनीलकंठोऽभिधानतः ॥ देवीभागवतस्याऽस्यव्याख्यानरहितस्यच ॥ व्याख्यांयःकृतवान्सम्यक्तिलकाख्यांमहत्तराम् ॥ नवमस्कंधएतस्याःसमाप्तोऽभूच्छुभार्थदः ॥ तेनतुष्यतुसादेवीपंचप्रकृतिरूपिणी ॥ ॥ इतिश्रीशैवकुलोत्पन्नरंगनाथात्मजलक्ष्मीगर्भसंभवनीलकंठकृतेदेवीभागवतव्याख्यानेतिलकाभिधानेनवमस्कंधेपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ छ ॥

॥ इति श्रीमद्देवीभागवते नवमस्कंधः समाप्तः ॥

[OrderDescription]
,CREATED=20.07.20 13:43
,TRANSFERRED=2020/07/20 at 14:20:39
,PAGES=177
,TYPE=STD
,NAME=S0003343
,Book Name=M-2771-SHRIMAD DEVIBHAGWAT
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF

FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF

FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF

FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF

FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF

FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF

FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF

FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF
,FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF
,FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,